

**T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA TEZİ
BİYOLOJİ ANABİLİM DALI
BOTANİK BİLİM DALI**

**ARTUKLU (MARDİN) YÖRESİNDE YETİŞEN BİTKİLER
ÜZERİNE ETNOBOTANİK BİR ARAŞTIRMA**

Murat KILIÇ

**Danışman
Prof. Dr. Kemal YILDIZ**



MANİSA-2019

**Murat
KILIÇ**

**ARTUKLU (MARDIN) YÖRESİNDE YETİŞEN BİTKİLER
ÜZERİNE ETNOBOTANİK BİR ARAŞTIRMA**

2019

TEZ ONAYI

Murat KILIÇ tarafından hazırlanan "**Artuklu (Mardin) Yöresinde Yetişen Bitkiler Üzerine Etnobotanik Bir Araştırma**"adlı tez çalışması .../.../2019 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri önünde Celal Bayar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü **Biyoloji Anabilim Dalı**'nda **DOKTORA TEZİ** olarak başarı ile savunulmuştur.

Danışman **Prof. Dr. Kemal YILDIZ**

Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Jüri Üyesi **Prof. Dr. Aykut GÜVENSEN**

Ege Üniversitesi

Jüri Üyesi **Doç. Dr. Ersin MINARECİ**

Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Jüri Üyesi **Doç. Dr. Hasan YILDIRIM**

Ege Üniversitesi

Jüri Üyesi **Doç. Dr. Kamuran AKTAŞ**

Manisa Celal Bayar Üniversitesi

TAAHHÜTNAME

Bu tezin Manisa Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü'nde, akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek tezde yer aldığını beyan ederim.

Murat KILIÇ



İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER	I
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	VI
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	VII
TABLO DİZİNİ	XII
TEŞEKKÜR.....	XII
ÖZET.....	XIV
ABSTRACT.....	XV
1. GİRİŞ	1
1.1. Tezin Amacı	4
1.2. Literatür Özeti	5
2. GENEL BİLGİLER	15
2.1. Tarihsel, Kültürel ve Ekonomik Bilgiler.....	15
2.2. Coğrafik, Jeolojik ve İklimsel Bilgiler	19
2.3. Artuklu İlçesinin Flora ve Vejetasyonu	20
2.3.1. Artuklu İlçesinin Florası	20
2.3.2. Artuklu İlçesinin Vejetasyonu.....	25
3. MATERYAL VE YÖNTEMLER.....	32
3.1. Materyal	32
3.2. Yöntemler.....	35
3.2.1. Arazi çalışmaları, Bitki toplama ve Presleme	35
3.2.2. Kaynak Kişiler	38
3.2.3. Pazar ve Aktar Araştırmaları.....	49
3.2.3.1. Pazar Araştırmaları.....	49
3.2.3.2. Aktar Araştırmaları	52
3.2.4. Okullarda Yapılan Anket Çalışmaları.....	54
3.2.5. Çalışmada Kullanılan Bitki Kullanımlarına Dair Kodlama Sistemi	56
4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA	58
4.1. Araştırma Bulguları.....	58
4.1.1. Amaryllidaceae	59
4.1.1.1. <i>Allium noeanum</i> Reut. ex Regel.....	59
4.1.1.2. <i>Allium orientale</i> Boiss.	60
4.1.1.3. <i>Allium scorodoprasum</i> subsp. <i>rotundum</i> (L.) Stearn	62
4.1.2. Anacardiaceae	65
4.1.2.1. <i>Pistacia khinjuk</i> Stocks	65
4.1.2.2. <i>Rhus coriaria</i> L.	67
4.1.3. Apiaceae.....	69
4.1.3.1. <i>Coriandrum sativum</i> L.	69
4.1.3.2. <i>Eryngium campestre</i> L. var. <i>virens</i> Link.....	71
4.1.3.3. <i>Prangos peucedanifolia</i> Fenzl	74
4.1.3.4. <i>Scandix pecten-veneris</i> L.	75
4.1.4. Araceae.....	77
4.1.4.1. <i>Arum rupicola</i> var. <i>rupicola</i> Boiss.	77
4.1.4.2. <i>Biarum carduchorum</i> (Schott) Engl.	79
4.1.4.3. <i>Eminium spiculatum</i> (Blume) Schott	82
4.1.5. Aristolochiaceae.....	84
4.1.5.1. <i>Aristolochia bottae</i> Jaub. & Spach.....	84
4.1.6. Asparagaceae.....	86

4.1.6.1. <i>Ornithogalum oligophyllum</i> E.D.Clarke	86
4.1.7. Asteraceae	88
4.1.7.1. <i>Achillea aleppica</i> subsp. <i>aleppica</i> DC.	88
4.1.7.2. <i>Achillea arabica</i> Kotschy.....	91
4.1.7.3. <i>Achillea santolinoides</i> subsp. <i>wilhelmsii</i> (K.Koch) Greuter	94
4.1.7.4. <i>Anthemis cotula</i> L.	97
4.1.7.5. <i>Anthemis haussknechtii</i> Boiss. & Reut. in Boiss.	100
4.1.7.6. <i>Anthemis pauciloba</i> var. <i>pauciloba</i> Boiss.	102
4.1.7.7. <i>Calendula arvensis</i> (Vaill.) L.....	105
4.1.7.8. <i>Carduus pycnocephalus</i> subsp. <i>breviphyllarius</i> P.H.Davis	106
4.1.7.9. <i>Centaurea iberica</i> Trev. ex Sprengel	108
4.1.7.10. <i>Centaurea hyalolepis</i> Boiss.	111
4.1.7.11. <i>Cota altissima</i> (L.) J.Gay	112
4.1.7.12. <i>Cota austriaca</i> (Jacq.) Sch. Bip.	115
4.1.7.13. <i>Cota wiedemanniana</i> (Fisch. & C.A.Mey.) Holub	118
4.1.7.14. <i>Echinops orientalis</i> Trautv.	122
4.1.7.15. <i>Echinops spinosissimus</i> subsp. <i>bithynicus</i> (Boiss.) Greuter	123
4.1.7.16. <i>Gundelia mesopotamica</i> Firat	124
4.1.7.17. <i>Lactuca serriola</i> L.	128
4.1.7.18. <i>Matricaria aurea</i> Sch. Bip.	130
4.1.7.19. <i>Notobasis syriaca</i> (L.) Cass.	132
4.1.7.20. <i>Onopordum acanthium</i> L.	134
4.1.7.21. <i>Onopordum carduchorum</i> Bornm. & Beauverd	137
4.1.7.22. <i>Scorzonera mollis</i> subsp. <i>mollis</i> M.Bieb.	139
4.1.7.23. <i>Silybum marianum</i> subsp. <i>marianum</i> (L.) Gaertn.....	141
4.1.7.24. <i>Taraxacum aleppicum</i> Dahlst.	143
4.1.7.25. <i>Tragopogon porrifolius</i> subsp. <i>longirostris</i> (Sch. Bip.) Greuter	146
4.1.7.26. <i>Tripleurospermum parviflorum</i> (Willd.) Pobed.	148
4.1.8. Boraginaceae	151
4.1.8.1. <i>Alkanna trichophila</i> var. <i>mardinensis</i> Hub.-Mor.	151
4.1.8.2. <i>Anchusa azurea</i> var. <i>azurea</i> Mill.	152
4.1.8.3. <i>Anchusa strigosa</i> Banks & Sol.	158
4.1.8.4. <i>Echium italicum</i> L.	160
4.1.9. Brassicaceae	162
4.1.9.1. <i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik.	162
4.1.9.2. <i>Glastaria glastifolia</i> (DC.) Kuntze	166
4.1.9.3. <i>Isatis lusitanica</i> L.	167
4.1.9.4. <i>Lepidium draba</i> L.	169
4.1.9.5. <i>Lepidium sativum</i> subsp. <i>sativum</i> L.	172
4.1.9.6. <i>Nasturtium officinale</i> R.Br.	175
4.1.9.7. <i>Sinapis arvensis</i> L.	177
4.1.10. Cannabaceae	180
4.1.10.1. <i>Celtis tournefortii</i> Lam.	180
4.1.11. Capparaceae	183
4.1.11.1. <i>Capparis sicula</i> subsp. <i>sicula</i> Veill.	183
4.1.12. Caryophyllaceae	186
4.1.12.1. <i>Dianthus strictus</i> var. <i>strictus</i> Banks & Sol.	186
4.1.12.2. <i>Paronychia kurdica</i> subsp. <i>kurdica</i> var. <i>kurdica</i> Boiss.	188
4.1.12.3. <i>Silene assyriaca</i> Hausskn. & Bornm. ex Lazkov	189

4.1.12.4. <i>Silene conoidea</i> L.	191
4.1.12.5. <i>Silene dichotoma</i> subsp. <i>dichotoma</i> Ehrh.	193
4.1.12.6. <i>Vaccaria hispanica</i> (Mill.) Rauschert	194
4.1.13. Convolvulaceae	196
4.1.13.1. <i>Convolvulus arvensis</i> L.	196
4.1.13.2. <i>Convolvulus stachydifolius</i> Choisy	199
4.1.13.3. <i>Cuscuta babylonica</i> var. <i>babylonica</i> Aucher ex Choisy ...	200
4.1.14. Cucurbitaceae	203
4.1.14.1. <i>Bryonia multiflora</i> Boiss. & Heldr.	203
4.1.14.2. <i>Ecballium elaterium</i> (L.) A.Rich.	206
4.1.15. Cyperaceae	209
4.1.15.1. <i>Cyperus rotundus</i> L.	209
4.1.16. Euphorbiaceae	209
4.1.16.1. <i>Euphorbia cheiradenia</i> Boiss. & Hohen.	211
4.1.16.2. <i>Euphorbia craspedia</i> Boiss.	213
4.1.16.3. <i>Euphorbia macroclada</i> Boiss.	215
4.1.17. Fabaceae	218
4.1.17.1. <i>Glycyrrhiza glabra</i> var. <i>glabra</i> L.	218
4.1.17.2. <i>Lathyrus cicera</i> L.	222
4.1.17.3. <i>Lathyrus inconspicuus</i> var. <i>inconspicuus</i> L.	224
4.1.17.4. <i>Lens culinaris</i> subsp. <i>culinaris</i> Medik.	226
4.1.17.5. <i>Medicago lupulina</i> L.	228
4.1.17.6. <i>Medicago rigidula</i> var. <i>rigidula</i> (L.) All.	229
4.1.17.7. <i>Prosopis farcta</i> (Banks & Sol.) J.F.Macbr.	231
4.1.17.8. <i>Trifolium leucanthum</i> M.Bieb.	234
4.1.17.9. <i>Trigonella foenum-graecum</i> L.	235
4.1.17.10. <i>Vicia narbonensis</i> var. <i>narbonensis</i> L.	237
4.1.18. Fagaceae	239
4.1.18.1. <i>Quercus brantii</i> Lindl.	239
4.1.18.2. <i>Quercus infectoria</i> subsp. <i>veneris</i> (A.Kern.) Meikle.	243
4.1.19. Hypericaceae	246
4.1.19.1. <i>Hypericum retusum</i> Aucher	246
4.1.19.2. <i>Hypericum triquetrifolium</i> Turra	248
4.1.20. Iridaceae	252
4.1.20.1. <i>Crocus cancellatus</i> subsp. <i>damascenus</i> (Herb.) B.Mathew	252
4.1.20.2. <i>Crocus leichtlinii</i> (Dewar) Bowles.....	254
4.1.21. Juglandaceae	256
4.1.21.1. <i>Juglans regia</i> L.	256
4.1.22. Lamiaceae	260
4.1.22.1. <i>Ballota saxatilis</i> subsp. <i>saxatilis</i> Sieber ex C.Presl	260
4.1.22.2. <i>Lamium amplexicaule</i> var. <i>amplexicaule</i> L.	261
4.1.22.3. <i>Lamium garganicum</i> subsp. <i>striatum</i> var. <i>striatum</i> (Sm.) Hayek	263
4.1.22.4. <i>Melissa officinalis</i> subsp. <i>inodora</i> Bornm.	265
4.1.22.5. <i>Mentha longifolia</i> subsp. <i>typhoides</i> (Briq.) Harley	267
4.1.22.6. <i>Mentha x piperita</i> L.	270
4.1.22.7. <i>Salvia multicaulis</i> Vahl	273
4.1.22.8. <i>Salvia palaestina</i> Benth.	276
4.1.22.9. <i>Stachys mardinensis</i> (Post) R.R.Mill	278
4.1.22.10. <i>Teucrium polium</i> subsp. <i>polium</i> L.	279

4.1.22.11. <i>Thymbra sintenisii</i> subsp. <i>sintenisii</i> Bornm. & Azn.	284
4.1.22.12. <i>Thymbra spicata</i> subsp. <i>spicata</i> L.	286
4.1.23. Linaceae	289
4.1.23.1. <i>Linum mucronatum</i> subsp. <i>mucronatum</i> Bertol.	289
4.1.24. Malvaceae	291
4.1.24.1. <i>Alcea acaulis</i> (Cav.) Alef.	291
4.1.24.2. <i>Alcea setosa</i> (Boiss.) Alef.	293
4.1.24.3. <i>Alcea striata</i> subsp. <i>striata</i> (DC.) Alef.	295
4.1.24.4. <i>Malva neglecta</i> Wallr.	297
4.1.25. Moraceae	303
4.1.25.1. <i>Ficus carica</i> subsp. <i>carica</i> L.	303
4.1.25.2. <i>Morus alba</i> L.	305
4.1.26. Nitrariaceae	308
4.1.26.1. <i>Peganum harmala</i> L.	308
4.1.27. Orchidaceae	310
4.1.27.1. <i>Orchis simia</i> Lam.	310
4.1.28. Papaveraceae	312
4.1.28.1. <i>Papaver rhoeas</i> L.	312
4.1.29. Plantaginaceae	315
4.1.29.1. <i>Plantago albicans</i> L.	315
4.1.29.2. <i>Plantago lanceolata</i> L.	317
4.1.29.3. <i>Plantago major</i> subsp. <i>major</i> L.	319
4.1.30. Platanaceae	322
4.1.30.1. <i>Platanus orientalis</i> L.	322
4.1.31. Poaceae	325
4.1.31.1. <i>Hordeum bulbosum</i> L.	325
4.1.32. Polygonaceae	327
4.1.32.1. <i>Rumex tuberosus</i> subsp. <i>tuberosus</i> L.	327
4.1.33. Portulacaceae	329
4.1.33.1. <i>Portulaca oleracea</i> L.	329
4.1.34. Ranunculaceae	333
4.1.34.1. <i>Nigella arvensis</i> var. <i>caudata</i> Boiss.	333
4.1.35. Rhamnaceae	335
4.1.35.1. <i>Paliurus spina-christi</i> P. Mill.	335
4.1.36. Rosaceae	337
4.1.36.1. <i>Amygdalus arabica</i> Oliv.	337
4.1.36.2. <i>Amygdalus communis</i> L.	339
4.1.36.3. <i>Amygdalus orientalis</i> Mill.	342
4.1.36.4. <i>Cerasus mahaleb</i> var. <i>mahaleb</i> (L.) Mill.	344
4.1.36.5. <i>Cerasus microcarpa</i> subsp. <i>microcarpa</i> (C.A.Mey.) Boiss.	348
4.1.36.6. <i>Cerasus microcarpa</i> subsp. <i>tortuosa</i> (Boiss. & Hausskn.) Browicz	349
4.1.36.7. <i>Crataegus azarolus</i> var. <i>azarolus</i> L.	351
4.1.36.8. <i>Rosa canina</i> L.	355
4.1.36.9. <i>Rosa foetida</i> J.Herrm.	358
4.1.36.10. <i>Rubus sanctus</i> Schreb.	360
4.1.37. Rubiaceae	364
4.1.37.1. <i>Galium aparine</i> L.	364
4.1.37.2. <i>Galium haussknechtii</i> Ehrend.	366

4.1.38. Salicaceae	367
4.1.38.1. <i>Populus euphratica</i> Olivier	367
4.1.39. Urticaceae	369
4.1.39.1. <i>Urtica dioica</i> subsp. <i>dioica</i> L.	369
4.1.39.2. <i>Urtica urens</i> L.	375
4.1.40. Vitaceae	380
4.1.40.1. <i>Vitis vinifera</i> L.	380
4.1.41. Zygophyllaceae	384
4.1.41.1. <i>Tribulus terrestris</i> L.	384
4.1.42. Araştırma Alanında Tedavide Kullanıldığı Tespit Edilen Bazı Bitkisel Reçeteler	387
4.1.43. Tedavide Yararlanılan Bitkisel Karışımlar	390
4.1.44. Mardin’de Etnobotanik Kullanımı İlk Kez Kaydedilen Bitkiler ve Yöresel Adları	413
4.2. Tartışma.....	419
4.2.1. Tedavide Kullanılan Bitkiler	425
4.2.2. Gıda Kaynağı Olarak Kullanılan Bitkiler	442
4.2.3. Hayvan Yemi Olarak Kullanılan Bitkiler	446
4.2.4. Zararlı Olduğuna İnanılan ve Bilinen Bitkiler	447
4.2.5. Baharat Olarak Kullanılan Bitkiler	447
4.2.6. Diğer Kullanım Alanlarına Göre Bitkiler	447
4.2.7. Artuklu Yöresinde Yapılan Çalışma ile Diğer Çalışmaların Karşılaştırılması.....	450
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	467
5.1. Sonuç	467
5.2. Öneriler	469
KAYNAKLAR	471
EKLER	490
EK A. (Kaynak kişi listesi)	490
EK B. (Çalışma yapılan bazı mahalleler).....	496
ÖZGEÇMİŞ	504

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

A: Arapça.

Ç.P.L: Çok Programlı Lise.

DD: Yetersiz verili.

El-Cezire: Dicle ile Fırat arasındaki Mezopotamya'nın yukarı bölgesini ifade etmektedir.

GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla.

J.: Joseph.

K: Kürtçe.

LC: Düşük riskli.

MÖ: Milattan önce.

MS: Milattan sonra.

M.Y. O: Meslek Yüksek Okulu.

S: Süryanice.

VU: Duyarlı.

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1.1. Etnobotanik biliminin diğer bilim dalları ile arasındaki ilişkiyi gösteren şema	2
Şekil 2.1.1. Artuklu ilçesinin merkezi ve Mardin kalesi.....	16
Şekil 2.3.2.1. Vadi kenarında kurulan Yardere (Kurdis) Mahallesi ve ağaç topluluklarından görünüm	26
Şekil 2.3.2.2. Ahmetli-Yardere-Dara Mahalleri arasında kalan vadide meşe topluluklarından görünüm.....	27
Şekil 2.3.2.3. Ahmetli (Qesra Ahmed) Mahalle'sinin batı yamaçlarındaki meşe topluluklarından görünüm.....	27
Şekil 2.3.2.4. Artuklu İlçesi Güney Yamaçlarında seyrek yer alan meşe ve alıç topluluklarından görünüm.	28
Şekil 2.3.2.5. Artuklu İlçesi'ndeki bitki açısından fakir doğu yamaçlar ve vadiler; önde Eryeri (Biherke), arkada Çiftlikköy (Çutılke) ve İstasyon (Musiki) Mahalle'lerinden görünüm	28
Şekil 2.3.2.6. Mardin-Midyat Eşiği'nin dağlık yamaçlarında yer alan <i>Pistacia khinjuk</i> (Bittim) bitki topluluğundan görünüm	29
Şekil 2.3.2.7. Artuklu ilçesinin Güneyindeki Mezopotamya ovasından bir bölüm ve Hatunlu (Mukable) Mahallesi'ndeki ekili alanların sulanmasından görünüm	30
Şekil 2.3.2.8. Cevizlik (Babl Cevz-Zinnara Ğışışok) Mahalle'sinin dağlık alanlarında doğal (Menengiç (Bittim), Badem) ve dikili (Üzüm) alanlardan görünüm.....	31
Şekil 2.3.2.9. Artuklu İlçesi kuzey yamaçlardan görünüm	31
Şekil 3.1.1. Mardin ilinin ve Artuklu ilçesinin konumu	33
Şekil 3.1.2. Artuklu ilçesinin konumu ve ilçeye bağlı mahalleler	34
Şekil 3.2.1.1. Aytepe (Kurrika Çeto) Mahallesi civarı araziden görünüm	36
Şekil 3.2.1.2. Bağlıca (Bernişt) Mahallesi civarı araziden görünüm	36
Şekil 3.2.1.3. Dara Mahallesi civarı araziden görünüm.....	37
Şekil 3.2.1.4. Araziden toplanan bitkilerin preslenme için hazır hale getirilmesinden görünüm	37
Şekil 3.2.2.1. Ahmetli Mahallesinde kaynak kişilerle anket çalışmasından görünüm.....	42
Şekil 3.2.2.2. Boztepe (Bozqatre) Mahallesinde kaynak kişilerle anket çalışmasından görünüm.....	42
Şekil 3.2.2.3. Güneyli (Kuçuka) Mahallesinde kaynak kişilerle anket çalışmasından görünüm.....	43
Şekil 3.2.2.4. Yukarı Aydınli (Karraşike Jer) Mahallesinde kaynak kişi sohbetten görünüm.	43
Şekil 3.2.2.5. Konaklı (Xerbe Keblo) Mahallesinde kaynak kişi ile sohbetten görünüm.	44
Şekil 3.2.2.6. Ahmetli Mahallesi, Kaynak (Kaniya Şex) Sokak'ta yöre halkıyla araziden görünüm.....	45
Şekil 3.2.2.7. Aydınli Mahallesi'nde yöre halkıyla araziden görünüm	45
Şekil 3.2.2.8. Karademir (Mızgewr) Mahallesi mezarlık civarı yöre halkı ile araziden görünüm.....	46
Şekil 3.2.2.9. Konaklı Mahallesi civarında yöre halkı ile araziden görünüm.	46
Şekil 3.2.2.10. Küçükköy (Gundık) Mahallesi, Toruntepe (Hilfe)	

Sokak civarı yöre halkı ile araziden görünüm.....	47
Şekil 3.2.2.11. Ortaköy (Gulharrin) Mahallesi'nde yöre halkı ile bir bahçede yapılan araziden (<i>Cyperus rotundus</i> , topalak bitkisi (şembellik, sıld) görünüm.	47
Şekil 3.2.2.12. Yalım (Mansuriye) Mahallesi Toplum sokak civarı, yöreden bitkileri tanıyan çocukla araziden görünüm.	48
Şekil 3.2.2.13. Yayla (Şeyaliya) Mahallesi civarı, yörede bitkileri tanıyan mahalleli ile araziden görünüm	48
Şekil 3.2.3.1.1. Cumartesi pazarında satmak için Yalım Mahallesi Toplum sokak'ta topladığı bitkiler ile görüntü veren Pazarcı...	50
Şekil 3.2.3.1.2. Alımlı (Bilali) Mahallesi'nde kenger (<i>Gundelia</i> sp., kereng, herşef, erkuvê) toplayan Teyze.....	50
Şekil 3.2.3.1.3. Artuklu merkezde ve çevresinde kurulan pazarlarda satılan bazı şifalı ve yenen bitkilerden görünüm.....	51
Şekil 3.2.3.2.1. Artuklu merkezde aktarlarda satılan yörede doğal yetişen bitkilerden görünüm.....	53
Şekil 3.2.4.1. Okullarda yapılan anket çalışmalarından görünüm	55
Şekil 4.1.1.1.1. <i>Allium noeanum</i> . Genel ve çiçek görünümü	59
Şekil 4.1.1.2.1. <i>Allium orientale</i> . Genel ve çiçek görünümü	61
Şekil 4.1.1.3.1. <i>Allium scorodoprasum</i> subsp. <i>rotundum</i> . Gövde ve çiçek görünümü	62
Şekil 4.1.2.1.1. <i>Pistacia khinjuk</i> . Genel ve meyve görünümü	64
Şekil 4.1.2.2.1. <i>Rhus coriaria</i> . Genel ve meyve görünümü	66
Şekil 4.1.3.1.1. <i>Coriandrum sativum</i> . Çiçek (Researchgate.net sitesinden) ve tohum görünümü	69
Şekil 4.1.3.2.1. <i>Eryngium campestre</i> var. <i>virens</i> . Taban yapraklarından ve taban yapraklarının köke yakın kısmının şişmesiyle oluşan ve tüketilen kısmından görünüm.....	72
Şekil 4.1.3.3.1. <i>Prangos peucedanifolia</i> . Genel görünüm	74
Şekil 4.1.3.4.1. <i>Scandix pecten-veneris</i> . Genel ve meyve görünümü	76
Şekil 4.1.4.1.1. <i>Arum rupicola</i> var. <i>rupicola</i> . Genel ve yaprak görünümü.....	77
Şekil 4.1.4.2.1. <i>Biarum carduchorum</i> . Genel, kök ve yaprak görünümü	80
Şekil 4.1.4.3.1. <i>Eminium spiculatum</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü.....	82
Şekil 4.1.5.1.1. <i>Aristolochia bottae</i> . Genel ve çiçek görünümü.....	84
Şekil 4.1.6.1.1. <i>Ornithogalum oligophyllum</i> . Genel ve çiçek görünümü.....	86
Şekil 4.1.7.1.1. <i>Achillea aleppica</i> subsp. <i>aleppica</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü	89
Şekil 4.1.7.2.1. <i>Achillea arabica</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü	91
Şekil 4.1.7.3.1. <i>Achillea santolinooides</i> subsp. <i>wilhelmsii</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü	94
Şekil 4.1.7.4.1. <i>Anthemis cotula</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü	97
Şekil 4.1.7.5.1. <i>Anthemis haussknechtii</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü	101
Şekil 4.1.7.6.1. <i>Anthemis pauciloba</i> var. <i>pauciloba</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü	103
Şekil 4.1.7.7.1. <i>Calendula arvensis</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü	104
Şekil 4.1.7.8.1. <i>Carduus pycnocephalus</i> subsp. <i>breviphyllarius</i> . Genel, gövde ve çiçek durumu görünümü.....	107
Şekil 4.1.7.9.1. <i>Centaurea iberica</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü.....	109
Şekil 4.1.7.10.1. <i>Centaurea hyalolepis</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü.....	111
Şekil 4.1.7.11.1. <i>Cota altissima</i> . Genel ve yaprak tipi görünümü	113

Şekil 4.1.7.12.1. <i>Cota austriaca</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü	115
Şekil 4.1.7.13.1. <i>Cota wiedemanniana</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü.....	118
Şekil 4.1.7.14.1. <i>Echinops orientalis</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü.....	121
Şekil 4.1.7.15.1. <i>Echinops spinosissimus</i> subsp. <i>bithynicus</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü	122
Şekil 4.1.7.16.1. <i>Gundelia mesopotamica</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü..	124
Şekil 4.1.7.17.1. <i>Lactuca serriola</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü	128
Şekil 4.1.7.18.1. <i>Matricaria aurea</i> . Genel (yaş ve kuru örneği) ve çiçek durumu görünümü	130
Şekil 4.1.7.19.1. <i>Notobasis syriaca</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü	133
Şekil 4.1.7.20.1. <i>Onopordum acanthium</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü....	135
Şekil 4.1.7.21.1. <i>Onopordum carduchorum</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü	137
Şekil 4.1.7.22.1. <i>Scorzonera mollis</i> subsp. <i>mollis</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü	139
Şekil 4.1.7.23.1. <i>Silybum marianum</i> subsp. <i>marianum</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü	141
Şekil 4.1.7.24.1. <i>Taraxacum aleppicum</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü	144
Şekil 4.1.7.25.1. <i>Tragopogon porrifolius</i> subsp. <i>longirostris</i> . Genel ve çiçek görünümü	146
Şekil 4.1.7.26.1. <i>Tripleurospermum parviflorum</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü	148
Şekil 4.1.8.1.1. <i>Alkanna trichophila</i> var. <i>mardinensis</i> . Genel ve çiçek görünümü	151
Şekil 4.1.8.2.1. <i>Anchusa azurea</i> var. <i>azurea</i> . Genel, gövde ve çiçek görünümü	153
Şekil 4.1.8.3.1. <i>Anchusa strigosa</i> . Genel ve çiçek görünümü.....	158
Şekil 4.1.8.4.1. <i>Echium italicum</i> . Genel ve çiçek görünümü	161
Şekil 4.1.9.1.1. <i>Capsella bursa-pastoris</i> . Genel, yaprak, çiçek ve meyve görünümü	163
Şekil 4.1.9.2.1. <i>Glastaria glastifolia</i> . Genel görünümü, yaprak, çiçek ve meyve yakın görünümü.....	166
Şekil 4.1.9.3.1. <i>Isatis lusitanica</i> . Genel, yaprak, çiçek ve meyve görünümü	168
Şekil 4.1.9.4.1. <i>Lepidium draba</i> . Genel ve çiçek görünümü.....	170
Şekil 4.1.9.5.1. <i>Lepidium sativum</i> subsp. <i>sativum</i> . Genel görünümü	173
Şekil 4.1.9.6.1. <i>Nasturtium officinale</i> . Taban yaprak ve çiçek görünümü.....	175
Şekil 4.1.9.7.1. <i>Sinapis arvensis</i> . Genel, yaprak ve çiçek görünümü	178
Şekil 4.1.10.1.1. <i>Celtis tournefortii</i> . Genel ve meyve görünümü	181
Şekil 4.1.11.1.1. <i>Capparis sicula</i> subsp. <i>sicula</i> . Genel, yaprak ve çiçek görünümü	184
Şekil 4.1.12.1.1. <i>Dianthus strictus</i> var. <i>strictus</i> . Genel ve çiçek görünümü	187
Şekil 4.1.12.2.1. <i>Paronychia kurdica</i> subsp. <i>kurdica</i> var. <i>kurdica</i> . Genel ve çiçek görünümü.....	188
Şekil 4.1.12.3.1. <i>Silene assyriaca</i> . Genel ve çiçek görünümü	190
Şekil 4.1.12.4.1. <i>Silene conoidea</i> . Genel ve çiçek görünümü	191
Şekil 4.1.12.5.1. <i>Silene dichotoma</i> subsp. <i>dichotoma</i> . Genel ve çiçek görünümü	193
Şekil 4.1.12.6.1. <i>Vaccaria hispanica</i> . Genel ve çiçek görünümü	195
Şekil 4.1.13.1.1. <i>Convolvulus arvensis</i> . Genel ve çiçek görünümü	197
Şekil 4.1.13.2.1. <i>Convolvulus stachydifolius</i> . Genel, çiçek görünümü	199
Şekil 4.1.13.3.1. <i>Cuscuta babylonica</i> var. <i>babylonica</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü.....	201

Şekil 4.1.14.1.1. <i>Bryonia multiflora</i> . Genel, yaprak ve çiçek (tomurcuk) görünümü	204
Şekil 4.1.14.2.1. <i>Ecballium elaterium</i> . Genel, çiçek ve meyve görünümü	206
Şekil 4.1.15.1.1. <i>Cyperus rotundus</i> . Yumru ve toprak üstü görünümü.....	209
Şekil 4.1.16.1.1. <i>Euphorbia cheiradenia</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü....	212
Şekil 4.1.16.2.1. <i>Euphorbia craspedia</i> . Genel, çiçek ve meyve görünümü.....	214
Şekil 4.1.16.3.1. <i>Euphorbia macroclada</i> . Genel görünümü	216
Şekil 4.1.17.1.1. <i>Glycyrrhiza glabra</i> var. <i>glabra</i> . Genel ve çiçek görünümü.....	219
Şekil 4.1.17.2.1. <i>Lathyrus cicera</i> . Genel ve çiçek görünümü	223
Şekil 4.1.17.3.1. <i>Lathyrus inconspicuus</i> var. <i>inconspicuus</i> . Genel ve çiçek görünümü	225
Şekil 4.1.17.4.1. <i>Lens culinaris</i> subsp. <i>culinaris</i> . Genel, çiçek görünümü	226
Şekil 4.1.17.5.1. <i>Medicago lupulina</i> . Genel ve çiçek görünümü	228
Şekil 4.1.17.6.1. <i>Medicago rigidula</i> var. <i>rigidula</i> . Genel ve meyve görünümü .	230
Şekil 4.1.17.7.1. <i>Prosopis farcta</i> . Genel, çiçek ve meyve görünümü.....	232
Şekil 4.1.17.8.1. <i>Trifolium leucanthum</i> . Genel ve çiçek görünümü.....	234
Şekil 4.1.17.9.1. <i>Trigonella foenum-graecum</i> . Genel ve çiçek görünümü	236
Şekil 4.1.17.10.1. <i>Vicia narbonensis</i> var. <i>narbonensis</i> . Genel ve çiçek görünümü	238
Şekil 4.1.18.1.1. <i>Quercus brantii</i> . Genel ve yaprak görünümü	240
Şekil 4.1.18.2.1. <i>Quercus infectoria</i> subsp. <i>veneris</i> . Genel, yaprak ve mazı (gal) görünümü	244
Şekil 4.1.19.1.1. <i>Hypericum retusum</i> . Genel ve çiçek görünümü.....	246
Şekil 4.1.19.2.1. <i>Hypericum triquetrifolium</i> . Genel ve çiçek görünümü	249
Şekil 4.1.20.1.1. <i>Crocus cancellatus</i> subsp. <i>damascenus</i> . Genel ve çiçek görünümü	253
Şekil 4.1.20.2.1. <i>Crocus leichtlinii</i> . Genel ve çiçek görünümü	254
Şekil 4.1.21.1.1. <i>Juglans regia</i> . Genel ve meyve görünümü	256
Şekil 4.1.22.1.1. <i>Ballota saxatilis</i> subsp. <i>saxatilis</i> . Genel ve çiçek görünümü...	260
Şekil 4.1.22.2.1. <i>Lamium amplexicaule</i> var. <i>amplexicaule</i> . Genel ve çiçek görünümü	262
Şekil 4.1.22.3.1. <i>Lamium garganicum</i> subsp. <i>striatum</i> var. <i>striatum</i> . Genel ve çiçek görünümü	264
Şekil 4.1.22.4.1. <i>Melissa officinalis</i> subsp. <i>inodora</i> . Genel ve çiçek görünümü	265
Şekil 4.1.22.5.1. <i>Mentha longifolia</i> subsp. <i>typhoides</i> . Genel ve çiçek görünümü	267
Şekil 4.1.22.6.1. <i>Mentha x piperita</i> . Genel görünümü.....	271
Şekil 4.1.22.7.1. <i>Salvia multicaulis</i> . Genel ve çiçek görünümü	273
Şekil 4.1.22.8.1. <i>Salvia palaestina</i> . Genel ve çiçek görünümü.....	276
Şekil 4.1.22.9.1. <i>Stachys mardinensis</i> . Genel ve çiçek görünümü.....	278
Şekil 4.1.22.10.1. <i>Teucrium polium</i> subsp. <i>polium</i> . Genel ve çiçek görünümü..	280
Şekil 4.1.22.11.1. <i>Thymbra sintenisii</i> subsp. <i>sintenisii</i> . Genel görünümü	284
Şekil 4.1.22.12.1. <i>Thymbra spicata</i> subsp. <i>spicata</i> . Genel ve çiçek görünümü..	286
Şekil 4.1.23.1.1. <i>Linum mucronatum</i> subsp. <i>mucronatum</i> . Genel ve çiçek görünümü	289
Şekil 4.1.24.1.1. <i>Alcea acaulis</i> . Genel ve çiçek görünümü.....	291
Şekil 4.1.24.2.1. <i>Alcea setosa</i> . Genel ve çiçek görünümü	293
Şekil 4.1.24.3.1. <i>Alcea striata</i> subsp. <i>striata</i> . Genel ve çiçek görünümü	296
Şekil 4.1.24.4.1. <i>Malva neglecta</i> . Genel, yaprak ve çiçek görünümü.....	298
Şekil 4.1.25.1.1. <i>Ficus carica</i> subsp. <i>carica</i> . Genel ve meyve görünümü.....	303
Şekil 4.1.25.2.1. <i>Morus alba</i> . Genel ve meyve görünümü	306

Şekil 4.1.26.1.1. <i>Peganum harmala</i> . Genel, çiçek ve meyve görünümü	308
Şekil 4.1.27.1.1. <i>Orchis simia</i> . Genel, çiçek ve meyve görünümü	311
Şekil 4.1.28.1.1. <i>Papaver rhoeas</i> . Genel ve çiçek görünümü	313
Şekil 4.1.29.1.1. <i>Plantago albicans</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü.....	316
Şekil 4.1.29.2.1. <i>Plantago lanceolata</i> . Genel ve çiçek durumu görünümü	317
Şekil 4.1.29.3.1. <i>Plantago major</i> subsp. <i>major</i> . Genel ve yaprak görünümü	320
Şekil 4.1.30.1.1. <i>Platanus orientalis</i> . Genel ve yaprak görünümü	323
Şekil 4.1.31.1.1. <i>Hordeum bulbosum</i> . Genel ve yumru görünümü.....	326
Şekil 4.1.32.1.1. <i>Rumex tuberosus</i> subsp. <i>tuberosus</i> . Genel ve yaprak görünümü	327
Şekil 4.1.33.1.1. <i>Portulaca oleracea</i> . Genel görünümü.....	329
Şekil 4.1.35.1.1. <i>Paliurus spina-christi</i> . Genel ve meyve görünümü	336
Şekil 4.1.36.1.1. <i>Amygdalus arabica</i> . Genel, çiçek ve meyve görünümü	338
Şekil 4.1.36.2.1. <i>Amygdalus communis</i> . Genel, çiçek ve meyve görünümü.....	340
Şekil 4.1.36.3.1. <i>Amygdalus orientalis</i> . Genel, çiçek ve meyve görünümü.....	343
Şekil 4.1.36.4.1. <i>Cerasus mahaleb</i> var. <i>mahaleb</i> . Genel ve çiçek görünümü.....	345
Şekil 4.1.36.5.1. <i>Cerasus microcarpa</i> subsp. <i>microcarpa</i> . Genel, yaprak ve çiçek görünümü.....	348
Şekil 4.1.36.6.1. <i>Cerasus microcarpa</i> subsp. <i>tortuosa</i> . Genel, yaprak, çiçek ve meyve görünümü.....	350
Şekil 4.1.36.7.1. <i>Crataegus azarolus</i> var. <i>azarolus</i> . Genel, çiçek ve meyve görünümü.....	352
Şekil 4.1.36.8.1. <i>Rosa canina</i> . Genel, çiçek ve meyve görünümü.....	356
Şekil 4.1.35.9.1. <i>Rosa foetida</i> . Genel, çiçek ve meyve görünümü.....	359
Şekil 4.1.36.10.1. <i>Rubus sanctus</i> . Genel ve çiçek görünümü	360
Şekil 4.1.37.1.1. <i>Galium aparine</i> . Genel, çiçek ve meyve görünümü	364
Şekil 4.1.37.2.1. <i>Galium haussknechtii</i> . Genel, çiçek ve meyve görünümü.....	366
Şekil 4.1.38.1.1. <i>Populus euphratica</i> . Genel görünümü	368
Şekil 4.1.39.1.1. <i>Urtica dioica</i> subsp. <i>dioica</i> . Genel görünümü	370
Şekil 4.1.39.2.1. <i>Urtica urens</i> . Genel ve meyve görünümü.....	376
Şekil 4.1.40.1.1. <i>Vitis vinifera</i> . Genel görünümü.....	381
Şekil 4.1.40.1.1. <i>Tribulus terrestris</i> . Genel ve meyve görünümü.....	385
Şekil 4.2.1. Kaynak kişilerin cinsiyete göre dağılımı	419
Şekil 4.2.2. Kaynak kişilerin yaş dağılımı	420
Şekil 4.2.3. Kaynak kişilerin eğitim durumuna göre dağılımı	420
Şekil 4.2.4. Araştırma alanında kullanımı belirlenen bitkilerden en fazla taksona sahip familyalar.....	421
Şekil 4.2.5. Araştırma alanında yayılış gösteren taksonların fitocoğrafik bölgelere göre dağılımı	422
Şekil 4.2.6. Araştırma alanında yayılış gösteren taksonların tehlike kategorilerine göre dağılımı	422
Şekil 4.2.7. Yöreden toplanılan taksonların temel kullanım amaçlarına göre dağılımı	423
Şekil 4.2.1.1. Artuklu ilçesinde tıbbi bitkilerin en çok kullanıldığı tedavi alanları	440
Şekil 4.2.1.2. Bitkilerin tedavilerde kullanılan organlarına göre dağılımı.....	441
Şekil 4.2.2.1. Bitkilerin gıda olarak kullanılan organlarına göre dağılımı.....	445
Şekil EK B.1. Çalışma yapılan bazı mahalleler	497

TABLO DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 3.2.2.1. Şifalı ve yenen bitkilerle ilgili bilgilerin derlenmesinde kullanılan anketler	39
Tablo 3.2.2.2. Araştırma alanında görüşülen kaynak kişilerin etnik yoğunluk dağılımı	40
Tablo 4.1.1. Araştırma alanında kullanımı belirlenen taksonlar	393
Tablo 4.1.2. Araştırma alanında etnobotanik kullanımı belirlenen taksonların listesi (iki kullanımdan az olanlar)	400
Tablo 4.1.44.1. Mardin ilinde ilk kez etnobotanik kullanımı kaydedilen bitkiler ve yöresel adları	413
Tablo 4.1.44.2. Mardin ilinde etnobotanik kullanımı olan fakat farklı yöresel adları ilk kez kaydedilen bitkiler	417
Tablo 4.2.1. Endemik taksonların tehlike kategorileri ve fitocoğrafik dağılımları	423
Tablo 4.2.2. Araştırma verilerinin yakın çevrede yapılmış çalışmalarla etnobotanik kullanım açısından karşılaştırılması	424
Tablo 4.2.7.1. Artuklu, Arat Dağı [79], Birecik [83], Cizre [19], Midyat [20], Kurtalan [22], Savur [32], Urfa (merkeze bağlı köyler) [37], Tek Tek Dağları [117] ve Bozova [85] yörelerinde etnobotanik olarak kullanılan ortak bitkiler ve bunların kullanımışlarının karşılaştırılması	452
Tablo EK A.1. Kaynak kişi listesi	491

TEŞEKKÜR

Çalışmamın her aşamasında bana destek olan, bilgi ve deneyimleri ile yol gösteren, bilgi ve tecrübesi ile lisansüstü öğrenim hayatımın tüm zorlu aşamalarında maddi manevi her yönden yardımcı olan, tecrübeleri ile beni aydınlatan ve desteğini hiç eksik etmeyen danışman hocam Sayın Prof. Dr. Kemal YILDIZ'a, bilgi ve tecrübeleri ile beni aydınlatan ve desteğini hiç eksik etmeyen, kendilerini tanımaktan büyük onur duyduğum sevgili hocalarım Sayın Prof. Dr. Aykut GÜVENSEN'e ve Doç. Dr. Kamuran AKTAŞ'a, arazi çalışmalarım sırasında desteklerini gördüğüm Mardin Büyükşehir Belediyesi Muhtarlıklar Daire Başkanlığı Şube Müdürü Ahmet TULGA'ya, Çevre Koruma Kontrol Daire Başkanlığı Şube Müdürü Kutbettin YAVUZ'a, değerli arkadaşlarım Yüksek Ziraat Mühendisi Sadullah ERTAŞ'a, Yüksek Kimya Mühendisi Fesih ATKU'ya ve Mardin İl Milli Eğitim Müdürlüğünde Şef Hakkı GÜZEL'e, arazi ve anket çalışmalarım boyunca yardımlarını esirgemeyen Artuklu İlçesi halkına ve anket yaptığım okul müdürlerine, öğretmenlerine ve öğrencilerine, tez çalışmam döneminde yardımlarını esirgemeyen Mardin Artuklu Üniversitesi Kızıltepe Meslek Yüksekokulu Akademik Personeline, maddi ve manevi her yönden yanımda olan desteğini her zaman hissettiğim biricik eşim Dr. Öğr. Üyesi Fatma MUNGAN KILIÇ'a, çalışmam boyunca varlığından büyük güç aldığım sevgili oğlum Muhammed Taha KILIÇ'a ve öğrenim hayatım boyunca beni maddi ve manevi olarak destekleyen ve hep yanımda olan AİLEME yürekten teşekkür ederim.

Murat KILIÇ
Manisa, 2019

ÖZET

Doktora Tezi

Artuklu (Mardin) Yöresinde Yetişen Bitkiler Üzerine Etnobotanik Bir Araştırma

Murat KILIÇ

**Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Biyoloji Bilim Dalı**

Danışman: Prof. Dr. Kemal YILDIZ

Bu çalışmada Artuklu (Mardin) yöresinde doğal yayılış gösteren, halkın yararlandığı ve geleneksel yaşamında yeri olan bitkileri belirlemek üzere bir etnobotanik araştırma yapılmıştır. Bu amaçla, Şubat 2018–Temmuz 2019 tarihleri arasında Artuklu ilçe merkezine bağlı 23 mahalle ve çevresinde yer alan 68 mahalleye arazi çalışmaları yapılmış, ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Araştırma süresince 365 kaynak kişi ile görüşülmüş ve toplamda 350 lise ve üniversite öğrencisine anket çalışması uygulanmıştır. Anketler aracılığıyla bitkiler hakkında etnobotanik veriler derlenmiştir. Alanda yürütülen arazi çalışmaları kapsamında yörede en çok yayılış gösteren 426 bitki örneği toplanmış ve bunlarla ilgili yaklaşık 4.000 adet fotoğraf çekilmiştir. Yörede yürütülen etnobotanik çalışmalar sonucunda; 51 familya ve 151 cinse ait 255 bitki taksonunun yöre halkı tarafından kullanıldığı tespit edilmiştir. Toplanan bitki örnekleri, bilimsel kurallara göre herbaryum materyali haline getirilmiştir. Sırasıyla en fazla takson içeren familya; Asteraceae 34 (% 14), Fabaceae 31 (% 12), Lamiaceae 24 (% 9), Brassicaceae 17 (% 7), Rosaceae 13 (% 5), Boraginaceae 11 (% 4) ve Caryophyllaceae 10 (% 4) olarak belirlenmiştir. Bunlardan tıbbi bitki (161 takson), gıda (153 takson), hayvan yemi (20 takson), zararlı olduğuna inanılan (12 takson), baharat (10 takson), böcekler ve arılar tarafından ziyaret edilen (9 takson), hayvan hastalıklarında (8 takson), oyun amaçlı (7 takson), nazarlık yapımı (3 takson), yakacak (3 takson), farklı amaçlarla (kürdan, kömür yapımı vb.) (3 takson), alet ve sepet yapımında (3 takson), süpürge (2 takson), inanç olarak (2 takson), süs eşyası (1 takson), mayalamada (1 takson), eşyaları muhafazada (1 takson), çay olarak (1 takson), böcek kovucu olarak (1 takson) ve boya elde etmede (1 takson) kullanıldıkları tespit edilmiştir.

Yörede yapılan çalışmalarda 177 bitki taksonuna ait etnobotanik veriler Mardin için ilk kez kayıt altına alınmıştır. Bu çalışmada yörede 506 Kürtçe, 197 Arapça ve 86 Süryanice bitki ismi belirlenmiştir. Bu taksonlardan 63'ünün yöresel isimleri Mardin'de ilk kez kaydedilmiştir. Bu araştırma, Mardin ve Güneydoğu Anadolu'da etnobotanik üzerine yapılmış geniş kapsamlı bir çalışma olması açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Etnobotanik, Artuklu, Mardin, Türkiye.

2019, 505 sayfa

ABSTRACT

PhD Thesis

An Ethnobotanical Survey on Plants Growing in Artuklu (Mardin) Region

Murat KILIÇ

**Manisa Celal Bayar University
Graduate School of Science
Department of Biology**

Supervisor: Prof. Dr. Kemal YILDIZ

In this study, an ethnobotanical research was carried out in order to determine the plants which have a natural distribution in the region of Artuklu (Mardin) and which have a place in the traditional life of the people. For this purpose, between February 2018–July 2019, a total of 68 neighborhoods located in and around Artuklu district center were visited. During the research, 365 resource people were interviewed and a total of 350 high school and university students were surveyed. Ethnobotanical data about plants were collected through surveys. As part of the field studies carried out in the area, 426 plant specimens that were most widely distributed were collected and approximately 4,000 photographs were taken. As a result of ethnobotanical studies conducted in the region; It was determined that 255 plant taxa belonging to 51 families and 151 genus were used by the local people. The collected plant samples were rendered herbarium materials according to scientific rules. Family with the highest taxa respectively; Asteraceae 34 (14%), Fabaceae 31 (12%), Lamiaceae 24 (9%), Brassicaceae 17 (7%), Rosaceae 13 (5%), Boraginaceae 11 (4%) and Caryophyllaceae 10 (4%). Among them medicinal plant (161 taxa), food (153 taxa), animal feed (20 taxa), believed to be harmful (12 taxa), spice (10 taxa), visited by insects and bees (9 taxa), in animal diseases (8 taxon), game purpose (7 taxa), amulet making (3 taxa), fuel (3 taxa), for different purposes (toothpick, coal making, etc.) (3 taxa), tool and basket making (3 taxa), vacuum cleaner (2 taxa), as belief (2 taxa), ornaments (1 taxa), fermentation (1 taxa), storage of goods (1 taxa), tea (1 taxa), insect repeller (1 taxon) and in obtaining paint (1 taxa).

Ethnobotanical data of 177 plant taxa were recorded for the first time in Mardin. In this study, 506 Kurdish, 197 Arabic and 86 Syriac plant names were determined in the region. Local names of 63 of these taxa were recorded for the first time in Mardin. This research is important in terms of being a comprehensive study on ethnobotany in Mardin and Southeastern Anatolia.

Keywords: Ethnobotany, Artuklu, Mardin, Turkey.

2019, 505 pages

1. GİRİŞ

Ülkemiz, sahip olduğu farklı coğrafik, fitocoğrafik, jeolojik ve iklimsel özelliklerinden dolayı dünyanın en zengin bitki örtüsüne sahip ülkelerin başında yer almaktadır. Türkiye Florası yaklaşık 12.000 bitki taksonuna sahiptir [1]. Avrupa kıtasında ise yaklaşık olarak 12.000 bitki türü yayılış göstermektedir [2]. Tüm Avrupa ülkelerinde toplam endemik takson sayısı 2.750 civarında iken ülkemizdeki endemik takson sayısı ise yaklaşık 4.000 olduğu belirtilmektedir [1, 3, 4].

Türkiye'nin bitki türleri açısından bu kadar zengin olmasının ana nedenleri arasında; jeolojik ve jeomorfolojik yapı ile bunların etkisi sonucunda şekillenen çok farklı mikroklima ve çok farklı toprak tiplerine sahip olması söylenebilir. Ayrıca Türkiye bilindiği gibi Asya ile Avrupa kıtaları arasında bir köprü konumundadır. İki kıta arasında meydana gelen karşılıklı bitki göçleri nedeniyle bitki türlerinde artışlar olmuştur. Bunun yanında Türkiye; Kuzey Anadolu Bölgesinde Avrupa-Sibirya; Batı ve Güney Anadolu Bölgesinde Akdeniz; İç ve Güney Doğu Anadolu Bölgesinde ise İran-Turan fitocoğrafik bölgesinde yer alması ile de bitki çeşitliliğinin oluşmasının bir diğer nedenlerindedir [5].

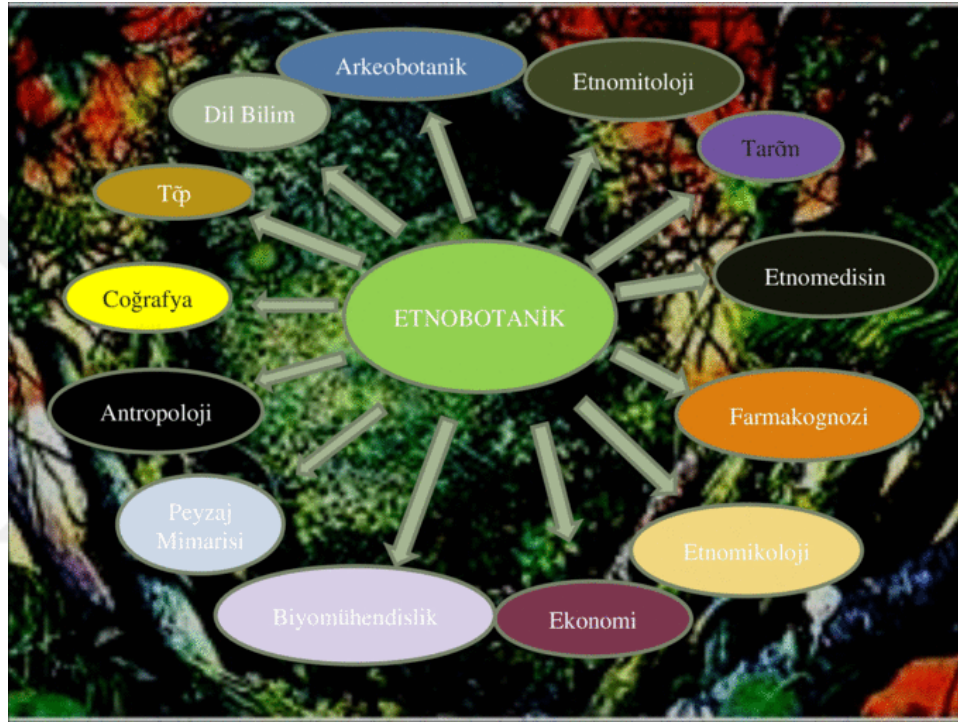
Türkiye'nin böylesine zengin bitki çeşitliliğine sahip iken bunların ne kadarı halk tarafından bilinmekte ve kullanılmaktadır. Bu nedenle yerel bitki adlarının tespit edilmesi, yapılan araştırmalar için çok önemlidir [4, 5, 6].

Dünyanın var olduğundan beri insanoğlu, kendi etrafında bulunan bitkilerden ilk önce besin kaynağı ve sağlık sorunları başta olmak üzere çok farklı amaçlarla, çeşitli şekillerde yararlanmıştır. Deneme yanılma yoluyla ya da tesadüf sonucu elde edilen bu bilgiler nesilden nesile sözlü veya yazılı, aktararak ve geliştirilerek günümüze kadar ulaşmış ve botanik kültürünün oluşmasını sağlamıştır [7, 8].

Eskiden beri süregelen insan bitki ilişkisi bu yüzyılda etnobotanik adı verilen yeni bir bilim dalının ortaya çıkmasıyla bilimsel bir nitelik kazanmış ve çalışmalar bilimsel temellere dayandırılarak geliştirilmiştir. Bitkiyi tanımakla birlikte onun kullanım şeklinin belirlenmesi, bunun belgelenmesi, tarihi belgelerle karşılaştırılması ve bitkinin kimyasal içeriği etnobotanik bilim dalını botaniğin yanında eczacılık,

antropoloji, arkeoloji, ziraat, genetik, ekoloji, bitki kimyası gibi çok sayıda bilimle birlikte çalışma imkanı sağlamıştır [9].

Etnobotanik çalışmaları ele alanların yalnızca botanikçi ve biyolog olmadığı bunların yanında arkeoloji, sosyoloji, kimya, ekoloji, antropoloji, linguistik, tarih, farmakoloji, sosyoloji, din ve mitoloji konularında da eğitilmiş olmaları, çalışmanın çok yönlü yorumlanmasına imkan sağlamaktadır (Şekil 1.1) [10].



Şekil 1.1. Etnobotanik biliminin diğer bilim dalları ile arasındaki ilişkiyi gösteren şema.

Etnoloji terimi Türkçe karşılığı halkiyat olarak kullanılmaktadır. Halkiyatın bir başka ifadesi de folklordür. Kısaca Etnoloji terimi; “bir ülkede yaşayan, belirli bir insan toplumunun kültürünü, yaşayışını ve tarihini inceleyen bilim dalı” olarak bilinmektedir. Dolayısıyla etnobotaniği de insanların bitkilerle olan ilişkilerini inceleyen bilim alanı olarak adlandırmak mümkündür. Yani etnobotanik bitki ve insan arasındaki ilişkileri ortaya koyan bir bilim dalıdır. İlişki denince bu işin içine kullanım, etkileşim, üretim ve tüketim girmektedir [9].

Etnobiyolojinin bir dalı olan etnobotaniği ilk kez Amerikalı botanikçi John W. Harshberger 1895 yılında yerli halkların bitki kullanımı üzerindeki çalışmaları sırasında etnobotanik terimini kullanmaya başlamıştır. 1896 yılında yayınladığı “etnobotaniğin esasları” adlı çalışması genellikle etnobotanik çalışmaların başlangıcı olarak kabul edilir. Ayrıca Harshberger etnobotaniği “yerli halkın bitki kullanımı” olarak adlandırmıştır [4].

Etnobotanik araştırmalar bugün sadece hastalıkların tedavisinde kullanılan bitkilerin yöresel adları ve kullanım şekillerinin listelenmesi ile sınırlı olmayıp, farklı coğrafyalardaki toplumların bitkileri nasıl algılamakta oldukları, doğal kaynakların tüketilmeden nasıl kullanılabileceği, elde edilen sonuçların ilgili toplumun yararına nasıl kullanılacağı gibi konuları da ortaya çıkarmaktadır.

Anadolu'nun tarih boyunca pek çok kültüre ev sahipliği yapmış olması, tarımsal biyoçeşitliliğin yanında bitki kullanımı üzerinde de zengin bir etnobotanik kültür mirasının oluşmasına yol açmıştır. Anadolu'da pek çok yerel bitki asırlardır gıda, insan ve hayvan tedavisi, doğal boya, oyuncak, barınak, giyim, eğlence, estetik ve inanç gibi birçok amaç için kullanılır. Ancak modernleşme, kırsal alanlardan şehirlere hızlı göç, sağlık hizmetlerine daha kolay erişim, köy çeşitlemelerinin ekonomik değerini yitirmesi vb. nedenler ülkemizdeki zengin faydalı bitkileri kullanma geleneğinin çok hızla yok olmasına neden olmaktadır. Etnobotanik açıdan oldukça değerli olan bu kültürel mirasın sonraki nesillere ulaşması için bu alanda yapılacak çalışmaların artırılmasına ihtiyaç vardır [5].

Bu açıdan Anadolu'daki bitki kullanımına ait bu tür kullanımlar orijinal olma özelliği taşımaktadır. Eğer etnobotanik çalışmalar hızla sürdürülemezse neyi kaybettiğimizi bilmeden bu bilgiler yok olup gidecektir. Biyoçeşitlilik ve etnobotanik açısından oldukça değerli olan bu kültürel mirasın sonraki nesillere ulaşması için, etnobotanik mirası korumanın ilk adımı önce bize kaldığını varsaydığımız mirasın envanterini çıkarmaktadır.

Günümüzde yaygın olarak ekimi yapılan tür sayısı giderek azalmakta ve bu türlerin doğal türleri de yavaş yavaş ortadan kaybolmaktadır. Kaybolan her doğal türle birlikte gen zenginliği alanı biraz daha daralmaktadır. Modern tarım alanları

monokültür ürünlerin yaygın olarak ekildiği alanlar haline dönüşmektedir. Bu yetiştirme yöntemi, gelecekte bir hastalığın bütün ürünü etkilemesi gibi büyük problemlerle karşılaşma ihtimalimizi artırmaktadır.

Uzun zamandan beri Anadolu'da kullanılan bitki türlerimizin bizden sonraki kuşaklar için de korunması ve gelecek kuşaklara daha sağlıklı bir şekilde aktarılması önemli bir zorunluluktur. Anadolu'da pek çok yerde aşırı ve düzensiz kullanımlar sonucu doğanın dengesi bozulmuş ve biyoçeşitlilik açısından da azalma olmuştur.

Bu kadar uzun süredir Anadolu'da kullanılan bitki türlerimizin bizden sonraki kuşaklar için de korunması ve gelecek kuşaklara daha sağlıklı bir şekilde aktarılması önemli bir zorunluluktur [8, 11].

Bu zorunluluk bizim çocuklarımıza, doğaya ve gelecek kuşaklara olan borcumuzdur. Bize bırakılan kültür mirasını daha da geliştirerek, çoğaltarak ve iyileştirerek geleceğe bırakmamız gerekiyor.

Çalışma alanı olarak seçilen Mardin ili Artuklu ilçesinin dünya kültüründe çok önemli bir yeri vardır. Artuklu yeryüzünde şuna kadar kültürünü ve mimarisini taşımış birkaç şehirden birisidir. Bu bakımdan bu ilçe'nin seçilmesi çok değişik kültürlerle ev sahipliği yapması ve bu alanda bugüne kadar herhangi bir etnobotanik ya da botanik içerikli çalışmanın yapılmamasıdır. Bu alanda sadece farklı kültürler değil bunun yanında farklı dinlere bağlı insan toplulukları da bulunmaktadır. Bölgede Müslüman ve Süryani (Hristiyan) halk bir arada yaşamaktadır. Yörede Türkçe'nin yanı sıra Kürtçe, Arapça ve Süryanice dilleri konuşulmaktadır.

1.1. Tezin Amacı

Yapılan bu çalışma ile;

- Bitki bakımından zengin olan yörenin kendi doğal bitkilerinden faydalanmasına teşvik etmek, elde edilen etnobotanik bilgilerin nesilden nesile aktarmasını sağlamak ve bilimsel bir temelde ele almak,

- Bu kadar çok kültürün bir arada olduğu ortamda birçok geleneksel bitki kullanımını araştırmak ve değişik etnobotaniksel verilere ulaşmak,
- Bir bitkinin çok sayıda yöresel ad ile anılması dil zenginliği açısından önemli bir kültürel zenginliktir ve bu zenginliğin bilimsel çalışmalarda da kayda alarak korunmasını sağlamak,
- Artuklu ilçesinde halkın başlıca tedavi ve besin kaynağı olmak üzere çeşitli alanlarda yararlandığı bitkileri bilimsel olarak saptamak ve bunlarla ilgili yöresel bilgileri derlemek,
- Yörede bitkilerin halk kültüründeki önemini ve rolünü incelemek,
- Bilgilerin unutulmadan gelecek kuşaklara aktarılması ve bitkilerle ilgili halk kültürümüzün daha iyi bilinmesine katkı sağlamak,
- Yörede yaşayan kültürlerin bitkilerden faydalanma şekillerini, farklarını ve benzer yönlerini ortaya çıkarmak,
- Özellikle tarımsal ürünlerin dışında sadece doğal olarak yetişen bitki kullanımlarını saptamak,
- Mardin ilinin yalnızca Midyat (Akgöl, 2008) ve Savur (Arasan, 2014) ilçeleri etnobotanik açıdan çalışılmış, Artuklu ilçesini çalışarak hem il literatürüne hem de bölge literatürüne katkı yapılması amaçlanmıştır.

1.2. Literatür Özeti

1900'lü yıllardan bu yana, modern tedavi yöntemlerinin gelişmesiyle daha az kullanılan tıbbi bitkiler 1990'lı yılların başlarından itibaren tüm dünyada yeniden ilgi görmeye başlamıştır [8, 12]. Diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de tıbbi bitkiler üzerine yapılmış çalışmaların son zamanlarda arttığı gözlenmektedir.

Ülkemizde etnobotanik ile ilgili yapılmış çalışmalara bakıldığında en geniş ve en eski olanlarından birisi Turhan Baytop'un ‘‘Türkiye'de Bitkilerle Tedavi (Geçmişte ve Bugün)’’adlı eseridir [8]. Baytop, bu çalışmasında halk ilacı olarak kullanılan pek çok bitki hakkında etnobotanik bilgi vermiştir. Bunun yanında, bitkilerin etnobotanik kullanımları dışında; botanik özelliklerini, yetiştiği yerleri ve farmakolojik özelliklerinden de bahsetmiştir. Ayrıca Baytop [13] ‘‘Türkçe Bitki Adları Sözlüğü’’ adlı bir başka eserinde, ülkemizin farklı yerlerinde yetişen bitkilere

verilen Türkçe isimler ve onların kullanım şekillerinden söz etmiştir. Hazırlanan listede Türkiye'de gıda, baharat, ilaç, boyar madde ve süs bitkisi olarak kullanılan 1300 kadar bitki türünün Latince adı ve 4.000 kadar da Türkçe adı bulunmaktadır.

Mardin ve diğer yerlerde yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır:

Ertuğ [14], Bodrum Yarımadası'nda 1999-2002 yıllarında yaptığı yararlı bitkiler araştırmasında, 350'den fazla yararlı bitki arasından 92'sinin doğal, 24'ünün yetiştirilen ve toplam 116 bitkinin tedavide kullanıldığını saptamıştır.

Sadıkoğlu ve Alpınar [15], yaptıkları çalışmada Latin harflerinin kabulünden itibaren 1928-1997 yıllarını kapsayan 70 yıllık dönemde yapılmış Türkiye ile ilgili 765 adet etnobotanik yayını kısaca değerlendirmişlerdir. Bitkilerin kullanımıyla ilgili en fazla yayının Sivas, İstanbul ve Konya illerine ait olduğunu; en sık olarak da tedavi, gıda ve çeşitli inanışlar alanında kullanıldığını saptamışlardır.

Koyuncu [4], doktora tezinde Geyve (Sakarya) ve çevresinin floristik ve etnobotanik özelliklerini belirlemeye çalışmıştır. Mart 2002-Eylül 2005 yılları arasında yaptığı bu çalışma sonucunda araştırma alanında 107 familya ve 461 cinse ait 932 taksonun yer aldığını saptamıştır.

Elçi ve Erik [16], yaptıkları çalışmada Gündül ilçe merkezi ve Gündül'e bağlı Sorgun beldesi, Yeşilöz kasabası, Adalıkuzu ve Avşar köyleri ile Kızılcahamam'a bağlı Çeltikçi beldesini araştırma için pilot bölgeler olarak seçmişlerdir. İlgili alanlarda yaptıkları çalışmalarda köy kahvesi ve/veya odası gibi ortak kullanım bölgelerini ziyaret etmişler ve buralardan edinilen bilgiler doğrultusunda bitki kullanımına ilişkin bilgileri tespit ederek kendileriyle görüşmeler yapmışlardır. Bu görüşmeler esnasında ses kaydı ve not etmek suretiyle bitkilerin yerel adlarını, kullanılan kısımlarını, halk ilacı olarak kullanılıyorsa hangi hastalıkta kullanıldığını ve nasıl uygulandığını, gıda olarak kullanılıyorsa nasıl hazırlandığını kayda geçirmişlerdir.

Sarı ve ark. [17], 2002-2005 yılları arasında Ege ve Güney Marmara Bölgeleri'nde belirlenen Afyon, Aydın, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Denizli, İzmir,

Manisa, Muğla ve Uşak illerinde, Lamiaceae familyasının halk ilacı olarak kullanılmasını ve kullanım şekillerini belirlemeye yönelik yaptıkları araştırmada, 20'si kadın olmak üzere toplam 71 bilirkişiden bilgi almışlar ve bitkilerin halk ilacı olarak kullanımı ile ilgili 90 kayıt elde etmişlerdir. Halk ilacı olarak kullanılan bitkilerin %83'ünü doğal yayılış alanından toplamışlar, %17'sini ise aktarlardan veya bahçelerden temin etmişlerdir. Bazı bitkilerin kullanımı ile ilgili tek bir kayıt bulunurken, en fazla *Origanum*, *Lavandula* ve *Rosmarinus* cins/türlerinin kullanımları ile ilgili bilgileri derlemişlerdir. Halk hekimliğinde kullanılan bitkilerin bazıları tek başlarına kullanılırken, bazılarının ise diğer bitki türleri ile veya şeker, bal gibi katkı maddeleri ile karıştırılmasının önerildiğini ifade etmişlerdir.

Çakıloğlu ve ark. [18], yaptıkları çalışmada Harput'da (Elazığ) yaptıkları floristik çalışmalar sırasında bazı bitkilerin yöresel isimlerini ve kullanımlarını derleyerek vermişlerdir.

Yeşil [7], yüksek lisans tezinde Malatya'nın Akçadağ ilçesine bağlı Kürecik bucağında geleneksel olarak kullanılan bitkileri saptamak amacıyla yapmıştır. Bu nedenle Temmuz 2005-Nisan 2007 tarihleri arasında bucakta 84 gün süren arazi çalışmaları yapmış, 20 yerleşim yerine gitmiş ve 350 bitki örneği toplamıştır. Bu bitkilerin yöresel adlarını, kullanılışlarını, kullanılan kısımlarını, hazırlanışlarını, uygulanış şekillerini, dozlarını ve uygulama süreleri hakkında bilgiler toplamıştır.

Gençay [19], 2005- 2006 yılları arasında yaptığı çalışmasını (yüksek lisans tezi), Cizre ve çevresindeki 23 köy, 26 mezra ile kurulan yerel pazarda yürütmüştür. Bu süre içinde araştırma alanında 60 kaynak kişiyle görüşme yapmıştır. Bölgede kullanımı belirlenen 53 familyaya ait toplam 171 bitki taksonu ve bunlara ait yerel bilgileri toplamıştır.

Kızıllarslan [11], yüksek lisans tezinde Kocaeli ilinin merkez ilçesi olan İzmit'te, İzmit Körfezi'nin güney kesimindeki bölgede geleneksel olarak kullanılan bitkileri saptamak amacıyla yapmıştır. Bu nedenle Nisan 2006-Eylül 2007 tarihleri arasında bölgede arazi çalışmaları yapmış, 9 belediyeyi ve 15 köyü ziyaret etmiş ve 145 bitki örneği toplamıştır. Bu bitkilerin yöresel adlarını, kullanılışlarını, kullanılan

kısımlarını, hazırlanışlarını, uygulanış şekillerini ve uygulama süreleri hakkında bilgiler derlemiştir.

Akgül [20], yüksek lisans tezinde Mardin ilinin Midyat ilçesinde şehirleşmeden uzak bölgelerdeki köylerde yaşayan insanların doğal bitki kullanımlarını saptamıştır. Bilgileri 30 köyden almış ve 123 kişi ile görüşmüştür. Sonuçta 92 bitkinin etnobotaniksel olarak kullanıldığını saptamış ve bunların çoğunun yiyecek, ilaç ve yem bitkisi olarak kullanıldığını belirtmiştir.

Bulut [21], doktora tezinde Bayramiç (Çanakkale) yöresinde halkın yararlandığı ve yaşamında geleneksel yeri olan bitkileri belirlemek üzere etnobotanik araştırmalar yapmıştır. Bu amaçla, Nisan 2004-Haziran 2007 tarihleri arasında Bayramiç ilçe merkezine ve 76 köyünün hepsine gidilmiştir. Arazi çalışmaları esnasında yöreden 364 bitki örneği toplanmış ve bu bitkilere ait çeşitli etnobotanik bilgiler derlenmiştir.

Yapıcı ve ark. [22], yaptıkları çalışmada Kurtalan (Siirt) ilçesinde tespit ettikleri bazı bitkilerin, etnobotanik özellikleri ve yerel isimlerini araştırmışlardır. Çalışma sonucunda 34 taksonun yerel isimlerini, tıbbî ve gıda maddesi olarak kullanımlarını ve diğer etnobotanik özelliklerini vermişlerdir.

Deniz ve ark. [23], yaptıkları çalışmada 2006-2007 yılları arasında Uşak Üniversitesi 1 Eylül kampüs alanı ve yakın çevresinde doğal olarak yetişen veya kültürü yapılan bazı bitki türlerinin etnobotanik özelliklerini araştırmışlardır. Bölgede 36 familya ve 88 cinse ait 95 takson tespit etmişlerdir. Etnobotanik özelliği bulunan bitkilerin 71'i tıbbi, 50'si gıda, 25'i çay, 6'sı baharat, 6'sı süs, 5'i yakacak olarak ve kalan 25'i ise değişik amaçlar için kullanıldığını tespit etmişlerdir.

Polat [5], doktora tezinde Burhaniye ve Havran (Balıkesir) yörelerinde halkın faydalandığı doğal ve tarımsal bitkileri belirlemek ve bu bitkilerin kullanım çeşitliliğini ortaya koymak amacıyla Haziran 2007 ve Eylül 2009 tarihleri arasında bu çalışmayı gerçekleştirmiştir. Çalışma kapsamında Burhaniye ve Havran ilçe merkezleri ve ilçelere bağlı yaklaşık 25 köyü gezmiştir. Araştırma esnasında 239 kaynak kişi ile görüşmüş ve ayrıca 400 tane ilk ve ortaöğretim öğrencisine anket

çalışması uygulamıştır. Arazi çalışmaları esnasında 500 civarı bitki örneği toplamış ve bunlarla ilgili yaklaşık 1200 tane fotoğraf çektiğini belirtmiştir.

Özüdoğru ve ark. [24], Anadolu'nun doğu eşiğinde yer alan ve komşu olan Sivas ve Yozgat illerinde yayılış gösteren bitkilerin kullanım amaçlarını belirlemek amacıyla yaptıkları etnobotanik çalışmada, belirledikleri 20 bölgede 300 kişi ile görüşmüşlerdir. Çalışmalarında SPSS istatistik yazılımını kullanmışlardır. 38 familyaya ait 100 takson toplamışlar ve bu taksonların kullanımları ile ilgili 166 kayıt elde etmişlerdir. Kayıtların 89'unun tıbbi, 54'ünün yiyecek ve baharat, 23'ünün ise farklı kullanımlarının olduğunu belirlemişlerdir. En çok kullanılan bitkilerin, Asteraceae, Rosaceae, Lamiaceae, Fabaceae ve Polygonaceae familyasına ait olduğunu da ayrıca ifade etmişlerdir.

Aktan ve Altan [25], Yenişehir (Bursa) köylerinin etnobotanik özelliğini araştırmak için yapmışlardır. Yörede kullanılan doğal mezarlık süs bitkilerine ait taksonları ele almışlar. Yörede yaptıkları çalışmalarda 5'i endemik olmak üzere toplam 13 bitki taksonunun yöre halkı tarafından mezarlık süs bitkisi olarak kullanıldığını tespit etmişlerdir.

Polat ve ark. [26], yaptıkları araştırmada Türkiye'nin 14 il ile en geniş coğrafi alanını kapsayan ve biyoçeşitlilik açısından da en zengin bölgelerinden olan Doğu Anadolu'da yapılan etnobotanik içerikli araştırmaları topluca değerlendirmişlerdir. Çalışma kapsamında yapılan incelemelerde 132 etnobotanik içerikli yayın ve 15 tez olmak üzere toplam 147 araştırma tespit etmişlerdir. Bölgede en fazla etnobotanik içerikli çalışmanın Elazığ, Van ve Erzurum illerinde yapıldığını saptamışlardır. Bingöl ve Bitlis illerinde sadece bir çalışmaya rastlarken; Kars ve Muş illerinde tespit ettikleri etnobotanik içerikli çalışma sayısının iki olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan bu çalışmalarda tıbbi bitkiler, gıda bitkileri ve boya bitkileri başlıklarına araştırmacıların daha yoğun ilgi gösterdiklerini, buna karşın yem, hayvan hastalıklarının tedavisi, el sanatları ve yakacak gibi alanlarda çok az sayıda çalışma olduğunu belirlemişlerdir.

Şekeroğlu ve ark. [27], yaptıkları çalışmada Mardin ilinde doğal yayılış gösteren halk dilinde "İkşut" kusküt bitkisinin (*Cuscuta* sp.) halk ilacı olarak

kullanımını araştırmışlar ve bitkinin yeni doğum yapan annelere ve bebeklerine 2-3 çay kaşığı bitkisel çay olarak verildiğini tespit etmişlerdir. Kullanımının ise; kurutulmuş olan ikşut bitkisinin önce soğuk sudan geçirilerek temizlenmekte olduğunu daha sonra ılık su içerisinde bir gece oda sıcaklığında ağzı kapalı cam kapta bekletilerek hazırlanan çayın annelere iirildiğini ve herhangi bir tatlandırıcı madde (şeker veya bal) kullanılmadığını, tedavi süresinin ise yaklaşık bir ay (günde 3-4 su bardağı içilmek üzere) sürdüğünü belirtmişlerdir.

Akyol ve Altan [28], 2002-2003 yılları arasında Maldan köyünde (Manisa) yaptıkları etnobotanik çalışmada 70 familya, 276 cinse ait 468 bitki taksonunu tanımlamışlardır. Araştırmacılar halkla görüşerek bu köyde doğal yayılış gösteren bitkilerden 77 farklı kullanım olduğunu tespit etmişlerdir. Tespit edilen 468 bitki taksonunun 68 (%14,5)'i tıbbi, yiyecek, yem, boya ve çeşitli amaçlar için kullanıldığını belirtmişlerdir.

Sargın [29], doktora tezinde Alaşehir ve çevresindeki (Manisa) kırsal kesimlerde yaşayan yöre halkının geleneksel olarak faydalanmakta olduğu doğal ve tarımsal bitkileri belirlemek ve bu bitkilerin kullanım çeşitliliğini saptamak amacıyla çalışma yapmıştır.

Akan [30], yaptığı çalışmada Mardin'in ilçeleri olan Midyat, Nusaybin, Akarsu ve Kızıltepe'de sepetçilik el sanatında odunsu bitkilerden sepetlerin nasıl yapıldığını ve işlendiğini araştırmıştır. Bu bölgede 6 bitki türünün sepet yapımında kullanıldığını tespit etmiştir.

Akan ve ark. [31], yaptıkları çalışmada 2002–2004 yılları arasında, Arat Dağı ve evresinin (Birecik-şanlıurfa) etnobotanik özelliklerini tespit etmek amacıyla yapmışlardır. Çalışma alanından 49 familya ve 193 cinse ait 299 taksonun 170'sinin etnobotanik özelliğinin olduğu tespit etmişlerdir. Bunlardan 59'u yem, 33' yiyecek, 19'u yakacak, 17'si tıbbi amaçlı, 13' zararlı, 8'i süpürge yapımında, 5'i süs bitkisi, 5'i boya, 3' oyun amaçlı (ocuklar için) ve 11'i de diğer amaçlarla kullanıldığını ortaya koymuşlardır.

Arasan [32], yüksek lisans tezinde Mardin ilinin Savur ilçesinde halk hekimliğinde kullanılan bitkilerin tespiti, kullanım amacı ve kullanım şeklinin belirlenmesini amaçlamıştır. Çalışma 2012- 2013 vejetasyon döneminde, Savur ilçe merkezi, Savur ilçesi'ne bağlı 3 belde ve 35 köy ile Savur ilçesi'ne bağlı köylere komşu olan Mardin merkez'e bağlı 3 köyde yürütmüştür. Araştırma kapsamında 207 kaynak kişi ile görüşme yapmıştır. Çalışma sonucunda 43 familyaya ait 96 bitki türünün tedavi amacı ile kullanıldığını tespit etmiştir. Araştırma alanında kullanımı belirlenen bitkilerden en fazla taksona sahip ilk 7 familyanın sırası ile Rosaceae 10 (%9.6), Asteraceae 9 (%8.6), Lamiaceae 6 (% 5.7), Cucurbitaceae 6 (%5.7), Solanaceae 4 (%3.8), Malvaceae 4 (%3.8) ve Fabaceae 4 (%3.8) olduğunu belirtmiştir. Tespit edilen bitkilerin yöresel adlarını, kullanım şekillerini ve dozları ile uygulama sürelerinin hakkında bilgiler derlemiştir.

Arı [33], doktora tezinde Afyonkarahisar ve civarında yetişen, halk tarafından kullanılan doğal bitkilerin etnobotanik özelliklerini araştırmış ve 31 yerleşim alanında (5 ilçe, 8 kasaba, 15 köy ve 3 merkez mahalle) 46 adet kaynak kişi ile görüşmüştür.

Doğan [34], doktora tezinde Pertek (Tunceli) yöresinde halkın yararlandığı ve yaşamında geleneksel yeri olan bitkileri belirlemek üzere etnobotanik araştırma yapmıştır. Bu amaçla, Nisan 2009-Haziran 2012 tarihleri arasında Pertek İlçe merkezine ve 45 köyünün hepsine gidilmiştir. Arazi çalışmaları esnasında yöreden 627 bitki örneği toplanmış ve bu bitkilere ait çeşitli etnobotanik bilgiler derlenmiştir.

Tütenocaklı [35], doktora tezinde Yenice (Çanakkale) ve çevresindeki kırsal kesimlerde yaşayan yerli halkın geleneksel olarak faydalanmakta olduğu doğal ve tarımsal bitkileri belirlemek ve bu bitkilerin kullanım çeşitliliğini ortaya koymak için bu çalışmayı yapmıştır.

Akan ve Bakır-Sade [36], yaptıkları çalışmada 2012-2014 yılları arasında Kâhta ve Narince bölgesinde halk geleneğinde kullanılan bitkileri araştırmışlardır. Çalışma alanı C6 bölgelesine girmektedir. Araştırma alanına düzenli geziler yapılmış olup, yöre insanı ile birebir görüşülerek anket çalışması yapılmıştır. Bitkiler bilimsel metoda uygun teşhis edilmiş ve bitkilerin halk geleneğindeki kullanım amaçları

tespit edilmiştir. Araştırma bölgesinden toplanan 51 familyaya ait 113 takson tespit edilmiştir. Bunlardan 16'sı yakacak, 8'i süs bitkisi, 6'sı boya maddesi, 6'sı yem 2'si tütsü, 1'i süpürge ve 74'ü tıbbi amaçla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Dağlı [37], yüksek lisans tezinde Şanlıurfa'nın merkeze bağlı köylerinde yaşayan yöre halkının geleneksel olarak faydalanmakta olduğu doğal ve kültüre alınmış bitkileri belirlemek ve bu bitkilerin kullanım çeşitliliğini saptayarak etnobotanik açıdan önemini ortaya koymuştur. Yapılan arazi çalışması sonucu toplanan bitki örneklerinin teşhis edilmesiyle 39 familyadan 87 cinse ait 111 taksonu (67 tür, 27 alttür, 17 varyete) tespit etmiş ve bunun 9 tanesinin kültür bitkisi olduğu belirtmiştir.

Furkan [38], yüksek lisans tezinde Adıyaman sınırları içerisinde yetişen bazı taksonların etnobotanik özelliklerini saptamak amacıyla yapmıştır. Yaptığı bu çalışmada yöre insanlarıyla bire bir görüşmeler yapmış, yöre insanlarına anketler uygulamış, yörede bulunan bilirkişilerden ve aktarlardan faydalanmıştır. Yaptığı çalışmalar sonucunda Adıyaman sınırları içerisinde 64 familyaya ait 223 taksonun etnobotanik açıdan değer ve önem taşıdığını tespit etmiştir. 10 taksonun ise literatürde herhangi bir kullanımının olmadığını ilk defa bu çalışmada etnobotanik özelliklerini verdiğini belirtmiştir.

Erbay ve ark. [39], yaptıkları çalışmada Türkiye'de geleneksel tedavide kansızlığa karşı kullanılan 77 taksona ulaştıklarını ve bu taksonların bilimsel ve yöresel isimlerini, familyalarını, kullanılan kısımlarını ve kansızlıkta kullanış şekillerinin hakkında bilgi vermeyi amaçlamışlardır.

Altundağ-Çakır [40], 2007-2012 yılları arasında Iğdır'da yaptığı etnobotanik çalışmada, 210 bilirkişi ile görüşüp, 78 köy gezmiştir. Bu araştırma sonucu 27 familyaya ait 154 takson belirlemiştir. Bu belirlendiği taksonların etnobotanik kullanımları hakkında bilgi vermiştir.

Oğuz ve Tepe [41], Yüksekova (Hakkâri) yöresinde geleneksel halk hekimliğinde kullanılan bitkileri belirlemek amacıyla, Nisan-Temmuz 2015 tarihleri arasında yöredeki 2 belde ve 35 köye giderek bir anket çalışması yapmışlardır. Anket

çalışmasında toplam 248 kaynak kişi ile görüşmüşlerdir. Yörede, tamamı yabancı ot veya yabani bitki olarak yetişen 59 bitki türünün geleneksel halk ilacı olarak kullanıldığını saptamışlardır. Yapılan anket sonucunda, Yüksekova yöresinde halk ilacı olarak kaydedilen bitkilerin en çok mide rahatsızlıklarında, yara tedavisinde, kadın hastalıklarında, baş ve diş ağrılarında kullanıldığını tespit etmişlerdir.

Erbay ve Sarı [42], yaptıkları çalışmada Türkiye’de hemorid için kullanılan 241 taksonun olduğunu belirtmişlerdir. Bu taksonların; Asteraceae, Lamiaceae, Rosaceae, Scrophulariaceae, Araceae, Polygonaceae ve Cupressaceae familyalarına ait olduklarını ve yaygın olarak kullanılan taksonların etnobotanik özelliklerini vermişlerdir.

Sevgi ve ark. [43], yaptıkları araştırmada Biga ve köylerinde geleneksel [gıda (baharat, çay, soğuk içecekler, reçel, turşu vb.), tıbbi, barınma, boya, süs, kozmetik, yakacak, hayvan yemi veya hayvan hastalıkları] kullanımı olan bitkilerin yöresel adlarını bilimsel adları ile birlikte belirlemişlerdir. Elde edilen veriler sonucunda yörede doğal yayılış gösteren ve geleneksel kullanımı olan 142 taksona ait 283 bitki adı olduğunu söylemişlerdir. Biga’da bitkilerin geleneksel adlandırılmasında en yaygın kullanılan yaklaşımın benzetmeye dayalı olduğunu ifade etmişlerdir.

Akan ve ark. [44], 2015–2016 yılları arasındaki çalışmalarını, Ortaca (Muğla) ilçesinde halk arasında kullanılan bazı bitkileri tespit etmek amacıyla yapmışlardır. Çalışma alanından doğal olarak yetişen 28 familyaya ait 38 taksonun halk tarafından kullanıldığını tespit etmişlerdir. Bunlardan 23’ü tıbbi, 19’u yiyecek, 3’u baharat, 3’ü süs, 2’si yem, 2’si dini ve 2’si diğer (kaşık yapımı, tarım ilacı yapımı) amaçlarla kullanılmakta olduğunu belirtmişlerdir.

Akgül ve ark. [45], 2007-2010 yılları arasında Mardin’in Midyat ilçesinde yayılış gösteren bitkilerin etnobotanik kullanımları ile ilgili yaptıkları çalışmada, 368 anket yapmışlar ve topladıkları 92 bitkinin 129 kullanımının olduğunu belirlemişlerdir. Bu kullanımlar arasında % 35’inin tıbbi amaçlı, % 22’sinin gıda, % 13’ünün hayvan yemi, % 7’sinin süs ve boya bitkisi, % 6’sının süpürge, % 4’ünün koku, bitkisel çay, pekmez ve şarap hazırlama, % 3’ünün tarımsal amaçlı ve % 6’sının ise diğer amaçlar için kullanıldığını belirtmişlerdir.

Nadiroğlu ve ark. [46], 2013-2016 yılları arasında Bingöl'ün Karlıova ilçesinde halk tarafından tıbbi olarak kullanılan, 26 familyadan 99 bitki türü belirlemişlerdir. Bu türlerin 91'inin doğal, 8'inin ise tarım bitkisi olup, bu bitkilerin yöresel adlarını ve kullanışlarını önceki yapılan çalışmalarla kıyaslayarak tıbbi özelliklerini vermişlerdir.



2. GENEL BİLGİLER

2.1. Tarihsel, Kültürel ve Ekonomik Bilgiler

Mardin, Türkiye’de eski varlığını muhafaza eden nadir kentlerden birisi olup taşların inançla şekil aldığı, inançların adeta sırt sırta vererek yükseldiği, kültür, sanat ve medeniyetlerin buluştuğu, bir dünya kentidir. Güneydoğu Anadolu bölgesinde bulunan Mardin; Yukarı Dicle havzasını El-Cezire ovasına bağlayan, İran, Azerbaycan ve Anadolu’dan gelip Suriye, El-Cezire ve Irak’a giden yollar üzerinde Toros Dağlarının son yamacında kurulmuş olan bir şehirdir. Mezopotamya ovası Mardin’nin güneyinde yer almaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bir sınır İli olan Mardin, 8891 km² yüzölçümü ile Türkiye topraklarının % 1,1’lik bir kısmını oluşturur. El-Cezire’nin Diyarbakır bölgesinde yer alan şehrin ne zaman ve nasıl kurulduğu hakkında kesin bilgi yoktur. M.Ö. 4500’den başlayarak klasik anlamda yerleşim gören Mardin; Subari, Hurri, Sümer, Akad, Mitani, Hitit, Asur, İskit, Babil, Pers, Makedonya, Abgar, Roma, Bizans, Arap, Selçuklu, Artuklu ve Osmanlı dönemine ilişkin birçok yapıyı bünyesinde harmanlayabilmiş önemli bir açık hava müzesidir. Mardin adı Süryanice kaynaklarda “Marde”, Arapça kaynaklarda “Maridin” şeklinde kaydedilir. Şehir ticari ve askeri bakımdan önemli bir konuma sahip olmasına rağmen adına İlkçağ kaynaklarında rastlanmamaktadır. Mardin ismi ilk olarak IV. yüzyılda Romalı Tarihçi Ammianus Marcellinus tarafından kullanılmıştır. J. Hammer, Mardin isminin İranlı bir kavim olan “Marde”lere dayandığını ve bu kavmin İran hükümdarı V. Ardeşir tarafından Masius Dağı’nın batı ucuna yerleştirildiğini ileri sürmüştür. İslamiyet’in bölgedeki hâkimiyetine kadar Mardin ikinci derecede bir kale konumunda kalmıştır. Diyarbakır’dan Nusaybin’e giden yol güzergâhı üzerinde bulunan yerleşmenin “Maride Kalesi” olarak anıldığı söylenmektedir. Süryani dilinde Marde kelimesi “tek kale” anlamına gelmektedir (Şekil 2.1.1), [47, 48, 49, 50]. Tarihte Mardin için birçok isim kullanılmıştır. Bunlar: Erdobe, Tidu, Merdin, Merdö, Merdi, Merda, Merde, Kartal Yuvası, Kuşlar Yuvası ve Mardin’dir [51].

Geçen yıllara kadar her yıl 21 Kasım’da kutlanan “Kurtuluş Günü” işgal engellendiği için “Kahramanlık Günü”ne dönüştürülmüştür. 20 Nisan 1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun 89. Maddesi gereği Mardin, Bakanlar

kurulu kararıyla il olmuş, araştırma sahamız ise, il merkezi olarak adlandırılmıştı. Ancak Artuklu 12/11/2012 tarihli 6360 sayılı kanunla merkez ilçe kimliğini kazanmıştır. Artukoğulları dönemine ait yoğun yapıların olması, ilçe içinde bulunan Artuklu Üniversitesi'nden de etkilenerak ilçeye Artuklu ismi verilmiştir [51, 52].



Şekil 2.1.1. Artuklu ilçesinin merkezi ve Mardin kalesi.

Mardin, binlerce yıllık geçmişe sahip, sayısız kültür ve dinlere ev sahipliği yapmış bir coğrafyada yer almaktadır. Türk, Kürt, Arap, Süryani, Yezidi ve Ermeniler bölge kültürünün yapısını oluşturmuşlardır. Bu kültürel zenginlik yemek kültürünü etkileyerek özgün bir mutfak oluşmasını sağlamıştır. Binlerce yıldır acıları sevinçleri birlikte paylaşmış olan bu halkların birbirinden etkilenmemeleri söz konusu değildir. Bu etkileşim sonrasında farklı inanışlara sahip olsalar da yemek kültürleri arasında büyük benzerlikler ortaya çıkmaktadır. Günümüzde Mardin'de birçok kültüre ait yemekler belirli restoranlarda bulunabilmektedir. Bu da söz konusu yemeklerin tanıtılmasına ve tadılmasına olanak sağlamaktadır [53, 54].

Bölgenin yemek kültürünü şekillendiren asıl unsur ise bölgenin iklim, toprak özellikleri ile bitki ve hayvan varlığıdır. Mardin ilinin iklimi kara iklimi ile akdeniz iklimi arasında bir geçiş iklimi olup yazları sıcak, kışları ise soğuktur. Yıllık

ortalama sıcaklık yaklaşık 100 gün 30°C'nin üstünde olup yıllık yağış ortalaması 621 mm'dir [55]. Baskın bitki örtüsü step bitkileri olup dağlık arazilerde badem, fıstık, incir, ceviz, kiraz ve meşe yetişmektedir.

Mardin'de yetiştirilen gıda ürünleri, kendine özgü yemekleri, yörede yetişen bitkisel çeşitlilik ve yaşam tarzının belirleyiciliğiyle geleneksel bir boyut kazanmıştır. Midyat kavunu, üzümü, Yeşilli kirazı ve Derik zeytini Mardin'e özgü ürünlerdir [50]. Tarımda en çok buğday, arpa, mercimek ekilirken; acur, bamya, sivri biber, domates (sofralık ve salçalık), havuç, sofralık hıyar, kabak, karpuz, kavun, marul, maydanoz, nane, pazı, sarımsak, soğan, tere ve turp en çok üretilen sebzelerdir. Üzüm ise yoğun olarak üretilmektedir [56]. Hayvansal üretim ise düz arazilerde koyun, engebeli ve bitki örtüsünce zengin olan yerlerde ise kıl keçisi olarak görülmektedir. Bu bitkisel ve hayvansal çeşitlilik de yörenin yeme-içme kültürü üzerindeki en önemli etkilerdendir. Günal [57], bu çeşitliliğe karşın, ana yemeklerin et ile bulgur üzerinde şekillendiğini bildirmiştir.

Mardin mezelerinin sunumu, yemek kültürü sadece beslenme amaçlı değil aynı zamanda zengin doğası nedeniyle birçok bitkiyi sağlık açısından faydaları göz önünde bulundurularak tüketilmektedir. Bu bitkiler arasında; mahlep, bittım, ikşut, yerli salatalık, mazi, meyan kökü, ıbzor (rezene), çemen, oğulotu, ğıbbeze (ebegümeci) ve gızbara (kişniş) en yaygın kullanılan bitkilerdir. Bu bitkiler hemen hemen her yemekte kullanılmaktadır [58].

Güneyinde Suriye, batısında Şanlıurfa, kuzeyinde Diyarbakır ve Batman, kuzeydoğusunda Siirt ve doğusunda Şırnak bulunan Mardin, ekonomi açısından bu şehirlerin ve Suriye Devleti'nin etkisinde kalmıştır. Şehir nüfusu oranı % 57, kırsal nüfus oranı % 43'tür. Nüfusu en yüksek ilçeler sırasıyla Kızıltepe, Merkez (Artuklu), Nusaybin ve Midyat'tır. İl genç bir nüfus yapısına sahiptir. 2000 yılının verilerine göre 15 yaşın altındaki nüfusun oranı % 44,8'dir. Türkiye'deki en farklılaşmış nüfusa sahip illerin başında gelmektedir. İlde Kürtler, Hristiyanlar, Süryaniler, Araplar, Türkler, Yezidiler ve Ermeniler barış içerisinde beraberce yaşamaktadırlar. Zaman içinde Süryani ve Yezidi nüfusu göçler sebebiyle azaldığı görülmektedir [47]. Artuklu'da Yezidi nüfus hiç kalmamış yalnızca az sayıda Süryani nüfus kalmıştır. İlçenin merkez mahallelerinde özellikle Mardin kalesi ve Deyruzzaferan Manastarı

civarındaki yerlerde ikamet etmektedirler (Eskikale (Qelitmare) Mahallesi, Şar Mahallesi vb.). Buralarda gelenek ve göreneklerini özgür bir biçimde sürdürmektedirler.

Mardin ekonomisi genel olarak tarım, ticaret ve son zamanlarda bölgede terör olaylarının azalması ile bölgeye yapılan yatırımlarla imalat sektörüne dayalı olduğu görülmektedir. Bulunduğu Güneydoğu Anadolu bölgesinde de sanayi üretiminde son yıllarda önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Mardin bir sınır şehri olması ve Ortadoğu ülkelerine yakın olması nedeniyle de bölgede diğer illere nazaran daha avantajlı durumdadır. Mardin'in kişi başına düşen GSYİH'ya baktığımızda ülke ortalamasının çok altında kalmıştır. Sıralamaya bakacak olursak ülke sıralaması 68, Dicle Bölgesi sıralaması ise 24'tür. Bu da gösteriyor ki Mardin hem bölge ortalamasının hem de ülke ortalamasının altında kalmıştır. Mardin'de devletin 2000 yılından sonra yatırımlarını arttırdığı gözlemlenmektedir. Devletin 2000 yılından sonra Dicle bölgesinde yaptığı yatırımlar arasında Mardin önemli bir yer tuttuğu gözlemlenmektedir. Hatta 2005 yılında Dicle bölgesine devlet tarafından yapılan yatırımların % 62,38'i Mardin'e yapılmıştır [47].

Cumhuriyet meydanı ve caddesi, Ulu cami çevresi, Savurkapı, Diyarbakırkapı ve Yenişehir Mahalle'leri Artuklu İlçesi'nin ticaret sektörü açısından en aktif bölgelerini oluşturmaktadırlar. Cumhuriyet meydanı çevresi ve Cumhuriyet caddesinde, yol boyunca dizilmiş dükkân ve mağazaların büyük bir bölümü perakende ticareti yapmakta ve günlük ihtiyaçlara cevap vermektedirler. Ulu cami çevresi, Artuklu'nun eski yerleşim yeridir ve burada ticaret çok gelişmiştir. Cami çevresindeki kapalı çarşılar (Arasa, Hasan Ammar, Kayseriye vb.) ve dükkânlarda yurt dışından gelmiş (kaçak eşya diye adlandırılan); giyim, elektrik, elektronik, ev ve süs eşyası gibi ürünler satılmaktadır. Yenişehir; Aruklu'nun yeni kurulan ve hızlı büyüyen mahallesidir. Resmi kurumların tamamı burada yer almaktadır. Son zamanlarda hizmet veren ticari işletmeler artan talebe bağlı olarak burada yoğunluk kazanmıştır (otel, pansiyon, turistik restoran, lokanta ve marketler) [51].

Artuklu İlçesi, Midyat İlçesi'nden sonra gümüş el sanatlarına yönelik faaliyetler açısından oldukça gelişmiş durumdadır. Gümüş işleme ve üretiminde çalışan kişi sayısı çok fazladır. Mardin Telkâri gümüşü adıyla anılır, şehirde üretimi

ve işleme yapıldıktan sonra başta İstanbul olmak üzere, ülkemizin birçok şehrinde satışı ve pazarlaması yapılmaktadır. Bunun yanında Artuklu'da bakırcılık ve kalaycılık önemli ticari faaliyetlerdendir. Bakırcılar Çarşısı'nda 30 dükkân ve 70 kalaycı ustası bulunmaktadır. Her ustanın yanında 5-6 çırak çalışmaktadır. Üretilen bakırlar Mardin ve komşu illerde satılmaktadır [51].

Mardin'de; Mardin Artuklu Üniversitesi'nin 2007 yılında kurulması, Mardin Havalimanı'nın 2014'te tam olarak faaliyete geçmesi, terör olaylarının azalması ile nüfus artmış ve yerli-yabancı turist sayısında büyük bir artış gözlemlenmiştir.

Mardin; Şanlıurfa, Gaziantep üzerinden Adana ve Akdeniz bölgesine ve buradan Ankara ve İstanbul'a bağlayan E-90 karayolu üzerinde bulunmakta ve bu yol Avrupa'dan Ortadoğu ülkelerine TIR taşımacılığının yapıldığı ana eksen üzerinde yer almaktadır. Ayrıca Mardin sınırlarına Şanlıurfa-Ceylanpınar'dan giren demiryolu sınır boyunu izleyerek Suriye ve Irak'a kadar ulaşmaktadır [51].

Artuklu merkezde ve civarında yer alan tarihi yerler (kale, camii, medrese, manastır, harabe v.b.) turistik açıdan önemli olan yerlerdir (Kız kalesi, Ulu Camii, Kasımiye Medresesi, Deyruzzaferan Manastırı, Dara Harabeleri vb.).

Sonuç olarak; yukarıda belirttiklerimizin tümü Mardin ekonomisinin gelişmesinde büyük rol oynamaktadırlar.

2.2. Coğrafik, Jeolojik ve İklimsel Bilgiler

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Dicle ve Fırat Havzalarında yer alan, doğuda Nusaybin, Yeşilli ve Ömerli, batıda Kızıltepe ve Mazıdağ, kuzeyde Diyarbakır ve Savur, güneyde ise Suriye Devleti topraklarıyla çevrili olan Artuklu'nun yüz ölçümü 969 km²'dir. Coğrafi konumu itibariyle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 36°55'-38°51" kuzey enlemleri ile 39°56'-42°54" doğu boylamları arasında yer almaktadır [51]. İlçenin deniz seviyesinden yüksekliği yaklaşık 1200 m'dir.

Mardin, bütün jeolojik zamanları temsil eden kristal ve tortul kütle çeşitlerinden iç püskürük mahsüllerine ve bunların değişmesinden meydana gelen sahalara varıncaya kadar çeşitli formasyonlarla temsil edilmiştir [51]. Artuklu İlçe'sinin kuzeyi ve doğusu III. Zaman (Orta Eosen) yaşlıdır. Kalınlığı 500-850 m. arasında değiştiği kabul edilen Eosen kalkerleri, kültür turizminde önemli rol oynayan Mardin geleneksel evlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır [57].

Mardin İli, Akdeniz iklimine benzer özellikler taşır. Yazlar çok sıcak ve kurak, kışları ise bol yağışlı ve ılımandır. Mardin'de kış mevsiminde oluşan yüksek basınç alanı kış aylarında soğuk geçmesine yol açar. Bir yandan güneydeki çöl ikliminin etkisi altında bulunması (Basra Alçak Basıncı), diğer yandan kuzeydeki yüksek dağların serin hava kütlelerinin bölgeye girmesine mani olması sebebiyle ilin ovalık kesiminde yazlar çok sıcak geçer. İlin kuzey kesiminde zaman zaman kara iklimine benzer özellikler görülür. Mardin'in iklimini ova ve dağ kesimi olarak iki şekilde değerlendirmek mümkündür. İki kesimdeki farklılık yağış, sıcaklık ve rüzgâr değerlerinde ortaya çıkar. Ova kesiminde yazlar çok sıcak geçer, kışlar ise ılıman ve yağmurludur. Bu kesimde az miktarda ve kalıcı olmayan kar yağışları görülür. Dağ kesiminde ise yazları ovaya nispeten daha serin, kışlar ise şiddetli rüzgâr, bol yağmur ve kar yağışlı geçer. Bunun temel nedeni: Mardin, ilçeleri ve komşu illerden rüzgâr hızının ve yağış miktarının yüksekliği; nem ve sıcaklık değerlerinin düşüklüğü ile farklılık gösterir.

2.3. Artuklu İlçesinin Flora ve Vejetasyonu

2.3.1. Artuklu İlçesinin Florası

Artuklu florası ile ilgili (Flora of Turkey and the East Aegean Islands'deki bazı bitki kayıtları dışında) yapılmış özel bir çalışma bulunmamaktadır. Bununla birlikte ilçenin doğusunda yer alan Midyat ilçesi ile kuzeydoğusunda bulunan Savur ilçelerinde etnobotanik çalışmalar yapılmıştır [20, 32]. Midyat ilçesinde 92 türün etnobotaniksel olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Savur ilçesinde ise 43 familyaya ait 96 bitkinin tıbbi özellikleri ve en fazla taksona sahip ilk 7 familya sırası ile Rosaceae 10 (%9.6), Asteraceae 9 (%8.6), Lamiaceae 6 (% 5.7), Cucurbitaceae 6

(%5.7), Solanaceae 4 (%3.8), Malvaceae 4 (%3.8) ve Fabaceae 4 (%3.8) olarak belirlenmiştir.

Artuklu yöresinin florasında bulunan bitkilerin belirlenmesinde başlıca yörede yaptığımız etnobotanik araştırmalar esnasında topladığımız bitkilerden yararlanılmıştır. Artuklu yöresinin florası ile ilgili ön araştırma sonuçlarını belirten bu listede yörede en çok yayılış gösteren toplam 426 takson bulunmaktadır. Bu listede yer alan bitkiler familya, cins ve türlerine göre alfabetik olarak aşağıda sunulmuştur. Bu listede yer alan taksonlar yörenin doğal bitki örtüsünde bulunan bitkilerin belirli bir kısmını yansıtmaktadır. Yörede yetiştirildiğini belirlediğimiz bitkiler ise bu liste kapsamına alınmayıp bunlar yöresel adları ile birlikte tartışma ve sonuç bölümünde sunulmuştur.

Bunun yanında Artuklu ilçesine dağ ve ova kesimi olarak baktığımızda, bitki çeşitliliğinin farklı olduğunu ve farklılaştığını görebiliyoruz. Bununda sebebi ova kesimi ile dağ kesimi arasında yükselti farkının 600 metre civarında olması ve iklim özelliklerinin yer yer değişiklik göstermesi olarak ifade edilebilir. Böylece Artuklu ilçesi otsu bitkiler, meyve ağaçları ve orman ağaçları bakımından zengin bir floraaya sahip olduğu söylenebilir. Artuklu ilçesinde en çok görülen taksonlar aşağıda sunulmuştur:

Amaryllidaceae

Allium ampeloprasum L.
Allium armerioides Boiss.
Allium dictyoprasum C.A.Mey. ex Kunth
Allium kharputense Freyn & Sint.
Allium nigrum L.
Allium noeanum Reut. ex Regel
Allium orientale Boiss.
Allium pallens L.
Allium scorodoprasum subsp. *rotundum* (L.) Stearn
Allium vineale L.

Anacardiaceae

Pistacia eurycarpa Yalt.
Pistacia khinjuk Stocks
Rhus coriaria L.

Apiaceae

Artemisia squamata L.
Bupleurum aleppicum Boiss.
Bupleurum cappadocicum Boiss.
Bupleurum croceum Fenzl
Coriandrum sativum L.
Coriandrum torquatum (Fenzl) Bornm.
Eryngium campestre L. var. *virens* Link
Eryngium creticum Lam.
Falcaria vulgaris Bernh.
Lagoecia cuminoidea L.
Pimpinella kotschyana Boiss.
Prangos peucedanifolia Fenzl
Scandix pecten-veneris L.
Scandix stellata Banks & Sol.

Fabaceae

Alhagi maurorum subsp. *maurorum* Medik.
Anagyris foetida L.
Astragalus bruguieri Boiss.
Astragalus cephalotes var. *sintenisianus* (Şirj.) D.F.Chamb. & Matthews
Astragalus cretaceus Boiss.
Astragalus dactylocarpus subsp. *dactylocarpus* Boiss.
Astragalus diphtherites var. *diphtherites* Fenzl
Astragalus echinops Aucher ex Boiss.
Astragalus lamarckii Boiss.
Astragalus mardinensis Nabelek
Astragalus suberosus Banks & Sol.
Cercis siliquastrum subsp. *hebecarpa* (Bornm.) Yalt.
Coronilla scorpioides (L.) W.D.J.Koch
Glycyrrhiza glabra var. *glabra* L.
Hedysarum varium subsp. *syriacum* (Boiss.) Townsend
Hippocrepis unisiliquosa L.
Hymenocarpus circinnatus (L.) Savi
Lathyrus annuus L.
Lathyrus aphaca L.
Lathyrus cicera L.
Lathyrus gorgoni var. *gorgoni* Parl.
Lathyrus inconspicuus var. *inconspicuus* L.
Lathyrus pseudocicera Pamp.
Lens culinaris subsp. *culinaris* Medik.
Medicago coronata (L.) Bart.
Medicago crassipes (Boiss.) E.Small
Medicago lupulina L.
Medicago monantha (C.A.Mey.) Trautv.
Medicago orbicularis (L.) Barta.

Smyrnium cordifolium Boiss.
Tordylium aegyptiacum (L.) Lam.
Torilis arvensis (Huds.) Link
Zosima absinthifolia (Vent.) Link
Apocynaceae
Vincetoxicum canescens subsp. *canescens* (Willd.) Decne.
Vincetoxicum tmoleum Boiss.
Araceae
Arum rupicola Boiss.
Biarum carduchorum (Schott) Engler
Eminium spiculatum (Blume) Schott
Aristolochiaceae
Aristolochia bottae Jaub. & Spach
Asparagaceae
Bellevalia longipes Post
Bellevalia speciosa Woronow ex Grossh.
Hyacinthella nervosa (Bertol.) Chouard
Muscari comosum (L.) Mill.
Muscari discolor Boiss. & Hausskn. ex Boiss.
Muscari longipes Boiss.
Ornithogalum narbonense L.
Ornithogalum oligophyllum E.D.Clarke
Ornithogalum persicum Hausskn. ex Bornm.
Asteraceae
Achillea aleppica subsp. *aleppica* DC.
Achillea arabica Kotschy
Achillea santolinoides subsp. *wilhelmsii* (K.Koch) Greuter
Anthemis cotula L.
Anthemis haussknechtii Boiss. & Reut.
Anthemis pauciloba var. *pauciloba* Boiss.
Arctium minus (Hill) Bernh.
Bellis perennis L.
Calendula arvensis (Vaill.) L.
Carduus acicularis Bertol.
Carduus pycnocephalus subsp. *breviphyllarius* P.H.Davis
Carlina oligocephala Boiss. & Kotschy
Carthamus lanatus L.
Carthamus tinctorius L.
Centaurea aggregata subsp. *aggregata* Fisch. & C.A.Mey. ex DC.
Centaurea balsamita Lam.
Centaurea behen L.
Centaurea hyalolepis Boiss.
Centaurea iberica Trev. ex Sprengel
Centaurea regia subsp. *regia* Boiss.
Centaurea solstitialis subsp. *solstitialis* L.
Centaurea urvillei DC.
Chardinia orientalis (L.) Kuntze
Chondrilla juncea L.
Cichorium intybus L.
Cnicus benedictus L.
Conyza canadensis (L.) Cronquist
Cota altissima (L.) J.Gay
Cota austriaca (Jacq.) Sch. Bip.
Cota wiedemanniana (Fisch. & C.A.Mey.) Holub
Cousinia aintabensis Boiss. & Hausskn. ex Boiss.
Cousinia eriocephala Boiss. & Hausskn. ex Boiss.
Cousinia stenocephala Boiss.
Crepis aspera L.
Crepis commutata (Spreng.) Greuter
Crepis foetida subsp. *rhoeadifolia* (M.Bieb.) Čelak.
Crepis micrantha Czerep.
Crepis pulchra L.
Crepis sancta (L.) Bornm.
Crupina crupinastrum (Moris) Vis.
Cyanus depressus (M.Bieb.) Soják
Cyanus triumfettii subsp. *triumfettii* (All.) Dostál ex Á.Löve & D.Löve
Echinops orientalis Trautv.
Echinops spinosissimus subsp. *bithynicus* (Boiss.) Greuter
Filago pyramidata L.
Gundelia mesopotamica Firat
Hedynopsis rhagadioloides (L.) F.W.Schmidt
Helichrysum armenium subsp. *armenium* DC.
Jurinea cataonica subsp. *mardinensis* B.Doğan & A.Duran
Klasea oligocephala (DC.) Greuter & Wagenitz

Medicago rigidula var. *rigidula* (L.) All.
Onobrychis aequidentata (Sibth. & Sm.) d Urv.
Onobrychis galegifolia Boiss.
Onobrychis haussknechtii Boiss.
Onobrychis kotschyana Fenzl
Ononis viscosa subsp. *sicula* (Guss.) Hub.-Mor.
Prosopis farcta (Banks & Sol.) J.F.Macbr.
Trifolium bullatum Boiss. & Hausskn.
Trifolium boissieri Guss. ex Soy.-Will. & Godr.
Trifolium dasyurum C.Presl
Trifolium leucanthum M.Bieb.
Trifolium stellatum var. *stellatum* L.
Trigonella foenum-graecum L.
Trigonella spruneriana Boiss.
Trigonella monspeliaca L.
Trigonella macrorrhyncha Boiss.
Vicia cracca subsp. *cracca* L.
Vicia narbonensis var. *narbonensis* L.
Vicia sativa subsp. *sativa* L.
Vicia sericocarpa var. *sericocarpa* Fenzl
Hypericaceae
Hypericum lydiu Boiss.
Hypericum lysimachioides var. *lysimachioides* Boiss. & Noë
Hypericum retusum Aucher
Hypericum triquetrifolium Turra
Iridaceae
Crocus cancellatus subsp. *damascenus* (Herb.) B.Mathew
Crocus leichtlinii (Dewar) Bowles
Gladiolus atroviolaceus Boiss.
Iris persica L.
Ixioliriaceae
Ixiolirion tataricum var. *tataricum* (Pall.) Schult. & Schult. f.
Juglandaceae
Juglans regia L.
Juncaceae
Juncus effusus subsp. *effusus* L.
Juncus inflexus subsp. *inflexus* L.
Lamiaceae
Ajuga chamaepitys subsp. *mardinensis* P.H.Davis
Ajuga vestita Boiss.
Ballota saxatilis subsp. *saxatilis* Sieber ex C.Presl
Clinopodium serpyllifolium subsp. *brachycalyx* (P.H.Davis) Brauchler
Lamium amplexicaule var. *amplexicaule* L.
Lamium garganicum subsp. *striatum* var. *striatum* (Sm.) Hayek
Marrubium cuneatum Banks & Sol.
Marrubium vulgare L.
Melissa officinalis subsp. *inodora* Bornm.
Mentha x piperita L.
Mentha longifolia subsp. *typhoides* (Briq.) Harley
Moluccella laevis L.
Nepeta cataria L.
Phlomis armeniaca Willd.
Phlomis kurdica Rech. f.
Salvia montbretii Benth.
Salvia multicaulis Vahl
Salvia palaestina Benth.
Salvia spinosa L.
Salvia trichoclada Benth.
Scutellaria orientalis subsp. *haussknechtii* (Boiss.) J.R.Edm.
Sideritis libanotica subsp. *kurdica* (Bornm.) Hub.-Mor.
Stachys mardinensis (Post) R.R.Mill
Stachys megalodonta subsp. *mardinensis* R.Bhattacharjee
Stachys menthoides Kotschy & Boiss.
Teucrium paederotoides Boiss. & Hausskn
Teucrium polium subsp. *polium* L.
Thymbra sintenisii subsp. *sintenisii* Bornm. & Azn.
Thymbra spicata subsp. *spicata* L.
Ziziphora capitata L.
Liliaceae
Fritillaria pinardii Boiss.
Gagea chlorantha (M.Bieb.) Schult. & Schult.f.
Gagea villosa var. *villosa* (M.Bieb.) Sweet
Linaceae
Linum mucronatum subsp. *mucronatum* Bertol.

Lactuca rechingeriana (Tuisl) N.Kilian & Greuter

Lactuca serriola L.

Leontodon crispus subsp. *asper* var. *asper* (Waldst. & Kit.)

Röhl

Matricaria aurea Sch. Bip.

Notobasis syriaca (L.) Cass.

Onopordum acanthium L.

Onopordum carduochorum Bornm. & Beauverd

Picnomon acarna (L.) Cass.

Scorzonera cana var. *cana* (C.A.Mey.) Griseb.

Scorzonera mollis subsp. *mollis* M.Bieb.

Senecio vernalis Waldst. & Kit.

Siebera pungens (Lam.) J.Gay

Silybum marianum subsp. *marianum* (L.) Gaertn.

Taraxacum aleppicum Dahlst.

Taraxacum montanum (C.A.Mey.) DC.

Tragopogon bupththalmoides var. *bupththalmoides* (DC.) Boiss.

Tragopogon porrifolius subsp. *longirostris* (Sch. Bip.) Greuter

Tripleurospermum parviflorum (Willd.) Pobed.

Xeranthemum annuum L.

Boraginaceae

Alkanna trichophila var. *ardinensis* Hub.-Mor.

Anchusa azurea var. *azurea* Mill.

Anchusa strigosa Banks & Sol.

Buglossoides arvensis (L.) I. M. Johnst.

Echium italicum L.

Heliotropium europaeum L.

Heliotropium lasiocarpum Fisch. & C.A.Mey.

Onosma alborosea subsp. *alborosea* Fisch. & C.A.Mey.

Onosma bourgaei Boiss.

Onosma gigantea Lam.

Onosma lanceolata Boiss. & Hausskn.

Onosma orientalis (L.) L.

Onosma sericea Willd.

Paracaryum sintenisii Hausskn. ex Bornm.

Brassicaceae

Aethionema carneum (Banks & Sol.) B.Fedtsch.

Aethionema froedinii Rech. f.

Alyssum desertorum Stapf.

Alyssum meniocooides Boiss.

Arabis aucheri Boiss.

Arabis montbrettiana Boiss.

Brassica elongata Ehrh.

Brassica napus L.

Capsella bursa-pastoris (L.) Medik.

Clypeola lappacea Boiss.

Conringia clavata Boiss.

Draba nuda (Bélanger) Al-Shehbaz & M.Koch

Erysimum crassipes Fisch. & C.A.Mey.

Erysimum smyrnaeum Boiss. & Balansa

Fibigia clypeata subsp. *clypeata* (L.) Medik.

Hirschfeldia incana (L.) Lagr.-Foss.

Glastaria glastifolia (DC.) Kuntze

Isatis lusitanica L.

Lepidium coronopus (L.) Al-Shehbaz

Lepidium draba L.

Lepidium ruderales L.

Lepidium sativum subsp. *sativum* L.

Matthiola sinuata (L.) R.Br.

Nasturtium officinale R.Br.

Neslia paniculata subsp. *thracica* (Velen.) Bornm.

Sinapis arvensis L.

Sisymbrium loeselii L.

Thlaspi arvense L.

Campanulaceae

Campanula erinus L.

Campanula flaccidula Vatke

Campanula mardinensis Bornm. & Sint.

Campanula postii (Boiss.) Engl.

Campanula retrorsa Labill.

Campanula reuteriana Boiss. & Balansa

Campanula strigosa Banks & Sol.

Legousia falcata (Ten.) Fritsch ex Janch.

Linum nodiflorum L.

Malvaceae

Alcea acaulis (Cav.) Alef.

Alcea setosa (Boiss.) Alef.

Alcea striata subsp. *striata* (DC.) Alef.

Malva neglecta Wallr.

Malvella sherardiana (L.) Jaub. & Spach

Moraceae

Ficus carica subsp. *carica* L.

Morus alba L.

Nitrariaceae

Peganum harmala L.

Orchidaceae

Limodorum abortivum var. *abortivum* (L.) Sw.

Ophrys mammosa Desf.

Orchis collina Banks & Sol. ex Russell

Orchis simia Lam.

Orobanchaceae

Orobanche ramosa L.

Orobanche oxyloba Beck

Papaveraceae

Fumaria officinalis subsp. *cilicica* (Hausskn.) Lidén

Fumaria parviflora Lam.

Glaucium grandiflorum subsp. *grandiflorum* Boiss. & A.Huet

Hypecoum dimidiatum Delile

Papaver arenarium M.Bieb.

Papaver argemone subsp. *argemone* L.

Papaver clavatum Boiss. & Hausskn. ex Boiss.

Papaver glaucum Boiss. & Hausskn. ex Boiss.

Papaver macrostomum Boiss. & A.Huet

Papaver orientale L.

Papaver rhoeas L.

Plantaginaceae

Plantago albicans L.

Plantago lanceolata L.

Plantago major subsp. *major* L.

Veronica anagallis-aquatica L.

Veronica orientalis subsp. *orientalis* Mill.

Veronica persica Poir.

Veronica polita Fr.

Veronica triloba Opiz

Platanaceae

Platanus orientalis L.

Plumbaginaceae

Acantholimon venustum var. *assyriacum* (Boiss.) Boiss.

Poaceae

Aegilops geniculata Roth

Amblyopyrum muticum var. *muticum* (Boiss.) Eig

Arrhenatherum palaestinum Boiss.

Bothriochloa ischaemum (L.) Keng

Briza humilis M.Bieb.

Cynodon dactylon (L.) Pers.

Hordeum bulbosum L.

Hordeum murinum subsp. *glaucum* (Steud.) Tzvelev

Hordeum spontaneum K.Koch

Saccharum strictum (Host) Spreng.

Secale cereale var. *cereale* L.

Setaria glauca (L.) P.Beauv.

Setaria italica (L.) P.Beauv.

Setaria verticillata var. *verticillata* (L.) P.Beauv.

Sorghum halepense var. *halepense* (L.) Pers.

Stipa ehrenbergiana Trin. & Rupr.

Polygonaceae

Polygonum arenastrum Boreau

Polygonum cognatum Meissn.

Rumex tuberosus subsp. *tuberosus* L.

Rumex pulcher L.

Portulacaceae

Portulaca oleracea L.

Primulaceae

Anagallis arvensis var. *arvensis* L.

- Cannabaceae**
Celtis tournefortii Lam.
- Capparaceae**
Capparis sicula subsp. *sicula* Veill.
- Caprifoliaceae**
Scabiosa calocephala Boiss.
Scabiosa rotata M.Bieb.
Pterocephalus plumosus (L.) Coulter
Pterocephalus strictus Boiss. & Hohen.
Valeriana dioscoridis Sm.
Valerianella vesicaria (L.) Moench
- Caryophyllaceae**
Dianthus floribundus Boiss.
Dianthus hymenolepis Boiss.
Dianthus strictus var. *gracilior* (Boiss.) Reeve
Eremogone ledebouriana (Fenzl) Ikonn.
Minuartia decipiens (Fenzl) Bornm.
Minuartia hybrida subsp. *hybrida* (Vill.) Schischk.
Paronychia kurdica subsp. *kurdica* var. *kurdica* Boiss.
Sagina apetala Ard.
Silene assyriaca Hausskn. & Bornm. ex Lazkov
Silene brevicaulis Boiss.
Silene conoidea L.
Silene dichotoma subsp. *dichotoma* Ehrh.
Silene subconica Friv.
Vaccaria hispanica (Mill.) Rauschert
- Chenopodiaceae**
Atriplex tatarica var. *tatarica* L.
Chenopodium album L.
- Cistaceae**
Helianthemum ledifolium (L.) Mill.
Helianthemum salicifolium (L.) Mill.
- Colchicaceae**
Colchicum serpentinum Woronow ex Misch.
- Convolvulaceae**
Convolvulus arvensis L.
Convolvulus betonicifolius subsp. *betonicifolius* Mill.
Convolvulus stachydfolius Choisy
Cuscuta campestris Yunck.
- Crassulaceae**
Rosularia radicyflora (Steud. ex Boiss.) Borissova
Sedum album L.
Sedum cespitosum (Cav.) DC.
Sedum pallidum M.Bieb.
Umbilicus intermedius Boiss.
Umbilicus tropaeolifolius Boiss.
- Cucurbitaceae**
Bryonia multiflora Boiss. & Heldr.
Ecballium elaterium (L.) A.Rich.
- Cyperaceae**
Carex pachystylis J.Gay
Cyperus rotundus L.
- Euphorbiaceae**
Chrozophora tinctoria (L.) A.Juss.
Euphorbia altissima var. *glabrescens* Boiss. ex M.S. Khan
Euphorbia cheiradenia Boiss. & Hohen.
Euphorbia craspedia Boiss.
Euphorbia macroclada Boiss.
- Fagaceae**
Quercus brantii Lindl.
Quercus coccifera L.
Quercus infectoria Oliv.
- Geraniaceae**
Erodium ciconium (L.) L Her.
Erodium cicutarium subsp. *cutarium* (L.) L Hér.
Geranium purpureum Vill.
Geranium rotundifolium L.
Geranium tuberosum L.
- Gentianaceae**
Gentiana olivieri Griseb.
- Asterolinon linum-stellatum* (L.) Duby
- Ranunculaceae**
Adonis aestivalis subsp. *parviflora* (Fisch. ex DC.) N.Busch
Adonis dentata Delile
Adonis microcarpa DC.
Anemone coronaria L.
Ceratocephala testiculata (Crantz) Roth
Nigella arvensis var. *caudata* Boiss.
Ranunculus arvensis L.
Ranunculus damascenus Boiss. & Gaill.
Ranunculus ficaria subsp. *ficariiformis* Rouy & Foucaud
Ranunculus macrorrhynchus subsp. *trigonocarpus* (Boiss.) P.H.Davis
Ranunculus repens L.
Ranunculus sericeus Banks et Sol.
- Rhamnaceae**
Paliurus spina-christi P. Mill.
Rhamnus punctata var. *punctata* Boiss.
- Rosaceae**
Amygdalus arabica Oliv.
Amygdalus communis L.
Amygdalus orientalis Mill.
Cerasus mahaleb var. *mahaleb* (L.) Mill.
Cerasus microcarpa subsp. *microcarpa* (C.A.Mey.) Boiss.
Cerasus microcarpa subsp. *tortuosa* (Boiss. & Hausskn.) Browicz
Crataegus azarolus var. *azarolus* L.
Geum urbanum L.
Prunus spinosa L.
Rosa canina L.
Rosa foetida J.Herrm.
Rosa orientalis A.Dupont ex DC.
Rubus sanctus Schreb.
Sanguisorba minor subsp. *lasiocarpa* (Boiss. & Hausskn.) Nordborg
- Rubiaceae**
Cruciata taurica (Pallas ex Willd.) Ehrend.
Galium aparine L.
Galium canum subsp. *canum* Req. ex DC.
Galium haussknechtii Ehrend.
- Salicaceae**
Populus tremula subsp. *tremula* L.
Salix acmophylla Boiss.
- Scrophulariaceae**
Linaria chalepensis var. *chalepensis* (L.) Mill.
Scrophularia canina L.
Verbascum kotschyi Boiss. & Hohen.
Verbascum laetum Boiss. & Hausskn. ex Boiss.
Verbascum orientale subsp. *orientale* (L.) All.
Verbascum sinuatum subsp. *sinuatum* L.
Verbascum speciosum Schrad.
- Solanaceae**
Datura stramonium L.
Hyoscyamus albus L.
Hyoscyamus aureus L.
Hyoscyamus niger L.
Hyoscyamus reticulatus L.
- Urticaceae**
Urtica dioica subsp. *dioica* L.
Urtica urens L.
Parietaria judaica L.
- Violaceae**
Viola modesta Fenzl
- Vitaceae**
Vitis vinifera L.
- Zygophyllaceae**
Tribulus terrestris L.

2.3.2. Artuklu İlçesinin Vegetasyonu

Yağışın nispeten fazla olduğu dağlık-tepelik alanlarda (Mardin-Midyat Eşiği ve çevresi), orman-çalı örtüsü altında kahverengi orman topraklarına rastlanılır. Kurak-yarıkurak şartların göstergesi olan kırmızımsı kahverengi topraklar, dağlık-tepelik alanların güneyinde geniş yer tutmaktadır. Artuklu'nun güneyinde yer alan ovada alüvyal topraklar dar bir alanda görülür. Düzlük alanlar ile eğimli sahalar arasında yer alan yamaçlarda, dere-akarsuların oluşturduğu kolüvyal topraklara rastlanır. Artuklu çevresinde doğal bitki örtüsünü bozkır ve kuru orman (meşe) alanları şeklinde ikiye ayırmak mümkündür (Şekil 2.3.2.1, 2.3.2.2, 2.3.2.3, 2.3.2.4, 2.3.2.5). Artuklu-Suriye sınırı arasında kalan kesim, doğal bozkırların yayılış gösterdiği alanlardır. Bu alanda yer alan çok zayıf ve seyrek bozkırlar, dikenliler dâhil bütün otsu bitkiler, haziran ortalarında kururlar. Söz konusu sahada Arabistan-Suriye kökenli ot türleri de görülmektedir. Artuklu ilçesinin ova kısmında, bazı buğdaygiller ve baklagiller gibi tarımı yapılan bitkiler yönünden oldukça zengindir. Nitekim yörede, step sahalarının doğal bitki örtüsü olan tahıllardan, baklagillerden mercimek, burçak, bezelye, korunga ve yoncannın doğal türlerine rastlamak mümkündür. Otsu türler içerisinde geven (*Astragalus* sp.) toplulukları ön plandadır. Nohut (*Cicer* sp.), mercimek (*Lens* sp.), burçak (*Lathyrus* sp.), fiğ (*Vicia* sp.), bezelye (*Pisum* sp.), korunga (*Onobrychis* sp.), gazal boynuzu (*Lotus* sp.), çemen (*Trigonella* sp.), üçgül'e (*Trifolium* sp.) ait bazı türler görülmekte olup bunların bazıları endemiktir. Mardin ilinin % 13'ü orman-çalılarla kaplı olsa da gerçek anlamda orman niteliği taşıyan alanlar ancak % 1'lik bir orana sahiptir. Araştırma alanında doğal orman alt sınırı, Kızıltepe-Artuklu-Nusaybin ovalarının gerisinde 800 m civarındadır. 5000-6000 yıldır süregelen orman tahribi (hayvan otlatması, meşe ağaçlarının yakacak olarak ve yapraklarının kışın hayvanlara yedirilmesi vb.) yanında, karasallık etkisiyle bitki örtüsünün kendisini yenileyememesi sonucunda yörede kuru orman sahalarının büyük kısmı, ormansız alanlara dönüşmüştür. Bu tahribat ile başlayan şiddetli toprak ve anamateryal aşınması sonucu, anamateryali oluşturan çeşitli renklerdeki tortullar yüzeye çıkmıştır. Bu alanlar, son derece zayıf ve seyrek antropojen bozkır sahalarıdır. Tahribattan arda kalan meşe topluluklarına adacıklar halinde Artuklu ilçesinin kuzeyindeki dağlık-tepelik sahalarda ve engebeli platolar üzerinde rastlamak mümkündür. Nitekim Artuklu'nun kuzey ve kuzeybatı kesimlerinde yer alan vadi ve engebeli alanlarda yer yer meşe ormanları görülür

(Şekil 2.3.2.2). Buradaki meşe ormanları, kireçtaşlarının çatlaklarından sürgün vermesi ile günümüze kadar gelebilmişlerdir. Diğer bir ifadeyle karstik sahaların tarıma uygun olmaması, meşelerin bütünüyle tahrip edilmesini önlemiştir. Mardin-Midyat Eşiği (Platosu) üzerindeki yüksek-dağlık alanlarda mazı meşelerine (*Quercus infectoria*), palamut meşelerine (*Q.brantii*), menengiç veya yöresel ismiyle bittim (*Pistacia khinjuk*), dişbudak (*Fraxinus sp.*), söğüt (*Salix sp.*) ve çınar (*Platanus sp.*) dan oluşan ağaç topluluklarına adacıklar halinde rastlanmak mümkündür (Şekil 2.3.2.6), [59].



Şekil 2.3.2.1. Vadi kenarında kurulan Yardere (Kurdish) Mahallesi ve ağaç topluluklarından görünüm.



Şekil 2.3.2.2. Ahmetli-Yardere-Dara Mahalleri arasında kalan vadide meşe topluluklarından görünüm.



Şekil 2.3.2.3. Ahmetli (Qesra Ahmed) Mahalle'sinin batı yamaçlarındaki meşe topluluklarından görünüm.



Şekil 2.3.2.4. Artuklu İlçesi Güney Yamaçlarında seyrek yer alan meşe ve alıç topluluklarından görünüm.



Şekil 2.3.2.5. Artuklu İlçesi'ndeki bitki açısından fakir doğu yamaçlar ve vadiler; önde Eryeri (Biherke), arkada Çiftlikköy (Çutılke) ve İstasyon (Musiki) Mahalle'lerinden görünüm.



Şekil 2.3.2.6. Mardin-Midyat Eşiği'nin dağlık yamaçlarında yer alan *Pistacia khinjuk* (Bittım) bitki topluluğundan görünüm.

Araştırma alanı, ekolojik açıdan Güneydoğu Anadolu Geçiş Bölgesi'nde bozkır ve kuru orman (meşe) bölümleri içerisinde yer almaktadır. Artuklu'da vejetasyon süresinin uzunluğu (+8 °C'nin üzerinde olduğu günler) genel olarak 240 günün üzerindedir. Bu süre kuzeyden güneye doğru artar. İlçedeki vejetasyon döneminin başlangıç tarihi, kuzeydeki dağlık-tepelik alanlarda mart ayı ortaları iken, güneydeki ovalarda ise mart ayı başlarıdır. Vejetasyon döneminin sona erme tarihi kuzeyde dağlık-tepelik sahalarda aralık ayının başı iken, güneydeki ovalarda aralık ayının ortalarıdır. İlkbahar yağışlarıyla yeşeren bozkır bitkileri, mayıstan kasıma kadar devam eden şiddetli kuraklık nedeniyle sararıp kurumaktadır. Yazın karasallığa bağlı olarak nispi nemin aşırı düşmesi nedeniyle güneş radyasyonu zemini aşırı ısıtmakta ve sıcaklık gölgede 40 °C'nin üzerine çıkmaktadır. Bu durum toprakta buharlaşmayı ve bitkilerde terlemeyi artırmaktadır. Böylesi bir ekosistemde, kokar çalı (*Anagyris foetida*) gibi bazı bitkiler terlemeyi azaltmak için yazın yapraklarını dökmektedirler. Kurak dönemin uzunluğu, su ihtiyacı yüksek olan tarımsal ürünler için (mısır vb.) sulamayı gerekli kılmaktadır. Sahadaki bitkiler içerisinde kuraklığa ve düşük kış sıcaklıklarına karşı dirençli olanlar geofitler, terofitler (buğday, arpa gibi tek yıllık bitkiler) ve derin kök sistemine veya tüylü

yapraklara sahip olan bitkilerdir (Şekil 2.3.2.7). Çok yıllık kurakçıl bitkiler içerisinde devedikenleri (*Silybum* sp.) ve sığırkuyrukları (*Verbascum* sp.) dikkat çekmektedir [59].



Şekil 2.3.2.7. Artuklu ilçesinin Güneyindeki Mezopotamya ovasından bir bölüm ve Hatunlu (Mukable) Mahallesi'ndeki ekili alanların sulanmasından görünüm.

İnceleme alanının güneyinde yer alan alüvyal ve volkanik malzemelerden oluşan topraklar tahıl tarımını olumlu yönde etkilerken, kireçtaşlarının ve marnların ayrıştığı sahalarda bağcılık faaliyetleri ön plana çıkmaktadır. Doğal ortam şartlarına bağlı olarak sahanın kuzeyinde, yüksek alanlarda ceviz (*Juglans* sp.) ve badem (*Amygdalus* sp.), akarsu vadileri boyunca ise üzüm, kiraz, kayısı, şeftali, vişne, dut, erik ve nar gibi meyveler yetiştirilir (Şekil 2.3.2.8, 2.3.2.9), [59].



Şekil 2.3.2.8. Cevizlik (Babl Cevz-Zınnara Ğışğışok) Mahalle'sinin dağlık alanlarında doğal (Menengiç (Bittım), Badem) ve dikili (Üzüm) alanlardan görünüm.



Şekil 2.3.2.9. Artuklu İlçesi kuzey yamaçlardan görünüm.

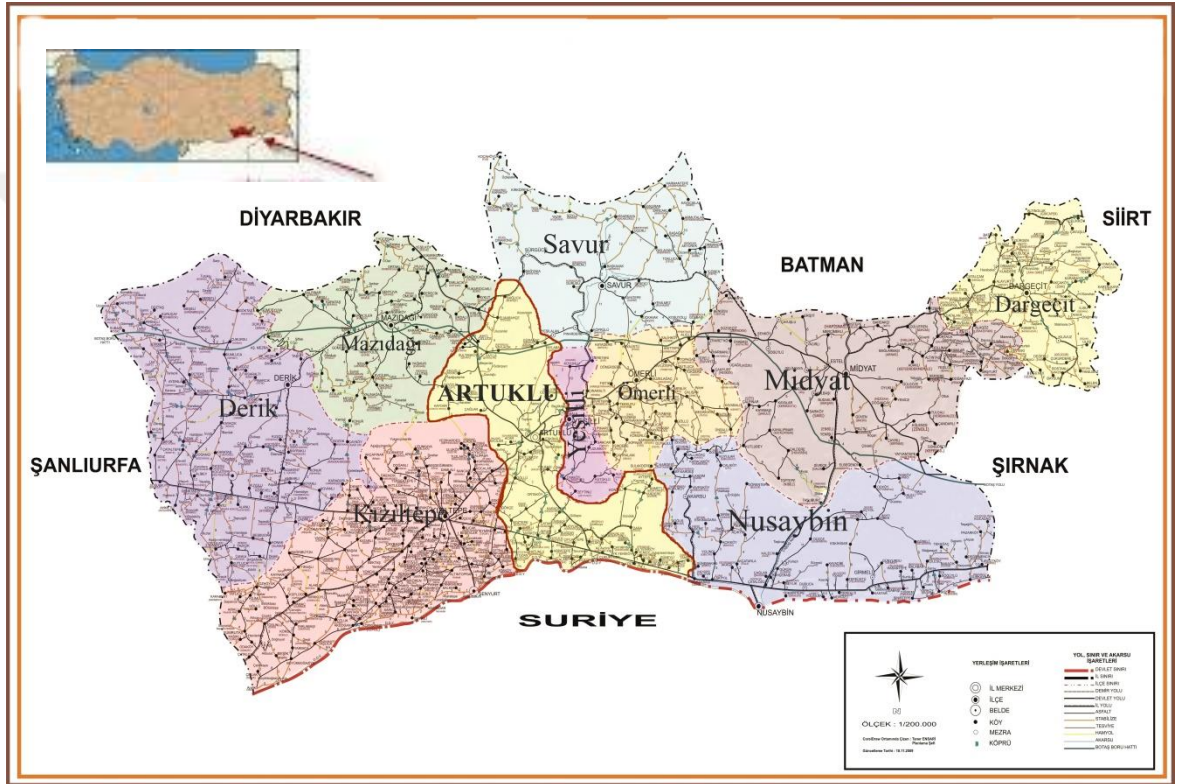
3. MATERYAL VE YÖNTEMLER

3.1. Materyal

Bu araştırmanın materyalini Mardin ilinin Artuklu ilçesinde bulunan 91 mahalle, bunlardan 71 tanesi merkezden ayrı kırsal kesim mahallelerdir (Şekil Ek B.1) ve bu mahallelerin ova ve dağlarından toplanılacak olan yöre halkının çeşitli amaçlarla faydalandığı doğal yayılış gösteren bitki türleri oluşturacaktır (Şekil 3.1.1, 3.1.2). Araştırma sahasındaki mahalleler aşağıdaki gibidir;

1. 13 Mart Mahallesi 2. Acar Mahallesi 3. Ahmetli Mahallesi
4. Akbağ Mahallesi 5. Akıncı Mahallesi 6. Alakuş Mahallesi
7. Alımlı Mahallesi 8. Ambar Mahallesi 9. Aran Mahallesi
10. Arpatepe Mahallesi 11. Aşağıyeniköy Mahallesi 12. Avcılar Mahallesi
13. Aytepe Mahallesi 14. Bağlıca Mahallesi 15. Boztepe Mahallesi
16. Buğday Mahallesi 17. Cevizlik Mahallesi 18. Cevizpınarı Mahallesi
19. Cumhuriyet Mahallesi 20. Çabuk Mahallesi 21. Çağlar Mahallesi
22. Çalışlı Mahallesi 23. Çatak Mahallesi 24. Çayırpınar Mahallesi
25. Çıplaktepe Mahallesi 26. Çiftlikköy Mahallesi 27. Çukuryurt Mahallesi
28. Dara Mahallesi 29. Dibektaş Mahallesi 30. Diyarbakır Kapı Mahallesi
31. Düzlük Mahallesi 32. Elmabahçe Mahallesi 33. Eminettin Mahallesi
34. Ensar Mahallesi 35. Eroğlu Mahallesi 36. Eryeri Mahallesi
37. Esentepe Mahallesi 38. Eskikale Mahallesi 39. Gökçe Mahallesi
40. Göllü Mahallesi 41. Gül Mahallesi 42. Güneyli Mahallesi
43. Güragaç Mahallesi 44. Hamzabey Mahallesi 45. Hatunlu Mahallesi
46. Haydar Mahallesi 47. Hüyükli Mahallesi 48. İstasyon Mahallesi
49. Kabala Mahallesi 50. Karademir Mahallesi 51. Kayacan Mahallesi
52. Konaklı Mahallesi 53. Kötek Mahallesi 54. Kumlu Mahallesi
55. Kuyulu Mahallesi 56. Küçükköy Mahallesi 57. Latifiye Mahallesi
58. Medrese Mahallesi 59. Necmettin Mahallesi 60. Nur Mahallesi
61. Nur (Akıncı) Mahallesi 62. Ofis Mahallesi 63. Ortaköy Mahallesi
64. Özlüce Mahallesi 65. Sakalar Mahallesi 66. Saraçoğlu Mahallesi
67. Savurkapı Mahallesi 68. Sulak Mahallesi 69. Sultanköy Mahallesi
70. Şar Mahallesi 71. Şehidiye Mahallesi 72. Tandır Mahallesi

73. Teker Mahallesi 74. Tilkitepe Mahallesi 75. Tozan Mahallesi
76. Ulucami Mahallesi 77. Yalım Mahallesi 78. Yardere Mahallesi
79. Yayla Mahallesi 80. Yaylabaşı Mahallesi 81. Yaylacık Mahallesi
82. Yaylı Mahallesi 83. Yenice Mahallesi 84. Yenikapı Mahallesi
85. Yeniköy Mahallesi 86. Yenişehir Mahallesi 87. Yolbaşı Mahallesi
88. Yukarıaydınlı Mahallesi 89. Yukarıhatunlu Mahallesi
90. Yukarıyeniköy Mahallesi 91. Yüce Mahallesi

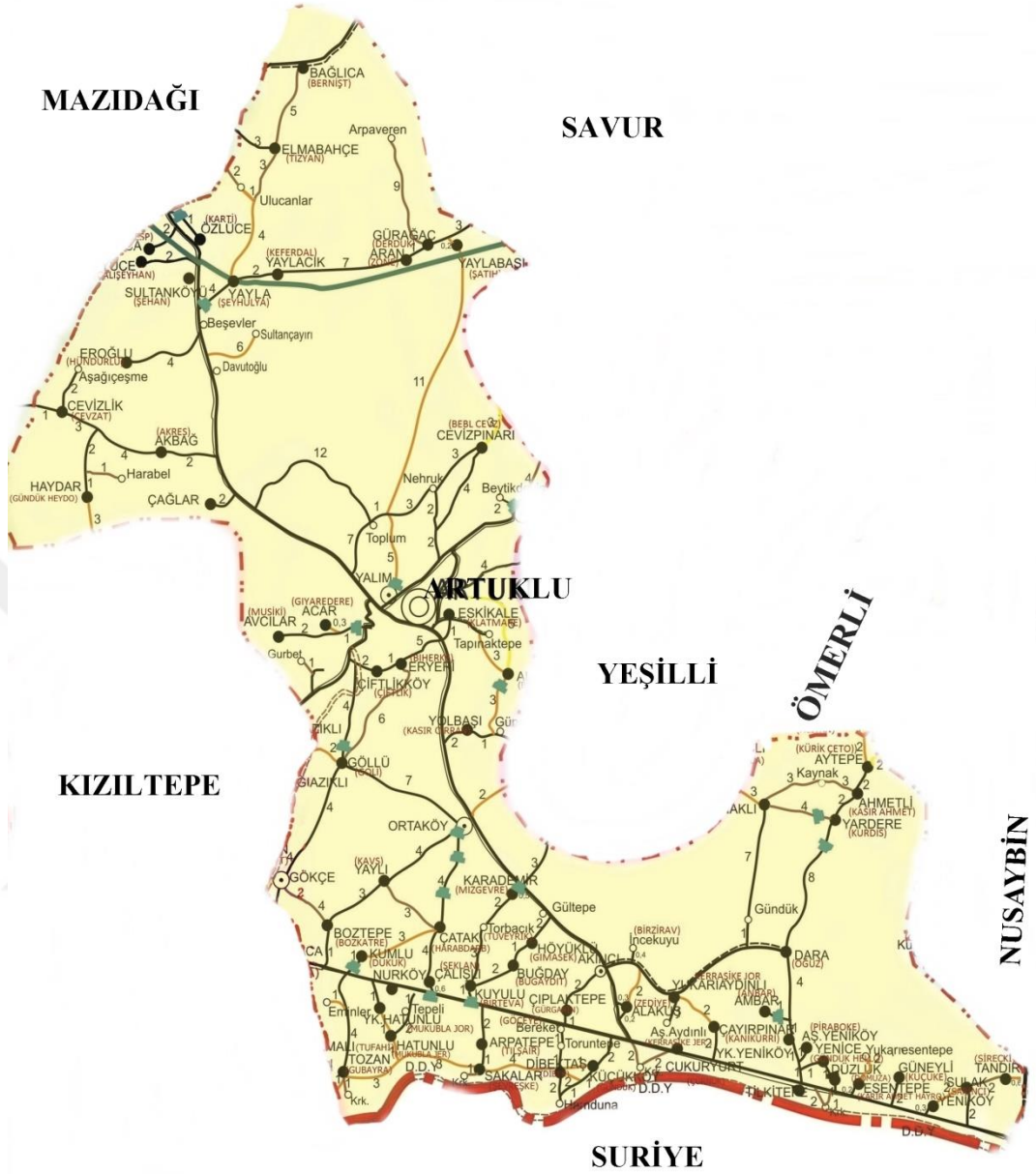


Şekil 3.1.1. Mardin ilinin ve Artuklu ilçesinin konumu.

DİYARBAKIR

MAZIDAĞI

SAVUR



Şekil 3.1.2. Artuklu ilçesinin konumu ve ilçeye bağlı mahalleler.

3.2. Yöntemler

3.2.1 Arazi çalışmaları, Bitki toplama ve Presleme

Araştırma alanında yapılan arazi çalışmaları yöre halkı tarafından kullanılan ve pazara getirilen bitkilerin vejetatif ve generatif dönemlerinde yapılmaya çalışılmıştır. Böylece yapılan arazi çalışmaları sayesinde hem bitkileri çeşitli evrelerinde toplama, hem de toplanarak pazara getirilen ya da kullanılan bitkilerin izlenmesinde süreklilik sağlanması amaçlanmıştır. Çalışma boyunca Artuklu merkez ve çevresinde toplam 60 arazi gezisi yapılmıştır (Şekil 3.2.1.1, 3.2.1.2, 3.2.1.3, Ek B.1). Arazi gezilerinin büyük çoğunluğu mahalle ziyaretleri ile birleştirilip mümkün olduğunca araştırma alanı köylüler ile beraber gezilmeye dikkat edilmiştir. Bu şekilde düzenlenen gezilerden alınan verimin çok daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan arazi çalışmalarında gerek kendi topladığımız gerekse de yöre halkının bilgileri doğrultusunda faydalandığı bitkileri toplayıp teşhis yapabilmek için yetişme ortamlarında fotoğrafları çekilmiş, bilimsel kurallara uygun olarak herbaryum haline getirilmiştir (Şekil 3.2.1.4). Herbaryum haline getirilemeyen diğer bitkisel kökenli malzemeler ise kurutulduktan sonra naylon torba ve kese kâğıtlarında muhafaza altına alınmıştır. Örneklerin toplanma tarihi, bulunduğu köyün/mevkinin adı kaydedilmiş ve ayrıca GPS kayıtları alınmıştır. Ayrıca alınan örneklere ait yaklaşık 4.000 civarı fotoğraf çekilmiştir. Kullanımı belirlenen bitkilerin kesin teşhislerinde, Davis'in [60] "Flora of Turkey and the East Aegean Islands" adlı eseri başta olmak üzere çeşitli flora kitaplarından ve bölge ile ilgili yapılmış tezlerden yararlanılmıştır [1, 8, 13, 20, 32, 34]. Bitki isimleri ve otör adları "<https://www.bizimbitkiler.org.tr/>" adlı site ile karşılaştırılmış ve otör ve bitki isimleri güncellenmiştir [1]. Ayrıca çalışma boyunca toplanılan bitki örneklerinin teşhislerinde kesinlik sağlamak amacıyla Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki çoğu herbaryum örneklerini bünyesinde taşıyan Van Yüzüncüyıl Sanal Herbaryumu'ndan faydalanılmıştır.



Şekil 3.2.1.1. Aytepe (Kurrika Çeto) Mahallesi civarı araziden görünüm.



Şekil 3.2.1.2. Bağlıca (Berniş) Mahallesi civarı araziden görünüm.



Şekil 3.2.1.3. Dara Mahallesi civarı araziden görünüm.



Şekil 3.2.1.4. Araziden toplanan bitkilerin preslenme için hazır hale getirilmesinden görünüm.

3.2.2. Kaynak Kişiler

Kaynak kişiler, etnobotanik çalışmaları sırasında bilgi edindiğimiz kişilerdir. Özellikle yöresel halk ilaçları ve yenen bitkiler ilgili bilgilerin toplanmasında köylerde muhtarlar ile görüşülmüş ve geleneksel halk hekimliği konusunda bilgi ve tecrübe sahibi kişilerin isimleri alınmıştır. Araştırmalarımız esnasında şifalı ve yenen bitkilerle ilgili bilgilerin derlenmesinde ‘‘Şifalı Bitkiler’’ ve ‘‘Yenen Bitkiler’’ anket formlarından yararlanılmıştır (Tablo 3.2.2.1). Çalışma alanı belirlendikten sonra Artuklu ve çevresindeki kırsal alanlarda yaşayan köylülerin ürünlerini sattıkları pazarlar tespit edilmiştir. Kaynak kişiler ile yüz yüze yapılan görüşmeler sonucunda bilgilerin alınması sağlanmıştır. Bir başka bilgi edinme yolu ise iletişimin en rahatlıkla kurulduğu yerler olan pazar alanlarıdır. Artuklu ve çevresi ile ilgili genel bilgiler toplandıktan sonra, Artuklu ilçesinde salı günü Yenişehir Mahallesi, çarşamba günü İstasyon Mahallesi, Perşembe ve cumartesi günü 13 Mart Mahallesi merkez pazarları başta olmak üzere, merkez dışında yeralan Ortaköy, Gökçe ve Kabala Mahalle pazarlarına geziler düzenlenmiştir. Kaynak kişilerle tanışmalar ve başka kaynak kişiler ile ilgili yönlendirme isim-adres bilgileri, pazar araştırmalarında sağlanmıştır. Çalışma boyunca konuşulan kaynak kişiler ile ilgili veriler (yaş, eğitim durumu, meslek, yaşadığı yer vb.) liste halinde düzenlenmiştir (Tablo Ek A.1).

Yörede yapılan çalışma kapsamında bilgi edinilen kaynak kişi sayısı 367’dir. Kaynak kişilerden 225’i erkek, 142’si ise kadındır. Çalışmada kaynak kişi olarak; 18 yaş ve üstü öğrenciler, orta yaş üstü kadınlar ve erkekler, çobanlar, belirli bitkileri kullanarak insanları tedavi eden kişiler, ip, sepet ve hasır gibi el sanatlarında usta kişiler, yörede görevli muhtarlar, dini önderler, ziraatçılar, akademisyenler ve öğretmenler seçilmiştir.

Kaynak kişiler belirlenirken etnik kökenlerde dikkate alınmıştır. Çalışma alanında Türkler, Kürtler, Araplar ve Süryaniler olmak üzere dört farklı etnik gruba rastlanmıştır. Alanın yaklaşık % 95’ini oluşturan Kürtler ve Araplar dışında az sayıda olan diğer gruplardan da kaynak kişilerin seçilmesine dikkat edilmiştir. Kaynak kişilerin yoğun olarak yaşadığı yerleşimler Tablo 3.2.2.2’de sunulmuştur.

Pazar gezileri sonucu mahallelerde irtibat kurulacak kaynak kişiler saptanmıştır. Kaynak kişiler aracılığıyla mahallelere yapılan geziler ve ev ziyaretleri öncesi telefon edilerek, mahallede bitki kullanımı konusunda bilgi alabileceğimiz kişilerin hazır bulunması sağlanmıştır.

Kaynak kişilerle beraber yapılan mahalle ziyaretleri kaynak kişilerin evlerinde, bahçelerinde ve köy meydanlarında toplu sohbetlere dönüşmüştür (Şekil 3.2.2.1-3.2.2.13). Böylece elde edilen bilgilerin birden fazla kişi tarafından doğrulanması sağlanmıştır. Mahalle gezilerinde ev ziyaretleri de gerçekleştirilmiştir. Bu ziyaretlerde, ziyaret için önceden haber verilmemiş, tarla ve bahçelerinde çalışan köylülerin rutin işlerinde gözlemleyerek ve işlerine mani olunmadan, bazen de yardımcı olarak, sohbet edilmiştir.

Tablo 3.2.2.1. Şifalı ve yenen bitkilerle ilgili bilgilerin derlenmesinde kullanılan anketler.

ŞIFALI BİTKİLERE İLİŞKİN ALINAN BİLGİLER			
Tarih:			
Ad Soyad:			
Yaş:			
Meslek:			
Eğitim Durumu:			
Yaşadığı yer:			
Bitkinin adı	Kullanılan kısmı	Hangi hastalıkta kullanılır	Nasıl kullanılır. (Çay gibi demleniyor? Kaynatılıyor? Lapa mı hazırlıyor?)

YENEN BİTKİLERE İLİŞKİN ALINAN BİLGİLER			
Bitkinin adı	Kullanılan kısmı	Neler Yapılır? (börek/salata/kavurma gibi)	Nasıl pişirilir? İçine neler konur?

Tablo 3.2.2.2. Araştırma alanında görüşülen kaynak kişilerin etnik yoğunluk dağılımı.

Sıra	Yerleşim Adı	Mahalle/Sokak	Türk	Kürt	Arap	Süryani
1	13 MART	MAHALLE	Seyrek	Orta	Orta	Seyrek
2	ACAR	MAHALLE		Yoğun		
3	AHMETLİ	MAHALLE		Yoğun		
4	AKBAĞ	MAHALLE		Yoğun		
5	AKINCI	MAHALLE		Yoğun		
6	ALAKUŞ	MAHALLE		Yoğun		
7	ALIMLI	MAHALLE		Yoğun		
8	AMBAR	MAHALLE		Yoğun		
9	ARAN	MAHALLE		Yoğun		
10	ARPATEPE	MAHALLE		Yoğun		
11	AŞAĞIYENİKÖY	MAHALLE		Yoğun		
12	AVCILAR	MAHALLE		Yoğun		
13	AYTEPE	MAHALLE		Yoğun		
14	BAĞLICA	MAHALLE		Yoğun		
15	BOZTEPE	MAHALLE		Orta	Orta	
16	BUĞDAY	MAHALLE		Yoğun		
17	CEVİZLİK	MAHALLE		Yoğun		
18	CEVİZPINARI	MAHALLE		Orta	Orta	
19	NEHRUK	SOKAK		Orta	Orta	
20	CUMHURİYET	MAHALLE	Seyrek	Seyrek	Yoğun	
21	ÇABUK	MAHALLE		Seyrek	Yoğun	
22	ÇAĞLAR	MAHALLE		Yoğun		
23	ÇALIŞLI	MAHALLE		Orta	Orta	
24	ÇATAK	MAHALLE		Yoğun		
25	ÇAYIRPINAR	MAHALLE		Yoğun		
26	ÇIPLAKTEPE	MAHALLE		Yoğun		
27	BEREKET	SOKAK		Yoğun		
28	ÇİFTLİKKÖY	MAHALLE		Yoğun	Seyrek	Seyrek
29	ÇUKURYURT	MAHALLE		Yoğun		
30	DARA	MAHALLE		Orta	Orta	
31	DİBEKTAŞ	MAHALLE		Yoğun		
32	DİYARBAKIR KAPI	MAHALLE	Seyrek	Seyrek	Yoğun	
33	DÜZLÜK	MAHALLE		Yoğun		
34	ELMABAĞÇE	MAHALLE		Yoğun		
35	EMİNETTİN	MAHALLE	Seyrek	Seyrek	Yoğun	
36	ENSAR	MAHALLE	Seyrek	Seyrek	Yoğun	
37	EROĞLU	MAHALLE		Yoğun		
38	ERYERİ	MAHALLE		Yoğun		
39	ESENTEPE	MAHALLE		Yoğun		
40	ESKİKALE	MAHALLE		Yoğun	Seyrek	Seyrek
41	GÖKÇE	MAHALLE		Seyrek	Yoğun	
42	GÖLLÜ	MAHALLE		Yoğun	Seyrek	
43	GÜL	MAHALLE	Seyrek	Seyrek	Yoğun	
44	GÜNEYLİ	MAHALLE		Yoğun		
45	GÜRAĞAÇ	MAHALLE		Yoğun		
46	HAMZABEY	MAHALLE		Seyrek	Yoğun	
47	HATUNLU	MAHALLE		Yoğun		
48	HAYDAR	MAHALLE		Yoğun		
49	HÜYÜKLÜ	MAHALLE		Yoğun		
50	TORBACIK	SOKAK		Yoğun		
51	İSTASYON	MAHALLE	Seyrek	Orta	Orta	
52	KABALA	MAHALLE		Seyrek	Yoğun	
53	KARADEMİR	MAHALLE		Yoğun		
54	KAYACAN	MAHALLE	Seyrek	Seyrek	Yoğun	
55	KONAKLI	MAHALLE		Yoğun		
56	KOTEK	MAHALLE		Seyrek	Yoğun	
57	KUMLU	MAHALLE		Yoğun	Seyrek	
58	KUYULU	MAHALLE		Orta	Orta	
59	KÜÇÜKKÖY	MAHALLE		Yoğun		
60	TORUNTEPE	SOKAK		Yoğun		
61	LATİFİYE	MAHALLE	Seyrek	Seyrek	Yoğun	Seyrek
62	MEDRESE	MAHALLE	Seyrek	Seyrek	Yoğun	
63	NECMETTİN	MAHALLE	Seyrek	Seyrek	Yoğun	
64	NUR	MAHALLE	Seyrek	Orta	Orta	

65	NUR (AKINCI)	MAHALLE		Yoğun		
66	OFİS	MAHALLE	Seyrek	Yoğun		
67	ORTAKÖY	MAHALLE		Seyrek	Yoğun	
68	ÖZLÜCE	MAHALLE		Yoğun		
69	SAKALAR	MAHALLE		Yoğun		
70	SARAÇOĞLU	MAHALLE	Seyrek	Yoğun	Seyrek	
71	SAVURKAPI	MAHALLE	Seyrek	Seyrek	Yoğun	
72	SULAK	MAHALLE		Yoğun		
73	SULTANKÖY	MAHALLE		Yoğun	Seyrek	
74	BİLGE	SOKAK		Yoğun		
75	LEYLAK	SOKAK		Yoğun		
76	SULTAN ŞEYHMUS	SOKAK		Yoğun		
77	ZİYARET	SOKAK		Yoğun		
78	ŞAR	MAHALLE	Seyrek	Seyrek	Yoğun	Seyrek
79	ŞEHİDİYE	MAHALLE	Seyrek	Seyrek	Yoğun	
80	TANDIR	MAHALLE		Yoğun		
81	TEKER	MAHALLE	Seyrek	Yoğun	Orta	Seyrek
82	TİLKİTEPE	MAHALLE		Yoğun		
83	TOZAN	MAHALLE		Yoğun		
84	ULUCAMI	MAHALLE	Seyrek	Seyrek	Yoğun	
85	YALIM	MAHALLE	Seyrek	Yoğun	Orta	
86	SEFA	SOKAK		Orta	Orta	
87	TOPLUM	SOKAK		Orta	Orta	
88	YARDERE	MAHALLE		Yoğun		
89	YAYLA	MAHALLE		Yoğun		
90	DAVUTOĞLU	SOKAK		Yoğun		
91	YAYLABAŞI	MAHALLE		Yoğun		
92	YAYLACIK	MAHALLE		Yoğun		
93	YAYLI	MAHALLE		Yoğun	Seyrek	
94	YENİCE	MAHALLE		Yoğun		
95	YENİKAPI	MAHALLE	Seyrek	Yoğun	Orta	
96	YENİKÖY	MAHALLE		Yoğun		
97	YENİŞEHİR	MAHALLE	Seyrek	Orta	Yoğun	Seyrek
98	YOLBAŞI	MAHALLE		Yoğun		
99	YUKARIAYDINLI	MAHALLE		Yoğun		
100	YUKARIHATUNLU	MAHALLE		Yoğun		
101	YUKARIYENİKÖY	MAHALLE		Yoğun		
102	YÜCE	MAHALLE		Yoğun		
103	ZİYARET	SOKAK		Yoğun	Seyrek	



Şekil 3.2.2.1. Ahmetli Mahallesinde kaynak kişilerle anket çalışmasından görünüm.



Şekil 3.2.2.2. Boztepe (Bozqatre) Mahallesinde kaynak kişilerle anket çalışmasından görünüm.



Şekil 3.2.2.3. Güneyli (Kuçüka) Mahallesinde kaynak kişilerle anket çalışmasından görünüm.



Şekil 3.2.2.4. Yukarı Aydınli (Karraşike Jer) Mahallesinde kaynak kişi sohbetten görünüm.



Şekil 3.2.2.5. Konaklı (Xerbe Keblo) Mahallesinde kaynak kişi ile sohbetten görünüm.

Mahallelere görüşmeye gidilirken beraberimizde topladığımız bitki örnekleri yada dijital fotoğraf makinasına kayıtlı bitki resimleri ve bazı önemli gördüğümüz bitki fotoğrafları da götürülmüş, böylece bitkiyi kullanan kişilerin bitkileri teşhis etmeleri sağlanmıştır. Bunun dışında bitki toplayan kişilerle beraber özellikle mahalle çevresindeki alanlar gezilerek bitki doğal habitatından toplanmış ve teşhis edilmiştir (Şekil 3.2.2.1-3.2.2.13). Bu yöntem yerel isim çeşitliliğinden kaynaklanan problemlerin önüne geçmede çok önem arz etmektedir. Kaynak kişilerin bilgi birikimine göre yöneltilen çerçeve sorulara verilen cevaplar not alınmıştır. Bazen bu görüşmelerde, imkânlar ölçüsünde video kaydı yapılmış ve fotoğraflanmıştır. Kaynak kişiler tarafından, bitkilerden elde edilen ürünler ve uygulama süreçleri (Nazarlık ve süs yapımı, bitkilerin kaynatılarak suyunun elde edilmesi, bitkilerin doğadan toplanıp taze iken yenilmesi vb.) hem fotoğraflarla hem de video kaydı ile belgelenmiştir.



Şekil 3.2.2.6. Ahmetli Mahallesi, Kaynak (Kaniya Şex) Sokak'ta yöre halkıyla araziden görünüm.



Şekil 3.2.2.7. Aydınlı Mahallesi'nde yöre halkıyla araziden görünüm.



Şekil 3.2.2.8. Karademir (Mızgewr) Mahallesi mezarlık civarı yöre halkı ile araziden görünüm.



Şekil 3.2.2.9. Konaklı Mahallesi civarında yöre halkı ile araziden görünüm.



Şekil 3.2.2.10. Küçükköy (Gundık) Mahallesi, Toruntepe (Hilfe) Sokak civarı yöre halkı ile araziden görünüm.



Şekil 3.2.2.11. Ortaköy (Gulharrin) Mahallesi'nde yöre halkı ile bir bahçede yapılan araziden (*Cyperus rotundus*, topalak bitkisi (şembellik, sıd) görünüm.



Şekil 3.2.2.12. Yalım (Mansuriye) Mahallesi Toplum sokak civarı, yöreden bitkileri tanıyan çocukla araziden görünüm.



Şekil 3.2.2.13. Yayla (Şeyaliya) Mahallesi civarı, yörede bitkileri tanıyan mahalleli ile araziden görünüm.

3.2.3. Pazar ve Aktar Araştırmaları

3.2.3.1. Pazar Araştırmaları

Araştırma alanına ait kurulan pazarlara çıkılıp gözlemler yapılmıştır. Bu pazarlara ürün getiren köylüler ve sattıkları ürünler tespit edilmiştir. Sattıkları rnleri ne amaçla ve hangi kullanım için sattıkları tespit edilmiştir. Çalışma boyunca pazarlara ilkbahar ve sonbahar mevsimlerinde ziyaretler yapılmıştır. Pazar ziyaretlerinin önemli olan faydası uygun kaynak kişilere ulaşmaktır. Pazarlardan alınan örneklerin kesin teşhisi için o bitkinin toplandığı alana gidilerek bitki iekli veya meyveli halde tarafımızdan toplanarak sağlanmıştır. Alınan rnekler birer numara verilerek bitkinin yöresel adı, nereden ve kim tarafından, ne zaman toplandığı kaydedilerek kullanım tarifi not edilmiştir.

Araştırma alanının merkezinde (Salı, arşamba, Perşembe, Cumartesi ve Pazar pazarları) ve çevresinde (Gökçe, Ortaköy ve Kabala pazarları) kurulan toplam 8 pazaryerinde gözlemler yapılmıştır. Bu pazarlara ürün getiren köylüler ve sattıkları ürünler tespit edilmiştir.

Köylülerin pazar tezghları çalışma süresince sıklıkla ziyaret edilmiş ve ürünlerinden satın alınmıştır. Pazar gezilerinin en önemli faydası kaynak kişilere ulaşmaktır. Araştırma alanı, gıda olarak tüketilen doğal bitki bakımından oldukça zengindir. Yörede özellikle dağ köylerinde yaşayan birçok insan, yakın çevrelerinden topladıkları doğal bitkileri yerel pazarlara getirip satarak gelir elde etmektedirler. Bu bitkiler; yabani hardal (đerdel) (*Sinapis arvensis*), ebegümeci (tolık, ębbese, tolke) (*Malva neglecta*), belhok (strizerk, şevketil kelbe, kubdehmoş) (*Centaurea hyalolepis*), semizotu (pırpar, pırpare) (*Portulaca oleracea*), kolza (şelim) (*Brassica napus*), kenger (kereng, herşef, erkuv) (*Gundelia mesopotamica*), Çobançantası (nanke uke) (*Capsella bursa-pastoris*), ekşikulak (tırşok, himmayda) (*Rumex tuberosus* subsp. *tuberosus*), yerel üzüm (tri, mazruna) (*Vitis vinifera*), yabani tere (kineber, kinnebre, kinevre) (*Lepidium draba*), suteresi (tuzmask, kızmase) (*Nasturtium officinale*) bitkileridir.

Yöresel pazarlarda sıklıkla tıbbi kullanımı olan meşe palamutu (berru, ballot, balut) (*Quercus brantii*), meşe mazısı (mazi, afsaye) (*Quercus infectoria*), ali (guhij, izaran, azrule) (*Crataegus azarolus*), badem (behiv, firik, luğe) (*Amygdalus communis*), menengiç (kızwan, bittim, şigoro) (*Pistacia khinjuk*), mahlep (kennr) (*Cerasus mahaleb* var. *mahaleb*), hitmiyeieği (hiro, ęitmiye, ntaptso) (*Alcea setosa*), üzerlik otu (hermel, harmal) (*Peganum harmala*), sumak (sımak, sımmak,

hamsıfto) (*Rhus coriaria*), kişniş (gijnij, gızbara, kısıberfto) (*Coriandrum sativum*), dardağan (teo, gingires, gernuso) (*Celtis tournefortii*) vb. bazı çeşitlerin satıldığına rastlanmıştır (Şekil 3.2.3.1.1, 3.2.3.1.2, 3.2.3.1.3).

Bunun yanında yörede tarımsal biyoçeşitlilik olarak kırsal alanlarda yetiştirilen birçok tarımsal çeşit (kavun, acur, domates, salatalık, incir, kiraz, üzüm, turp, ıspanak, pazı v.b.) yerel pazarlarda satışa sunulmaktadır. Pazarlardan alınan örneklerin bazılarının kesin teşhisi için, o bitkinin toplandığı alana gidilerek, bitki çiçekli veya meyveli halde tarafımızdan toplanmıştır.



Şekil 3.2.3.1.1. Cumartesi pazarında satmak için Yalım Mahallesi Toplum sokak'ta topladığı bitkiler ile görüntü veren Pazarcı.



Şekil 3.2.3.1.2. Alımlı (Bilali) Mahallesi'nde kenger (*Gundelia sp.*, kereng, herşef, erkuvê) toplayan Teyze.



a. *Gundelia* sp.



b. *Centaurea iberica* Trev. ex Sprengel



c. *Brassica napus* L.



e. *Crataegus azarolus* L.



d. Yörede doğal olarak yetişen, baharat ve şifalı bitki olarak kullanılan bitkiler.



f. *Quercus brantii* Lindl.

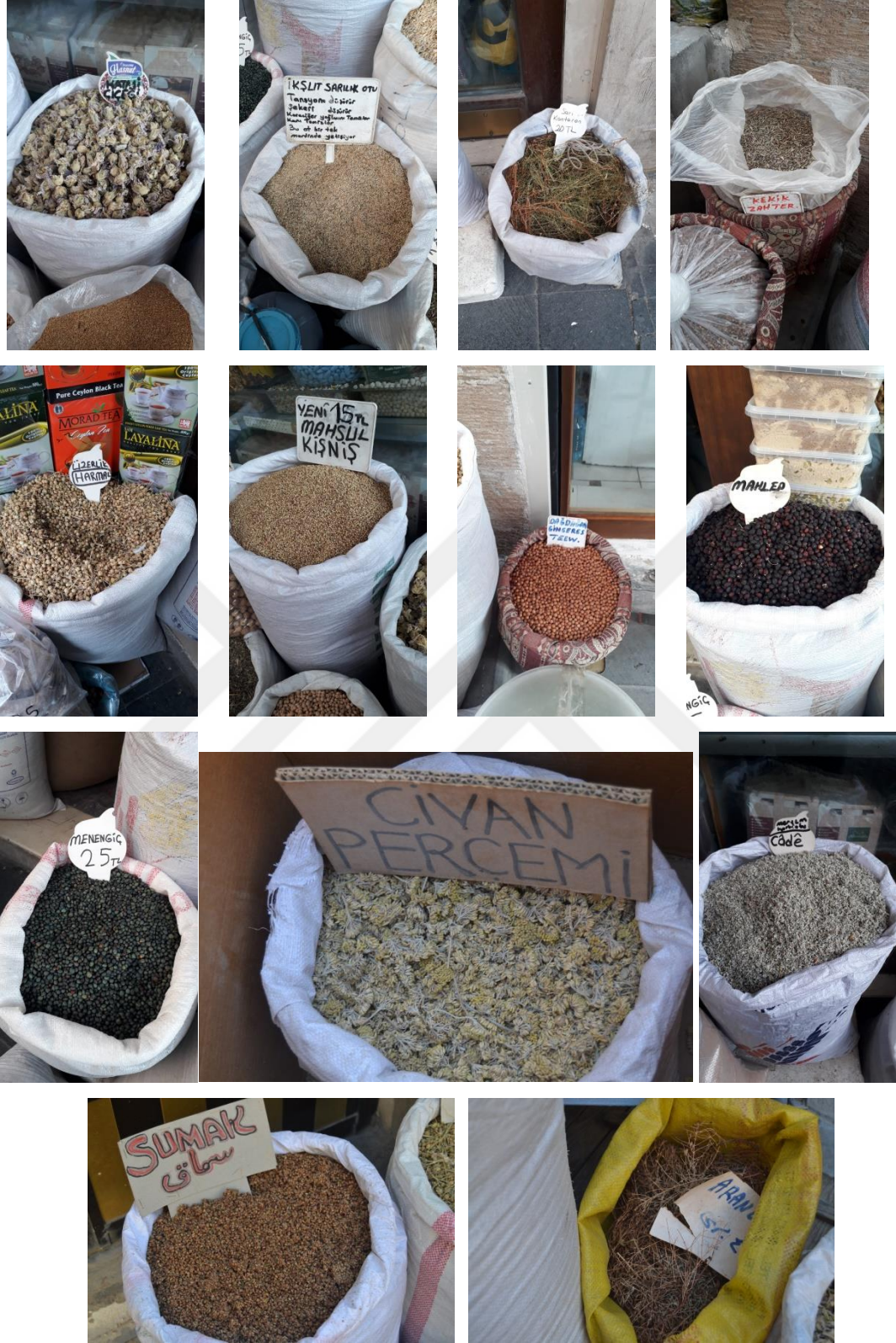
Şekil 3.2.3.1.3. Artuklu merkezde ve çevresinde kurulan pazarlarda satılan bazı şifalı ve yenen bitkilerden görünüm.

3.2.3.2. Aktar Araştırmaları

Araştırma alanının özellikle merkezinde yer alan aktarlara çıkılıp gözlemler yapılmıştır. Bu aktarlara ürünlerin nerelerden geldiği, sattıkları ürünlerin ne olduğu ve hangi hastalık için sattıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma boyunca Mardin Artuklu'da doğal olarak yetişen ürünleri satan 10 aktar ziyaret edilmiştir. Aktar ziyaretlerinin önemli olan faydaları yörede yetişen bitkilerin yöresel isimlerini, nasıl kullanıldığını daha iyi anlamak ve varsa uygun kaynak kişilere ulaşmaktır. Ayrıca arazide gerektiği kadar toplanılmamış olan tohum ve meyve örnekleri aktarlardan temin edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma alanının merkezinde aktarların yer aldığı arşılara (Arasa arşısı, Bakırcılar arşısı, Hasan Ammar (Bakkallar) arşısı ve Tellallar (Sipahiler) arşısı vb.) gözlemler yapılmıştır. Bu çarşılarda yer alan aktarların sattıkları yöresel ürünler tespit edilmiştir.

Araştırma alanı, yörede doğal yetişen şifalı bitki olarak tüketilen ve kullanılan doğal bitkiler bakımından zengindir. Aktarlarda yoğun bir şekilde satılan bitkiler; dardağan (*Celtis tournefortii*), meşe palamutu (*Quercus brantii*), meşe mazısı (*Quercus infectoria*), zerlik (*Peganum harmala*), kekik (cahter, zahter) (*Thymbra* sp.), civanperçemi (kulilkamera, ısfaysara) (*Achillea* sp.), kişniş (*Coriandrum sativum*), papatya (kulilkakhvan, beybun) (*Anthemis* sp., *Matricaria* sp., *Tripleurospermum* sp.), hitmiyeieği (*Alcea* sp.), kskt (kt, ıkşud, kışto) (*Cuscuta* sp.), acıyavşan (mervent, ced) (*Teucrium polium*), kantaron (botav, aran) (*Hypericum* sp.), mahlep (*Cerasus mahaleb* var. *mahaleb*), menengiç (*Pistacia* sp.), sumak (*Rhus coriaria*), rezene (ıbzor) (*Foeniculum vulgare*), Ülüngür (đerzıkrevi, lığbe, amızđa) (*Bryonia multiflora*) v.b. bitkileridir (şekil 3.2.3.2.1).



Şekil 3.2.3.2.1. Artuklu merkezde aktarlarda satılan yörede doğal yetişen bitkilerden görünüm.

3.2.4. Okullarda Yapılan Anket Çalışmaları

Tez çalışmasının ilk aşamalarında Mardin İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden Artuklu ilçe merkezi ve merkez dışında kalan çevre mahallerdeki okullarda anket çalışmaları için gerekli izinler alınmıştır. Araştırma alanı içinde bulunan ilçe merkezi ve çevre mahallelerdeki okullarda yaklaşık 350 civarı öğrenciye bölgede kullanılan "Şifalı Bitkiler" ve "Yenen Bitkiler" ile ilgili olarak soruları içeren bir anket uygulanmıştır. İlçe merkezi ve çevre mahallelerdeki okullarda anketler yapılırken özellikle, farklı mahallelerden öğrencilerin okuduğu okullar ve anket çalışmalarında iletişim sorununu aşmak amacıyla yaş grubu büyük olan lise öğrencileri ve bu lise öğrencilerinde özellikle son sınıfta okuyanları seçilmiştir. Bu yaştaki öğrencilerin yöresel bitkileri daha iyi tanıdığı gözlemlenmiştir. Bu çerçevede başta, Artuklu ilçesinin merkezi dışındaki büyük mahallelerde yer alan 3 lisede (Ortaköy Çok Programlı Lise (44 kişi), Gökçe Ç.P.L (44 kişi) ve Kabala Ç.P.L (40 kişi)), merkezin hemen hemen her yerleşim alanında ikamet eden öğrencilerin yer aldığı 5 lisede (Fehim Adak Mesleki Teknik Anadolu Lisesi (46 kişi), Artuklu Mesleki Teknik Anadolu Lisesi (47 kişi), Artuklu Anadolu İmam Hatip Lisesi (7 kişi), Mardin Fen Lisesi (32 kişi) ve Mardin Anadolu Lisesi (55 kişi)) ve toplamda 8 okulda 315 öğrenci ile anket çalışması yapılmıştır (Şekil 3.2.4.1). Bunun yanında Artuklu'da yer alan ve bitkiler ile alakalı programların olduğu Mardin Artuklu Üniversitesi Kızıltepe M.Y. O'da da Artuklu ilçe sınırları içerisinde ikamet eden öğrenciler ile 35 anket çalışması yapılmıştır.

Öğrencilerin, bu anketi tek başlarına veya aile büyükleri ile beraber doldurmaları istenmiştir. Tüm bu anket çalışmalarının yanında, önceki kuşaklardan şimdiki kuşaklara bitkilerin kullanımının ve bilgilerinin ne kadar aktarıldığını öğrenmek, genç kuşaklarda merak duygusunun gelişmesi ve artık unutulmak üzere olan bu bilgileri öğrenmeleri sağlanılmaya çalışılmıştır. Anket çalışmaları sonucunda elde edilen veriler ışığında mahallelere araştırma gezileri düzenlenip öğrenci velileri ziyaret edilmiştir.



a. Gökçe Ç.P.L



b. Kabala Ç.P.L



c. Ortaköy Ç.P.L



d. Fehim Adak Mesleki Teknik Anadolu
Lisesi



e. Kızıltepe M.Y. O

Şekil 3.2.4.1. Okullarda yapılan anket çalışmalarından görünüm.

3.2.5. Çalışmada Kullanılan Bitki Kullanımlarına Dair Kodlama Sistemi

Çalışma sonunda tespit edilen bitki taksonlarının kullanım çeşitleri Ertuğ ve ark. [61], tarafından yapılan proje çalışmasına göre kodlanmıştır. Bu kodlama sistemi aşağıda "Yararlı Bitki Grupları" başlığı altında sunulmuştur.

YARARLI BİTKİ GRUPLARI

I. GIDA OLARAK YARARLANILANLAR

A. DOĞADAN TOPLANANLAR/ B. TARIMI YAPILANLAR

1. Yapraklan yenilenler
2. Kök ve gövdeleri yenilenler
3. Yumrular (örn. çiğdem, orkide)
4. Meyve ve tohumlar (kahve yerine kullanılanlar da dâhil)
5. Mantarlar
6. Çiçekleri yenilenler
7. Çay olarak kullanılanlar
8. Baharat olarak yararlanılanlar
9. Diğer (bitki özleri, sakız, maya, vb.)

II. İLAÇ OLARAK YARARLANILANLAR (ŞİFA BİTKİLERİ)

A. DOĞADAN TOPLANANLAR/ B. TARIMI YAPILANLAR

1. insanların tedavisinde kullanılan bitkiler
2. Hayvanlann tedavisinde kullanılan bitkiler

III. YAKACAK OLARAK YARARLANILANLAR

A. DOĞADAN TOPLANANLAR/ B. TARIMI YAPILANLAR

IV. YEM OLARAK YARARLANILANLAR

A. DOĞADAN TOPLANANLAR/ B. TARIMI YAPILANLAR

V. EL SANATLARINDA YARARLANILAN BİTKİLER

A. DOĞADAN TOPLANANLAR/ B. TARIMI YAPILANLAR

1. Doğal boyamada kullanılan (boyar madde ve mordanlar)
2. Hasır örme
3. Sepet örme
4. Süpürge
5. Ağaç işleri (kap-kaşık, kovan, baston, oyuncak, ağızlık, müzik araçları vb.)
6. Tespih yapımında (tohum, çekirdek vb.)
7. Nazarlık yapımında
8. Diğer (Ip, alet sapı, vb.)

VI. DİĞER YARARLI BİTKİLER

A. DOĞAL BİTKİLER / B. TARIMI YAPILANLAR

1. Çatı örtüsü/ çardak/ çit olarak kullanılanlar
2. Bitkisel yağ elde edilenler (sığıla, defne, vb.)
3. Katran elde edilmesinde kullanılanlar
4. Zamk/ tutkal yapımında kullanılanlar
5. Uyuşturucu/ yatıştırıcı amaçlı kullanılanlar
6. Muska/ büyü/ tütsü gibi inanca ve öte dünyaya ilişkin uygulamalarda kullanılanlar
7. Kuş ve balık avı vb. gibi amaçlarla kullanılan bitkiler
8. Süs bitkisi olarak değerlendirilenler
9. Gölge verici olarak önem taşıyanlar
10. Böcek kovucular/ öldürücüler
11. Küf mantara karşı kullanılanlar
12. Sabun olarak yararlanılanlar
13. Arıların bal yapımında yararlandığı bitkiler
14. Erozyona karşı etkin bitkiler
15. Su kurutma ve temizlenmesinde kullanılanlar
16. Sosyal kullanımları olanlar (çocuk oyunları, süslenme)
17. Rüzgâr kesiciler
18. Diğer (örn. Kuluçka için kullanılanlar)

VII. YARARLI/ ZARARLI KABUL EDİLEN BİTKİLER

A. DOĞAL BİTKİLER / B. EKİLEN SÜS BİTKİLERİ

1. Zararlılar
2. Bir başka yararlı bitkiye işaret edenler
3. Hayvanların sevmediği/yemediği bitkiler
4. Zehirli olduğu bilinen/inanılan bitkiler
5. Güzel kokusuyla sevilenler
6. Kötü koktuğu için ad verilenler
7. Bitkinin yâda çiçeğinin dış görünüşü ile adlandırılanlar
8. Çok görüldüğü bir yere dayanarak isim verilenler
9. Diğer (Mevsimsel işaretler, vb.)

4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

4.1. Araştırma Bulguları

Bu bölümde, Artuklu ve çevresinde yapılan etnobotanik araştırmalar sonucunda tespit edilen bitki taksonları kullanışları ile ilgili herhangi bir sınıflandırmaya tabi tutulmadan topluca sunulmuştur. Bitkiler taksonomik olarak; Alem (Regnum), Bölüm (Divisio), Altsınıf (Subclassis), Aile (Familia) ve Cins (Genus) şeklinde verilmiştir. Familyalar, cinsler ve türler bu bölümler içinde alfabetik olarak belirtilmiştir. Familyaların, cinslerin ve türlerin belirtilmesinde “Flora of Turkey and the East Aegean Islands” [60, 62, 63] ve “<https://www.bizimbitkiler.org.tr/>” [1] kapsamındaki taksonomik değerlendirmeler temel alınmıştır. Bitkilerle ilgili olarak sırasıyla yetişme ortamları, buldukları yükseklikler, tehlike kategorileri, Türkiye’de kayıtlı oldukları iller, yöresel adları (Kürtçe (K), Arapça (A) ve Süryanice (S)), yöresel kullanışları hakkında bilgiler ve ayrıca ek olarak literatür bilgileri sunulmuştur.

Araştırma alanında etnobotanik kullanımı tespit edilen 1 mantar türü, 1 liken türü, 2 eğrelti türü ve tohumlu bitkilerden ise; 51 familya ve 151 cins’e ait 255 bitki taksonu tespit edilmiştir (Tablo 4.1.1). Bu tohumlu bitkilerden ikiden az sayıda etnobotanik kullanım bilgisine sahip tıbbi bitkiler, yem bitkileri, süs bitkileri, gıda bitkileri vb. bazı diğer taksonlar ayrıntılı olarak sunulmamıştır. Bu taksonlarla ilgili veriler, tablo halinde (Tablo 4.1.2) yalnızca etnobotanik kullanımları bulgular kısmında verilmiştir.

4.1.1. Amaryllidaceae

4.1.1.1. *Allium noeanum* Reut. ex Regel, All. Monogr. 235 (1875).

Alem (Regnum)	: Plantae / Bitkiler Alemi
Bölüm (Divisio)	: Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler
Altsınıf (Subclassis)	: Magnoliidae / Manolya altsınıfı
Aile (Familia)	: Amaryllidaceae / Nergisgiller
Cins (Genus)	: <i>Allium</i> / Soğan

Habitat	: Kayalar, killi ve bazaltik topraklar, tahıl tarlaları, kalkerli alanlar, bağlar.
Çiçeklenme	: Nisan-Mayıs.
Yükseklik	: 550-1150
Element	: İran-Turan.
Tehlike kategorisi	: LC.
Türkiye Dağılımı	: Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa.



Şekil 4.1.1.1.1. *Allium noeanum*. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Ekinsoğanı Yöresel isimler: Soryaz, Sirim, Sirik, Sirdim (K).	Kullanım kodu: IA1, IA2, IA3, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Sirik [26, 74], Lûş, Lûz, Çorîn, Bavê sîr, Karûd, Palîmok, Sîrik, Sîrim, Sîrmok, Sîrmo, Kahar, Kinival [66], Surevine [67].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Nisan.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Ortaköy Mahallesi, Belediye su deposu mevkii, tahıl tarlaları, 37°12'41"K 40°45'51"D, 563 m, 06.04.2018, M.Kılıç 158.

Kullanılan kısım: Yumru, yaprak, gövde, toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Kanser hastalıklarında oluşan tümörlerin iyileştirilmesinde bitkinin gövde kısmı çiğ veya yumurta ile kavrulur ve tüketilir (Cemal AYDIN, Sulak).

b) Zayıflamak için bitkinin yumruları suda kaynatılır, ılımaya bırakılır ve sonra yumruları süzülerek suyu içilir (Leyla ACU, Yayla).

c) Bitkinin yumruları öksürüğü kesmek için kaynatılır ve suyu içilir (Gafur TOKAN, Yayla).

ç) Bitkinin yaprakları taze olarak salatalara katılır. Ayrıca yaprakları peynir yapımında da kullanılır (Beşir CAN, Yüce; İbrahim EKİN, Gurağaç; Erdal ÇELEBİ, Sultanköy; Romiya YALU, Eskikale; Cihat AÇAR, Ulucami; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı).

d) Yaprakları çiğ olarak tüketilir (Abidin NAYIR, Yaylacık; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı).

e) Bitkinin tüm kısımları doğranır, et-yumurta-mercimek ile beraber kavrulur ve tüketilir (Besrai KARAASLAN, Dara).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin yaprakları otlu peynir yapımında yoğun olarak kullanılan bir ot çeşitidir [26]. Yaprakları taze olarak salatalarda tüketilir [74].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki, alliin ve allisin [73].

4.1.1.2. Allium orientale Boiss., Diagn. Pl. Orient. ser. 1(13):25 (1854).

Alem : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Amaryllidaceae / Nergisgiller

Cins : *Allium* / Soğan

Habitat : Kalkerli tepeler, yamaçlar, kayalı bölgeler, çayırliklar, bağlar.

Çiçeklenme : Nisan-Mayıs.

Yükseklik : 600-1870

Element : Akdeniz.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Afyonkarahisar, Ankara, Antalya, Bolu, Gaziantep, Diyarbakır, Hatay, Isparta, Kahramanmaraş, Konya, Kütahya.



Şekil 4.1.1.2.1. Allium orientale. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Doğusoğanı Yöresel isimler: Soryaz, Sirim, Sirik, Sirdim (K).	Kullanım kodu: IA1, IA2, IA3, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Kıvılcım [7, 69], Kıvırcık [7, 69, 75], Sirik, [26, 66], Sirmo [26, 66, 76], Soryaz [65], Lûş, Lûz, Çorin, Bavê sîr, Karûd, Kinival, Sirim, Sîrmok, Kahar, Palîmok [66], Kölmen [77], Körmen [69, 77], Kara soğan, Karga sarımsağı, Yabani soğan [69].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Nisan.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Cevizpınar Mahallesi, Nehruk Sokak Mevkii, dağlık yamaçlar, 37°21'50"K 40°45'21"D, 1087 m, 23.04.2018, M.Kılıç 177.

Kullanılan kısım: Yaprak, gövde, toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

- a) Beyinde oluşan tümör hastalıklarının iyileştirilmesinde bitkinin toprak üstü kısımları yumurta ile kavrularak tüketilir (Cemal AYDIN, Sulak).
- b) Bitkinin yaprakları taze olarak salatalara katılır. Ayrıca yaprakları peynir yapımında da kullanılır (Hedo AKBAŞ, Acar; Mehmet Zeki İLHAN, Ahmetli; Ramazan TEMEL, Aran; Şeyhmuz CAN, Boztepe).
- c) Yaprakları çiğ olarak tüketilir (Gazali DERİN, Eryeri; Kemal ACAY, Göllü, Azize KAYA, Güneyli).
- ç) Bitkinin hepsi doğranarak peynir ile karıştırılır ve fırında börek yapılarak yenir (Şükrü ÇAKMAK, Yaylı).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin yaprakları, pişirilerek veya börek, pilav, yoğurtlu çorba ve gözlemlere konularak tüketilir [7]. Otlu peynir yapımında bitkinin yaprakları kullanılır [26]. Bütün bitki çiğ olarak yenir [65]. Bitkinin yumru ve

yaprakları baharat olarak tüketilir [77]. Bitki gıda olarak tüketilir [76]. Bitkinin yaprakları gıda olarak kullanılır [75]. Bitki çorbaya, omlete, kavurmalara, böreğe, yemeklere, ekmeklere ve makarna soslarına konulmaktadır. Ayrıca bitki doğu'da "sirmo" olarak bilinip otlu peynir yapımında kullanılmaktadır [69].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki, alliin ve allisin taşır [73]. Bitkinin soğanı ve tohumu yağ asitleri ve eser elementler içermektedir [78].

4.1.1.3. *Allium scorodoprasum* subsp. *rotundum* (L.) Stearn, Ann. Mus. Goulandris 4: 178 (1978).

Alem : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Amaryllidaceae / Nergisgiller

Cins : *Allium* / Soğan

Habitat : Kalkerli ve killi tahrip edilmiş yamaçlar, çimenlik alanlar, kırlar, kumsallar, kumlar.

Çiçeklenme : Mayıs-Haziran.

Yükseklik : 0-1400

Element : Avrupa-Sibirya.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Adıyaman, Ağrı, Ankara, Antalya, Artvin, Bolu, Çankırı, Çorum, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Hatay, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kayseri, Kırklareli, Konya, Kütahya, Muğla, Osmaniye, Sivas, Trabzon.



Şekil 4.1.1.3.1. *Allium scorodoprasum* subsp. *rotundum* . Gövde ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Delipırasa Yöresel isimler: Soryaz, Sirim, Sirik, Sirdim (K).	Kullanım kodu: IA1, IA2, IA3, IB1, IB2, IB3, IIA1, IIB1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	--

Literatürdeki diğer adları: Sirmo, Taş sarımsağı, Köpek sarımsağı [13], Yabani sarımsak, Yabani sarmısak, Delice sarımsak, Deli sarmısak, Köpek soğanı, Köpek sovanı [29], Sirik [68], Kurat [81], Yabani soğan [83], İt soğanı, Silim soğanı [90], Sirim [94], Pivazok [144], Körmen [200].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Kayacan Mahallesi, Şeyh Şiran Mevkii, dağlık ve kayalık yamaçlar, 37°18'44"K 40°45'37"D, 1080 m, 28.04.2018, M.Kılıç 179.

Kullanılan kısım: Yaprak, toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Beyinde oluşan tümör hastalıklarının iyileştirilmesinde bitkinin toprak üstü kısımları yumurta ile kavrulmuş tüketilir (Cemal AYDIN, Sulak).

b) Bitkinin yaprakları taze olarak salatalara katılır. Ayrıca yaprakları peynir yapımında da kullanılır (Hedo AKBAŞ, Acar; Mehmet Zeki İLHAN, Ahmetli; Ramazan TEMEL, Aran; Şeyhmuz CAN, Boztepe).

c) Yaprakları çiğ olarak tüketilir (Gazali DERİN, Eryeri; Kemal ACAY, Göllü, Azize KAYA, Güneyli).

ç) Bitkinin hepsi doğranarak peynir ile karıştırılır ve fırında börek yapılarak yenir (Şükrü ÇAKMAK, Yaylı).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin yaprak ve gövdeleri koku ve lezzet vermek için otlu peynir içine katılır veya sebze olarak kullanılır [13]. Bitkinin kurutulmuş soğanının sıkılarak elde edilen suyu, sivilce tedavisinde kullanılır. Ülser tedavisi için ise, soğanı pişirilerek tüketilir. Soğanı çıkarılıp, bahçelere güzel görünüm vermesi için, süs amacıyla ekilir [29]. Bitkinin toprak üstü kısımları peynire katılarak, tüketilir [68]. Bitkinin tüm kısımları peynire katılarak tüketilir [74]. Bitkinin tohumlarından hazırlanan dekoksyonu guatr hastalığında dahilen kullanılır. Genç yaprakları ise çiğ olarak tüketilir [90]. Bitkinin toprak üstü genç sürgünleri ufalanıp haşlandıktan sonra veya doğrudan peynire katılarak, tüketilir [81, 144]. Bitkinin yumrusu börek yapımında kullanılır [94]. Bitkinin yumrusu sarımsak yerine yemek ve salatalara tat versin diye koyulur [200].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki; alliin ve allisin taşıyıcı [73].

4.1.2. Anacardiaceae

4.1.2.1. Pistacia khinjuk Stocks, Hooker s J. Bot. Kew Gard. Misc. 4: 143 (1852).

Alem : Plantae / Bitkiler Alemi
Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler
Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı
Aile : Anacardiaceae / Menengiçgiller
Cins : *Pistacia* / Menengiç

Habitat : Kayalık yamaçlar ve serpentin topraklar.
Çiçeklenme : Mart-Nisan.
Yükseklik : 1000-1800
Element : İran-Turan.
Tehlike kategorisi : LC.
Türkiye Dağılımı : Adıyaman, Batman, Hakkâri, Siirt, Şanlıurfa.



Şekil 4.1.2.1.1. Pistacia khinjuk. Genel ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Bıttım Yöresel isimler: Kızvan (K), Bıttım (A), Şigoro (S).	Kullanım kodu: IA4, IB4, IA9, IB9, IIA1, IIB1, IIIA, IIIB, VIA12, VIB12 Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki, yakacak, sabun.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Bıdım, Gizven [8], Buttum [8, 13], Bıtım [8, 32], Bıttım [31, 32, 79, 80], Gezan [81], Kezvan, Buimk [66], Bemk, Gizvan, Nerme ven [67], Ben, Bitim, Bitm, Kızvan, Şinok [66, 67], Bitmê, Kızvan, Şigoro [32].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mayıs-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Cevizpınar Mahallesi, Nehruk Sokak Mevkii, dağlık yamaçlar, 37°21'42"K 40°45'16"D, 1032 m, 23.04.2018, M.Kılıç 177.

Kullanılan kısım: Dal, meyve, tohum.

Kullanım şekli:

a) Ağız kokusunu gidermek için bittim bitkisinin meyvesi ağza alınarak çiğnenir. (Şemsettin ATEŞ, Eskikale; Selahattin SİYİ, Sultanköy; Mansur UĞURGEL, Şar).

b) Mide ülseri, kanser hastalıkları ve iç kanama gibi hastalıklarda bittim bitkisinden elde edilen sakız ile çam, mahlep, kayısı ve badem bitkilerinden elde edilen reçineler ile *Galium* sp.'den (Mezellok) elde edilen süt karıştırılıp macun haline getirilir. Bu karışımdan sabah ve akşam aç karnına bir tatlı kaşığı yenilir ve üstüne çiğ yumurta yenilir, süt içilir ve 1,5 saat kadar hiçbir şey yenilip içilmez ve bu uygulamaya 10 gün devam edilir (Şeyhmuz ATAÇ, Çağlar)-(Karışım 1)-(Reçete 1).

c) Bittim bitkisinin meyvesi kavrulup tuzlanır, çerez olarak tüketilir ayrıca dalları yakacak olarak kullanılır (Mehmet ERKAR, Yalım; Nurçin DEMİR, Diyarbakırkapı; Beşir CAN, Yüce).

ç) Saç dökülmesini durdurmak için, bittim bitkisinin meyvesi öğütülür ve öğütülen meyve 2 gün bekletilir, daha sonra kaynatılır ve yağından sabun elde edilir. Bu sabun ile saçlar yıkanır (Eda GÜZEL, Serap SARIGÜL, 13 Mart; Dilan İÇGE, Nur).

d) Bittim bitkisinin meyvesi henüz kabukları yeşil iken iyice dövülerek yağı çıkarılır. Bronşit ve göğüs ağrılarına karşı, sabahları aç karnına bir çorba kaşığı yağı içilir (Erol ORAL, 13 Mart)-(Reçete 2).

e) Çıban hastalığının iyileştirilmesinde sığırdili (guriz) (*Anchusa* sp.) bitkisi lapa halinde çıbanın üzerine konur. Sonra bittimden elde edilen sakız çıbanın üzerine konur ve en son olarak aran (*Hypericum* sp.) bitkisi kaynatılır ve çıbanlı yer bu su ile yıkanır. 10 gün devam edilmesi önerilmiştir (Tahsin GÖKÇE, İstasyon)-(Karışım 2)-(Reçete 3).

f) Öksürük kesici olarak bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Deniz DÖYAN, Nur).

g) Diyabet hastalığının tedavisinde bitkinin meyvesi toz haline getirilir. Sonra sığırdili bitkisinin toprak üstü kısımları, hayvan bağırsağı ve soğan bitkisinin bulbu ile birlikte kaynatılarak suyu içilir (Sakine ADSAN, Özlüce)-(Karışım 3).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin meyvesinden elde edilen yağ, saç bakımında, yağlanma ve kepeklenmeye karşı kullanılır. Ayrıca meyvesi çerez olarak tüketilir [8]. Mide ülseri ve diş ağrısının tedavisinde bitkiden elde edilen sakız ağızda çiğnenir. Bitkinin sakızı, balmumu ve zeytinyağı ile karıştırılarak merhem yapılır, yaralara ve romatizmalı alana uygulanır. Ayrıca bitkinin dalları yakacak olarak kullanılır [31, 79]. Mide sancısı ve yanmalarının tedavisinde bitkinin reçinesi gıda olarak tüketilir.

Ayrıca bitkinin meyvesi çığ veya kahve olarak kullanılır [81]. Bitkinin meyveleri fıstık gibi tüketilir. Ayrıca sabun yapımında kullanılır [80]. Ağacın dalları mide yanması ve ekşimelerinde, sakızı iltihaplı yaranın açılmasında ve mide ağrılarında, yaprağı soğuk algınlığında ve tohumu ise soğuk algınlığı ve öksürükte kullanılır [32].
Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki tüm meyvede % 40, meyve içinde ise % 57 sabit yağ taşımaktadır [8]. Bitkide; terpenoidler, fenolik bileşikler, yağ asitleri ve steroller bulunmaktadır [82].

4.1.2.2. *Rhus coriaria* L., Sp. Pl. 265 (1753).

Alem : Plantae / Bitkiler Alemi
Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler
Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı
Aile : Anacardiaceae / Menengiçgiller
Cins : *Rhus* / Sumak

Habitat : Çalılıklar, kıyılar, ormanlık alanlar.
Çiçeklenme : Haziran-Temmuz.
Yükseklik : 600-1900
Element : Bilinmiyor.
Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Amasya, Ankara, Antalya, Artvin, Çanakkale, Denizli, Gaziantep, Gümüşhane, Hakkâri, İstanbul, İzmir, Kastamonu, Kütahya.



Şekil 4.1.2.2.1. *Rhus coriaria*. Genel ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Sumak Yöresel isimler: Sımak (K), Sımmak (A), Hımsiso (S).	Kullanım kodu: IA8, IB8, IIA1, IIB1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki, baharat.
---	---

Literatürdeki diğer adları: Debbağ sumacı, Tekri ağ [8], Derici sumacı, Tatari, Tetri, Tirimli [8, 13], Sumak [5, 8, 19, 20, 28, 29, 35, 36, 38, 61, 80, 83, 84], Somak [5, 21, 29, 35, 61, 64], Tetre [4, 13], Mavru, Tadım, Tahru, Tetere, Teteni, Tetirli, Tutuba [13], Tahri [13, 66], Tutum [13, 67], Sımak [32, 38, 81, 83, 85], Tetire [64], Somak otu, Sumak otu [29], Tetra, Tûtem [66], Somako, Sumağ, Tutim [67], Albend, Sivok, Simak, Tirş [67, 68], Sumağ [84], Hamsıfto, Humsithso, Sımmak [32].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Ağustos-Eylül.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Yalım Mahallesi, Sefa Sokak Mevkii, ormanlık alan yol kenarı, 37°21'55" K, 40°44'04" D, 930 m, 22.11.2018, M.Kılıç 169.

Kullanılan kısım: Meyve, tohum.

Kullanım şekli:

a) Ağız iltihabı için bitkinin meyvesi suda bekletilir sonra suyu ile gargara yapılır. Ayrıca bitkinin meyvesi baharat olarak yemeklere kullanılır (Tenzile ÜTMÜ, Hanife SARIGÜL, 13 Mart; Mukaddes İLAN, Kabala; Ziver ASLAN, Ofis; Aptülkadir CEBE, Özlüce; Fatma MUNGAN KILIÇ, Yenişehir).

b) Bitkinin meyvesi dolma ve yemek yapımında baharat olarak kullanılır (Ramazan TEMEL, Aran; Şükrü ÖGEL, Eroğlu; Romiya YALU, Eskikale; Fethiye ÖNCEL, Gül; Mehmet Münir MUNGAN, Savurkapı; Mansur UĞURGEL, Şar; Hanife AKIN, Mekiye ÇELEBİ, Hülya ÇELEBİ, Yüce).

c) Diş eti iltihabı ve hastalığının tedavisinde, bitkinin meyveleri suda bekletilir veya kaynatılıp ılıması beklenilir ve meyveleri süzülerek ağızda gargara yapılır (Abdülkadir ÖNCEL, Bağlıca; Ayatulah KAPAN, Eroğlu; Ziver ASLAN, Ofis; Meral DEMİRCAN, Sultanköy; Nurullah TATLİDEDE, Şehidiye).

ç) Karaciğer ve romatizma hastalıklarının iyileştirilmesinde tuzuk (*Nasturtium officinale*) bitkisi ile yapılan salata üzerine sumak suyu dökülür ve bu şekilde tüketilir. Kardi (*Arum sp.*, *Biarum sp.*, *Eminium sp.*) bitkisinin yapraklarından acılığı gidermek için sumak suyu kullanılır. Acılığı giden yapraktan sarma yapılır. (Meymo FİDAN, Elmabahçe)-(Karışım 4).

d) Ağır yemeklerden sonra hazımsızlığı gidermek için bir bardak suya olgun taneli öğütülmemiş sumak tohumları konur ve 1-2 gün demlenmesi beklenir. Tohumları süzildükten sonra suyu içilir (Mehmet Münir MUNGAN, Savurkapı)-(Reçete 4).

e) İshal kesici olarak sumak tohumu bir tutam kadar ağıza alınarak, çiğ olarak tüketilir (Meryem NAS, Yenişehir).

Literatürdeki kullanımları: Kabız yapıcı, kan kesici ve antiseptik etkiye sahip bir drogdur, ayrıca boyamada kullanılır [8]. Kum sancısında, bitkinin tohumu kaynatılıp suyu içilir [61]. Bitkinin yaprakları baharat olarak kullanılır [4]. Olgun meyveleri baharat, meyvelerin su ile kaynatılmasından elde edilen pekmezi ise kabız yapıcı olarak kullanılır [13]. Bitkinin meyveleri, antiseptik, ishal kesici, ateş düşürücü, kanamayı durdurucu etkiye sahiptir. Boğaz ve diş hastalıklarında suyu içilir veya gargara yapılır. Bitkinin meyveleri baharat olarak kullanılır [83]. Kanamaları durdurmak için toz haline getirilmiş olan meyveler yaralara haricen, uygulanır ve tohumları ise baharat olarak tüketilir [19]. Bitkinin meyveleri baharat olarak tüketilir [20]. Bitki meyvelerinin dış kısmı baharat olarak kullanılır [21]. Bitkinin meyveleri baharat olarak kullanılır [5]. Bitkinin yaprak ve dalları boyamada kullanılır [64]. Bitkinin meyvesi baharat veya çiğ olarak tüketilir [81]. Yaş yaprağı dövülerek hazırlanan lapası ağızda çiğnenerek, ya da dekoksionu, karın ağrısı tedavisinde kullanılır [29]. Bitkinin meyveleri baharat olarak kullanılır [28]. Bitkinin meyveleri yüksek tansiyon tedavisinde dekoksion olarak kullanılır [84]. Bitkinin tohumları baharat olarak tüketilir [35]. Bitkinin olgun tohumları, ishal rahatsızlığında kullanılır. Ağır yemeklerden sonra mide hazımsızlığını gidermek için kullanılır. Bitki ayrıca, hayvanların veya insanların ağız yaralarına karşı kullanılır [32]. Bitkinin yaprak ve meyveleri ilaç ve baharat olarak kullanılır [80]. Sakızı özellikle mide ve ağız yaralarında, mide kramplarına iyi gelir. Ayrıca ekşi tadından dolayı salatalarda kullanılır [36]. Suyu demlenir gargara yapılırsa diş eti kanamalarını ve boğaz iltihaplarına fayda eder. Hazımsızlığa ve iştahsızlığa iyi gelir. Yaprakları suda bekletilir ve içilirse şekeri düşürücü etkisi vardır. İshali kesmek için kullanılır. Baharat olarak yemeklere kullanılır [38]. Bitkinin meyvelerinden elde edilen suyu salatalara ve yemeklere ekşi tat vermesi için, uzun süreli kullanım için ise pekmezi de yapılarak kullanılır. Boğaz ve diş ağrılarına karşı, bitkinin meyvelerinin suda bekletilmesi ile elde edilen suyu ile gargara yapılır. Ayrıca ishal kesici olarak meyveleri 15-20 dakika suda bekletilir, sonra bir yemek kaşığı içilir [85].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki; tanen, şekerler, mum ve flavon türevi sarı renk maddeleri taşımaktadır [8]. Perikap ve tohumda: Ca, K, Mg, Na ve P elementleri, temel yağ asitleri; oleik asit, palmitik asit, linoleik asit, stearik asit ve

linolenik asitler. Etanol ve metanol. Temel organik asitleri; malik asit, tartarik asit, sitrik asit ve fumarik asittir. Antosiyaninler ve fenolik bileşikler taşımaktadır [86].

4.1.3. Apiaceae

4.1.3.1. *Coriandrum sativum* L., Sp. Pl. 1: 256 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Apiaceae / Maydanozgiller

Cins : *Coriandrum* / Kışniş

Habitat : *Quercus* sp. çalılığı, çorak alanlar, nadas tarlalar.

Çiçeklenme : Mayıs-Haziran.

Yükseklik : 320-1300

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adıyaman, Ankara, Antalya, Bursa, Çanakkale, Edirne, Hatay, İstanbul, Kırklareli, Kahramanmaraş, Siirt.



Şekil 4.1.3.1.1. *Coriandrum sativum*. Çiçek (Researchgate.net sitesinden) ve tohum görünümü.

Bitkinin adı: Kışniş Yöresel isimler: Gijnij (K), Gızbara (A), Kısberfto (S).	Kullanım kodu: IA4, IB4, IA8, IB8, IIA1, IIB1, VIA10, VIB10. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki, böcek kovucu.
--	--

Literatürdeki diğer adları: Kara kimyon [8], Aş uti, Kinzi, Kışniç, Kışnit, Kuzbere, Yumurca [13], Yumurcak [13, 87], Aş otu [13, 26], Kihniç, Kiğniç [88], Gişniş [81], Kışniş, Kışniş otu, Kışkiş, Kışkiş otu [29], Pûng, Benarûmî, Tevlî, Gişniş, Deregulî [66], Cafri, Gizbaza, Şemuujuk, Kîşnig, Ğurnîk, Gijnîj [66, 67], Kışniş [29, 36, 38], Gijnij, Gijnîş, Gijnij, Kışniş, Kızbara, Kısberfto [32], Kinzi [36].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mayıs.

Toplandığı yer: -

Kullanılan kısım: Meyve, tohum.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin meyvesi baharat olarak kullanılır (Nurcan DABAKOĞLU, Nurten CEYLAN, 13 Mart; Abdülkadir ÖNCEL, Bağlıca; Dilek ERTEN, Nur; Mehmet Münir MUNGAN, Savurkapı; Selahattin SİYİ, Sultanköy).

b) Baş dönmesinin tedavisinde bitkinin tohumları yemeklere baharat olarak kullanılır (Nurçin DEMİR, Diyarbakırkapı; Mansur UĞURGEL, Şar; Neslihan TIRPAN, Yenişehir).

c) Baş dönmesinde bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir veya koklanır (Kemal KOÇ, Akıncı; Fuat YILDIRIM, Ayşe CEBE, Gökçe; Deniz DÖYAN, Nur; Ömer DEĞER, Yolbaşı; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).

ç) Baş dönmesi tedavisinde bitkinin tohumu yoğurt ile beraber tüketilir (Necla VARLIK, Yenişehir).

d) Tansiyon hastalığında bitkinin tohumu baharat olarak kullanılır veya tülbentte koyulup koklanır (Fethiye ÖNCEL, Gül; Dilek ERTEN, Nur; Derya BUDAK, Saraçoğlu; Neslihan TIRPAN, Yenişehir).

e) Tansiyon tedavisinde, ağız içi yaraların tedavisinde ve radyasyona maruz kalma gibi durumlarda bitkinin meyvesinden bir çay kaşığı yutulur (Deniz DÖYAN, Nur; Mehmet Münir MUNGAN, Savurkapı).

f) Zehirlenmelere karşı bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Rabia AKYÜZ, Nur).

g) Gıdaları ve giyecekleri fare ve haşerelerden korumak için ortama bitkinin tohumu bırakılır (İbrahim ATIŞ, Sakalar).

ğ) Mide sancısı ve karın ağrısı tedavisinde bitkinin tohumu suda demlenerek suyu içilir (Meral DEMİRCAN, Sultanköy).

h) Kan akışı düzenleyici olarak bitkinin tohumu yemeklerde kullanılarak tüketilir (Abdullah AKIN, Faruk AKIN, Yüce).

Literatürdeki kullanımları: İştah açıcı, gaz söktürücü ve hazmettirici olarak bitkinin bitkinin meyvesi infüzyon halinde günde 2-3 bardak içilir. Ayrıca bitkinin meyvesi baharat olarak kullanılır [8]. Bitkinin dal ve yaprakları iştah açıcı, sindirimi kolaylaştırıcı ve süt arttırıcı olarak çiğ tüketilir. Ayrıca bitkinin yaprakları çiğ olarak yemeklerin yanında ya da yufka arasına sarılarak tüketilir [88]. Ağız yaralarının tedavisinde bitkinin taze yaprakları ağızda çiğnenir. Yara iyileşene kadar birkaç gün uygulama tekrarlanır [87]. Bitkinin tohum dövülerek toz haline getirilir ve sonra yörede “Sevık” olarak adlandırılan çöreğin üzerine serpilir. Ayrıca bitkinin yaprakları ayran ve pilav yemeklerine katılır [81]. Doğu Anadolu’da çorbalara koku vermek üzere kullanılır [26]. Taze çiçekli yâda çiçeksiz herbasından yemek yapılır. Bağırsak gazlarını gidermek için, taze çiçekli herbasından hazırlanan infüzyonundan, 1 bardak içilir. Kurutulmuş tohumları ekmek ve yiyecek kaplarının içine konur, küflenip bozulması önlenmeye çalışılır [29]. Bitkinin tohumları veya bitkinin taze hali inek yoğurduna karıştırılıp yüksek tansiyonu düşürmek için yenir. Bağırsak ve benzeri iç iltihaplanmalara karşı ise bitki kaynatılıp suyu içilir [32]. Cinsel gücü artırıcı, kadın hastalıkları, mide, bağırsak rahatsızlıklarında ve iştah açıcı olarak bitkinin toprak üstü kısımları tüketilir. Ayrıca kurutulup öğütülen bitki yemeklerde baharat olarak kullanılır [38].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki; uçucu yağ, tanen, rezin ve şekerler içermektedir [8]. Meyve ve yaprakta; uçucu yağ ve yağ asidi. Yeşil yaprakta; protein, vitamin ve kalsiyum, fosfor, demir gibi mineraller, lif ve karbonhidrat [89].

4.1.3.2. *Eryngium campestre* L. var. *virens* Link, Linnaea 10: 570 (1834).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Apiaceae / Maydanogiller

Cins : *Eryngium* / Boğadiken

Habitat : Orman açıklığı, taşlı tepe yanları, bozulmuş step, nadas tarlalar, kumullar.

Çiçeklenme : Temmuz-Eylül.

Yükseklik : 0-1800

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Afyonkarahisar, Amasya, Ankara, Bitlis, Bolu, Bursa, Çanakkale, Elazığ, Hatay, İçel, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kırklareli, Konya, Kütahya, Muş, Sivas, Şanlıurfa, Trabzon.



Şekil 4.1.3.2.1. Eryngium campestre var. virens. Genel, taban yapraklarından ve taban yapraklarının köke yakın kısmının şişmesiyle oluşan ve tüketilen kısımdan görünüm.

Bitkinin adı: Yerkestanesi Yöresel isimler: Greg, Şekırok (K), Ikkeyde (A), Bellikraned (S).	Kullanım kodu: IA2, IIA. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	--

Literatürdeki diğer adları: Devecidikeni, Gözdikeni, Tengeldikeni [8], Deve dikeni, Deve elması [8, 13], Guga dikeni, Hölemez, Tüsü, Yılan dikeni [13], Eşek dikeni [13, 80, 90, 91], Hıyarok [19], Harşef [20], Buğa tikanı [90], Boğa dikeni [40, 75, 90, 91], Kaldirek [5], Şeker dikeni [5, 91], Karanfil [87], Diken [87, 28], Çakır dikeni [87, 33], Boğa siki [24], Çörtük, Çötük, Çörtük tiken, Çötük dikeni, Su bıtırığı, Köpek dikeni, Köpek tiken [29], Çavbaze, Kerbeş, Kingerê heran, Kelekan, Têsû, Tûsî, Kerenga kerî, Gelenkzer, Kerengzer, Çîstok, Kênger nebi, Sivok, Strîzerk, Çortık, Sivenok, Çarteli, Kerenga kusî, Stiryê çavbelok, Teliyê mozikan, Ğiyarok, Pêgulg, Karanca keran, Dirkê gencer, Tosî [66], Kengel, Kenger, Kuşkonmaz [91], Bellikraned, Kerengê fato, Kerengê fatmanebi, Kerengê nebiyan, Ikkeydê, Nankê kêsüva [32], Eşek kengeri [34, 42].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Temmuz-Ağustos.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Güneyli Mahallesi mevkii, taşlık alanlar, 37°07'57"K 41°00'47"D, 534 m, 31.03.2018, M.Kılıç 146.

Kullanılan kısım: Kök, taban yaprak, gövde.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin taban yapraklarının köke yakın şişen kısmı ve gövdesi genç iken soyularak yenir (Mehmet Ali TUTAŞI, Cumhuriyet; Şeyhdavut BULUT, Gafur TOKAN, Yayla).

b) Diyabet hastalığında bitkinin taban yaprağı kısmındaki etli kısım tüketilir (Mehmet Ali TUTAŞI, Cumhuriyet; Şeyhdavut BULUT, Yayla).

c) Diyabet hastalığında bitkinin kökü kaynatılıp suyu içilir (Gafur TOKAN, Yayla).

ç) Astım hastalığının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp ekşimesin diye soğuk ortamda bekletilir ve sonra içilir (Abdurrahman MUNGAN, Kayacan).

Literatürdeki kullanımları: Öksürük kesici, idrar arttırıcı, uyarıcı, iştah açıcı ve afrodisyak olarak infüzyon halinde kullanılır [8]. Bitkinin gövde kısmı genç iken soyularak yenir [19, 20]. Toprak üstü kısımları evlerin damına, tezeklerin tepesine nazardan korunmak amacıyla konulur. Gövdesi soyularak tüketilir [90]. İshale karşı bitkinin gövdesi soyulup yenir [87]. Yemeği yapılıp yenildiğinde cinsel gücü artırır [5]. Bitkinin gövdesi soyularak tüketilir [24]. Sedef ve egzama tedavisi için, hazırlanan dekoksasyonu ile banyosu yapılır ve banyodan çıkınca 1 bardak aynı dekoksiyondan içilir. Kurutulmuş ve ufalanmış herbasından hazırlanan infüzyon, ağrı kesici olarak kullanılır. Çorbalara aroma verici olarak katılır [29]. Karın ağrılarına karşı bitkinin tüm kısımları kaynatılıp suyu içilir [28]. Bitkinin genç sürgünleri sebze olarak kullanılır [80]. Bitkinin toprak üstü kısımları mide rahatsızlıklarına karşı kaynatılıp, suyu içilir [32]. Karın ağrısı için kökü ağızda çiğnenerek çıkan suyu içilir. Prostat hastalıklarında ve kanserinde kökü kaynatılıp suyu içilir. Ayrıca bitkinin taze gövdesi soyulduktan sonra yenir veya çiğnenerek suyu içilir. Taze kökü ise ürünlere zarar veren köstebeklerle mücadelede kullanılır [91]. “Taan” denen çıbanın üzerine susamlı helva ya da boğadikenli yaprakları ve köküyle birlikte sarılarak enfeksiyonun toplanması ve çıbanın delinip akması sağlanmaya çalışılır [75]. Toprak üstü kısımları kurutulduktan sonra toz edilip haricen yara tedavisinde kullanılır. Köklerinden hazırlanan dekoksiyon aç karnına hemoroitlere karşı kullanılır. Genç gövdesi kabuğu soyulduktan sonra yenir [34]. Sıtma hastalığının tedavisi amacı ile bitkinin toprak üstü organları kurutulmuş 10-15 dakika kaynamış suda bekletilir ve suyu içilir [33]. Bitkinin gövdesi soyularak tüketilir [40]. Hemoroit hastalığının tedavisinde bitkinin kökü kaynatılıp suyu içilir [42].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitkide; saponin ve tanen bulunmaktadır [8]. Bitki; uçucu yağ, sabit yağ, mannitol, sukroz, rutin ve kuersetin içermektedir [92].

4.1.3.3. *Prangos peucedanifolia* Fenzl, Flora 26(2): 463 (1843).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Apiaceae / Maydanozgiller

Cins : *Prangos* / Deliçakşır

Habitat : Kayalık, çoğunlukla kalkerli yamaçlar.

Çiçeklenme : Mayıs-Haziran.

Yükseklik : 1000-1900

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Diyarbakır, Elazığ, Malatya, Mersin, Siirt, Şanlıurfa.



Şekil 4.1.3.3.1. *Prangos peucedanifolia*. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Kayaçakşırı	Kullanım kodu: IA1, IA2, IA4, IA6, IIA1.
Yöresel isimler: Kerkor, Kırkor (K), Merbeli (A, S).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Heliz, Kerkur [26], Beyik, Helîz, Kerkûr Kerkûl, Kerkol, Kerkor, Kîrkor [66], Çakşır [80], Deliçakşır [93].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Eskikale Mahallesi, Bakırkırı mevki, yol kenarı yamaçlar, 37°19'14"K 40°45'36"D, 1.004 m, 14.04.2019, M.Kılıç 191.

Kullanılan kısım: Kök, toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Mide hastalıkları için bitkinin ince dalları ve yaprakları eritilen peynirin içine konur ve bu şekilde tüketilir (Nurdan ÖZALTUN, 13 Mart; Mansur UĞURGEL, Şar).

b) İç hastalıkların tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Faruk ÇOLTO, Cevizpınar).

c) Afrodizyak etki için bitkinin toprak üstü kısımlarından macun yapılarak tüketilir (Cemre Nur ACAR, Nur).

ç) Kas ve eklem hastalıklarında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Elif AKDEMİR, Ortaköy).

d) Bitkinin kök kısmı çiğ olarak tüketilir (Halil ECEVİT, Yenice; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy).

Literatürdeki kullanımları: Bitki peynir yapımında kullanılır [26]. Kaşıntı giderici olarak bitkinin çiçekleri kullanılır [94].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitkinin toprak üstü kısımları uçucu yağ (α-pinene (% 38,1), bisiklogermakren (%11,3) ve d-3-karen (%9,2)) taşımaktadır [93].

4.1.3.4. *Scandix pecten-veneris* L., Sp. Pl. 1: 256 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Apiaceae / Maydanogiller

Cins : *Scandix* / Kişkiş

Habitat : Kayalık kireçtaşı yamaçlar, *Pinus* sp. ve *Populus* sp. plantasyonları, yol kenarları, tarla yanları.

Çiçeklenme : Mart-Haziran.

Yükseklik : 0-980

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Ankara, Antalya, Ardahan, Artvin, Çanakkale, Gaziantep, Gümüşhane, İçel (Mersin), İstanbul, İzmir, Kastamonu, Kayseri, Muğla, Samsun, Uşak, Yozgat.



Şekil 4.1.3.4.1. Scandix pecten-veneris. Genel ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Zühretarağı Yöresel isimler: Hizemok, Ârafat (K), Hırfraf (A).	Kullanım kodu: IA1, IA2, IA4, IA6, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Zühretarağı [13], Mite keve kurk [83], Kişkiş [13, 29, 69], Canavar ağzı [23], Kişniş, Kişniş otu, Kişkiş otu [29], Pancar otu [28].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Tandır Mahallesi mevki, tarla yanları, 37°07'58"K 41°04'35"D, 548 m, 31.03.2018, M.Kılıç 144.

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları, yaprak, meyve.

Kullanım şekli:

- İdrar yolları enfeksiyonu tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Davut ERKAN, Ofis).
- Bitkinin toprak üstü kısımları salata olarak tüketilir (Nergiz ARUN, Tandır).
- Bitkinin meyvesi kürdan gibi diş temizliği için kullanılır (Yusuf DEMİR, Cevizlik; Davut ERKAN, Ofis).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin toprak üstü kısımları, taze iken salata olarak yenir, börek harcı olarak da kullanılır [13]. Bitki hayvan yemi olarak kullanılır [83]. Bitkinin taze yapraklarından yemeği yapılır [23]. Bağırsak gazını gidermek için, kurutulmuş herba infüzyonu, yemeklerden sonra 1-3 gün boyunca birer bardak içilir. Bitki baharat ve hayvan yemi olarak kullanılır [29]. Gaz giderici olarak bitkinin çayı yapılarak tüketilir [28]. Bitki çiğ veya salatası yapılarak tüketilir [69].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki kök ve toprak üstü kısımlarında uçucu yağ ve alkoidler taşımaktadır [95].

4.1.4. Araceae

4.1.4.1. *Arum rupicola* var. *rupicola* Boiss., Diagn. Pl. Orient. 13: 7 (1854).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Araceae / Yılanyastığıgiller

Cins : *Arum* / Yılanyastığı

Habitat : Kayalık yerler, step, yol kenarları, *Quercus* sp. ve *Juniperus* sp. çalılıkları.

Çiçeklenme : Nisan-Temmuz.

Yükseklik : 70-2060

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : NT.

Türkiye Dağılımı : Erzincan, Gaziantep, Gümüşhane, Kahramanmaraş, Kilis, Konya, Niğde, Sivas, Trabzon, Tunceli (Türkiye için Endemik).



Şekil 4.1.4.1.1. *Arum rupicola* var. *rupicola*. Genel ve yaprak görünümü.

Bitkinin adı: Dağsorsalı Yöresel isimler: Kardi, Tırşkardi (K), Zıbebuabd (A).	Kullanım kodu: IA1, IA3, IA6, IIA1, VIIA1, VIIA3. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki, zararlı.
---	--

Literatürdeki diğer adları: Acı soğan, Buzağı otu, Danaayağı, Domuz lâhanası, Domuz pancarı, Filkulağı, Ilandili, İlan purçağı, Yılanboncuğu, Yılan cücüğü, Yilandili [13], Nıvic [7], Gâvur pancarı, Domuz marulu, Nevik, Nivik, Sarmalık, Yaldıran, Yılan pancarı [13, 96], Yılanyastığı [13, 42, 96], Kahri [81], Karibel, Navic

[97], Livik [13, 24], Kari [13, 65, 96], Gulsêyîne, Kardî, Karî, Katorî gurg, Kayê, Bilikê heşî, Kariya nêr, Kare, Kîkê kero, Marmaroşk, Zîlika ereban, Kardûnê heş, Gulegaz, Ğazbi, Kardo, Rovekîkî, Ğorestî, Kostazekanî, Kurdstaje, Behmaley, Kazê küre, Milê gurkana, Çavê rivani, Pincare tirşikê [66], Kardîkê kutikan [67], Haz, Ğaz [66, 67], Domuz otu [34], Yılan ekmeği [42].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Kotek Mahallesi, Artuklu Katı Atık Aktarma İstasyonu mevkii, Kayalık yamaçlar, 37°17'01"K 40°46'58"D, 780 m, 18.03.2018, M.Kılıç 171.

Kullanılan kısım: Yumru, toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin yapraklarından çorba ve sarma yapılarak tüketilir (Hasret AY, Akbağ; Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Ziver ASLAN, Ofis; Mehmet Ali BAYSAL, Sultanköy; Leyla ACU, Yayla; Beşir CAN, Yüce).

b) Romatizmalı hastalıklarda bitkinin yaprakları yemek olarak tüketilir (Ramazan TEMEL, Aran; Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Gazali DERİN, Eryeri; Kemal ACAY, Göllü; Zübeyde AKTÜRK, Tozan; Ömer DEĞER, Yolbaşı; Faruk AKIN, Yüce).

c) Bitkinin yaprakları sumak ile acılığı gidene kadar muamele edilir. Sonra sarması yapılarak tüketilir (Gazali DERİN, Eryeri; Abdurrahman MUNGAN, Kayacan).

ç) Bitkinin yaprakları peynir ve çökelek içine katılarak tüketilir (Azize KAYA, Güneyli).

d) Romatizmalı hastalıklarda bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu romatizmalı alana sürülür (Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Hasan AYAN, Sultanköy; Abdullah AKIN, Yüce).

e) Diyabet hastalığında bitkinin yumrusu ve yapraklarından yapılan yemek tüketilir (Necati AYDIN, Umut TELİMEN, İstasyon).

f) İştah açıcı olarak bitkinin tüm kısımları kaynatılarak tüketilir (Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe).

g) Hayvanlar tarafından yenilmeyen bitkilerdendir (Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı).

ğ) Bitkinin toprak üstü kısımları yedi defa yenilirse yılan zehri etkilemez (Mahmut ARİ, Haydar).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin yaprakları sebze olarak kullanılır [13]. Doğum yapan kadınların sancılarını gidermek için bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu veya yapraklarından yapılan çorba içirilir. Yaprakları çökelek veya peynir suyu ile

kaynatılıp direkt veya kurutulup yemek olarak tüketilir [7]. Kurutulmuş yapraklar ve suda kaynatılmış yumruların zehirli etkisi kaybolur ve yumruları gıda olarak kullanılır. Kurutulmuş yumrular dâhilen balgam söktürücü ve müshil, taze yapraklar ve yumrular haricen çıban açıcı, yara iyi edici (basura karşı) ve kanı cilde toplayıcı olarak kullanılır. Bağırsak parazitleri için dâhilen günde 1-2 gr kuru yumru suda kaynatılarak içilir. Haricen taze yaprak ve yumrudan kesilmiş dilimler cilt üzerine konur ve sık sık değiştirilir. Haşlanmış bitki suyu, diş etlerini kuvvetlendirmek için gargara olarak kullanılır. Lohusaların sütünü arttırıcı olarak bitkinin yemeği tüketilir [96]. İlkbahar aylarında bitkinin genç sürgünlerinin toprak üstü kısımları toplanarak, haşlanıp acı olan tadı giderildikten sonra kurutularak ayran ve pilav yemeklerine katılır [81]. İshal kesici, böbrek taşı düşürücü ve mide rahatsızlıklarında bitkinin yaprakları çay gibi demlenerek suyu içilir. Diyabet hastalığında ise bitkinin yumrusu kaynatılıp suyu içilir [97]. Bitkinin yaprakları soğan ve et ile kavruarak tüketilir [24]. Mide ağrıları ve ishal tedavisinde bitkinin yaprakları çay gibi demlenerek suyu içilir. Hayvanlarda ishali kesmek için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu hayvana içirilir [65]. Bitkinin taze yaprakları ile yumrusundan hazırlanan dekoksasyon haricen cilt hastalıklarının tedavisinde kullanılır. Ayrıca bitkinin yumrusundan hazırlanan dekoksasyon dâhilen gıda zehirlenmelerinde kusturucu olarak kullanılır [34]. Hemoroid tedavisinde bitkinin yumrusu hap gibi yutulur [42].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki; alkil rezorsinoller, azotlu şeker türevleri ve flavonoidler içerir [98]. Bitkinin taze yaprakları ve yumrularında; zambak, müsilaj, nişasta, saponin ve alkaloid (konisin) bulunmaktadır. Kurutulmuş yaprak ve yumrularında ise; saponin ve alkaloid oranı eser miktardadır [96].

4.1.4.2. *Biarum carduchorum* (Schott) Engl., Monogr. Phan. 2: 575 (1879).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Araceae / Yılanıyastığıgiller

Cins : *Biarum* / Yılanpancarı

Habitat : Kalkerli ve volkanik tepeler, otlaklar, kurak nehir kıyıları.

Çiçeklenme : Ağustos-Eylül.

Yükseklik : 600-1500

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Adıyaman, Bingöl, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Kahramanmaraş, Malatya, Siirt, Şanlıurfa, Tunceli.



Şekil 4.1.4.2.1. Biarum carduchorum. Genel, kök ve yaprak görünümü.

Bitkinin adı: Kardi Yöresel isimler: Kardi (K), Zıbebuabd (A).	Kullanım kodu: IA1, IA3, IIA1, VIIA1, VIIA3. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki, zararlı.
---	---

Literatürdeki diğer adları: Sucuk [13], Fise pire, Kurt kulağı [31, 83], Zillike eraba [31], Kardîya kurdan [67], Zillike erava, Karî, Kardî [66].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, 13 Mart Mahallesi, 13 Mart-Hamzabey karayolu 2.km, Zınar mevki, kalkerli kayalıklar, 37°20'45"K 40°43'44"D, 830 m, 17.03.2019, M.Kılıç 192.

Kullanılan kısım: Yumru, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

- a) Bağırsak iltihabı tedavisinde bitkinin taban yapraklarından yapılan çorba tüketilir. Ayrıca fosfor açısından zengin olduğu için taban yapraklarından ve gövdesinden yapılan “Antep Çorbası” olarak bilinen çorbası tüketilir (Cemal İLHAN, Ahmetli; Neslihan DEMİRKIRAN, Kabala).
- b) Kanser hastalığı için bitkinin taban yaprakları yemek olarak tüketilir (Yasemin AYGÜN, Cumhuriyet; Narin ÇELİK, Pelda ŞAHİN, Nur).
- c) Hayvanlar tarafından yenilmeyen bitkilerdendir (Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı).
- ç) Bitkinin yaprakları sumak veya limon ile acılığı gidene kadar muamele edilir. Sonra sarması yapılarak tüketilir (Meymo FİDAN, Elmabahçe; Necati AYDIN, İstasyon; Abdurrahman MUNGAN, Kayacan; Hasan AYAN, Sultanköy; Leyla ACU, Yayla).
- d) Bitkinin toprak üstü kısımları peynir ve çökelek içine katılarak tüketilir (Azize KAYA, Güneyli).
- e) Romatizmalı hastalıklarda bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu romatizmalı alana sürülür (Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey).
- f) Bitkinin toprak üstü kısımları yedi defa yenilirse yılan zehri etkilemez (Mahmut ARİ, Haydar).
- g) Diyabet hastalığında bitkinin yumru ve yapraklarından yapılan yemek tüketilir (Necati AYDIN, İstasyon).

Literatürdeki kullanımları: Mayasıl tedavisinde bitkinin yumrusu toz haline getirilerek kuru olarak yara üzerine sürülür. Ayrıca bitkinin yumrusu tilki ve kargalar tarafından besin olarak tüketilir [31, 83]. Bitkinin taze yaprakları zehirlidir. Yaprakları haşlanıp kurutulduktan sonra sebze olarak tüketilir [80].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki alkoloit taşır [99].

4.1.4.3. Eminium spiculatum (Blume) Schott, Syn. Aroid. 17 (1856).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Araceae / Yılanyastığıgiller

Cins : *Eminium* / Yılanbacağı

Habitat : Taşlı bozkır, kireçtaşı tepeler, tahıl tarlaları, kırmızı killi kıyılar.

Çiçeklenme : Nisan-Mayıs.

Yükseklik : 500-1000

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC [100].

Türkiye Dağılımı : Gaziantep, Hatay, Kilis, Şanlıurfa, Şırnak.



Şekil 4.1.4.3.1. Eminium spiculatum. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Zilikeraba Yöresel isimler: Kardi (K), Zıbebuabd (A).	Kullanım kodu: IA1, IA3, IIA1, VIIA1, VIIA3. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki, zararlı.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Zillike eraba [31, 79], Livik [13], Gulsâyîne, Katorî gurg, Kayê, Bilikê heşî, Kariya nêr, Kare, Kârî, Marmaroşk, Kardûnê heş, Kîrê keran [66], Kardî, Karî, Zîlika ereban [66, 67], Zillikey eraba [94].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Nisan.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Çıplaktepe Mahallesi mevki, Tahıl tarlaları, 37°09'15"K 40°50'36"D, 512 m, 08.04.2018, M.Kılıç 163.

Kullanılan kısım: Yumru, Toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

- a) Bağırsak iltihabı tedavisinde bitkinin taban yapraklarından yapılan çorba tüketilir. Ayrıca fosfor açısından zengin olduğu için taban yapraklarından ve gövdesinden yapılan “Antep Çorbası” olarak ta bilinen çorbası tüketilir (Cemal İLHAN, Ahmetli; Neslihan DEMİRKIRAN, Kabala).
- b) Kanser hastalığı için bitkinin taban yaprakları yemek olarak tüketilir (Yasemin AYGÜN, Cumhuriyet; Narin ÇELİK, Pelda ŞAHİN, Nur).
- c) Hayvanlar tarafından yenilmeyen bitkilerdendir (Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı).
- ç) Bitkinin yaprakları sumak veya limon ile acılığı gidene kadar muamele edilir. Sonra sarması yapılarak tüketilir (Meymo FİDAN, Elmabahçe; Necati AYDIN, İstasyon; Abdurrahman MUNGAN, Kayacan; Hasan AYAN, Sultanköy; Leyla ACU, Yayla).
- d) Bitkinin toprak üstü kısımları peynir ve çökelek içine katılarak tüketilir (Azize KAYA, Güneyli).
- e) Romatizmalı hastalıklarda bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu romatizmalı alana sürülür (Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey).
- f) Bitkinin toprak üstü kısımları yedi defa yenilirse yılan zehri etkilemez (Mahmut ARİ, Haydar).
- g) Diyabet hastalığında bitkinin yumru ve yapraklarından yapılan yemek tüketilir (Necati AYDIN, İstasyon).
- ğ) Bitkinin çiçek kısmını yiyen kişiler belirli bir süre dil uyuşmasından konuşamazlar (Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe; Mahmut ARİ, Haydar; Nazlı ATAÖZCAN, Ortaköy).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin taze veya kurutulmuş yaprakları sebze olarak tüketilir [13]. Zehirli bir bitkidir. Çiçeği dile değerse zarar verir. Koyunlar başka sürülere karışmasın diye, bitkinin çiçeği, koyunların sırtına sürülerek çıkan boya işaretleme amacıyla kullanılır [31, 79]. Toprak üstü kısımları hayvanları işaretlemede boya olarak kullanılır. Bitki hayvanlar tarafından yenilmez [94].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki; tanenler, steroller, alkaloidler, kloritler ve sülfatlar, % 2,81 kül, % 1,43 CF, % 33,43 karbonhidrat ve % 1,46 toplam N içerir. Serbest şekerler; rafinoz, sukroz, glikoz ve früktoz içerir. Serbest amino asitler; sistin, ornitin, histidin, aspartik asit, lösin, alfa-alanin, prolin, tirozin ve valin. Asparagin ve glutamin tespit edilmiş. Organik asitler; sitrik, tartarik, malik, süksinik ve fumarik asitlerdir [101].

4.1.5. Aristolochiaceae

4.1.5.1. Aristolochia bottae Jaub. & Spach, Ill. Pl. Orient. 1(10): 173, t. 98 (1844).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Aristolochiaceae / Lohusaotugiller

Cins : *Aristolochia* / Lohusaotu

Habitat : Kayalık bazaltlı dereler, *Quercus* sp. çalılığında kireçtaşı yamaçlar, taşlı boş araziler ve tarım alanları.

Çiçeklenme : Mart-Haziran.

Yükseklik : 1250-1700

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Batman, Bitlis, Diyarbakır, Gümüşhane, Muş, Sivas, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak, Trabzon, Van.



Şekil 4.1.5.1.1. Aristolochia bottae. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Köpektaşağı Yöresel isimler: Dekberan, Gırkê kûda (K), Hêlkêşilkat (S).	Kullanım kodu: VIA16, VIA18. Kullanım amacı: Yararlı bitki.
--	--

Literatürdeki diğer adları: Sıçan kulağı [31, 79], Loğusa çiçeği, Kabakulak otu, Kurtluca, Pipo çiçeği, Zeravent [13], Kunnogira [20], Goye deve [22, 31], Loğusa otu [22], Guhkıtık [81, 102], Zelındar [65], Gafış, Goşê kutikan, Goyê deve, Guhara hirçê, Mamiran, Marîjok, Melvaş, Zeravend, Dîkê mirîşkan, Gulindok, Guhnîg, Ziravend, Kundircinik, Kundirkoşk, Zarand, Ratask, Baroka, Mareşka, Pakle kalaşır,

Gûhkitik, Kalke marane [66], Goyê deveyan, Kaleke marane [67], Zilindar [66, 67], Zılindar, Guhê gur, Helkêşilkat [32], Gondorkoşk [37], Gayekakahve [45], Guhe gura, Kundurkoşk [85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Haziran-Ağustos.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Çatak Mahallesi mevki, Tarım alanları, 37°11'30"K 40°46'35"D, 545 m, 06.04.2018, M.Kılıç 156.

Kullanılan kısım: Meyve.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin meyvesi ile çocuklar oyun oynarlar (Sabri GÜZEL, Çayırpınar; Ayhan ARUN, Tandır).

b) Bitkinin meyvesi ile tavuğun sırtına vurulunca yumurta vereceğine inanılır (Hanım GÜZEL, Çayırpınar).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin kökleri tedavide kullanılır [13]. Ayak yaralarında, şişkinliklerinde ve su toplamalarında bitkinin meyveleri öğütülür, suda iyice kaynatılır, ayaklar bu suyun içine 20 dakika batırılır ve dinlendirilir [31]. Hemoroid (Basur) tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir [20, 42, 45]. Diyabet hastalığından kaynaklanan ayak yaralarında ve şişkinliklerinde bitki tedavi amaçlı kullanılır [22]. Yara tedavilerinde bitkinin taze kökü ezilip lapa haline getirilir ve yara olan yere sürülür. Ayrıca bu lapa bal ile karıştırılıp vücutta kızarıklıklar görülen bölgeye uygulanır. Bitkinin toprak üstü kısımları ise kurutulup öğütülerek toz haline getirildikten sonra hayvanların ayaklarında görülen yara bölgelerine serpilir [81]. İnsan ve hayvanlardaki yaraları tedavide bitkinin kökü kurtulup, öğütülür ve yara olan yere serpilir. Ayrıca insanlardaki parazitlere karşı bitkinin kökü çay gibi demlenerek suyu içilir [65]. Yara iyileştirmede bitkinin kökü lapa haline getirilir ve bal ile karıştırılarak yara yerine uygulanır [102]. Bağırsaktaki tenyaları düşürmek için, bitkinin kökü kaynatılarak suyu içilir. Bitkinin kökü toz haline getirilerek, insan ve hayvanlarda, kurtçuk kapmış veya kapması muhtemel yaralara serpilir. Özellikle delici veya kesici alet yaralanması, vahşi hayvan ısırığı vb. durumlarda kullanılır [32]. Bitkinin tümü koyunlarda kurt düşürücü olarak kullanılır. Kökleri ise kurutulup yaralara sürülür [37]. Diyabet tedavisinde kan şekeri düzenleyeci olarak, kurutulmuş tüm bitki çay gibi demlenip suyu içilir [85].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitkinin rizomları; tanen, şekerler, uçucu yağ, rezin, aristolohik asit ve az miktarda alkaloid taşıyıcı [103].

4.1.6. Asparagaceae

4.1.6.1. Ornithogalum oligophyllum E.D.Clarke, Travels Eur. Asia & Africa 4: 555 (1816).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asparagaceae / Kuşkonmazgiller

Cins : *Ornithogalum* / Akyıldız

Habitat : Çimenlik ve kayalı yamaçlar, karlı yer.

Çiçeklenme : Nisan-Temmuz.

Yükseklik : 700-3000

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Ardahan, Bitlis, Bolu, Bursa, Denizli, Erzurum, Hakkâri, Hatay, Isparta, Iğdır, İçel, Kayseri, Konya, Kütahya, Rize, Sakarya, Samsun, Sivas, Trabzon, Şanlıurfa, Tunceli, Van.



Şekil 4.1.6.1.1. Ornithogalum oligophyllum. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Kurtsoğanı Yöresel isimler: Sersipik, Ağbandır, Pılneğş, Gula spi (K), Mığtıtıl anıs (A).	Kullanım kodu: IA1, IA2, IA3, IA6. Kullanım amacı: Gıda.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Akyıldız, Köpeksoğanı, Tükrütotu [8, 13], Karga yaşmağı [16], Kurtsoğanı [13, 90], Gurtsoğanı [40, 90], Sabun otu [104], Sire kuçika [30], Stêra bêtlehim, Ğazîg, Zülkesun, Gêlağe, Ağbandir, Gêleğ, Şimlî, Serêş, Hes,

Ğas, Gulas spi, Gulek, Roka, Hintirş, Emtişk, Hesarê jimar, Pengelzede, Gulê perşeng [66], Dilğaz, Ğazlîg [67], Gêleğ, Mezelek [66, 67], Akbandır, Mizlak [80], Yoğurt maya çiçeği [105], İt otu [34], Pivongi kuçka [37].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Küçükköy Mahallesi, Toruntepe sokak mevki, Toruntepe-Dibektaş yolu, yol kenarı hafif yamaç, 37°08'16"K 40°50'16"D, 500 m, 01.04.2018, M.Kılıç 149.

Kullanılan kısım: Soğan, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin toprak üstü kısımları bulgur ile haşlanarak yemeği yapıp, tüketilir (Ashya İLHAN, Ambar; Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe; İsmail ARİ, Çukuryurt; İsmail EDİZ, Dara; Azize KAYA, Güneyli; İbrahim EKİN, Gurağaç; Neslihan DEMİRKIRAN, Kabala; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy; M. Faruk BAŞ, Sultanköy; Ayhan ARUN, Tandır; Bahattin ÖNAL, Tilkitepe; Zübeyde AKTÜRK, Tozan; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; Semra DEMİR, Yenişehir; Abdulgafur ETE, Yukarıyeniköy; Abdullah AKIN, Yüce).

b) Bitkinin soğanı soyulduktan sonra çiğ olarak tüketilir (Besrai KARAASLAN, Dara; Bedir KARATAŞ, Ortaköy).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin soğanlarında kalbe etkili bazı zehirli bileşikler ve saponinler olduğu için fazla miktarda tüketilmemelidir [8]. Bitkinin yaprakları sebze olarak tüketilir [13, 106]. Bitkinin soğanları ve genç yaprakları çiğ olarak salatalara eklenerek tüketilir. Yaprakları ise bulgur pilavına katılır ve yenir [40, 90]. Bitkinin yaprakları sabun yapımında kullanılır [104]. Bitki vejetatif döneminde toplanılarak yemeği yapılır [80]. Bitkinin soğanı, yaprağı ve çiçeği ezilerek, yoğurtlu yemeği yapılır [105]. Saç kıran tedavisinde bitkinin, soğanı ezildikten sonra tuzlanıp, haricen kullanılır, Genç (körpe) yaprakları pişirilerek yemek olarak tüketilir [34].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki çiçeği ve soğanı, uçucu organik bileşik (nonanal % 19,2) içerir [107].

4.1.7. Asteraceae

4.1.7.1. *Achillea aleppica* subsp. *aleppica* DC., Prodr. 7 (1): 296 (1838).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Achillea* / Civanperçemi

Habitat : Step, marnlı yamaç, nadas tarla, bağ.

Çiçeklenme : Mayıs-Temmuz.

Yükseklik : 320-1100

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Elazığ, Gaziantep, Şanlıurfa.



Şekil 4.1.7.1.1. *Achillea aleppica* subsp. *aleppica*. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Tatarcıotu Yöresel isimler: Kulilkamera, Gihayê mera, Kulilkabavesir (K), Isfaysara, Sivüsra (A).	Kullanım kodu: II A1. Kullanım amacı: Tıbbi bitki.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Yılançiçeği [8, 13, 18, 42, 108, 109], Yılan pengu [31, 79], Yılan otu [13], Civanperçemi [13, 34, 97], Çiçege mara [94], Bojivan, Gulika maran, Punga maran, Pûjang, Ğirtkesan, Ğzelok, Zerdeşabeng, Bûmaran, Giyabûjane [66], Çiçega maran, Marsima [67], Kedicırnağı, Keditırnağı [91], Kulilka maran [32], Hirtkesan, Ğirtkesan [37], Çiçeki meagra, İlan otu [85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Acar Mahallesi üstü mevki, kayalık step alanlar, 37°18'04"K 40°42'21"D, 730 m, 21.04.2018, M.Kılıç 174.

Kullanılan kısım: Yaprak, çiçek, çiçek durumu, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Kadın hastalıklarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Hakkı GÜZEL, 13 Mart).

b) Mide sancısı giderici olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Havvas AYDIN, Nurköy; Mehmet Salih GEZER, Sultanköy; Betül AŞLAMACIER, Şehidiye; Abdullah AKIN, Yüce).

c) Kist olan hastalıklarda bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir (Cemile ÇELİK, Gökçe).

ç) Diyabet hastalığında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Şahin DEMİRCAN, Gökçe; Fahriye MUNGAN, Kayacan).

d) Kadın hastalıklarının tedavisinde bitkinin çiçek durumu demlenerek suyu içilir (Murat MUNGAN, Kayacan).

e) İltihap söktürücü olarak bitkinin yaprak ve çiçekleri kaynatılıp suyu içilir (Davut ERKAN, Ofis; Betül AŞLAMACIER, Şehidiye).

f) Adet söktürücü olarak bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir (Fatma MUNGAN KILIÇ, Erdal KARADENİZ, Yenişehir).

g) Öksürük kesici olarak bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip suyu içilir (Ayşe AKBALI, Medrese).

ğ) Yara (vücutta kapanmayan kesik, yara vb.) tedavisinde bitkinin çiçek durumu kurutulup toz haline getirilir ve yara olan yere bir tülbent aracılığıyla uygulanır (Gazali Derin, Eryeri).

h) Hemoroit hastalığında bitkinin yaprakları lapa halinde uygulanır (Kerem ACAY, Konaklı; Basri AKIN, Mehmet AKIN, Sultanköy).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin çiçek durumu iştah açıcı olarak kullanılır, Elazığ bölgesinde pirelere karşı kullanılmaktadır [8]. İdrar arttırıcı, iştah açıcı ve yara iyi edici etkilere sahiptir [18]. Yılanın bu bitkiye yaklaşmadığı iddia edilir [31, 79]. Antiseptik, idrar söktürücü ve idrar iltihaplarında bitkinin yaprak ve çiçekleri kaynatılarak veya çay gibi demlenerek yemeklerden sonra haricen kullanılır [108]. Adet hızlandırıcı, gaz giderici ve antiseptik olarak bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip içilir [97]. İdrar söktürücü ve idrar iltihaplarında bitkinin yaprak ve

çiçekleri kaynatılarak veya çay gibi demlenerek yemeklerden sonra haricen kullanılır [109]. Karın ağrısı için bitkinin çiçek durumu kaynatılarak suyu içilir [91]. Karın sancısı için suda kaynatılır ve sabah akşam içilir. Kadın hastalıklarında çiçekleri suda kaynatılır ve sabah akşam günde iki defa içilir [32]. Mide ağrısının giderilmesinde bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenip suyu içilir. İshale kesici olarak bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip suyu içilir. Soğuk algınlığı ve grip tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip suyu içilir. Bitkinin ayrıca toprak üstü kısımları kurutulduktan sonra toz haline getirilip yara ve kesik tedavisinde kullanılır [34]. Korkuyu yenmek için bitkinin çiçekleri kaynatılıp suyu içilir [37]. Hemoroid tedavisinde bitkinin yaprak ve çiçekleri ezilerek haricen uygulanır [42].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki çiçek durumunda % 45 uçucu yağ vardır (% 49 sineol) [8]. Bitki uçucu yağ (8 sineol+askaridol, isoaskaridol, 1,8 sineol ve kâfur) içerir [110]. Bitki, fenolik bileşikler taşır [111].

4.1.7.2. *Achillea arabica* Kotschy, Sitzungsber. Acad. Wien, Math.-Nat. lii. Abth. 1: 255 (1866).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Achillea* / Civanperçemi

Habitat : Konifer ormanı, step, kurak çayırılık, kayalık yamaç, nadas tarla.

Çiçeklenme : Mayıs-Eylül.

Yükseklik : 350-3450

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Ağrı, Ankara, Bayburt, Bilecik, Burdur, Çankırı, Denizli, Elazığ, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Kars, Kayseri, Konya, Muş, Osmaniye, Samsun, Sivas, Şırnak, Şanlıurfa, Tunceli.



Şekil 4.1.7.2.1. Achillea arabica. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Hanzabel Yöresel isimler: Kulilkamera, Gihayê mera (K), Isfaysara, Sıvüsra (A).	Kullanım kodu: İIA1. Kullanım amacı: Tıbbi bitki.
--	--

Literatürdeki diğer adları: Pireotu [8, 13,18, 112], Sarı civanperçemi [8, 13,18, 41, 68, 112], Yılan pingu [31, 79], Civanperçemi [13, 24, 38], Ğirtkesan [7], Çiçege ma'ran [83], Arı çiçeği [34, 42, 113], Sarı çiçek [34, 68, 113, 114, 115], Ormadere, Oymadere [90], Ormaderen [90, 97], Kılıç otu [68, 90, 115], Vaşzerik, Vılıka çeker, Gihayeçeğer, Vılazerd [84], Buyucan, Gulemêş, Gulhesil, Hezarbelg, Kilkor, Marsima, Rihana kevilê, Punga maran, Pûjang, Ğirtkesan, Ğezelok, Zerdeşabeng, Bûmaran, Giyabûjane [66], Bojna, Çiçega maran, Erakzer [67], Gulika maran [66, 67], Sabun otu [116], Gihakêmara, Gihayêmaran, Kulilkamaran [32], Sarı ot [38], Verdel hayye [117], Sarı papatya, Erkartaran [42].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Eylül.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Tozan Mahallesi mevkii, yol kenarı tarla, 37°03'31"K 40°43'45"D, 507 m, 01.04.2018, M.Kılıç 147.

Kullanılan kısım: Yaprak, çiçek, çiçek durumu, toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Kadın hastalıklarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Hakkı GÜZEL, 13 Mart).

b) Mide sancısı giderici olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Fahriye MUNGAN, Kayacan; Havvas AYDIN, Nurköy; Mehmet Salih GEZER, Sultanköy; Betül AŞLAMACIER, Şehidiye; Abdullah AKIN, Yüce).

c) Kist olan hastalıklarda bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir (Cemile ÇELİK, Gökçe).

ç) Gözde çıkan arpacıklar için bitkinin çiçekleri kaynatılır ve ılımaya bırakılır sonra suyuna pamuk batırılır ve göze sürülür. Hastalık geçene kadar bu uygulamaya devam edilir (Fethiye ÖNCEL, Gül)-(**Reçete 5**).

d) Diyabet hastalığında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Şahin DEMİRCAN, Gökçe; Fahriye MUNGAN, Kayacan).

e) Kadın hastalıklarının tedavisinde bitkinin çiçek durumu demlenerek suyu içilir (Murat MUNGAN, Kayacan).

f) İltihap söktürücü olarak bitkinin yaprak ve çiçekleri kaynatılıp suyu içilir (Davut ERKAN, Ofis; Betül AŞLAMACIER, Şehidiye).

g) Kanser hastalığının tedavisinde bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir (M. Faruk BAŞ, Sultanköy; Faruk AKIN, Yüce).

ğ) Adet söktürücü olarak bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir (Fatma MUNGAN KILIÇ, Erdal KARADENİZ, Yenişehir).

h) Öksürük kesici olarak bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip suyu içilir (Ayşe AKBALI, Medrese).

ı) Yara (vücutta kapanmayan kesik, yara vb.) tedavisinde bitkinin çiçek durumu kurutulup toz haline getirilir ve yara olan yere bir tülbent aracılığıyla uygulanır (Gazali Derin, Eryeri).

i) Hemoroit hastalığında bitkinin yaprakları lapa halinde uygulanır (Kerem ACAY, Konaklı; Basri AKIN, Mehmet AKIN, Sultanköy).

Literatürdeki kullanımları: Karın-mide ağrısı, soğuk algınlığı, mide-bağırsak gazları ve ülser tedavisinde bitkiden yararlanır [118]. Bitkinin çiçek durumu iştah açıcı olarak kullanılır, Elazığ bölgesinde pirelere karşı kullanılmaktadır [8]. Yılanın bu bitkiye yaklaşmadığı iddia edilir [31, 79, 117]. Bitkinin toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyonu, dâhilen karın ağrılarında tok karnına ve adet ağrılarında kullanılır. Bitkinin toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksyonu, dâhilen adet ağrılarında kullanılır, buharına çocuğu olmayan kadınlar kısırlık tedavisi için oturtulur [7]. Çocuklarda gaz giderici olarak bitkinin üst kısımları çay gibi demlenir, soğutulur ve suyu çocuklara içirilir. Ayrıca, solucan düşürmede, baş ağrılarında ve kabızlıkta bitkiden yapılan çay, günde birkaç bardak içilmek suretiyle kullanılır [83]. Bitkinin çiçek durumu pirelere karşı kullanılmaktadır [18]. Mide ağrısının giderilmesinde bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir. Bitkinin kurutulmuş çiçek durumu kaynatılıp, gaz sancısının giderilmesinde suyu içilir. Bitkinin kurutulduktan sonra öğütülen çiçek durumu, *Scorzonera tomentosa*

köklerinden elde edilen süt ile karıştırıldıktan sonra bir bezle sarılarak, yara tedavisinde kullanılır [113]. Bitki kapitulumundan infüzyon halinde hazırlanan çay mide rahatsızlıklarında, gaz giderici olarak, karın ağrısında, iştah açıcı olarak, kuvvet verici olarak, idrar arttırıcı olarak, soğuk algınlığında, astımda, kalp çarptısında, böbrek sancısında suyu içilir. Yeni çıkan yaprakları ezilerek kesiklerde kan durdurucu olarak, yaraların tedavisinde yara üzerine haricen uygulanır. Bitkinin yaprakları ezilir koyunun kuyruk yağı ile karıştırılarak yaralara haricen merhem olarak kullanılır. Yaprakları kaynatılarak suyu sıkılır ve ezilerek yüzdeki cilt lekelerine maske olarak uygulanır. Ayrıca bitkinin toprak üstü kısımları, mutfakta açığındaki gıdaların yanına konularak sivrisineklerin gelmesi önlenir [90]. Astım, mide, gaz giderici, idrar söktürücü, kalp kuvvetlendirici, iştah açıcı ve kuvvet verici olarak bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenip suyu içilir veya çiçek durumu dövülerek haricen kullanılır [97]. Adet sancısı gidermede bitkinin tüm kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir [24]. İltihap kurutucu, adet kanaması, diş ağrısı, romatizmalı hastalıklar, hepatit hastalıkları ve sinüzit hastalığında bitkinin çiçekleri kaynatılıp günde üç çay bardağı suyu içilir [84]. Diş ağrısı, romatizmalı hastalıklar ve sinüzit hastalığında bitkinin çiçekleri kaynatılıp günde üç çay bardağı suyu içilir [114]. Bitkinin çiçekleri bir taşım kaynatılır ve kadın hastalıklarına karşı içilir. Bitkinin çiçekleri karın ağrılarına karşı suda kaynatılıp, ılık olarak günde iki defa aç karnına içilir [32]. Bitkinin çiçek durumundan hazırlanan infüzyon dâhilen mide ağrısının, gaz sancısı, soğuk algınlığı ve idrar yolları enfeksiyonu önlemek için kullanılır. Bitkinin toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon dâhilen karın ağrısı, ülser ve hemoroit tedavisinde kullanılır. Ayrıca bitkinin çiçekli dalları evlerin tavanına asılarak sinek ve böcek kovucu olarak kullanılır [34]. Mide bulantısı ve karın ağrısı için bitkinin çiçekleri kurutulup, çay gibi demlenerek suyu içilir. Kolesterolu düşürmek için bitkinin çiçekleri kurutulup, çay gibi demlenerek sabah aç karnına suyu içilir. Ayrıca bitki kurutulup, vazoya konularak dekoratif olarak da kullanılır [116]. Astım tedavisinde bitkinin çiçekleri çay gibi demlenerek suyu içilir [115]. Kanser ve astım hastalıklarının tedavisinde kanamaları durdurmak için bitkinin çiçekleri çay gibi demlenerek suyu içilir, yaprakları ise öğütülerek haricen kullanılır [68]. Soğuk algınlığı, kadınlarda adet sancısını dindirmede ve kadın hastalıklarının tedavisinde bitkinin yaprak ve çiçekleri kullanılır [38]. Adet, mide ve karın ağrısı için bitkinin toprak üstü kısımları kullanılır [41]. Basur, sindirim sistemi rahatsızlıkları, balgam söktürücü, baş ağrısı, stres giderici olarak bitkinin çiçekleri

ay gibi demlenip içilir [117]. Hemoroid tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir veya toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek lapası haricen uygulanır [42].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki iek durumu % 45 uçucu yağ (% 49 sineol bulunur) tağır [8]. Bitki esansiyel yağ içerir [63]. Bitki esansiyel yağlar; 8 sineol+askaridol, isoaskaridol, 1,8 sineol ve kâfur tağır [110]. Bitki fenolik bileğikler tağır [111]. Bitki esansiyel yağ ve monoterpenler tağır [119].

4.1.7.3. *Achillea santolinoides* subsp. *wilhelmsii* (K.Koch) Greuter, Willdenowia 33(1): 39 (2003).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Achillea* / Civanperçemi

Habitat : Step, tarla.

Çiçeklenme : Mayıs-Temmuz.

Yükseklik : 500-2000

Element : İnan-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Ağrı, Amasya, Ankara, Antalya, Bayburt, Burdur, Erzurum, Eskiğehir, Gaziantep, İçel, İstanbul, Kayseri, Konya, Kütahya, Malatya, Nevėehir, Sivas, Şanlıurfa, Tokat, Tunceli.



Şekil 4.1.7.3.1. *Achillea santolinoides* subsp. *wilhelmsii*. Genel ve iek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Kardaşkıması Yöresel isimler: Kulilkamera, Gihayê mera, Kulilkabavesir (K), Isfaysara, Sıvüsra (A).	Kullanım kodu: İIA1. Kullanım amacı: Tıbbi bitki.
--	--

Literatürdeki diğer adları: Civanperçemi [13, 34, 42, 97, 108, 109, 114, 120, 121], Ğirtkesan [7], Çiçege ma'ran [83], Cavour kühürü, Kurtotu [87], Buyucan, Gulemêş, Gulhesil, Hezarbelg, Kilkor, Marsima, Rihana kevilê, Punga maran, Pûjang, Ğirtkesan, Ğezelok, Zerdeşabeng, Bûmaran, Giyabûjane [66], Vaşo kiliçî, Çiçega maran, Vaşo çekere [67], Gulika maran [66, 67], Kedicırnağı, Keditırnağı, Tilki otu [91].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Çayırpınar Mahallesi yolu, yol kenarı tarla, 37°08'30"K 40°55'23"D, 504 m, 08.04.2018, M.Kılıç 166.

Kullanılan kısım: Yaprak, çiçek, çiçek durumu, toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

- a) Kadın hastalıklarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Hakkı GÜZEL, 13 Mart).
- b) Mide sancısı giderici olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Fahriye MUNGAN, Kayacan; Havvas AYDIN, Nurköy; Mehmet Salih GEZER, Sultanköy; Betül AŞLAMACIER, Şehidiye; Abdullah AKIN, Yüce).
- c) Diyabet hastalığında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Şahin DEMİRCAN, Gökçe; Fahriye MUNGAN, Kayacan).
- d) Kadın hastalıklarının tedavisinde bitkinin çiçek durumu demlenerek suyu içilir (Murat MUNGAN, Kayacan).
- e) İltihap söktürücü olarak bitkinin yaprak ve çiçekleri kaynatılıp suyu içilir (Davut ERKAN, Ofis; Betül AŞLAMACIER, Şehidiye).
- f) Kanser hastalığının tedavisinde bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir (M. Faruk BAŞ, Sultanköy; Faruk AKIN, Yüce).
- g) Adet sancısı giderici ve söktürücü olarak bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir (Fatma MUNGAN KILIÇ, Erdal KARADENİZ, Yenişehir).
- ğ) Öksürük kesici olarak bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip suyu içilir (Ayşe AKBALI, Medrese).

h) Yara (vücutta kapanmayan kesik, yara vb.) tedavisinde bitkinin çiçek durumu kurutulup toz haline getirilir ve yara olan yere bir tülbent aracılığıyla uygulanır (Gazali Derin, Eryeri).

ı) Hemoroit hastalığında bitkinin yaprakları lapa halinde uygulanır (Kerem ACAY, Konaklı; Basri AKIN, Mehmet AKIN, Sultanköy).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin çiçekli dalları böcek kovucu ve öldürücü olarak kullanılır [8, 13]. Bitki; idrar arttırıcı, iştah açıcı, gaz söktürücü, adet söktürücü olarak ve hemoroit tedavisinde kullanılır [120]. Bitkinin toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyonu, dâhilen karın ağrılarında tok karnına ve adet ağrılarında kullanılır. Bitkinin toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksyonu, dâhilen adet ağrılarında kullanılır, buharına çocuğu olmayan kadınlar kısırlık tedavisi için oturtulur [7]. Çocuklarda gaz giderici olarak bitkinin üst kısımları çay gibi demlenir, soğutulur ve suyu çocuklara içirilir. Ayrıca, solucan düşürmede, baş ağrılarında ve kabızlıkta bitkiden yapılan çay, günde birkaç bardak içilmek suretiyle kullanılır [83]. Karın ağrısında ve idrar arttırıcı olarak bitkinin çiçekli dalları kaynatılıp suyu içilir [90]. Bitkinin çiçekli dalları, bir su bardağı sıcak suda çiçekli 3-4 dal 10 dakika demlenir ve günde iki kez içilir [87]. Hemoroid ve yüksek kolesterol için bitkinin yaprakları ezilir, çay gibi demlenip yemeklerden sonra bir bardak içilir [108]. Hemoroid için bitkinin yaprakları çay gibi demlenip yemeklerden sonra bir bardak içilir [109]. Mide, idrar söktürücü, karın ağrısı, regl düzenleyici ve kadınlarda kısırlık için bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenip suyu içilir veya çiçek durumu kaynatılıp haricen kullanılır. Hemoroide karşı ise bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip suyu içilir veya çiçek durumu kaynatılıp haricen kullanılır [97]. Genital rahatsızlıklarda ve kan durdurucu olarak bitkinin çiçekleri çay gibi demlenip yemeklerden sonra bir bardak içilir [114]. Karın ağrısı ve soğuk algınlığına karşı bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenip suyu içilir. Yaprakları ise yüksek kolesterole karşı çay gibi demlenip suyu içilir [34]. Bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip, nefes darlığına, karın ağrısına ve damar tıkanıklığına karşı kullanılır. Toprak üstü kısımları kaynatılıp, büyükbaş hayvanlarda ishale karşı kullanılır. Toprak üstü kısımları suda kaynatılıp, suyu yumurta boyamada (kırmızı) kullanılır [91]. Adet düzenleyici olarak bitkinin çiçekleri kaynatılıp günde iki defa bir bardak suyu içilir [121]. Hemoroid tedavisinde bitkinin yaprakları çay gibi demlenip suyu içilir. Toprak üstü kısımları ise kaynatılıp lapası haricen uygulanır [42].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Çiçekli dallarında % 0.7 uçucu yağ (kâfur ve borneol) bulunur [8]. Yaprak ve çiçekleri; uçucu yağ (seskiterpenoitler), alkaloit ve flavonoit içerir [63]. Yaprak ve çiçekleri; uçucu yağ (α -pinen, kamfen, β -pinen, α -tuyon, DL-limonen ve 1,8-sineol) taşır [122].

4.1.7.4. *Anthemis cotula* L., Sp. Pl. 2: 894 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Anthemis* / Papatya

Habitat : Otlak, yol kenarı, boş alan, kumlu topraklar.

Çiçeklenme : Haziran-Temmuz.

Yükseklik : 0-1300

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Artvin, Edirne, Elazığ, İçel, İstanbul, İzmir, Karabük, Kars, Konya, Osmaniye, Sakarya, Samsun, Şırnak, Trabzon.



Şekil 4.1.7.4.1. *Anthemis cotula*. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Hozançiçeği Yöresel isimler: Papatya, Beybun, Kulilkakêhvan, Kêhvan (K), Beybuniç, Beybun (K), İloilto (S).	Kullanım kodu: IIA1, VIA5. Kullanım amacı: Tıbbi bitki, yararlı bitki.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Köpek papatyası [8, 13], Giyakekehva [20], Kahven [20, 45], Hozan çiçeği [90, 97], Papatya [28, 42, 81, 90, 102, 105], Giyakıça [65],

Adirok, Alikfatik, Atroke, Elikfatik, Beyare, Beybûn, Çiçekmast, Gulê keran, Kulilka bayê, Kulilka nevalan, Vizik [66], Davudî [66, 67], Çiçeği mast [37], Yoğurt çiçeği [42].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mayıs-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Gûrağaç Mahallesi, Mahalle içi mevki, tarla, 37°27'07"K 40°45'31"D, 989 m, 13.05.2018, M.Kılıç 190.

Kullanılan kısım: Yaprak, çiçek, çiçek durumu ve toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Öksürük giderici olarak bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Nurten CEYLAN, 13 Mart; Sabri GÜZEL, Çayırpınar; Mehmet Zahir KAPAN, Eroğlu; Kemal ACAY, Göllü; Seher KAYA, Gül; Tahir DURMAZ, M. Nur FİDAN, Yahya ELÇİBOĞA, Kabala; Mehmet Baki BAĞIŞ, Ortaköy; İbrahim ATIŞ, Sakalar; Mehmet AKIN, Muharrem DEMİRCAN, Selahattin SİYİ, Sultanköy; Şeyhdavut BULUT, Yayla; Abdo ERDOĞAN, Yeniköy; Abdullah AKIN, Yüce).

b) Cilt sağlığı ve güzelliği için bitkinin dilsî çiçekleri ile hazırlanan su ile banyo yapılır veya duş alınır. Ayrıca saçlarda renk açıcı ve canlılık verici olarak bitkinin toprak üstü kısımlarından hazırlanan su ile duş alınır, yüzdeki güneş lekeleri veya cilt sağlığı için çiçek durumu suya koyularak demlenmeye bırakılır ve bu su ile yüz yıkanır (Eda GÜZEL, 13 Mart; Sabri GÜZEL, Çayırpınar; Yusuf KAPAN, Eroğlu; Mukaddes İLAN, Kabala; Berna DİLMEN, Nur; Baran ENSARİ, Savurkapı; Cemal AYDIN, Sulak; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı).

c) Uykusuzluk giderici olarak bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir (Merve MUTLU, Diyarbakırkapı).

ç) Soğuk algınlığı için bitkinin toprak üstü kısmı çay gibi demlenerek suyu içilir (Sefa CANGİ, Eminettin; İbrahim EKİN, Gûrağaç; Atman ÖZDAŞ, Höyükü; İbrahim İPEKLİSÜMER, Kayacan; Ayşe AKBALI, Medrese; Pınar ANDİNÇ, Ortaköy; Gülsüm KÖYAN, Şehidiye; Abidin NAYIR, Yaylacık; Şeyhmus SİNCAR, Yenikapı; Mahmut ÇABŞEK, Yenişehir; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu; Hanife AKIN, Faruk AKIN, Yüce).

d) İltihaplı hastalıklarda bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir (Mehdiye KAPAN, Eroğlu; Leyla ACU, Yayla; Mizgin ÇELEBİ, Yüce).

e) Karın ağrısı ve mide sancısı giderici olarak bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenerek suyu içilir (Bayram KAPAN, Eroğlu; Emine ELALMIŞ, Emine SÖZEN, Kabala; Özlem AY, Savurkapı).

f) Astım, grip ve bronşit gibi hastalıkların tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Şemsettin ATEŞ, Eskikale; Azize KAYA, Güneyli; Naile AYDIN, Hatunlu; Ferha KAZAK, Lütfiye KAYA, Kabala; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Havvas AYDIN, Nurköy; Nazlı ATAÖZCAN, Ortaköy; İbrahim ATIŞ, Sakalar; Halil İbrahim ALTINTERİN, Savurkapı; Cemal AYDIN, Sulak; Emrullah ÇELEBİ, Şeyhmus GEZER, Sultanköy; Duygu KARATAŞ, Şar; Veysi ACIBUCA, Yenişehir; Abdulgafur ETE, Yukarıyeniköy; Cahit CAN, Sultan AKIN, Mehmet AKIN, Mizgin ÇELEBİ, Yüce).

g) Diyabet hastalığında bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Bahar ŞİMŞEK, İstasyon).

ğ) Halsizliğin giderilmesinde bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir (Abbas BALBAY, Kabala; Fesih ÇİMEN, Yayla).

ı) Saç rengi açıcı olarak bitkinin çiçek durumu kaynatılarak suyu saça sürülür (Serap SARIGÜL, 13 Mart; Sevgi ENEZ, Kabala).

i) Sinüzit tedavisinde bitkinin toprak sütü kısımları kaynatılır ve buharı buruna çekilir (Sevgi ENEZ, Kabala).

j) Depresyon giderici olarak bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir (Büşra GÜNERİ, Latifiye; Ekrem EMAN, Sultanköy; Fesih ÇİMEN, Yayla; Canan ÖZGÜN, Yenişehir; Hüsamettin AKIN, Yüce).

k) Boğaz ağrısı ve soğuk algınlığı için bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenerek suyu içilir (M. Enes AKBAŞ, Nur; Güzide GÜR, Sultanköy; Mehmet ÇUR, Yayla; Şevval DEDE, Yenişehir; Davut CEBE, Yüce).

l) Böbrek hastalıklarının tedavisinde bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir (Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı).

m) Saç dökülmesini engelleyici olarak bitkinin yaprak ve çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir ve saçlar yıkanır (Neslihan TIRPAN, Yenişehir).

Literatürdeki kullanımları: Adet geciktirici, uyarıcı ve gaz söktürücü olarak çay gibi demlenip içilir [8]. Soğuk algınlığı, mide hastalıkları ve bronşit tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir [20]. Mide ağrısında ve sancısında, soğuk algınlığında, öksürükte, dizanteride, bağırsak rahatsızlıklarında, çiçek durumu çay gibi demlenip içilir. Saçların parlaklığı için ise çiçek durumu kaynatılıp suyu ile saçlar yıkanır. Bitkinin veya *Anthemis tinctoria* var. *pallida*'nın çiçek durumu, *Urtica dioica* yaprakları ve *Thymus praeox* subsp. *grossheimii* var. *grossheimii* toprak üstü kısımları çay gibi demlenip soğuk algınlığında suyu içilir.

Salvia hydrangea çiçekli dalları, *Achillea biebersteinii* ve bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenip soğuk algınlığında içilir [90]. Sarılık, dizanteri, bağırsak hastalıkları, öksürük ve mide ağrısı için bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip içilir. Saç sağlığı için ise çiçek durumu kaynatılıp, içilir [97]. Saç dökülmesini önlemek için bitkinin toprak üstü kısmının suyu ile banyo yapılır. Soğuk algınlığına karşı bitkinin toprak üstü kısmı çay gibi demlenip içilir [81]. Adet düzenleyici ve gaz giderici olarak bitkinin çiçekleri çay gibi demlenip içilir [28]. Mide ağrısında bitkinin kurutulmuş çiçekleri, çay gibi demlenip suyu içilir [65]. Tansiyon düşürücü, prunello, böbrek hastalığı, mide hastalıkları ve sakinleştirici olarak bitkinin çiçekleri kaynatılıp veya çay gibi demlenip içilir [105]. Soğuk algınlığı için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp günde iki kez bir bardak içilir. Saç dökülmesine karşı ise bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp haricen kullanılır [102]. Nefes darlığı ve astım tedavisi için çiçekleri kaynatılarak suyu içilir [37]. Hemoroid tedavisinde bitkinin çiçekleri kaynatılıp, lapası haricen uygulanır [42]. Mide ağrıları ve grip tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp ve çay gibi demlenip suyu içilir [45].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki; uçucu yağ, organik asitler, glikozitler ve uçucu alkolit taşır [8].

4.1.7.5. *Anthemis haussknechtii* Boiss. & Reut. in Boiss., Fl. Or. 3:310 (1875).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Anthemis* / Papatya

Habitat : Kireçtaşı vadiler, tarlalar ve yol kenarları.

Çiçeklenme : Nisan-Mayıs.

Yükseklik : 600-1150

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Denizli, Gaziantep, Kahramanmaraş, Şanlıurfa.



Şekil 4.1.7.5.1. Anthemis haussknechtii. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Çöl papatyası Yöresel isimler: Papatya, Beybun, Kulilkakêhvan, Kêhvan (K), Beybuniç, Beybun (A), İloilto (S).	Kullanım kodu: İA1. Kullanım amacı: Tıbbi bitki.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Adirok, Alikfatik, Atroke, Elikfatik, Beyare, Beybûn, Çiçekmast, Davudî, Gulê keran, Kulilka bayê, Kulilka nevalan, Vizik, Gulê çavîşe, Gulala heciyane [66], Papatya [123].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Konaklı Mahallesi, Taziye evi mevkii, yol kenarı tarla, 37°14'18"K 40°56'21"D, 1.006 m, 07.04.2018, M.Kılıç 160.

Kullanılan kısım: Çiçek durumu ve toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Öksürük giderici olarak bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Nurten CEYLAN, 13 Mart; Sabri GÜZEL, Çayırpınar; Mehmet Zahir KAPAN, Eroğlu; Kemal ACAY, Göllü; Seher KAYA, Gül; Tahir DURMAZ, M. Nur FİDAN, Yahya ELÇİBOĞA, Kabala; Mehmet Baki BAĞIŞ, Ortaköy; İbrahim ATIŞ, Sakalar; Mehmet AKIN, Muharrem DEMİRCAN, Selahattin SİYİ, Sultanköy; Şeyhdavut BULUT, Yayla; Abdo ERDOĞAN, Yeniköy; Abdullah AKIN, Yüce).

b) Soğuk algınlığı için bitkinin toprak üstü kısmı çay gibi demlenerek suyu içilir (Sefa CANGİ, Eminettin; İbrahim EKİN, Gurağaç; Atman ÖZDAŞ, Höyükü; İbrahim İPEKLİSÜMER, Kayacan; Ayşe AKBALI, Medrese; Pınar ANDİNÇ, Ortaköy; Gülsüm KÖYAN, Şehidiye; Abidin NAYIR, Yaylacık; Şeyhmus SİNCAR, Yenikapı; Mahmut ÇABŞEK, Yenişehir; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu; Hanife AKIN, Faruk AKIN, Yüce).

c) Karın ağrısı ve mide sancısı giderici olarak bitkinin çiçekli durumu çay gibi demlenerek suyu içilir (Bayram KAPAN, Eroğlu; Emine ELALMIŞ, Emine SÖZEN, Kabala; Özlem AY, Savurkapı).

ç) Astım, grip ve bronşit gibi hastalıkların tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Şemsettin ATEŞ, Eskikale; Azize KAYA, Güneyli; Naile AYDIN, Hatunlu; Ferha KAZAK, Lütfiye KAYA, Kabala; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Havvas AYDIN, Nurköy; Nazlı ATAÖZCAN, Ortaköy; İbrahim ATIŞ, Sakalar; Halil İbrahim ALTINTERİN, Savurkapı; Cemal AYDIN, Sulak; Emrullah ÇELEBİ, Şeyhmus GEZER, Sultanköy; Duygu KARATAŞ, Şar; Veysi ACIBUCA, Yenişehir; Abdulgafur ETE, Yukarıyeniköy; Cahit CAN, Sultan AKIN, Mehmet AKIN, Mizgin ÇELEBİ, Yüce).

d) Boğaz ağrısı ve soğuk algınlığı için bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenerek suyu içilir (M. Enes AKBAŞ, Nur; Güzide GÜR, Sultanköy; Mehmet ÇUR, Yayla; Şevval DEDE, Yenişehir; Davut CEBE, Yüce).

Literatürdeki kullanımları: Kanamalı yaralarda, kesikler, burun akıntısında ve kanamasında bitkinin çiçek durumu kurutulup, ezilip elenmek suretiyle elde edilen toz haricen doğrudan kullanılır. Aynı zamanda bu toz buruna çekilerek göz hastalıklarının tedavisinde kullanılır. Soğuk algınlığına ve mide ağrısına karşı bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenir veya sütle kaynatılarak içilir [123].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki; uçucu yağ taşıyıcı [124].

4.1.7.6. Anthemis pauciloba var. **pauciloba** Boiss., Diagn. Pl. Orient. ser. 1, 6: 83 (1845).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Anthemis* / Papatya

Habitat : Kireçtaşı yarıkları ve çıkıntıları, marnlı kenarlar ve bozulmuş stepler.

Çiçeklenme : Nisan-Temmuz.

Yükseklik : 40-1800

Element : Akdeniz.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Antalya, Diyarbakır, Gaziantep, İçel, Konya, Manisa, Şanlıurfa.



Şekil 4.1.7.6.1. Anthemis pauciloba var. pauciloba. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Bolpapatya Yöresel isimler: Papatya, Beybun (K), Beybunç, Beybun (A), İloilto (S).	Kullanım kodu: IIA1 Kullanım amacı: Tıbbi bitki.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Dağ papatyası [13], Derman [83], Papatya [83, 115], Adirok, Alikfatik, Atroke, Elikfatik, Beyare, Beybûn, Çiçekmast, Davudî, Gulê keran, Kulilka bayê, Kulilka nevalan, Vizik, Gulê çavîşe, Gulala heciyane [66].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Hamzabey Mahallesi, Yalım-Hamzabey yolu, Eski hipodrum mevkii, yol kenarı, bozulmuş step, 37°22'14"K 40°43'55"D, 970 m, 21.04.2018, M.Kılıç 176.

Kullanılan kısım: Çiçek durumu ve toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Öksürük giderici olarak bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Nurten CEYLAN, 13 Mart; Sabri GÜZEL, Çayırpınar; Mehmet Zahir KAPAN, Eroğlu; Kemal ACAY, Göllü; Seher KAYA, Gül; Tahir DURMAZ, M. Nur FİDAN, Yahya ELÇİBOĞA, Kabala; Mehmet Baki BAĞIŞ, Ortaköy; İbrahim ATIŞ, Sakalar; Mehmet AKIN, Muharrem DEMİRCAN, Selahattin SİYİ, Sultanköy; Şeyhdavut BULUT, Yayla; Abdo ERDOĞAN, Yeniköy; Abdullah AKIN, Yüce).

b) Soğuk algınlığı için bitkinin toprak üstü kısmı çay gibi demlenerek suyu içilir (Sefa CANGİ, Eminettin; İbrahim EKİN, Gurağaç; Atman ÖZDAŞ, Höyük; İbrahim İPEKLİSÜMER, Kayacan; Ayşe AKBALI, Medrese; Pınar ANDİNÇ,

Ortaköy; Gülsüm KÖYAN, Şehidiye; Abidin NAYIR, Yaylacık; Şeyhmus SİNCAR, Yenikapı; Mahmut ÇABŞEK, Yenişehir; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu; Hanife AKIN, Faruk AKIN, Yüce).

c) İltihaplı hastalıklarda bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir (Mehdiye KAPAN, Eroğlu; Leyla ACU, Yayla; Mizgin ÇELEBİ, Yüce).

ç) Karın ağrısı ve mide sancısı giderici olarak bitkinin çiçekleri çay gibi demlenerek suyu içilir (Bayram KAPAN, Eroğlu; Emine ELALMIŞ, Emine SÖZEN, Kabala; Özlem AY, Savurkapı).

d) Astım, grip ve bronşit gibi hastalıkların tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Şemsettin ATEŞ, Eskikale; Azize KAYA, Güneyli; Naile AYDIN, Hatunlu; Ferha KAZAK, Lutfiye KAYA, Kabala; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Havvas AYDIN, Nurköy; Nazlı ATAÖZCAN, Ortaköy; İbrahim ATIŞ, Sakalar; Halil İbrahim ALTINTERİN, Savurkapı; Cemal AYDIN, Sulak; Emrullah ÇELEBİ, Şeyhmus GEZER, Sultanköy; Duygu KARATAŞ, Şar; Veysi ACIBUCA, Yenişehir; Abdulgafur ETE, Yukarıyeniköy; Cahit CAN, Sultan

e) Boğaz ağrısı ve soğuk algınlığı için bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenerek suyu içilir (M. Enes AKBAŞ, Nur; Güzide GÜR, Sultanköy; Mehmet ÇUR, Yayla; Şevval DEDE, Yenişehir; Davut CEBE, Yüce).

Literatürdeki kullanımları: Astım, bronşit ve nefes darlığı hastalıkları tedavisinde bitkinin çiçekleri soğuk çay olarak içilir [83]. Astım hastalığının tedavisinde bitkinin çiçekleri soğuk çay olarak içilir [115].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki uçucu yağ (guaiol (% 16,8), β -bisabolenal (% 8,6), spathulenol (% 7,5) ve kâfur (% 36,7), kampen (% 13,9) ve apinen (% 13,6)) içermektedir [125].

4.1.7.7. Calendula arvensis (Vaill.) L., Sp. Pl. ed. 2, 2: 1303 (1763).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Calendula* / Portakalnergisi

Habitat : Ekili tarla, yol kenarı, boş alan, kayalık tepe yamaçları.

Çiçeklenme : Ocak-Haziran.

Yükseklik : 0-2000

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Amasya, Antalya, Balıkesir, Bilecik, Çanakkale, Denizli, İzmir, Kocaeli, Manisa, Muğla, Sakarya, Sinop, Şanlıurfa Şırnak.



Şekil 4.1.7.7.1. Calendula arvensis. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Portakalnergisi Yöresel isimler: Nergiz, Aynısefa (A).	Kullanım kodu: IIA1 Kullanım amacı: Tıbbi bitki.
---	---

Literatürdeki diğer adları: Altuncık, Ölü çiçeği [8, 13], Öküzgözü [8, 13, 29], Karagöz otu [61], Nergis [13, 29], Çayır otu [83], Göbekli, Göbekli nergis, Nergis otu, Dağ nergizi, Portakal nergisi [29], Hemîşe bihar, Hemîşe civan [66], Gula bënijîne, Gulçiçek, Hemîşe cuvan [67], Azeryon, Gula çavêşê, Gulepijmîn, Şîro [66, 67].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Ocak-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Ahmetli Mahallesi, Kaynak sokak, kaynak şeğ mevkii, kayalık tepe yamaçlar, 37°14'43"K 40°58'10"D, 875 m, 07.04.2018, M.Kılıç 162.

Kullanılan kısım: Yaprak, toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Baş ağrısı için bitkinin yaprakları lapa haline getirilip ağrıyan kısma uygulanır (Rabia AKYÜZ, Nur).

b) Vücuttaki yanıklar ve kızarıklar için bitkinin toprak üstü kısımları lapa haline getirilip uygulanır (Halil İbrahim ALTINTERİN, Baran ENSARİ, Savurkapı; Ekrem EMAN, Sultanköy).

c) İltihap giderici olarak bitkinin yaprakları çay gibi demlenerek suyu içilir (Gurbet BAŞARAN, Yenişehir).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin çiçekleri terletici ve adet geciktirici olarak kullanılır [8]. Ağrılara karşı bitkinin çiçeği merhem yapılır ve sürülür [61]. Bitkinin toprak üstü kısımları süs bitkisi olarak kullanılır [83]. Bitkinin çiçekleri sızma zeytinyağında bir kavanoz içinde güneşte 15 gün bekletilip yağı süzülür, elde edilen yağdan cilt bakım ilacı yapılır ve cilt hastalıklarında kullanılır. Bitkinin çiçeklerinden hazırlanan lapa, yara iyileştirici olarak kullanılır, taze çiçeğinin infüzyonundan hazırlanan losyon ise cilt bakımında kullanılır. Saplarıyla beraber çiçeğinden hazırlanan infüzyon, kanser tedavisi için, düzenli olarak kullanılır. Taze yaprağından hazırlanan infüzyon ile el ayak mantarları için banyo yapılır. Ayrıca güzel görünümü nedeniyle bahçe ve saksılarda yetiştirilir [29].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki; triterpen saponinler ve flavonol glikozitler içermektedir [126]. Bitki; uçucu yağ, seskiterpen ve monoterenler taşır [127].

4.1.7.8. Carduus pycnocephalus subsp. **breviphyllarius** P.H.Davis, Notes Roy. Bot. Gard. Edinburgh 33(3): 412 (1975).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Carduus* / Eşekdikeni

Habitat : Bozulmuş step, kalıntılar ve bahçeler.

Çiçeklenme : Nisan-Haziran.

Yükseklik : 300-1700.

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Bitlis, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Şırnak.



Şekil 4.1.7.8.1. Carduus pycnocephalus subsp. breviphyllarius. Genel, gövde ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Kilindor Yöresel isimler: Kelbeş, Kerbeş, Karot (K), Şevki ahmar (A), Kubêdehморê (S).	Kullanım kodu: IA1, IA2, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
---	--

Literatürdeki diğer adları: Kilindor [83], Eşek dikenini [34, 83], Kerbeş [30, 37, 66, 67, 83, 85], Sulu diken [5], Belezung, Gotikê hera, Kavir, Kelendor, Keledûr, Serê mele, Kelbeş, Pelloşe, Ğilindor, Telivo topik, Gangil, Çavzerk, Kîvarê keran, Giyaseg, Kingerê heran, Dermane hefû, Direbolîne, Dirke keve [66], Teluvek, Teluyek [67], Telîyê heran [66, 67], Kangal [34], Su kangalı [91].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, İstasyon Mahallesi, Mardin M.Y. O bahçesi, 37°16'43"K 40°41'45"D, 606 m, 20.03.2019, M.Kılıç 193.

Kullanılan kısım: Taban yaprak, gövde.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin taban yaprakları soğan ile kavrulularak tüketilir (Mehmet ÜTMÜ, 13 Mart; Abdülsatır BAĞ, Buğday; Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe; Ferhan EDİZ, Dara; Fehime BEGEÇ, Eroğlu; Gülay YILDIRIM, Gökçe; Kemal ACAY, Göllü; Azize KAYA, Güneyli; İbrahim EKİN, Güragaç; Atman ÖZDAŞ, Höyükli; Zafer SOSYAL, İstasyon; Tahir DURMAZ, Kabala; Şeyhmuz DEĞER, Karademir; Medet ACAY, Konaklı; Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy;

Kutbettin YAVUZ, Nur; Mehmet Baki BAĞIŞ, Ortaköy; Mahmut DURAN, Sultanköy; Nurullah TATLIDEDE, Şehidiye; Nergiz ARUN, Tandır; Aydın ERAKMAN, Teker; Şeyhmus ELİK, Yardere; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı; Halil ECEVİT, Yenice; Canan ÖZGÜN, Yenişehir; Abdusselam ALTUNKAYNAK, Yukarıaydınlı; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu; Beşir CAN, Abdullah AKIN, Yüce).

b) Bitkinin gövdesi soyularak tüketilir (Berfin HAZAR, Çiftlikköy; Hüseyin ÖZKAN, Dibektaş; Gazali DERİN, Eryeri; Erdal KAYGIN, İstasyon).

c) Mide ve basur (hemoroit) hastalıklarında bitkinin taban yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Enes MEMİŞ, Çatak; Hamza ATAÇ, Çağlar).

ç) Sarılık hastalığının tedavisinde bitkinin taban yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Şakir MEMİŞ, Çatak; Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Havvas AYDIN, Nurköy; Serkan İNAL, Yaylı).

Literatürdeki kullanımları: Bitki tazeiken, gövde kısmı soyularak tüketilir, çiçek durumunun içi de yenir. Hayvan yemi ve yakacak olarak da kullanılır [83]. Bitkinin gövdesi soyulduktan sonra haşlanarak yemek olarak tüketilir [5, 85]. Bitkinin taze iken gövdesi soyulduktan sonra tüketilir [37, 85, 94]. Prostat hastalıkları için bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir. Gövdesi soyulduktan sonra yenir [34]. Bitkinin gövdesi teza iken soyulur ya çiğ olarak ya da ekmek arasına koyulup yenir [91].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitkide; karbonhidratlar (glikozitler), steroller (triterpenler), alkaloidler, flavonoidler, taninler ve kardiyak glikositler bulunmaktadır [128].

4.1.7.9. *Centaurea iberica* Trev. ex Sprengel, Syst. Veg. 3: 406 (1826).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Centaurea* / Peygamberçiçeği

Habitat : Tarla, yol kenarı, boş alanlar.

Çiçeklenme : Haziran-Ağustos.

Yükseklik : 0-2300.

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adıyaman, Ankara, Antalya, Bolu, Burdur, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Edirne, Erzurum, Eskişehir, Hatay, Iğdır, İzmir, İstanbul, Hakkâri, Karaman, Kastamonu, Konya, Kütahya, Ordu, Rize, Sakarya, Trabzon, Van.



Şekil 4.1.7.9.1. Centaurea iberica. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Deligözdikeni Yöresel isimler: Strizerk, Trizerk (K), Şevketil kelbe (A).	Kullanım kodu: IA1, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Timur diken, Alabaş [120], Deligöz diken [13, 120], Çakırdiken [85, 120], Çakırdikeni [31, 37, 40, 79, 90, 97, 105, 115], Peygamber çiçeği [18], Çakır Tikeni, Cevbelot, Sitizerk, Pıncar [83], Stırzerk, Stırbelok [19], Çakıldikeni [90], Kelembesk [81, 102], Striblok [65], Stirk, Stırbelok, Kulindor, Belok, Kelembesk, Stırzerk, Cevbelot, Çavzake [66], Çartelû, Çavbelok, Çavzake, Guvguvok, Kerbeşka ispani, Strîbelok, Strîşûjin, Strîyê çavbilok, Zora [67], Belhok [34, 66], Deve diken [34], Pıncarı tehl, İstiri çavbelok [37], Yabancı diken [38], Pıncarı teal, Hıstiri keyğane, Hıstiri zer [85], Şok [117].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Nisan.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Yenişehir Mahallesi, Musa Anter Parkı mevkii, yol kenarı, 37°19'10"K 40°43'10"D, 926 m, 23.05.2018, M.Kılıç 187.

Kullanılan kısım: Taban yaprak.

Kullanım şekli:

a) Bağırsak kanseri riskini azaltmak ve önlemek için bitkinin taban yaprakları kaynatılarak suyu içilir. Ayrıca taban yaprakları soğan ve kırmızıbiber ile kavrulmuş tüketilir (Hanife SARIGÜL, 13 Mart; Kemal KOÇ, Akıncı; Özlem AY, Savurkapı; Semra DEMİR, Yenişehir).

b) Bitkinin taban yaprakları soğan ve yumurta ile kavrulurak tüketilir (Şeyhmuz ATAÇ, Çağlar; Abdulhalim ARSLAN, Ayhan SAĞLAM, Çalışlı; İsmail ARI, Çukuryurt; İsmail EDİZ, Dara; Fehime BEGEÇ, Eroğlu; Şeyhmus ELİK, Yardere).

Literatürdeki kullanımları: Mide ağrısı, böcek ve yılan sokması için bitki kullanılır [118], Ateş düşürücü olarak, bitki çay gibi demlenerek suyu içilir [18, 120]. Bitkinin gövdesi taze iken tüketilir [31, 79, 85]. Bitkinin taze hali yemek olarak veya ıspanak gibi yumurta ile kavrulurak tüketilir. Ayrıca bitki hayvan yemi olarak da kullanılır [83]. Bitkinin toprak üstü genç sürgünlerinin yumurtalı yemeği yapılır. Diyabet hastalığı için, toprak üstü kısımları yenir veya kaynatılıp suyu içilir. Ayrıca genç sürgünleri hayvan yemi olarak kullanılır [19]. Bitkinin gövdesi soyularak tüketilir. Ayrıca bitkinin tüm kısımları hayvan yemi ve yakacak olarak kullanılır [90]. Ateş düşürücü ve yara iyileştirici olarak bitkinin çiçek durumu ezilerek, çay gibi demlenip haricen kullanılır [34, 108]. Yılan ısırmasından hemen sonra bitkinin yaprakları çiğ olarak tüketilir [81, 102]. Yara iyileştirici olarak bitkinin yaprakları dövülüp haricen kullanılır [97]. Guatr hastalığına karşı bitkinin yaprakları salata yapılarak tüketilir [65]. Çıban tedavisinde bitkinin taze yaprakları ezildikten sonra haricen kullanılır [34]. Genç bitkinin gövde ve yaprakları soğan, biber, salça ile yağda kızartılarak yemeği yapılır. Acı olduğu için diyabet hastalığına da iyi geldiği de söylenir [37]. Astım hastalığının tedavisinde bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir [115]. Bitkinin gövdesi soyulduktan sonra tüketilir. Kurutulan dalları ise kışın yakacak olarak kullanılır [38]. Bitkinin gövdesi soyulduktan sonra tüketilir [40]. Bitkinin taban yapraklarından yemek yapılarak tüketilir. Damar tıkanıklığına karşı taze taban yaprakları çay gibi demlenip, suyu içilir [85]. Bitkinin taban yapraklarından yemek yapılarak tüketilir. Yağ yakımı ve hazımsızlık tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kurutulduktan sonra çay gibi demlenip, suyu içilir. Ayrıca süs bitkisi olarak kullanılır [117].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki; seskiterpen laktonlar ve triterpenler içerir [129]. Bitki; uçucu yağ (hekzadekanoik asit ve siklo sativen) içerir [130]. Bitki uçucu yağ (Germacrene D (% 20.3), kardiyofilen oksit (% 10.7), β -caryophyllene (% 10.5), β -eudesmol (% 15.5), bisiklojermakren (% 14.2), spatulenol (% 11.3)) içerir [131].

4.1.7.10. Centaurea hyalolepis Boiss., Diagn. Pl. Orient. ser. 1, 6: 133 (1846).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi
Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler
Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı
Aile : Asteraceae / Papatyagiller
Cins : *Centaurea* / Peygamberçiçeği

Habitat : Step.
Çiçeklenme : Mayıs-Temmuz.
Yükseklik : 300-370.
Element : İran-Turan.
Tehlike kategorisi : LC.
Türkiye Dağılımı : Şanlıurfa, Tunceli.



Şekil 4.1.7.10.1. Centaurea hyalolepis. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Belhok Yöresel isimler: Strizerk, Trizerk (K) Şevketil kelbe, Şevkil asfar (A).	Kullanım kodu: IA1, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
---	---

Literatürdeki diğer adları: Kulindor [31, 66, 79], Sarı diken [34, 97], Belhok [34, 66], Belok [66], Hufhufik, Ofofik, Teliyê ufo, Teliyo vijd [67].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Nisan.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Ortaköy Mahallesi, Höyük etrafı mevki, step, 37°13'32"K 40°46'56"D, 580 m, 17.05.2018, M.Kılıç 158.

Kullanılan kısım: Taban yaprak.

Kullanım şekli:

a) Bağırsak kanseri riskini azaltmak ve önlemek için bitkinin taban yaprakları kaynatılarak suyu içilir. Ayrıca taban yaprakları soğan ve kırmızıbiber ile kavrulmuş olarak tüketilir (Hanife SARIGÜL, 13 Mart; Kemal KOÇ, Akıncı; Özlem AY, Savurkapı; Semra DEMİR, Yenişehir).

b) Bitkinin taban yaprakları yemek olarak tüketilir (Şeyhmuz ATAÇ, Çağlar; Abdulhalim ARSLAN, Ayhan SAĞLAM, Çalışlı; Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe; İsmail EDİZ, Dara; Fehime BEGEÇ, Eroğlu; Kemal ACAY, Göllü; Azize KAYA, Güneyli; Naile AYDIN, Hatunlu; Atman ÖZDAŞ, Höyükü; Umut TELİMEN, İstasyon; Tahir DURMAZ, Kabala; Medet ACAY, Konaklı; Sidar ÇELİK, Kotek; Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy; İbrahim YOLDAŞ, Nur; Havvas AYDIN, Nurköy; Mehmet Baki BAĞIŞ, Ortaköy; İbrahim ATIŞ, Sakalar; Cemal AYDIN, Sulak; Ayhan ARUN, Tandır; Şeyhmus ELİK, Yardere; Şeyhdavut BULUT, Yayla; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; Abdusselam ALTUNKAYNAK, Yukarıaydınlı; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu; Beşir CAN, Faruk AKIN, Yüce).

Literatürdeki kullanımları: Bitki çiçeğinin iç kısmı tüketilir [31, 79]. Kuvvet verici ve bağışıklık sistemini kuvvetlendirici olarak bitkinin çiçekli kısımları küçük parçalara ayrıldıktan sonra balla karıştırılıp, tüketilir [34]. Bağışıklık sistemi kuvvetlendirici olarak bitkinin çiçekleri dövülüp tüketilir [97].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki; uçucu yağ (heksadekanoik asit ve fitol) içerir [130].

4.1.7.11. Cota altissima (L.) J.Gay, Fl. Sic. Syn. ii. 867 (1844).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Cota* / Babuçça

Habitat : Yol kenarı, tarla kenarı, bozkır, meşe açıklığı, nadas tarlalar.

Çiçeklenme : Nisan-Haziran.

Yükseklik : 0-1200

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Amasya, Antalya, Artvin, Çanakkale, Diyarbakır, İstanbul, Kocaeli, Malatya, Sakarya, Samsun, Şanlıurfa, Şırnak.



Şekil 4.1.7.11.1. Cota altissima. Genel ve yaprak tipi görünümü.

Bitkinin adı: Köpekpatatyası Yöresel isimler: Papatya, Beybun, Kulilkakêhvan, Kêhvan (K), Beybuniç, Beybun (A), İloilto (S).	Kullanım kodu: İIA1 Kullanım amacı: Tıbbi bitki.
---	---

Literatürdeki diğer adları: Yoğurt çiçeği [8, 94], Kel papatya [13], Derman [83], Papatya [42, 83, 88, 97], Yoğurt çiçeği, Babaçya [88], Adirok, Alikfatik, Atroke, Elikfatik, Beyare, Beybûn, Çiçekmast, Davudî, Gulê keran, Kulilka bayê, Kulilka nevalan, Vizik [66, 67], Babonic [117].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Yayla Mahallesi, Mezarlık mevkii, üzüm bağı tarla kenarı, 37°26'17"K 40°39'39"D, 1.156 m, 13.05.2018, M.Kılıç 188.

Kullanılan kısım: Çiçek durumu, toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Öksürük giderici olarak bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Nurten CEYLAN, 13 Mart; Sabri GÜZEL, Çayırpınar; Mehmet Zahir KAPAN, Eroğlu; Kemal ACAY, Göllü; Seher KAYA, Gül; Tahir DURMAZ, M. Nur FİDAN, Yahya ELÇİBOĞA, Kabala; Mehmet Baki BAĞIŞ, Ortaköy; İbrahim ATIŞ, Sakalar; Mehmet AKIN, Muharrem DEMİRCAN, Selahattin SİYİ, Sultanköy; Şeyhdavut BULUT, Yayla; Abdo ERDOĞAN, Yeniköy; Abdullah AKIN, Yüce).

b) Soğuk algınlığı için bitkinin toprak üstü kısmı çay gibi demlenerek suyu içilir (Sefa CANGİ, Eminettin; İbrahim EKİN, Güragaç; Atman ÖZDAŞ, Höyükli; İbrahim İPEKLİSÜMER, Kayacan; Ayşe AKBALI, Medrese; Pınar ANDİNÇ,

Ortaköy; Gülsüm KÖYAN, Şehidiye; Abidin NAYIR, Yaylacık; Şeyhmus SİNCAR, Yenikapı; Mahmut ÇABŞEK, Yenişehir; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu; Hanife AKIN, Faruk AKIN, Yüce).

c) Astım, grip ve bronşit gibi hastalıkların tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Şemsettin ATEŞ, Eskikale; Azize KAYA, Güneyli; Naile AYDIN, Hatunlu; Ferha KAZAK, Lütfiye KAYA, Kabala; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Havvas AYDIN, Nurköy; Nazlı ATAÖZCAN, Ortaköy; İbrahim ATIŞ, Sakalar; Halil İbrahim ALTINTERİN, Savurkapı; Cemal AYDIN, Sulak; Emrullah ÇELEBİ, Şeyhmus GEZER, Sultanköy; Duygu KARATAŞ, Şar; Veysi ACIBUCA, Yenişehir; Abdulgafur ETE, Yukarıyeniköy; Cahit CAN, Sultan AKIN, Mehmet AKIN, Mizgin ÇELEBİ, Yüce).

ç) Boğaz ağrısı ve soğuk algınlığı için bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenerek suyu içilir (M. Enes AKBAŞ, Nur; Güzide GÜR, Sultanköy; Mehmet ÇUR, Yayla; Şevval DEDE, Yenişehir; Davut CEBE, Yüce).

Literatürdeki kullanımları: Bitki çay gibi demlenip, saç şampuanı olarak kullanılmaktadır [8]. Bitkinin çiçekleri kekik ile kuru şekilde karıştırılarak kaynatılır, soğuk algınlığı, öksürük ve nefes açıcı olarak suyu içilir [83]. Öksürük ve romatizma tedavisinde bitkinin çiçeği kaynatılıp suyu içilir. Mide ağrısı, iltihap söktürücü, iştah açması ve ağrı kesici olarak bitkinin çiçekleri çay gibi demlenip suyu içilir. Bitkinin çiçekleri kaynatılıp, elde edilen sıvı ile deri yaralarını iyileştirmesi için yaralı bölgeye sürülmektedir. Ayrıca saç sağlığı ve rengi için, bu sıvı ile yıkanmaktadır [88]. Sarılık tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir [97]. Bitki bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilir. Soğuk algınlığı ve öksürük tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları, zahter bitkisiyle beraber çay gibi demlenip içilir [117]. Hemoroit tedavisinde bitkinin çiçekleri çay gibi demlenip suyu içilir [42].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki antosiyanin içerir [63]. Bitki; seskiterpenler ve flavonoidler taşımaktadır [132]. Bitkinin gövde, yaprak ve çiçek kısımları uçucu yağ içermektedir [133].

4.1.7.12. Cota austriaca (Jacq.) Sch. Bip., Oesterr. Bot. Wochenbl. 4: 155 (1854).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Cota* / Babuçça

Habitat : Step, nadas tarla, yol kenarı.

Çiçeklenme : Mayıs-Haziran.

Yükseklik : 0-1700.

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Ankara, Burdur, Çanakkale, Gümüşhane, Isparta, İstanbul, İzmir, Karaman, Konya, Manisa, Nevşehir, Niğde, Sakarya, Sivas, Tekirdağ, Tunceli.



Şekil 4.1.7.12.1. Cota austriaca. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Babuçça Yöresel isimler: Papatya, Beybun, Kulilkakêhvan, Kêhvan (K), Beybunıç, Beybun (A), İloilto (S).	Kullanım kodu: İIA1 Kullanım amacı: Tıbbi bitki.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Papatya [21,34, 35, 81, 87, 91, 102, 115], Ak bubeşçe, Bubacça, Bubeşçe [87], Yavşan [97], Adirok, Alikfatik, Atroke, Elikfatik, Beyare, Beybûn, Çiçekmast, Davudî, Gulê keran, Kulilka bayê, Kulilka nevalan, Vizik [66, 67], Patpatik [34, 115].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Yüce Mahallesi, Sultan Şeyhmus ziyaret yolu, yol kenarı, kayalık yamaçlar, 37°27'18"K 40°36'59"D, 998 m, 12.05.2018, M.Kılıç 185.

Kullanılan kısım: Çiçek, çiçek durumu ve toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Öksürük giderici olarak bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Nurten CEYLAN, 13 Mart; Sabri GÜZEL, Çayırpınar; Mehmet Zahir KAPAN, Eroğlu; Kemal ACAY, Göllü; Seher KAYA, Gül; Tahir DURMAZ, M. Nur FİDAN, Yahya ELÇİBOĞA, Kabala; Mehmet Baki BAĞIŞ, Ortaköy; İbrahim ATIŞ, Sakalar; Mehmet AKIN, Muharrem DEMİRCAN, Selahattin SİYİ, Sultanköy; Şeyhdavut BULUT, Yayla; Abdo ERDOĞAN, Yeniköy; Abdullah AKIN, Yüce).

b) Cilt sağlığı ve güzelliği için bitkinin dilsî çiçekleri ile hazırlanan suyu ile banyo yapılır veya duş alınır. Ayrıca saçlarda renk açıcı ve canlılık verici olarak bitkinin toprak üstü kısımlarından hazırlanan su ile duş alınır, yüzdeki güneş lekeleri veya cilt sağlığı için çiçek durumu suya koyularak demlenmeye bırakılır ve bu su ile yüz yıkanır (Eda GÜZEL, 13 Mart; Sabri GÜZEL, Çayırpınar; Yusuf KAPAN, Eroğlu; Mukaddes İLAN, Kabala; Berna DİLMEN, Nur; Baran ENSARİ, Savurkapı; Cemal AYDIN, Sulak; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı).

c) Uykusuzluk giderici olarak bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir (Merve MUTLU, Diyarbakırkapı).

ç) Soğuk algınlığı için bitkinin toprak üstü kısmı çay gibi demlenerek suyu içilir (Sefa CANGİ, Eminettin; İbrahim EKİN, Güragaç; Atman ÖZDAŞ, Höyükli; İbrahim İPEKLİSÜMER, Kayacan; Ayşe AKBALI, Medrese; Pınar ANDİNÇ, Ortaköy; Gülsüm KÖYAN, Şehidiye; Abidin NAYIR, Yaylacık; Şeyhmus SİNCAR, Yenikapı; Mahmut ÇABŞEK, Yenişehir; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu; Hanife AKIN, Faruk AKIN, Yüce).

d) İltihaplı hastalıklarda bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir (Mehdiye KAPAN, Eroğlu; Leyla ACU, Yayla; Mizgin ÇELEBİ, Yüce).

e) Karın ağrısı ve mide sancısı giderici olarak bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenerek suyu içilir (Bayram KAPAN, Eroğlu; Emine ELALMIŞ, Emine SÖZEN, Kabala; Özlem AY, Savurkapı).

f) Astım, grip ve bronşit gibi hastalıkların tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Şemsettin ATEŞ, Eskikale; Azize KAYA, Güneyli; Naile AYDIN, Hatunlu; Ferha KAZAK, Lütfiye KAYA, Kabala; Muazzez

ARSLANHAN, Kotek; Havvas AYDIN, Nurköy; Nazlı ATAÖZCAN, Ortaköy; İbrahim ATIŞ, Sakalar; Halil İbrahim ALTINTERİN, Savurkapı; Cemal AYDIN, Sulak; Emrullah ÇELEBİ, Şeyhmus GEZER, Sultanköy; Duygu KARATAŞ, Şar; Veysi ACIBUCA, Yenişehir; Abdulgafur ETE, Yukarıyeniköy; Cahit CAN, Sultan AKIN, Mehmet AKIN, Mizgin ÇELEBİ, Yüce).

g) Diyabet hastalığında bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Bahar ŞİMŞEK, İstasyon).

ğ) Halsizliğin giderilmesinde bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir (Abbas BALBAY, Kabala; Fesih ÇİMEN, Yayla).

h) Saç rengi açıcı olarak bitkinin çiçek durumu kaynatılarak suyu saça sürülür (Serap SARIGÜL, 13 Mart; Sevgi ENEZ, Kabala).

ı) Depresyon giderici olarak bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir (Büşra GÜNERİ, Latifiye; Ekrem EMAN, Sultanköy; Fesih ÇİMEN, Yayla; Canan ÖZGÜN, Yenişehir; Hüsamettin AKIN, Yüce).

i) Boğaz ağrısı ve soğuk algınlığı için bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenerek suyu içilir (M. Enes AKBAŞ, Nur; Güzide GÜR, Sultanköy; Mehmet ÇUR, Yayla; Şevval DEDE, Yenişehir; Davut CEBE, Yüce).

k) Böbrek hastalıklarının tedavisinde bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir (Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı).

Literatürdeki kullanımları: Mide ağrısı, mide üşütmesi, ishal, nefes darlığı, bronşit, öksürük, soğuk algınlığı, grip, idrar yolları iltihabı gibi hastalıklarda bitkinin çiçek durumu kaynatılır, sıcak suda demlenmeye bırakılır veya çay gibi demlenip suyu içilir. Saç dökülmesine karşı bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu ile banyo yapılır. Diz ağrılarında bitkinin tüm kısımları kazanda kaynatılır, bacaklar dizlere kadar bu suya koyulur. Hayvanlarda ise ishal kesici olarak bitkinin tüm kısımları, diüretik olarak ise çiçek durumu kaynatılıp, içirilir [87]. Soğuk algınlığına karşı bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları çay gibi demlenip içilir [81]. Karın ağrısı, sindirim ve iştah açıcı olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, çay gibi demlenerek suyu içilir [97]. Soğuk algınlığına karşı bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları çay gibi demlenip, günde iki kez içilir [102]. Nefes darlığına karşı bitkinin çiçek durumu kaynatılıp buharı solunur. Ayrıca adaçayı ve kekik ile karıştırılarak çayı yapılır [91]. Ateş düşürücü, ağrıları giderici, nefes açıcı, grip, soğuk algınlığı, öksürük kesici, migren ağrılarını dindirici olarak bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenip suyu içilir [35]. Astım ve karın ağrısı için bitkinin çiçek durumu çay gibi

demlenip suyu içilir. Mantar hastalığının tedavisinde bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenip haricen kullanılır [34]. Astım tedavisinde bitkinin çiçekleri çay gibi demlenip suyu içilir [115].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki; seskiterpenler içermektedir [134].

4.1.7.13. Cota wiedemanniana (Fisch. & C.A.Mey.) Holub, Folia Geobot. Phytotax. 9(3): 270 (1974).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Cota* / Babuçça

Habitat : Stepler, kireçtaşı yamaçlar.

Çiçeklenme : Mayıs-Haziran.

Yükseklik : 400-1800

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Amasya, Ankara, Antalya, Burdur, Elazığ, Eskişehir, Isparta, İzmir, Konya, Malatya, Nevşehir, Şanlıurfa, Uşak, Van.



Şekil 4.1.7.13.1. Cota wiedemanniana. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Bodurbabuçça Yöresel isimler: Papatya, Beybun, Kulilkakêhvan, Kêhvan (K), Beybuniç, Beybun (A), İloilto (S).	Kullanım kodu: İA1 Kullanım amacı: Tıbbi bitki.
---	--

Literatürdeki diğer adları: Papatya [18, 84, 109], Elik fatık [84], Adirok, Alikfatik, Atroke, Elikfatik, Beyare, Beybûn, Çiçekmast, Davudî, Gulê keran, Kulilka bayê, Kulilka nevalan, Vizik [66, 67].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Yüce Mahallesi, Sultan Şeyhmus ziyaret yolu, yol kenarı, kayalık yamaçlar, 37°27'18"K 40°36'59"D, 998 m, 12.05.2018, M.Kılıç 185.

Kullanılan kısım: Çiçek, çiçek durumu ve toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Öksürük giderici olarak bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Nurten CEYLAN, 13 Mart; Sabri GÜZEL, Çayırpınar; Mehmet Zahir KAPAN, Eroğlu; Kemal ACAY, Göllü; Seher KAYA, Gül; Tahir DURMAZ, M. Nur FİDAN, Yahya ELÇİBOĞA, Kabala; Mehmet Baki BAĞIŞ, Ortaköy; İbrahim ATIŞ, Sakalar; Mehmet AKIN, Muharrem DEMİRCAN, Selahattin SİYİ, Sultanköy; Şeyhdavut BULUT, Yayla; Abdo ERDOĞAN, Yeniköy; Abdullah AKIN, Yüce).

b) Cilt sağlığı ve güzelliği için bitkinin dilsî çiçekleri ile hazırlanan su ile banyo yapılır veya duş alınır. Ayrıca saçlarda renk açıcı ve canlılık verici olarak bitkinin toprak üstü kısımlarından hazırlanan su ile duş alınır, yüzdeki güneş lekeleri veya cilt sağlığı için çiçek durumu suya koyularak demlenmeye bırakılır ve bu su ile yüz yıkanır (Eda GÜZEL, 13 Mart; Sabri GÜZEL, Çayırpınar; Yusuf KAPAN, Eroğlu; Mukaddes İLAN, Kabala; Berna DİLMEN, Nur; Baran ENSARİ, Savurkapı; Cemal AYDIN, Sulak; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı).

c) Uykusuzluk giderici olarak bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir (Merve MUTLU, Diyarbakırkapı).

ç) Soğuk algınlığı için bitkinin toprak üstü kısmı çay gibi demlenerek suyu içilir (Sefa CANGİ, Eminettin; İbrahim EKİN, Güragaç; Atman ÖZDAŞ, Höyükli; İbrahim İPEKLİSÜMER, Kayacan; Ayşe AKBALI, Medrese; Pınar ANDİNÇ, Ortaköy; Gülsüm KÖYAN, Şehidiye; Abidin NAYIR, Yaylacık; Şeyhmus SİNCAR, Yenikapı; Mahmut ÇABŞEK, Yenişehir; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu; Hanife AKIN, Faruk AKIN, Yüce).

d) İltihaplı hastalıklarda bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir (Mehdiye KAPAN, Eroğlu; Leyla ACU, Yayla; Mizgin ÇELEBİ, Yüce).

e) Karın ağrısı ve mide sancısı giderici olarak bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenerek suyu içilir (Bayram KAPAN, Eroğlu; Emine ELALMIŞ, Emine SÖZEN, Kabala; Özlem AY, Savurkapı).

f) Astım, grip ve bronşit gibi hastalıkların tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Şemsettin ATEŞ, Eskikale; Azize KAYA, Güneyli; Naile AYDIN, Hatunlu; Ferha KAZAK, Lütfiye KAYA, Kabala; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Havvas AYDIN, Nurköy; Nazlı ATAÖZCAN, Ortaköy; İbrahim ATIŞ, Sakalar; Halil İbrahim ALTINTERİN, Savurkapı; Cemal AYDIN, Sulak; Emrullah ÇELEBİ, Şeyhmus GEZER, Sultanköy; Duygu KARATAŞ, Şar; Veysi ACIBUCA, Yenişehir; Abdulgafur ETE, Yukarıyeniköy; Cahit CAN, Sultan AKIN, Mehmet AKIN, Mizgin ÇELEBİ, Yüce).

g) Diyabet hastalığında bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Bahar ŞİMŞEK, İstasyon).

ğ) Halsizliğin giderilmesinde bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir (Abbas BALBAY, Kabala; Fesih ÇİMEN, Yayla).

ı) Saç rengi açıcı olarak bitkinin çiçek durumu kaynatılarak suyu saça sürülür (Serap SARIGÜL, 13 Mart; Sevgi ENEZ, Kabala).

i) Sinüzit tedavisinde bitkinin toprak sütü kısımları kaynatılır ve buharı buruna çekilir (Sevgi ENEZ, Kabala).

j) Depresyon giderici olarak bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir (Büşra GÜNERİ, Latifiye; Ekrem EMAN, Sultanköy; Fesih ÇİMEN, Yayla; Canan ÖZGÜN, Yenişehir; Hüsamettin AKIN, Yüce).

k) Boğaz ağrısı ve soğuk algınlığı için bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenerek suyu içilir (M. Enes AKBAŞ, Nur; Güzide GÜR, Sultanköy; Mehmet ÇUR, Yayla; Şevval DEDE, Yenişehir; Davut CEBE, Yüce).

l) Böbrek hastalıklarının tedavisinde bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir (Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı).

m) Saç dökülmesini engelleyici olarak bitkinin yaprak ve çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir ve saçlar yıkanır (Neslihan TIRPAN, Yenişehir).

Literatürdeki kullanımları: Bitki, spazm giderici ve antiseptik olarak kullanılır [18]. Spazm giderici ve idrar yollarındaki enfeksiyonu önlemek için bitkinin çiçek durumu kaynatılıp yemeklerden sonra bir çay bardağı içilir [18, 109]. Öksürük kesici, soğuk algınlığı, grip, mide ağrısı ve diyabet hastalıklarının tedavisinde bitkinin dalları çay gibi demlenip günde üç kez bir çay bardağı içilir [84].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki, uçucu yağ (Linalol, sineol, hegzadekanolik asit ve chrysanthenone) içerir [135].

4.1.7.14. Echinops orientalis Trautv., Echin. Gen. 22, f. 8 (1833).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Echinops* / Topuz

Habitat : Steplerin taşlı ve dik yamaçları, kireçtaşı ve magmatik kayalar, nadas alanları, *Quercus* ormanları, yol kenarları.

Çiçeklenme : Haziran-Ağustos.

Yükseklik : 0-1980

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Amasya, Ankara, Artvin, Bitlis, Erzincan, Giresun, Hakkâri, Hatay, Kahramanmaraş, Kars, Siirt, Şanlıurfa, Tokat, Tunceli.



Şekil 4.1.7.14.1. Echinops orientalis. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Dağşekeri Yöresel isimler: Şekerok, Şekirok (K).	Kullanım kodu: IIA1 Kullanım amacı: Tıbbi bitki.
---	---

Literatürdeki diğer adları: Diken başı, Gök diken, Topus, Topus dikeni, Topuz [13], Topık istri [7], Serteş [13, 67], Givar [81], Istriy devan, Kurindor [94], Meylemok, Kerkor, Enda, Postetorak, Çirdûg, Çortik, Kirkor [66], Çantele, Dikik,

Hergot [67], Eşek kengeri [34, 42], Gihayi deva, Hıstiri devva, Hıstiri guppık, Şekerok [85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mayıs-Eylül.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Yalım Mahallesi, Cevizpınar Mahallesi yolu, 2. km yol kenarı, 37°20'07"K 40°41'35"D, 928 m, 21.04.2018, M.Kılıç 169.

Kullanılan kısım: Yaprak, tohum.

Kullanım şekli:

a) Diyabet hastalığı için bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Cemal İLHAN, Ahmetli; Ashya İLHAN, Ambar; Mehmet Ali TUTAŞI, Cumhuriyet).

b) Kaşıntı hastalığının tedavisinde bitkinin yaprakları kaşınan yere sürülür (Mehmet BEDİR, Kumlu).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin çiçek durumlarının ekseni çiğ olarak tüketilir [7, 13, 85, 94]. Bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir [81]. Bitkinin çiçek kurulu ekseni doğrudan yenerek diyabet hastalığı tedavisinde, kaynatılıp hemoroite karşı suyu içilir. Ayrıca çiçek kurulu çiğ olarak tüketilir ve bitkinin tümü hayvan yemi olarak kullanılır [34]. Bitkinin gövdesi soyularak yemek yapıp ve böreklere katılarak tüketilir. Öksürüğe karşı ise olgun meyveleri yenir [85]. Hemoroit tedavisinde bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir [42].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki alkoloit içerir [63]. Bitki, flavonoidler ve kinolin içermektedir [136].

4.1.7.15. Echinops spinosissimus subsp. bithynicus (Boiss.) Greuter, Willdenowia 33: 58 (2003).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Echinops* / Topuz

Habitat : Maki ve step üzerindeki kayalık kireçtaşı ve magmatik yamaçlar, *Quercus* ve *Pinus* ormanları, yol kenarı, nadas tarlaları..

Çiçeklenme : (Mayıs)-Haziran-Ağustos.

Yükseklik : 0-1650

Element : İnan-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Amasya, Ankara, Artvin, Bitlis, Burdur, Erzincan, Giresun, Hakkâri, Hatay, Kahramanmaraş, Kars, Nevşehir, Osmaniye, Şanlıurfa, Tokat, Tunceli.



Şekil 4.1.7.15.1. *Echinops spinosissimus subsp. bithynicus*. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Kirpibaşı Yöresel isimler: Şekerok, Şekirok (K).	Kullanım kodu: İIA1 Kullanım amacı: Tıbbi bitki
---	--

Literatürdeki diğer adları: Diken başı, Gök diken, Topus, Topus diken, Topuz [13], Gâvur başı [7], Kılındor, Şekerok [83], Serteş [13, 66], Şekirok, Gother, Hergot, Şekironek, Şekiroka keran, Telî, Zilgilzava, Gongil, Teşîlok, Bağûge, Gîvar, Babûge, Kerteşî, Serkerteşî, Tûsî, Tîso, Corêk, Rûvekî, Dirîknî, Degrê, Mêşkekey, Findikîk [66], Serteşî [67], Dikik, Serkeşîş, Topiz [66, 67], Eşek kengeri [34], Gihayi deva, Deve diken, Şok etpap [117].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mayıs-Eylül.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Cevizlik Mahallesi, Akbağ-Cevizlik yolu, 3-4. km yol kenarı, 37°21'37"K 40°35'49"D, 1.065 m, 05.05.2018-13.06.2019, M.Kılıç 182.

Kullanılan kısım: Yaprak, tohum.

Kullanım şekli:

a) Diyabet hastalığı için bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Cemal İLHAN, Ahmetli; Aslıya İLHAN, Ambar; Mehmet Ali TUTAŞI, Cumhuriyet).

b) Kaşınıtı hastalığının tedavisinde bitkinin yaprakları kaşınan yere sürülür (Mehmet BEDİR, Kumlu).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin çiçek durumlarının eksteni çiğ olarak tüketilir [13]. Bitki hayvan yemi olarak kullanılır [7]. Bitkinin tatlı olan tohumu çiğ olarak tüketilir. Ayrıca bitki kuruyunca yakacak olarak kullanılır [83]. Bitkinin çiçek kurulu eksteni doğrudan yenerek şeker hastalığı tedavisinde kullanılır. Yaprakları kaynatılıp sıtma tedavisinde suyu içilir. Çiçek kurulu eksteni çiğ olarak yenir, Ayrıca bitkinin tümü hayvan yemi olarak kullanılır [34]. Bitki hayvan yemi olarak kullanılır (özellikle develer) [37]. Eşeklerin sevdiği bitkilerdendir. Bitkinin toprak üstü kısımları dikenlerden arındırılıp, yenir [117].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki alkoloitler içerir [137]. Bitki flavonoidler içermektedir [138].

4.1.7.16. *Gundelia mesopotamica* Fırat, Acta Biol. Turc. 30(3): 65 (2017).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Gundelia* / Kenger

Habitat : Kayalık yamaçlar, step, yol kenarı.

Çiçeklenme : Mayıs-Haziran.

Yükseklik : 807-1.100

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : VU B1ab (i,ii,iii)+2ab (i,ii,iii) [139].

Türkiye Dağılımı : Mardin ve Türkiye için Endemiktir.



Şekil 4.1.7.16.1. *Gundelia mesopotamica*. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Kenger, Kireng. Yöresel isimler: Kereng (K), Herşef (A), Ğerkuve, Erkuve (S).	Kullanım kodu: IA1, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Kenger sakızı [8, 83], Enger, Kengir, Kengi otu [8, 13], Kengel [8, 13, 38, 139], Kenger [13, 31, 38, 79, 83, 91, 94, 97, 139], Kereng [31, 32, 38, 66, 79, 83, 85, 94, 117, 139], Cenger, Çakırdikeni, Çengel otu, Çenger, Datlı kenger, Henger, Kalagan, Kaluga, Kanak, Kanaak, Kanatma, Kan diken, Kanger, Kenker, Kepre, Kingar, Kongol, Sakız otu, Tatlı kenger [13], Hazinge [83], Kerenk [20, 45, 139], Kenger tikeni, Gağnak [88], Kengêr [66, 139], Kelenga talik, Kengerê heran, Kengero talik, Kerenga keran [67], Kôrav [66, 67, 139], Erkuvê, Herşef [32], Acı kenger [34, 139], Kinger [38], Keven, Eşek diken [139], Has kenger [117, 139], Arkue [45], Keub, Şok [117].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Cevizlik Mahallesi, Akbağ-Cevizlik yolu, 3-4. km yol kenarı, 37°21'37"K 40°35'49"D, 1.065 m, 05.05.2018, M.Kılıç 182.

Kullanılan kısım: Kök, yaprak, gövde, çiçek, tohum ve toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin kök kısmı et veya soğan ve yumurta ile kavrulmuş tüketilir (Nurdan ÖZALTUN, İlyas BORAN, 13 Mart; Cihat ERGEN, Çabuk; Şeyhmuz ATAÇ, Çağlar; Şakir MEMİŞ, Çatak; Rıdvan BÜYÜK, Çıplaktepe; Mahmut EDİZ, Dara; Yusuf ÇELİK, Gökçe; Azize KAYA, Güneyli; İbrahim EKİN, Gurağaç; Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Mahmut ARİ, Haydar; Erdal KAYGIN, İstasyon; Neslihan DEMİRKIRAN, Emine ELALMIŞ, Kabala; Berat DEĞER, Karademir; Hayrettin BALA, Kayacan; Faysal ADIN, Konaklı; Sıdar ÇELİK, Kotek; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy; Ayşe AKBALI, Medrese; Mahmut KAVAL, Kutbettin YAVUZ, Nur; A. Hamit DEĞER, Ofis; Emine ARSLAN, Ahmet ADAM, Ortaköy; Sakine ADSAN, Özlüce; Gülistan ERGÜN, Saraçoğlu; Mehmet Münir MÜNGAN, Savurkapı; Nurullah TATLİDEDE, Şehidiye; Şeyhmus ELİK, Yardere; Şeyhdavut BULUT, Yayla; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı; Abidin NAYIR, Yaylacık; Halil ECEVİT, Yenice; Saadet TELİMEN, Yenikapı; Fatma MÜNGAN KILIÇ, Necla VARLIK, Yenişehir; Beşir CAN, Hanife AKIN, Mehmet AY, Yüce).

b) Kansızlık ve diyabet hastalığında bitkinin kökü kavrulmuş yemek olarak tüketilir (Abdülkadir DEMİR, Boztepe; Bahar ŞİMŞEK, İstasyon; Hilal ASLAN, Necmettin;

Bilal YILDIRIM, Nur; Nazlı ATAÖZCAN, Ortaköy; Özlem AY, Savurkapı; Mansur UĞURGEL, Şar; Gafur TOKAN, Yayla).

c) Siğil tedavisinde bitkinin yaprak kısımları kaynatılıp, suyu ile siğilli bölge yıkanır (Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe).

ç) Bitkinin köklerinden turşu yapılarak tüketilir (Besrai KARAASLAN, Dara; Ayetullah KAPAN, Eroğlu).

d) Kabızlık giderici olarak bitkinin kökü çiğ veya yemeği yapılarak tüketilir (Enes MEMİŞ, Çatak; Şemsettin ATEŞ, Eskikale; Sevda ATLI, Eryeri; Kevser ŞEN, Kotek; Dilan AYKURT, Necmettin; Ömer DEĞER, Yolbaşı).

e) Bağırsak hastalıklarının tedavisinde bitkinin kökünden yapılan yemek tüketilir (Abdurrahman MUNGAN, Kayacan).

f) Damar tıkanıklığında bitkinin kökü soğan ve yumurta ile kavrulup tüketilir (Mehmet BEDİR, Kumlu).

g) Boğaz ağrısında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Ferhan AKGÜÇ, Medrese; Rojbin DEMİRCAN, Nur; Hasan AYAN, Sultanköy; Cihat AÇAR, Ulucami; Umut ADSAY, Mehmet USANMAZ, Yalım).

ğ) Kanser hastalığının tedavisinde bitkinin kök ve gövde kısımları pişirilerek tüketilir (Narin ÇELİK, Pelda ŞAHİN, Nur).

h) Karın ağrısının tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Dilek ERTEN, Nur; Bahar NAYIR, Yaylacık).

ı) Ayaklardaki mantar hastalığında bitkinin kökünden elde edilen süt, mantarlı bölgeye sürülür (Muhammet SİNER, Nur).

i) Karaciğer hastalıklarında bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Ömer Faruk AYDIN, İstasyon).

k) Safra kesesi rahatsızlığının tedavisinde bitkinin çiçekleri kaynatılıp suyu içilir (Servet ADSAN, Özlüce).

l) Kan temizleyici olarak bitkinin kök kısmı kaynatılıp suyu içilir (Meryem ACAR, Yenişehir).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin genç sürgünleri pişirilerek yenir ve kökünden sakız elde edilir. Bitkinin kökünden Kenger sakızı elde edilir ve çiğnenir. Bitkinin meyveleri kavrulup toz edilerek Kenger kahvesi elde edilir ve pişirilerek içilir [8, 13]. Bitkinin gövde kısmı soyularak yemek yapılır. Kökü güneşte bekletilir saatte bir budama yapılır, kökünden çıkan süt sakıza dönüşür. Kuruduktan sonra yakacak olarak kullanılır [31, 79]. Bitkinin genç sürgünleri sebze olarak kullanılmakta ve

yemeği yapılmaktadır. Bitkinin kökünden sakız elde edilir. Bu sakız, iştah açıcı ve diş etlerini kuvvetlendirici olarak çığnenir. Olgun tohumları tazeyken yenir. Ayrıca, kurumuş toprak üştü kısımları, yakacak olarak da kullanılır [83]. Bitkinin gövdesi soyularak tüketilir [20, 45]. Bitki kuruyunca toplanan meyveler dövölüp kavrulduktan sonra kahve gibi pişirilerek içilmektedir. Bitkinin gövdesi kırılınca akan beyaz madde toplanıp sıcak su içinde yumuşatılıp sakız gibi çığnenmektedir [88]. Bitkiden elde edilen süt ile ödem attırmak için haricen kullanılır. Diş ağrısı için ise bitkinin tohumları kaynatılıp suyu içilir [97]. Bitkinin kökünden elde edilen sakız gıda olarak tüketilir [94]. Egzama rahatsızlığına karşı bitkinin kökü dövölür ve buğday ile karıştırılarak lapa haline getirilir ve hastalıklı bölgenin üzerine bırakılır. Mide rahatsızlıklarına karşı kaynatılır ve suyu içilir. Ayrıca yemeği yapılıp yenir. Yüksek tansiyon rahatsızlığına karşı bitkinin kökleri kabuğundan soyularak yenir [32]. Bitkinin kökünün kabuk kısmı sindirimi kolaylaştırıcı olarak tüketilir. Gövdesinin dip kısmından elde edilen sakız, sigarayı bırakmak amacıyla ve susuzluğu giderici olarak çığnenir. Bitkinin sürgünleri ile yumurtalı kavurma veya pişirilerek yemek yapılır. Gövde kabuğu soyulduktan sonra yenir [91]. Diyabet hastalığı tedavisinde bitkinin kökü kaynatılıp suyu içilir. Olgun meyveleri doğrudan yenerek mide ülserinin tedavisinde kullanılır. Diş etlerini kuvvetlendirmek amacıyla bitkinin kökünden elde edilen sakız çığnenir. Ayrıca bitkinin tümü hayvan yemi olarak kullanılır [34]. Bitkinin genç sürgünleri çığ olarak veya haşlanıp yumurta ve soğan ile kavrulur da tüketilir. Ayrıca çeşitli hastalıklara iyi geldiği düşünölüp kaynatılarak suyu içilir [37]. Bitkinin çiçeği ve kökü çığ olarak tüketilir. Bitkinin kökünden sakız elde edilir [38]. Bitkinin yemeği yapılır, elde edilen sakızı çığnenir ve otlı peynir yapımında kullanılır [139]. Bitkinin toprak üştü kısımlarından yemek yapılarak tüketilir. Tohumları kahve olarak kullanılmaktadır. Diş eti hastalıklarına karşı bitkinin kökünden elde edilen sakız kullanılmaktadır [117]. Bitkinin gövde kısmı yemek yapılarak ve böreklere katılarak tüketilir [85].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: *Gundelia tournefortii* var. *armata* uçucu yağ; germacrene D (% 21.6) içerir [140]. *Gundelia tournefortii* L.'nin tohumlarında lineolik asit (%4 3,98), oleik asit (% 28,29), palmitik asit (% 13,42), 8-oktadekenoik asit (% 6,89) bulunur [141].

4.1.7.17. Lactuca serriola L., Cent. Pl. 2: 29 (1756).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Lactuca* / Marul

Habitat : Otluk ve kayalık yamaç, tarla kenarı, nadas tarla, ekili tarla.

Çiçeklenme : Temmuz-Eylül.

Yükseklik : 0-1750

Element : Avrupa-Sibirya.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Ankara, Burdur, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkâri, Hatay, Iğdır, İstanbul, İzmir, Karabük, Karaman, Kayseri, Konya, Muğla, Muş, Nevşehir, Niğde, Sakarya, Sinop, Sivas, Şanlıurfa, Van.



Şekil 4.1.7.17.1. Lactuca serriola. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Eşekhelvası	Kullanım kodu: IA1, IA9, IIA1, IVA.
Yöresel isimler: Taliye, Tahli, Tali, Tahliyê keva (K).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki, yem.

Literatürdeki diğer adları: Has marul, Yağ marulu [8], Eşek marulu [8, 13, 29], Yabani marul [8, 18, 91], Acı marul [8, 13, 23, 29, 33, 91, 115], Tahliç [13], Şiro [83], Keklik otu, Şeytan tüyü [88], Giyaşîrk, Talika zaraca, Talînck [66], Givêçkega, Goşe nivene, Helikvaş, Marolê heran, Pelemer, Kanikvaş, Tahliç, Taliya kevan, Taliyê gozellan, Tehlişk, Vaşvincî, Ğizêmok [67], Heleza kibletnimayî, Murad, Kaco, Kanzrîg, Şîrok, Talika zerencam, Talişk, Ğasa bejî, Gunekvaş [66, 67], Kajo [94],

Deli marul, Eşek helvası, Sütlü marul [29, 115], Acıbitli, Kılı çor [91], Tarla marul, Dilli tura [33], Keklik otu [34], Dikenli yabancı marul [41], Hasi kera [85], Lezzini [117], Hindiba, Kaju [42].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Tandır Mahallesi mevki, tarla yanları, 37°07'58"K 41°04'35"D, 548 m, 31.03.2018, M.Kılıç 144.

Kullanılan kısım: Taban yaprak.

Kullanım şekli:

a) Diyabet hastalığının tedavisinde bitkinin taban yaprakları lapa haline getirilerek tüketilir (İzzet BEGEÇ, Eroğlu).

b) Bitkinin taban yaprakları hayvanlara yem olarak verilir (İzzet BEGEÇ, Eroğlu).

c) Sivrisinek sokmalarına karşı gövdesinden elde edilen süt sokulan yere sürülür (Cengiz ERSAN, Eskikale).

ç) Bitkinin yapraklarından salata yapılarak, tüketilir (Fatime BİSEN, Hatice NURDAĞ YÜCESOY, Latifiye; Kübra ÇALHAN, Savurkapı).

d) Keklik kuşu, bitkiden elde edilen süt sıvısı ile beslenir (Kutbettin YAVUZ, Nur).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin çiçekli dalları idrar arttırıcı, antispazmotik ve yatıştırıcı etkilere sahiptir. Bitkiden elde edilen "Marul yağı" uyuşturucu ve uyutucu etkiye sahiptir, hap halinde günde bir grama kadar alınabilir [8]. Köklerinden dağ sakızı denen sakız elde edilir [13]. Bitkinin, çiçekli dalları idrar arttırıcı, antispazmodik ve yatıştırıcı etkilere sahiptir. Çiçek durumu kekliklere yem olarak verilir [18]. Bitkinin yaprakları ile keklik kuşu beslenir. Çocuklar bitkinin tohumlarına üfleyerek oyun oynarlar [88]. Kan temizleyici, mide ve kalp hastalıklarında bitkinin yaprakları çiğ olarak veya salatası yapılarak tüketilir [23]. Bitkinin toprak üstü kısımları gıda olarak tüketilir [94]. Diyabet ve tansiyonu düzenleyici olarak taze gövdesi soyulup tuzlanarak yenir. Astım ve nefes darlığı hastalıklarının tedavisinde bitkinin kurutulmuş kökü kaynatılıp aç karnına içilir. Hastalanan yabancı hayvanlar zaman zaman taze yapraklarından yerler, eşekler ve büyükbaş hayvanlar ise severek yer [29]. Karın ağrısının giderilmesinde bitkinin vejetatif döneminde (genç, körpe) toprak üstü kısımları çiğ olarak tüketilir. Vejetatif dönemde toprak üstü kısımlarından salata yapılır, yaprakları çiğ olarak yenir veya yaprakları çiğ olarak ekmek arasına konulup tüketilir [91]. Bitkinin yaprak kısmı doğrudan salataya katılarak veya yufka ile dürüm yapılarak tüketilir. Zayıflatıcı olarak bitkinin yaprak kısmı doğrudan tüketilir [33]. Böbrek taşı düşürmek için

bitki vejetatif döneminde toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir. Bitkinin çiçek durumu keklik yemi olarak kullanılır [34]. Astım tedavisinde bitkinin kök kısmı kaynatılıp suyu içilir [115]. Mide ve karın ağrısına karşı bitkinin öz suyu kullanılır [41]. Eşeklerin sevdiği bitkilerdendir [85]. Astım tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kullanılır. Ayrıca bitki hayvan yemi olarak kullanılır [117]. Hemoroit tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip suyu içilir [42].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki, alkaloidler, oksalik asit, laktukopikrin ve seskuiterpen esterler içerir [297].

4.1.7.18. *Matricaria aurea* Sch. Bip., Bonplandia 8: 369 (1860).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi
Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler
Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı
Aile : Asteraceae / Papatyagiller
Cins : *Matricaria* / Almanpapatyasi

Habitat : Ekili alan, yol kenarı.
Çiçeklenme : Mart-Mayıs.
Yükseklik : 0-800
Element : Bilinmiyor.
Tehlike kategorisi : LC.
Türkiye Dağılımı : Antalya, Gaziantep, Şanlıurfa.



Şekil 4.1.7.18.1. *Matricaria aurea*. Genel (yaş ve kuru örneği) ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Çiçeğezer Yöresel isimler: Gihayê seva, Beybun (K), Beybuniç, Beybun (A).	Kullanım kodu: IIA1 Kullanım amacı: Tıbbi bitki
--	--

Literatürdeki diğer adları: Çiçege zer [31, 79], Gayekaseva, Gihakeseva [20, 32, 45], Beybunıç [20, 45], Mastik motik, Betbûna genî, Dîjnok, Gula beyare, Kekvila spi, Kuzkelav, Tastasik, Tûtî, Vilika kutika, Calek, Şîmdîk, Şîmlık, Babûnc, Beybûn, Beybûna demanan, Gulêcavîşe, Gulê çavga, Çavke, Çîçeka zer [66], Çîçega zer [67], Beybunic, Beybuniş, Beybuniş Gihakê sêva, Gihakê sêvan, Gihayê sevan, Gihayê sêva [32].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Alakuş Mahallesi mevki, otlak alan, 37°08'59"K 40°52'10"D, 515 m, 31.03.2018, M.Kılıç 158-1.

Kullanılan kısım: Çiçek, toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Astım hastalığının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Cemal İLHAN, Ahmetli; Aziz YILDIZ, Alakuş; Ashya İLHAN, Ambar; İsmail ARİ, Çukuryurt; Selahattin SİYİ, Sultanköy; Bahattin ÖNAL, Tilkitepe; Halil ECEVİT, Yenice; Abdusselam ALTUNKAYNAK, Yukarıaydınlı; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu; Abdulgafur ETE, Yukarıyeniköy).

b) Öksürük giderici olarak bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek içilir (Nusret KAPLAN, Aytepe; Zahir AKIŞ, Buğday; Sabri GÜZEL, Çayırpınar; Ferhan EDİZ, Dara; Zeki IRMAK, Düzlük; Azize KAYA, Güneyli; Naile AYDIN, Hatunlu; Atman ÖZDAŞ, Höyükü; Berat DEĞER, Karademir; Medet ACAY, Faysal ADIN, Konaklı; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy; İbrahim YOLDAŞ, Nur; Havvas AYDIN, Nurköy; Mehmet Baki BAĞIŞ, Ahmet ADAM, Ortaköy; Cemal AYDIN, Sulak; Selahattin SİYİ, Sultanköy; Nergiz ARUN, Tandır; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı; Sercil İNAN, Yaylı; Abdo ERDOĞAN, Yeniköy; Abdullah AKIN, Yüce).

c) Soğuk algınlığının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Rıdvan BÜYÜK, Çıplaktepe; Ferhan EDİZ, Dara; Şeyhmuz DEĞER, Karademir; Şeyhmus SİNCAR, Yenikapı; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).

ç) Grip ve nezle hastalıklarında bitkinin çiçek kısmı kaynatılıp suyu içilir (Cemile ÇELİK, Gökçe; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy).

d) Bronşit ve öksürük hastalıklarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kurutulup, çay gibi demlenerek suyu içilir (Ayşe AKBALI, Medrese; Zübeyde AKTÜRK, Tozan; Abdusselam ALTUNKAYNAK, Yukarıaydınlı).

Literatürdeki kullanımları: Romatizmalı hastalıklarda, çiçekli dalların üst kısımlarının lapası yapılır ve ağrıyan bölgenin üzerine uygulanır [31]. Öksürük, grip, mide ağrısı, bronşit ve kalp ağrısı gibi hastalıklarda bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenip suyu içilir. Taze yapraklarının soda etkisi vardır. Bitkinin toprak üstü kısımları hoş kokusu nedeniyle duvara asılır [20, 45]. Soğuk algınlığı, bronşit, öksürük, boğaz ve bademcik iltihabı hastalıklarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek, aç karnına günde iki defa içilir. Ayrıca göz hastalıklarına karşı toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir [32].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki çiçekleri; fenoller, benzen ve kumarinler içermektedir [142].

4.1.7.19. Notobasis syriaca (L.) Cass., Dict. Sci. Nat., ed. 2. [F. Cuvier] 25: 225 (1822).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Notobasis* / Yavankenger

Habitat : Kireçtaşı kayalık yamaç, nadas tarla ve kenarları, yol kenarı.

Çiçeklenme : Nisan-Haziran.

Yükseklik : 0-850

Element : Akdeniz.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Antalya, Aydın, Çanakkale, Hatay, İçel, İstanbul, İzmir, Muğla, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak.



Şekil 4.1.7.19.1. Notobasis syriaca. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Yavankenger Yöresel isimler: Kelbeş, Kerbeş, Karot (K), Şevki ahmar (A), Kubêdehmore (S).	Kullanım kodu: IA2, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Sitirbek [19], Şekerok, Hayvan kerbeşi, Kulundor [83], Kerbeş [32, 83, 85], Diken [21], Kelem, Kivar, Sîtîrbek [66], Kerbeşka sûrî, Telmekî [66, 67], Ğılındor, Kelbeş, Kurbeşdehmore [32], Kerbeşa kera, Kerbaşa belek [85], Kelehan [117].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Eryeri Mahallesi alt mevkii, vadi kenarı, taşlık alan, 37°17'00"K 40°44'52"D, 673 m, 14.04.2018, M.Kılıç 168.

Kullanılan kısım: Taban yaprak, gövde ve toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Kan pıhtı giderici (damar tıkanıklığı) olarak bitkinin gövdesi soyularak taze halde tüketilir. Ayrıca bitkinin taban yaprakları soğan ve yumurta ile kavrulup tüketilir (Cemal İLHAN, Ahmetli).

b) Astım hastalığının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp ekşimesin diye soğuk ortamda bekletilir ve suyu içilir (Abdurrahman MUNGAN, Kayacan).

c) Bitkinin taban yaprakları soğan ile kavrulup tüketilir (Mehmet ÜTMÜ, 13 Mart; Şakir MEMİŞ, Çatak; Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe; Ferhan EDİZ, Dara; Fehime BEGEÇ, Eroğlu; Gülay YILDIRIM, Gökçe; Kemal ACAY, Göllü; Azize KAYA, Güneyli; İbrahim EKİN, Güragaç; Atman ÖZDAŞ, Höyükü; Zafer SOSYAL, İstasyon; Tahir DURMAZ, Kabala; Şeyhmuz DEĞER, Karademir; Medet ACAY, Konaklı; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy; Ayşe AKBALI, Medrese; Kutbettin YAVUZ, Nur;

Havvas AYDIN, Nurköy; Ahmet ADAM, Ortaköy; Mahmut DURAN, Sultanköy; Nurullah TATLIDEDE, Şehidiye; Şeyhmus ELİK, Yardere).

ç) Bitkinin gövdesi soyularak tüketilir (Ferha ARSLAN, Çalışlı; Berfin HAZAR, Çiftlikköy; İsmail EDİZ, Dara; Gazali DERİN, Eryeri; Erdal KAYGIN, İstasyon; Sevda ATLI, Eryeri; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin genç sürgünlerinin yemeği yapılır [19]. Bitki tazeyken, gövde ve baş kısmı dikenlerden temizlenerek tüketilir. Ayrıca yakacak olarak da kullanılır [83]. Körpe gövdenin kabuğu soyulup tüketilir. Bitki hayvan (koyun, keçi) yemi olarak kullanılır [21]. Bitkinin gövdesi gıda olarak kullanılır [94]. Karaciğer hastalıklarında bitkinin tohumu ezilerek tüketilir [32]. Bitkinin gövdesi çiğ olarak veya yemeği yapıp, yenir [85]. Bitkinin gövdesi soyulup yenir. Ayrıca hayvan yemi olarak kullanılır [117].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki flavonoid içerir [63]. Bitki fenoller içerir [143].

4.1.7.20. *Onopordum acanthium* L., Sp. Pl. 827 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Onopordum* / Kangal

Habitat : Kayalık yamaç, dağ yamacı, orman açıklığı, yol kenarı, tarla.

Çiçeklenme : Haziran-Ağustos.

Yükseklik : 600-2600

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Ağrı, Ankara, Artvin, Bingöl, Diyarbakır, Erzurum, Gümüşhane, Iğdır, Isparta, İstanbul, Hakkâri, Kastamonu, Sakarya, Şanlıurfa, Van.



Şekil 4.1.7.20.1. Onopordum acanthium. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Galagan Yöresel isimler: Kelbeş, Kerbeş, Karot (K), Şevki âhmar (A), Kubêdehmerê (S).	Kullanım kodu: IA1, IA2, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	--

Literatürdeki diğer adları: Kocabaş [8], Kangal, Sıyırma, Sıyırma dikenî, Sıyırtma, Galagan, Kalagan [13], Kolek [19], Kenger [90], Gangal [40, 90], Kinger heron [84], Kengir, Kereng, Kênger heran, Koleg, Strîmişk, Teliyê hera, Tûsî, Kelbeş, Kerenga keran, Kalgan, Kavlang, Galagan, Kalagan, Kavligan [66], Dîre herî, Dirke pûşîn, Şilarê puyan, Telîyê heran [67], Kerbeş, Kingal, Kulîndor, Kılğan [66, 67], Kivar [42, 144], Adi eşek dikenî [41].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Eylül.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Kotek Mahallesi, Artuklu-Nusaybin karayolu, Karlıca su tesislerini 500 m geçince, yol kenarı, kayalık yamaçlar, 37°17'07"K 40°46'33"D, 741 m, 15.04.2018, M.Kılıç 171.

Kullanılan kısım: Taban yaprak, gövde, meyve.

Kullanım şekli:

a) Kan pıhtı giderici (Damar tıkanıklığı) olarak bitkinin gövdesi soyularak taze halde tüketilir. Ayrıca bitkinin taban yaprakları soğan ve yumurta ile kavrulmuş olarak tüketilir (Cemal İLHAN, Ahmetli).

b) Bitkinin taban yaprakları soğan ile kavrulmuş olarak tüketilir (Mehmet ÜTMÜ, 13 Mart; Abdülsatır BAĞ, Buğday; Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe; Ferhan EDİZ, Dara;

Fehime BEGEÇ, Eroğlu; Gülay YILDIRIM, Gökçe; Kemal ACAY, Göllü; Azize KAYA, Güneyle; İbrahim EKİN, Gurağaç; Atman ÖZDAŞ, Höyükü; Zafer SOSYAL, İstasyon; Tahir DURMAZ, Kabala; Şeymuz DEĞER, Karademir; Medet ACAY, Konaklı; Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy; Kutbettin YAVUZ, Nur; Mehmet Baki BAĞIŞ, Ortaköy; Mahmut DURAN, Sultanköy; Nurullah TATLIDEDE, Şehidiye; Nergiz ARUN, Tandır; Aydın ERAKMAN, Teker; Şeymus ELİK, Yardere; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı; Halil ECEVİT, Yenice; Canan ÖZGÜN, Yenişehir; Abdusselam ALTUNKAYNAK, Yukarıaydınlı; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu; Beşir CAN, Abdullah AKIN, Yüce).

c) Mide ve basur (hemoroit) hastalıklarında bitkinin taban yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Enes MEMİŞ, Çatak; Hamza ATAÇ, Çağlar).

ç) Sarılık hastalığının tedavisinde bitkinin taban yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Şakir MEMİŞ, Çatak; Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Havvas AYDIN, Nurköy; Serkan İNAL, Yaylı).

d) Bitkinin gövdesi soyularak tüketilir (Ferha ARSLAN, Çalışlı; Berfin HAZAR, Çiftlikköy; İsmail EDİZ, Dara; Gazali DERİN, Eryeri; Erdal KAYGIN, İstasyon; Sevda ATLI, Eryeri; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).

e) Basur hastalığının tedavisinde bitkinin tohumu dövülür ve lapa haline getirilir, basurlu bölgeye uygulanır (Kemal KOÇ, Akıncı; İsmail EDİZ, Dara; Hüseyin ÖZKAN, Dibektaş; Mahmut ARİ, Haydar; Sevda ATLI, Eryeri; Mansur UĞURGEL, Şar; Veysi ACIBUCA, Yenişehir).

Literatürdeki kullanımları: İdrar arttırıcı, ateş düşürücü, midevi ve iştah açıcı olarak bitkinin çiçekli dalları ve kökü kaynatılıp içilir [8]. Bitkinin gövdesi soyulduktan sonra çiğ olarak tüketilir [13, 19]. Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır [19]. Bitkinin kökü ve gövdesi soyularak tüketilir. Toprak üstü kısımları ise, evlerin damına nazardan korunmak amacıyla konulur [90]. Hepatit hastalıkları ve hemoroid tedavisinde bitkinin tohumu kaynatılıp, bal ile karıştırılır ve sabah aç karnına bir bardak içilir [84]. Hemoroid tedavisinde bitkinin çiçek durumu kaynatılıp, yemeklerden önce bir çay bardağı suyu içilir [144]. Bitkinin kökü ve gövdesi soyularak tüketilir [40]. Hemoroid tedavisinde bitkinin kökü ve tohumu kullanılır [41]. Hemoroit tedavisinde bitkinin çiçek durumu kaynatılıp suyu içilir [42].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitkinin toprak üstü kısımları ve kökünde; flavonoidler, fenilpropanoidler, liganlar, triterpenoidler, seskiterpen laktonlar ve steroller bulunmaktadır [145].

4.1.7.21. Onopordum carduchorum Bornm. & Beauverd, Bull. Soc. Bot. Genève 1914, Ser. II. vi 150 (1914).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Onopordum* / Kangal

Habitat : Step, maki açıklıkları, dere kenarı, tarla.

Çiçeklenme : Mayıs-Temmuz.

Yükseklik : 380-1000

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hakkâri, Hatay, Isparta, Nevşehir, Şanlıurfa, Şırnak, Tokat.



Şekil 4.1.7.21.1. Onopordum carduchorum. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Kavdiken Yöresel isimler: Kelbeş, Kerbeş, Karot (K), Şevki âhmar (A), Kubêdehmoê (S).	Kullanım kodu: IA1, IA2, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	--

Literatürdeki diğer adları: Kangal, Sıyırma, Sıyırma diken, Sıyırtma, Eşek diken [13], Kulindor [83], Kifar [20, 45], Kengir, Kereng, Kênger heran, Kingal, Kulindor, Koleg, Strîmişk, Teliyê hera, Tûsî, Kerbeş, Kerenga keran, Kilğan, Kalgan, Kavlang, Galagan, Kalagan, Kavligan [66], Kilindora kurdan, Koleka kurdan [67], Kelbeş [32, 66], Kangal, Kangal diken [91], Bızır şevk, Kolek, Kubêdehmoê, Şevki ahmar [32], Kulindor [85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Yüce Mahallesi, Sultan Şeyhmus ziyaret yolu, yol kenarı, kayalık yamaçlar, 37°27'18"K 40°36'59"D, 998 m, 12.05.2018, M.Kılıç 185.

Kullanılan kısım: Taban yaprak, gövde, meyve.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin taban yaprakları soğan ve yumurta ile kavrulmuş olarak tüketilir (Helin PAÇ, Aran; Şeyhmuz ATAÇ, Çağlar; Rıdvan BÜYÜK, Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe; Fehime BEGEÇ, Eroğlu; Gülay YILDIRIM, Gökçe; Azize KAYA, Güneyli; İbrahim EKİN, Güragaç; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Pınar ANDİNÇ, Ortaköy; Aydın ERAKMAN, Teker).

b) Mide ve basur (hemoroit) hastalıklarında bitkinin taban yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Enes MEMİŞ, Çatak; Hamza ATAÇ, Çağlar).

c) Bitkinin gövdesi soyularak tüketilir (Ferha ARSLAN, Çalışlı; Berfin HAZAR, Çiftlikköy; İsmail EDİZ, Dara; Gazali DERİN, Eryeri; Erdal KAYGIN, İstasyon; Sevda ATLI, Eryeri; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).

ç) Basur hastalığının tedavisinde bitkinin meyvesi dövülür ve lapa haline getirilir, basurlu bölgeye uygulanır (Kemal KOÇ, Akıncı; İsmail EDİZ, Dara; Hüseyin ÖZKAN, Dibektaş; Mahmut ARİ, Haydar; Sevda ATLI, Eryeri; Mansur UĞURGEL, Şar; Veysi ACIBUCA, Yenişehir).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin gövdesi soyulduktan sonra çiğ olarak tüketilir [13, 20, 45]. Bitkinin çiçek durumu ve gövdesi taze iken dikenleri soyularak tüketilir. Ayrıca, toprak üstü kısımları yakacak olarak kullanılır. Uçucu akenleri ise çocuklar tarafından oyun amaçlı kullanılır [83]. Mide ülseri tedavisinde bitkinin meyveleri dövülüp, çay gibi demlenip içilir. Gövdesi soyularak tüketilir. Toprak üstü kısımları kurutulup, hayvan yemi olarak kullanılır [91]. Hemoroid tedavisinde bitkinin tohumları toz haline getirilir ve sabah, akşam aç karnına tüketilir. Kansere karşı bitki

çiçek durumu kaynatılıp içilir [32]. Basura karşı bitkinin tohumu tüketilir. Bitkinin gövdesi soyulup yenir. Ayrıca tohumu çerez olarak tüketilir [85].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki; flavonoidler ve fenolik asitler içerir [146].

4.1.7.22. *Scorzonera mollis* subsp. *mollis* M.Bieb., Fl. Taur.-Caucas. 3: 522 (1819).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Scorzonera* / Tekesakalı

Habitat : Kayalık yamaç, çayırlar, *Pinus pallasiana* orman.

Çiçeklenme : Nisan-Haziran.

Yükseklik : 30-2650

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Ağrı, Bitlis, Gümüşhane, İstanbul, Hakkâri, Kırklareli, Sinop, Şırnak, Tunceli, Van.



Şekil 4.1.7.22.1. *Scorzonera mollis* subsp. *mollis*. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: İskorçına Yöresel isimler: Gepa miye, Barika miye, Sping, Gizrik (K), Jinebıl geyr, Gezrik (A).	Kullanım kodu: IA1, IA2, IA6, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Goftigoda [8, 13], Bihçalık [16], Bırçalık, Bırçalak, Bırçılak, Burçalak, Murçalıh, Murçalık, Pırçalık, Porçalık, Purçalak, Purçalık [13], Gilekoçık, Gizer [18], Burcalıĝ, Burrum, Burrun, Burrun pısıq, Purrik [7], Burçalık [13, 24], Dombalan, Adam yemliĝi [90], Geçi ciciĝi [104], Palumink [81], Şing, Vıl [84], Kencelizk, Kurzi [65], Birûm, Zirgîzer, Ğirgîzer, Gizêrek, Yarkok, Gêzer, Gizêr, Giyabenışt, Nerebent, Cîbar, Kehê, Giyayê kajik, Giyayê kajok, Parim, Tûlû, Erpelan, Pîrepind, Arvent, Pûrrik, Parîn, Palûmînk [66], Gizêrî [67], Bırçalık [66, 67], Spling, Yemlik [34].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Eylül.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Ahmetli Mahallesi, Konaklı-Kaynak sokak yolu 2. km, 37°14'30"K 40°57'43"D, 927 m, 07.04.2018, M.Kılıç 162.

Kullanılan kısım: Kök (tuber), çiçek, toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin toprak üstü kısımları çiğ veya soğan ve yumurta ile kavrulurarak tüketilir (Şeyhmuz CAN, Boztepe; Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Gazali DRRİN, Eryeri; Naile AYDIN, Hatunlu; Neslihan DEMİRKIRAN, Kabala; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy; Rabia AKYÜZ, Nur; M. Faruk BAŞ, Sultanköy; Betül AŞLAMACIER, Şehidiye; Erdal KARADENİZ, Yenişehir; Hanife AKIN, Faruk AKIN, Yüce).

b) Cilt sağlığı için bitkinin kök kısmı tüketilir (Abdurrahman MUNGAN, Kayacan).

c) Karaciğer hastalığının tedavisinde bitkinin çiçek kısmı çiğ olarak tüketilir (Ayhan ARUN, Tandır).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin kökleri yenir [8, 13, 18]. Bitkinin toprak üstü kısımları bulgur ve soğan ile haşlanarak yemeği yapıp, tüketilir [16]. Bitkinin tüm kısımları yenir [7, 90]. Bitkinin toprak üstü kısımları (yaprak hariç) gıda olarak tüketilir [104]. Bitkinin kökleri soyulduktan sonra, yapraklarının ise yemeği yapılarak tüketilir [81]. Bitkinin kökü soyulduktan sonra yenir. Akciğer hastalıklarında (tüberküloz) bitkinin taze kökü yenir [24]. Diyabet hastalığının tedavisinde bitkinin kökü çiğ olarak tüketilir [84]. Baş ağrısına karşı bitkinin genç yaprakları çiğ olarak veya haşlanarak tüketilir [65]. Yara tedavisinde köklerinden elde edilen sütü haricen kullanılır. Böbrek taşlarının düşürülmesinde, genç bitki çay gibi demlenip suyu içilir. Ayrıca bitki körpe halde iken toprak altı ve topraküstü kısımları tuzlanarak yenir [34].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki klorojenik asit içerir [147].

4.1.7.23. Silybum marianum subsp. marianum (L.) Gaertn., Fruct. et Sem. 2: 378 (1791).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Silybum* / Devedikeni

Habitat : Hendek, yol kenarı, nadas tarla.

Çiçeklenme : Nisan-Mayıs.

Yükseklik : 0-600

Element : Akdeniz.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Denizli, Hatay, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Manisa, Samsun.



Şekil 4.1.7.23.1. Silybum marianum subsp. marianum. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Devedikeni Yöresel isimler: Kelbeş, Kerbeş, Karot (K), Şevki âhmar (A), Kubêdehmoê (S).	Kullanım kodu: IA1, IA2,IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Deve kengeri, Kengel, Kıbbun, Şevkülmeriyem, Uslu kenger [8], Akkız, Meryemana dikenli, Uslu kenger [8, 13], Sütükengel [8, 13, 29], Deve dikenli [5, 8, 13, 29, 42, 88, 148, 149], Cengel, Gangal, Kangal, Ala kangal, Ala

kenger, Deve gengeli, Eşek diken, Gangal diken, Gankal, Genge, Genger, Kıbbun, Kocabaşı, Uslu kengel [13], Kocabaş [11, 13], Kenger [13, 29], Kenger diken, Yaban diken, Akkız diken, Kozal diken [5], Sütlü kenger, Deve kengeli, Sütlü, Sütlüdiken, Tiken, Diken [29], Belik, Çanteleyo sûre, Çavbaze, Dobeser, Gengel, Givîj, Givzong, Kerbeşka pîroz, Kînger, Kangal, Kelegan, Serbedo, Stribelok, Strîmiş, Teluyê belok, Zirî [67], Kerbeş, Şok [117].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Eylül.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Eryeri Mahallesi alt mevkii, tarla kenarı, 37°16'27"K 40°44'43"D, 630 m, 14.04.2018, M.Kılıç 168.

Kullanılan kısım: Taban yaprak, gövde, meyve.

Kullanım şekli:

a) Kan pıhtı giderici (Damar tıkanıklığı) olarak bitkinin gövdesi soyularak taze halde tüketilir. Ayrıca bitkinin taban yaprakları soğan ve yumurta ile kavrulmuş tüketilir (Cemal İLHAN, Ahmetli).

b) Bitkinin taban yaprakları soğan ile kavrulmuş tüketilir (Mehmet ÜTMÜ, 13 Mart; Abdulsatır BAĞ, Buğday; Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe; Ferhan EDİZ, Dara; Fehime BEGEÇ, Eroğlu; Gülay YILDIRIM, Gökçe; Kemal ACAY, Göllü; Azize KAYA, Güneyli; İbrahim EKİN, Gurağaç; Atman ÖZDAŞ, Höyükli; Zafer SOSYAL, İstasyon; Tahir DURMAZ, Kabala; Şeyhmuz DEĞER, Karademir; Medet ACAY, Konaklı; Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy; Kutbettin YAVUZ, Nur; Mehmet Baki BAĞIŞ, Ortaköy; Mahmut DURAN, Sultanköy; Nurullah TATLİDEDE, Şehidiye; Nergiz ARUN, Tandır; Aydın ERAKMAN, Teker; Şeyhmus ELİK, Yardere; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı; Halil ECEVİT, Yenice; Canan ÖZGÜN, Yenişehir; Abdusselam ALTUNKAYNAK, Yukarıaydınlı; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu; Beşir CAN, Abdullah AKIN, Yüce).

c) Mide ve basur (hemoroit) hastalıklarında bitkinin taban yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Enes MEMİŞ, Çatak; Hamza ATAÇ, Çağlar).

ç) Sarılık hastalığının tedavisinde bitkinin taban yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Şakir MEMİŞ, Çatak; Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Havvas AYDIN, Nurköy; Serkan İNAL, Yaylı).

d) Bitkinin gövdesi soyularak tüketilir (Ferha ARSLAN, Çalışlı; Berfin HAZAR, Çiftlikköy; İsmail EDİZ, Dara; Gazali DERİN, Eryeri; Erdal KAYGIN, İstasyon; Sevda ATLI, Eryeri; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).

e) Basur hastalığının tedavisinde bitkinin tohumu dövülür ve lapa haline getirilir, basurlu bölgeye uygulanır (Kemal KOÇ, Akıncı; İsmail EDİZ, Dara; Hüseyin ÖZKAN, Dibektaş; Mahmut ARI, Haydar; Sevda ATLI, Eryeri; Mansur UĞURGEL, Şar; Veysi ACIBUCA, Yenişehir).

Literatürdeki kullanımları: İdrar arttırıcı, ateş düşürücü, romatizma ağrılarını azaltıcı, yatıştırıcı ve iştah açıcı olarak bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip, yemeklerden önce bir bardak içilir. Karaciğer hastalıklarında ve safra arttırıcı olarak bitkinin meyvesi toz haline getirilip bal ile karıştırılır veya meyveleri kaynatılıp suyu içilir. Ayrıca gövdesi soyulduktan sonra tüketilir [8]. Bitkinin genç sürgünleri sebze olarak kullanılır. Gövde soyulduktan sonra çiğ olarak tüketilmektedir [13]. Bitkinin gövde ve sürgünleri soyulup yenir veya pirinç ile yapılan yemekleri tüketilir [11]. Hemoroid tedavisinde bitkinin çiçekleri kurutulduktan sonra tütün gibi sarılıp içilmekte veya kurutulan çiçekler kaynatılıp suyu içilir [42, 88]. Bitkinin tohumu kullanılmaktadır [148]. Karaciğer hastalıklarının tedavisinde bitkinin gövde ve yaprakları soyulup tüketilir. Gövde ve yapraklarından yemek yapılır. Toprak üstü kısımları kurutulup hayvan yemi olarak kullanılır [5]. Bitkinin gövdesi soyulup yenir. Vücut ağrılarını dindirmek için, toprak üstü kısımları genç iken yemeği yapılıp, yenir. Nezle ve soğuk algınlığı gibi hastalıklarda bitkinin tohumu çay gibi demlenip içilir. Sara ve karaciğer hastalıklarının tedavisi için taze tohumu çay gibi demlenip düzenli olarak, aç karnına tüketilir. Ayrıca bitki, süs bitkisi olarak kullanılır [29]. Bitkinin gövde kısmı soyularak tüketilir. Mide ağrıları, safra kesesi taşları, sinirsel problemler ve vücut direnci için bitki tüketilir [117].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki tanen, rezin, uçucu yağ ve acı maddeler taşımaktadır. Meyve ise sabit yağ, nişasta, tanen ve flavono-lignan türevi bileşikler içermektedir [8]. Bitki flavonoid içerir [63]. Bitki flavono-lignan türevi olarak silmarin (silibin) içerir [149, 150].

4.1.7.24. Taraxacum aleppicum Dahlst., Acta Horti Berg. 9: 14 (1926).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Taraxacum* / Karahindiba

Habitat	: Kurak alanlar, otlaklar.
Çiçeklenme	: Mart-Nisan, Kasım-Aralık.
Yükseklik	: 300-1050
Element	: Akdeniz.
Tehlike kategorisi	: LC.
Türkiye Dağılımı	: Antalya, Çanakkale, Gaziantep, Hatay, Manisa, Şanlıurfa.



Şekil 4.1.7.24.1. Taraxacum aleppicum. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Halephindibası	Kullanım kodu: IA9, IIA1, IVA.
Yöresel isimler: Taliye, Tahli, Tehli, Tali, Tahliyê keva (K), Hindiba (A), Eyado (S).	Kullanım amacı: Tıbbi bitki, yem.

Literatürdeki diğer adları: Kara hindiba kökü [8], Arslandişi, Radika [8, 13], Hindiba, Gelingöbeği, Keklik otu, Şeytanarabası [13], Karahindiba [13, 151], Melji, Vaş zaranca, Ğizêmok, Hidut, Şırtalık, Caşır, Babirdele, Pepû, Pepûle, Pişlê payîzê, Duvînkere [66], Giyayê kevan, Vaşê zaranca, Gulbihar, Gulebilav, Gulekerg, Şelemînkere, Tahlışka kevan, Talîş, Talîşk, Tehlîşk, Vaşê zezeskî, Veşare [67], Giyapîsik, Pişik, Pîsika payizê, Kalîşk, Şıro, Talik, Vasê pisîgan [66, 67], Eyado, Hindiba, Taliyê keva, Tehli, Tali [32], Hindibağ, Lotubile, Sarı papatya [43].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Ocak.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Kotek Mahallesi, Artuklu Katı Atık Aktarma İstasyonu mevkii, Kayalık yamaçlar, 37°17'01"K 40°46'58"D, 780 m, 18.03.2018, M.Kılıç 171.

Kullanılan kısım: Kök, taban yaprak, gövde.

Kullanım şekli:

- a) İdrar yolu enfeksiyonlarında bitkinin taban yaprakları kaynatılarak suyu içilir (Yüksel DEMİR, 13 Mart).
- b) Diyabet hastalığında bitkinin taban yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; İzzet BEGEÇ, Eroğlu; Mansur UĞURGEL, Şar).
- c) Bitkinin taban yaprakları hayvanlara yem olarak verilir (İzzet BEGEÇ, Eroğlu).
- ç) Sivrisinek sokmalarına karşı gövdesinden elde edilen süt sokulan yere sürülür (Cengiz ERSAN, Eskikale).
- d) Safra kesesi, karaciğer ve iltihaplı hastalıklarda bitkinin taban yaprakları kaynatılıp suyu içilir ve lapası iltihaplı alanlara uygulanır (Neşet ASLAN, Ofis).
- e) İdrar söktürücü olarak bitkinin kökü kavrulur kahve gibi içilir, toprak üstü kısımları ise kaynatılıp suyu içilir (Ömer Faruk AYDIN, İstasyon).
- f) Diyabet hastalığının tedavisinde bitkinin kökü kaynatılıp suyu içilir (Mekiye ÇELEBİ, Yüce).
- g) Bitkinin yapraklarından salata yapılarak, tüketilir (Fatime BİSEN, Hatice NURDAĞ YÜCESOY, Latifiye; Kübra ÇALHAN, Savurkapı).
- ğ) Keklik kuşu, bitkiden elde edilen süt ile beslenir (Kutbettin YAVUZ, Nur; Gözlem).

Literatürdeki kullanımları: Hafif ishal, idrar ve safra söktürücü olarak bitkinin kökü çay gibi demlenip veya kaynatılıp içilir. Ayrıca yaprakları sebze olarak satılmaktadır [8]. Bitkinin yaprakları salata yapılarak veya pişirilerek tüketilmektedir [13, 106]. Bitkinin toprak üstü kısımları unlu mamülerin ve salataların içine katılarak, tüketilir [151]. Karaciğer rahatsızlıklarına karşı bitkinin toprak üstü kısımları ve kökü, çiçek açma döneminde kaynatılıp, suyu içilir [32].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki kökü, karbonhidratlar, müsilaj ve acı maddeler içermektedir [13].

4.1.7.25. *Tragopogon porrifolius* subsp. *longirostris* (Sch. Bip.) Greuter, Willdenowia 33: 237 (2003).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Tragopogon* / Yemlik

Habitat : Kayalık yamaç, çalılık, yol kenarı, tarla.

Çiçeklenme : Nisan-Temmuz.

Yükseklik : 0-1150

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Bilecik, Burdur, Bursa, Çanakkale, Diyarbakır, Hatay, İstanbul, İzmir, Konya, Muğla, Sakarya, Sivas, Şanlıurfa, Şırnak, Tunceli, Yozgat.



Şekil 4.1.7.25.1. Tragopogon porrifolius subsp. longirostris. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Helevan	Kullanım kodu: IA1, IA2, IA6, IIA1.
Yöresel isimler: Gepa miye, Barıka miye, Spıng, Pisik (K), Jinebil geyr, Gezrik (A).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Tekesakalı [8, 23], Salsifi, Sarı iskorçına [8, 13], Beyaz iskorçına, Sarı tekesakalı [13], Helevan [83], Sıping [19], Spling [34, 113], Hivhivok [20, 45], Yemlik [22, 34, 75, 88, 104, 113, 117], Sipink [97], Keçi sakalı [28], Gizêrok, Gizerok, Hişping, Marşîng, Siping, Spilk, Şeng, Gulşîn, Vaş zaranca, Rişê bizine, Mircalik, Ağû, Çarîk, Porîm, Isping, Şîn, Espeng, Espenga ğatûnê [66], Şing, Şingî [67], Gêzbelok [66, 67], Sipling [34], Pelgızıra bızına, Fısa pırı [37], Yemlik, Pıncık, Pisik [38].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Tandır Mahallesi mevki, tarla yanları, 37°07'58"K 41°04'35"D, 548 m, 31.03.2018, M.Kılıç 144.

Kullanılan kısım: Kök, çiçek, toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin toprak üstü kısmı salata olarak tüketilir (Erol ORAL, 13 Mart; Zahir AKIŞ, Buğday; Ferhan EDİZ, Dara; Gazali DRRİN, Eryeri; Naile AYDIN, Hatunlu; Neslihan DEMİRKIRAN, Kabala; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy; Rabia AKYÜZ, Nur; Bedir KARATAŞ, Ortaköy; M. Faruk BAŞ, Sultanköy; Betül AŞLAMACIER, Şehidiye; Erdal KARADENİZ, Yenişehir; Hanife AKIN, Abdullah AKIN, Yüce).

b) Cilt sağlığı için bitkinin kök kısmı tüketilir (Abdurrahman MUNGAN, Kayacan).

c) Karaciğer hastalığının tedavisinde bitkinin çiçek kısmı çiğ olarak tüketilir (Ayhan ARUN, Tandır).

Literatürdeki kullanımları: Bitki sebze olarak tüketilir [8]. Bitki genç iken kök ve yaprakları çiğ olarak veya yumurta ile pişirilerek yenir. Yaşlı bitkiler Kocamış adını alır ve kullanılmaz [13]. Bitkinin genç sürgünleri tuzlanıp çiğ olarak tüketilir. Hayvan yemi olarakta kullanılır [19]. Bitkinin kök kısmı, salata olarak tüketilir [83]. Yara tedavisinde bitkinin kökünden elde edilen süt, yara olan yere sürülür [34, 113]. Bitkinin toprak üstü kısımları kurutulmuş veya taze şekilde hayvan yemi olarak kullanılır [20, 45]. Bitki vejetatif dönemde iken çiğ olarak tüketilir. Bitkinin köklerinden elde edilen süt şeklindeki salgısı sakız gibi çiğnenmektedir [88]. Bitki hayvan yemi olarak kullanılır [22]. Bitkinin yaprakları gıda olarak kullanılır [104, 117]. Bitkinin tüm kısımlarının yemeği yapılıp, kavrulmuş olarak tüketilir [23]. Bitkinin gövde ve yaprakları bağırsak rahatsızlıklarında çay gibi demlenip suyu içilir. Yara ilacı olarak bitkiden elde edilen sıvı haricen kullanılır [97]. Bitkinin toprak üstü kısımları pişirilerek tüketilir [28]. Bitkinin genç yaprakları sebze olarak kullanılır [80]. Kabızlığa karşı bitkinin toprak üstü kısımları taze iken tüketilir. Ayrıca taze bitkinin tümü çiğ olarak tuzlanıp yenir [34]. Bitkinin yaprakları, toprak üstü kısımları gıda olarak tüketilir [75]. Bitkinin genç gövdesi çiğ olarak yenilir veya gövde ile yaprakları kaynatılarak suyu içilir. Çeşitli hastalıklara iyi geldiği söyleniyor [37]. Bitkinin taze yaprakları çiğ olarak veya salatası yapılarak tüketilir [38].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki fenolik asitler (klorojenik asit, kafeik asit, ferulik asit, rosmarinik asit, p-kumarik asit) ve flavonoidler (apigenin, luteolin, kuercetin, hyperoside, rutin, hesperidin) içermektedir [152].

4.1.7.26. Tripleurospermum parviflorum (Willd.) Pobed., Bot. Mater. Gerb. Bot. Inst. Komarova Akad. Nauk SSSR 21: 354 (1961).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Asteraceae / Papatyagiller

Cins : *Tripleurospermum* / Akpapatya

Habitat : Kayalık alan, tarla, meyva bahçesi, tuzlu toprak.

Çiçeklenme : Mart-Haziran.

Yükseklik : 30-1180

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Aydın, Burdur, Çanakkale, Diyarbakır, İzmir, Kars, Konya, Nevşehir, Samsun.



Şekil 4.1.7.26.1. Tripleurospermum parviflorum. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Beybunik	Kullanım kodu: IIA1
Yöresel isimler: Papatya, Beybunik	Kullanım amacı: Tıbbi bitki.

Beybun, Kulilkakêhvan (K), Beybuniç, Beybun (A).	
---	--

Literatürdeki diğer adları: Beybunik [19], Papatya [87, 90, 91, 97], Beybunîk, Oşoş [66], Babaçya [91], Beybun, iloılto, Kahvakera, Kahvan, Kehvan, Kehvakera, Kulilkkehvan [32], Sarı papatya [38].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, İstasyon Mahallesi, Kızıltepe M.Y. O bahçesi, 37°16'43"K 40°41'45"D, 606 m, 05.03.2019, M.Kılıç 193.

Kullanılan kısım: Yaprak, çiçek durumu ve toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Öksürük için bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenip suyu içilir (Nurdan ÖZALTUN, Mehmet ÜTMÜ, 13 Mart; Hedo AKBAŞ, Acar; Faruk ÇOLTO, Cevizpınar; Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe; Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Gazali DERİN, Eryeri; Ayşe CEBE, Gökçe; Mehmet Baki BAĞIŞ, Ortaköy; Aydın ERAKMAN, Teker).

b) Kalp hastalıklarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Şeyhmuz CAN, Boztepe).

c) Grip ve boğaz ağrısı hastalıklarının tedavisinde bitkinin çiçek durumu ve yaprakları çay gibi demlenerek suyu içilir (Romıya YALU, Eskikale; Fuat YILDIRIM, Gökçe).

ç) Astım ve bronşit hastalıklarında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; İnes YILDIRIM, Gökçe; Tahir DURMAZ, Kabala).

d) Astım ve bronşit hastalıkları için bitkinin toprak üstü kısımları çay şeklinde demlenerek içilir (Cemal İLHAN, Ahmetli; Nusret KAPLAN, Aytepe).

e) Adet söktürücü olarak bitkinin çiçek durumu demlenerek suyu içilir (Murat MUNGAN, Kayacan).

f) Öksürük giderici olarak bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Şeyhmuz CAN, Boztepe; Ferha ARSLAN, Çalışlı; Abdurrahim ACAR, Ferhat ÇALIŞKAN, Kuyulu; Kutbettin YAVUZ, Nur; Mehmet Baki BAĞIŞ, Ortaköy; Aydın ERAKMAN, Teker).

g) Baş ağrısı tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Mehmet ERKAR, Yalım).

ğ) Soğuk algınlığının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (İsmail ARİ, Çukuryurt; Zümre Nur AKATAK, Ensar; Gülay YILDIRIM, Gökçe).

Literatürdeki kullanımları: Soğuk algınlığı, grip ve ateş düşürücü olarak bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenip suyu içilir. Ayrıca bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır [19]. Mide ağrısı, soğuk algınlığı ve öksürük için bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenip suyu içilir. Saçlara canlılık vermesi için ise bitkinin çiçek durumu kaynatılıp, suyu saçlara uygulanır [90, 97]. Ateş düşürücü olarak bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenip suyu içilir [97]. Öksürüğe karşı bitkinin çiçek durumu kaynatılıp, suyu içilir [87]. Nefes darlığı ve karın ağrısına karşı bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenip suyu içilir. Saçların kepeklenmesini önlemek için, bitkinin çiçek durumu çay gibi demlenip haricen kullanılır. Saç dökülmesine karşı, çiçek durumu kaynatılıp haricen kullanılır. Saçlı derideki kaşıntıya karşı çiçek durumu çay gibi demlenip haricen kullanılır. Ayrıca bitkinin çiçekli kısımlarından kız çocukları için taç yapılır [91]. Verem, soğuk algınlığı, öksürük, bağırsak düzensizliği, bağırsak iltihabı, mide rahatsızlığı ve baş ağrısı için bitkinin çiçek durumu kaynatılıp veya demlenip suyu içilir. Bitkinin çiçek durumundaki dilsî çiçekler ayıklanarak ezilir, inek yoğurdu ile karıştırılır ve sivilcelere sürülür. Bitkinin çiçek durumu kaynatılıp, cilt lekelerine karşı suyu yüze sürülür. Sinüzit hastalığına karşı bitki kaynatılıp, buharı buruna çekilir, çiçek durumu ise kaynatılıp içilir. Diş iltihaplanması ve ağrısına karşı bitki kaynatılır ve suyu ile gargara yapılır [32]. Halı motiflerinde ve oyacılıkta bitkinin figürleri yapılmaktadır [35]. Strese karşı ve sakinleştirici olarak bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek (15 dk.) suyu içilir [38].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki uçucu yağ (β -karyofilen) içerir [153]. Bitki yağ asitleri (palmitik asit ve linoleik asit) içermektedir [154].

4.1.8. Boraginaceae

4.1.8.1. *Alkanna trichophila* var. *mardinensis* Hub.-Mor., Bauhinia 2: 202 (1963).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Boraginaceae / Hodangiller

Cins : *Alkanna* / Havacivaotu

Habitat : Taşlı kireçtaşı yamaçlar, bozkır, bağlar.

Çiçeklenme : Mayıs-Temmuz.

Yükseklik : 300-2100

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC [83].

Türkiye Dağılımı : Diyarbakır, Hakkâri, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak (Türkiye için Endemik).



Şekil 4.1.8.1.1. *Alkanna trichophila* var. *mardinensis*. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Goriz	Kullanım kodu: IA9, IIA1.
Yöresel isimler: Gorız, Guriz, Mıjımjok (K).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Zıman hung, Dilkanatan [83], Dıbbeyk, Mısmısa [20, 45], Gûriz [67], Hewaco [32].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Yayla Mahallesi, Davutoğlu sokak mevki, Mardin-Diyarbakır karayolu, yol kenarı yamaçlar, 37°24'28"K 40°38'32"D, 1.056 m, 24.03.2018, M.Kılıç 188.

Kullanılan kısım: Taban yaprak, çiçek.

Kullanım şekli:

a) İltihaplı hastalıklar için bitkinin taban yaprağı kaynatılıp suyu içilir (Rıdvan BÜYÜK, Çıplaktepe).

b) Bitkinin çiçeği emilerek içerisindeki nektar içilir (Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Ahmet ADAM, Ortaköy; Ömer DEĞER, Yolbaşı).

c) Bitkinin taban yaprakları pirinç veya bulgur ile haşlanarak tüketilir (İsmail KAPAN, Zekiye ABAK, Eroğlu; İbrahim EKİN, Gurağaç; Ayhan ARUN, Tandır; Beşir CAN, Faruk AKIN, Yüce).

Literatürdeki kullanımları: Bitki yakacak olarak kullanılır [83]. Bitki çiçeklerinin tatlı öz suyu emilerek içilir [20, 45]. Bitkinin kökü haşlanır, üzerine bal peteğinin eritilmiş halinden biraz koyulur, küp şeker büyüklüğünde şap, avuç içi kadar tereyağı atılarak merhem yapılır [32].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki alkoloit içerir [155].

4.1.8.2. Anchusa azurea var. azurea Mill., Gard. Dict., ed. 8. n. 9 (1768).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Boraginaceae / Hodangiller

Cins : *Anchusa* / Siğirdili

Habitat : Tarlalar, kuru stepler.

Çiçeklenme : Nisan-Temmuz.

Yükseklik : 0-2500

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Ağrı, Ankara, Antalya, Artvin, Bitlis, Burdur, Bursa, Çanakkale, Elazığ, İstanbul, Kahramanmaraş, Kars, Konya, Muğla, Sakarya, Samsun, Şanlıurfa, Tekirdağ, Yozgat.



Şekil 4.1.8.2.1. Anchusa azurea var. azurea. Genel, gövde ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Sığırdili	Kullanım kodu: IA1, IA6, IA9, IIA1
Yöresel isimler: Guriz, Guriz, Kulilkaşivo, Tokılbaş (K), Hımhım, Missey (A), Gurze, Eynıto (S).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Engel [120], Ballağan [16], Guriz [31, 34, 66, 79, 83, 85, 94], Dağ darısı [31, 79], Arı çiçeği, Arı otu, Gövrek [13], Sığırdili [5, 13, 18, 22, 23, 97, 108, 121, 151], Güriz [13, 34], Pancar [83], Guruz [80, 83, 109], Tort [18], Ivveyne [20, 45], Hımhım [20, 32, 45], Gruz [22], Ballık otu [23], Mijmejok [81, 144], Gazıman, Gelezan, Gelızor, Gozirvan, Gevriiz, Ğıyarok, Guriza keran, Gûriz, Gvîriz, Mijmij, Mijmijok, Gûzirvan, Gurisk, Firez, Kâra dingding, Bengûzrean, Bengûzle [66], Sadî guzirvan [67], Gelazun, Gelezun [84], Fısıır, Sormuk [114], Garıs, Hevajo [65], Mor çiçek, Tatlı dili, Tatlı dil [29], Eynıto, Gurizê nermik [32], Gürz [34], Mejok [115], Gurizik [37], Emicek [38], Sıgır emeceği [123].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, 13 Mart Mahallesi, 13 Mart-Zınnar yolu, yol kenarı tarla, 37°20'16"K 40°43'35"D, 870 m, 21.04.2018, M.Kılıç 175.

Kullanılan kısım: Kök, taban yaprak, çiçek, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin taban yaprakları lapa haline getirilerek iltihaplı hastalıklarda iltihaplı alana lapası konur (Nurdan ÖZALTUN, 13 Mart; Kutbettin YAVUZ, Nur; İzzet BEGEÇ, Eroğlu).

b) İltihaplı hastalıklar için bitkinin taban yaprağı kaynatılıp suyu içilir (Hakkı GÜZEL, 13 Mart; Ferha ARSLAN, Çalışlı; Fuat YILDIRIM, Gökçe; Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; İsmail ÖLGÜN, İstasyon; Ferhat ÇALIŞKAN, Kuyulu; Kutbettin YAVUZ, Nur; A. Hamit DEĞER, Ofis; Hasan AYAN, Sultanköy; Bahattin ÖNAL, Tilkitepe; Halil ECEVİT, Yenice; Abdullah AKIN, Yüce).

c) Bitkinin taban yaprakları soğan ve yumurta ile kavrulularak tüketilir (Tenzile ÜTMÜ, 13 Mart; Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe; Romiya YALU, Eskikale; Azize KAYA, Güneyli; İbrahim EKİN, Gurağaç; Neslihan DEMİRKIRAN, Kabala; Őeyhmuuz DEĞER, Karademir; Sidar ÇELİK, Kotek; Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Sakine ADSAN, Özlüce; Selman YILDIRIM, Sakalar; Mehmet Ali BAYSAL, Metin GÜR, Sultanköy; Ayhan ARUN, Tandır; Őeyhmuuz ELİK, Yardere; Şeyhdavut BULUT, Nezir ÇİMEN, Yayla; Fırat KARADEMİR, Yaylabası; Sercil İNAN, Yaylı; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; Semra DEMİR, Yenişehir; Abdusselam ALTUNKAYNAK, Yukarıaydınlı; Beşir CAN, Sultan AKIN, Yıldız ÇELEBİ, Yüce).

ç) Bel ve ayak ağrılarının tedavisinde bitkinin taban yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Kübra ÇALHAN, Cansu ANLAYIŐLİOĐLU, Savurkapı).

d) Damar tıkanıklığı için bitkinin taban yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Hedo AKBAŞ, Acar; Aslıya İLHAN, Ambar; Servet ÇOKAN, Avcılar; Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Ferhan EDİZ, Dara; M. Nur FİDAN, Kabala; Berat DEĞER, Karademir; Havvas AYDIN, Nurköy; Őeyhmuuz SİNCAR, Yenikapı).

e) Kanser hastalıklarında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılarak suyu içilir (Mehmet Zeki İLHAN, Ahmetli; Hamza ATAÇ, Çağlar).

f) Yılan sokmalarında bitkinin taban yaprakları kaynatılıp suyu içilir, taban yapraklarından elde edilen lapa ise sokulan yere uygulanır (Abdülsatır BAĞ, Buğday; Atman ÖZDAŞ, Höyükli; Necati AYDIN, İstasyon; Tahir DURMAZ, Kabala; Medet ACAY, Faysal ADIN, Konaklı; Őehmuuz ERMANOĞLU, Küçükköy; İbrahim YOLDAŞ, Nur; Ahmet ADAM, Ortaköy; Sıraç MUNGAN, Savurkapı; Ekrem AYANOĞLU, Teker; Abidin NAYIR, Yaylacık).

g) Kanser hastalıkları ve yılan sokmasında bitkinin taban yapraklarından yapılan yemek tüketilir (Cemal İLHAN, Ahmetli).

- ğ)** Zayıflamak için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, sabah aç karnına suyu içilir (Zübeyde AKTÜRK, Tozan; Leyla ACU, Yayla)-(Reçete 6).
- h)** Mide ve bağırsak kanserinde bitkinin taban yapraklarından yapılan yemek tüketilir (Ramazan TEMEL, Helin PAÇ, Aran; Melle Abbas, Elmabahçe; Saadet TELİMEN, Yenikapı).
- ı)** Romatizmalı hastalıklar, kanser hastalıkları ve vücudun dinçliği için bitkinin taban yaprakları kaynatılarak suyu içilir (Servet ÇOKAN, Avcılar).
- i)** Kadın hastalıklarının tedavisinde ve iltihap kurutucu olarak bitkinin taban yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Ahmet BULUT, Boztepe; Yusuf DEMİR, Cevizlik).
- j)** Romatizmalı hastalıklarda bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılarak aç karnına suyu içilir (Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı)-(Reçete 7).
- k)** Akrep ve yılan sokmalarında ayrıca iltihaplı hastalıklarda bitkinin taban yaprakları lapa haline getirilir, sokulan ve iltihaplı yerin üstüne koyulur (Sabri GÜZEL, Çayırpınar; İsmail ARİ, Çukuryurt; Abdo ERDOĞAN, Yeniköy).
- l)** El ve ayaklarda oluşan iltihaplarda bitkinin taban yaprakları lapa haline getirilerek iltihaplı bölgenin üstüne koyulur (Ferhan EDİZ, Dara).
- m)** Diyabet hastalığının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Gazali DERİN, Eryeri; Kemal ACAY, Göllü; Sakine ADSAN, Özlüce).
- n)** İdrar söktürücü olarak bitkinin taban yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Cengiz ERSAN, Eskikale).
- o)** Mantar hastalıklarında bitkinin taban yaprakları yakılarak kül haline getirilir ve merhem gibi sürülür (Cemile ÇELİK, Gökçe).
- ö)** Vücuttaki ödemi atmak için bitkinin taban yaprakları çay gibi demlenerek suyu içilir (Seher KAYA, Gül).
- p)** Bağırsak kanserinin tedavisinde bitkinin taban yapraklarından yapılan yemek tüketilir ve taban yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Naile AYDIN, Hatunlu; Zahide BENGÜ, Sultanköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).
- r)** Zehirlenme vakalarında bitkinin taban yapraklarından yapılan yemek tüketilir (Mahmut ARİ, Haydar; Umut TELİMEN, İstasyon).
- s)** Yılan ve akrep sokmalarında bitkinin kökü arpa unu ile lapa haline getirilir ve sıcak bir şekilde sokulan yere uygulanır. Ayrıca bitkinin kökü kolesterole karşı kaynatılıp suyu içilir (Fahriye MUNGAN, Kayacan).
- ş)** Bitkinin çiçeği emilerek içerisindeki nektar içilir (Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Ahmet ADAM, Ortaköy).

t) Kanser ve iltihaplı hastalıklar için bitkinin taban yaprağı kaynatılıp suyu içilir (Abdülkadir DEMİR, Boztepe).

u) Zehirlenmelere karşı bitkinin çiçeği çiğ olarak tüketilir veya taban yapraklarından yapılan yemek tüketilir (Servet ADSAN, Özlüce; Abdusselam ALTUNKAYNAK, Yukarıaydınlı).

ü) Kanser tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları ile arpa bitkisinin tüm kısımları dövülüp toz haline getirilir ve hayvanın ince bağırsağı ile birlikte kaynatılır son olarak içine soğan bulbu eklenir ve lapa haline getirilir. Bu karışım tüm vücuda 3 gün üst üste sürülür (Sakine ADSAN, Özlüce)-(Karışım 5)-(Reçete 8).

v) Prostat ve diyabet hastalığının tedavisinde bitkinin taban yaprakları 2 dk. kaynatıldıktan sonra suyu dökülür ve lapası aç karnına tüketilir (İbrahim ATIŞ, Sakalar)-(Reçete 9).

y) Böbrek hastalıklarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Selman YILDIRIM, Sakalar; Musa GÜR, Sultanköy; Hanife AKIN, Sultan AKIN, Yüce).

z) Böceklerin ziyaret ettiği bitkilerdendir (Gözlem).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin kökleri yaraları iyileştirmede kullanılır [120]. Bitki hayvanlar tarafından yenmektedir. Çocuklar tarafından çiçekleri emilmektedir [31, 79]. Bitkinin çiçekli dalları idrar artırıcı olarak kullanılır. Yaprakları ise sebze olarak tüketilir [13]. Mide hastalıklarına karşı bitkinin taze yaprakları tüketilir. Romatizmal hastalıklara karşı ise bitkinin yaprakları lapa haline getirilir ve uygulanır. Gıda olarak da, soğan veya yumurta ile kavrulmuş yemeği yapılır [83]. Terletici, idrar artırıcı ve ülser tedavisinde bitkinin yaprak ve çiçekli dalları kaynatılıp veya çay gibi demlenip içilir [18]. Bitkinin kökleri ezilip kaynatılır, yara iyileştirmede ve kanser hastalığında kullanılır. Ayrıca bitki sepet yapımında kullanılır [20, 45]. Yılan sokmasına karşı bitkinin yaprağı ezilip, sokulan yere uygulanır [22]. Terletici ve mide ağrısına karşı bitkinin çiçek ve yaprakları çay gibi demlenip, günde iki kez bir çay bardağı içilir [108]. Bitkinin taban yapraklar haşlanıp, tuz ve limon katılarak tüketilir. Psikolojik rahatsızlıklarda ise çiçekli sürgünleri çay gibi demlenip içilir [5]. Egzama tedavisinde bitkinin yaprak ve çiçekleri kaynatılıp, suyu kullanılır. Bitkinin terletici, idrar artırıcı ve temizleyici özelliği vardır. Köklerinden ise kırmızı boya elde edilir [23]. Bitkinin toprak üstü kısımları pastalarda kullanılarak, tüketilir [151]. Karın ağrısı için bitkinin yaprak ve çiçekleri çay gibi demlenip, günde iki kez bir çay bardağı suyu içilir [109]. Bitkinin

çiçeğinde bulunan bal özü emilir. Ayrıca arılar bal yapımında bitkinin polen ve nektarından faydalanmaktadır [81]. Yara tedavisinde bitkinin kökü, taban yaprakları ve toprak üstü kısımları kaynatılıp haricen uygulanır. Kadınların kısırlığı için ise kök ve taban yaprakları kaynatılıp haricen uygulanır [97]. Kan basıncını düşüren, gaz giderici, diyabet hastalığı, sindirim, romatizmalı hastalıklar ve yara iyileştirici olarak bitkinin toprak üstü kısımları pişirilerek tüketilir veya kaynatılıp, yemeklerden önce bir çay bardağı içilir [84]. Böcek ısırılmaları ve yanıklara karşı bitkinin yaprakları çay gibi demlenip, ezilir ve haricen uygulanır [114]. Apse ve çocukların sünnetini tedavide bitkinin kökü dövülerek buğday unu ile lapa haline getirilip, uygulanır [65]. Bitkinin kökleri gıda olarak tüketilir [94]. Bitkinin çiçekleri emilir. Akrep ve yılan sokmasına karşı, taze yaprakları lapa haline getirilir, hem lapası hemde lapasının suyu kullanılır. Besi hayvanları için, yem olarak kullanılır. Arıların sıklıkla ziyaret ettiği yabancı bitkilerdendir [29]. Yaprakları ise sebze olarak tüketilir [80]. Yara ve yanık tedavisinde bitkinin yaprakları çay gibi demlenip, lapası uygulanır [121]. Zehirlenmelerde (Hayvanların sebep olduğu) bitkinin taze yaprakları dövülerek lapa haline getirilir. Isırılan veya sokulan yere uygulanır [32]. Mide ağrısı için bitkinin çiçek ve yaprakları çay gibi demlenip suyu içilir. İdrar arttırıcı olarak bitkinin yaprakları kaynatılıp içilir. Ülser tedavisinde taze yapraklarından yapılan yemek tüketilir. Toprak üstü kısımlarından yemek yapılır. Kökleri boyamada kullanılır. Çiçekleri emilir [34]. Soğuk algınlığı, grip ve karın ağrısı için bitkinin yaprakları çay gibi demlenip, sabahları aç karnına bir çay bardağı içilir veya yemek olarak tüketilir [144]. Astım tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, suyu içilir [115]. Bitkinin çiçekleri emilerek, nektarı içilir [37, 38]. Yara iyileştirmede, bitkinin taze kökleri kavrulup tereyağı ile krem haline getirilerek uygulanır [123]. Bitkinin gövde ve yaprakları yemek yapılarak tüketilir [85].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki; fenolik bileşikler, pirolizidin alkaloidi, flavonoidler, triterpenler ve saponinler taşır [156]. Bitkinin tohumları yağ asitleri içermektedir [157]. Bitki polifenoller ve flavonoidler taşımaktadır [158].

4.1.8.3. Anchusa strigosa Banks & Sol., Russell, Nat. Hist. Aleppo, ed. 2, 2: 246 (1794).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya alt sınıfı

Aile : Boraginaceae / Hodangiller

Cins : *Anchusa* / Siğirdili

Habitat : Serpantin üzerinde, kireçtaşı kenarlar, çorak yerler.

Çiçeklenme : Mayıs-Haziran.

Yükseklik : 150-1300

Element : İran-Turan [83].

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adıyaman, Amasya, Bingöl, Gaziantep, Hatay, Malatya, Şanlıurfa.



Şekil 4.1.8.3.1. Anchusa strigosa. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Gelezan	Kullanım kodu: IA1, IA9, IIA1.
Yöresel isimler: Guriz, Guriz, Kulilkaşivo, Tokılbaş (K), Hımhim, Misseys (A), Gurze, Eynıto (S).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Dağ darısı [31, 79], Guriz [31, 66, 79, 84], Arı çiçeği, Arı otu, Gövrek, Güriz, Sığirdili [13], Frez, Kara dingding, Mijik, Mijmijik [7], Hımhim [20, 32, 45], Dikencik [104], Gaziman, Gelizor, Gevriz, Ğiyarok, Guriza keran, Gvîriz, Mijmij, Mijmijok, Gûzirvan, Gurisk, Firez, Kâra dingding,

Bengûzrevan, Bengûzle [66], Dudukere, Gelzivan, Gelzûnê mîrçkûn [67], Gelezan, Gelzivan, Gozirvan, Gûriz [66, 67], Eyninto, Guriz, Gurizê bellik [32], Emzik [38].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Kotek Mahallesi, Artuklu-Nusaybin karayolu, Karlıca su tesislerini 500 m geçince, yol kenarı, serpantin topraklar, 37°17'07"K 40°46'33"D, 741 m, 15.04.2018, M.Kılıç 171.

Kullanılan kısım: Taban yaprak, çiçek.

Kullanım şekli:

a) İltihaplı hastalıklar için bitkinin taban yaprağı kaynatılıp suyu içilir (Hakkı GÜZEL, 13 Mart; Ferha ARSLAN, Çalışlı; Fuat YILDIRIM, Gökçe; Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; İsmail ÖLGÜN, İstasyon; Ferhat ÇALIŞKAN, Kuyulu; Kutbettin YAVUZ, Nur; A. Hamit DEĞER, Ofis; Hasan AYAN, Sultanköy; Bahattin ÖNAL, Tilkitepe; Halil ECEVİT, Yenice; Abdullah AKIN, Yüce).

b) Bitkinin taban yaprakları soğan ve yumurta ile kavrulup tüketilir (Şeyhmuz CAN, Boztepe; Hanife AKIN, Selma ADSAN, Yüce).

c) Karaciğer hastalıklarında bitkinin taban yaprakları kaynatılıp suyu içilir. Yılan sokmasında ise bitkinin taban yaprakları lapa haline getirilir ve sokulan yerin üstüne konur (Faruk ÇOLTO, Cevizpınar; Ayhan SAĞLAM, Çalışlı).

ç) İdrar söktürücü olarak bitkinin taban yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Cengiz ERSAN, Eskikale).

d) Zehirlenme vakalarında bitkinin taban yapraklarından yapılan yemek tüketilir (Mahmut ARİ, Haydar; Umut TELİMEN, İstasyon).

e) Bitkinin çiçeği emilerek içerisindeki nektar içilir (Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Ahmet ADAM, Ortaköy).

f) Zehirlenmelere karşı bitkinin çiçeği çiğ olarak tüketilir veya taban yapraklarından yapılan yemek tüketilir (Servet ADSAN, Özlüce; Abdusselam ALTUNKAYNAK, Yukarıyadınlı).

Literatürdeki kullanımları: Bitki hayvanlar tarafından yenmektedir. Çocuklar tarafından çiçekleri emilmektedir [31, 79]. Bitkinin yaprakları sebze olarak tüketilir [13]. Bitkinin taze toprak üstü kısımları yemek yapılarak tüketilir [7]. Kanser tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir [20, 45]. Bitkinin yaprakları gıda olarak tüketilir [104]. Hazmettirici olarak bitkinin toprak üstü kısımları pişirilerek veya çiğ olarak tüketilir [84]. İlik kanserine karşı bitki kaynatılıp suyu içilir. Meme iltihabı için bitkinin yaprakları hafif kaynatılıp lapa haline getirilir

ve haricen uygulanır. Çıiban benzeri rahatsızlıklarda, bitkinin kökü süt içinde kaynatılarak hastalıklı bölgeye konur. Akrep ve yılan sokmasında bitkinin taze yaprakları dövülerek lapa haline getirilir ve sokulan veya ısırılan bölgeye uygulanır, lapaya sütte eklenebilir. Rahim kisti tedavisinde bitkinin yaprağı ile çörek otu bir litre su dolu kaba konarak kaynatılır, karışımın rengi sarıya döndüğünde ateşten indirilir. Sıcakken günde iki defa aç karnına içilir. İltihaplara karşı bitkinin yaprakları kaynatılarak günde iki defa aç karınla içilir. Romatizma hastalığına karşı, yapraklar lapa haline getirilir ve harici uygulanır. Zayıflamak için bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir. Astım hastalığında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir [32]. Öksürük için bitkinin yaprakları bal ile haşlanıp, tüketilir. Ayrıca bitkinin çiçek kısmı emilir [38].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki; alifatik hidrokarbonlar, yağ, proteinler, pirolizidin alkaloidler ve polifenoller içerir [159].

4.1.8.4. *Echium italicum* L., Sp. Pl. 1: 139 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Boraginaceae / Hodangiller

Cins : *Echium* / Engerekotu

Habitat : Kireçtaşı yamaçlar, tarlalar, tahrip edilmiş arazi, bağ.

Çiçeklenme : Mayıs-Ağustos.

Yükseklik : 0-1950

Element : Akdeniz.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adıyaman, Amasya, Ankara, Antalya, Artvin, Balıkesir, Bitlis, Bursa, Denizli, Edirne, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Hakkâri, İçel, İstanbul, İzmir, Karaman, Konya, Malatya, Manisa, Sakarya, Şanlıurfa, Şırnak, Trabzon, Tunceli.



Şekil 4.1.8.4.1. Echium italicum. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Kurtkuyruğu	Kullanım kodu: IA1, IA9, IIA1.
Yöresel isimler: Guriz, Guriz (K), Hımhım (A).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Engerek otu [18, 97], Hımhım [20, 45], Sormuk [90, 91], Sorma [40, 90], Hava civa [104], Sığırdili [151], Engerek [109], Gelezan, Guriz, Gevriş, Gurîz [66], Duvegemaal, Gemaldo, Gozriban [67], Kılıca, Dikenli ot [29], Sorik, Yakar ot [34], Yağlıca [91], Ayı kulağı [38].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Yalım Mahallesi, Cevizpınar Mahallesi yolu, 2. km yol kenarı, 37°20'07"K 40°41'35"D, 925 m, 21.04.2018, M.Kılıç 169.

Kullanılan kısım: Taban yaprak, çiçek.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin çiçeği emilerek içerisindeki nektar içilir (Cemal İLHAN, Ahmetli; Gazali DERİN, Eryeri; Ahmet ADAM, Ortaköy; Beşir CAN, Yüce).

b) Bitkinin taban yaprakları pirinç veya bulgur ile haşlanarak tüketilir (İsmail KAPAN, Zekiye ABAK, Eroğlu; İbrahim EKİN, Gurağaç).

c) Kanser hastalıklarında, bitkinin taban yaprakları *Anchusa* ssp. taksonlarının taban yapraklarına benzetilip, tıbbi olarak kullanılıyor fakat *Anchusa* ssp. taksonlarının tedavi edici özelliklerini gösteremiyor ve tedavi olumlu sonuçlanamayabiliyor [Hamza ATAÇ, Şeyhmuz ATAÇ, Çağlar].

d) Böceklerin ziyaret ettiği bitkilerdendir (Gözlem).

Literatürdeki kullanımları: İdrar arttırıcı, terletici ve yatıştırıcı olarak bitkinin çayı içilir [18]. Bitkinin toprak üstü kısımları taze veya kurutularak hayvan yemi olarak kullanılır [20, 45]. Bitkinin çiçekleri emilir. Hayvan yemi olarak kullanılır [90]. İnsanların tedavisinde bitkinin kökü kullanılır [104]. Bitkinin toprak üstü kısımları

hayvan yemi olarak kullanılır [151]. Yara kapatici, iltihap açıcı olarak bitkinin kök ve yaprakları lapa haline getirilip haricen kullanılır [97]. İdrar söktürücü olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp yemeklerden sonra suyu içilir [109]. Ayak egzamasının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, ayak içinde iki kez, bir saat bekletilir. Bitkinin çiçeği emilir. Bitki taze iken hayvan yemi olarak kullanılır [29]. Bitkinin gövdesi soyulduktan sonra tüketilir. Çiçeklerindeki bal özü emilir [91]. Mide ağrısı ve diüretik olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir. Safra kesesi hastalıklarında bitkinin kökü kaynatılıp suyu içilir. Yaralara karşı bitkinin kökü ezilip, tereyağı ile karıştırılarak merhem yapıp haricen kullanılır. Diyabet hastalığında çiçekleri emilir [34]. Bitkinin çiçeklerindeki nektar emilir [38, 40].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki şikonin (naftakinon-K vitamini türevi) içerir [160]. Bitki alkanin, şikonin, fenol ve yağ içermektedir [161].

4.1.9. Brassicaceae

4.1.9.1. *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik., Pflanzen Gatt. 85 (1792).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Brassicaceae / Turpgiller

Cins : *Capsella* / Çobançantası

Habitat : Ekili alan, boş alan.

Çiçeklenme : Ocak-Aralık.

Yükseklik : 0-2000

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Adıyaman, Afyon, Amasya, Antalya, Artvin, Aydın, Balıkesir, Bitlis, Burdur, Düzce, Elazığ, Eskişehir, Hatay, Iğdır, İstanbul, İzmit, Karabük, Kars, Konya, Malatya, Mersin, Muğla, Niğde, Sakarya, Samsun, Şanlıurfa, Şırnak, Uşak.



Şekil 4.1.9.1.1. Capsella bursa-pastoris. Genel, yaprak, çiçek ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Çobançantası	Kullanım kodu: IA1, IA2, IA6, IIA1.
Yöresel isimler: Pirkelaç, Piçuk, Harık, Nançük (K).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Çingıldaklot [8, 23], Çobançantası [8, 11, 18, 42, 44, 88, 97, 108, 109, 114, 120 162], Dağ marulu, Kaya marulu [14], Çiçege gevr [31, 79], Kuşkuş otu [13, 33, 42], Nane cucike, Kuş yemi [83], Pirkelaç [19], Kuşotu [83, 105], Çaçıkçaynağ, Çaçıkçınağ [7], Piçok [20, 45], Derelahanası, Kazbağsı, Kuşayağı, Kazayağı [11], Kuşçıgni, Pervane çiçeği [88], Kuşekmeği [88, 91, 104], Kuşeppeği [40, 90], Tavuk büzey, Tavuk büzüğü, Tavuk muşuratu, Ufak muşurat, Kuş gıcısı, Gıcı [5], Gayışlık, Bici bici [23], Isbatan [151], Kuşkuş [24, 91], İreziye [64], Pirkaleç, Nana mırçikan, Çiçeka gevr, Çaçık çaynağ, Kîseyê keşe, Giyacavan, Bençilî [66], Bincilî, Giya çavane, Giyayê çükê, Kekevaş, Kîsikê şivanî, Nançük, Nanê mırçikan, Pirkelaçık, Kutî mırçikon, Şîrîn şatere, Tarik, Tarê pisîngan, Tûrikê şivanan, Vaşê berbero [67], Harık, Nivîştîlok, Peykul, Tarek [66, 67], Horoz gübüvi [28], Övez otu, Tahtacı otu, Muska, Muska otu, Tuzluca, Tuzluca otu [29], Kuşkuş ekmeği [116], Kuş pancarı [105], Deli tere, Çıldırak [115], Çimlik, Şimlik [37], Çoban çantağı, Nancük [36], Nanecik, Nanecük [38], Nanieçuçukayi gevr, Pincar [85], Imzaaf, Dırdal [117], Kedi tırnağı [44].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Kuyulu Mahallesi, Buğday-Kuyulu yolu, Mahalle girişi mevki, yol kenarı, tarla, 37°09'41"K 40°47'54"D, 511 m, 03.04.2018, M.Kılıç 153.

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin toprak üstü kısımları taze iken salatası yapılır veya soğan ve yumurta ile kavrulup tüketilir (Ahmet BULUT, Boztepe; Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Fehime BEGEÇ, Eroğlu; Kemal ACAY, Göllü; Azize KAYA, Güneyli; Melsa ŞİMDİ, İstasyon; M. Nur FİDAN, Kabala; Şeyhmuz DEĞER, Karademir; Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy; Mehmet Baki BAĞIŞ, Ortaköy; Ekrem EMAN, Sultanköy; Ayhan ARUN, Tandır; Semra DEMİR, Yenişehir; Abdusselam ALTUNKAYNAK, Yukarıaydınlı; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).

b) Kas ağrıları için bitkinin toprak üstü kısımları, ev yapımı elma sirkesi içinde ağzı kapalı karanlık ortamda 2 hafta bekletilir. Ağrıyan yerlere, ağrı geçene kadar sürülür (Kutbettin YAVUZ, Nur)-(Reçete 10).

Literatürdeki kullanımları: Kabız ve idrar arttırıcı olarak bitkinin çiçekli dalları kullanılır [8]. Burun, mide, bağırsak, dölyatağı kanamalarında, şiddetli adet kanamalarında bitkinin yaprakları ve sürgünleri suda 10 dk. kaynatılıp, günde 2-3 kere içilir. Ayrıca adet düzenleyicidir [14]. Adet kanamasının düzenlenmesinde ve kanamanın azaltılmasında (rahim, akciğer, burun, mide, bağırsak vs. kanamalarında) bitki kaynatılır veya çay gibi demlenerek kullanılır. İdrar yolu hastalıklarında özellikle taşlara karşı kullanılması tavsiye edilmiştir [120]. Kan durdurucu, adet azaltıcı ve düzenleyici olarak bitkinin toprak üstü kısımları kullanılır [18]. Bitki çiğ olarak veya ıspanak gibi pişirilerek tüketilir [13]. Romatizmal hastalıkların tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları tüketilir. Ayrıca vejetatif dönemde iken yemeği yapılıp yenir [19]. Bitki sebze olarak kullanılır [7, 37, 85, 106]. Bitkinin yaprak ve tohumlarından faydalanılır. Hayvan yemi olarak kullanılır. Ayrıca, taze yaprakları salata olarak veya yemek yapılarak tüketilir [31, 83]. Bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, diyabet hastalığına karşı suyu içilir [113]. Bitkinin yaprakları börek içi olarak veya haşlanarak yemeği yapılıp yenir [5, 11]. Bitkinin meyveleri çiğ olarak tüketilir [20, 45]. Bitkinin taban yaprakları börek içi olarak veya kavrulup tüketilir. Ayrıca hayvan yemi olarak kullanılır [88]. Kanamalı yaralarda bitkinin toprak üstü kısımları ezilerek haricen uygulanır. Öksürük kesici olarak toprak üstü

kısımları çay gibi demlenip içilir. Bitkinin genç toprak üstü kısımları tüketilir [90]. Bitkinin taze yaprakları tüketilir [33, 104]. Adet düzenleyici ve kanama durdurmak için bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip, günde iki defa bir çay bardağı içilir [108]. Bitki demir kaynağı olduğu söylenmektedir. Sebze olarak çiğ, kavrulmuş veya salatalara katılarak tüketilir. Burun kanamalarını durdurucu, ağrı kesici, böbrek kumu ve taşının düşürülmesinde kullanılır [23]. Bitkinin toprak üstü kısımları salata veya yemek yapılarak yenir [151]. Bitkinin yaprakları salata olarak veya yemek yapılarak tüketilir [24, 116]. Bitkinin yemeği yapılıp tüketilir [44, 64, 85]. Böbrek taşı düşürücü, idrar söktürücü, öksürük kesici ve diyabet tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip içilir. Yara iyileştirme için bitkinin toprak üstü kısımları dövülüp lapa haline getirilip haricen kullanılır [97]. Kabızlık için bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip günde iki defa bir bardak içilir [109]. Romatoid artrit hastalığının tedavisinde bitkinin meyveleri çay gibi demlenip suyu içilir [28]. Adet rahatsızlıklarında bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip, yemeklerden önce bir çay bardağı içilir [114]. İnsan ve hayvanlarda kanayan yaralara, yapraklarından yapılmış lapa haricen uygulanır. Taban yaprakları salata olarak yenir. Hayvan yemi olarak kullanılır. Bitki boyunlara nazarlık diye takılır [29]. Diyabet tedavisinde bitkinin sürgünleri kaynatılıp suyu içilir. Ayrıca sürgünleri yemek yapılarak tüketilir [105]. Hepatit hastalığında bitkinin toprak üstü kısımları kavrulmuş olarak tüketilir. Genç toprak üstü kısımları ise çiğ olarak yenir [91]. Astım tedavisinde bitkinin çiçekleri demlenip suyu içilir [115]. Bitkinin toprak üstü kısımları salata veya yemek yapılarak yenir. Ayrıca kan dolaşımını düzenlediği ve kanamayı durdurucu etkisi olduğu söylenmektedir [36]. Bitkinin yaprakları salata veya çiğ olarak tüketilir [38]. Bitkinin toprak üstü kısımları çiğ olarak, salatalara katılarak, pişirilerek tüketilir veya kaynatılıp sıcakken içilir [40]. Bitkinin çiçekleri kan şekeri düşürücü olarak kullanılır. Bitkinin çiçekleri çay gibi demlenip, diş kanamasında içilir, burun kanamasında ise suyu buruna çekilir. Böbrek taşı düşürücü olarak günde bir kaşık suyundan içilir. Ayrıca Düzce ilinde hemoroid tedavisinde kullanılır [162]. Bitki hayvan yemi olarak kullanılır. Yemeklere süs vermek amacıyla kullanılır. Ayrıca çocuklar oyunlarında kullanırlar [117]. Hemoroide karşı bitkinin yaprak ve çiçekleri çay gibi demlenip içilir [42].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki tohumu doymamış yağ asitleri (oleik % 22.86; linoleik % 20.85; linolenik %12.19), kökü ise palmitik asit (% 44) taşımaktadır [163]. Bitki; flavonoidler, polipeptitler, kolin, setilkolin, histamin,

tiramin, yağ asitleri, steroller, organik asitler, amino asitler, sulforafane, birçok eser element ve vitamin içerir [164].

4.1.9.2. *Glastaria glastifolia* (DC.) Kuntze, Revis. Gen. Pl. 1: 30 (1891).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya alt sınıfı

Aile : Brassicaceae / Turpgiller

Cins : *Glastaria* / Üzümhardalı

Habitat : Ekili alanlar.

Çiçeklenme : Nisan-Mayıs.

Yükseklik : 400-1000

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Ağrı, Bitlis, Bingöl, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hakkari, Malatya, Şanlıurfa, Van.



Şekil 4.1.9.2.1. *Glastaria glastifolia*. Genel görünümü, yaprak, çiçek ve meyve yakın görünümü.

Bitkinin adı: Üzümhardalı	Kullanım kodu: IA6, VIA13.
Yöresel isimler: Ğerdela zer (K), Fırkêk (A).	Kullanım amacı: Gıda, yararlı bitki.

Literatürdeki diğer adları: Gihayi gerdanlık [85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Çalışlı Mahallesi, Çalışlı-Çatak yolu, Mahalle çıkışı mevki, yol kenarı, tarla, 37°09'45"K 40°46'16"D, 522 m, 06.04.2018, M.Kılıç 155.

Kullanılan kısım: Çiçek.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin çiçeği pamuklu beze sarılıp bekletilir, sonra çiçekler reçele karıştırılır ve bekletilir. Belli bir süre sonra reçel bal kıvamına gelir (Bedir KARATAŞ, Ortaköy; Abdo ERDOĞAN, Yeniköy; Abdulgafur ETE, Yukarıyeniköy).

b) Bitki sayısının çok olduğu yıl, bal miktarında ve kalitesinde artış olur (Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Mehmet BEDİR, Kumlu; Bedir KARATAŞ, Ortaköy; Abdo ERDOĞAN, Yeniköy).

c) Böceklerin ziyaret ettiği bitkilerdendir (Gözlem).

Literatürdeki kullanımları: Taze bitkinin meyveleri inci tanesine benzetildiğinden gerdanlık şeklinde biçimlendirilerek kullanılmaktadır [85]. Balarılar tarafından ziyaret edilen bitkilerdendir [165]. Bitki karaciğerin çalışmasına yardımcı olmaktadır [166].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: -

4.1.9.3. *Isatis lusitanica* L., Sp. Pl. 2: 670 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Brassicaceae / Turpgiller

Cins : *Isatis* / Çivitotu

Habitat : Tarla, taşlık alan.

Çiçeklenme : Mart-Mayıs.

Yükseklik : 0-900

Element : İran-Turan [Balos, 2007].

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Antalya, Gaziantep, İçel, Muğla, Osmaniye, Şanlıurfa.



Şekil 4.1.9.3.1. Isatis lusitanica. Genel, yaprak, çiçek ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Sülünçivitotu	Kullanım kodu: IA6, IIA1, VIA13.
Yöresel isimler: Ğerdela zer (K), Fırkêk (A).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Çivît, Dare heşî, Hêlikê pîsîngan, Nîl, Vesme, Ğerdelka zer, Giya palaka, Ğarûl, Ğim, Heş, Ğom, Nîlî, Elîn, Rûvekîkî, Ğamûbenî, Pêreng, Deken, Vişme [66], Rîşîlûk [66, 67], Sarı çiçek [167], Sufferi [117], Gihayi sarık, Ğerdele çuk [85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Çalışlı Mahallesi, Çalışlı-Çatak yolu, Mahalle çıkışı mevkii, yol kenarı, tarla, 37°09'45"K 40°46'16"D, 522 m, 06.04.2018, M.Kılıç 155.

Kullanılan kısım: Kök, çiçek.

Kullanım şekli:

a) Sivilce giderici olarak bitkinin kökü koyun yağıyla karıştırılarak sivilcelerin üzerine sürülür (Mehmet BEDİR, Kumlu).

b) Bitkinin çiçeği pamuklu beze sarılıp bekletilir, sonra çiçekler reçele karıştırılır ve bekletilir. Belli bir süre sonra reçel bal kıvamına gelir (Bedir KARATAŞ, Ortaköy; Abdo ERDOĞAN, Yeniköy; Abdulgafur ETE, Yukarıyeniköy).

c) Bitki sayısının çok olduğu yıl, bal miktarında ve kalitesinde artış olur (Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Mehmet BEDİR, Kumlu; Bedir KARATAŞ, Ortaköy; Abdo ERDOĞAN, Yeniköy).

d) Böceklerin ziyaret ettiği bitkilerdendir (Gözlem).

Literatürdeki kullanımları: Bitki, süs bitkisi olarak kullanılır. Ayrıca bitkinin taze taban yaprakları pişirildikten sonra tüketilir [167]. Bitkiden mavi ve koyu mavi tonlar elde edilmiş. Mavi boya yönünden verimli bulunan tür, Kahramanmaraş koşullarında yetiştirilerek kültüre alınmıştır [168]. Bitkinin tümü süs amaçlı kullanılır [85]. Bitki süs amaçlı kullanılır. Bitkinin yapraklarından yemek yapılarak, tüketilir [117].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki; yağ asiti ve protein içerir. Bitkinin tohumu ise; mikroelementler (Al, Ca, Fe, K, Mg, Na ve P) ve yağ asit bileşenleri (erukik, oleik, linoleik ve linolenik asit) içerir [169].

4.1.9.4. *Lepidium draba* L., Sp. Pl. 2: 645 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Brassicaceae / Turpgiller

Cins : *Lepidium* / Tere

Habitat : Ekili alanlar, yol kenarı.

Çiçeklenme : Nisan-Mayıs.

Yükseklik : 0-1300

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adıyaman, Amasya, Ankara, Antalya, Bitlis, İçel, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Konya, Mersin, Sakarya, Şanlıurfa, Tekirdağ, Tunceli, Uşak.



Şekil 4.1.9.4.1. *Lepidium draba*. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Diğnik Yöresel isimler: Kınêberê, Kınêber, Kınnebre (K), Kınıbrê, Kınnebre (A), Kınevrê (S).	Kullanım kodu: IA1, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
---	---

Literatürdeki diğer adları: Kedi otu [13, 38], Kınebine, Kırmılıbre [20, 45], Acıkavuk [90], Yabani tere [23, 88, 112], Eşek teresi [104], Giyakitik, Kinêber, Kinêbinê, Kicî, Kirasê, Ğanimê, Pesel, Çemê maran, Verdîne [66], Çememare, Pısil [67], Şelmuk [65], Kardarya [112], Kınêberê, Kınêber, Kınevrê, Kınıbrê [32], Kınıberk [37], Kınıberk [85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Nisan.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Göllü Mahallesi, Göllü-Ortaköy yolu 1.km, yol kenarı, tarla, 37°14'47"K 40°42'52"D, 557 m, 08.04.2018, M.Kılıç 165.

Kullanılan kısım: Yaprak, toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin yaprakları bulgur ile haşlanıp tüketilir (Nurdan ÖZALTUN, Sevinç Gamze ALTUNTAŞ, 13 Mart; Abdülkadir ÖNCEL, Bağlıca; Abdülsatır BAĞ, Buğday; İsmail EDİZ, Dara; Fehime BEGEÇ, Eroğlu, Ayşe CEBE, Gökçe; Azize KAYA, Güneyli; Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Mahmut ARİ, Haydar; Tahir DURMAZ, Kabala; Şeyhmuz DEĞER, Karademir; Murat MUNGAN, Kayacan; Ferhat ÇALIŞKAN, Kuyulu; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy; Fatime BİSEN, Latifiye; Hilal ASLAN, Dilan AYKURT, Necmettin; Mahmut KAVAL, Nur; Havvas AYDIN, Nurköy; A. Hamit DEĞER, Ofis; İbrahim ATIŞ, Sakalar; Derya BUDAK, Saraçoğlu; Mehmet Münir MUNGAN, Sıraç MUNGAN, Savurkapı; Mahmut DURAN, Sultanköy; Betül AŞLAMACIER, Şehidiye; Ayhan ARUN, Tandır; Aydın ERAKMAN, Teker; Leyla ACU, Yayla; Necla VARLIK, Aynur AKBULUT, Yenişehir; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu; Abdülgafur ETE, Yukarıyeniköy; Abdullah AKIN, Yüce).

b) Bağırsak kanseri riskini azaltmak ve önlemek için bitkinin yaprakları kaynatılarak suyu içilir (Hanife SARIGÜL, 13 Mart).

c) Dâhiliye hastalıkları için bitkinin yapraklarından yapılan yemek tüketilir (Eda GÜZEL, 13 Mart; Şeyma ERAKATAY, Ulucami; Semra DEMİR, Yenişehir).

ç) Sindirim sistemi sağlığı için bitkinin yaprakları bulgur ile haşlanarak yemek olarak tüketilir (Abdülkadir ÖNCEL, Bağlıca; Sabri GÜZEL, Çayırpınar; Fethiye ÖNCEL,

Gül; Berat DEĞER, Karademir; İzzet BEGEÇ, Eroğlu; Bahattin ÖNAL, Tilkitepe; Halil ECEVİT, Yenice; Abdo ERDOĞAN, Yeniköy; Necla VARLIK, Yenişehir).

d) Psikolojik hastalıkların tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları haşlanıp yemeği yapılarak tüketilir (Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı).

e) Mide hastalığının tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Murat ALPÖZ, Eminettin).

f) Kalp hastalıklarının tedavisinde bitkinin genç hali bulgur ile haşlanarak tüketilir (Şevkiye BEGEÇ, Eroğlu).

g) Diyabet hastalığının tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Fuat YILDIRIM, Gülay YILDIRIM, İnes YILDIRIM, Gökçe; Nazlı ATAÖZCAN, Ortaköy).

ğ) Bağırsak tümörü ve bağırsak düğümlenmesi tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımlarından yemek yapılarak tüketilir (Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Abdurrahman MUNGAN, Kayacan; Songül ALAKUŞU, Necmettin; Fatma MUNGAN KILIÇ, Yenişehir).

h) Bitkinin toprak üstü kısımları soğan ve yumurta ile kavrulur ve tüketilir (Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe; Naile AYDIN, Hatunlu; Atman ÖZDAŞ, Höyüklü; Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Mehmet Ali BAYSAL, Sultanköy; Canan ÖZGÜN, Yenişehir; Beşir CAN, Yüce).

ı) Tansiyon hastalığında bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe).

i) Astım ve nefes darlığı hastalıklarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Mehmet Ali BAYSAL, Sultanköy).

j) Zayıflamak için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir. Diyabet hastalığının tedavisinde ise bitkinin toprak üstü kısımları bulgur ile haşlanarak tüketilir (Menaf AKTÜRK, Tozan).

k) İltihaplı hastalıkların tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, kavrulur ve tüketilir (Ayşe AKBALI, Medrese).

l) Saç dökülmesini engelleyici olarak bitkinin toprak üstü kısımları demlenip suyu içilir (Muazzez ARSLANHAN, Kotek).

m) Böcek ve arıların ziyaret ettiği bitkilerdendir (Gözlem).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin kurutulmuş dallarının yatıştırıcı etkisi olduğu tavsiye edilmektedir [13]. Bitkinin genç yaprakları ve sürgünleri salata olarak veya pişirilerek tüketilir. Ayrıca bitki maydanoz gibi kullanılır [18]. Bitkinin toprak üstü

kısımları pişirilip yenir. Yara iyileşmesinde ise bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip, suyu yara üzerine sürülür [20, 45]. Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır. Şarbon hastalığı görülen hayvanların kafalarında oluşan yaralara bitkinin yaprakları ezilerek haricen uygulanır, bu işlem günde birkaç kez uygulanır [90]. Sivilcelere karşı bitkinin çiçekleri suda kaynatılır elde edilen sıvı, sivilcelere sürülür [88]. Bitkinin genç yaprakları salata yapılarak yenir. Ayrıca bitkinin gaz giderici ve kuvvet verici olduğu belirtilmektedir [23]. Karın ağrısına karşı bitkinin yaprakları kuru veya taze olarak pişirilip tüketilir [65]. Bitkinin kökleri yakacak olarak kullanılır [94]. Bitki, tıbbi ve aromatik özelliklerinden dolayı Burdur ve çevresinde kullanıldığı belirtilmektedir [112]. Romatizmaya karşı bitkinin tüm kısımları kaynatılıp suyu içilir veya suyu ile banyo yapılır. Mide rahatsızlıklarında ise bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir [32]. Bitkinin genç yapraklarından çeşitli yemekler yapılarak tüketilir. Ayrıca birçok hastalığa iyi geldiği söylenmektedir [37]. Sakinleştirici, sinirleri yatıştırıcı ve strese karşı bitkinin toprak üstü kısımları kullanılır [38]. Bitkinin gövde ve yaprağından yemek yapılarak tüketilir [85].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki; fenoller, alkaloidler ve terpenoidler içerir [298].

4.1.9.5. *Lepidium sativum* subsp. *sativum* L., Sp. Pl. 2: 644 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Brassicaceae / Turpgiller

Cins : *Lepidium* / Tere

Habitat : Ekili alanlar, boş alan.

Çiçeklenme : Nisan-Haziran.

Yükseklik : Bilinmiyor.

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Adıyaman, Amasya, Balıkesir, Çanakkale, Hatay, Iğdır, İstanbul, Manisa, Mersin, Şanlıurfa, Şırnak, Uşak, Zonguldak.



Şekil 4.1.9.5.1. Lepidium sativum subsp. sativum. Genel görünümü (wellgrowseeds.com).

Bitkinin adı: Tere	Kullanım kodu: IA1, IIA1.
Yöresel isimler: Reşal, Terê (K).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Cırcır [8], Gerdeme [8, 13], Kerdeme [8, 112], Tere [8, 13, 23, 19, 21, 29, 35, 38, 39, 40, 75, 88, 90, 97, 104, 112], Tere otu [13, 29, 35, 39, 171], Bahçe teresi, Gedim, Gedime, Gerdime, Gördüme, Kerdime [13], Kinge, Rişvat, Tüzik, Vizlik, Vizdorik, Nûjdar, Ğertele, Kevile, Ğvunbes [66], Beryemê, Kuzele avî, Pinge, Rişal [67], Dêjnik, Giyabîber, Kersim, Kormik, Kicî, Reşad, Şivît, Teretîze, Ğamîm [66, 67], Oklubaş, Toklubaşı, İyit, Sütü ot [29], Acı tere [112], Tere tohumu [36], Dejnîk [85], Reşad, Rashad, Hımmez [117].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Nisan.

Toplandığı yer: -

Kullanılan kısım: Yaprak.

Kullanım şekli:

- a) Bitkinin yapraklarının taze iken salatası yapılarak tüketilir (Gülsüm ELÇİBOĞA, Kabala; Necat YÜCESOY, Latifiye; Özlem AY, Savurkapı; Umut ADSAY, Yalım; Abdusselam ALTUNKAYNAK, Yukarıaydınlı; Mehmet Mahsum ÇİMEN, Yüce).
- b) İltihaplı hastalıklarda bitkinin yapraklarına limon sıkılıp salata olarak tüketilir (Kübra ÇALHAN, Cansu ANLAYIŞLIOĞLU, Savurkapı).
- c) Mide hastalıklarının tedavisinde bitkinin yaprakları çiğ olarak tüketilir (Şerif GÜR, Sultanköy).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin toprak üstü kısımları salata yapıp iştah açıcı olarak tüketilir [5, 8]. Bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp hemoroit tedavisinde suyu içilir [171]. Bitkinin yaprakları sebze olarak tüketilir [13, 85, 117]. Bitkinin taze yaprakları yemek yapılarak, tüketilir [19]. Guatr tedavisinde bitkinin tohumları,

sabahları aç karnına yutulur. Yaprakları salata yapılarak tüketilir [21]. Böbrek sancısına karşı bitkinin tohumu bal ile macun yapıp tüketilir. Ayrıca yaprakları yemeklerin yanında çiğ olarak tüketilir [88]. Guatr tedavisinde bitkinin çiçekleri kaynatılıp içilir. Bitkinin genç toprak üstü kısımları çiğ olarak tüketilir [90]. Bitkinin yaprak ve sürgünleri sebze olarak tüketilir [104]. Bitki yapraklarının afrodisyak, kan temizleyici, iştah açıcı, kuvvet verici ve cilt hastalıklarını iyileştirdiği belirtilmektedir. Tiroit bezlerini çalıştırmak için tohumu tüketilir. Ayrıca yaprakları çiğ olarak veya salata yapılarak tüketilir [23]. Guatr tedavisinde bitkinin çiçekleri kaynatılıp içilir [97]. Böbrek kumunu düşürmek için, bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir. Mide ağrısına karşı bitkinin tohumu ile ısırgan tohumu balla karıştırılıp macun haline getirilip, yenir. Karın ağrısı için ise, toprak üstü kısımları aç karnına üç gün boyunca yenir. Toprak üstü kısımları yemek yapıp tüketilir. Ayrıca hayvan yemi olarak kullanılır [29]. Bitkinin yaprakları salata yapılarak tüketilir. Zayıflamak ve kolesterolü düşürmek için bitkinin yaprakları kaynatılıp içilir [35]. Kuvvet verici, idrar arttırıcı, iştah açıcı ve vitamin eksikliği giderici olarak bitkinin toprak üstü kısımlarının kullandığını belirtmektedir [112]. Bitkinin toprak üstü kısımları tüketilir [75]. Metabolizmayı hızlandırdığı, idrar yollarını temizlediği, sigaranın zararlarını azalttığı ve zayıflamaya yardımcı olduğunu söylemektedirler. Saç dökülmesini ve kepeklenmesini önlemek için bitkinin tohumunun suyu kullanıldığını belirtmişlerdir [36]. Bitkinin yaprakları salata olarak veya yemek yapılarak kullanılır [38]. Kansızlık için bitkinin yaprakları kaynatılıp içilir [39]. Bitkinin genç toprak üstü kısımları çiğ olarak tüketilir [40, 117]. Zayıflamak için bitkinin tohumu bal ile karıştırılarak tüketilir [117].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki uçucu yağ taşır [8]. Bitki; fenoller, alkaloidler ve terpenoidler içerir [170].

4.1.9.6. Nasturtium officinale R.Br., Hort. Kew, ed. 2, 4: 110 (1812).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Brassicaceae / Turpgiller

Cins : *Nasturtium* / Suteresi

Habitat : Dere, gölet, su dolmuş hendek.
Çiçeklenme : Mart-Temmuz.
Yükseklik : 0-1650
Element : Bilinmiyor.
Tehlike kategorisi : LC.
Türkiye Dağılımı : Adana, Adıyaman, Afyonkarahisar, Ankara, Antalya, Artvin, Balıkesir, Batman, Bingöl, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Isparta, İçel, İstanbul, Kayseri, Malatya, Manisa, Sakarya, Samsun, Şanlıurfa, Şırnak, Tekirdağ, Trabzon, Uşak, Yozgat.



Şekil 4.1.9.6.1. Nasturtium officinale. Taban yaprak ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Suteresi	Kullanım kodu: IA1, IIA1.
Yöresel isimler: Tuzık, Tizmask, Tuzmask, Tumask (K), Kızmasê (A).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Kardamot, Acı gerdeme, Kerdeme, Sukerdemesi, Sumancası [8, 13], Gerdeme [5, 8, 13, 23, 35], Cırcır, Çakandura, Çünk, Derdime, Hardal otu, İstapan, İspatan, İstapan, İstepan, Kurbağapisliği, Su gerdemesi, Tizik, Yabanî tere [13], Suteresi [5, 8, 13, 23, 24, 35, 36, 80, 151, 172], Tuzik [13, 19, 80, 172], İspatan [13, 38], Çimen otu [5], Çay teresi [151], Acı tere [24], Sibit, Kûzakûz, Şahî, Beryemê [66], Kije, Kizê, Teretiz, Kûz, Vasê avke, Vizdorik, Vizlik [67], Bendik, Bêzerû, Çûng, Kirasê ğanimê, Kûzî, Pêrpîn, Kicî, Tîzik, Tûmask, Tûzik, Tûzika avî, Kûzele [66, 67], Su gêdimesi, Dere gêdimesi, Gêdime, Gadime, Kaz aya, Gaz aya [29], Kiji, Kije, Tujik [84], Hesemeyê, Tuzık [32], İspatan otu [35], Surokası, Sumak [105], Kerdene otu, Düzzık [36], Çıldırım, Kuzzık [38].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Eroğlu Mahallesi, Su kaynağı mevki, Sulak alan, 37°23'35"K 40°35'50"D, 1.056 m, 25.03.2018, M.Kılıç 143.

Kullanılan kısım: Yaprak, toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin yapraklarının taze iken salatası yapılarak tüketilir (Hasret AY, Akbağ; Meymo FİDAN, Elmabahçe; Cengiz ERSAN, Eskikale; İbrahim EKİN, Gurağaç; İsmail ÖLGÜN, İstasyon; Neslihan DEMİRKIRAN, Kabala; Sidar ÇELİK, Kotek; Songül ALAKUŞU, Necmettin; Derya BUDAK, Saraçoğlu; Mehmet Ali BAYSAL, Hasan AYAN, Sultanköy; Şeyhmus ELİK, Yardere; Leyla ACU, Yayla; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı; Abidin NAYIR, Yaylacık; Halil ECEVİT, Yenice; Semra DEMİR, Yenişehir; Beşir CAN, Hanife AKIN, Sultan AKIN, Yüce).

b) Karaciğer ve romatizmalı hastalıkların tedavisinde bitkinin yapraklarının salatası yapılıp üstüne tuz ve sumak eklenerek veya üstüne limon sıkılarak tüketilir (Meymo FİDAN, Elmabahçe; Sevda ATLI, Eryeri; Meryem ACAR, Yenişehir).

c) Bitkinin yaprakları yumurta ile haşlanarak yemeği yapılıp ve tüketilir (Meymo FİDAN, Elmabahçe; Davut ERKAN, Ofis).

ç) Sinüzit hastalığının tedavisinde bitkinin salatası yapılarak tüketilir (Şemsettin ATEŞ, Eskikale; Hilal ASLAN, Necmettin).

d) İltihap kurutucu olarak bitkinin taze yaprakları tüketilir (Emrullah ÇELEBİ, Sultanköy).

e) Kanser önleyici olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Mehmet Salih BAŞ, Hasan AYAN, Sultanköy).

f) Bağırsak çalıştırıcı olarak bitkinin yaprakları tüketilir (Hüsamettin AKIN, Yüce).

Literatürdeki kullanımları: Kadın ve erkek kısırlığına karşı bitki kullanılır [118]. Bitki kuvvet verici, vitamin eksikliği giderici, iştah açıcı ve idrar arttırıcı olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Taze yaprakları salata veya lapa olarak tedavide kullanılır. Bitki toz haline getirildikten sonra süt veya bal ile karıştırılarak egzama gibi cilt hastalıklarında kullanılır. Ayrıca bitki börek yapımında kullanılır [8]. Bitkinin yaprakları çiğ veya salata olarak tüketilir. Van yöresinde otlu peynir yapımında kullanılır [13]. İştah açıcı olarak bitkinin toprak üstü kısımları yemeklerin yanında yenir. Ayrıca toprak üstü kısımlarından yemek yapılarak tüketilir [19]. Bitkinin yaprakları salata olarak veya yemek yapılarak tüketilir [5, 35]. Bitkinin yaprakları çiğ veya salata olarak tüketilir [23, 38, 80, 172]. Bitkinin taze olan tüm kısımları tüketilir [24, 151]. Bağırsak yakısı olarak bitkinin toprak üstü kısımları, arpa unu ve yumurta sarısı ve inek sütü ile karıştırılarak hazırlanır. Karın ağrısına karşı bitki çiğ olarak köküyle beraber tüketilir. Ayrıca bitki salata olarak veya yemeği yapılarak tüketilir [29]. Kan basıncını düşürücü ve mide ağrısına karşı

bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip, yemeklerden önce bir çay bardağı içilir [84]. İdrar yolları ve mide rahatsızlığına karşı bitkinin yaprakları çiğ olarak tüketilir. Mide rahatsızlığının tedavisinde bitkinin yaprakları, maydanoz, yumurta ve limon bir kavanoza konur ve bir gün boyunca bekletilir, sonra bu karışım tüketilir [32]. Diyabet hastalığında bitkinin taze sürgünleri kullanılır [105]. Bayan hastalıkları, cilt güzelliği, aknelere, ishal yapıcı, idrar ve balgam söktürücü olarak kullanıldığı belirtilmektedir [36].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki; glikozit (glikonasturtiin), vitaminler (A, C ve D) ve uçucu yağ içermektedir [8]. Bitki fenoller ve flavonoidler taşımaktadır [173]. Bitkinin yaprak ve gövdesi, proteinler, vitaminler, elementler, temel besin elementleri ve fitokimyasallar içermektedir [174].

4.1.9.7. Sinapis arvensis L., Sp. Pl. 2: 668 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Brassicaceae / Turpgiller

Cins : *Sinapis* / Hardal

Habitat : Yol kenarı, boş alan.

Çiçeklenme : Nisan-Haziran.

Yükseklik : 0-1800

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Afyon, Amasya, Ankara, Antalya, Balıkesir, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Düzce, Elazığ, Gaziantep, Gümüşhane, Hatay, İçel, İstanbul, Kars, Konya, Kütahya, Malatya, Manisa, Mersin, Muş, Nevşehir, Sakarya, Siirt, Sivas, Şanlıurfa, Şırnak, Tekirdağ, Van, Yozgat.



Şekil 4.1.9.7.1. Sinapis arvensis. Genel, yaprak ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Hardal	Kullanım kodu: IA1, IIA1.
Yöresel isimler: Ğerdel (K, A).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Yabani hardal [8, 13, 29], Eşek turpu [4, 13, 24], Hardal [4, 5, 7, 22, 24, 31, 33, 75, 79, 80, 83, 88, 91, 109, 116, 151, 162, 167], Herdal [31, 38, 79, 94], Hardal otu, Acırğa, Manamıh, Manamuh, Mananık, Mananık, Tüppek [13], Hardel [19], Hardal filizi [5], Namzan [104], Gormiz, Gormîze, Ğerdal, Ğerdelk, Ğertal, Ğartal, Tûrpek, Tüppek, Tînegiya, Tesevir [66], Acırğa, Mananık, Şêlîm, Têrpuke, Tirpa mêrgan, Tivra derevîn, Vinûne giya, Ğerdelo avî [67], Harık, Şêlmok, Ğertele [66, 67], Delice hardal, Hardal rokası [29], Ğerdel [66, 85], Gıcı, Kara hardal [91], Mannik otu [116], Pıncar [38], Hardıl [117].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Nisan.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Hatunlu Mahallesi, Mahalle içi mevkii, Boş otlı alan, 37°08'24"K 40°45'18"D, 504 m, 01.04.2018, M.Kılıç 148.

Kullanılan kısım: Yaprak, toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin taze yapraklarının salatası yapılır. Ayrıca yaprakları soğan ve yumurta ile kavrulmuş yemeği tüketilir (Hedo AKBAŞ, Acar; Ramazan TEMEL, Aran; Abdulhalim ARSLAN, Ferha ARSLAN, Çalışlı; Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe; Kemal ACAY, Göllü; Azize KAYA, Güneyli; Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey;

Naile AYDIN, Hatunlu; Zafer SOYSAL, İstasyon; Tahir DURMAZ, Kabala; Lokman CEYLAN, Kayacan; Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Dilan AYKURT, Necmettin; Zübeyir GÜNEŞ, Nur; Havvas AYDIN, Nurköy; İbrahim ATIŞ, Sakalar; Cemal AYDIN, Sulak; Ekrem EMAN, Sultanköy; Ayhan ARUN, Tandır; Leyla ACU, Yayla; Sercil İNAN, Yaylı; Halil ECEVİT, Yenice; Abdusselam ALTUNKAYNAK, Yukarıaydınlı; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu; Beşir CAN, Abdullah AKIN, Yüce).

b) Bitkinin toprak üstü kısımları taze iken haşlanır ve böreği yapılır (Nurşin DEMİR, Bağlıca; Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Atman ÖZDAŞ, Höyükü; Abdurrahman YAKAK, İstasyon; Şeyhmuz DEĞER, Karademir; Ferhat ÇALIŞKAN, Kuyulu; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy; Davut ERKAN, Ofis; Şeyhmuz SİNCAR, Yenikapı; Abdulfafur ETE, Yukarıyeniköy).

c) Mide ağrısı ve romatizmalı hastalıkların tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Halil ERMİŞ, Buğday; Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Songül ALAKUŞU, Necmettin; İbrahim Şahin GÜN, Ofis; Semra DEMİR, Yenişehir).

ç) Bitkinin yapraklarından sarma yapılarak tüketilir (İsmail EDİZ, Dara; Mahmut ARİ, Haydar; Betül AŞLAMACİER, Şehidiye).

d) Romatizmalı hastalıkların tedavisinde bitkinin yaprakları lapa haline getirilip romatizmalı alana 3-4 saat uygulanır. Bu uygulama hastalık geçene kadar devam eder (İbrahim ATIŞ, Sakalar)-(**Reçete 11**).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin yapraklarından yemek yapılarak tüketilir [4, 33]. Bitkinin yeşil yaprakları tüketilir [31, 75, 79, 94]. Bitkinin dalları salata veya pişirilerek yenilir [13]. Bitkinin dal ve yaprakları salata veya yemek yapılarak tüketilir. Ayrıca hayvan yemi olarak kullanılır [83]. Bitkinin toprak üstü kısımları çiğ veya yemek olarak tüketilir [7, 117]. Bitkinin taze toprak üstü kısımları yemek yapılarak tüketilir. Ayrıca diyabet hastalığına iyi geldiği için tüketildiği belirtilmektedir [19]. İltihaplı yaralarda bitkinin yaprakları ateşte ısıtılıp sıcak iken yara uygulanır. Bitkinin dal ve yaprakları salata veya yemek yapılarak tüketilir. Ayrıca hayvan yemi olarak kullanılır [88]. Baş ağrısı ve romatizma tedavisinde bitkinin yaprakları kullanılır [22]. Kan şekerini düşürmek için bitkinin çiçekli dalları çay gibi demlenip içilir. Gövde dalları ise soyularak tüketilir [5]. Bitkinin yaprakları gıda olarak kullanılır. Bitkinin tümünün zararlı olduğuna inanılır [104]. Bitkinin toprak üstü kısımları pastalara katılır [151]. Bitkinin tüm kısımları taze iken tüketilir

[24]. Romatizma tedavisinde bitkinin tüm kısımları kaynatılıp haricen uygulanır [109]. Bronşit ve zatüreye karşı bitkinin tohumu kaynatılıp, 10 gün boyunca, birer fincan aç karnına suyu içilir. Ayakları ve vücudu üşümekten korumak için bitkinin toprak üstü kısımları kurutulur, kışın çorap içine koyularak giyilir. Bitkinin toprak üstü kısımları salata olarak tüketilir. Ayrıca hayvan yemi olarak kullanılır [29]. Baş ağrısına karşı bitkinin kökü ağızda çiğnenerek çıkan suyu yutulur. Taze yaprakları ise çiğ veya salata olarak tüketilir [91]. Bitkinin taze yaprakları salat veya yemek yapılarak yenir. Ayrıca iştah açıcı olarak kullanılır [80]. Bitkinin taze yaprakları çiğ olarak veya yemek yapılarak tüketilir [38, 85, 106, 116, 167]. Bitkinin çiçekleri çiğ olarak yenir [38]. Huzursuz bacak sendromu tedavisinde bitkinin tohumları kullanılır [162]. Kabızlık giderici ve sindirim sistemi sağlığı için yaprakları tüketilir [117].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitkinin sürgünleri uçucu yağ taşımaktadır [175]. Bitki sabit yağ ve glikozit (sinigrin) içerir [80]. Bitkinin yaprakları alkoloitler içermektedir [176].

4.1.10. Cannabaceae

4.1.10.1. *Celtis tournefortii* Lam., Encycl. 4: 138 (1797).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Cannabaceae / Kenevirgiller

Cins : *Celtis* / Çitlenbik

Habitat : Çıplak kayalık alanlar.

Çiçeklenme : Mart-Nisan.

Yükseklik : 300-1500

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Afyonkarahisar, Aksaray, Ankara, Bitlis, Erzincan, Gaziantep, Iğdır, Isparta, İçel, İzmir, Konya, Malatya, Muş, Siirt, Şanlıurfa, Tunceli.



Şekil 4.1.10.1.1. Celtis tournefortii. Genel ve meyve görünümü.

<p>Bitkinin adı: Dardağan Yöresel isimler: Teo, Teov, Tıok (K), Gingires (A), Gernuso (S).</p>	<p>Kullanım kodu: IA4, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.</p>
--	--

Literatürdeki diğer adları: Dağum, Dadağan, Dardahan, Davılga, Davin, Doğdoğan, Doğun [13], Çitlembik [13, 75, 80], Davum [13, 116], Dardağan [13, 177], Dağdağan [13, 18, 80, 83, 167, 178], Taav, Te'vi [83], Derdoğan [34, 97, 113], Dargun, Dağın, Kezvan, Tihok, Tavik, Têleh, Dartayle, Teylê [66], Gingirês, Taav, Tahûk, Taok, Tavik, Tavî, Tayî, Tayle, Teev, Tehû, Tevek, Teıtavûk, Tuhok, Teylî [67], Dağum, Ingires, Taev, Tehû, Tevok, Tey, Tavî [66, 67], Dagdagan, Dığdıgın, Teu, Tıok, Tıu [32], Teyer [80], Doğu çitlembiği [178].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Yalım Mahallesi, Sefa sokak mevki, Tarla kenarı, 37°22'03"K 40°44'14"D, 941 m, 17.11.2018, M.Kılıç 169.

Kullanılan kısım: Çiçek, meyve.

Kullanım şekli:

- a) Bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (İhsan BOKAY, 13 Mart; Necla VARLIK, Yenişehir; Beşir CAN, Hanife AKIN, Sultan AKIN, Yüce).
- b) Öksürük kesici olarak bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Tenzile ÜTMÜ, 13 Mart; Ramazan TEMEL, Helin PAÇ, Aran; Fethiye ÖNCEL, Gül; Deniz BUDAK, Saraçoğlu; M. Sait CEBE, Selahattin SİYİ, Sultanköy; Umut ADSAY, Yalım; Şeyhmus SİNCAR, Yenikapı; İsmail CAN, Abdullah AKIN, Yüce).
- c) Böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir veya kaynatılarak suyu içilir (Hakkı GÜZEL, 13 Mart; M. Nur FİDAN, Kabala; Faysal ADIN, Konaklı; Dilan AYKURT, Necmettin; Bilal YILDIRIM, Kutbettin YAVUZ, İbrahim YOLDAŞ, Nur; A. Hamit DEĞER, Ofis; Ahmet ADAM, Ortaköy; Mehmet Münir

MUNGAN, Savurkapı; Musa GÜR, Sultanköy; Ekrem AYANOĞLU, Teker; Mehmet ERKAR, Yalım; Canan ÖZGÜN, Yenişehir).

ç) Dudak kanserinin tedavisinde bitkinin meyveleri suda demlenmeye bırakılır, sonra hem su hemde içerisinde bulunan meyve taneleri tüketilir (Hasret AY, Akbağ).

d) Diyabet hastalığında bitkinin meyvesi un haline getirilerek tüketilir (Mecit AÇAR, Boztepe).

e) İshal kesici olarak bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Yusuf DEMİR, Cevizlik).

f) Öksürük kesici olarak bitkinin meyvesi kaynatılıp suyu içilir (Selahattin ÇOLTO, Cevizpınar; Zümre Nur AKATAK, Ensar; Ayetullah KAPAN, Eroğlu; Fethiye ÖNCEL, Gül; İbrahim İPEKLİSÜMER, Kayacan; Gülsüm KÖYAN, Şehidiye; Nalan TAŞKAN, Yalım; Mahmut ÇABŞEK, Yenişehir).

g) Soğuk algınlığı ve öksürük hastalığının tedavisinde bitkinin meyvesi süt ile kaynatılıp, süt içilir (Sefa CANGİL, Eminettin; Kübra ÇALHAN, Cansu ANLAYIŞLIOĞLU, Savurkapı; Furkan KAPAN, Sultanköy; İzzet BEGEÇ, Eroğlu; Aydın BEGEN, Yenişehir).

ğ) Bronşit hastalığı için bitkinin meyvesi süt ile kaynatılıp, süt içilir (Abdullah KAPAN, Eroğlu).

h) Ağrı kesici ve böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin meyvesi dövülüp toz haline getirilerek tüketilir (Şemsettin ATEŞ, Eskikale; Hasine MUNGAN, Savurkapı).

ı) Tansiyon hastalığı tedavisinde bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Mahmut ARI, Haydar).

i) Diyabet hastalığının tedavisinde bitkinin meyvesi süt ile kaynatılıp tüketilir (Abdurrahman MUNGAN, Kayacan).

j) Bronşit hastalığının tedavisinde bitkinin çiçekleri kaynatılıp suyu içilir (Servet ADSAN, Özlüce; Hasine MUNGAN, Savurkapı).

k) Guatr ve bademcik tedavisinde bitkinin meyvesi toz haline getirilir ve süt içinde kaynatılıp tüketilir (Sakine ADSAN, Özlüce; Hasine MUNGAN, Savurkapı; Salih BABUR, Aynur BABUR, Sultanköy; Betül AŞLAMACIER, Şehidiye; Sultan CAN, Yüce).

l) Romatizmalı hastalıkların tedavisinde bitkinin meyvesi kaynatılıp suyu içilir ve lapası romatizmalı bölgeye uygulanır (Sıraç MUNGAN, Savurkapı; Neslihan TIRPAN, Yenişehir).

m) Ses kısıklığı giderici ve akciğer hastalıklarının tedavisinde bitkinin meyvesi bal ve süt ile karıştırılarak tüketilir (Abidin NAYIR, Yaylacık).

n) Astım ve bronşit hastalıklarının tedavisinde bitkinin meyvesi çiğ olarak veya kaynatılarak tüketilir (Selma ADSAN, Yıldız ÇELEBİ, Yüce).

o) Bitki meyvesinin etli kısımları yenir. Kalan çekirdeği çocuk oyunlarında ince bir boru yardımıyla üflemek suretiyle birbirlerine fırlatılır (Hasret AY, Akbağ; Selahattin ÇOLTO, Cevizpınar; Şemsettin ATEŞ, Eskikale; Mahmut ARI, Haydar; Abdurrahman MUNGAN, Kayacan; Mehmet Münir MUNGAN, Savurkapı; Abidin NAYIR, Yaylacık).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin olgunlaşan meyveleri tüketilir [13, 34, 80, 83, 167]. Bitkinin yaprakları hayvan yemi olarak kullanılır [83]. Kabızlığa karşı bitkinin meyvesi çay gibi demlenip günde 1-2 bardak suyu içilir [18]. İshale karşı olgun meyveleri tüketilir [113]. İshale karşı bitkinin meyvesi kullanılır [34, 97]. Bitkinin meyveleri çerez olarak tüketilir [75]. Mide ağrısına karşı bitkinin yaprakları çay gibi demlenip suyu içilir. Bitkinin meyvelerinin etli kısımları yenir, kalan çekirdeği çocuk oyunlarında bir boru yardımıyla birbirine fırlatılır [34]. Guatr, nefes darlığı, astım ve bronşite karşı bitkinin meyvesi dövülür ve süt içinde kaynatılıp içilir [32]. Bitkinin meyvelerinden reçel yapılarak veya kurutulularak çerez olarak tüketilir. Ayrıca meyve çekirdekleri tesbih ve takı yapımında kullanılır [116]. Bitkiden mutfak eşyası olarak elek yapılır, çocuklar için ise beşik yapılır [177]. Bitkinin meyve ve yaprağının diyabet tedavisinde kullanılabileceğini belirtmişlerdir [178].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki meyveleri; flavonoidler, fenolik asitler, steroller, yağ asitleri ve vitaminler içermektedir [179]. Bitki; flavonoidler, fenoller, flavonoller, saponin, tanen, alkoloit, askorbik asit (C vitamini), klorofil ve b taşımaktadır [180].

4.1.11. Capparaceae

4.1.11.1. Capparis sicula subsp. **sicula** Veill., Traité Arbr. Arbust. Ed. 2. 1: 159 (1801).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Capparaceae / Keberegiller

Cins : *Capparis* / Kebere

Habitat : Mezarlık alan, yamaçlar, yol kenarı, dere kenarı.
Çiçeklenme : Temmuz-Ağustos.
Yükseklik : 300-994.
Element : Bilinmiyor.
Tehlike kategorisi : LC.
Türkiye Dağılımı : Adıyaman, Ankara, Antalya, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Hatay, Mersin, Şanlıurfa, Şırnak.



Şekil 4.1.11.1.1. Capparis sicula subsp. sicula. Genel, yaprak ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Delikarpuzu Yöresel isimler: Kember, Kulilka kember (K), İşfella, Şefella (A).	Kullanım kodu: IIA1 Kullanım amacı: Tıbbi bitki
---	--

Literatürdeki diğer adları: Keditırnağı [8, 13], Gebre, Keber [8, 13, 38, 66, 67, 181], Kapari [8, 13, 38, 80, 83, 181], Keber [13, 31, 37, 79, 83, 85, 94, 167], Berikemberi, Gebele, Gebre otu, Gedigen, Kabbar, Keber diken, Kedicırnağı, Tırmık [13], Şebelleh [66, 83], Şahfelan [19, 66], Geber [13, 167], Gayakamber [20, 45], Ğeğil [88], Gevil [42, 88, 182], Gebere [66, 67, 151], Berkê kemberê, Hilka şevket, Şêfelet, Margîr, Magira, Kabarûk, Gîr, Çepçepik [66], Dirê ğanî [67], Berê

kemberê [32, 66], Kemborok [37, 66], Berik, Berikê kemberê, Berê kember, Irkkabır, Kember [32], Şefellah [32, 117], Bubu, Gabar, Keper, Turşuotu, Sebellah [182], Feşelleh [117], Kafari [42].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mayıs-Eylül.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Aran Mahallesi, Dere kenarı mevki, 37°26'51"K 40°45'00"D, 994 m, 29.07.2018, M.Kılıç 189.

Kullanılan kısım: Kök, yaprak, meyve, tohum ve toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin tohum ve yaprakları dinlendirici ve sakinleştirici olarak taze şekilde tüketilir (Erol ORAL, 13 Mart).

b) Romatizma hastalığının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısmı lapa haline getirilerek romatizma olan alana sarılır (Mehmet Ata SARIGÜL, 13 Mart; Şeyhmuz DEĞER, Berat DEĞER, Karademir).

c) Diş iltihabının tedavisinde bitkinin kökü suda demlenmeye bırakılır sonra bu su ile ağızda gargara yapılır (Ferhan EDİZ, Dara).

ç) Akciğer kanseri tedavisinde bitkinin meyveleri çay gibi demlenerek suyu içilir veya meyvelerinden yapılan turşu tüketilir (Erdal KARADENİZ, Yenişehir).

Literatürdeki kullanımları: İdrar söktürücü, kabız ve kuvvet verici olarak bitkinin çiçek tomurcukları ve meyvesi çay gibi demlenip veya kaynatılıp içilir [8]. Bitkinin çiçek tomurcuklarından turşu yapıp tüketilir [8, 13, 19, 80, 151]. Bitkinin çiçek tomurcukları, cinsel gücü arttırdığına inanıldığı için tüketilir. Ayrıca bitki yakacak olarak kullanılır [31, 79]. Karın ağrılarına karşı bitkinin tohumu tüketilir. Ayrıca meyveleri genç iken çiğ olarak yenir [19]. Bitkinin çiçek tomurcukları ve meyvelerinden salamura ve turşu yapılır. İştah açıcı olarak turşusu tüketilir. Bitkinin toprak üstü kısımları yakacak olarak kullanılır [83, 167]. Diyabet hastalığı tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip içilir [20, 45]. Böbrek taşı düşürmeye karşı bitkinin tohumları turşu yapılarak yenir. Gebe kalmak için ve basura karşı bitkinin kökü kaynatılıp suyu içilir. Karın ağrısı tedavisinde bitkinin kökü ezilir, suya karıştırılıp içilir. Rahim hastalıklarının tedavisinde ise bitkinin kökü, saman ve süt ile kaynatılıp buharına kadınlar oturtulur [88]. Bitkinin çiçek tomurcukları ve meyvelerinde turşu yapıp tüketilir [94]. Romatizmalı hastalıklarda bitkinin çiçekleri kaynatılıp suyu içilir. Baş ağrısına karşı ise bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, suyu kınaya katılıp başa sürülür. Rahim kistine karşı bitkinin çiçek tomurcuklarından günde bir avuç tüketilir ve 40 gün devam edilir. Kalp damar

tıkanıklığına karşı ise bitkinin çiçekleri kaynatılıp, aç karnına içilir, bu uygulamaya 40 gün devam edilir [32]. Yaralara karşı bitkinin tohumları dövülüp merhem haline getirilir ve haricen kullanılır. Romatizma ve kansere karşı tohumu kaynatılıp suyu içilir. Saç canlılığı için meyveleri dövülüp kınaya karıştırılır ve saça sürülür [37]. Bel ağrılarına karşı bitkinin kökü çay gibi demlenip, aç karnına günde üç defa içilir. Fakat kalp rahatsızlığı olanların kullanmaması önerilmektedir [38]. Yapılan çalışmada bitki ekstresinin diyabete ve komplikasyonlarına karşı etkili olduğu belirtilmiştir [183]. Romatizma tedavisinde bitkinin meyveleri kurutulduktan sonra dövülüp merhem haline getirilir ve haricen kullanılır. Kanser tedavisinde ise meyvesi kaynatılıp, suyu içilir [85]. Ciğer, dalak rahatsızlıkları, sindirim sistemi bozuklukları ve kadın hastalıklarının tedavisinde bitkinin tomurcuk ve meyveleri kullanılmaktadır. Ayrıca bitkinin tamamı kurutulup, yakacak olarak kullanılır [117]. Hemoroit tedavisinde bitkinin kökü kaynatılıp suyu içilir [42].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitkinin çiçek tomurcukları flavon türevi (rutin) içermektedir [8]. Bitki; polifenoller, flavonoidler ve glukozinolatlar taşımaktadır [184]. Bitki rutin ve glukozinolat içermektedir [185]. Bitki fenolik bileşikler (rutin, izokuersetin-hekzosid, izokeritit ve kemferol 3-O-rutinosid) içerir [182].

4.1.12. Caryophyllaceae

4.1.12.1. Dianthus strictus var. **strictus** Banks & Sol., Nat. Hist. Aleppo [Russell], ed. 2, 2: 252 (1794).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Caryophyllaceae / Karanfilgiller

Cins : *Dianthus* / Karanfil

Habitat : Nadas tarlaları, kültür tarlalarının etrafı, taşlı yamaçlar.

Çiçeklenme : Mayıs-Temmuz.

Yükseklik : 0-450

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : -

Türkiye Dağılımı : Adana, Gaziantep, Hatay, İçel, Muğla, Muş, Şanlıurfa.



Şekil 4.1.12.1.1. Dianthus strictus var. strictus. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Dimisok Yöresel isimler: Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkile dika, Nikle dika (K), Denıl êser (A).	Kullanım kodu: IA9, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
---	---

Literatürdeki diğer adları: Dimisok [31, 66, 67, 79], Gulfam, Mêğ, Mîğek, Mêğek, Pîvazî, Kerenfel, Kerenfil, Zirmêgik [66].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mayıs-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, 13 Mart Mahallesi, 13 Mart-Hamzabey karayolu 2.km, Zınar mevkii, taşlı yamaç, 37°20'45"K 40°43'44"D, 830 m, 17.11.2018, M.Kılıç 192.

Kullanılan kısım: Çiçek.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin çiçeği emilerek nektarı içilir (Hakkı GÜZEL, 13 Mart; İsmail ARİ, Çukuryurt; Mahmut ARİ, Haydar; Abdurrahim ACAR, Kuyulu).

b) Diş ağrısında bitkinin taze çiçeği dişin üzerine konur (Sevgi ENEZ, Kabala; Mehmet Mahsum ÇİMEN, Yüce).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin çiçekleri çocuklar tarafından emilerek nektarı içilir [31, 79]. Halı dokumada bitkinin figüleri kullanılmıştır [35]. Bitki balgam söktürücü ve idrar arttırıcı olarak kullanılır [106].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: -

4.1.12.2. Paronychia kurdica subsp. **kurdica** var. **kurdica** Boiss., Diagn. Pl. Orient. ser. 1, 3: 10 (1843).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi
Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler
Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı
Aile : Caryophyllaceae / Karanfilgiller
Cins : *Paronychia* / Etyaran

Habitat : Kayalık yerler.
Çiçeklenme : Mayıs-Temmuz.
Yükseklik : 320-1400
Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Aksaray, Amasya, Ankara, Artvin, Bilecik, Gümüşhane, Isparta, Konya, Malatya, Sakarya, Şanlıurfa, Tunceli, Van.



Şekil 4.1.12.2.1. Paronychia kurdica subsp. kurdica var. kurdica. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Bozkepekotu Yöresel isimler: Gihayê belaluka (K), Haşışıl selule (A).	Kullanım kodu: IIA1 Kullanım amacı: Tıbbi bitki
---	--

Literatürdeki diğer adları: Kepek [31, 66, 79], Haşışıselulet [20, 45], Şatak û nisêbîn [67], Gihakê belalukê, Haşışıselule, Haşışılhıssayê, Haşışıl hıssayê [32], Bozkepekotu [167].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Eryeri Mahallesi alt mevkii, vadi kenarı, taşlık alan, 37°16'49"K 40°45'00"D, 659 m, 14.04.2018, M.Kılıç 168.

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Siğil iyileştirmek için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılarak suyu siğil olan bölgeye damlatılır. Bu işlem siğiller kaybolana kadar tekrar edilir (Tekin İLERİ, Akıncı).

b) Böbrek taşı düşürmede bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Şeyhmuz CAN, Boztepe; Sevda ATLI, Eryeri; Pınar ANDİNÇ, Ortaköy; M. Nezir AYAN, Özlüce; İbrahim ATIŞ, Sakalar; Sercil İNAN, Yaylı; Halil ECEVİT, Yenice).

Literatürdeki kullanımları: Siğil tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çiğ olarak tüketilir. Safra kesesi tedavisinde ise bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp 21 gün suyu içilir [20, 45]. Böbrek taşı düşürmek için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir. Siğillere karşı ise bitki çiçeklenme döneminde ekme içine konarak tüketilir. Aynı uygulama hayvanlarda oluşan siğiller içinde kullanılır [32].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki; doymamış yağ asitleri (oleik ve linoleik asitler) ve antioksidanlar (a-tokoferol, linol ve linalool) yüksek miktarda içermektedir [186].

4.1.12.3. Silene assyriaca Hausskn. & Bornm. ex Lazkov, Bot. Zhurn. (Moscow & Leningrad) 89(7): 1181 (2004).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Caryophyllaceae / Karanfilgiller

Cins : *Silene* / Nakıl

Habitat : Yamaç, bayır, kır, ekilmemiş boş alanlar.

Çiçeklenme : Mayıs-Temmuz.
Yükseklik : 600-1900
Element : Bilinmiyor.
Tehlike kategorisi : LC.
Türkiye Dağılımı : Adana, Kahramanmaraş, Kayser, Kilis, Kırşehir, İçel, Osmaniye.



Şekil 4.1.12.3.1. Silene assyriaca. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Mezopotamyanakılı (K.Yıldız) Yöresel isimler: Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkile dika, Nıkile dika (K), Denil êser, Hinekil cec, Ğınağcec (A).	Kullanım kodu: IA6, IA9, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	--

Literatürdeki diğer adları: Salkım çiçeği, Nakıl çiçeği, Sinekkapan, Sinekkıran, Sinektutan, Yapışkan otu [13], Mêşmij, Goşberğ, Givişgan, Derpîdik, Pekpekok, Tektekok, Çekçekok [66], Arekvaş, Meşegîre, Mêşğur, Taro berğik, Ğunisik [67], Bûkêgûr, Giyarun, Giyamêşmij, Giyamêşğur, Mêşgir, Siyabu, Şekirok, Ğatûnek [66, 67], Alibardak [187].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Cevizpınar Mahallesi, Nehruk Sokak Mevkii, taşlı yamaç, 37°21'50"K 40°45'21"D, 1087 m, 23.04.2018, M.Kılıç 177.

Kullanılan kısım: Çiçek.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin çiçeği emilerek nektarı içilir (Hakkı GÜZEL, 13 Mart; İsmail ARİ, Çukuryurt; Mahmut ARİ, Haydar; Şeyhmuz DEĞER, Karademir; Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Mahmut DURAN, Sultanköy; Nergiz ARUN, Tandır; Ömer DEĞER, Yolbaşı).

b) Hamilelik döneminin rahat geçmesi için bitkinin çiçeği çiğ olarak tüketilir (Mehmet BEDİR, Kumlu).

Literatürdeki kullanımları: Soğuk algınlığı ve gribe karşı *Cichorium intybus* bitkisi ile birlikte bağışıklık sistemini destekleyici olarak kullanıldığını belirtmiştir. Ayrıca bitki ekstraktının tip 2 diyabet ve insülin direnci ile bunlara bağlı bozukluklarla mücadelede kullanılabileceğini ifade etmiştir [188]. Bitki süs bitkisi olarak kullanılmakta olup, bazı hastalıkların tedavisinde bitkiden elde edilen çayının kullanıldığını belirtmektedir [187].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki fenol madde ve flavonoid içerir [187].

4.1.12.4. *Silene conoidea* L., Sp. Pl. 1: 418 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Caryophyllaceae / Karanfilgiller

Cins : *Silene* / Nakıl

Habitat : Tarlalar.

Çiçeklenme : Mayıs- Temmuz.

Yükseklik : 500-1800

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Ankara, Antalya, Bilecik, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, İçel, İstanbul, Kars, Kahramanmaraş, Kayseri, Kütahya, Nevşehir, Malatya, Muş, Niğde, Sakarya, Sivas, Şanlıurfa, Tekirdağ.



Şekil 4.1.12.4.1. *Silene conoidea*. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Şıvanaotu Yöresel isimler: Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkile dika, Nikle dika (K), Denil êser, Hinekıl cec, Ğınağcec (A).	Kullanım kodu: IA6, IA9, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	--

Literatürdeki diğer adları: Salkım çiçeği, Nakıl çiçeği, Sinekkapan, Sinekkıran, Sinektutan, Yapışkan otu [13], Brejka şıvanan [7, 66], Bûkêgûr, Gıyarun, Giyamêşmij, Giyamêşğur, Mêşgir, Siyabu, Şekirok, Ğatûnek, Mêşmij, Goşberğ, Givişgan, Derpîdik, Pekpekok, Tektetekok, Çekçekok [66], Giyayê şıvanan, Haluvek, Keşkül [67], İnekbiciği [91, 189, 190], Şekrok [37, 85], Şıvanan otu [167], Dımısko, İnek memeği, Gihayi manga [85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Yolbaşı Mahallesi, Mahalle çıkışı mevki, tarla, 37°15'27"K 40°46'34"D, 605 m, 08.04.2018, M.Kılıç.

Kullanılan kısım: Yaprak, çiçek.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin çiçeği emilerek nektarı içilir (Hakkı GÜZEL, 13 Mart; İsmail ARİ, Çukuryurt; Mahmut ARİ, Haydar; Şeyhmuz DEĞER, Karademir; Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Mahmut DURAN, Sultanköy; Nergiz ARUN, Tandır; Ömer DEĞER, Yolbaşı).

b) Romatizmalı hastalıklarda bitkinin yaprakları kaynatılıp lapa halinde romatizmalı alana uygulanır (İnes YILDIRIM, Gökçe).

c) Hamilelik döneminin rahat geçmesi için bitkinin çiçeği çiğ olarak tüketilir (Mehmet BEDİR, Kumlu).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin tohumları olgunlaşmadan çiçek durumu tüketilir [7]. Derinin yumuşamasına karşı bitki kullanılır. Ayrıca dezenfektan özelliği olduğunu ve bitkinin özütü göz enfeksiyonu hastalığında tedavi amaçlı kullanıldığını belirtmiştir [191]. Bitkinin çiçeği emilerek nektarı içilir [91, 190]. Bitkinin toprak üstü kısımlarının yapışkan özelliğinden dolayı karıncalarla mücadele de kullanılır [187]. Bitkinin çiçeği tüketilir [37, 85]. Bitkinin kökü cilt yumuşatıcı olarak yara ve saçlar yıkanır. Ayrıca gözün dezenfekte olması için bitki kökünden elde edilen sıvı kullanılır [192].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki flavon glikozitler içerir [193].

4.1.12.5. Silene dichotoma subsp. dichotoma Ehrh., Beitr. Naturk. 7: 144 (1792).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi
Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler
Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı
Aile : Caryophyllaceae / Karanfilgiller
Cins : *Silene* / Nakıl

Habitat : Yamaçlar, stepler.
Çiçeklenme : Nisan-Temmuz.
Yükseklik : 0-2100
Element : Bilinmiyor.
Tehlike kategorisi : LC.
Türkiye Dağılımı : Ardahan, Afyonkarahisar, Ankara, Antalya, Bayburt, Bingöl, Burdur, Çanakkale, Çorum, Erzincan, Giresun, İçel, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kırşehir, Sakarya, Samsun, Sivas, Şanlıurfa, Uşak.



Şekil 4.1.12.5.1. Silene dichotoma subsp. dichotoma. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Çatalnakıl Yöresel isimler: Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkile dika, Nikle dika (K), Denil êser, Hinekil cec, Ğınağcec (A).	Kullanım kodu: IA6, IA9, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
---	--

Literatürdeki diğer adları: Gıvışgan otu, İbiş otu, Gıbiş otu [120], Salkım çiçeği, Nakıl çiçeği, Sinekkapan, Sinekkıran, Sinektutan, Yapışkan otu [13], Dağnikestırıye [20, 45], Toklubaşı [23, 33], Mêşmij, Goşberğ, Gıvışgan, Derpîdik, Pekpekok, Tektekok, Çekçekok [66], Arekvaş, Meşegîre, Mêşğur, Taro berğik, Ğunisik [67], Bûkêgûr, Giyarun, Giyamêşmij, Giyamêşğur, Mêşgir, Siyabu, Şekirok, Ğatûnek [66, 67], Çatal nakılı [167].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Nisan.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Konaklı Mahallesi, Taziye evi mevki, tarla, 37°14'19"K 40°56'21"D, 1.005 m, 07.04.2018, M.Kılıç 160.

Kullanılan kısım: Yaprak, çiçek.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin çiçeği emilerek nektarı içilir (Hakkı GÜZEL, 13 Mart; İsmail ARİ, Çukuryurt; Mahmut ARİ, Haydar; Şeyhmuz DEĞER, Karademir; Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Mahmut DURAN, Sultanköy; Nergiz ARUN, Tandır; Ömer DEĞER, Yolbaşı).

b) Romatizmalı hastalıklarda bitkinin yaprakları kaynatılıp lapa halinde romatizmalı alana uygulanır (İnes YILDIRIM, Gökçe).

c) Hamilelik döneminin rahat geçmesi için bitkinin çiçeği çiğ olarak tüketilir (Mehmet BEDİR, Kumlu).

Literatürdeki kullanımları: İdrar kesesi ve idrar yolu hastalıklarının tedavisinde bitki çay gibi demlenip içilir [120]. Bitkinin toprak üstü kısımları yemek yapılarak tüketilir [20, 45]. Bitkinin yaprak ve toprak üstü kısımları yemek yapılarak tüketilir [23, 33]. Bitki idrar söktürücü olarak kullanılır [188].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki saponin içerir [63]. Bitki kökü saponin içermektedir [188].

4.1.12.6. Vaccaria hispanica (Mill.) Rauschert, Wiss. Z. Martin-Luther-Univ. Halle-Wittenberg, Math.-Naturwiss. Reihe 14: 496 (1965).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Caryophyllaceae / Karanfilgiller

Cins : *Vaccaria* / Ekinebesi

Habitat : Tarlalar, stepler, ekili araziler.

Çiçeklenme : Nisan-Temmuz.

Yükseklik : 0-1600

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Adıyaman, Afyonkarahisar, Aksaray, Amasya, Ankara, Antalya, Artvin, Bingöl, Bitlis, Bolu, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Diyarbakır, Elazığ, Erzurum, Gaziantep, Hatay, İçel, İstanbul, İzmir, Kars, Kayseri, Kırklareli, Konya, Kütahya, Malatya, Kahramanmaraş, Muğla, Sakarya, Şanlıurfa, Şırnak, Trabzon, Yalova.



Şekil 4.1.12.6.1. Vaccaria hispanica. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Ekinebesi Yöresel isimler: Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkile dika, Nikle dika (K), Denil êser, Hinekil cec, Ğınağcec (A).	Kullanım kodu: IA6, IA9, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	--

Literatürdeki diğer adları: İnek sabunotu [8, 18, 112], Hişhişiko, Pekpeko [31, 79], Kuruncok, Saat [83], Reşreşik [19, 66, 94], Ziven [20, 45], Gıcır [104], Şımbıldak, Gıyışkan [23], Sabunotu [34, 108, 109], Hışhîsîko, Pekpeko, Ceğceğik [66], Pincara kevokan, Ğışğışik, Ğışğışok, Ğuşğuşik, Zirîzane [67], Gayşeik, Çimê pişingan [66, 67], Mor çiçek [33], İnek otu [112], Dımısko, Goşt berğik, Şekşeko [37], Ekinebesi [38], Hışhışo [85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Nisan.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Ortaköy Mahallesi, Belediye su deposu mevkii, tahıl tarlaları, 37°12'41"K 40°45'51"D, 563 m, 06.04.2018, M.Kılıç 158.

Kullanılan kısım: Yaprak, çiçek.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin çiçeği emilerek nektarı içilir (Hakkı GÜZEL, 13 Mart; İsmail ARİ, Çukuryurt; Mahmut ARİ, Haydar; Şeyhmuz DEĞER, Karademir; Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Mahmut DURAN, Sultanköy; Nergiz ARUN, Tandır; Ömer DEĞER, Yolbaşı).

b) Romatizmalı hastalıklarda bitkinin yaprakları kaynatılıp lapa halinde romatizmalı alana uygulanır (İnes YILDIRIM, Gökçe).

c) Hamilelik döneminin rahat geçmesi için bitkinin çiçeği çiğ olarak tüketilir (Mehmet BEDİR, Kumlu).

Literatürdeki kullanımları: Terletici, safra ve idrar söktürücü olarak bitkinin kökleri kaynatılıp günde iki bardak suyu içilir [8, 18, 112]. Meyvenin tohumları kuruyunca çıkardığı sestene dolayı hişhişiko adı verilmiştir [31, 79]. Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır. Ayrıca, bitkinin meyveleri, *Geranium* sp. türleri gibi çocuklar arasında oyun amaçlı olarak kullanılır [83]. Ekmeğin lezzetli olması için tohumları ezilip ekmeğin üzerine sürülür. Toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır [19]. Bitkinin toprak üstü kısımları taze veya kuru hayvan yemi olarak kullanılır [20, 45]. Terletici olarak bitkinin kökü kaynatılıp günde iki defa bir çay bardağı içilir [108]. İdrar söktürücü, idrar yolu iltahabı geçirici ve terletici olarak bitkinin çayı yapıp günde iki bardak içilir [23]. Bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp veya çay gibi demlenip, romatizmalı hastalıklarda haricen kullanılır [109]. Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır [94]. Kabızlığa karşı ve romatizma tedavisinde bitkinin çiçekleri çay gibi demlenip suyu içilir. Ayrıca çiçekleri ezilip su ile köpürtülerek sabun olarak kullanılır [34]. Bitkinin taze çiçekleri hayvan yemi olarak kullanılır [33]. Bitki kurduğunda, meyve içindeki tohumları ses çıkardığı için çocuklar oyunlarında kullanırlar [37, 85]. Ateş düşürücü olarak bitkinin müsilajlı nektarı kullanılır. Kronik ateşlerde, çıban ve uyuz gibi hastalıklarda ise bitkinin tümü kullanılır [192]. Bitki süs bitkisi olarak kullanılır [38].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki kökü saponin (% 5) taşımaktadır [8]. Bitki; triterpenoid saponinler, siklik peptidler ve flavonoidler içermektedir [194]. Bitki tohumları; protein, fenol, yağ ve yağ asidi içerir [195]. Bitki tohumları saponin ve siklopeptid taşımaktadır [196].

4.1.13. Convolvulaceae

4.1.13.1. Convolvulus arvensis L., Sp. Pl. 1: 153 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Convolvulaceae / Tarlasarmaşığgiller

Cins : *Convolvulus* / Tarlasarmaşığı

Habitat : Kumlu bozkır, nadas tarlaları, hendeklerin kenarlarının üzerinde, nehirler ve göller.

Çiçeklenme : Nisan-Eylül.

Yükseklik : 0-3050

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adıyaman, Amasya, Ankara, Artvin, Balıkesir, Bilecik, Bitlis, Burdur, Bursa, Çanakkale, Denizli, Elazığ, Eskişehir, Gaziantep, Gümüşhane, Hakkâri, İstanbul, İzmir, İzmit, Kahramanmaraş, Kars, Kırklareli, Konya, Kütahya, Malatya, Muğla, Muş, Nevşehir, Niğde, Ordu, Şanlıurfa, Yozgat.



Şekil 4.1.13.1.1. Convolvulus arvensis. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Tarlasarmaşığı Yöresel isimler: Lavlavk (K).	Kullanım kodu: IA1, IVA. Kullanım amacı: Gıda, yem.
---	--

Literatürdeki diğer adları: Mamuza [8], Çadırçiçeği, Kaplumbağaotu [8, 13], Kaplumbağaotu [8, 13, 21], Kuzu sarmaşığı, Mamıza [8, 13, 112, 120], Tarla sarmaşığı [8, 13, 18, 29, 75, 109, 112], Yeşil sarmaşık [197], Sarmaşık [29, 31, 64, 79, 83, 91, 94, 167, 197, 198], Hamıza [13], Sarmaşığ, Sarmaşığe raş [7], Leksiotu, Tosbağaotu, Babootu [11], Bağlık otu [21], Bağ urganı, Bağırgan [151, 199], Tosbağaotu [11, 29], Lavlavk [20, 45], Kedibağırsağı, Şemsiye çiçeği [88], Dolaşkan [90, 97], Basırık [42, 200], Şarmaşık otu, Dana şarmışavı, Dana otu, Şarmuşağuk [104], Tospağa otu [29], Badak, Gulperî, Jale, Kundirok, Lêmeka maran, Pêçek, Rolik, Rûl, Şevgeş, Teğzel, Gelavêj, Lablabok, Lavlavk, Alûng [66], Darpêç, Lavlav, Lâvlâv, Leflefok, Levalev, Malvênçe, Milegevê, Pêçeka maran [67], Laflafok, Gulborî, Lêmek, Tiriyê rovî [66, 67], Peyçek [94], Yer sarmaşığı [34], Peçek [34, 85], Yabani sarmaşık [38], Dolaşgan [40], Middled [117], Dağ sarmaşığı, Mahmude otu [42].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Çalışlı Mahallesi, Çalışlı-Çatak yolu, Mahalle çıkışı mevki, yol kenarı, tarla, 37°09'45"K 40°46'16"D, 522 m, 06.04.2018, M.Kılıç 155.

Kullanılan kısım: Yaprak, toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin yaprakları soğan ve yumurta ile kavrularak tüketilir (Bilal YILDIRIM, Nur; Semra DEMİR, Yenişehir).

b) Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır (Hedo AKBAŞ, Acar; İzzet BEGEÇ, Eroğlu).

c) Kıtık zamanı bitkinin yaprakları un ile karıştırılarak yemek yapılır ve tüketilirdi (İbrahim ATIŞ, Sakalar).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin kökünden elde edilen süt müşil, safra söktürücü ve kurt düşürücü olarak kullanılır [8, 18]. Bitkinin yaprakları hayvan yemi olarak kullanılır [197]. Bitkini toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır [20, 31, 45, 79, 85, 94, 167, 198, 199]. Bitkinin kökünden elde edilen süt müşil olarak kullanılır. Yapraklarından çorba yapılarak tüketilir [13]. Bitkinin tümü yemek olarak tüketilir. Ayrıca hayvan yemi olarak kullanılır [7]. Bitki otlu yemeklere katılarak tüketilir. Ayrıca hayvan yemi olarak tüketilir [11]. Bitkiyi özellikle kaplumbağaların yediği gözlemlenmiştir [21]. Kabızlık için bitkinin kökü kaynatılıp suyu içilir. Bitki hayvanlar tarafından yenir [88]. Mide rahatsızlıklarına karşı bitkinin toprak üstü kısımları pişirilip tüketilir. Ayrıca toprak üstü kısımları yemek olarak ta tüketilir [90, 97]. Hemoroit tedavisinde bitkinin dal ve yaprakları kaynatılıp haricen kullanılır. İshale karşı ise bitkinin dalları kaynatılıp çay gibi içilir [200]. Bitkinin yaprakları gıda olarak kullanılır. Gastrit ve ülser için yaprak ve sürgünleri kullanılır [104]. Bitkinin gövdesi bağ ve bahçe işlerinde ip gibi kullanılır. Toprak üstü kısımları ise hayvan yemi olarak kullanılır [151]. Hayvanların süt verimini arttırmak için taze toprak üstü kısımları yedirilir [64, 91]. Mide ağrısı ve kabızlık için bitkinin kökü çiğ olarak tüketilir [109]. Zayıflamak ve müşil amaçlı bitkinin toprak üstü kısımları tüketilir. Ayrıca hayvanların severek yediği bitkilerdendir [29]. Bitki yenilebilir otlardandır [75]. Kabızlığa karşı bitkinin köklerinden elde edilen süt içilir. Sarılık tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir. Ayrıca bitkinin tümü hayvan yemi olarak kullanılır [34]. Bitki süs bitkisi olarak kullanılır. Hayvan yemi olarak kullanılır [38]. Bitkinin yaprakları yemek yapılarak yenir [40]. Bitki çiçeğinin

boğaz ağrılarına iyi geldiği belirtilmektedir. Ayrıca toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır [117]. Hemoroit tedavisinde bitkinin kökünden elde edilen süt kurutulur ve yutulur [42].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki kökünde nişasta, şekerler ve rezin bulunmaktadır [8]. Bitki; alkaloidler, fenolik bileşikler, flavonoidler, karbonhidratlar, şekerler, müsilaj, steroller, reçine, tanenler, doymamış steroller, triterpenler, laktonlar ve proteinler içermektedir [201].

4.1.13.2. *Convolvulus stachydifolius* Choisy, Prodr. [DC.] 9: 408 (1845).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Convolvulaceae / Tarlasarmaşığigiller

Cins : *Convolvulus* / Tarlasarmaşığı

Habitat : Tahıl tarlası, kalkerli bağlar, nadas tarlaları.

Çiçeklenme : Nisan-Haziran.

Yükseklik : 230-1000

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Batman, Diyarbakır, Gaziantep, İçel, Kahramanmaraş, Malatya, Mersin, Şanlıurfa, Şırnak.



Şekil 4.1.13.2.1. *Convolvulus stachydifolius*. Genel, çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Leksiotu Yöresel isimler: Lavlavk (K).	Kullanım kodu: IA1, IVA. Kullanım amacı: Gıda, yem.
---	--

Literatürdeki diğer adları: Sermaşık [19, 202], Sarmaşık [202, 203], Gulperî, Gulborî, Lêmeka maran, Gelavêj, Lablabok, Lavlavk, Alûng [66], Gerînek, Lâvlâv, Leflefok, Lêvlavk, Lêfek, Lêseke, Lîefik, Maloç, Visika mastêrin [67], Badak, Jale, Kundirok, Pêçek, Rolik, Rûl, Şevgeş, Teğzel, Laflafok, Lêmek, Tiriyê rovî [66, 67], Peçek, Gula şıvana [85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Nisan.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Karademir Mahallesi, Mahalle yolu mevki, yol kenarı, tarla, 37°12'03"K 40°48'39"D, 561 m, 03.04.2018, M.Kılıç 152.

Kullanılan kısım: Yaprak, toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin yaprakları soğan ve yumurta ile kavularak tüketilir (Bilal YILDIRIM, Nur; Zübeyde AKTÜRK, Tozan; Semra DEMİR, Yenişehir).

b) Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır (Hedo AKBAŞ, Acar; İzzet BEGEÇ, Eroğlu; Menaf AKTÜRK, Tozan).

c) Kıtık zamanı bitkinin yaprakları un ile karıştırılarak yemek yapılır ve tüketilirdi (İbrahim ATIŞ, Sakalar).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin yapraklarından sarma yemeği yapılarak tüketilir [19, 202]. Bitki evlerin önlerinde süs bitkisi olarak yetiştirilir [19, 203]. Bitki hayvan yemi olarak kullanılır [85].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitkinin gövde, yaprak ve çiçek kısımları fenolik asitler, flavonoidler, tanenler, saponinler ve alkaloidler içerirler [204].

4.1.13.3. Cuscuta babylonica var. **babylonica** Aucher ex Choisy, Mèm. Soc. Phys. Hist. Nat. Genève 9: 270, t. 1 f. 1 (1841).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Convolvulaceae / Tarlasarmaşığgiller

Cins : *Cuscuta* / Cinsaçı

Habitat : Çok yıllık otlar ve alçak boylu çalılıklar üzerinde, kuru ve step veya fazla nemli habitatlar.

Çiçeklenme : Haziran-Eylül.

Yükseklik : 850-1200
Element : İran-Turan.
Tehlike kategorisi : -
Türkiye Dağılımı : Batman, Siirt.



Şekil 4.1.13.3.1. Cuscuta babylonica var. babylonica. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Gelinsaçı Yöresel isimler: Küçüt, Kuskut, Kışut (K), İkşud, İkşut (A), Kışto (S).	Kullanım kodu: IIA1 Kullanım amacı: Tıbbi bitki
--	--

Literatürdeki diğer adları: Bağbozan [13], Bostanbozan, Cinsaçı, Eftimon, Gelinsaçı, Kızıl sarmaşık, Küşüt, Şeytansaçı [13, 205], İlembeç, Verem otu [104], İkşut [27, 205], Çor, Daralî, Gezî, Gez, Giya kelegurge, Kûskût, Pêçekê dara, Porik, Şemlik, Rêzil, Zîncîl, Alifê bîç, Giyapûrik, Cile [66], Agirok, Rêzil, Vaşo bêkok [67], Arap cinsaçı, Bağboğanotu, Boğmacaotu, Cazısaçı, Göktenyağan, İnce bağboğanotu, Kâfırsaçı, Kızılkurtotu, Koç bostanbozan, Küt bostanbozan, Tekcinsaçı, Top bostanbozan, Uslu cinsaçı, Serend, Som bostanbozan, Som kızılkurtotu, Zar bostanbozan [205].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Yalım Mahallesi, Mermer ocağı mevki, kalkerli kayalıklar, 37°19'48"K 40°44'35"D, 910 m, 15.04.2018, M.Kılıç 169.

Kullanılan kısım: Tohum, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Sarılık hastalığının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları suda demlenmeye bırakılır ve demlendikten sonra suyu içilir (Nurcan DABAKOĞLU, Nurten CEYLAN, Sevinç Gamze ALTUNTAŞ, Tenzile ÜTMÜ, 13 Mart; Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe; Gülcan TARHAN, Ensar; Lokman CEYLAN, Kayacan; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Fatime BİSEN, Latifiye; Songül ALAKUŞU,

Necmettin; Berna DİLMEN, Nur; Nazlı ATAÖZCAN, Pınar ANDİNÇ, Ortaköy; Derya BUDAK, Saraçoğlu; Mansur UĞURGEL, Şar; Fatma MUNGAN KILIÇ, Necmi TIRPAN, Yenişehir).

b) Karaciğer hastalıklarının tedavisinde bitkinin tohumları suda bekletilir ve demlenince suyu içilir (Özge ALTUNTAŞ, 13 Mart; Erdal KARADENİZ, Aynur AKBULUT, Yenişehir).

c) İştah açıcı ve korku giderici olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılarak sabah aç karnına bir bardak suyu içilir (Abdülkadir ÖNCEL, Bağlıca)-(**Reçete 12**).

ç) Korku giderici ve kan temizleyici olarak bitkinin tamamından bir avuç alınıp çay gibi demlenerek suyu içilir (Fethiye ÖNCEL, Gül; Berna DİLMEN, Nur).

d) İdrar yolları ve böbrek hastalıklarının da toprak üstü kısmı kaynatılıp suyu içilir (Veysi ÇAKMAZ, İstasyon; Mahmut KAVAL, Nur).

e) Hepatit B hastalığında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (İnes YILDIRIM, Gökçe; Erdal KARADENİZ, Yenişehir).

f) Sarılık ve karaciğer hastalıklarında bitkinin toprak üstü kısımları bir bardak suda temiz havada demlenmeye bırakılır ve sabah aç karnına suyu içilir ve bu işlem üç gün tekrar edilir (Deniz DÖYAN, Nur; Mehmet Münir MUNGAN, Savurkapı)-(**Reçete 13**).

g) Mide sancısı geçiren bebeklere bitkinin toprak üstü kısımlarının kaynatılan suyu bir çay kaşığı ile verilir veya annenin içmesiyle süt yolu ile bebeğe geçmesi ile sancı giderilir (Esra Rüya DEMİRTEKİN, Nur).

ğ) Mide ve sarılık hastalıklarında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Bedir KARATAŞ, Ortaköy).

h) Öksürük kesici olarak bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Emine ARSLAN, Ortaköy).

Literatürdeki kullanımları: Sarılık (özellikle yenidoğan bebek) için bitkinin kurutulmuş toprak üstü kısımları ılık su içerisinde bir gece oda sıcaklığında ağzı kapalı cam kapta demlenmeye bırakılır. Hazırlanan çay anneye bir ay boyunca günde 3-4 su bardağı içirilir, annenin çocuğu emzirmesiyle sarılık hastalığı geçmiş olur. Yada çok az miktarda (2-3 çay kaşığı) bebeklere bu çaydan içirilir [27]. Bitki sarılık geçirici, diüretik, karminatif, müshil ve safra söktürücü olarak kullanılır. Ayrıca bitki, antioksidan ve çok iyi bir antienflamatuardır (iltihap geçirici) [205].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki; flavonoidler (kersetin, hiperozit vd.), alkaloidler (kuskutamin, lupanin vd.), glikozitler (kuskutin, kuskutozit-A ve B vd.),

steroit ve steroller (kampesterol, sesamin vd.), triterpenler (lupeol, ursolik asit vd.), karotenoitler (lutein, likopen), yağ asitleri (oleik asit, linolenik asit) ve diğer bileşikleri (kuskutalin, amarvelin vd.) taşımaktadır [205].

4.1.14. Cucurbitaceae

4.1.14.1. *Bryonia multiflora* Boiss. & Heldr., Diagn. Pl. Orient. ser. 1, 10: 8 (1849).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Cucurbitaceae / Kabakgiller

Cins : *Bryonia* / Binkulaç

Habitat : Kayalık yerler, taşlı tarlalar.

Çiçeklenme : Nisan-Temmuz.

Yükseklik : 700-2300

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Antalya, Batman, Bitlis, Burdur, Çanakkale, Çankırı, Gaziantep, Gümüşhane, Hakkâri, Hatay, İçel, İstanbul, Kayseri, Konya, Mersin, Muş, Siirt, Van.



Şekil 4.1.14.1.1. Bryonia multiflora. Genel, yaprak ve çiçek (tomurcuk) görünümü.

<p>Bitkinin adı: Ülüngür Yöresel isimler: Ğerzıkrevi, Reviğerzık (K), Lığbe, İrk-ıl mır, İrk hesen yusuf (A), Amızğa (S).</p>	<p>Kullanım kodu: IA1, IIA1, IIA2. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.</p>
--	--

Literatürdeki diğer adları: Yabani asma [197], Abdulselam [42, 81, 102], Daraling [81, 102], Tiya kağezan, Marazho, Mêva marana, Daralıng, Hezarger, Pûşênê maran [66], Dalît, Deliyê bejî, Engurê mîrçikan, Hingulê maran, Mêva maran, Pisîngmêve, Tirîyê maran, Tirîyê rovî, Ğozmêve [67], Juri ruvi, Tırye ruvi [144], İt kabağı, Şeytan şalgamı [206], Amızğa, Ğerzıkrêvi, Lığbê, Rezıkrêvi, Rızıkrêvi [32], Akasma kökü [42].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Ahmetli Mahallesi, Konaklı-Kaynak sokak yolu 2. km, tarla, 37°14'30"K 40°57'43"D, 927 m, 07.04.2018, M.Kılıç 162.

Kullanılan kısım: Kök, yaprak.

Kullanım şekli:

a) Diyabet hastalığı için bitkinin kökü toz haline getirilip, bir tutam ağza alınır ve su ile beraber yutulur (Nurdan ÖZALTUN, 13 Mart; Hasret AY, Akbağ; Ramazan TEMEL, Aran; İbrahim EKİN, Güragaç; Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Kerem

ACAY, Faysal ADIN, Konaklı; Ahmet ADAM, Ortaköy; Musa GÜR, Sultanköy; ; Mansur UĞURGEL, Şar; Cihat AÇAR, Ulucami; Abidin NAYIR, Yaylacık; Ömer DEĞER, Yolbaşı; Beşir CAN, Abdullah AKIN, Yüce).

b) Diyabet hastalığı için bitkinin kökü kaynatılarak suyu içilir. Yaprakları ise kavruarak tüketilir (Mehmet Zeki İLHAN, Ahmetli; Melle Abbas, Elmabahçe; Metin GÜR, Sultanköy; Şeyhdavut BULUT, Yayla; Halil ECEVİT, Yenice; Selma ADSAN, Yıldız ÇELEBİ, Yüce).

c) Mide sancısı için bitkinin yaprakları yemek olarak tüketilir (Hasret AY, Akbağ; Hasan AYAN, Sultanköy).

ç) Karaciğer ve diyabet hastalıklarında bitkinin kökü kaynatılıp suyu içilir (Faruk ÇOLTO, Cevizpınar).

d) Sarılık hastalığı tedavisinde insanlar için bitkinin kökü kaynatılıp suyu içilir, hayvanlar için ise kökü tuzla harmanlanıp yedirilir (Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı).

e) Bitkinin yaprağından sarma yapılır veya soğan ve yumurta ile kavruarak tüketilir (İbrahim EKİN, Gurağaç; Neslihan DEMİRKIRAN, Kabala; Kerem ACAY, Konaklı; Sidar ÇELİK, Kotek; Mehmet Ali BAYSAL, M. Faruk BAŞ, Sultanköy; Semra DEMİR, Yenişehir; Beşir CAN, Yüce).

f) Romatizmalı hastalıklarda bitkinin kökü romatizmalı yere sürülür (Fahriye MUNGAN, Kayacan).

g) Kalp hastalıklarında bitkinin kök kısmı kaynatılıp suyu içilir (Servet ADSAN, Özlüce).

ğ) Diyabet hastalığında bitkinin kökü kaynatılıp kurutuluyor sonra küp halinde doğranıp yemeklerden sonra bir küp alınarak tüketiliyor (Mehmet Ali BAYSAL, Sultanköy)-(Reçete 14).

h) Kanser önleyici olarak bitkinin yaprağından yapılan salata veya yaprağı kaynatılıp suyu içilir (Neslihan TIRPAN, Yenişehir).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin yaprakları hayvan yemi olarak kullanılır [197]. Mide sancısı ve hemoroite karşı bitkinin kökü kaynatılıp suyu içilir. Kabız giderici olarak ise kök dövülüp hap haline getirildikten sonra yenir [81, 102]. Yüksek tansiyonu düşürmek için bitkinin meyveleri tüketilir [144]. Karın sancısı ve diyabet hastalığına karşı bitkinin kökünden az miktarda tüketilir [32]. Bağırsak ağrıları ve mide sancısı hastalıklarının tedavisinde bitki kullanılır [206]. Bitki ekstraktlarının diyabet ve diyabet komplikasyonlarına bağlı olarak gelişen olumsuzluklar üzerine

iyileştirici etki gösterebileceğini belirtmiştir [207]. Hemoroit tedavisinde bitkinin kökü kaynatılıp içilir [42].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki kök ve toprak üstü kısımlarında saponozitler, oz ve sabit yağ taşımaktadır [208]. Bitki steroid (Cucurbitacin b) ve yağ asiti içerir [206].

4.1.14.2. *Ecballium elaterium* (L.) A.Rich., Dict. Class. Hist. Nat. 6: 19 (1824).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Cucurbitaceae / Kabakgiller

Cins : *Ecballium* / Eşekhiyarı

Habitat : Çorak yerler, yol kenarları, boş alanlar, nehir kıyıları.

Çiçeklenme : Nisan-Kasım.

Yükseklik : 0-600

Element : Akdeniz.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Amasya, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Burdur, Bursa, Çanakkale, Denizli, Hatay, İçel, İstanbul, İzmir, İzmit, Kahramanmaraş, Karaman, Kırklareli, Manisa, Mersin, Muğla, Sakarya, Siirt, Sinop, Sivas, Tekirdağ, Uşak.



Şekil 4.1.14.2.1. *Ecballium elaterium*. Genel, çiçek ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Eşekhiyarı Yöresel isimler: Petişok (K), Ecurelehmar, Acurılıhmar, İğyarcebel, Hıyar il cebel (A), Bosinêdehmar (S).	Kullanım kodu: IIA1 Kullanım amacı: Tıbbi bitki
---	--

Literatürdeki diğer adları: Yabanihiyar [8], Hıyarcık [8, 13], Kargadüveleği [8, 13, 14], Cırtlak [8, 13, 25, 29, 151], Acı düvelek [8, 13, 38], Cırtatan [8, 11, 13, 38, 88, 151, 171, 209], Acı kavun [4, 5, 8, 11, 13, 35, 42, 171, 210], Eşek hıyarı [8, 23, 28, 29, 35, 39, 42, 120], Şeytan keleş [8, 13, 23, 42, 87, 97, 120], Acıdülek [5, 8, 13, 42, 123, 210], Kırlangıç kavunu [14], Acı kelek [39, 171, 210], Delibostan [21, 39, 171, 210], Yabani kavun [11, 42, 104, 171, 210], Cırtlağan [120], Cırtatan [11, 120], Acı düğlek, Acı düvlek, Cırtlangıç, Karga düğeleği, Karga düleği, Karga ibiği, Karga keleş, Karga kozağı, Karga bostanı, Karga cevizi [13], Yaban düleği [210], İt hıyarı [13, 104], Yabankavunu, Yabanhıyarı, Şeytankavunu [11], Tiroziakera, Terğüzılıhmar [20, 45], Acı hışır, Deli hışır [5], Cırtlatan keleş [200], Köpek hıyarı [87], İt kavunu [104, 116, 211], Deli kavun, [5, 29, 42], Cırtlayık [64], Ancurê kera, Gundirkoşk, Kelekêkeri, Cırtlağan, Kemjalk [66], Ancurê keran, Fîstok, Petêga derevîn, Ğiyare marane, Ğiyare deymî, Ğiyarê pisîngan, Ğiyarok, Ğiyarşember [67], Patrîşok, Ğiyarşembelîlik, Talok, Petîşoh, Şilinga kerî [66, 67], Cırtlak otu, Cırtlavuk otu, Acı hıyar, Cırtlavuk, Ebuceyil, Ebuceyil kavunu [29], Bosinêdehmer, Ecurel ehmar, Ğiyarok, Şebeşok, Şebeşê ebucehil [32], Deli karpuz [35], Ancure kera [37, 85] Cırtlatan, Düvelek [42].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mayıs-Ekim.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Teker Mahallesi, Süryani Kadim Kilisesi mevkii, boş atık alan, 37°18'45"K 40°44'37"D, 1.018 m, 18.11.2018, M.Kılıç.

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım şekli:

a) Sinüzit ve sarılık hastalığının iyileştirilmesinde bitkinin meyvesi koklanır (Erol ORAL, 13 Mart; Veysi ÇAKMAZ, İstasyon; Mahmut KAVAL, Nur; Fırat KARADEMİR, Yaylabası).

b) Sinüzit hastalığında bitkinin meyvesinden alınan bir damla sıvı buruna damlatılır (Nurdan ÖZALTUN, Hakkı GÜZEL, 13 Mart; Abdülkadir ÖNCEL, Bağlıca; Fethiye ÖNCEL, Gül; Kutbettin YAVUZ, İbrahim YOLDAŞ, Nur; Bedir KARATAŞ, Ahmet ADAM, Ortaköy; Aydın ERAKMAN, Teker; Fırat KARADEMİR, Yaylabası; Beşir CAN, Yüce).

c) Sinüzit hastalığında bitkinin meyvesi koklanır (Ramazan TEMEL, Aran).

ç) Baş ağrısı ve sinüzit hastalığının tedavisinde bitkinin meyvesinden elde edilen sudan bir damla buruna damlatılır veya kaynatılıp buharı koklanır (İbrahim EKİN, Gurağaç).

d) Diyabet hastalığının tedavisinde bitkinin 2-3 meyvesi sulu dolu tencerede kaynatılıp, suyu bir leğene boşaltılır ve ayaklar leğene koyulur. Acılık tadı ağızda hissedildiğinde ayaklar leğenden çıkarılır (Beşir CAN, Yüce)-(**Reçete 15**).

Literatürdeki kullanımları: Sarılık ve sinüzit tedavisinde bitki kullanılır [118]. Bitkinin meyve suyu hap haline getirilip müshil olarak yenir veya kökü tertibe göre kaynatılıp günde 2-3 bardak içilir. Meyve suyu sinüzit için buruna çekilir. Ağrı kesici ve yara iyileştirici olarak kökünden elde edilen sıvı cildin üzerine sürülür [8]. Sarılık tedavisinde meyve ezilerek çıkan sıvı buruna çekilir [14]. Hemoroit tedavisinde bitkinin kökü dâhilen, meyvesi ise dâhilen veya haricen kullanılır [171]. Bitki idrar arttırıcı, sinüzit giderici ve müshil yapma etkisine sahiptir [120]. Bitkinin meyve suyu müshil olarak kullanılır [13]. Sinüzit tedavisinde bitkinin meyvesinden elde edilen sıvı kullanılır [28, 35, 104, 206, 210, 211]. Sinüzit ve burun iltihabının tedavisinde bitkinin meyve suyu kullanılır [11]. Romatizma hastalığında bitkinin meyvesi gaz yağı içinde 3-4 gün bekletildikten sonra gaz yağı kullanılır, bitkinin kökü ise ezilip haricen kullanılır. Ayrıca tohumları kurutulup tülbent kenarlarına oya ile işlenir [21]. Sinüzit tedavisinde bitkinin meyvesinden elde edilen sıvı, bir-iki damla alınarak buruna çekilir [20, 45]. Sarılık ve sinüzit tedavisinde bitkinin meyvesinden elde edilen sıvı, bir damla alınarak buruna çekilir [21, 64, 200]. Sinüzit tedavisinde meyve suyu buruna çekilir. Sarılık tedavisinde de kullanıldığı belirtilmiştir [88]. Basur, egzama ve kaşıntı için bitkinin kökü kullanılır. Meyve suyu *Hypericum perforatum* ile birlikte sinüzit tedavisinde kullanılır. Meyveler 1-2 ay zeytinyağında bekletilir ve bu yağ romatizma için ayaklara sürülür [5]. Sinüziti tedavi etmek amacıyla bitkinin meyvesinden elde edilen sıvı buruna sıkılır [38, 116, 209]. Sinüzit tedavisinde bitkinin meyvesinden elde edilen sıvı buruna sürülür veya buruna çekilir. Basur için ise kökü lapa haline getirilip, basurlu bölgeye 2-3 günde bir tekrarlanarak uygulanır [87]. Sinüzit tedavisinde bitkinin meyvesinden elde edilen sıvı, bir miktar su ile karıştırılarak buruna çekilir [23, 151]. Havale geçiren hastanın el ve ayaklarına bitki kökünden yapılan lapa sürülür [64]. Egzama ve cilt hastalıklarında bitkinin meyve ve kökü lapa haline getirilip haricen kullanılır. Sinüzit, sarılık, ishal ve idrar arttırıcı olarak ise bitkinin meyve ve kökü kaynatılıp içilir [97]. Burun akıntısı, sinüzit ve baş ağrısı için bitkinin meyve suyu çok az miktarda buruna damlatılır. Bitkinin ham meyveleri, karakekik yaprakları ve sütleğen yapraklarının sütü ile karıştırılarak kellik solüsyonu yapılır [29]. Sinüzit ve sarılık tedavisinde bitkinin meyve suyu buruna damlatılır [32]. Kansızlık için bitkinin

meyvesi yenir [39]. Sinüzit ve sarılığın tedavisinde bitkinin meyvesinden bir su bardağına meyve suyu damlatılır. Seyreltilen sıvı buruna çekilir [85]. Hemoroit tedavisinde bitkinin meyve sapı haricen, meyve ezilip, un ile hap haline getirilip yutulur. Bitki kökü ise hemoroite karşı; ezilip hap halinde yutulur, kabuğu soyulup yenir veya dilimlenerek haricen kullanılır [42].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitkinin meyve ve kökleri elaterin ve türevlerini içermektedir [8]. Bitki meyvesi kukurbitasin A, E, I içerir [206].

4.1.15. Cyperaceae

4.1.15.1. *Cyperus rotundus* L., Sp. Pl. 45 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Cyperaceae / Hasirotugiller

Cins : *Cyperus* / Hasirotu

Habitat : Nehir yatağı, nemli topraklar, ekili alanlar, yol kenarları.

Çiçeklenme : Mayıs-Eylül.

Yükseklik : 0-660

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adıyaman, Amasya, Antalya, Çanakkale, Erzurum, İçel, İstanbul, İzmir, Manisa, Muğla, Samsun, Şanlıurfa, Şırnak, Trabzon.



Şekil 4.1.15.1.1. *Cyperus rotundus*. Yumru ve toprak üstü görünümü.

Bitkinin adı: Topalak Yöresel isimler: Şembelik (K), Sığd, Sı'd, Sıd (A).	Kullanım kodu: IIA1 Kullanım amacı: Tıbbi bitki
--	--

Literatürdeki diğer adları: Su'd kökü [8], Gecebiten [8, 13], Topalak [8, 13, 29, 97], Karatopalak [8, 13, 203], Arap topalağı [13], Şembelik [19], Berdi, Hasır otu [83], Topalak otu [29, 104], Pîvok, Siroşa, Şala [66], Kindire, Şemlik, Uvcik [67], Giyaguvêz, Giyağvînk, Giyayê poza, Şembelik, Şemîlok [66, 67].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Ortaköy Mahallesi, dere kanarı mevki, 37°13'01"K 40°47'00"D, 566 m, 06.04.2018, M.Kılıç 158.

Kullanılan kısım: Yumru

Kullanım şekli:

a) Ağız kokusu giderici olarak bitkinin yumrusu çiğ olarak tüketilir (Serap SARIGÜL, 13 Mart).

b) Diyabet hastalığı için bitkinin yumrusu taze olarak tüketilir (Eda GÜZEL, 13 Mart; Kemal KOÇ, Akıncı; Fethiye ÖNCEL, Gül; Enes CEBE, Gökçe; Murat MÜNGAN, Kayacan; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Mahmut KAVAL, Nur; Esra Rüya DEMİRTEKİN, Nur; Mehmet Münir MÜNGAN, Sıraç MÜNGAN, Savurkapı; Ekrem AYANOĞLU, Teker; Mehmet ERKAR, Yalım; Abdurrahim ACU, Yayla; Necla VARLIK, Yenişehir).

c) Mide ve diyabet hastalarında bitkinin yumrusu kurutulur daha sonra kaynatılıp suyu içilir (Şeyhmuz CAN, Boztepe; Deniz BUDAK, Saraçoğlu).

ç) Bitkinin yumrusu ılık suda yıkanarak, sütlü şekerli içeceklerin içine konularak tüketilir (Rabia AKYÜZ, Nur).

d) Kalp, mide ve diyabet hastalıklarının tedavisinde bitkinin yumrusu aç karnına çiğ olarak tüketilir (Mehmet Baki BAĞIŞ, Ortaköy)-(Reçete 16).

e) Kalp hastalıklarında bitkinin yumrusu çiğ olarak tüketilir (Emine ARSLAN, Ortaköy; Aynur AKBULUT, Yenişehir).

f) Diyabet hastalığının tedavisinde bitkinin yumrusu ile mahlep (Kênnır, mehlep) bitkisinin tohumu, acıyavşan (Gıhabok, mervent, cede) bitkisinin toprak üstü kısımlarından bir tutam ve zencefil bitkisinin kökü karıştırılarak toz haline getirilir. Bu karışım yemeklerden sonra sabah akşam bir tatlı kaşığı alınarak tüketilir (Necla VARLIK, Yenişehir)-(Karışım 6)-(Reçete 17).

g) Tansiyon hastalığının tedavisinde bitkinin yumrusu taze olarak tüketilir (Meryem NAS, Yenişehir).

Literatürdeki kullanımları: İdrar arttırıcı, kuvvet verici, adet söktürücü, terletici, midevi, kurt düşürücü, kabız, gaz söktürücü ve uyarıcı olarak bitki yumrusu taze olarak tüketilir veya çay gibi demlenerek suyu içilir. Yara iyileştirici olarak bitkinin yumrusundan yapılan merhem sürülür [8]. Bitkinin yumruları taze iken tüketilir [13]. Ağız kokusuna karşı ve diyabet tedavisinde bitkinin yumruları çerez gibi yenir. Karaciğer yağlanmasına karşı bitkinin yumruları yemeklerinden önce üçer adet çiğ olarak tüketilir. Çocuklarda sancı giderici olarak bitkinin yumruları öğütülüp şekerli suya karıştırılarak içirilir. Mide ekşimesine karşı ise yaklaşık bir ay boyunca yumruları aç karınla yenir [19]. Bitkinin toprak üstü kısımları atlara boyunluk yapımında ve hasır yapımında kullanılır [83]. İnsanların tedavisinde bitkinin kökü kullanılır [104]. Bitkinin kökü idrar arttırıcı olarak çay gibi demlenip suyu içilir [97]. Yeni doğmuş bebeklerde karın sancısını gidermek için bitkinin yumruları kullanılır [203]. Bitkinin kurutulmuş kökleri, çaya hoş koku vermek için ufalanarak çaya katılır. Adet söktürücü olarak bitkinin çiçekli hali çay gibi demlenip suyu içilir. Hayvanlar tarafından yenen bitkilerdendir [29]. Bitkinin yumruları epilepsi hastalığının kontrolünde kullanılır [212].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki nişasta, şekerler, alkoloitler, uçucu yağ, sabit yağ ve zambak taşı [8]. Bitki uçucu yağlar (siperen, α -cyperone, izolongifolen-5-one, rotunden, cyperorotunden) içerir [213].

4.1.16. Euphorbiaceae

4.1.16.1. Euphorbia cheiradenia Boiss. & Hohen., Diagn. Pl. Orient. 12: 112 (1853).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Euphorbiaceae / Sütlegengiller

Cins : *Euphorbia* / Sütleşen

Habitat : Kayalık alanlar, aşınmış kumlu ve marnlı yamaçlar, *Quercus* çalılığı, *Artemisia* stebi, mera, mısır ve nadas tarlaları.

Çiçeklenme : Nisan-Ağustos.

Yükseklik : 1000-2900

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adıyaman, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Iğdır, Malatya, Siirt, Sivas, Şanlıurfa, Tunceli, Van.



Şekil 4.1.16.1.1. Euphorbia cheiradenia. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Şirker Yöresel isimler: Ğaşil, Ğuşul (K), Lıgyê (A), Huşilê (S).	Kullanım kodu: IA9, IIA1, VIA5. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
---	---

Literatürdeki diğer adları: Huşil [19], Ğaşuli [203], Delêk, Delê şît, Miravke, Şîlik, Şîrik, Şîrmar, Şîrtalik, Şîrok, Taliya mar, Talşîr, Ğagşîr, Ğaşîl, Ğvaşil, Ğveşrîng, Giyaşîrk, Vaşît, Helezê şîrdan, Keringan, Şilgan, Ğûşûlik, Ğeşûlik, Ğoşila rastikên, Ğîloşîrik, Masîkûştan, Nermik, Şaleme, Kûşilk, Kûşilka, Şirğeşûlk, Hekletî, Şîlomalî [66], Delek, Şîrker [67], Sütleğen [34, 39, 114], Haşil [34], Haşul, Ğaşul, Ğeşul, Buğla [37], Heşul [85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Hamzabey Mahallesi, Yalım-Hamzabey yolu, Eski hipodrum mevkii, yol kenarı, bozulmuş step, 37°22'14"K 40°43'55"D, 970 m, 21.04.2018, M.Kılıç 176.

Kullanılan kısım: Kök, yaprak ve toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Kabızlık giderici olarak bitkinin yaprak kısmından elde edilen süt suya damlatılır ve karıştırılarak suyu içilir (Meral MUTLU, İhvan EROĞLU, Diyarbakırkapı).

b) Bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp pekmeze koyulur ve pekmezi bal kıvamına getirir (Romiya YALU, Eskikale; Mahmut ARI, Haydar; Cemal AYDIN, Sulak; Mansur UĞURGEL, Şar; Abdo ERDOĞAN, Yeniköy).

c) Kabızlık giderici olarak bitkinin kökü çay gibi demlenerek suyu içilir (Ceyda KARTAL, İbrahim Şahin GÜN, Ofis).

ç) Bitkiden salgılan sütün bayıltıcı ve sersemletici etkisi vardır (Şeyhmuz ATAÇ, Çağlar).

Literatürdeki kullanımları: Peynirin uzun süre bozulmadan saklanması için peynir yapılan süte bitkinin 1-2 damla sütü damlatılır, ayrıca sütü reçele kıvam vermek için çok az katılır. Bitkinin çiçek özleri balın kalitesini artırır. Ayrıca bitkinin sütü kabızlık giderici olarak kullanılır. Eskiden ekmek mayalamak için hamura bitkiden elde edilen süt katılmış [19]. Bitki bala aromatik bir tat ve koku verdiği için arıcılar bu bitkinin yayılış gösterdiği yerlerde kamp kurarlar [203]. Bitkinin sütü kan durdurucu ve yara iyileştirici olarak haricen kullanılır [114]. İnsanlardaki siğil ve mantar hastalığı tedavisinde, hayvanlarda ise parazitlerin yok edilmesinde bitkinin sütü haricen kullanılır. Bitkinin sütü kirli suyu dezenfekte etme ve bulanıklığı gidermede kullanılır [34]. Bitkinin tümü kullanılarak, hem pekmez yapımı esnasında taşmayı önlemek için hem de pekmeze hoş koku ve tat vermek için kullanılır [37, 85]. Arıların bu bitkinin özü ile yaptığı balın kaliteli ve pahalı olduğu belirtilmiştir [37]. Bitkinin yaprak ve dalları pekmeze tat ve aroma vermesi için bir miktar pekmezin içine atılır. Bitki yağrağından elde edilen sıvı böcek öldürmek için kullanılır [38].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki flavonoidler, kuersetin, kaemferol, mirisetin, flavon ve dihidroflavonol içerir [299].

4.1.16.2. *Euphorbia craspedia* Boiss., Diagn. Pl. Orient. 7: 95 (1846).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Euphorbiaceae / Sütlegengiller

Cins : *Euphorbia* / Sütleşen

Habitat : Taşlı kireçtaşı yamaçlar, *Quercus aegilops* ve *Quercus brantii* çalılığı açıklığında.

Çiçeklenme : Mayıs-Haziran.

Yükseklik : 780-1000

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : VU.

Türkiye Dağılımı : Diyarbakır.



Şekil 4.1.16.2.1. Euphorbia craspedia. Genel, çiçek ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Kalınsütleğen	Kullanım kodu: IA9, IIA1, VIA5.
Yöresel isimler: Ğaşıl, Ğuşul (K), Lığyê (A), Huşilê (S).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Lığde [20, 45], Delêk, Delê şît, Şilik, Şirtalık, Şîrok, Talşîr, Vaşît, Keringan, Şilgan, Ğuşûlik, Ğeşûlik, Ğoşila rastikên, Ğîloşîrik, Masîkûştan, Nermik, Şaleme, Kûşilk, Kûşilka, Şirğeşûlk, Hekletî, Şilomalî [66], Delek, Diley, Dolik, Guloşirk, İrkitik, Kujîlk, Şitê delek, Şîranok, Şîremar, Şîrê deveyan, Şîrkutik, Şîrğujîlk, Talşîrk, Toliye, Vaso sitin, Vaşê şîtî, Vaşo bêar, Ğenetûrk, Ğişul, Ğoşil, Ğujîlk, Ğujyak, Ğulişîrk, Ğurşîl, Ğveşîl [67], Giyaşîrk, Helezê şîrdan, Miravke, Şîrik, Şîrmar, Taliya mar, Ğağşîr, Ğaşıl, Ğvaşil, Ğveşîring [66, 67], Ğulişîr, Lıhyê, Şîrmar, Şîrêz [32], Sütleğen, Ğaşıl [214].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Kotek Mahallesi, Artuklu Katı Atık Aktarma İstasyonu mevki, Kayalık yamaçlar, 37°17'01"K 40°46'58"D, 780 m, 18.03.2018-25.04.2018, M.Kılıç 171.

Kullanılan kısım: Kök, yaprak ve toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Kabızlık giderici olarak bitkinin yaprak kısmından elde edilen süt suya damlatılır ve karıştırılarak suyu içilir (Meral MUTLU, İhvan EROĞLU, Diyarbakırkapı).

b) Bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp pekmeze koyulur ve pekmezi bal kıvamına getirir (Romiya YALU, Eskikale; Mahmut ARI, Haydar; Cemal AYDIN, Sulak; Mansur UĞURGEL, Şar; Abdo ERDOĞAN, Yeniköy).

c) Kabızlık giderici olarak bitkinin kökü çay gibi demlenerek suyu içilir (Ceyda KARTAL, İbrahim Şahin GÜN, Ofis).

ç) Bitkiden salgılan sütün bayıltıcı ve sersemletici etkisi vardır (Şeyhmuz ATAÇ, Çağlar).

d) Böceklerin ziyaret ettiği bitkilerdendir (Gözlem).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin toprak üstü kısımları pekmez yapımı esnasında taşmayı önlemek için kullanılır [20, 45]. Siğil tedavisinde ve arının soktuğu yere bitkinin öz suyu sürülür [32]. Bitki romatizma, şişkinlik ve siğil tedavisinde kullanılır. Ancak tedavi sırasında inflamasyon ve ishal gibi yan etkileri olabilir [214].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki hesperidin, rutin, hiperosid, kinik, malik, tannik ve protokateşik asitler içermektedir [214]. Bitki kinik asit, protokateşik asit, rutin, hesperidin, öjenol, p-kumarik asit, piceatannol, skopoletin, DL-kavain, krizofanik asit ve resiniferatoksin içerir [215].

4.1.16.3. Euphorbia macroclada Boiss., Diagn. Pl. Orient. 5: 54 (1844).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Euphorbiaceae / Sütlegengiller

Cins : *Euphorbia* / Sütleşen

Habitat : *Pinus* ve *Quercus* orman açıklığı, *Astragalus* ve *Artemisia* stebi, kayalık yamaçlar, kurumuş.

Çiçeklenme : Mayıs-Eylül.

Yükseklik : 250-2500

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Afyonkarahisar, Ağrı, Ankara, Bayburt, Bitlis, Bolu, Çorum, Denizli, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hatay, Iğdır, Kayseri, Malatya, Nevşehir, Osmaniye, Siirt, Tunceli, Van, Yozgat.



Şekil 4.1.16.3.1. Euphorbia macroclada. Genel görünümü.

Bitkinin adı: Neblul Yöresel isimler: Ğaşil, Ğuşul (K), Lıĝyê (A), Huşilê (S).	Kullanım kodu: IA9, IIA1, VIA5. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
---	---

Literatürdeki diğ er adları: Neblulotu, Sütlüceotu, Şebrem, Sütleğenotu [8], Sütleğen [13, 18, 33, 34, 42, 91, 108, 109, 113, 114, 121, 171, 198, 216], Haşule deva [31, 79, 94], Süddüyen, Sütlüvan, Süldüğen, Sütgen, Sütlen, Sütlengeç, Sütlücen, Sütlügan, Sütlügen, Sütlüvan, Zerana [13], Şiro [83], Ğaşil [7], Sütlüyen, Sütlü ot [13, 90], Yılan otu [34, 113], Sütlübiyan [90], Sütlükotu [97], Vaso sıtın [198], Delêk, Delê şît, Miravke, Şilik, Şirik, Şirtalık, Şirok, Taliya mar, Talşır, Ğağşır, Ğvaşil, Ğveşrîng, Giyaşırk, Vaşît, Helezê şirdan, Ğûşûlik, Ğeşûlik, Ğoşila rastikên, Ğiloşirik, Masîkûştan, Nermik, Şaleme, Kûşilk, Kûşilka, Şirğeşûlk, Hekletî, Şilomalî [66], Maşhedank, Şîre kemeri, Şirkitik, Şiro koyî, Şîre maran, Ğoşrîng, Ğuşîlk, Ğvelîşîrk [67], Keringan, Şilgan, Şîrmar [66, 67], Hoşil [65], Haşinik [114], Ğaşil [66, 216], Haşil [34], Ğeşura deva, Heşura deva [37], Heşula devva [85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Eskikale Mahallesi, Eskikale-Deyrulzafaran yolu, yol kenarı, kayalık yamaç, 37°18'23"K 40°46'37"D, 924 m, 15.04.2018-22.06.2019, M.Kılıç.

Kullanılan kısım: Kök, yaprak ve toprak üstü kısımları.

Kullanım şekli:

a) Kabızlık giderici olarak bitkinin yaprak kısmından elde edilen süt suya damlatılır ve karıştırılarak suyu içilir (Meral MUTLU, İhvan EROĞLU, Diyarbakırkapı).

b) Bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp pekmeze koyulur ve pekmezi bal kıvamına getirir (Romiya YALU, Eskikale; Mahmut ARİ, Haydar; Cemal AYDIN, Sulak; Mansur UĞURGEL, Şar; Abdo ERDOĞAN, Yeniköy).

c) Kabızlık giderici olarak bitkinin kökü çay gibi demlenerek suyu içilir (Ceyda KARTAL, İbrahim Şahin GÜN, Ofis).

ç) Bitkiden salgılan sütün bayıltıcı ve sersemletici etkisi vardır (Şeyhmuz ATAÇ, Çağlar).

d) Böceklerin ziyaret ettiği ve yuva yaptığı bitkilerdendir (Gözlem).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin sütü kuvvetli müshil etkiye sahiptir [8]. Hemoroit tedavisinde bitkinin sütü haricen kullanılır [171]. Develerin bu bitkiyi çok sevdiği belirtiliyor. Ayrıca küçük göletlere bitkinin sütü damlatılırsa suyun bulanıklığı giderilir [31, 79, 94]. Bitkinin sütü ishal edici olarak kullanılır [13]. Bitkinin sütü arı, akrep sokmalarına ve el çatlaklarına karşı haricen kullanılır. Yün boyamada toprak üstü kısımlarından sarı renk elde edilir. Ayrıca sütü suyu dezenfekte etmede kullanılır [7]. Bitkinin sütü siğile damlatılır, romatizma tedavisinde ise ağrıyan yere sürülür [18]. Egzama, el ve ayaklardaki mantar hastalığının tedavisinde bitkinin sütü haricen kullanılır [34]. İltihaplı cilt hastalıklarında bitkinin sütü iltihaplı alana damlatılarak derinin patlaması sağlanır. Kabızlık için bir çay bardağı şekerli suya bir damla damlatılarak içilir. Ayrıca yün ve ipliği sarıya boyamada bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılır [90]. Bitkinin sütü eklem iltihabında haricen kullanılır [108]. Siğil ve kabızlığa karşı bitkinin sütü haricen kullanılır [109]. Kabızlığa karşı bitkinin sütü içilir. İltihaplı yaralar, akrep ve arı ısırıkları, egzama ve mantar enfeksiyonu tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları haricen uygulanır [97]. Kabızlık tedavisinde bitki gövdesinden elde edilen süt, şekerli suya damlatılarak içilir [65]. Siğil ve yılan sokmasına karşı bitkinin sütü haricen kullanılır [114]. İnsanlardaki mantar ve siğil tedavisinde, hayvanlardaki vücut parazitlerine karşı bitkinin sütü haricen kullanılır. Toprak üstü kısımlarının kaynatılmasıyla elde edilen sarı renk yün boyamada kullanılır. Ayrıca sütü suyu dezenfekte etmede kullanılır [34]. Bitkinin sütü cilt, yara, yanık, el-dudak çatlağı, siğil, mantar, saçkıran ve nasır tedavisinde haricen kullanılır. Mide ülseri tedavisinde sütü hap haline getirilip az miktarda yutulur. Ağrıyan dişe sütü damlatılır. Akrep sokan yere sütü damlatılır veya toprak üstü kısımları ezilip bir bez yardımıyla sokulan yere uygulanır. Ayrıca bitkinin sütü suyu dezenfekte etmede kullanılır [91]. Sıtma hastalığının tedavisinde bitkinin gövdesinden elde edilen süt ekmeğe damlatılır

ve yutulur [33]. Siğil tedavisinde bitkinin sütü haricen kullanılır [121]. Bitkinin sütü suyu dezenfekte etmede kullanılır. Siğil tedavisinde ise bitki sütü haricen kullanılır [37]. Bitki romatizma, şişkinlik ve siğil tedavisinde kullanılır. Ancak tedavi sırasında inflamasyon ve ishal gibi yan etkileri olabilir [216]. Yaraları iyileştirmek için bitkinin kökü yağ, bal mumu ve fıstık sakızı ile merhem kıvamına gelene kadar karıştırılıp kaynatılır, sonra bu merhem yaraya sürülür. Kökü nohut büyüklüğünde yenildiğinde öksürüğü azaltır. Yöresel yöntemler ile yapılan dövmelemin vücuttan silinmesi için bitkinin sütü kullanılır. Akrep sokan yere bitkinin sütü damlatılır. Ağrıyan dişe bitkinin sütü sürüldüğünde ağrısı geçer. Ayrıca su kuyularına bitkiden bir demet atılır veya küçük su birikintilerine bir damla sütü damlatılırsa suyun mikroorganizmalardan arındığı belirtiliyor [85]. Hemoroit tedavisinde bitkinin sütü kurutulup, hap haline getirilip yutulur [42].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki flavonoidler, kuersetin, kaemferol, mirisetin, flavon ve dihidroflavonol içerir [299]. Bitki kinik asit, protokateşik asit, rutin, hesperidin, öjenol, p-kumarik asit, piceatannol, skopoletin, DL-kavain, krizofanik asit ve resiniferatoksin içermektedir [215].

4.1.17. Fabaceae

4.1.17.1. *Glycyrrhiza glabra* var. *glabra* L., Sp. Pl. 2: 742 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Fabaceae / Baklagiller

Cins : *Glycyrrhiza* / Meyan

Habitat : Ekilmiş tarlalar, alüvyonlu nehir vadileri, kumullar.

Çiçeklenme : Haziran-Temmuz.

Yükseklik : 0-1800

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adıyaman, Ankara, Aydın, Bitlis, Diyarbakır, Gaziantep, Iğdır, Kahramanmaraş, Kars, Malatya, Muğla, Muş, Samsun, Siirt, Şanlıurfa.



Şekil 4.1.17.1.1. Glycyrrhiza glabra var. glabra. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Meyan	Kullanım kodu: IA2, IIA1.
Yöresel isimler: Sûs, Sus (K), Irk sus (A).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Meyan balı, Meyan kökü özü [8], Piyan [8, 13, 66], Meyan şerbeti [8, 38, 83, 217], Meyan kökü [8, 36, 37, 39, 83, 217, 218], Piyon [171], Meyan [13, 19, 24, 31, 35, 39, 66, 67, 79, 94, 97, 115, 123, 203], Sus [31, 65, 79, 94], Biyan [31, 79, 121], Biyam, Biyan, Biyam, Boyan, Mayan, Miyan, Payan, Piyam, Tatlı bayram, Tatlı biyan, Tatlı kök, Tatlı miyan, Tatlı meyan [13], Boyam [13, 38], Ava sûse [83, 217], Sûs [66, 67, 83, 217], Biyam balı [37, 83, 217], Şirmiyan [90], Şirinbiyan [90, 97], Biham, Mahikûk, Giyabelek, Şîrinbeyan, Şîrin belg [66], Ava sûsê, Bîyam, Kevsûsk, Pîyan, Reha sûsê, Şîn şîrinok, [67], Binebelek, Sos, Sûsik, Zorava, Mêkok, Belek [66, 67], Kukisüsü [36, 218], Buyan, Buyan balı [38], Biyam [123], Suus, Ave biyam [85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mayıs-Eylül.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Çağlar-Hamzabey arası, Zınnar mevki, yol kenarı, yamaçlar 37°22'09"K 40°41'09"D, 977 m, 09.06.2019, M.Kılıç 203.

Kullanılan kısım: Kök, gövde ve toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Doğum kolaylaştırıcı olarak bitkinin kökü kaynatılarak suyu içilir (Ramazan TEMEL, Aran; Esra Rüya DEMİRTEKİN, Nur).

b) Bel ve baş ağrısı için bitkinin kökü ağrıyan yerlere sürülür (İbrahim EKİN, Gurağaç).

c) Mide hazımsızlığına karşı bitkinin kökü suda demlenerek suyu içilir (Veysi ÇAKMAZ, İstasyon; Mahmut KAVAL, Rabia AKYÜZ, Nur; Mehmet ACU, Özlüce).

ç) Kansızlık giderici olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Bedir KARATAŞ, Ortaköy).

d) Böbrek sağlığı için bitkinin kök kısmı soğuk suda demlenerek suyu içilir (Aptülkadir CEBE, Mustafa CEBE, Özlüce; Necla VARLIK, Yenişehir).

e) Astım hastalığının tedavisinde bitkinin kökü soğuk suda demlenmeye bırakılır ve demlendikten sonra suyu içilir (Mehmet Münir MUNGAN, Baran ENSARİ, Savurkapı; Meral DEMİRCAN, Sultanköy; Abdullah AKIN, Yüce).

f) Karaciğer ve böbrek hastalıklarının tedavisinde bitkinin kökü soğuk suda demlenmeye bırakılır ve demlendikten sonra suyu içilir (Mehmet Münir MUNGAN, Savurkapı).

g) Tansiyon tedavisinde bitkinin kök ve gövde kısımları soğuk suda demlenmeye bırakılır ve demlendikten sonra suyu içilir (Meral DEMİRCAN, Sultanköy).

ğ) Kadın hastalıklarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları soğuk suda demlenerek suyu içilir (Mehmet ERKAR, Yalım; Aynur AKBULUT, Yenişehir).

h) Susuzluk giderici olarak bitkinin kökü soğuk suda demlenerek suyu tüketilir (Fatma MUNGAN KILIÇ, Yenişehir).

ı) Öksürük kesici olarak bitkinin kökü çay gibi demlenip suyu içilir (Mehmet Mahsum ÇİMEN, Yüce).

i) Bitkinin kökünden yapılan şerbet özellikle yaz mevsiminde bolca içilir (Gözlem).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin kökü göğüs yumuşatıcı, balgam söktürücü, idrar arttırıcı ve tat düzenleyici olarak ya 0,5-1 gr hap halinde yada çay gibi demlenip veya kaynatılıp günde 2-3 bardak suyu içilir. Ayrıca eczacılıkta hapların hazırlanmasında, kıvam ve şekil vermede kullanılır. Sigara, bira ve plastik sanayiinde önemli bir etken maddedir. Kola ismi altında alkolsüz içeceklerin hazırlanmasında kullanılır. Bitkinin kökünden yapılan meyan balı ise göğüs yumuşatıcı, öksürük kesici, mukozayı koruyucu, yara iyileştirici ve mide hastalıkları tedavisinde hap halinde veya kökün ağızda emilmesi şeklinde kullanılır. Ayrıca kökünden şerbet yapılarak içilir [8]. Hemoroit tedavisinde bitkinin yaprakları haricen kullanılır [171]. Mide ve böbrek rahatsızlıklarında bitkinin kökünden yapılan şerbet içilir [31, 79]. Bitkinin kökleri tedavi amaçlı ve şerbet yapımında kullanılır [13]. Soğuk algınlığına karşı bitkinin kökü kaynatılıp suyu içilir [19]. Göğüs yumuşatıcı, balgam söktürücü, nikotin etkisini azaltıcı, idrar söktürücü, tansiyon düşürücü, böbrek taşlarını düşürücü ve kuru öksürüğü giderici olarak bitkinin kökünden yapılan şerbet içilir. Ayrıca toprak üstü kısımları gölge yapmada çardak ve dam üstlerinde kullanılır [83, 217].

Güneş çarpmasında bitkinin yaprakları vücuda sarılır. Öksürük kesici, böbrek taşı düşürücü, sara nöbetlerinde ve kanser tedavisinde bitkinin kökünden yapılan şurup içilir. Çocuğu olmayan kadınlar, bitkinin yaprakları kaynatılıp buharına oturtulur. Yara iyileştirmede toprak üstü kısımları kullanılır. Bitkinin kökü soyularak emilir, kaynatılarak ise şurup elde edilir. Ayrıca toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır [90]. Bitkinin antiinflamatuvar, antialerjik, antimikrobiyal, antiviral, antiülserojenik, antitümör, karaciğer, üst solunum yolları, bronş hastalıklarında koruyucu etkileri vardır. Ayrıca ilaçların acı tadını maskelemede, sigara yapımında tütünün terbiyesinde, kağıt sanayiinde, kökün kurutulup sıkıştırılmasıyla ses geçirmeyen tahtamsı plakalar yapımında, ateşe dayanıklı maddeler ve renk maddesi olarak boyacılık ve ayakkabı boyalarında, tekstil sanayiinde, şekerlikte, biralara köpük ve aroma vermede, serinletici içki yapımında bitkinin kökünden yapılan şerbet kullanılır [219]. Öksürük kesici, bronşit, mide, astım, diüretik, epilepsi, kanser ve böbrek taşı düşürmek için bitkinin kökü kaynatılıp suyu içilir. Güneş çarpmasında ise yaprakları vücuda sarılır [97]. Astım ve karın ağrısına karşı bitkinin kökü çay gibi kaynatılıp suyu içilir [24]. Soğuk algınlığı, bronşit ve gribe karşı bitkinin kökü kullanılır. Ayrıca kökü şerbet yapımında kullanılır [203]. Zehirlenmelere karşı bitkinin kökü çay gibi kaynatılıp içilir ve kökü ağızda çiğnenir. Soğuk algınlığı, grip ve mide ağrısında kökler kurutulup dövülür ve çay gibi demlenerek içilir. Yara iyileştirmede ise bitkinin kökü kaynatılıp yumuşatılır ve un ile karıştırılarak yaraya uygulanır veya genç sürgünleri kesilip elde edilen sıvı yaraya sürülür [65]. Mide ve böbrek rahatsızlıklarına karşı bitkinin kökünden yapılan tatlı şerbet içilir [38, 94]. Kanser, böbrek taşlarını düşürücü, hazmı kolaylaştırıcı ve iştah açıcı olarak bitkinin kökü dövülüp tarçın ile karıştırılır, kaynatılıp suyu içilir [35]. Hazmettirici ve yüksek kolesterolü düşürücü olarak bitkinin kökü çay gibi demlenip günde üç kez bir çay bardağı içilir [121]. Göğüs yumuşatıcı, balgam söktürücü, idrar artırıcı ve mide hastalıklarında bitkinin kökünden yapılan şerbet tüketilir [80]. Bağışıklık güçlendirici, mide ülseri, göğsü yumuşatıcı ve balgam söktürücü olarak bitkinin kökü dövülüp, kaynatılıp suyu içilir [36, 218]. Mide rahatsızlıklarında bitkinin kökünden elde edilen sıvı içilir. Ayrıca kökünden şerbet yapıp içilir [37]. Astım tedavisinde bitkinin kökü kaynatılıp suyu içilir [115]. Kansızlık için bitkinin kökü kullanılır [39]. Bitkinin kökü soyulduktan sonra çiğ olarak yenir veya kökünden şerbet yapıp içilir [40]. Astım, soğuk algınlığı, nefes darlığı ve bağışıklık sistemini güçlendirmek için

bitkinin kökü kaynatılıp suyu içilir [123]. Böbrek sağlığı için bitkinin kökünden yapılan şerbet içilir. Ayrıca kökü direk emilerek te kullanılır [85].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitkinin kök bileşiminde; nişasta, şekerler, zank, rezin, flavon türevleri ve glycyrrhizin (glycyrrhizik asit) bulunmaktadır [8]. Bitki, triterpen glikozitler, glycyrrhizin, 18-β-glycyrrhetinik asit veya β-glycyrrhetinik asit, 24-hidroksiglycyrrhizin, flavonoidler (likuiritin, isolikuiritin), isoflavonoidler (isoflavonal, kumatakenin, licoricone, glabrol), kalkonlar, kumarinler (umbelliferone, herniarin), triterpenoidler ve fitosteroller içermektedir [219].

4.1.17.2. *Lathyrus cicera* L., Sp. Pl. 730 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Fabaceae / Baklagiller

Cins : *Lathyrus* / Mürdümük

Habitat : Meşe çalılığı, *Pinus brutia* ormanı, kayalık yamaçlar, bağlar, tahıl ve nadas tarlaları.

Çiçeklenme : Nisan-Mayıs.

Yükseklik : 5-2000

Element : Akdeniz.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Ankara, Antalya, Bitlis, Burdur, Çanakkale, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Konya, Kütahya, Muğla, Sakarya, Siirt, Sinop, Şanlıurfa, Şırnak, Tekirdağ, Tunceli, Yozgat.



Şekil 4.1.17.2.1. Lathyrus cicera. Genel ve çiçek görünümü.

<p>Bitkinin adı: Colban Yöresel isimler: Şokıl, Keşun, Şorgeni, Behirki, Bakıl eyşan (K), Bakille, Keşşun (A), Şokkille (S).</p>	<p>Kullanım kodu: IA4, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.</p>
---	--

Literatürdeki diğer adları: Yazı fiği [197], Mürdümük [22, 120], Collik [31, 79, 217], Colban [31, 66, 67, 79, 83, 217], Şokıl [19], Kürül, Eşşek kürülü [90], Gürül [90, 97], Cilban, Colik, Culbe, Gêndel, Gilêne, Kelî, Polke, Şolik, Şokil, Şokul, Şokila gamêşî, Şokila maran, Velêre, Gagos [66], Deli bakla, Deli bezelye, Keklik baklası, Keklik otu [29], Çolık, Yalancı fasulye [34], Çolban [117], Colliki hesba [85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, İstasyon Mahallesi, Mardin M.Y. O bahçesi, *Pinus* sp. altı, 37°16'43"K 40°41'45"D, 606 m, 20.03.2019, M.Kılıç 193.

Kullanılan kısım: Meyve, tohum.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Hasret AY, Akbağ; Sabri GÜZEL, Çayırpınar; Rıdvan BÜYÜK, Çıplaktepe; İsmail ARİ, Çukuryurt; Zeki IRMAK, Düzlük; Mahmut ARİ, Haydar; Şahin DEMİRCAN, Gökçe; Şeyhmuz DEĞER, Berat DEĞER, Karademir; Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Bedir KARATAŞ, Ortaköy; Şeyma ERAKATAY, Ulucami; Abdurrahim ACU, Yayla; Erdal KARADENİZ, Yenişehir; Abdusselam ALTUNKAYNAK, Yukarıaydınlı; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).

b) Diyabet hastalığında bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Sevim SOYLU, İstasyon; Hasan AYAN, Sultanköy).

c) Grip ve nezle gibi hastalıklarda bitkinin tohumları çiğ olarak tüketilir (Enes CEBE, Gökçe).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır [19, 22, 90, 197]. Bitki idrar söktürücü, idrar yolları iltihaplarının giderilmesi, cinsel gücün artırılması, kuvvet verici, sara hastalığının yatıştırılmasında ve sarılık hastalığının tedavisinde kullanılmaktadır [120]. Bitkinin tohumları çiğ veya pişirilerek tüketilir. Toprak üstü kısımları hayvanlar tarafından yenir [31, 79, 83, 117, 217]. Bitkinin meyveleri çiğ olarak yenir [19]. Bitkinin toprak üstü kısımları ezilerek vücuttaki ödemlerde haricen kullanılır [90, 97]. Karaciğeri yenilemek ve sedef hastalığı tedavisinde bitkinin olgun tohumları tüketilir. Saksıda süs bitkisi olarak yetiştirilir. Olgun meyveleri çerez gibi tüketilir [29]. Sarılık tedavisinde bitkinin tohumları kurutulduktan sonra toz edilip balla karıştırılıp yenir. Taze tohumları ise çiğ olarak tüketilir [34]. Bitkinin meyveleri taze iken tohumları çiğ olarak tüketilir [85].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki fenol bileşikler ve flavonoidler içerir [220]. Bitki tohumu oleik asit, lineolik asit ve palmitik asit içerir [221].

4.1.17.3. *Lathyrus inconspicuus* var. *inconspicuus* L., Sp. Pl. 730 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Fabaceae / Baklagiller

Cins : *Lathyrus* / Mürdümük

Habitat : Tahıl ve nadas tarlaları.

Çiçeklenme : Nisan-Mayıs.

Yükseklik : 0-1500

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Afyonkarahisar, Ağrı, Ankara, Aydın, Burdur, Çanakkale, Çorum, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kayseri, Konya, Muğla, Muş, Osmaniye, Şanlıurfa, Şırnak, Tokat, Uşak, Yozgat.



Şekil 4.1.17.3.1. Lathyrus inconspicuus var. inconspicuus. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Yılanmürdümüğü Yöresel isimler: Keşun, Şokıl, Şokıla mera (K), Bakille, Keşşun (A), Şokkille (S).	Kullanım kodu: IA4, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Şokıl [19], Mürdümük [222], Cilban, Culbe, Gêndel, Gilêne, Polke, Şokul, Şokila gamêşî, Şokila maran, Velêre, Gagos [66], Baklek, Bakil, Dildirme, Hulêra ğatûnan, Lêmek, Pakla, Reğtok, Şokila ğatuni, Vilêre [67], Colban, Colik, Kelî, Şolik, Şokil [66, 67], Şokılgaem [20, 45].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Hatunlu Mahallesi, Mahalle yolu mevkii, tarla, 37°09'11"K 40°45'43"D, 514 m, 01.04.2018, M.Kılıç 148.

Kullanılan kısım: Tohum.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Sabri GÜZEL, Çayırpınar; Rıdvan BÜYÜK, Çıplaktepe; İbrahim ATIŞ, Sakalar; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).

b) Diyabet hastalığında bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Hasan AYAN, Sultanköy).

c) Grip ve nezle gibi hastalıklarda bitkinin tohumları çiğ olarak tüketilir (Enes CEBE, Gökçe).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin tohumları çiğ olarak tüketilir. Ayrıca bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır [19, 20, 45]. Bal arılarının nektar ve polenlerinden yararlandığı bitkilerdendir [222].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki tohumu oleik asit, lineolik asit ve palmitik asit içerir [221].

4.1.17.4. *Lens culinaris* subsp. *culinaris* Medik., Vorles. Churpfälz. Phys.-Öcon. Ges. 2: 361 (1787).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Fabaceae / Baklagiller

Cins : *Lens* / Mercimek

Habitat : Tarlalarda ürün arsızları olarak.

Çiçeklenme : Nisan-Haziran.

Yükseklik : 0-1500

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Gaziantep, Hatay, İstanbul, Sivas, Şırnak.



Şekil 4.1.17.4.1. *Lens culinaris* subsp. *culinaris*. Genel, çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Mercimek Yöresel isimler: Nisk (K), Ādes, İtluk (A), Havhe (S).	Kullanım kodu: IA4, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Mercimek [35, 38, 197, 203, 222, 223], Nisk [19], Colî, Kat, Niska kivîla [66], Marcû, Merjî, Mějû, Nijî, Nuvêjî [67], Mercû, Mişveş, Nisk [66, 67], Ades [117], Yeşil mercimek [38, 224].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Cevizlik Mahallesi, Cevizlik-Ulutaş yolu, 2. km yol kenarı tarla, 37°22'46"K 40°32'26"D, 1.150 m, 05.05.2018, M.Kılıç 182.

Kullanılan kısım: Meyve, tohum, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

- a) Kanser hastalığı tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları taze olarak çiğ şekilde ağızda çiğnenerek suyu yutulur (Kemal KOÇ, Akıncı; Şeyhmuza ATAÇ, Çağlar).
- b) Siville giderici ve cilt güzelliği için bitkinin meyve kabuğu yüze sürülür (Fethiye ÖNCEL, Gül).
- c) Bağırsak hastalığı tedavisinde bitkinin tohumları yemek olarak tüketilir (Hilmi ŞAHİN, Özlüce).
- ç) Bitkinin tohumundan yapılan çorba tüketilir (Mansur UĞURGEL, Şar; Bahar NAYIR, Yaylacık).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin tohumlarının yemeği yapılıp tüketilir. Ayrıca toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır [38, 197, 203]. Çocuklar da solucan ve kıl kurdu düşürücü olarak bitkinin tohumları kaynatılıp tüketilir [223]. Kültürü yapılan bir bitkidir. Bitkinin meyve ve tohumları hayvan yemi olarak kullanılır [19]. Bal arılarının nektarlarından yararlandığı bitkilerdendir [222]. Bel ve ayak ağrılarını gidermek için bitkinin tohumları lapa yapılarak ağrıyan bölgeye sarılır. Ayrıca tohumlarından yemek ve çorba yapılarak tüketilir [35]. Bitkinin bağırsak bozuklukları, ishal ve astım gibi solunum yolu rahatsızlıklarında tıbbi olarak kullanılabileceğini belirtmişlerdir [225]. Kan yapıcı ve kabız giderici olarak bitkinin tohumlarından çorba ve yemek yapılarak tüketilir [117]. Solucan düşürücü olarak bitkinin tohumlarından yapılan yemek kahvaltıda önce tüketilir [224].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki antrakinonlar, flavonoidler, saponinler, sterol, tanenler ve terpenler içermektedir [225].

4.1.17.5. Medicago lupulina L., Sp. Pl. 779 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Fabaceae / Baklagiller

Cins : *Medicago* / Karayonca

Habitat : Çalılık, çayırılık, tarlalar, çorak yerler.

Çiçeklenme : Mayıs-Temmuz.

Yükseklik : 0-2000

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Ankara, Artvin, Bitlis, Bolu, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkâri, İstanbul, Kahramanmaraş, Kars, Kayseri, Kırklareli, Kütahya, Muğla, Sakarya, Samsun, Sinop, Yozgat.



Şekil 4.1.17.5.1. Medicago lupulina. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Bitçikotu	Kullanım kodu: IIA1, IIA2, IVA.
Yöresel isimler: Nefel, Yonja (K).	Kullanım amacı: Tıbbi bitki, yem.

Literatürdeki diğer adları: Sitri, Asıl yonca [31,79, 217], Çevrince [13], Yonca [90], Andelko, Arbûd, Argûd, Argûdvaş, Ket, Once, Unce, Venda, Vênce, Vinka, Yûnja, Vainza, Haspist, Severe, Sêpel, Sitrî, Nefel, Destarok, Mertalok, Metalûk, Gurnîk, Kûrt, Danuk, Giyadanek, Maralûjk, Nivîjtûk, Lisêj, Kunjierka, Kadik, Jaikanîra [66], Argûda bejî [67], Karayonca [75].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Çayırpınar Mahallesi yolu, yol kenarı tarla, 37°08'30"K 40°55'23"D, 504 m, 08.04.2018, M.Kılıç 166.

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Üriner sistemin sağlığı için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Rabia AKYÜZ, Nur).

b) Kolesterol kontrolünde bitkinin toprak üstü kısımları çiğ olarak tüketilir (Ömer Faruk AYDIN, İstasyon).

c) Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır (Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).

ç) Hayvanların sindirim hastalıklarının da bitkinin toprak üstü kısımları yem olarak verilir (İsmail EDİZ, Dara; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).

Literatürdeki kullanımları: Bitki hayvan yemi olarak kullanılır [13, 31, 75, 79, 90, 116, 217]. Bitkinin yaprakları ve tohumları pişirilir. Ayrıca yaprakları maydanoz olarak kullanılır [18]

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki saponin içerir [226].

4.1.17.6. Medicago rigidula var. **rigidula** (L.) All., Fl. Pedem. 1: 316 (1785).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Fabaceae / Baklagiller

Cins : *Medicago* / Karayonca

Habitat : Nadas tarlaları, yol kenarları, bozkır, meşe ve çam korulukları.

Çiçeklenme : Nisan-Temmuz.

Yükseklik : 0-1800

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Adıyaman, Ankara, Antalya, Batman, Bitlis, Burdur, Çanakkale, Çorum, Erzurum, İçel, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kırklareli, Muğla, Nevşehir, Osmaniye, Sakarya, Şanlıurfa, Tunceli, Uşak.



Şekil 4.1.17.6.1. Medicago rigidula var. rigidula. Genel ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Kabayonca Yöresel isimler: Nefel, Yonja (K).	Kullanım kodu: IIA1, IIA2, IVA. Kullanım amacı: Tıbbi bitki, yem.
---	--

Literatürdeki diğer adları: Sıtri, Asıl yonca [31, 79, 217], Çevrince [13], Yonca [83, 94], Sert yonca [222], Nefel [37, 85, 203], Destarok, Maralûjk, Nivîjtük, Lisêj, Kunjierka, Kadik, Jaikanîra, Sepre [66], Arguda zerecûn, Gaglênke, Yunce dirikîne [67], Giyadanak, Giyadanük [66, 67], Karayonca [75], Tosbağa yoncası [91, 115], Kaba yonca [167].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Yalım Mahallesi, Mermer ocağı mevki, kalkerli kayalıklar, meşe korulukları, 37°19'48"K 40°44'35"D, 910 m, 15.04.2018, M.Kılıç 169.

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

- Üriner sistemin sağlığı için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Rabia AKYÜZ, Nur).
- Kolesterol kontrolünde bitkinin toprak üstü kısımları çiğ olarak tüketilir (Ömer Faruk AYDIN, İstasyon).
- Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır (Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).
- Hayvanların sindirim hastalıklarının da bitkinin toprak üstü kısımları yem olarak verilir (İsmail EDİZ, Dara; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır [13, 19, 31, 37, 75, 79, 85, 94, 203, 217]. Bitkinin çiçekleri bal arıları için önemli besin kaynağı olduğu belirtilmiştir [19, 203]. Bal arılarının nektar ve polenlerinden yararlandığı bitkilerdendir [222]. Balgam söktürücü, nefes darlığı, öksürük kesici ve idrar yolları iltihabında bitkinin toprak üstü kısımları başka bitkilerle (*Astragalus lycius*'un çiçekli kısımları, *Anthemis fumariifolia*'nın kapitulumları, *Salvia cryptantha* ve *Thymus sipyleus* subsp. *rosulans*'nın toprak üstü kısımları) karıştırılıp, çay gibi demlenip suyu içilir [91]. Astım tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip suyu içilir [115]. Bitki iyi bir antioksidan ve enzim inhibisyon kapasitesine sahip olduğunu için, gıda ve ilaç endüstrisinde hammadde olarak kullanılabileceğini belirtmişlerdir [227].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki fenoller (kateşin, sinnamik asit, klorojenik asit, gallik asit ve sirinjik asit) ve flavonoid içerir [227].

4.1.17.7. Prosopis farcta (Banks & Sol.) J.F.Macbr., Contrib. Gray Herb. n.s. 54: 17 (1929).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Fabaceae / Baklagiller

Cins : *Prosopis* / Çediotu

Habitat : Kuru çorak yerler, kumullar.

Çiçeklenme : Haziran.

Yükseklik : 0-1450

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Diyarbakır, Elazığ, Hatay, İçel, Kahramanmaraş, Muş, Şırnak.



Şekil 4.1.17.7.1. Prosopis farcta. Genel, çiçek ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Çediotu	Kullanım kodu: IA4, IIA1.
Yöresel isimler: Heshesuk, Berik (K), Ğernuf, Ğernuf (A), Harnube (S).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Hışhaş [19], Çeti [13, 83, 217], Hornif, Hurnuf [83, 217], Çedi [13, 85], Estrî, Şemmot, Ğişhaş, Ğornîf, Êstiri, Stereka [66], Hashasok, Ğernûb, Ğuvernîv [67], Astri, Bêril, Estiri, Gunikê deveyan, Şû, Şauk, Ğarnûb, Ğirnif, Ğirnûk, Ğurnûf, Ğurnîfk [66, 67], Ğurnıf, Ğurnuf, Ğurnub, Harnubê [32], Harnuf [117], Hurnif [85, 117].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mayıs-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Karademir Mahallesi, Mahalle içi, mezarlık mevkii, 37°11'47"K 40°48'33"D, 556 m, 03.04.2018, M.Kılıç 152.

Kullanılan kısım: Meyve, tohum, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) İshal kesici olarak bitkinin meyvesi havanda dövülüp toz haline getirilir, acımsı ve kekremsi tadını gidermek amacıyla çok az şekerle birlikte ve mutlaka su ile tüketilmelidir (Mehmet Ata SARIGÜL, 13 Mart; Mehmet Baki BAĞIŞ, Ortaköy; Erdal KARADENİZ, Yenişehir).

b) İshal kesici ve böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin meyvesi kaynatılarak suyu içilir (Hakkı GÜZEL, 13 Mart).

c) Böbrek hastalıklarının tedavisinde bitkinin tohumu un haline getirilir. Sabah, akşam bir çay kaşığı yenir ve ardından bir bardak su içilir. Rahatsızlık geçinceye kadar devam edilir (Aslıya İLHAN, Ambar; Abdulgafur ETE, Yukarıyeniköy)-
(Reçete 18).

ç) Mide ve diyabet hastalığında bitkinin tohumu tuzla iyice acılığı gidene kadar muamele edilir ve sonra çiğ olarak tüketilir (Ahmet BULUT, Boztepe).

d) İshal kesici ve böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Sabri GÜZEL, Çayırpınar; Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; İsmail ARİ, Çukuryurt; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy).

e) Diyabet hastalığında bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir. Kabız edici olarak bitkinin meyvesi tuzlanıp ham iken yenir (Abdulkahhar ÖZÜ, Çayırpınar).

f) Bitkinin tohumu taş üstüne sürtülerek köpürtülür ve bu şekilde acılığı geçer, sonra çerez olarak tüketilir (Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe; İsmail EDİZ, Dara; İnes YILDIRIM, Gökçe; Şeyhmuz DEĞER, Karademir; Faysal ADIN, Konaklı; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Ayşe AKBALI, Medrese; Pınar ANDİNÇ, Ortaköy; İbrahim ATIŞ, Sakalar; Mansur UĞURGEL, Şar).

g) Bronşit hastalığının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir. Ayrıca bitkinin tohumu dövülüp un haline getirilip bal ile karıştırılarak çay ile beraber tüketilir (Gazali DERİN, Eryeri).

ğ) İshal kesici olarak bitkinin tohumu kurutulup çay gibi demlenerek suyu içilir (Fuat YILDIRIM, Gülay YILDIRIM, Gökçe).

h) Kan dolaşımı, mide ve diyabet hastalıklarının da bitkinin meyvesi kaynatılıp suyu içilir (Ayşe CEBE, Gökçe).

ı) Karın ağrısında bitkinin tohumu tuzla muamele edilip çiğ şekilde tüketilir (Mehmet BEDİR, Kumlu).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin toprak üstü kısımları yakacak olarak kullanılır. Ayrıca gövdesinden hayvan barınaklarını temizlemede kullanılan süpürge yapılır [19]. Bitkinin meyveleri taşa sürtülerek dış kabuğundan kurtarıldıktan sonra, çiğ olarak tüketilir. Ayrıca hayvan yemi olarak kullanılır [13, 19]. İnsan ve hayvan ishalinde bitkinin meyvesi tüketilir. Bu kullanım aynı zamanda cinsel gücü azaltıcı etki yapar. Ayrıca meyveleri taze iken tüketilir [83, 117, 217]. İshal kesici olarak bitkinin meyveleri kullanılır [19, 32]. Bitki meyvesi içerdiği kuersetin maddesinden dolayı kanser ve viral enfeksiyonların tedavisinde kullanılabileceğini belirtmişlerdir [228]. Mide rahatsızlığı ve ishale karşı bitkinin genç meyveleri çay gibi demlenip içilir. Bu uygulama sabah aç karnına diyabet tedavisi için uygulanır. Ayrıca meyveleri ham iken çiğ olarak veya tohumları çerez gibi tüketilir [85].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki flavonoid (kuersetin) içerir [228]. Bitki flavonoidler (dihidrokaemferol-3-O- α -L-ramnozid, apigenin, 4'-metoksikesetin (tamariksetin) ve akasetin-7-O- α -L-ramnozid) içermektedir [229].

4.1.17.8. Trifolium leucanthum M.Bieb., Fl. Taur.-Cauc. 2: 214 (1808).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Fabaceae / Baklagiller

Cins : *Trifolium* / Yonca

Habitat : Çimenlik yerler, dağlık yamaçlar, orman açıklıklar.

Çiçeklenme : Nisan-Haziran.

Yükseklik : 200-1600

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Antalya, Çanakkale, Diyarbakır, İçel, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Malatya, Trakya, Uşak.



Şekil 4.1.17.8.1. Trifolium leucanthum. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Yapışıküçgül	Kullanım kodu: IIA1, IIA2, IVA.
Yöresel isimler: Nefel, Yonja (K).	Kullanım amacı: Tıbbi bitki, yem.

Literatürdeki diğer adları: Yonca [31, 79, 94, 217], Nefela beravê, Sêbelg, Sêpere, Sêpar, Keta pêkîroşk, Argûdvaş, Venca pînc, Tîrfil, Gihayereş, Yonce, Kanar, Kenar, Nafla, Sevara, Kûşne [66] Kulîlik, Nufel, Separe, Severe, Sêbelg, Sêpel, Sêper, Şebder [67], Nefela sêpelg, Neflik, Sêpara, Vînja, Yûnja [66, 67], Nefel [32, 66, 67], Nefele [32].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Konaklı Mahallesi, Taziye evi mevki, tarla, 37°14'19"K 40°56'21"D, 1.005 m, 07.04.2018, M.Kılıç 160.

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Öksürük kesici olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Rabia AKYÜZ, Nur; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).

b) Hayvanların sindirim hastalıklarının da bitkinin toprak üstü kısımları yem olarak verilir (İsmail EDİZ, Dara; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).

c) Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır (Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).

Literatürdeki kullanımları: Bitki tohumlarında yüksek kuersetin ve soyasaponin bulunması, bu bitki tohumlarının insanların beslenmesinde sağlık açısından faydalı olacağını belirtmişlerdir [230]. Bitki hayvan yemi olarak kullanılır [31, 79, 94, 217]. Grip, nezle gibi hastalıklarda bitkinin toprak üstü kısımları *Trigonella spruneriana* ile karıştırılarak çay gibi demlenip suyu içilir [32].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki tohumları soyasapogenol B glikozitleri ve flavonoid (kuersetin) içerir [230].

4.1.17.9. Trigonella foenum-graecum L., Sp. Pl. 2: 777 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Fabaceae / Baklagiller

Cins : *Trigonella* / Çemenotu

Habitat : Taşlı yamaçlar, nadas tarlaları, ekilmiş yerler.

Çiçeklenme : Mart-Temmuz.

Yükseklik : 0-1100

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Adıyaman, Çanakkale, Gaziantep, İçel İstanbul, Kayseri, Konya, Şanlıurfa.



Şekil 4.1.17.9.1. Trigonella foenum-graecum. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Çemenotu	Kullanım kodu: IA1, IA2, IA8, IIA1.
Yöresel isimler: Indeko, Indeko bave zeko, Nefel (K), Hılbe (A).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Buy otu [8, 13], Çemen otu [8, 13, 38, 197], Boy otu [8, 13, 21, 38], Bay, Pıltan, Poy, Poy otu [13], Oya [21], Halbet, Pıltan [97], Çemen [36, 38, 42, 66, 218], Andeko, Biştonek, Nifil, Nafal, Vanja, Jimli, Şemlî, Şembelîe, Handekok [66], Boyınvaş, Giştonek, Pıltane, Şembalîk, Şembelûlk, Şimlîyî [67], Hevînc, Kağıl, Metalûşk, Semen, Şembelîlk, Şimlî, Ğencelîsk [66, 67], Nefel [85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Ağustos.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Bağlıca Mahallesi, Mahalle yolu girişi, taşlı yamaçlar, 37°31'23"K 40°41'11"D, 874 m, 24.03.2018, M.Kılıç 140.

Kullanılan kısım: Yaprak, gövde, tohum.

Kullanım şekli:

- Damar hastalıklarının iyileştirilmesinde bitkinin tohumu çay gibi demlenir ve suyu içilir (Erol ORAL, 13 Mart).
- Bitkinin yaprak ve gövdesi köftelerde baharat olarak kullanılır (Özge ALTUNTAŞ, 13 Mart).
- Kadın hastalıklarının tedavisinde bitkinin tohumları yemeklere baharat olarak kullanılır (Nurçin DEMİR, Diyarbakırkapı).
- Kadın hastalıklarının tedavisinde bitkinin tohumları çay gibi demlenerek suyu içilir (Merve MUTLU, Diyarbakırkapı).
- Prostat hastalığının tedavisinde bitkinin tohumları çay gibi demlenerek suyu içilir (Mehmet BEDİR, Kumlu).
- Bitkinin yaprakları kaynatılarak çay gibi suyu içilir (Yüksel DEMİR, 13 Mart).
- Bitkinin tohumları baharat olarak kullanılır (Esra Rüya DEMİRTEKİN, Nur).

g)Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır (Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).

Literatürdeki kullanımları: Göğüs yumuşatıcı, balgam söktürücü, ishal yapıcı, kuvvet verici ve cinsel arzuyu arttırıcı olarak bitkinin tohumu hap halinde veya kaynatılıp günde 2-3 bardak içilir. Tohumları diyabet hastalığına karşı toz halinde sabah akşam aç karnına iki kahve kaşığı bir bardak su ile içilir. Tohumlarından hazırlanan lapa çibanların olgunlaştırılmasında kullanılır. Ayrıca çemen yapımında ana madde olarak kullanılır [8]. Bitkinin tohumları gıda olarak kullanılır [197]. Bitkinin toprak üstü kısımları kurutulup toz haline getirildikten sonra baharat olarak kullanılır. Ayrıca tohumları pastırmanın üzerine sürülen “Çemen”in yapımında kullanılır [13]. Bitkinin çiçekli dalları koku verici olarak demetler halinde evlere asılır. Tohumları ise kolye yapımında kullanılır [21]. Hipoglisemik tedavisinde bitkinin tohumu ezilip kaynatılır ve suyu içilir [97]. Bitki tohumu antimikrobiyal, yara iyileştirici, mantar tedavisinde, ishal kesici, hipoglisemik, hepatoprotektif, antioksidan, antihelmintik, diyabet tedavisinde ve antienflamatuvar olarak kullanılmaktadır [231]. Bitki yaprakları menapoz belirtilerini düşürücü ve anne sütünü arttırıcı olarak kullanılır. Yeşil yaprakları ıspanak gibi tüketilir. Bitkinin tohumları dövülüp toz halinde yutulur, bala karıştırılarak yenir ve kaynatılıp suyu içilir. Ayrıca baharat, biber ve sarımsakla karıştırılıp çemen yapılarak yenir [36, 218]. Bitkinin tohumu baharat olarak kullanılır [38]. Bitkinin tümü hayvan yemi olarak kullanılır [85]. Hemoroit tedavisinde bitkinin tohumundan elde edilen yağ kullanılır [42].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki tohumu; sabit yağ, müsilaj, fitin, kolin, trigonellin ve saponin taşımaktadır [8]. Bitki tohumu alkoloitler (kolin ve trigonellin), flavonoidler (iki glikozit ve iki aglikon) ve steroidal saponinler içerir [231]. Bitki tohumu nem (% 4,9), lif (% 6,55), kül (% 3,35), protein (% 27,5), yağ (% 4,5) ve karbonhidrat (% 42,26) içermektedir [232].

4.1.17.10. *Vicia narbonensis* var. *narbonensis* L., Sp. Pl. 2: 737 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Alt sınıf : Magnoliidae / Manolya alt sınıfı

Aile : Fabaceae / Baklagiller

Cins : *Vicia* / Fiğ

Habitat : Nadas tarlaları, kireçtaşı ve volkanik topraklar üzerinde.

Çiçeklenme : Nisan-Haziran.

Yükseklik : 0-1500

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Amasya, Ankara, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Isparta, İçel, İstanbul, Kahramanmaraş, Kastamonu, Siirt, Şanlıurfa, Tekirdağ, Tokat.



Şekil 4.1.17.10.1. *Vicia narbonensis* var. *narbonensis*. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Kocafiğ	Kullanım kodu: IA4, IVA.
Yöresel isimler: Bakıl, Şolık (K).	Kullanım amacı: Gıda, yem.

Literatürdeki diğer adları: Mürdümük otu [197], Collikey keran [31, 79, 217], Burcalah, Burcalak, Burcalık, Burçah, Burçalıh, Efek, Efek otu, Efelek otu, Etek, Furçak [13], Burçak [13, 75], Yalancı Cülban, Colban [83, 217], Koca fiğ [222], Deli bakla [151, 199], Şokıl [20, 45], Pasıl, Paklava otu, Yabani bakla, Yılan yastığı [104], Bakîk, Bakla mara, Baklê kera, Bakil, Boyboy, Cilbik, Culban, Culbe, Colgenik, Colikê kumsorik, Colğatûn, Colik, Colikê kera, Dimik, Efenk, Fîk, Gadane, Gêndel, Keşol, Kiznok, Kizin, Koşne, Kuşne, Kizîn, kevlık, Kevlo, Mirclovır, Pûlka, Pakle, Pakil, Pekl, Şokila pisîkan, Pûlke, Şokila ga, Şokila mara, Şokila gamêşi, Şokila gatûnî, Ğişik, Ğuliyer, Ğizmû, Ğurêl, Talik, Tûlk, Gagus, Ğirîle, Velîre [66], Bakila ğatunî, Bakila keran, Bakla fişek, Demgenke, Kelîga, Şolgenik, Şolika gayan, Şokila gayan [67], Şolık [66, 67], Çolgeni [37], Yonca [36], Collık [37, 85], Cılban [85], Billiyimi [117].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Hatunlu Mahallesi, Mahalle yolu mevkii, tarla, 37°09'11"K 40°45'43"D, 514 m, 01.04.2018, M.Kılıç 148.

Kullanılan kısım: Çiçek, meyve ve toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin çiçeği ve meyvesi çiğ olarak tüketilir (Naile AYDIN, Hatunlu; Mehmet BEDİR, Kumlu; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy).

b) Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır (Naile AYDIN, Hatunlu; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin meyveleri hayvan yemi olarak kullanılır [20, 45, 197]. Bitkinin tohumları çiğ olarak tüketilir [20, 31, 37, 45, 79, 83, 85, 117, 197, 217]. Bitki toprak üstü kısımları taze veya kurutularak hayvan yemi olarak kullanılır [199]. Bal arılarının nektar ve polenlerinden yararlandığı bitkilerdendir [222]. Bitkinin yaprakları gıda olarak kullanılır. Tohumları ise çerez gibi tüketilir [104]. Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır [37, 75, 117, 151, 167].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki fenolik bileşikler, tanenler ve çok az miktarda vicin ve konvicin içerir [233].

4.1.18. Fagaceae

4.1.18.1. *Quercus brantii* Lindl., Bot. Reg. 26: t. 41 (1840).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Fagaceae / Kayingiller

Cins : *Quercus* / Meşe

Habitat : Saf topluluklar halinde, çoğunlukla kireçli kalkerli yamaçlarda, diğer *Quercus* türleri ve *Pinus brutia*, *Styrax*, *Paliurus* ile birlikte.

Çiçeklenme : Ağustos-Eylül.

Yükseklik : 350-1700

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı :Adıyaman, Bitlis, Elazığ, Gaziantep, Hakkâri, Kahramanmaraş, Malatya, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak, Tunceli, Van.



Şekil 4.1.18.1.1. Quercus brantii. Genel ve yaprak görünümü.

Bitkinin adı: Karamişe	Kullanım kodu: IA4, IIA1, IIIA.
Yöresel isimler: Dara berru, Berru, Beru (K), Ballot (A), Balutê (S).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki, yakacak.

Literatürdeki diğer adları: Aruro (Mardin-Süryanice), Kudret helvası, Men (Mardin-Arapça) [13], Beru [19, 32], Ballot [20, 32, 45], Berü [81], Darberî, Rarberû, Şalbêre, Şavlêr, Berî, Bero, Çilo, Belû [66], Bervar, Darmazg, Lokbe, Nere, Sek, Şabelû, Şahberû, Şavlêre, Şevalyêr, Velgê heran [67], Lepikêre, Şablêre [66, 67], Balutê, Bellot, Çilo [32], Palamut [34, 38], Meşe [34, 80, 234], Palut, Meşe palamudu [38], Dara berri, Palut [85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Eylül.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Ahmetli Mahallesi, Ahmetli-Yardere yolu, mahalle çıkışı yol kenarı, 37°14'32"K 40°59'29"D, 739 m, 07.04.2018, M.Kılıç 162.

Kullanılan kısım: Yaprak, dal, çiçek, tohum.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (İlyas BORAN, 13 Mart; Neslihan DEMİRKIRAN, Kabala; Hayrettin BALA, Kayacan; Mansur UĞURGEL, Şar; Beşir CAN, Hanife AKIN, Yüce).

b) Diyabet hastalığında bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Nurdan ÖZALTUN, Hakkı GÜZEL; Mehmet ÜTMÜ, 13 Mart; Cemal İLHAN, Ahmetli; Abdülkadir ÖNCEL, Bağlıca; Şeyhmuz CAN, Boztepe; Yusuf DEMİR, Cevizlik; Mahmut TEMUR, Çabuk; Ayetullah KAPAN, Eroğlu; Fuat YILDIRIM, Gökçe; İbrahim EKİN, Gurağaç; Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Neslihan DEMİRKIRAN, M. Nur FİDAN, Kabala; Faysal ADIN, Konaklı; Kutbettin YAVUZ, Nur; A. Hamit DEĞER, Ofis; Ahmet ADAM, Ortaköy; Süleyman BEGEÇ, Özlüce; Hasine

MUNGAN, Sıraç MUNGAN, Savurkapı; Ekrem DİKMEN, Emrullah ÇELEBİ, Şeyhmus GEZER, Sultanköy; Şeyhmus ELİK, Yardere; Şeyhdavut BULUT, Yayla; Abidin NAYIR, Yaylacık; Erdal KARADENİZ, Necla VARLIK, Aydın BEGEN, Yenişehir; Hanife AKIN, Cahit CAN, Sultan AKIN, Yüce).

c) Astım ve bronşit hastalıklarının tedavisinde bitkinin reçinesi bal ile karıştırılıp tüketilir (Mehmet Zeki İLHAN, Ahmetli).

ç) Diyabet hastalığında bitkinin meyvesi dövülüp un haline getirilir ve su ile birlikte tüketilir (Hasret AY, Akbağ; Abbas BALBAY, Kabala).

d) Böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin yaprağı kaynatılarak suyu içilir (Aslıya İLHAN, Ambar; Şeyhmus SİNCAR, Yenikapı; Abdulgafur ETE, Yukarıyeniköy).

e) Mide rahatsızlıklarında bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Ramazan TEMEL, Aran; Hasan AYAN, Selahattin SİYİ, Sultanköy; Necmi TIRPAN, Yenişehir; Abdullah AKIN, Yüce).

f) Kolesterol ve diyabet hastalıklarının tedavisinde bitkinin tohumu çiğ olarak veya pişirilerek tüketilir (Şemsettin ATEŞ, Eskikale).

g) Kalp güçlendirici olarak bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Hamza ATAÇ, Çağlar).

ğ) Ülser hastalığının tedavisinde bitkinin tohumu 10 gün suda demlenmeye bırakılır, sonra aç karnına bir bardak suyu içilir (Ferhan EDİZ, Dara) – (Reçete 19).

h) Bitkinin gövde parçaları kömür yapımında kullanılır. Bitkinin dalları, bitkinin gövde parçalarını piramit gibi örecek şekilde dizilir. Bu piramidin etrafı bitkinin yaprakları ve toprak ile örtülür sonra ateşe verilir. 2-3 gün bekledikten sonra piramit yapı açılır. Bitkinin gövde parçaları kömür haline gelmiş olur (İzzet BEGEÇ, Eroğlu).

ı) Balgam söktürücü ve ses açıcı olarak bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (İbrahim EKİN, Gurağaç).

i) Diyabet hastalığında bitkinin yaprak ve çiçekleri çiğ olarak tüketilir (Mahmut ARI, Haydar).

j) Deri tabaklamada, bitkinin palamut kadehi suyun içinde 2-3 gün demlemeye bırakılır. Sonra deri bu suyun içine koyulur ve iki gün bekletilir. Böylece derinin rengi koyulaşır ve kokusu gitmiş olur (Sabri GÜZEL, Çayırpınar).

k) Bitkinin meyvesi bir ay toprak altına gömülür, sonra tatlılaşır ve çiğ olarak tüketilir (Fethiye ÖNCEL, Gül).

l) Diyabet hastalığının tedavisinde bitkinin meyvesi kestane gibi pişirilerek tohumu tüketilir (Lokman CEYLAN, Kayacan; M. Nezir AYAN, Özlüce; Mehmet Münir MUNGAN, Savurkapı; Mehmet Ali BAYSAL, Sultanköy; Mehmet ERKAR, Yalım; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı; Mehmet AKIN, Yüce).

m) Diyabet hastalığında bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Servet ADSAN, Özlüce).

n) Prostat hastalığının tedavisinde bitkinin meyvesi kestane gibi pişirilerek tohumu tüketilir (Mehmet Münir MUNGAN, Savurkapı).

o) Bitkinin budanan dalları ile bittim bitkisinin budanan dalları yakacak olarak kullanılır (Mehmet ERKAR, Yalım).

ö) Sarılık hastalığının tedavisinde bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Veysi ACIBUCA, Yenişehir).

p) Bağışıklık sistemi sağlığı için bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Necmi TIRPAN, Yenişehir).

r) Tansiyon düzenleyici olarak bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Hüsamettin AKIN, Yüce).

s) Kansere hastalıklarının önlemede bitkinin meyvesi közlenerek tohumu tüketilir (Mehmet AY, Yüce).

Literatürdeki kullanımları: Şeker ve tansiyon hastalığına karşı bitkinin tohumu yenir. Gövde ve dalları yakacak olarak kullanılır. Yaprakları ve meyveleri hayvan yemi olarak kullanılır. Ayrıca yaprakları kaynatılarak siyah boya elde edilir [19]. Bitkinin meyvesi diyabet tedavisinde kullanılır. Gövdesi yapı malzemesi olarak, dalları ise yakacak olarak kullanılır [20, 45]. Bitkinin meyvesi çiğ olarak yenir. Ayrıca yakacak olarak kullanılır [81]. İshal rahatsızlığına karşı, bitkinin gövde kabuğu suda kaynatılıp sabah akşam suyu içilir. Çocukların idrar kaçırmasına karşı meyve kabuğu kaynatılıp içilir. Diyabet tedavisinde ve mide rahatsızlıklarında ise bitkinin meyvesi yenir [32]. Diyabet hastalığı tedavisinde meyveleri kestane gibi pişirilerek tohumu yenir. Bitkinin yaprakları üzerinde meydana gelen tatlı lezzetli usare şeker yerine kullanılır. Gövdeleri ve dalları çit yapımında ve yakacak olarak kullanılır. Yünü siyaha boyamada yaprakları kaynatılır. Kupulaları çocuklar tarafından düdük gibi çalınır [34]. Bitkinin tatlı ve iri palamutları pişirilerek yenir [80]. Bitki meyvesi İran'ın geleneksel tedavisinde; boğaz yangısı, bademcik iltihabı ve ses kısıklığı, tipik kan hemoroidleri, ishal kesici, dizanteri, mideyi rahatlatıcı (ağrı ve gazı giderici), anemi hafifletici, raşitizm iyileştirici, mide ve solunum sistemini

güçlendirici, göğüs yumuşatıcı, pürüzsüz ses ve öksürük rahatlatıcı olarak kullanılmaktadır [235]. Bitkinin meyve kısmı pişirilerek yenilir. Yaprak ve meyvesi hayvan yemi olarak kullanılır. Kökü ise yakacak olarak kullanılır. Ayrıca çocuklar meyveyi topaç gib döndererek oyun oynarlar [38]. Köy evlerinin tavan kısmında yapı malzemesi olarak kullanılır. Olgun meyvesi kaynatılıp, kabuğu soyulduktan sonra çerez olarak yenir [85]. Bitki yakacak olarak kullanılır. Diş ağrılarında dişin üzerine mazinin (gal) tozu dökülür. Ayrıca galı çocuklar tarafından oyuncak olarak kullanılıyor [234].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki meyvesi; galik asit, ellagik asit, malik asit, safra türevleri, hekza-hidroksi difenil, tanik asit, kersin, müsilaj ve pektin içermektedir [235]. Bitki meyvesi fenolik bileşikleri içerir [236].

4.1.18.2. Quercus infectoria subsp. veneris (A.Kern.) Meikle, Fl. Cyprus 2: 1479 1897 (1985).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Fagaceae / Kayıngiller

Cins : *Quercus* / Meşe

Habitat : Saf birlik, diğer *Quercus* (*brantii*, *cerris*, *coccifera*, *ithaburensis* subsp.) ile birlikte, maki, step.

Çiçeklenme : Ağustos-Eylül.

Yükseklik : 200-1850

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adıyaman, Afyon, Aksaray, Ankara, Artvin, Balıkesir, Batman, Bilecik, Bingöl, Bitlis, Burdur, Denizli, Elazığ, Hakkâri, Hatay, İçel, İzmir, Kastamonu, Konya, Malatya, Manisa, Muğla, Niğde, Osmaniye, Şanlıurfa, Şırnak, Tunceli, Van.



Şekil 4.1.18.2.1. Quercus infectoria subsp. veneris. Genel, yaprak ve mazi (gal) görünümü.

<p>Bitkinin adı: Zindiyen Yöresel isimler: Dara mazi (K), Afz, Asfaye (A).</p>	<p>Kullanım kodu: IA4, IIA1, IIIA, VIA6. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki, yakacak, nazar.</p>
---	--

Literatürdeki diğer adları: Meşe mazısı [8, 38, 222], Dağ meşesi [197], Pelit [151, 197, 199, 203], Mazi [19, 66, 67], Palamut çalısı [151, 199], Mazi meşesi [35, 80, 87, 237], Dara mazi [60, 66, 81, 144], Barû, Ballo, Balot, Belû [66], Dargezo, Mazêre, Mazikdar [67], Çalı meşesi, Çalı pelidi, Kancık çalı, Çalı, Kancık meşe [29], Meşe [34], Meşe palamudu [35], Gerçeklik [33].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Eylül.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Haydar Mahallesi, Mahalle içi mevkii, ağaç toplulukları, 37°20'24"K 40°34'36"D, 1.096 m, 05.05.2018, M.Kılıç.

Kullanılan kısım: Yaprak, dal, çiçek, tohum, mazi.

Kullanım şekli:

- Ülser hastalığının tedavisinde bitkinin meyvesi dövülüp un haline getirilir ve bal ile karıştırılarak yenir (Erol ORAL, 13 Mart; Şeyhmus SİNCAR, Yenikapı).
- Bebekleri veya çocukları nazardan korumak için bitkinin galı ipe dizilerek kola takılır (Mehmet ÜTMÜ, Hanife SARIGÜL, 13 Mart; Necla VARLIK, Yenişehir).
- İshal kesici olarak bitkinin mazısı (mazi sineği tarafından dallarda meydana getirilen gal) un haline getirilerek su ile birlikte tüketilir (Hakkı GÜZEL, 13 Mart; Hasret AY, Akbağ; Abdülkadir ÖNCEL, Bağlıca; Yusuf DEMİR, Cevizlik; Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Murat MUNGAN, Kayacan; Faysal ADIN, Konaklı; Deniz DÖYAN, Esra Rüya DEMİRTEKİN, Nur; Mehmet Münir MUNGAN, Savurkapı; Mehmet ERKAR, Yalım; Fatma MUNGAN KILIÇ, Necmi TIRPAN, Yenişehir).

ç) Bitkinin gövde parçaları kömür yapımında kullanılır. Bitkinin dalları, bitkinin gövde parçalarını piramit gibi örecek şekilde dizilir. Bu piramidin etrafı bitkinin yaprakları ve toprak ile örtülür sonra ateşe verilir. 2-3 gün bekledikten sonra piramit yapı açılır. Bitkinin gövde parçaları kömür haline gelmiş olur (İzzet BEGEÇ, Eroğlu).

d) İshal kesici olarak bitkinin yaprak ve çiçekleri çiğ olarak tüketilir (Mahmut ARİ, Haydar; Necmi TIRPAN, Yenişehir).

e) Bitkinin mazısı ipe dizilerek nazarlık veya süs eşyası olarak evlerin girişine asılır (Hanife SARIGÜL, 13 Mart; Mahmut ARİ, Haydar).

f) Bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (İlyas BORAN, 13 Mart; Neslihan DEMİRKIRAN, Kabala; Hayrettin BALA, Kayacan; Mansur UĞURGEL, Şar; Beşir CAN, Yüce).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin mazısı kabız edici, ishal ve kanamalara karşı, ya hap halinde ya da çay gibi demlenip günde 2-3 bardak içilir. Ayrıca boya endüstrisinde ve deri tabaklama da kullanılır [8]. Bitkinin meyvesi tüketilir [197]. Bitkinin yaprakları üzerinde oluşan tatlı sıvı kaynatılarak pekmez yapılır. Ayrıca yaprakları kaynatılıp siyah boya elde edilir [19]. Bitkinin gövde ve dalları yakacak olarak, yaprakları ise hayvan yemi olarak kullanılır [19, 29, 34, 81, 144]. Bitkinin yaprakları hayvan yemi olarak kullanılır. Odunsu kısımları yakacak, dalları ise çit ve çardak yapımında kullanılır [199]. Bal arılarının polen ve böcek salgısından yararlandığı bitkilerdendir [222]. Eşeklerin semer yaralarında mazi toz haline getirilip, yaraların üzerine serpilir [87]. Bitkinin gövde kısımları yakacak olarak kullanılır [35, 151]. Bitkinin gövde ve dalları yakacak olarak, yaprakları ve meyveleri ise hayvan yemi olarak kullanılır [203]. Dericilikte, derinin bozulmasını engellemek için bitkinin galı kullanılır [29]. Diyabet hastalığının tedavisinde bitkinin meyvesi kestane gibi pişirilerek yenir [34]. Bitkinin yaprakları hayvan yemi olarak kullanılır [33]. Bitkinin meyveleri pişirilerek tüketilir [34, 80]. Bitkinin dalları baston, kaşık, kepe, ekmek tahtası, tahta metre, parke, kapı ve pencere döşemesi yapımında kullanılır. Bitkinin odunsu yapıları yakacak, yaprakları ise kısmen hayvan yemi olarak kullanılır [38]. Bitkinin galları kaynatılıp sarımsı renk elde edilir. Ayrıca bitki yakacak olarak kullanılır [237].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki mazısı gallik tanen ve tannik asit içerir [8]. Bitkinin galı alkenler, alifatik floro bileşikler, nitro bileşikler, alkanlar, hidrojen bağlı alkoller ve fenoller taşımaktadır [238].

4.1.19. Hypericaceae

4.1.19.1. Hypericum retusum Aucher, Ill. Pl. Orient. [Jaubert & Spach] 1: 53 (1842).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Hypericaceae / Kantarongiller

Cins : *Hypericum* / Kantaron

Habitat : Kalkerli step ve tepe kenarları, tarla kenarları.

Çiçeklenme : Nisan-Haziran.

Yükseklik : 360-1150

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Diyarbakır, Gaziantep, Kahramanmaraş, Siirt, Şanlıurfa.



Şekil 4.1.19.1.1. Hypericum retusum. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Aran	Kullanım kodu: IIA1, VIA13..
Yöresel isimler: Botav, Bahtof, Batof (K), Aran (A).	Kullanım amacı: Tıbbi bitki, yararlı bitki.

Literatürdeki diğer adları: Bantof [31, 79, 83], Bahtof [31, 32, 37, 66, 79, 83, 85], Aran [32, 66, 83], Koyun kıran, Binbirdelik otu [22], Brikte, Batuf, Gulazerik, Giyasorik, Sûrûnç, Zurnetik, Talik, Arînge, Çayê kurfê, Ruja, Raşk, Darmana sûra, Gulapîran, Belbelava, Jan, Gulajan, Çayekovî [66], Rojereşk, Vilika zerdî [67], Behtof [94], Batof, Botav [32, 66], Ihsetlul, Sarı kantaron [37], Kızılıcık [85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Cevizpınar Mahallesi, Nehruk Sokak Mevkii, Kalkerli step yamaçlar, 37°21'42"K 40°45'16"D, 1040 m, 23.04.2018, M.Kılıç 177.

Kullanılan kısım: Dal, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Kalp hastalıklarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılarak suyu içilir (Nurten CEYLAN, 13 Mart; Ramazan TEMEL, Aran; Ferha ARSLAN, Çalışlı; M. Nur FİDAN, Kabala; Dilan AYKURT, Songül ALAKUŞU, Necmettin; Ahmet ADAM, Ortaköy; Musa GÜR, Mehmet Salih BAŞ, Sultanköy; Aydın ERAKMAN, Ekrem AYANOĞLU, Teker; Mehmet ERKAR, Yalım; Halil ECEVİT, Yenice).

b) Damar tıkanıklığı için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir. Fakat göze zarar verdiği için kullanımına dikkat edilmesi gerekmektedir (Şeyhmuza CAN, Boztepe; Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Şehmuza ERMANOĞLU, Küçükköy; İbrahim YOLDAŞ, Nur; Bedir KARATAŞ, Ahmet ADAM, Ortaköy; Musa GÜR, Sultanköy; Ekrem AYANOĞLU, Teker; Mehmet ERKAR, Yalım; Abdurrezzak BAŞARAN, Yenişehir).

c) Kalp hastalıklarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılarak tok karnına suyu içilir (Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı)-(Reçete 20).

ç) Yüzde, bacaklarda kızarıklık ve iltihaplı hastalıklarda bitkinin dalları tütüsü yapılarak uygulanır (Fethiye ÖNCEL, Gül; Fahriye MUNGAN, Kayacan; Fatma MUNGAN KILIÇ, Necla VARLIK, Yenişehir).

d) Egzamalar için bitkinin toprak üstü kısımları suda demlenecek, demlenen suya egzama olan el veya ayak konulacak (Mehmet Ata SARIGÜL, Hanife SARIGÜL, 13 Mart; Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Gazali DERİN, Eryeri; Mehmet BEDİR, Kumlu; Zübeyir GÜNEŞ, Nur).

e) Damar tıkanıklığı için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, günde bir bardak aç karnına suyu içilir (Mehmet BEDİR, Kumlu)-(Reçete 21).

f) Yaraları iyileştirmede ve uyuşturmada bitkinin toprak üstü kısımları yaralı alana sürülür (Umut TELİMEN, İstasyon; Halil İbrahim ALTINTERİN, Savurkapı).

g) Mide ağrısı ve sancısı tedavisinde bitkinin kökü kaynatılıp suyu içilir (Mehmet AKIN, Sultanköy).

ğ) Astım hastalığının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy).

h) Arıların ziyaret ettiği bitkilerdendir (Gözlem).

Literatürdeki kullanımları: Boğaz iltihaplanması ve diş iltihaplanmasına karşı bitki kaynatılıp, suyu ile gargara yapılır. Gözü ağrıyan çocuklar için bitkinin yaprakları kaynatılıp gözler 1-2 dakika buharına tutulur. Yünü mor kahverengiye boyamak için bitkinin yapraksız dalları kaynatılır. Hayvanlar için zehirli bitkilerdendir. Ayrıca çardakların üstünü örtmede kullanılır [31, 79]. Safra söktürücü, idrar arttırıcı, ağrı kesici ve soğuk algınlığında terletici olarak bitkinin kurtulmuş toprak üstü kısımları çay gibi demlenip günde 1-2 bardak içilir. Çıban açıcı olarak ise bitkinin yaprakları kaynatılıp üzerine un eklenerek hamur haline getirilip çıban üzerine sarılır. Hayvanların kırıklarında bitkiden hazırlanan macun şişkinlikleri alır. Hayvanlar için zehirlidir (Karın ve yüz şişkinliği) [83]. Mide rahatsızlıkları, iştah açıcı, balgam söktürücü ve ateş düşürücü olarak bitkinin çiçek ve yaprakları kullanılır [22]. Bitkinin toprak üstü kısımları hayvanlar için zararlıdır [94]. Yara ve yanık iyileştirici, çocuk pişikleri ve eklem ağrılarına karşı bitkiden hazırlanan yağ haricen kullanılır [32]. Cilt güzelliği ve vücuttaki ödemleri atmak için bitkinin çiçekli ve yapraklı dalları kaynatılıp, buharından yararlanılır [37]. Baş ağrısına karşı tüm bitki kaynatılır, elde edilen su kına ile yoğrulup başa sürülür. Sivilce giderici olarak tüm bitki kaynatılıp buharı yüze tutulur. Kızamık tedavisinde ise bitki kaynatılıp, suyu ile yıkanılır [85].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki fenolik bileşikler içerir [111]. Bitki yüksek oranda fenoller, flavonoidler ve hyperisin içermektedir [239].

4.1.19.2. Hypericum triquetrifolium Turra, Farset. Nov. Gen.: 12 (1765).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Hypericaceae / Kantarongiller

Cins : *Hypericum* / Kantaron

Habitat : Açık kuru taşlı ve kumlu yerler, kültür tarlaları.

Çiçeklenme : Mayıs-Eylül.

Yükseklik : 0-1250

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adıyaman, Amasya, Ankara, Antalya, Aydın, Bitlis, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Elazığ, Hatay, İçel, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Manisa, Muğla, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak, Tokat.



Şekil 4.1.19.2.1. Hypericum triquetrifolium. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Pırpırotu Yöresel isimler: Botav, Bahtof, Batof (K), Aran (A).	Kullanım kodu: İIA1. Kullanım amacı: Tıbbi bitki.
---	--

Literatürdeki diğer adları: Bantof [31, 79], Bahtof [31, 32, 37, 66, 67, 79, 85], Binbirdelik otu, Kan otu, Kılıç otu, Kuzukıran, Mayasıl otu, Püren, Yara otu, Pırpır otu [13], Koyun kıran [13, 222], Sarı kantaron [13, 29], Kantaron [13, 19, 29], Çobanyastığı [21], Kızılot [222], Kızılcık [21, 29], Kızılcık otu [29, 203], Batuf, Giyasorik, Talik, Arınge, Çayê kurfê, Ruja, Raşk, Darmana sûra, Gulapîran, Belbelava, Jan, Gulajan, Çayekovî [66], Kippen, Nûjdar [67], Brîkte, Gulazerik, Sûrûnç, Zurnetik [66, 67], Kantaron otu [29], Behtof [94], Kepir [114], Botav [32, 66, 67], Batof [32, 66], Batov [32], Aran [32, 66, 67, 117], Begtof [167].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Yayla Mahallesi, Mezarlık mevki, üzüm bağı, 37°26'17"K 40°39'39"D, 1.156 m, 13.05.2018-22.06.2019, M.Kılıç 188-218.

Kullanılan kısım: Kök, yaprak, gövde, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Kalp ve iltihaplı hastalıklarda bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılarak suyu içilir (Hakkı GÜZEL, 13 Mart).

b) Ayaklardaki yaralar için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp elde edilen suya ayaklar koyulur (hasret AY, Akbağ).

c) Damar tıkanıklığı için bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Sabri GÜZEL, Çayırpınar; Abdo ERDOĞAN, Yeniköy).

- ç) Bitkinin gövde dalları iltihaplı hastalıklarının iyileştirilmesinde tütsü olarak kullanılır (Nurcan DABAKOĞLU, 13 Mart).
- d) Egzama için bitkinin toprak üstü kısımları suda demlenir, bu suda egzamalı el veya ayaklar bekletilir (Mehmet Ata SARIGÜL, Hanife SARIGÜL, 13 Mart; Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Gazali DERİN, Eryeri; Zübeyir GÜNEŞ, Nur; Mehmet Şekip ÖZMEN, Ofis).
- e) Mide hastalıklarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Zahir AKIŞ, Abdülsatır BAĞ, Buğday; Hamza ATAÇ, Çağlar; Mahmut EDİZ; Dara; Mehmet Salih GEZER, Sultanköy; Abdurrahim ACU, Yayla).
- f) Kanser hastalığında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Yusuf DEMİR, Cevizlik; Hanife AKIN, Yüce).
- g) Kalp hastalıklarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Mehmet Ali TUTAŞI, Cumhuriyet; Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe; Zeki IRMAK, Düzlük; İbrahim EKİN, Gurağaç; Mahmut ARİ, Haydar; Atman ÖZDAŞ, Höyükli; Tahir DURMAZ, Kabala; Faysal ADIN, Konaklı; Bilal YILDIRIM, Kutbettin YAVUZ, Nur; Havvas AYDIN, Nurköy; A. Hamit DEĞER, Ofis; Mehmet Ali BAYSAL, Metin GÜR, Sultanköy; Gafur TOKAN, Yayla; Şeyhmus SİNCAR, Yenikapı; Beşir CAN, Selma ADSAN, Yüce).
- ğ) Saç dökülmesi engelleyici olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu ile saçlar yıkanır (Gazali DERİN, Eryeri).
- h) İç hastalıklar ve ağrı kesici olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Şemsettin ATEŞ, Eskikale; Aydın BEGEN, Yenişehir).
- ı) Yaraları iyileştirmede ve uyuşturmada bitkinin toprak üstü kısımları yaralı alana sürülür (Necati AYDIN, İstasyon; Elif AKDEMİR, Ortaköy; Halil İbrahim ALTINTERİN, Savurkapı).
- i) Damar tıkanıklığı için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, günde bir bardak aç karnına suyu içilir (Mehmet BEDİR, Kumlu)-(Reçete 22).
- j) Damar tıkanıklığı için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir. Fakat göze zarar verdiği için kullanımına dikkat edilmesi gerekmektedir (Şeyhmuş CAN, Boztepe; Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Şehmuş ERMANOĞLU, Küçükköy).
- k) Cilt güzelliği ve yanık tedavisinde bitkiden elde edilen yağ uygulanır (Deniz DÖYAN, Nur; Canan ÖZGÜN, Yenişehir).
- l) İltihap önlemede bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Zübeyir GÜNEŞ, Nur).

m) Diyabet hastalığında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Hasret AY, Akbağ; Servet ADSAN, Özlüce; Metin GÜR, Sultanköy; Abdurrahim ACU, Yayla; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı; Selma ADSAN, Yüce).

n) Prostat tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (M. Faruk BAŞ, Sultanköy; Abdurrahim ACU, Yayla; Mehmet AKIN, Davut CEBE, Yüce).

o) Kalp hastalıklarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, aç karnına günde bir bardak suyu içilir (Şeyhdavut BULUT, Yayla; Abidin NAYIR, Yaylacık)-(**Reçete 23**).

ö) Karaciğer hastalıklarının tedavisinde bitkinin kökü kaynatılıp suyu içilir (Abdullah BAŞ, Yüce).

Literatürdeki kullanımları: Antispazmotik, kabız, yatıştırıcı ve kurt düşürücü olarak bitki çay gibi demlenip içilir. Antiseptik, yara iyileştirici ve yanık tedavisinde bitkiden elde edilen yağ haricen kullanılır [8]. Boğaz iltihaplanması ve diş iltihaplanmasına karşı bitki kaynatılıp, suyu ile gargara yapılır. Gözü ağrıyan çocuklar için bitkinin yaprakları kaynatılıp gözler 1-2 dakika buharına tutulur. Yünü mor kahverengiye boyamak için bitkinin yapraksız dalları kaynatılır. Hayvanlar için zehirli bitkilerdendir. Ayrıca çardakların üstünü örtmede kullanılır [31, 79]. Yara iyileştirici olarak bitkinin çiçekli dalları zeytinyağında bırakılması ile elde edilen yağ, haricen kullanılır. Hayvanlar için zehirlidir [13]. Mide rahatsızlıklarına karşı bitkinin çiçekleri kaynatılıp, soğutulup içilir [19, 203]. Bitki hayvan yemi olarak kullanılır, fazlası zararlıdır. Çobanlar tarafından arazide yatak yapılıp, üzerine uzanılır [21]. Bal arılarının polenlerinden yararlandığı bitkilerdendir [222]. Kalp rahatsızlığı, diyabet ve kolesterolü dengelemek için bitkinin çiçekleri kaynatılıp suyu içilir. Hayvanlar için zararlıdır [29]. Bitkinin toprak üstü kısımları hayvanlar için zararlıdır [94]. Antispazmotik, kabız ve yatıştırıcı olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, günde iki kez sabahları aç karnına bir bardak suyu içilir. Antiseptik ve yara iyileştirici olarak ise toprak üstü kısımları haricen kullanılır [114]. Kalp damar hastalıkları, sarılık, mide ve diyabet hastalığı tedavisinde bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları kaynatılıp, suyu içilir. Yılancık hastalığında bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları kaynatılıp, suyu ile hastalıklı bölge yıkanır ve *Plantago major* yaprağı ile sarılır. El ve ayaklardaki çatlakların tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları içinde bir miktar tuz olan suda kaynatılır ve bu su ile çatlak olan bölge yıkanır [32]. Cilt hastalıklarının tedavisinde kurutulan çiçekli veya yapraklı gövdeler kaynatılıp, bu su ile yıkanılır. Hayvanlar için zararlı ve öldürücüdür [37]. Bitkinin

toprak üstü kısmı üzümünden yapılan pekmez, bastık ve kesme şerbetinin içine konulur [167]. Ağrı ve ödem giderici olarak bitkinin tümü kaynatılarak lapa haline getirilir ve bu lapa haricen kullanılır. Kalp damar tıkanıklığına karşı ise kurutulmuş bitki çay gibi demlenip, sabahları aç karnına içilir. Bu çay tok karnına içilirse diyabet, baş ağrısı ve bademciğe iyi gelir [85]. Diş iltihabı veya boğaz iltihabına karşı bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip suyu ağızda gargara yapılır [117].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki çiçeklenme zamanında; hyperisin, fenolik ve flavonoid bileşikler içermektedir [240]. Bitki uçucu yağlar (homolog monotermen hidrokarbonlar, oksijenli monotermenler, seskiterpen hidrokarbonlar, oksijenli seskiterpenler, terpenik olmayan hidrokarbonlar vb.) içerir [241].

4.1.20. Iridaceae

4.1.20.1. *Crocus cancellatus* subsp. *damascenus* (Herb.) B.Mathew, *Crocus* 68 (1982).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Iridaceae / Süsengiller

Cins : *Crocus* / Çiğdem

Habitat : Kayalı yamaçlar, dağınık korular, makiler.

Çiçeklenme : Eylül-Kasım.

Yükseklik : 50-2400

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Bitlis, Diyarbakır, Gaziantep, Hakkâri, Hatay, Kahramanmaraş, Karaman, Malatya, Osmaniye, Sivas, Şanlıurfa, Van.



Şekil 4.1.20.1.1. Crocus cancellatus subsp. damascenus. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Pivok Yöresel isimler: Pivok (K), Hılhıleye, Hülhüley (A).	Kullanım kodu: IA3, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
---	---

Literatürdeki diğer adları: Alvele, Apalak, Gözenek, Çıvtan, Çıydam, Çıydem, Çıyelem, Yayla kestanesi [13], Çığdem [13, 123], Pivok [7, 31, 79, 85, 167], Pivık [7], Bengzerik, Bîvok, gangilok, Gula hesretê, Hanêk, Kulîlka cotarî, Kulîlka hesretê, Kulîlka zehferan, Linga malî, Sosin, Şinêrek, Zehferan, Canemêrg, Kolpîzek, Kerkaş vesare, Pirpizek, Pîchûk, Pîshok, Bîfok, Pêjok, Pêşok, Pêjik, Zehferani kovî [66], Çıvtan, Pirpizik, Pîşok, Pîvik, Pîvûk, Kerkaşa vesarî, Seradok, Şamê, Şûmik [67], Helhonik, Pîvok [66, 67].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Eylül-Nisan.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, 13 Mart Mahallesi, 13 Mart-Hamzabey karayolu 2.km, Zınar mevkii, kalkerli kayalıklar, 37°20'45"K 40°43'44"D, 830 m, 17.11.2018, M.Kılıç 192.

Kullanılan kısım: Yumru.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin yumrusu et ile kavrulularak tüketilir (Tuba TOSUN, 13 Mart; Ferhan EDİZ, Dara; Abdurrahman MUNGAN, Kayacan; Medet ACAY, Konaklı; Sidar ÇELİK, Kotek; Zübeyir GÜNEŞ, Nur).

b) Bitkinin yumrusu çiğ olarak tüketilir (Ahmet BULUT, Boztepe; Faruk ÇOLTO, Cevizpınar; Şeyhmuz ATAÇ, Çağlar; Hanım GÜZEL, Çayırpınar; Gazali DERİN, Eryeri; Fethiye ÖNCEL, Gül; İbrahim EKİN, Güragaç; Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Mahmut ARİ, Haydar; Erdal KAYGIN, Melsa ŞİMDİ, İstasyon; Muhammet SİNER, Nur; Emine ARSLAN, Ortaköy; Mehmet Ali BAYSAL,

Sultanköy; Cihat AÇAR, Ulucami; Şeyhmus ELİK, Yardere; Fatma MUNGAN KILIÇ, Veysi ACIBUCA, Yenişehir; Beşir CAN, Yüce).

c) Karın ağrısı için bitkinin yumrusu çiğ olarak tüketilir (Abdülşatır BAĞ, Buğday; Ferhan AKGÜÇ, Medrese).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin yumruları çiğ veya pişirildikten sonra yenir. Ayrıca külde pişirilir veya yemeği yapılır [13]. Bitkinin yumruları çiğ olarak tüketilir [7, 31, 79, 85, 167]. Soğuk algınlığında bitkinin yumrusu süt ile kaynatılarak tüketilir [123].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki fenoller, flavonoidler ve karotenoidler içerir [242].

4.1.20.2. *Crocus leichtlinii* (Dewar) Bowles, Handb. Crocus & Colch., 126 (1924).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Iridaceae / Süsengiller

Cins : *Crocus* / Çiğdem

Habitat : Kayalı yamaçlar.

Çiçeklenme : Mart-Nisan.

Yükseklik : 1100-1800

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : CD.

Türkiye Dağılımı : Adana, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Osmaniye, Şanlıurfa (Türkiye için Endemik).



Şekil 4.1.20.2.1. Crocus leichtlinii. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Mardinçiğdemi Yöresel isimler: Pivok, Zehferan (K), Hilhlıye, Hülhüley (A).	Kullanım kodu: IA3, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
---	---

Literatürdeki diğer adları: Alvele, Apalak, Çıvtan, Çıydam, Çıydem, Çıyelem, Yayla kestanesi [13], Çığdem [13, 80], Bengzerik, Bîvok, gangilok, Gula hesretê, Hanêk, Helhonik, Pîvok, Kulîlka cotarî, Kulîlka hesretê, Kulîlka zehferan, Linga malî, Sosin, Şinêrek, Zehferan, Canemêrg, Kolpîzek, Kerkaş vesare, Pirpizek, Pîchûk, Pîshok, Bîfok, Pêjok, Pêşok, Pêjik, Zehferani kovî [66].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Nisan.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Eskikale Mahallesi, Bakırkırı mevki, yol kenarı yamaçlar, 37°19'14"K 40°45'36"D, 1.004 m, 22.02.2019, M.Kılıç 191.

Kullanılan kısım: Yumru, yaprak, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin yumrusu et ile kavrulmuş olarak tüketilir (Yüksel DEMİR, 13 Mart; Hedo AKBAŞ, Acar; Hanım GÜZEL, Çayırpınar; Tacettin HAZAR, Berfin HAZAR, Çiftlikköy; Gazali DRRİN, Eryeri; Fethiye ÖNCEL, Gül; Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Mahmut ARİ, Haydar; Erdal KAYGIN, İstasyon; Abdurrahman MUNGAN, Kayacan; Medet ACAY, Konaklı; Sidar ÇELİK, Kotek; Zübeyir GÜNEŞ, Nur; Ekrem EMAN, Sultanköy; Şeyhmus ELİK, Yardere).

b) Nefes darlığı ve hışırtının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Ahmet BULUT, Boztepe).

c) Kemik kırıklarında bitkinin yaprakları hamur ile yoğrulmuş olarak kırık olan bölgeye uygulanır (Ferha KAZAK, Selcan ELALMIŞ, Kabala).

ç) Karın ağrısı için bitkinin yumrusu çiğ olarak tüketilir (Abdülşatır BAĞ, Buğday; Ferhan AKGÜÇ, Medrese).

d) Bitkinin yumrusu çiğ olarak tüketilir (Ahmet BULUT, Boztepe; Faruk ÇOLTO, Cevizpınar; Şeyhmuz ATAÇ, Çağlar; Hanım GÜZEL, Çayırpınar; Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe; Gazali DRRİN, Eryeri; Fethiye ÖNCEL, Gül; İbrahim EKİN, Gurağaç; Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Mahmut ARİ, Haydar; Erdal KAYGIN, İstasyon; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Ayşe AKBALI, Medrese; Muhammet SİNER, Nur; Emine ARSLAN, Ortaköy; Cihat AÇAR, Ulucami; Şeyhdavut BULUT, Yayla; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı; Halil ECEVİT, Yenice; Beşir CAN, Yüce).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin yumruları çiğ veya pişirildikten sonra yenir. Ayrıca külde pişirilir veya yemeği yapılır [13].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler:-

4.1.21. Juglandaceae

4.1.21.1. *Juglans regia* L., (2: 997 (1753)).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Juglandaceae / Cevizgiller

Cins : *Juglans* / Ceviz

Habitat : *Quercus* veya karışık yaprak döken orman, kalkerli kayalık yamaçlar, alüvyonlu topraklar.

Çiçeklenme : Mayıs.

Yükseklik : 0-1550

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Afyonkarahisar, Artvin, Balıkesir, Batman, Bitlis, Bolu, Burdur, Bursa, Çorum, Denizli, Erzurum, Hakkâri, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Karaman, Kırklareli, Kütahya, Sakarya, Tokat, Trabzon, Tunceli.



Şekil 4.1.21.1.1. *Juglans regia*. Genel ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Ceviz	Kullanım kodu: IA4, IIA1.
Yöresel isimler: Guz (K), Cevz (A), Gevzê (S).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Ceviz yaprağı [8, 36], Ceviz [8, 13, 16, 42, 84, 97, 109, 115, 117, 123, 197, 198, 200, 210, 222, 223, 224], Yandak [13], Koz [13, 42], Guz [19, 32, 46, 234], Ceviz ağacı [209], Güz [42, 81], Goz [84, 109, 198], Guvîz, Gerdikan [66], Coz, Girdekan, Givîz, Gîz, Guvêz, Gûa gir, Gûzî, Gvêz, Gvîz, Koz, Vezî [67], Gûz, Givêz [66, 67], Guaz [66, 67, 84], Giz [42, 144], Cevz, Gevzê [32], Perlikgüze [36], Adi ceviz, Ora [115], Dara guzie [85], Cozz [117].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Yaylabaşı Mahallesi, Mahalle yolu girişi mevkii, yol kenarı, 37°27'15"K 40°46'47"D, 965 m, 13.05.2018, M.Kılıç.

Kullanılan kısım: Yaprak, meyve, tohum.

Kullanım şekli:

a) Verem ve diyabet hastalığı için bitkinin meyve ve yaprakları kaynatılarak suyu içilir (Ahmet SOYSAL, 13 Mart; Meral DEMİRCAN, Sultanköy; Mekiye ÇELEBİ, Yüce).

b) Bitkinin tohumu çerez olarak tüketilir (Tuba TOSUN, 13 Mart; Mehmet ACU, Özlüce; Mansur UĞURGEL, Şar; Gurbet CAN, Yayla; Hüsamettin AKIN, Yüce).

c) Baş ağrısı için bitkinin yaprağı kına ile yoğrularak saça sürülür (Mehmet ÜTMÜ, 13 Mart).

ç) Dişlerin ve diş damağının sağlığı için bitkinin meyvesi taze iken meyve kabuğu dişe sürülür (Eda GÜZEL, 13 Mart; Ferhan AKGÜÇ, Medrese; Şükrü AYDEMİR, Ofis).

d) Saç sağlığı ve canlılığı için bitkinin meyvesinin taze kabuğu ezilerek saça sürülecek boyaya karıştırılır. Karışım saça sürülerek kullanılır (Eda GÜZEL, 13 Mart; Kübra ELİK, Nur).

e) Kolesterol tedavisi için bitkinin tohumu (mutlaka tohum zarı olacak) suda kaynatılıp sabah aç karnına hem suyu içilir hem de tohumu yenilir (Ramazan TEMEL, Aran; Şevval DEDE, Yenişehir; Beşir CAN, Yüce)-(Reçete 24).

f) Beyin gelişimi ve hastalıklarının da bitkinin tohumu çerez olarak tüketilir (Mecit AÇAR, Boztepe; Songül ALAKUŞU, Necmettin; Hilmi ŞAHİN, Abdülkadir AKIN, Özlüce; Ekrem DİKMEN, Muharrem DEMİRCAN, Sultanköy; Mehmet AKIN, Davut CEBE, Yüce).

g) Vücuttaki şişkinliği gidermek için bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Faruk ÇOLTO, Cevizpınar; Mekiye ÇELEBİ, Yüce).

ğ) Kolesterol tedavisi için bitkinin tohumu bir bardak suda bir gün demlenmeye bırakılır, sonra aç karnına suyu içilir (Ferhan EDİZ, Dara; Zekeriya EFE, Göllü; Zehra KILINÇ, Ulucami; Sultan CAN, Yüce)-(Reçete 25).

h) Kabızlık giderici olarak bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Şemsettin ATEŞ, Eskikale).

ı) İltihaplı romatizma hastalığında bitkinin yaprakları 14 Haziran'da kaynatılıp suyu içilir. Akrep sokmasına karşı ise meyve kabuğu sokulan yere uygulanır (İbrahim EKİN, Gurağaç).

i) Tansiyon hastalığında bitkinin meyvesi kaynatılarak suyu içilir (Abbas BALBAY, Kabala; Servet ADSAN, Özlüce; Selman YILDIRIM, Sakalar).

j) İshal kesici, damar tıkanıklığı ve tümör engelleyici olarak bitkinin meyvesi kaynatılıp suyu içilir. Cilt sağlığı ve siğil giderici olarak ise bitkinin meyve ekzokarbi lapa haline getirilip uygulanır (Neşet ASLAN, Ofis; Hasan AYAN, Sultanköy).

k) Kalp hastalıklarının tedavisinde bitkinin meyvesi kaynatılıp suyu içilir (Mehmet Ali BAYSAL, Sultanköy).

Literatürdeki kullanımları: İştah açıcı, kabız, kan şekeri düşürücü ve kuvvet verici olarak bitkinin kurutulmuş yaprağı çay gibi demlenip suyu içilir veya kaynatılıp ağızda gargara yapılır. Yün, pamuk ve ipek iplikleri kahverengine boyamada bitkinin yaprağı veya meyve kabuğu kullanılır. Bitki meyvesinden elde edilen yağ ise müshil ve safra arttırıcı olarak kullanılır. Meyvesi ise şeker hastalarına gıda olarak verilir [8]. Bitkinin meyveleri gıda olarak, yaprakları ise tıbbi olarak kullanılır [197]. Güneş çarpmasına karşı bitkinin yaprağı kaynatılıp haricen, kan dindirici olarak ise taze yaprağı haricen kullanılır [223]. Boğaz ve eklem ağrılarında bitkinin yaprakları ılık suda ıslatılıp, ağrıyan bölgeye sarılır [16]. Bitkinin tohumları yenir. Cevizli sucuk yapımında kullanılır. Ayrıca ünlü Ahlat bastonlarının yapımında kullanılır [13]. İştah açıcı ve kuvvet verici olarak bitkinin meyvesi tüketilir. Yünleri yeşile boyamak için ise meyve kabuğu kullanılır [19]. Öksürük ve ağrı kesici olarak bitkinin yaprakları kaynatılıp içilir [210]. Bal arılarının polen ve böcek salgısından yararlandığı bitkilerdendir [222]. Diyabet tedavisinde bitkinin yaprağı çay gibi demlenip suyu içilir. Bronşit tedavisinde ve nefes açıcı olarak bitkinin sürgünleri kaynatılıp içilir. Böbrek sancısına karşı bitki meyvesinin kabuğundan elde edilen sıvı içilir [200]. Bitkinin meyveleri gıda olarak, meyve kabuğu ve yaprağı ise ip boyamada kullanılır [209]. Basur tedavisinde bitkinin tohumu ezilip, bal ile karıştırılıp merhem haline getirilerek haricen kullanılır. İpi yeşile boyamak için yaprak, siyaha boyamak için ise

kökü kaynatılır [81]. Hemoroit, kurt düşürücü, kadın kısırlığı, egzama ve mantar enfeksiyonuna karşı bitkinin yaprakları kaynatılıp, buharı kullanılır. Güneş çarpması, kan dindirici, zayıflık ve apse için bitkinin taze yaprakları haricen kullanılır [97]. Yüksek kolesterole karşı bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir [109]. Güneş çarpmasına karşı bitkinin yaprakları kaynatılıp, suyu ile yıkanılır. Meyveleri ise gıda olarak kullanılır [198]. Mantar, hemoroid, sedef hastalığı ve saç için bitkinin meyve kabuğu kaynatılıp haricen, vücutta yağlanmaya karşı, kolesterol, diyabet hastalığı ve solunum yolu sorunlarına karşı ise bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir [84]. Basur tedavisinde bitkinin tohumu ezilip, bal ile karıştırılıp merhem haline getirilerek kullanılır. Guatr tedavisinde ise ham meyveleri tüketilir. İpleri siyaha boyamada kuru meyve kabukları kullanılır. Odunu mobilyacılıkta kullanılır, tohumu ise çerez gibi tüketilir [144]. Ayak mantarı, yılan ve akrep sokmasına karşı bitkinin meyve kabuğu lapa haline getirilip, haricen kullanılır. Romatizma, kılcal damar çatlaması, kadınlarda rahim iltihabı, yumurta çatlamaması gibi gebeliğin oluşmadığı durumlarda bitkinin yaprakları kullanılır. Ham meyve guatr tedavisinde, kabuğu diş beyazlatmada ve közlenmiş hali ise kuru öksürük ve soğuk algınlığına karşı kullanılır [32]. Kolesterol ve yağ eritici olarak bitkinin yaprağı kullanılır. Saç canlılığı için ise kınaya katılır [36]. Astım tedavisinde bitkinin çiçek, meyve ve tohumu kaynatılıp, hap haline getirilerek yutulur [115]. Bitkinin meyvesi gıda olarak, meyve kabuğu ise kınaya renkmesi için kınanın içine atılarak kullanılır [117, 234]. Bitkinin yaprağı kaynatılıp suyu hastalıklara karşı içilir. Meyve kabuğu doğrudan veya kaynatılıp suyu kınaya renk vermesi için karıştırılır [85]. Ayak çatlaklarının giderilmesi ve ayakların yumuşatılması için bitkinin meyve kabuğu kaynatılıp haricen kullanılır [117]. Bitkinin meyve kabuğu ve yapraklarının ezilmesinden elde edilen su ve lapa, akrep ve arı sokmalarına, deri ve ayak mantarı hastalıklarına karşı haricen kullanılır. Baş ağrısı, dönmesi ve sinüzite karşı bitki tohumunun içindeki lifli odunsu kısım çay gibi demlenip suyu içilir. Tenya düşürücü olarak bitkinin tohumu yenir. Göz sağlığı için ham meyve, mide için ise tohumu yenir. Baş ağrısı için çiçekler ezilip haricen kullanılır. Ayrıca tohumları terkibe göre hazırlanarak hem göze sürme çekilir hemde göz hastalıklarında kullanılır [123]. Hemoroit tedavisinde bitkinin yaprak, meyve ve tohum kısımları kullanılır [42]. Yanık tedavisinde bitkinin yaprakları pişirilip ezilerek haricen kullanılır. Kepek önleyici olarak ise yaprakları çay gibi demlenip haricen kullanılır [46]. İshal ve saç dökülmesine karşı bitkinin meyve kabuğu kaynatılıp suyu içilir [224].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki kurutulmuş yaprağı tanen, uçucu yağ ve juglon (taze yaprakta glikozit halinde) taşımaktadır [8]. Bitki; yağ, protein, kül, nem, karbonhidrat, oleik asit, lineolik asit, palmitik asit ve stearik asit içerir [243]. Bitkinin olgun meyveleri; nem, protein, lif, kül, yağ asitleri (palmitik (% 6,4) oleik (% 13,4), linoleik (% 55,3) ve linolenik (% 8,7)) ve Al, Ca, Fe, K, Mg, Mn, Na, P, Se ve Zn elementlerini içermektedir [244].

4.1.22. Lamiaceae

4.1.22.1. *Ballota saxatilis* subsp. *saxatilis* Sieber ex C.Presl, Delic. Prag. 81 (1822).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Lamiaceae / Ballıbabagiller

Cins : *Ballota* / Nemnemotu

Habitat : Kalkerli kayalar, dar ve derin vadiler.

Çiçeklenme : Haziran-Ağustos.

Yükseklik : 30-1400

Element : Akdeniz.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Adıyaman, Antalya, Gaziantep, Hatay, İçel, Karaman.



Şekil 4.1.22.1.1. *Ballota saxatilis* subsp. *saxatilis*. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Nemnemotu	Kullanım kodu: IIA1.
Yöresel isimler: Rıhan, Rıhana tehtan (K).	Kullanım amacı: Tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Şalba [245], Balotu [8, 245], Nemnemotu [13], Rihen, Tamtam [20, 45], Gezika derevîn, Gezgezokîn [66], Rihana bı bin, Koku bitkisi [246].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Yenişehir Mahallesi, Türkmenler çıkışı 3. km, yol kenarı kalkerli kayalar, 37°18'41"K 40°42'46"D, 828 m, 21.06.2018, M.Kılıç.

Kullanılan kısım: Yaprak, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Tansiyon hastalığı için (düşükse yükseltir, yüksek ise düşürür) bitkinin yaprakları çay gibi demlenerek suyu içilir (Mehmet Zeki İLHAN, Ahmetli).

b) Soğuk algınlığı için bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Cemal İLHAN, Ahmetli).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin çiçekli dalları, *Origanum onites* türünün dalları ile karıştırılarak “kekik” adı altında satılmaktadır [8]. Bitki antiülser, antispazmodik ve sedatif amaçla kullanılır [247]. Bitki boğaz ağrılarına karşı kullanılır [13]. Kokusu için bitki evlerin kapı girişlerine asılır [20, 45]. Süs bitkisi olarak kullanılır [246].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki diterpenler içerir [245]. Bitki diterpenler, flavonoidler, fenilpropanoidler ve uçucu yağlar taşımaktadır [247].

4.1.22.2. *Lamium amplexicaule* var. *amplexicaule* L., Sp. Pl. 579 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Lamiaceae / Ballıbabagiller

Cins : *Lamium* / Ballıbaba

Habitat : Tepe etekleri, seyrek bozkır, ekilmiş arazi, yol kenarları, çorak yerler.

Çiçeklenme : Şubat-Kasım.

Yükseklik : 3-2770

Element : Avrupa-Sibirya.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Ardahan, Ankara, Çanakkale, Çorum, Edirne, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Iğdır, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Konya, Nevşehir, Samsun.



Şekil 4.1.22.2.1. Lamium amplexicaule var. amplexicaule. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Baltutan	Kullanım kodu: IA9, IIA1.
Yöresel isimler: Mijmijok, Hingivin (K).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Ballıbaba [13, 38, 112, 197, 222], Ballık otu [13, 28], Ballık [199], Ballı mor çiçek, Somurcak [88], Bizbizok, Giyareşk [66], Engemînok, Mismisok, Simit [67], Durzîle, Gezika derevîn, Hengemînok, Hingivîn, Mijmijok, Vaşê mêsan, Ğirğice [66, 67], Baltutan [167], Giha [246], Pung [46].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Şubat-Kasım.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, İstasyon Mahallesi, Kızıltepe M.Y. O bahçesi, 37°16'43"K 40°41'45"D, 606 m, 19.02.2019, M.Kılıç 193.

Kullanılan kısım: Çiçek, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin çiçeği emilerek nektarı içilir (Cemal İLHAN, Ahmetli; İsmail ARI, Çukuryurt; Mahmut ARI, Haydar; Şeyhmuz DEĞER, Karademir).

b) Egzama tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları lapa haline getirilir ve egzamalı alana uygulanır (Cemre Nur ACAR, Nur).

Literatürdeki kullanımları: Bal arılarının polen ve nektarlarından yararlandığı bitkilerdendir [197, 222]. İdrar yolları iltihabına karşı bitkinin gövde ve yaprakları çay gibi demlenip veya kaynatılıp, günde 2-3 fincan içilir. Çiçeği emilerek nektarı içilir. Ayrıca hayvan yemi olarak kullanılır [199]. Kan durdurucu olarak bitkinin dal ve yaprakları ezilip, haricen uygulanır. Çiçekleri emilerek nektarı içilir. Arıların bal

yapımında nektarından yararlandığı bitkilerdendir [88]. Diyabet ve gastrik ülserle karşı bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir [28]. Kabız ve kuvvet verici olarak bitkinin çiçekleri kullanılır [112]. Adet sancısı giderici, kan temizleyici, mide, bağırsak, idrar arttırıcı ve böbrek hastalıklarına karşı bitkinin toprak üstü kısımlarından hazırlanan çay içilir [38]. Doğumdan sonra görülen iltihaplanmaya karşı bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, iltihaplı bölge buhara maruz bırakılır. Böbrek taşı düşürücü, idrar arttırıcı ve damarlardaki kan pıhtılaşmasına karşı bitkiden hazırlanan çay, her sabah aç karnına bir ay boyunca içilir [246]. Soğuk algınlığı tedavisinde bitkinin yaprak ve toprak üstü kısımları çay gibi demlenip, yemeklerden sonra bir fincan içilir [46].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki fenolikler, flavonoidler, flavonoller ve fenolik asit içermektedir [248]. Bitkinin toprak üstü kısımları uçucu yağ (trans-fitol (% 44,8), oktadekanol (% 12,0), heksadekanoik asit (% 11,8) ve heksahidrofarnesil aseton (% 10,6)) içerir [249].

4.1.22.3. *Lamium garganicum* subsp. *striatum* var. *striatum* (Sm.) Hayek, Prodr. Fl. Balc. 2: 275 (1929).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Lamiaceae / Ballıbabagiller

Cins : *Lamium* / Ballıbaba

Habitat : Gölge, kalkerli ve volkanik kayalar, kaya yarıkları, çağılık, duvarlar, harabeler, nehir.

Çiçeklenme : Nisan-Eylül.

Yükseklik : 400-2300

Element : Akdeniz.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Afyonkarahisar, Amasya, Ankara, Antalya, Artvin, Bayburt, Bitlis, Bolu, Erzincan, Gümüşhane, Hakkâri, Hatay, Isparta, İçel, Kahramanmaraş, Kayseri, Konya, Kütahya, Niğde, Sakarya, Trabzon.



Şekil 4.1.22.3.1. *Lamium garganicum* subsp. *striatum* var. *striatum*. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Telbalıcak	Kullanım kodu: IA9, IIA1.
Yöresel isimler: Mijmijok (K).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Ballık otu [13], Ballıbaba [13, 162, 222], Ballık [199], Bizbizok, Giyareşk [66], Engemînok, Mismisok, Simit [67], Durzîle, Gezika derevîn, Hengemînok, Hingivîn, Mijmijok, Vaşê mêsan, Ğirĝice [66, 67].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Kayacan Mahallesi, Şeyh Şiran Mevkii, dağlık ve kayalık yamaçlar, 37°18'44"K 40°45'37"D, 1080 m, 28.04.2018, M.Kılıç 179.

Kullanılan kısım: Çiçek, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin çiçeği emilerek nektarı içilir (Cemal İLHAN, Ahmetli; İsmail ARİ, Çukuryurt; Mahmut ARİ, Haydar; Şeyhmuz DEĞER, Karademir).

b) Egzama tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları lapa haline getirilir ve egzamalı alana uygulanır (Cemre Nur ACAR, Nur).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır [199]. Bal arılarının polen ve nektarlarından yararlandığı bitkilerdendir [222]. Kabızlık, yara iyileştirici ve soğuk algınlığına karşı bitkinin çiçekleri kurutulup çay gibi demlenip içilir. Özellikle yaşlılarda yatak ıslatma problemlerine karşı çayı etkilidir [162].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki uçucu yağ (1,8-sineol, sitronelal ve isoeugenol) içerir [250]. Bitki iridoid glikozitler içermektedir [251].

4.1.22.4. *Melissa officinalis* subsp. *inodora* Bornm., Beih. Bot. Centralbl. 31(2): 250 (1914).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Lamiaceae / Ballıbabagiller

Cins : *Melissa* / Oğulotu

Habitat : Açık ormanlar, çalı, maki, kaya yamaçları ve yarıklar, dere kenarları, çorak yerler, yol kenarı.

Çiçeklenme : Haziran-Temmuz.

Yükseklik : 0-1800

Element : Akdeniz.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Bingöl, Hatay, İçel, Kahramanmaraş, Osmaniye.



Şekil 4.1.22.4.1. *Melissa officinalis* subsp. *inodora*. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Anababakokusu	Kullanım kodu: IA8, IIA1.
Yöresel isimler: Pung, Punga tehtan (K), Rihitınneebune, Ninhe (A).	Kullanım amacı: Baharat, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Turunca, Turunçotu [8], Turuncubileği [13], Turunçuk [209], Oğul otu [14, 35, 36, 108, 109, 218], Melisa [14, 218], Badreg, Ğevbin,

Fatmedarû, Hengbehr, Narinco, Giyasuva [66], Belsem, Dermene birk, Fatimedarû bağı, Giyasevda, Hedarker, Kenêr, Melîsa, Şevbîhn, Şîrêz, Ğevên [67], Tirincok [66, 67].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Aran Mahallesi, Dere kenarı mevki, 37°26'51"K 40°45'00"D, 994 m, 29.07.2018, M.Kılıç 189.

Kullanılan kısım: Yaprak, gövde, çiçek, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Öksürük ve soğuk algınlığına karşı bitkinin yaprakları ve çiçekleri çay gibi demlenerek içilir (Erol ORAL, 13 Mart; Necla VARLIK, Yenişehir).

b) Soğuk algınlığı için bitkinin yaprak ve gövde kısımları çay gibi demlenerek içilir (Nurcan DABAKOĞLU, Sevinç Gamze ALTUNTAŞ, 13 Mart; Abdurrahman YAKAK, İstasyon; Necmi TIRPAN, Yenişehir).

c) Bitkinin yaprakları yemeklerde baharat olarak kullanılır (Fahriye MUNGAN, Kayacan).

ç) Kalp hastalıklarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Sıraç MUNGAN, Savurkapı; Necmi TIRPAN, Yenişehir).

Literatürdeki kullanımları: Kalp yetmezliğine karşı bitkinin yaprakları çay gibi demlenip, suyu içilir [8, 13]. Kalp rahatsızlığı ve baş ağrısında bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip suyu içilir. Damar tıkanıklığına karşı ise bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir [209]. Yatıştırıcı olarak bitkinin çiçek ve yaprakları kaynatılıp, yemeklerden sonra bir çay bardağı içilir [108]. Yatıştırıcı olarak bitkinin çiçekleri kaynatılıp, akşamları bir fincan suyu içilir [109]. Mide ağrıları, sakinleştirici, depresyon ve uykusuzluğu giderici olarak, bitkinin yaprak ve çiçekli dalları çay gibi demlenip içilir [35]. Sinir, stres, uykusuzluk, kalp çarpıntısına karşı bitkinin toprak üstü kısımları kullanılır. Akrep sokan yere toprak üstü kısımlarından hazırlanan lapa sürülür. Ayrıca toprak üstü kısımları, kurutulup bala karıştırılarak yenir [36, 218].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki yapraklarında uçucu yağ taşımaktadır [8].

4.1.22.5. Mentha longifolia subsp. typhoides (Briq.) Harley, Notes Roy. Bot. Gard. Edinburgh 38: 38 (1980).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Lamiaceae / Ballıbabagiller

Cins : *Mentha* / Nane

Habitat : Batak tarlalar, dere ve nehir kenarları.

Çiçeklenme : Temmuz-Ekim.

Yükseklik : 900-2135

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Ankara, Antalya, Aydın, Bitlis, Bursa, Çanakkale, Denizli, Eskişehir, Gümüşhane, İçel, Karaman, Kayseri, Kırklareli, Konya, Malatya, Muş, Sinop, Şanlıurfa, Tunceli, Uşak.



Şekil 4.1.22.5.1. Mentha longifolia subsp. typhoides. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Derenanesi	Kullanım kodu: IA1,IA9, IIA1.
Yöresel isimler: Nânê, Pung (K), Nınhe (A), Numivo (S).	Kullanım amacı: Gıda, baharat, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Yabani nane [8], Tüylü nane [8, 13, 83], Nane [13, 37, 66, 67, 83, 198, 223], Yaban nanesi [198, 223], İt nanesi, Yarpız, Yarpuz [13], Pink, Pünk [19], Yarpuz [13, 209], Punk [19, 34], Pung [32, 37, 46, 66, 83, 85, 144], Punga sor [66, 81, 234], Pune, Annuk [198], Tihtavik, Pûneçerme, Bûng [66], Çedene, Naneyo pirçin, Nene, Pivine, Pûjan [67], Aniğ, Bûdîne, Gulnane, Hamê, Hêza, Lêdange, Pûjan, Pîng, Zembûr, Tehtavik [66, 67], Pungie çema [85], Punga tehta [246], Pînge [46].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mayıs-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Aran Mahallesi, Dere kenarı mevkii, 37°26'51"K 40°45'00"D, 994 m, 29.07.2018, M.Kılıç 189.

Kullanılan kısım: Yaprak, tohum, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Soğuk algınlığı için bitkinin yaprakları kaynatılarak suyu içilir (Yüksel DEMİR, 13 Mart; Erdal KAYGIN, Melsa ŞİMDİ, İstasyon; Gülsüm ELÇİBOĞA, Kabala; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Ruken ÇERİ, Ofis; M. Faruk BAŞ, Sultanköy; Şeyhmus SİNCAR, Saadet TELİMEN, Yenikapı; Hanife AKIN, Yüce).

b) Nezle ve öksürük hastalıklarında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Ramazan TEMEL, Aran; Aynur BABUR, Sultanköy; Abidin NAYIR, Yaylacık).

c) Öksürüğün tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Nusret KAPLAN, Aytepe; Hamza ATAÇ, Çağlar; Fehime BEGEÇ, Ömer Faruk BEGEÇ, Eroğlu; Fuat YILDIRIM, Cemile ÇELİK, Gökçe; Murat MUNGAN, Kayacan; Kübra ELİK, İbrahim YOLDAŞ, Nur; Mehmet Ali BAYSAL, Salih BABUR, Mehmet Salih BAŞ, Baran BABUR, Sultanköy; Şeyhdavut BULUT, Yayla; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı; Beşir CAN, Yüce).

ç) Bel ağrısı için bitkinin toprak üstü kısımları pekmez ile karıştırılarak ağrıyan yerin üzerine sürülür (Faruk ÇOLTO, Cevizpınar; Hasan AYAN, Sultanköy).

d) Bitkinin toprak üstü kısımları salatalara ve çorbalara aroma verici olarak kullanılır (Cengiz ERSAN, Eskikale; İbrahim EKİN, Gurağaç; Neşet ASLAN, Ofis; Şeyhmus ELİK, Yardere; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı).

e) Grip hastalığında bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Fethiye ÖNCEL, Gül; Şahin DEMİRCAN, Gökçe; Neslihan DEMİRKIRAN, Kabala; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Zahide BENGÜ, Sultanköy; Mekiye ÇELEBİ, Yüce).

f) Mide sancısı ve karın ağrısı gibi hastalıkların tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Tuğba ELBAN, Kabala; Sidar ÇELİK, Kotek; Halil İbrahim ALTINTERİN, Savurkapı; Mekiye ÇELEBİ, Yüce).

g) Stres ve depresyon gibi rahatsızlıklarda bitkinin yaprakları çay gibi demlenerek suyu içilir (Büşra GÜNERİ, Latifiye; Berna DİLMEN, Nur).

ğ) Sinir sistemi sağlığında ve baş ağrısı tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Berna DİLMEN, Nur).

h) Nefes darlığı ve öksürük gibi hastalıkların tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Sakine ADSAN, Özlüce; Mekiye ÇELEBİ, Yüce).

ı) Diyabet hastalığında bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Süleyman BEGEÇ, Özlüce).

i) İshal kesici olarak bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Serap SARIGÜL, 13 Mart).

Literatürdeki kullanımları: Mide bulantısını kesmek için bitkinin çiçekli dallarından elde edilen suyu içilir [8]. Mide rahatsızlıklarında bitkinin yaprakları çay gibi demlenip suyu içilir. Soğuk algınlığı ve öksürük kesici olarak ise toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir [223]. Baş ağrısına karşı bitkinin kökü kına ile yoğurulup, başa sürülür. Romatizma hastalığının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, suyu ile banyo yapılır. Soğuk algınlığına karşı yaprakları kurutulduktan sonra kaynatılıp, suyu içilir. Vücuttaki alerjiyi giderici ve cilt güzelliği için bitkinin yaprakları kaynatılıp, suyu ile banyo yapılır. Ayrıca bitkinin yaprakları çorbalara katılır ve baharat olarak kullanılır [19]. Mide rahatsızlığı, soğuk algınlığı, öksürük kesici ve romatizmal ağrıların iyileşmesinde bitkinin yaprakları çay gibi demlenip içilir [83]. Bitki baharat olarak kullanılır [13, 34, 81, 85, 234]. Kan dindirici olarak bitkinin yaprakları haricen kullanılır [209]. Grip ve soğuk algınlığına karşı bitkinin yaprakları çay gibi demlenip içilir. Ayrıca yemeklere baharat olarak kullanılır [198]. Soğuk algınlığı ve mide ağrılarına karşı bitkinin yaprakları kurutulduktan sonra kaynatılıp, suyu içilir. Romatizmalı hastalıkların tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, suyuyla bir hafta banyo yapılır. Ayrıca bitki yaprakları baharat olarak, peynir ve cacık yapımında kullanılır [144]. Meme kanseri, soğuk algınlığı, karın ağrısı, mide bulantısı ve öksürük kesici olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir [32]. Nezle, solunum yolları, karın ağrısı, mide ağrısı ve mide bulantısına karşı bitkinin yaprakları çay gibi demlenip içilir [34]. Kalp ve mide ağrısına karşı bitkinin gövde ve yaprakları kaynatılıp, suyu içilir. Yaprakları sebze

olarak kullanılır. Ayrıca bitkinin olduğu yere yılanın yaklaşamayacağına inanılır [37]. Bitki (kök ve toprak üstü kısımları), soğuk algınlığı, nezle, grip, ateşli hastalıklar, bağırsak sancıları, hepatit, baş ağrısı, migren tedavisi hastalıklarında kullanılır [246]. Nefes darlığı, karın ağrısı, baş ağrısı, soğuk algınlığı ve bademcik iltihabı hastalıklarına karşı bitkinin yaprakları çay gibi demlenip, yemeklerden sonra bir fincan içilir [46].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitkinin kurutulmuş toprak üstü kısımları % 0,2-0,55 uçucu yağ, uçucu yağ % 15-29 arası mentol taşımaktadır [8]. Bitki yaprağı; luteolin, luteolin türevleri, apigenin türevleri ve rozmarinik asit türevleri içermektedir [246].

4.1.22.6. *Mentha x piperita* L., Sp. Pl. 2: 576 (1753), (*M. aquatica* x *M. spicata*).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Lamiaceae / Ballıbabagiller

Cins : *Mentha* / Nane

Habitat : Yaygın (Sulak alan, dere içi, dere kenarı, nemli torak alanlar, sulu bahçeler).

Çiçeklenme : Nisan-Ekim.

Yükseklik : 0-1300

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Bolu, Bursa, İstanbul, İzmir, Malatya, Mersin, Nevşehir, Sakarya, Şanlıurfa.



Şekil 4.1.22.6.1. Mentha x piperita. Genel görünümü.

Bitkinin adı: Nane Yöresel isimler: Pung (K), Ninhe (A), Nunıvo (S).	Kullanım kodu: IA1, IA9, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, baharat, tıbbi bitki.
---	---

Literatürdeki diğer adları: Nane yaprağı, Bahçe nanesi, Biber nane, Fulfülü nane, İngiliz nanesi, Misk nanesi [8], Nane [13, 67, 88, 91, 114, 197, 246], Nana, Pivînge çerme, Punge spî, Pûjan, Aniğ, Bûdîne, Gulnane, Hamêm, Hêza, Lêdange, Pûjan, Pîng, Zembûr, Tehtavik [67], Neğneğ, Ninhe, Nunıvo [32], Pung [32, 36, 246], Tıbbi nane, Bünk [36].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Ekim.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Eroğlu Mahallesi, Mahalle içi mevki, bahçe, 37°24'16"K 40°36'17"D, 1.053 m, 25.03.2018, M.Kılıç 143.

Kullanılan kısım: Yaprak, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Öksürük kesici olarak bitkinin yaprakları kurutulduktan sonra çay gibi demlenir ve suyu içilir (Nurdan ÖZALTUN, 13 Mart; Mehmet Zeki İLHAN, Ahmetli; Ayhan SAĞLAM, Çalışlı; Ayşe AKBALI, Medrese; Dilek ERTEN, Nur; Pınar ANDİNÇ, Ortaköy; Cihan ADSAN, Özlüce; Hüsamettin AKIN, Mizgin ÇELEBİ, Yüce).

b) Bitkinin yaprakları salatalara aroma verici olarak katılır (İhsan BOKAY, 13 Mart; Leman BİSEN, Hatice NURDAĞ YÜCESOY, Latifiye; Hasine MUNGAN, Savurkapı; Şeyhmus GEZER, Zahide BENGÜ, Mahmut DURAN, Selahattin SİYİ, Sultanköy; Mansur UĞURGEL, Duygu KARATAŞ, Şar; Umut ADSAY, Yalım; Gurbet BAŞARAN, Yenişehir; Mehmet Mahsum ÇİMEN, Mehmet AY, Yüce).

c) Grip ve karın ağrısının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Sefa CANGİ, Eminettin; Zümre Nur AKATAK, Ensar; Mehmet Zahir KAPAN, Eroğlu; Yusuf ÇELİK, Gökçe; İbrahim İPEKLİSÜMER, Kayacan; M. Mahsum CEBE, Sultanköy; Gülsüm KÖYAN, Şehidiye; Zehra KILINÇ, Ulucami; Murat ARDA, Fesih ÇİMEN, Yayla; Bahar GÖZÜ, Mahmut ÇABŞEK, Gurbet BAŞARAN, Yenişehir; Mekiye ÇELEBİ, Sultan CAN, Mehmet AY, Yüce).

ç) Kusmayı engelleyici olarak yaprakları çay gibi demlenerek suyu içilir (Gülay YILDIRIM, Gökçe; Fesih ÇİMEN, Yayla; Canan ÖZGÜN, Yenişehir).

d) Bronşit, nezle ve öksürüğe karşı bitkinin yaprakları çay gibi demlenerek suyu içilir (Ayşe CEBE, Gökçe; Abdülkadir AKIN, Özlüce; Emrullah ÇELEBİ, Sultanköy; Nezir ÇİMEN, Yayla; Yusuf DENİZ, Yaylı).

e) Boğaz ağrısını iyileştirmede bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Elif FİDAN, Gül; Mukaddes İLAN, Kabala; Abdülkadir AKIN, Özlüce; Mehmet AKIN, Hülya ÇELEBİ, Davut CEBE, Yüce).

f) Ağız kokusunu engelleyici olarak bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Baran ENSARİ, Savurkapı).

g) Soğuk algınlığına karşı bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (M. Faruk BAŞ, Baran BABUR, Sultanköy; Ruken BİLGİÇ DURMAZ, Yenişehir; Hanife AKIN, Mehmet Mahsum ÇİMEN, Sultan AKIN, Yüce).

Literatürdeki kullanımları: Mide bulantısı ve gaz söktürücü olarak bitkinin yaprakları çay gibi demlenip, sabah akşam birer bardak içilir. Ayrıca yaprakları koku verici olarak da kullanılır [8]. Bitki yaprakları hayvan yemi olarak kullanılır [197]. Bitki yaprakları baharat olarak kullanılır [13]. Soğuk algınlığı ve mide bulantısına karşı bitkinin yaprak ve taze dalları kaynatılıp içilir. Karın ağrısına karşı bitki yaprakları, kekikle kaynatılıp içilir. Hıçkırığı geçirmek için ise taze nane yaprağı çiğnenir. Ayrıca baharat olarak kullanılır [88]. Spazm giderici, soğuk algınlığı ve gribe karşı bitkinin yaprakları kaynatılıp, günde üç kez içilir [114]. Soğuk algınlığı ve öksürük kesici olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir [32]. Soğuk algınlığı, grip, mide ağrısı, ülser, hazmettirici ve mide bulantısına karşı bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, limon suyu eklenerek içilir. Ağız kokusu gidermede taze yaprak çiğnenir. Ayrıca baharat olarak kullanılır [91]. Ağrı kesici, bulantı ve hazımsızlık rahatsızlıklarında bitkinin toprak üstü kısımları kullanılır. Ayrıca yakacak olarak da kullanılır [36]. Bitki, egzama, safra taşlarının düşmesinde, soğuk

algınlığı, grip, ateşli hastalıklar, bağırsak sancıları, hepatit, baş ağrısı ve migren tedavisi hastalıklarında ağrı kesici olarak kullanılır [246].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki yaprağı rezin, tanen ve uçucu yağ içermektedir [8].

4.1.22.7. *Salvia multicaulis* Vahl, Enum. Pl. 1: 225 (1805).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Lamiaceae / Ballıbabagiller

Cins : *Salvia* / Adaçayı

Habitat : Kayalık kireçtaşı ve volkanik yamaçlar, şist ve kumlu yamaçlar, hareketli kayalıklar.

Çiçeklenme : Nisan-Temmuz.

Yükseklik : 550-2600

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Adıyaman, Batman, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkâri, Kayseri, Malatya, Osmaniye, Sivas, Şırnak, Van.



Şekil 4.1.22.7.1. *Salvia multicaulis*. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Kürtreyhanı Yöresel isimler: Çaya çıyan (K), İkoro, Bızzeyn (S).	Kullanım kodu: IIA1 Kullanım amacı: Tıbbi bitki
---	--

Literatürdeki diğer adları: Kürt reyhanı [8, 13], Giyacılık [19], Ada çayı [13, 22, 38, 97, 200, 203], Bızzeyn [20], Baravine, İkoro [20, 45], Pune [198], Guhbel,

Guhbelê pelpahn, Guhbelê pelzirav, Mercanok, Kuncîbeşk, Patpatik, Çaya çıyan, Rihana kovî, Sevik, Gula mirov, Çevrek [66], Çuğlet, Fatika reş, Gulsosin, Lêfe şire, Kaşkatînik, Kereketran, Reyhanok, Rihana kurdî, Sosin, Şevbo, Vêje bire, Yêrek şiken [67], Çeklet, Kaşgatenik, Rihana bejî [Fırat, 2013; Kasımoğlu, 2013], Barevin, Barevingê [32, 252], Dağ çayı, Süt otu [34], Çobandöşeği [37, 246], Meyremiyek [246], Rehan [85], Punga reş [46].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Eskikale Mahallesi, Karlıca su-Deyrulzafaran yolu, yol kenarı, topraklı yamaç, 37°13'30"K 40°46'45"D, 803 m, 06.04.2018, M.Kılıç.

Kullanılan kısım: Yaprak, çiçek, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Soğuk algınlığı için bitkinin yaprakları çay gibi demlenerek içilir (Mehmet Zeki İLHAN, Ahmetli; Meral MUTLU, Diyarbakırkapı; Dilek ERTEN, Nur; Bahar NAYIR, Yaylacık; Sultan AKIN, Yüce).

b) Kaşıntı için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Selahattin ÇOLTO, Cevizpınar).

c) Grip ve öksürük hastalıklarının tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Şükrü ÖGEL, Mehdiye KAPAN, Eroğlu; Selahattin SİYİ, Sultanköy; Ömer DEĞER, Yolbaşı).

ç) Karın ağrısı, terleme ve soğuk algınlığı için bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (M. Enes AKBAŞ, Nur).

d) Kalp krizi riskini ve aşırı terlemeyi önlemek için bitkinin çiçek ve yaprakları çay gibi demlenip suyu içilir. Kas sağlığı için ise bitkinin gövdesi demlenerek suyu içilir (Neşet ASLAN, Ofis).

e) Boğaz ağrısının tedavisinde bitkinin çiçekleri çay gibi demlenerek suyu içilir (Ekrem EMAN, Sultanköy; Şevval DEDE, Ruken BİLGİÇ DURMAZ, Yenişehir; Mehmet Mahsum ÇİMEN, Yüce).

f) Stres ve yorgunluk giderici olarak bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Veysi ACIBUCA, Yenişehir).

Literatürdeki kullanımları: Yara iyileştirici olarak bitkinin yaprakları haricen kullanılır [8]. Bitkinin yaprakları koku verici olarak, tütünün içine katılır [13]. Bitkinin çiçekleri çay gibi demlenip, gıda ve tıbbi olarak kullanılır [19, 203]. Öksürük kesici, sancı giderici ve nezle hastalığı için bitkinin toprak üstü kısımları

kaynatılıp, suyu içilir. Siğil, çıban ve akrep sokmasına karşı bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, suyu haricen kullanılır. Ayrıca toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır [20, 45]. İştah açıcı, solunum ve idrar yolları rahatsızlıklarına karşı bitki kullanılır [22]. Nefes açıcı olarak bitkinin sürgünleri çay gibi demlenip suyu içilir [200]. Soğuk algınlığı ve iltihap söktürücü olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir [97]. Soğuk algınlığı ve grip hastalığına karşı bitkinin yaprakları çay gibi demlenip içilir. Ayrıca yaprakları, yemeklere baharat olarak katılır [198]. Egzama tedavisinde bitkinin kök ve toprak üstü kısımları kaynatılıp, haricen kullanılır. Romatizma, deri altı iltihap, yara ve deri çatlaklarına karşı bitkinin kökü kaynatılıp, merhem haline getirilir ve haricen kullanılır. Mide, bağırsak şişkinliğine, içteki iltihaplara ve karın sancısına karşı bitki kaynatılıp, ağrıyan yere haricen kullanılır [32]. Diyabet hastalığında bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip içilir. Yaprakları toz halinde yanık tedavisinde haricen kullanılır. Yün boyamada ve sütün yoğun kaymak tutması için toprak üstü kısımları kullanılır [34]. Hastalıklara karşı bitki kaynatılıp içilir [37]. Egzamaya karşı bitki kökleri ve toprak üstü kısımları kaynatılıp, dövülür ve haricen kullanılır. Romatizmal hastalıklara karşı bitki kökleri haşlanır ve hastalıklı alanana haricen uygulanır. Ayrıca bitki kaynatılıp, mide hastalıklarına karşı suyu içilir [252]. Soğuk algınlığına karşı bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip içilir [38]. Bayanlar hayvan bakımı yaptıkları zaman kötü kokuyu gidermek için, bitkiden yaptıkları demeti giysilerinde taşırlar [85]. Ağız yarası için bitkinin kök ve yaprağı çay gibi demlenip gargara yapılır, vücuttaki iltihap için ise bu çay içilir. Yara ve yanık tedavisinde ise bitkinin yaprakları lapa haline getirilip, yara üzerine uygulanır [246]. Mide ağrısı ve migren tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip, yemeklerden sonra bir fincan içilir [46].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki uçucu yağ içerir [253]. Bitkinin kök, gövde ve çiçek kısımları uçucu yağ (α -Thujene, α -Pinene, Camphene, Sabinene, β -Pinene, Myrcene, 1,8-Cineol, γ -Terpinene, Camphor, Borneol, Terpinen-4-ol, α -Terpineol, Bornyl acetate, α -Ylengene, α -Copaene, β -Caryophyllene, Calarene, α -Humulene, α -Amorphene, α -Muurolene, δ -Cadinene, Caryophyllene oxide ve β -Eudesmol) içermektedir [254].

4.1.22.8. Salvia palaestina Benth., Lab. Gen. Sp. 718 (1835).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Lamiaceae / Ballıbabagiller

Cins : *Salvia* / Adaçayı

Habitat : Kireçtaşı ve volkanik kayalık yamaçlar, uçurumlar, meşe çalılıklarında, bağlar, nadas.

Çiçeklenme : Mayıs-Temmuz.

Yükseklik : 300-1200

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adıyaman, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Malatya, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak, Tunceli.



Şekil 4.1.22.8.1. Salvia palaestina. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Sürmelişalba Yöresel isimler: Çaya çıyan (K), İkoro, Bızzeyn (S).	Kullanım kodu: IIA1 Kullanım amacı: Tıbbi bitki
---	--

Literatürdeki diğer adları: Ada çayı [13, 18, 38, 246], Guhbel, Guhbelê pelpahn, Guhbelê pelzirav, Mercanok, Kuncîbeşk, Patpatik, Çaya çıyan, Rihana kovî, Sevik, Gula mirov, Çeklet, Kaşgatenik, Rihana bejî [66], Palağ [34], Kunci beji [37], Bağladeyl [246], Dağ çayı [117], Sığırdili [123].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Cevizpınar Mahallesi, Nehruk Sokak Mevkii, taşlı yamaç, 37°21'50"K 40°45'21"D, 1087 m, 23.04.2018, M.Kılıç 177.

Kullanılan kısım: Yaprak, çiçek, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Soğuk algınlığı için bitkinin yaprakları çay gibi demlenerek içilir (Mehmet Zeki İLHAN, Ahmetli; Meral MUTLU, Diyarbakırkapı; Mansur UĞURGEL, Şar; Bahar NAYIR, Yaylacık; Türkan DUYAN, Yenişehir; Sultan AKIN, Yüce).

b) Grip ve öksürük hastalıklarının tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Şükrü ÖGEL, Mehdiye KAPAN, Eroğlu; Selahattin SİYİ, Sultanköy; Nezir ÇİMEN, Yayla; Ömer DEĞER, Yolbaşı).

c) Kaşıntı için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Selahattin ÇOLTO, Cevizpınar).

ç) Karın ağrısı için bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (M. Enes AKBAŞ, Nur).

d) Boğaz ağrısının tedavisinde bitkinin çiçekleri çay gibi demlenerek suyu içilir (Ekrem EMAN, Sultanköy; Şevval DEDE, Ruken BİLGİÇ DURMAZ, Abdurrezzak BAŞARAN, Yenişehir; Mehmet Mahsum ÇİMEN, Yüce).

e) Stres ve yorgunluk giderici olarak bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Veysi ACIBUCA, Yenişehir).

f) Hamilelik kaybını (Düşük) engellemek için bitkinin yaprakları çay gibi demlenerek suyu içilir (Mizgin ÇELEBİ, Yüce).

Literatürdeki kullanımları: Yara iyileştirici olarak bitkinin yaprakları haricen kullanılır [18]. Kan dindirici olarak bitkinin taze toprak üstü kısımları ezildikten sonra haricen kullanılır [34]. Hastalıklara karşı bitki kaynatılıp içilir [37]. Soğuk algınlığına karşı bitkinin toprak üstü kısımları suda 5 dakika demlenir ve suyu içilir [38]. Yanık tedavisinde bitkinin tüm kısımları lapa haline getirilerek, haricen uygulanır. Korku giderici ve uyku getirici olarak bitkinin tüm kısımları çay gibi demlenip, suyu içilir [246]. Soğuk algınlığına karşı bitkinin yaprakları çay gibi demlenip, suyu içilir [117]. Kalp-damar rahatsızlıkları ve bağışıklık sistemini güçlendirici olarak bitkinin taban yaprakları çay gibi demlenip suyu içilir. Ayrıca taban yapraklarından sarma yapılıdır [123].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki fenol, flavonoid ve yağ asidi içermektedir [255].

4.1.22.9. *Stachys mardinensis* (Post) R.R.Mill, Notes Roy. Bot. Gard. Edinburgh 38: 57 (1980).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Lamiaceae / Ballıbabagiller

Cins : *Stachys* / Deliçay

Habitat : Kalkerli kaya yamaçları, kaya ve uçurum yarıkları.

Çiçeklenme : Mayıs-Temmuz.

Yükseklik : 450-1200

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Malatya, Siirt, Şanlıurfa.



Şekil 4.1.22.9.1. *Stachys mardinensis*. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Kayapungu	Kullanım kodu: İIA1
Yöresel isimler: Rihana tehtan (K)	Kullanım amacı: Tıbbi bitki

Literatürdeki diğer adları: Kaya Pungu, Punge tehta [31, 79, 246], Dağ çayı, Ot çayı, Yayla çayı [13], Çeya koyê, Çaya çiyan, Birîngiya, Giyapembik, Punga teğtan, Çaya çê, Mozik, Ğev [66], Çaya beyanî [67].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Kayacan Mahallesi, Şeyh Şiran Mevkii, dağlık ve kayalık yamaçlar, 37°18'44"K 40°45'37"D, 1080 m, 28.04.2018, M.Kılıç 179.

Kullanılan kısım: Yaprak

Kullanım şekli:

a) Diyabet hastalığında bitkinin yaprakları kurutularak bir tutam çiğ olarak tüketilir (Yusuf DEMİR, Cevizlik).

b) Öksürük kesici olarak bitkinin yaprakları çay gibi demlenerek suyu içilir (İbrahim YOLDAŞ, Nur).

c) Bronşit hastalığının tedavisinde bitkinin yaprakları çay gibi demlenerek suyu içilir (Ahmet ADAM, Ortaköy).

Literatürdeki kullanımları: Koku için tarhana bitkinin üzerine serilir [31, 79]. Baş ağrısı için (genellikle kadınlar) bitki kaynatılıp suyu kınaya katılır, sonra kına yakılır. Bu şekilde hem kınanın rengi korunur hemde baş ağrısına iyi gelir [31, 79, 246]. Çaya aroma vermesi için, bitki yaprakları çayın içine bir miktar atılır. Diyabet hastalığı (şeker düşürücü) tedavisinde ise bitki çay gibi demlenip, aç karnına yaklaşık 1 ay boyunca kullanılır [246].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki uçucu yağ (mentil asetat (% 15,3), izomenton (% 15), pulegon (% 10), spatulenol (% 7) ve karyofilen oksit (% 6.7)) içermektedir [256].

4.1.22.10. Teucrium polium subsp. polium L., Sp. Pl. 566 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Lamiaceae / Ballıbabagiller

Cins : *Teucrium* / Kısamahmut

Habitat : Kuru yerler, meşe çalıları, kayalık yerler, kumullar, tarla kenarları.

Çiçeklenme : Haziran-Eylül.

Yükseklik : 0-2050

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Ağrı, Amasya, Ankara, Artvin, Aydın, Bitlis, Elazığ, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Hakkâri, İçel, İstanbul, Kars, Kayseri, Kocaeli, Konya, Kütahya, Malatya, Manisa, Muğla, Samsun, Şanlıurfa, Trabzon, Van.



Şekil 4.1.22.10.1. Teucrium polium subsp. polium. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Acıyavşan	Kullanım kodu: IIA1
Yöresel isimler: Gihabok, Bojnak, Boşnak, Mervent, Meryemhort (K), Cedê (A).	Kullanım amacı: Tıbbi bitki

Literatürdeki diğer adları: Tüylü kısamahmut, Yaylayavşanı [8], Mayasılotu [8, 13, 21, 88], Acı yavşan, Aksedefotu, Anababa kekiği, Anababa kokusu, Cadı, Peryavşan, Sancıotu [8, 13], Meryemotu [8, 13, 83], Basur otu, Beyaz ot, Kepir yavşanı, Oğlan otu, Paryavşan, Sıraca otu, Yavşan otu [13], Ta'lık, Ca'de, Ca'tri, Çöl ilacı [83], Acı ot [13, 34], Meryemhort [22, 83, 85], Cığde [20, 45], Kısamahmut [5], Periyavşan [209], Yavşan [24], Bıjdo, Têlik, Têlikt, Mervent, Meryemğurt, Marîjok, Palîmok, Dermanê gisko, Cermander, Dermanigîsko, Giyamervend, Giyateşenek, Ververik, Keselmehmûd, Çayê mabasirê, Çayê ruve [66], Bêhnğoš, Cad, Cehd, Damag, Dayke û bavke, Kelporey, Mervend, Meyaro, Talik, Vasê mervan [67], Dûga, Giyapîroz, Meryemğort, Bojdank, [66, 67], Neman, Bovijana şin [144], Bojna, Bojnak, Bojank, Cadê, Cedê, Gihabibo, Gihabo, Gihagevrık, Giyabojna, Mervent [32], Dağ kekiği, Diş otu [34], Teğlik, Tehlik [37], Ververik [246], Tealik [85], Cade, Talik [117].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Ortaköy Mahallesi, Höyük etrafı mevki, step, 37°13'32"K 40°46'56"D, 580 m, 17.05.2018, M.Kılıç 158.

Kullanılan kısım: Yaprak, çiçek, tohum, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) İshal kesici olarak bitkinin çiçek ve yaprakları suda bekletilir ve süzülerek suyu içilir (Nurcan DABAKOĞLU, 13 Mart; Abdülkadir ÖNCEL, Bağlıca; Fahriye MUNGAN, Kayacan; Mehmet Münir MUNGAN, Savurkapı; Murat BEYAZITOĞLU, Yalım; Necmi TIRPAN, Yenişehir).

b) Bitkinin toprak üstü kısımlarından bir tutam yutulur ve üstüne su içilerek mide sancısının tedavisinde kullanılır (Nurten CEYLAN, 13 Mart; Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe; Zeki IRMAK, Düzlük; Mehmet Hadi DÖLEK, Göllü; Pınar ANDİNÇ, Ortaköy; Mehmet Münir MUNGAN, Savurkapı; Ekrem AYANOĞLU, Teker; Halil ECEVİT, Yenice; Erdal KARADENİZ, Yenişehir).

c) Mide sancısının giderilmesinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Hakkı GÜZEL, 13 Mart; Ümran ÇELİK, Alımlı; Aslıya İLHAN, Ambar; Servet ÇOKAN, Avcılar; Nusret KAPLAN, Aytepe; Abdülkadir ÖNCEL, Bağlıca; Şeyhmuz CAN, Boztepe; Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; İsmail ARİ, Çukuryurt; Meral MUTLU, İhvan EROĞLU, Diyarbakırkapı; Gazali DERİN, Eryeri; Fuat YILDIRIM, İnes YILDIRIM, Gökçe; Azize KAYA, Güneyli; Atman ÖZDAŞ, Höyükü; Tahir DURMAZ, Kabala; Medet ACAY, Faysal ADIN, Konaklı; Kutbettin YAVUZ, İbrahim YOLDAŞ, Nur; A. Hamit DEĞER, Ceyda KARTAL, Ofis; Mehmet Baki BAĞIŞ, Nazlı ATAÖZCAN, Ortaköy; Sıraç MUNGAN, Savurkapı; Musa GÜR, Sultanköy; Aydın ERAKMAN, Teker; Mehmet ERKAR, Yalım; Şeyhmus SİNCAR, Saadet TELİMEN, Yenikapı; Necmi TIRPAN, Yenişehir).

ç) Diyabet hastalığında bitkinin toprak üstü kısmı süt ile kaynatılarak içilir (Özge ALTUNTAŞ, 13 Mart; Aslıya İLHAN, Ambar; Besrai KARAASLAN, Dara; Zeki IRMAK, Düzlük; Azize KAYA, Güneyli; Mahmut ARİ, Haydar; Şahin DEMİRCAN, Gökçe; Mahmut KAVAL, Nur; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; Ömer DEĞER, Yolbaşı; Abdulgafur ETE, Yukarıyeniköy).

d) Mide şişkinliğini gidermek amacıyla bitkinin genç sürgünlerinden bir tutam su ile beraber alınarak yutulur (Hanife SARIGÜL, 13 Mart; Gülay YILDIRIM, Gökçe; M. Nur FİDAN, Kabala).

e) Astım ve bronşit hastalıklarında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılarak suyu içilir (Hedo AKBAŞ, Acar).

f) Ülser hastalığının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Cemal İLHAN, Ahmetli).

g) Ağrı kesici ve mide sancısı giderici olarak bitkinin toprak üstü kısmı çiğ olarak bir tutam yutulur ve üstüne su içilir. Fazla kullanılması halinde kabızlık yapıcı etkisi vardır (Yusuf DEMİR, Cevizlik).

ğ) Diyabet hastalığında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılarak suyu içilir veya çiğ olarak tüketilir (Faruk ÇOLTO, Cevizpınar; Enes CEBE, Gökçe; Mehmet Münir MUNGAN, Savurkapı; Salih BABUR, Aynur BABUR, Sultanköy; Ayhan ARUN,

Tandır; Abdurrahim ACU, Yayla; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı; Meryem NAS, Yenişehir; Hanife AKIN, Sultan AKIN, Yüce).

h) Yüksek tansiyon düşürücü olarak bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Azize KAYA, Güneyli; Hüsnügül KUNTAY, Ofis; Ayhan ARUN, Tandır).

ı) Mide sancısı olan bebeklere, bitkinin yapraklarını kaynatıp suyunu içen annenin bebeği emzirmesiyle rahatsızlık giderilir (Sabri GÜZEL, Çayırpınar).

i) Diş ağrısında bitkinin toprak üstü kısmı dişin üstüne çiğ şekilde koyulur. Ağrı kesici olarak toprak üstü kısımları kaynatılarak suyu içilir (Ferhan EDİZ, Dara; Cengiz ERSAN, Eskikale; Ahmet ADAM, Ortaköy).

j) Nezle hastalığının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, suyu içilir (İsmail EDİZ, Dara).

k) Yenidoğan bebeklerin mide sancısı için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, bir çay kaşığı suyu içirilir. İshal kesici olarak ise bitkinin toprak üstü kısımlarından bir tutam alınıp az kaynatılarak suyu içilir (Fethiye ÖNCEL, Gül).

l) İshal kesici olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Murat MUNGAN, Kayacan; Deniz DÖYAN, Nur).

m) Mide bulantısını gidermede bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Enes CEBE, Gökçe).

n) Sindirim sistemi sağlığında bitkinin yaprakları çay gibi demlenip suyu içilir (Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe; Emine ARSLAN, Ortaköy).

o) Tansiyon ve diyabet hastalığının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kurutulduktan sonra kaynatılır, aç veya tok karnına suyu içilir (Cemal AYDIN, Sulak)-(**Reçete 26**).

ö) İltihaplı hastalıklarda bitkinin yaprakları taze iken dövülüp lapa haline getirilir, iltihaplı alana uygulanır (Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy).

p) Ateşli hastalıkların tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Türkan DUYAN, Yenişehir).

r) İshal kesici ve mide sancısı giderici olarak bitkinin toprak üstü kısımları ile civanperçemi (*Achillea* sp.) bitkisinin toprak üstü kısımlarından birer tutam alınır ve karıştırılır, çay gibi demlenerek suyu içilir (Necla VARLIK, Yenişehir)-(**Karışım 7**).

s) Rahimdeki kistlere karşı bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek günde 1-2 bardak suyu içilir (Gözlem).

Literatürdeki kullanımları: Baş ağrısı, ağrı kesici, mide ağrısı, koroner yetmezlik, diyabet, soğuk algınlığı, mide-bağırsak gazları, anti-parazit ve yara iyileştirici olarak bitki kullanılır [118]. İştah açıcı, mide ağrıları, uyarıcı, kuvvet verici ve şeker hastalığına karşı bitkinin çiçekli ve yapraklı dalları çay gibi demlenip, günde 2-3 bardak içilir [8]. İştah açıcı ve mide ağrılarını kesici olarak, bitkinin toprak üstü kısımları kullanılır [13]. Gaz giderici, idrar söktürücü, böbrek taşı ve kumunu düşürücü, sindirimi kolaylaştırıcı, bağırsak kurtlarını düşürücü, kabızlığı önleyici, şeker hastalığı ve çocuklarda karın ağrılarına karşı bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip içilir veya öğütülerek yenir [83]. Mide sancısı tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp veya çay gibi demlenip suyu içilir [20, 45]. Hemoroit ve egzama tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip suyu içilir [21]. Karın ağrısı, bağırsak hastalıkları, öksürük, grip, adet sancıları, şeker düşürücü ve göbek düşmesi denilen rahatsızlıkların tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir [88]. İştah açıcı, mide ağrıları ve tansiyon düzenleyici olarak bitki kullanılır [22]. Soğuk algınlığı ve böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip suyu içilir [5]. Akciğer rahatsızlıkları, mide ülseri, şeker hastalığı ve ateş düşürücü olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp veya çay gibi demlenip, suyu içilir [209]. Mide ve karın ağrısına karşı bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip suyu içilir [24]. Nefes darlığı, romatizmal ağrılar, soğuk algınlığı, şeker hastalığı, mide ağrısı ve kanser türevleri tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir [144]. İshal, yüksek tansiyon, şeker ve karın ağrısı için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir. Çocuklardaki karın ağrısı için bitkinin toprak üstü kısımlarına anne sütü damlatılıp kullanılır [32]. Soğuk algınlığı ve şeker hastalığına karşı bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip suyu içilir. Diş ağrısı için ise yaprakları çiğnenir [34]. Hazımsızlık giderici ve iştah açıcı olarak bitki kaynatılıp suyu içilir. Diyabet tedavisinde ise toprak üstü kısımları kaynatılıp, suyu içilir [37]. Gaz sancıları, şeker hastalığı, mide sancısı ve parazit düşürücü olarak bitkinin toprak üstü kısımları kullanılır [246]. Karın ağrısı, gaz sancısı, bebeklerde mide sancısı, şeker hastalığı ve korku giderici olarak bitkinin toprak üstü kısımları tüketilir [85]. Sindirim ve bağırsak problemlerine karşı bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip içilir veya çiğ olarak ufalanarak tüketilir [117].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitkinin toprak üstü kısımları uçucu yağ taşımaktadır [8]. Bitkinin toprak üstü kısımları fenolik bileşikler (fumarik asit, luteolin-7-O-glukozid, luteolin-5-O-glukozid ve pelargonin) içerir [257].

4.1.22.11. Thymbra sintenisii subsp. **sintenisii** Bornm. & Azn., Repert. Spec. Nov. Regni Veg. 10: 471 (1912).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Lamiaceae / Ballıbabagiller

Cins : *Thymbra* / Zahter

Habitat : Kayalık yerler.

Çiçeklenme : Haziran-Temmuz.

Yükseklik : 1000-1180

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : DD.

Türkiye Dağılımı : Malatya, Şanlıurfa.



Şekil 4.1.22.11.1. Thymbra sintenisii subsp. sintenisii. Genel görünümü.

Bitkinin adı: Akzahter	Kullanım kodu: IA8, IIA1.
Yöresel isimler: Cahteri, Cahter (K), Zahter (A).	Kullanım amacı: Baharat, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Zatar [20, 45], Cahterî, Catir, Catira bej, Sater, Zehter [66], Kekik [80], Sivri kekik, Kara kekik, Karabaş kekiği [181], Cehter, Cehteri, Zahter, Zehter [32, 252], Zahter, Zehter [167].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mayıs-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Yaylabaşı Mahallesi, Toplum sokak-Yaylabaşı yolu, yol kenarı taşlık yamaçlar, topluluk halinde, 37°23'33"K 40°46'01"D, 1.166 m, 14.06.2019, M.Kılıç 208.

Kullanılan kısım: Yaprak, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin yaprakları yemeklerde baharat olarak kullanılır (Hasret AY, Akbağ; Servet ÇOKAN, Avcılar; Fehime BEGEÇ, Şükrü ÖGEL, Bayram KAPAN, Eroğlu; Mahmut ARİ, Haydar; Necati AYDIN, İstasyon; Ferha KAZAK, Kabala; Necat YÜCESOY, Latifiye; Deniz DÖYAN, Nur; Davut ERKAN, Ofis; Elif AKDEMİR, Ortaköy; Mehmet Ali BAYSAL, Sultanköy; Saadet TELİMEN, Yenikapı; Fatma MUNGAN KILIÇ, Yenişehir; Beşir CAN, Mekiye ÇELEBİ, Yüce).

b) Mide ağrısı için bitkinin yaprakları zeytinyağı ile karıştırılarak tüketilir (Mehmet Ata SARIGÜL, 13 Mart; Rojbin DEMİRCAN, Nur).

c) İştah açıcı olarak bitkinin toprak üstü kısımları baharat olarak kullanılır (Cengiz ERSAN, Eskikale).

ç) Mide sancısı giderici olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Aynur BABUR, Meral DEMİRCAN, Sultanköy; Gurbet BAŞARAN, Yenişehir).

d) Grip ve öksürük gibi hastalıkların tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Ferha KAZAK, Emine ELALMIŞ, Lütfiye KAYA, Kabala; Aptülkadir CEBE, Özlüce; Hasine MUNGAN, Savurkapı; Saadet TELİMEN, Yenikapı).

e) Diyabet hastalığında bitkinin toprak üstü kısımları kurutulduktan sonra çay gibi demlenip içilir (Cemre Nur ACAR, Nur; Neslihan TIRPAN, Yenişehir).

f) Böbrek hastalığında bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Neşet ASLAN, Ofis).

g) Baş ağrısı ve iltihap söktürücü olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Betül AŞLAMACIER, Şehidiye; Mehmet USANMAZ, Yalım).

Literatürdeki kullanımları: Mide ağrısı tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip, suyu içilir. Toprak üstü kısımları, yemeklere ve salatalara aroma verici olarak ve ekmek yapımında kullanılır [20, 45]. Mide hastalıkları, bronşit, öksürük, boğaz ağrısı, şeker hastalığı ve bademcik iltihabına karşı bitki çay gibi demlenip içilir. Ayrıca bitkinin yaprakları ve dalları kaynatılıp, bağırsak sorunlarına karşı içilir [32, 252]. İlaç yapımında, bitkinin toprak üstü kısımları kullanılır. Çay gibi demlenip, suyu içilir [167].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitkinin toprak üstü kısımları uçucu yağ (karvakrol (% 43-31), timol (% 32.51) ve γ -terpinen (% 9-40)) içermektedir [258].

4.1.22.12. Thymbra spicata subsp. spicata L., Sp. Pl.(2): 569 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Lamiaceae / Ballıbabagiller

Cins : *Thymbra* / Zahter

Habitat : Kuru sık kayalık yerler (genellikle kalkerli), çalı içinde, frigana ve bozkır.

Çiçeklenme : Haziran-Temmuz.

Yükseklik : 0-1000

Element : Akdeniz.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Amasya, Antalya, Aydın, Batman, Bursa, Çanakkale, Gaziantep, İçel, İstanbul, İzmir, Karabük, Sakarya, Tekirdağ, Tokat.



Şekil 4.1.22.12.1. Thymbra spicata subsp. spicata. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Zahter	Kullanım kodu: IA8, IIA1.
Yöresel isimler: Cahteri, Cahter (K), Zahter (A).	Kullanım amacı: Baharat, Tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Sater [8, 66], Zater [8, 13], Karabaş kekik [8, 13, 83], Zahter [8, 67, 83, 117, 218], Eşek zahteri [79, 246], Eşek kekiği, Ayaklı kekik [13], Karaçekme [83], Başaksı çemen [222], Catır [20, 45], Seyil kekiği [200], Kara kekik [13, 200, 218], Kekik [117, 200], Catir, Catira bej [66], Cehtire [67], Cahterî [66, 67], Zehter [37, 66], Nane [35, 38], Cahter [67, 218], Caatri [218], Dağ kekiği [115], Dağ nanesi [38], Berri [246], Cehter [85, 246].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mayıs-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Eskikale Mahallesi, Bakırkırı mevki, yol kenarı yamaçlar, 37°19'26"K 40°47'02"D, 883 m, 08.06.2019, M.Kılıç 202.

Kullanılan kısım: Yaprak, çiçek, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Mide ağrısı için bitkinin yaprakları zeytinyağı ile karıştırılarak tüketilir (Mehmet Ata SARIGÜL, 13 Mart; Salih BABUR, Sultanköy).

b) Bitkinin yaprakları yemeklerde baharat olarak kullanılır (Hasret AY, Akbağ; Servet ÇOKAN, Avcılar; Fehime BEGEÇ, Ömer Faruk BEGEÇ, Şükrü ÖGEL, Bayram KAPAN, Eroğlu; Necati AYDIN, İstasyon; Ferha KAZAK, Kabala; Deniz DÖYAN, İbrahim YOLDAŞ, Nur; Mehmet Ali BAYSAL, Metin GÜR, Selahattin SİYİ, Sultanköy; Fatma MUNGAN KILIÇ, Yenişehir; Beşir CAN, Mekiye ÇELEBİ, Abdullah AKIN, Yüce).

c) İştah açıcı olarak bitkinin toprak üstü kısımları baharat olarak kullanılır (Cengiz ERSAN, Eskikale; Mahmut ARİ, Haydar).

ç) Mide sancısı giderici olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Bahar ŞİMŞEK, İstasyon; Mustafa CEBE, Özlüce; Aynur BABUR, Sultanköy; Gurbet BAŞARAN, Yenişehir).

d) Mide asidi düzenleyici olarak bitkinin yaprakları çay gibi demlenerek suyu içilir (Necati AYDIN, Umut TELİMEN, İstasyon).

e) Bronşit, grip ve öksürük gibi hastalıkların tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Ferha KAZAK, Emine ELALMIŞ, Emine SÖZEN, Mukaddes İLAN, Kabala; Davut ERKAN, Ofis; Mehmet ACU, Özlüce; Ekrem DİKMEN, Sultanköy).

f) Soğuk algınlığının tedavisinde bitkinin çiçekleri çay gibi demlenerek suyu içilir (Fahriye MUNGAN, Kayacan).

g) Diyabet hastalığında bitkinin toprak üstü kısımları kurutulduktan sonra, çay gibi demlenir ve suyu içilir (Cemre Nur ACAR, Nur; Neslihan TIRPAN, Yenişehir).

ğ) Böbrek ve iltihaplı hastalıklarda bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Neşet ASLAN, Ofis).

h) Kas kramplarında bitkinin toprak üstü kısımları yemeklere katılarak tüketilir (Mehmet ACU, Özlüce).

ı) Kepekli saçlar için bitkinin yaprakları kaynatılarak, suyu ile saçlar yıkanır (M. Mahsum CEBE, Sultanköy).

i) Baş ağrısı ve iltihap söktürücü olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Betül AŞLAMACIER, Şehidiye; Mehmet USANMAZ, Yalım; Mizgin ÇELEBİ, Yüce).

j) Kalp çarpıntısı giderici olarak bitkinin çiçeği kaynatılıp suyu içilir (Gurbet EZİN, Yalım).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin yaprak ve çiçekleri çay gibi demlenip, antiseptik ve uyarıcı olarak içilir. Kahvehanelerde ve halk arasında çay yerine de içilir [8]. Mide sancısına karşı bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir [79]. Yemeklere lezzet ve koku vermek amacıyla yaprakları kullanılır [13]. Öksürük, ağız kokusunu giderici, diş ağrılarını dindirici, yatıştırıcı, antiseptik ve gribal enfeksiyonlara karşı bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip suyu içilir, kellik ve uyuz hastalığına karşı ise haricen kullanılır. Ayrıca salatalara katılır ve baharat olarak kullanılır [83]. Bal arılarının polen ve nektarlarından yararlandığı bitkilerdendir [222]. Bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip içilir [20, 45]. Karın sancısına karşı bitkinin dalları çay gibi demlenip, şekersiz içilir. Yemeklere ve peynirlere aroma verici olarak yapraklı dalları kullanılır [200]. Şeker, kolesterol, hazımsızlık ve soğuk algınlığı tedavisinde bitkinin çiçekli toprak üstü kısımlarından elde edilen suyu içilir. Baş ağrısı, karın ağrısı, mide ağrısı, soğuk algınlığı, grip ve nezleye karşı toprak üstü kısımları çay gibi demlenip suyu içilir. Ayrıca hayvan yemi, arıcılıkta ve yemeklerde baharat olarak kullanılır [29]. İdrar yolları, romatizma, mide rahatsızlıkları, soğuk algınlığı ve şeker hastalığının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip, suyu içilir [218]. Mide üşütmesi, soğuk algınlığı ve nefes kokusu giderici olarak bitkinin yaprakları kurutulduktan sonra limonla birlikte çay gibi demlenip suyu içilir. Ayrıca salata ve çorbalara baharat olarak kullanılır [35]. Hastalıklara karşı bitki kaynatılıp suyu içilir. Bitkinin toprak üstü kısımları baharat olarak yemeklerde kullanılır [37]. Astım tedavisinde bitkinin yaprak ve çiçekleri çay gibi demlenip içilir [115]. Bağırsak ve mideyi yatıştırması için bitkinin toprak üstü kısımları limon ile beraber demlenip suyu içilir. Yemek ve salatalarda baharat olarak kullanılır [38]. Mide yarasın, baş ağrısı, sinüzit, grip, soğuk algınlığı ve zayıflamaya karşı bitkinin yaprakları çay gibi demlenip, suyu içilir. Ayrıca dolma ve et yemeklerinde baharat olarak kullanılır [246]. Mide rahatsızlığı ve diyabet hastalığına karşı bitkinin tümü çay gibi demlenip, suyu içilir. Ayrıca yemeklerde baharat olarak kullanılır [85]. Mide sancısına karşı bitkinin

yaprakları kaynatılıp suyu içilir, diş ve diş eti rahatsızlığına ise gargara yapılır. Ayrıca yemeklerde baharat olarak kullanılır [117].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitkinin çiçekli dalları uçucu yağ (karvakrol) içermektedir [8]. Bitki fenol ve flavonoidler (gallik asit ve kuersetin) taşımaktadır [259].

4.1.23. Linaceae

4.1.23.1. *Linum mucronatum* subsp. *mucronatum* Bertol., Misc. Bot. (Bertol.) 1: 18 (1842).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Linaceae / Ketengiller

Cins : *Linum* / Keten

Habitat : Kayalık yamaçlar, nadas tarlalar, tahrip edilmiş kalkerli step.

Çiçeklenme : Nisan-Haziran.

Yükseklik : 450-1200

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Gaziantep, Kahramanmaraş, Şanlıurfa, Tunceli.



Şekil 4.1.23.1.1. *Linum mucronatum* subsp. *mucronatum*. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Sarıketen Yöresel isimler: Gihakê malamelê (K).	Kullanım kodu: İIA1 Kullanım amacı: Tıbbi bitki
--	--

Literatürdeki diğer adları: Bezerek, Bezîr, Bizir, Ketan, Keten, Kitan, Kunuf, Loke, Kerger, Zegerek, Zererek, Şadanik, Kitaf, Guş, Buzurk [66], Gulzerd [67], Giyakam [66, 67], Çiçege zer [94], Gihakê mala melê [32], Sarı çiçek [34], Çekem [37, 85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Eskikale Mahallesi, Karlıca su-Deyrulzafaran yolu, yol kenarı, topraklı yamaç, 37°13'30"K 40°46'45"D, 803 m, 06.04.2018, M.Kılıç.

Kullanılan kısım: Çiçek, tohum, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

- a) Romatizmalı hastalıklarda bitkinin toprak üstü kısmı lapa haline getirilip romatizmalı alana konur (Yusuf DEMİR, Cevizlik; Esra Rüya DEMİRTEKİN, Nur; Mehmet AKIN, Sultanköy).
- b) Vücuttaki yara ve yanıkların tedavisinde bitkinin tohumu lapa haline getirilip uygulanır (Meral DEMİRCAN, Sultanköy).
- c) Romatizmalı hastalıkların ve ciltte oluşan kızarıkların tedavisinde bitkinin çiçeği bal ile karıştırılarak hastalıklı alana sürülür (Beşir CAN, Yüce).
- ç) Sedef hastalığında bitkinin tohumundan elde edilen yağ hastalıkla alana sürülür (Mehmet Mahsum ÇİMEN, Yüce).

Literatürdeki kullanımları: Çocuğu olmayan kadınlara, bitkinin çiçeği çay gibi demlenip suyu içirilir [94]. Romatizma hastalığına karşı bitkinin toprak üstü kısımları, yumurta akı ve şap ile birlikte bir miktar bala karıştırılarak hastalıklı bölgeye haricen uygulanır [32]. Prostat hastalıklarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip suyu içilir [34]. Yaralara ve sivilcelere karşı bitkinin çiçekleri kurutulduktan sonra hayvan yağı ile karıştırılarak merhem haline getirilir ve haricen kullanılır [37]. Tüm bitki, iç yağı ile karıştırılarak merhem haline getirilir ve haricen romatizma ağrıların azaltılmasında kullanılır [85].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki polifenolikler (ariltetralin liganı, podofiyloyoksin, 6-methoksiyodofiyloyoksin ve β-peltatin) içermektedir [260].

4.1.24. Malvaceae

4.1.24.1. *Alcea acaulis* (Cav.) Alef., Oesterr. Bot. Z. 12: 251 (1862).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi
Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler
Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı
Aile : Malvaceae / Ebegümeçigiller
Cins : *Alcea* / Hatmi

Habitat : Çorak yerler, nadas tarlalar, kayalık yamaçlar.
Çiçeklenme : Nisan-Mayıs.
Yükseklik : 400-730
Element : İran-Turan.
Tehlike kategorisi : DD.
Türkiye Dağılımı : Gaziantep, Şanlıurfa.



Şekil 4.1.24.1.1. *Alcea acaulis*. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Hiro Yöresel isimler: Hiro (K), Ğıtmıye (A), Ntaptso (S).	Kullanım kodu: İIA1 Kullanım amacı: Tıbbi bitki
--	--

Literatürdeki diğer adları: Heru, Anervans [66], Hıro [67], Pıçek [37].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Acar Mahallesi üstü mevki, kayalık step alanlar, 37°18'04"K 40°42'21"D, 730 m, 21.04.2018, M.Kılıç 174.

Kullanılan kısım: Yaprak, çiçek.

Kullanım şekli:

a) Öksürük ve soğuk algınlığı giderici olarak bitkinin çiçekleri süt ile kaynatılıp içilir (Nurcan DABAKOĞLU, Nurten CEYLAN 13 Mart; Cihat ERGEN, Çabuk; Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Sevda ATLI, Eryeri; Fuat YILDIRIM, Gökçe; Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Sevgi ENEZ, Emine ELALMIŞ, Emine SÖZEN, Kabala; Lokman CEYLAN, Kayacan; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Leman BİSEN, Latifiye; Ayşe ÖZDEMİR, Ayşe AKBALI, Medrese; Mehmet Münir MUNGAN, Sıraç MUNGAN, Savurkapı; Aydın ERAKMAN, Teker; Necla VARLIK, Necmi TIRPAN, Yenişehir).

b) Bronşit hastalığı için bitkinin çiçek kısmı çay gibi demlenerek içilir (Nurdan ÖZALTUN, 13 Mart; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Hatice NURDAĞ YÜCESOY, Latifiye; Ayşe AKBALI, Medrese; Hasan AYAN, Sultanköy; Mansur UĞURGEL, Şar; Gülsüm KÖYAN, Şehidiye; Şeyma ERAKATAY, Ulucami).

c) İltihaplı hastalıklarda bitkinin çiçek kısmı kaynatılarak suyu içilir (Tenzile ÜTMÜ, 13 Mart).

ç) Bronşit hastalığı için bitkinin çiçek kısmı süt ile kaynatılarak içilir (Faruk ÇOLTO; Cevizpınar; Nazlı ATAÖZCAN, Pınar ANDİNÇ, Ortaköy; Nurullah TATLIDEDE, Şehidiye; Necmi TIRPAN, Yenişehir).

d) Boğaz ağrısı için bitkinin yaprakları süt ile kaynatılarak içilir (Gülcan TARHAN, Ensar; Lokman CEYLAN, Kayacan; Berna DİLMEN, Nur; Betül AŞLAMACİER, Şehidiye).

e) Karaciğer sirozuna ve nezleye karşı bitkinin çiçekleri kaynatılıp suyu içilir (Ayşe CEBE, Gökçe).

f) Grip ve öksürük tedavisinde bitkinin çiçekleri çay gibi demlenerek tüketilir (Cemile ÇELİK, Gökçe; Abdurrahman MUNGAN, Kayacan; Fatime BİSEN, Latifiye; Emine ARSLAN, Ortaköy).

g) Vücuttaki ödemi atmak için bitkinin çiçekleri çay gibi demlenerek suyu içilir (Seher KAYA, Gül; Halil İbrahim ALTINTERİN, Savurkapı).

ğ) Astım hastalığında bitkinin çiçekleri su içinde veya süt içinde kaynatılıp içilir (Sevda ATLI, Eryeri; İnes YILDIRIM, Gökçe; Gülsüm ELÇİBOĞA, Tuğba ELBAN, Mukaddes İLAN, Kabala; Pınar ANDİNÇ, Ortaköy; Fatma MUNGAN KILIÇ, Yenişehir).

Literatürdeki kullanımları: Bitki taze iken hayvan yemi olarak kullanılır [37].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki fenol bileşikler içerir [261].

4.1.24.2. Alcea setosa (Boiss.) Alef., Oesterr. Bot. Z. 12: 255 (1862).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Malvaceae / Ebegümeçigiller

Cins : *Alcea* / Hatmi

Habitat : Çalılık ve 700 m.'den yukarı uçurumlar.

Çiçeklenme : Nisan-Temmuz

Yükseklik : 500-700

Element : Akdeniz.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Amasya, Bursa, Hatay, İstanbul, İzmit.



Şekil 4.1.24.2.1. Alcea setosa. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Hitmiyeçiçeği	Kullanım kodu: IIA1
Yöresel isimler: Hiro (K), Ğıtmıye (A), Ntapso (S).	Kullanım amacı: Tıbbi bitki

Literatürdeki diğer adları: Hatmi çiçeği [8, 11], Yabanifatmagül [11], Karafatma [11, 115], Hıtmıye, Hiro [20, 45], Hatmi [11, 97, 115, 117], Gülfatma [64], Anervans, Hîlor, Toleke, İro, Hêrû, Hevur, Hira, Hûri, Hûrîn, Hurûn, Govik, Hermele [66], Hêro, Hîro, Ğetmî [66, 67], Hatmiyyi [117].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Ambar Mahallesi, Mahalle girişi mevki, yol kenarı tarla, 37°09'01"K 40°57'08"D, 516 m, 08.04.2018, M.Kılıç 167.

Kullanılan kısım: Yaprak, çiçek, meyve.

Kullanım şekli:

- a) Astım ve öksürük hastalıklarında bitkinin çiçeği kaynatılıp suyu içilir (Hedo AKBAŞ, Acar; Ramazan TEMEL, Aran; Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Şemsettin ATEŞ, Eskikale; Kemal ACAY, Göllü; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy; Baran BABUR, Sultanköy; Ömer DEĞER, Yolbaşı; Abdulfafur ETE, Yukarıyeniköy; Selma ADSAN, Yüce).
- b) Nezle tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Abdülkadir DEMİR, Boztepe; Mahmut DURAN, Sultanköy; Aynur AKBULUT, Yenişehir).
- c) Öksürük kesici olarak bitkinin çiçeği kaynatılıp suyu içilir (Hamza ATAÇ, Çağlar; Naile AYDIN, Hatunlu; Umut TELİMEN, İstasyon; İbrahim YOLDAŞ, Nur; Ahmet ADAM, Ortaköy; Hasine MUNGAN, Savurkapı; Basri AKIN, Sultanköy; Şeyhdavut BULUT, Yayla; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).
- ç) Soğuk algınlığında bitkinin çiçekleri çay gibi demlenerek suyu içilir (Hanım GÜZEL, Çayırpınar; İsmail ARİ, Çukuryurt; Naile AYDIN, Hatunlu; Furkan KAPAN, Sultanköy; Zübeyde AKTÜRK, Tozan).
- d) Soğuk algınlığı tedavisinde bitkinin çiçeği ile dardağan (Tlok, gingires, gernuso) bitkisinin çiçeği çay gibi demlenerek suyu içilir (Mahmut EDİZ, Dara)-(Karışım 8).
- e) Mide hastalığında bitkinin çiçeği dövülerek hap haline getirilir ve yutulur (İsmail EDİZ, Dara).
- f) İshal kesici olarak bitkinin çiçeği kaynatılarak suyu içilir (Mehmet Zahir KAPAN, Eroğlu).
- g) Öksürük ve soğuk algınlığı giderici olarak bitkinin çiçekleri süt ile kaynatılıp içilir (Azize KAYA, Güneyle; Atman ÖZDAŞ, Höyükü; Davut ERKAN, Ofis).
- ğ) Nefes darlığı ve astım hastalığının tedavisinde bitkinin çiçekleri kaynatılıp suyu içilir (İbrahim EKİN, Gurağaç; Aynur BABUR, Sultanköy; Şeyhdavut BULUT, Yayla; Abidin NAYIR, Yaylacık).
- h) Diyabet hastalığında bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (İbrahim EKİN, Gurağaç).
- ı) Balgam söktürücü ve öksürük kesici olarak bitkinin yaprak ve çiçekleri çay gibi demlenerek suyu içilir (Necati AYDIN, İstasyon).
- i) Bronşit ve grip hastalıklarının tedavisinde bitkinin çiçekleri çay gibi demlenerek tüketilir (İbrahim ATIŞ, Sakalar; Salih BABUR, Baran BABUR, Sultanköy).
- k) Vücuttaki ödemi atmak için bitkinin çiçekleri çay gibi demlenerek suyu içilir (Seher KAYA, Gül; Halil İbrahim ALTINTERİN, Savurkapı).

D) Karaciğer sirozuna ve nezleye karşı bitkinin çiçekleri kaynatılıp suyu içilir (Ayşe CEBE, Gökçe).

Literatürdeki kullanımları: Bitki bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilir [8, 64]. Bitkinin kökleri ve tomurcukları tıbbî hatmi yerine kullanılır [13]. Göğüs yumuşatıcı ve üst solunum yolu rahatsızlıklarına karşı bitkinin çiçekleri çay gibi demlenip suyu içilir. Astım için bitkinin petalleri ezilip süt ile karıştırılarak içilir. Saçların çabuk uzaması için yaprakları ezilip saç derisine sürülür. Öksürük kesici olarak bitkinin çiçekleri kaynatılıp içilir [11]. Öksürük ve nezle tedavisinde bitkinin kurutulmuş çiçekleri kaynatılıp içilir. Bitkinin kurutulmuş meyveleri dövülerek veya çiçekleri ıslatılan saça sürülür, saçları boyadığı gibi saç uzamasında sağlar. Yara iyileştirici olarak bitkinin kökleri ezilip haricen kullanılır. Sancı için bitkinin çiçekleri nane ile karıştırılır ve kaynatılıp içilir. Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır [20, 45]. Balgam söktürücü, idrar söktürücü ve cilt yumuşatıcı olarak bitkinin yaprakları çay gibi demlenip suyu içilir [97]. Astım tedavisinde bitkinin çiçekleri ezilip süt ile karıştırılıp kullanılır [115]. Solunum hastalıklarına karşı bitkinin çiçekleri kaynatılıp, suyu içilir [117].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki fenol bileşikler içerir [261].

4.1.24.3. *Alcea striata* subsp. *striata* (DC.) Alef., Oesterr. Bot. Z. 12: 253 (1862).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Malvaceae / Ebegümeçigiller

Cins : *Alcea* / Hatmi

Habitat : Uçurumlar, tarlalar, taşlı yerler.

Çiçeklenme : Mayıs-Temmuz

Yükseklik : 0-1000

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Antalya, Diyarbakır, Elazığ, Siirt, Şanlıurfa.



Şekil 4.1.24.3.1. Alcea striata subsp. striata. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Yivlihatmi Yöresel isimler: Hiro (K), Ğıtmıye (A), Ntaptso (S).	Kullanım kodu: IIA1 Kullanım amacı: Tıbbi bitki
---	--

Literatürdeki diğer adları: Hiro [20, 22, 31, 32, 37, 79, 83, 85, 167], Park çiçeği [83], Hıtmıye [20, 45], Hatmi [22, 167], Anervans, Hêro, Hîlor, Toleke, İro, Hêrû, Hevur, Hira, Hûri, Hûrîn, Hurûn, Govik, Hermele [66], Hira, Hîro [66, 67], Beyrek, Darbeyrek, Darhiro, Darhiru, Heru, Hiru, Hıtmıyê, Ntaptso [32], Ğıra [37, 85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Kotek Mahallesi, Artuklu-Nusaybin karayolu, Karlıca su tesislerini 500 m geçince, yol kenarı, kayalık yamaçlar, 37°17'07"K 40°46'33"D, 741 m, 15.04.2018, M.Kılıç 171.

Kullanılan kısım: Yaprak, çiçek.

Kullanım şekli:

a) Öksürük hastalıklarında bitkinin çiçeği kaynatılıp suyu içilir (Servet ÇOKAN, Avcılar; Yusuf DEMİR, Cevizlik; Kübra ELİK, Nur; Ruken BİLGİÇ DURMAZ, Yenişehir).

b) Öksürük hastalığı için bitkinin çiçek kısmı süt ile kaynatılarak içilir (Rıdvan BÜYÜK, Çıplaktepe).

c) Balgam söktürücü ve öksürük kesici olarak bitkinin yaprak ve çiçekleri çay gibi demlenerek suyu içilir (Necati AYDIN, İstasyon).

ç) Nefes darlığı ve astım hastalığının tedavisinde bitkinin çiçekleri kaynatılıp suyu içilir (İbrahim EKİN, Güragaç; Aynur BABUR, Sultanköy; Şeyhdavut BULUT, Yayla; Abidin NAYIR, Yaylacık).

d) Soğuk algınlığında bitkinin çiçekleri çay gibi demlenerek suyu içilir (Hanım GÜZEL, Çayırpınar; İsmail ARI, Çukuryurt; Naile AYDIN, Hatunlu; Furkan KAPAN, Sultanköy; Zübeyde AKTÜRK, Tozan).

e) Bronşit ve grip hastalıklarının tedavisinde bitkinin çiçekleri çay gibi demlenerek tüketilir (İbrahim ATIŞ, Sakalar; Salih BABUR, Baran BABUR, Sultanköy).

Literatürdeki kullanımları: Solunum hastalıklarına karşı bitkinin çiçekleri kaynatılıp suyu içilir [31, 79]. Öksürük kesici olarak bitkinin çiçekleri çay gibi demlenip suyu içilir. Bitki park ve bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilir [83]. Öksürük ve nezle tedavisinde bitkinin kurutulmuş çiçekleri kaynatılıp içilir. Yara iyileştirici olarak ise bitkinin kökleri ezilip haricen kullanılır [20, 45]. Öksürük kesici, bronşit ve balgam söktürücü olarak bitkinin çiçekleri kullanılır [22]. Boğaz, bademcik iltihabı ve üst solunum yolu iltihabına karşı bitkinin çiçekleri, süt ile kaynatılıp içilir. Astım, bronşit ve öksürük kesici olarak bitkinin çiçekleri kaynatılıp içilir. Kansere karşı bitkinin beyaz petalleri kaynatılıp içilir. Çıban tedavisinde, bitkinin kökü arpa unu ile lapa haline getirilir ve haricen uygulanır. Yılan sokmasına karşı bitkinin kökü arpa unu ile lapa haline getirilir ve haricen uygulanır veya çiçekleri süt ile kaynatılıp, haricen uygulanır. Tansiyon yüksekliğinde çiçekli tomurcuklar kaynatılıp, kına ile yoğrulup başa sürülür. Burun kanamalarına karşı ise bitkinin çiçekleri kurutulup toz haline getirilir ve bu halde buruna çekilir [32]. Öksürük ve bronşite karşı bitkinin çiçekleri süt ve şeker ile kaynatılıp içilir [37]. Soğuk algınlığı ve balgam söktürücü olarak bitkinin yaprak ve çiçekleri kaynatılıp içilir [167]. Öksürüğe ve soğuk algınlığına karşı bitkinin çiçekleri kaynatılıp veya süt ile kaynatılıp içilir. İltihap giderici ve adet söktürücü olarak bitkinin gövde kabukları kaynatılıp, bir hafta boyunca hergün bir bardak suyu içilir [85].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki fenol bileşikler içerir [261].

4.1.24.4. Malva neglecta Wallr., Syll. Ratisb. 1: 140 (1824).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Alt sınıf : Magnoliidae / Manolya alt sınıfı

Aile : Malvaceae / Ebegümeçigiller

Cins : *Malva* / Ebegümeçi

Habitat : Step, tarlalar, yol kenarları, çorak yerler.
Çiçeklenme : Mayıs-Ağustos.
Yükseklik : 0-2000
Element : Bilinmiyor.
Tehlike kategorisi : LC.
Türkiye Dağılımı : Adana, Amasya, Artvin, Gaziantep, Karabük, Karaman, Kars, Kayseri, Konya, Nevşehir, Samsun, Sivas, Şanlıurfa, Tekirdağ, Uşak.



Şekil 4.1.24.4.1. Malva neglecta. Genel, yaprak ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Çobançöreği	Kullanım kodu: IA1, IIA1.
Yöresel isimler: Tolık (K), Ğıbbesê, Ğıbbezê (A), Tolkê (S).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Karagöz ebegümeçi [8], Küçük ebegümeçi [8, 13], Ebegümeçi [8, 13, 22, 83, 91, 224], Kömeç [13, 79, 83], Ale gömeri, Develangır, Develik, Devetabanı, Ebe gömeçi, Ebe gümeç, Ebe kömeç, Ebem kömeçi, Ebomeç, Ebumeçi, Eli gümeç, Emen kömeçi, Evem kömeçi, Gaba, Gaba gömeç, Gomeç, Gömeç, Hamaylık, İlmik Kazankarası, Paçık, Pencer, Saracak, Tebük, Tolık [8], Tolık [19, 32, 46, 83, 262], Toluk, Hibbes, Tıbbayka, Tabaknunu [20, 45], Tolık [22, 66], Ebe gömeçi, Ebem gömeçi [23, 91], Tolga küvi, Tolga badinga [81], Pıke, Meliçikane [66], Pepeçevre, Tolika derevîn, Viloke, Ğanzek [67], Tarek, Toleke, Vasê veroc, Ğamazek [66, 67], Tolk [144], Tolkê, Ğıbbes, Ğıbbez [32], Hibbazz [117], Nankiçuki, Tulik [234], Ebekömeçi, Ebemgümeçi [13, 224].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Kumlu Mahallesi, Mahalle içi mevkii, Dere kenarı, 37°10'18"K 40°44'17"D, 521 m, 15.04.2018, M.Kılıç 171.

Kullanılan kısım: Yaprak, gövde, tohum, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin yaprakları taze olarak salata yapılıp veya bulgur ile haşlanarak yemeği yapılıp tüketilir (Erol ORAL, 13 Mart; Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe; Ferhan EDİZ, Dara; Yusuf ÇELİK, Gökçe; Mehmet Hadi DÖLEK, Göllü; Azize KAYA, Güneyli; Tahir DURMAZ, Ferha KAZAK, Kabala; Şeyhmuz DEĞER, Karademir; Faysal ADIN, Konaklı; Sidar ÇELİK, Kotek; Ferhat ÇALIŞKAN, Kuyulu; M. Enes AKBAŞ, Zübeyir GÜNEŞ, Nur; Mehmet Şekip ÖZMEN, Ofis; Ahmet ADAM, Ortaköy; Şeyhmus SİNCAR, Saadet TELİMEN, Yenikapı; Necla VARLIK, Yenişehir; Ömer DEĞER, Yolbaşı).

b) Kadın hastalıkları tedavisinde bitkinin yaprakları haşlanıp, lapası karın bölgesine sarılır(Nurcan DABAKOĞLU, 13 Mart; Fethiye ÖNCEL, Gül; Sevda ATLI, Eryeri; Berat DEĞER, Karademir; Kevser ŞEN, Kotek; Hilal ASLAN, Necmettin; Şerif GÜR, Sultanköy; Umut ADSAY, Yalım; Semra DEMİR, Meryem ACAR, Yenişehir).

c) Bitkinin yaprakları soğan ve yumurta ile kavrularak tüketilir (Nurcan DABAKOĞLU, Nurten CEYLAN, Nurdan ÖZALTUN, İlyas BORAN, 13 Mart; Abdülkadir ÖNCEL, Bağlıca; Abdülsatır BAĞ, Buğday; İsmail EDİZ, Dara; Fehime BEGEÇ, Mehdiye KAPAN, Eroğlu; Kemal ACAY, Göllü; İbrahim EKİN, Güragaç; Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Mahmut ARİ, Haydar; Atman ÖZDAŞ, Höyükli; Bahar ŞİMŞEK, İstasyon; Sevgi ENEZ, Emine ELALMIŞ, Kabala; Medet ACAY, Konaklı; Abdurrahim ACAR, Kuyulu, Şeyhmuz ERMANOĞLU, Küçükköy; Büşra GÜNERİ, Latifiye; Dilan AYKURT, Necmettin; Mahmut KAVAL, Nur; Havvas AYDIN, Nurköy; Hüsnügül KUNTAY, Davut ERKAN, Ofis; Pınar ANDİNÇ, Ortaköy; İbrahim ATIŞ, Sakalar; Deniz BUDAK, Saraçoğlu; Mehmet Münir MUNGAN, Savurkapı; Cemal AYDIN, Sulak; Mehmet Ali BAYSAL, Sultanköy; Ayhan ARUN, Tandır; Şeyma ERAKATAY, Ulucami; Şeyhmus ELİK, Yardere; Şeyhdavut BULUT, Yayla; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı; Ruken BİLGİÇ DURMAZ, Türkan DUYAN, Yenişehir; Abdusselam ALTUNKAYNAK, Yukarıyadınlı; Beşir CAN, Mehmet AY, Yüce).

ç) Metabolizma hızlandırıcı olarak bitkinin yaprak ve dalları kaynatılarak suyu içilir (Yüksel DEMİR, Özge ALTUNTAŞ, 13 Mart; Bahar ŞİMŞEK, İstasyon).

d) Bağırsak temizleyici olarak bitkinin toprak üstü kısımları yemek olarak tüketilir (Cemal İLHAN, Ahmetli; Abdülsatır BAĞ, Buğday; Necati AYDIN, İstasyon; Şükrü ÇAKMAK, Yaylı; Hanife AKIN, Yüce).

- e) Kadın rahim hastalıklarında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılarak suyu içilir, lapası ise bir tülbent yardımıyla karın bölgesine sarılır (Hasret AY, Akbağ; Fethiye ÖNCEL, Gül; Dilan AYKURT, Necmettin; Metin GÜR, Sultanköy; Selma ADSAN, Yüce).
- f) Siğil giderici olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılarak suyu siğil olan bölgeye damlatılır. Bu işlem siğiller kaybolana kadar tekrar edilir (Tekin İLERİ, Akıncı).
- g) Romatizmalı hastalıklarda bitkinin yaprakları yemek olarak tüketilir veya yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Ramazan TEMEL, Helin PAÇ, Aran; Melle Abbas, Elmabahçe; Dilek ERTEN, Nur; İbrahim Şahin GÜN, Ofis; Betül AŞLAMACİER, Şehidiye; Leyla ACU, Yayla).
- ğ) Sarılık hastalığı için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Şeyhmuz CAN, Boztepe; Sercil İNAN, Yaylı; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).
- h) Ağrı kesici olarak ve metabolizma düzenleyici olarak bitkinin toprak üstü kısımları soğan ve yumurta ile kavrulup tüketilir (Sabri GÜZEL, Çayırpınar; Bilal YILDIRIM, Nur; Halil ECEVİT, Yenice).
- ı) Karaciğer hastalıklarının da bitkinin toprak üstü kısımları yemek olarak tüketilir (Berfin HAZAR, Çiftlikköy; Erdal KAYGIN, Abdurrahman YAKAK, İstasyon; Ruken ÇERİ, Ofis).
- i) İdrar yolları enfeksiyonlarında bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Ferha ARSLAN, Çalışlı; Meral MUTLU, Diyarbakırkapı; Ceyda KARTAL, Ofis; Betül AŞLAMACİER, Şehidiye).
- j) Kanser hastalıklarının tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılarak suyu içilir (İhvan EROĞLU, Diyarbakırkapı; Ceyda KARTAL, Ofis; Erdal KARADENİZ, Yenişehir).
- k) İltihaplı hastalıklarda bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir veya yemeği yapılarak tüketilir (Mehdiye KAPAN, Eroğlu; Gazali DERİN, Eryeri; Kemal ACAY, Göllü; Ayşe AKBALI, Medrese; Kübra ÇALHAN, Cansu ANLAYIŞLIOĞLU, Savurkapı).
- l) Bitkinin yapraklarından sarma ve börek yapılarak tüketilir (Fethiye ÖNCEL, Gül; Zafer SOYSAL, İstasyon; A. Hamit DEĞER, Ofis; Gülistan ERGÜN, Saraçoğlu; Sıraç MUNGAN, Savurkapı; Ekrem EMAN, Mahmut DURAN, Sultanköy; Mansur UĞURGEL, Şar; Betül AŞLAMACİER, Şehidiye; Mehmet ÇUR, Yayla; Canan ÖZGÜN, Yenişehir).

- m) Ağız yarası, diş ağrısı ve tansiyon için bitkinin yaprakları yemek yapılarak tüketilir veya yaprakları kaynatılıp suyu ile gargara yapılır (İbrahim EKİN, Gurağaç).
- n) Üst solunum yollarındaki iltihaplı hastalıklarda bitkinin toprak üstü kısımları soğan ve yumurta ile kavrulur ve tüketilir (Naile AYDIN, Hatunlu).
- o) Mide şişkinliğini gidermede bitkinin yaprakları çiğ olarak veya kavrulur ve tüketilir (Halil ERMİŞ, Buğday; Abdurrahman MUNGAN, Kayacan; Özlem AY, Savurkapı).
- ö) Soğuk algınlığı ve mide şişkinliğine karşı bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Murat MUNGAN, Kayacan; Serkan İNAL, Yaylı).
- p) Kansızlık ve kan temizleyici olarak bitkinin toprak üstü kısımlarından yapılan yemek tüketilir (Narin ÇELİK, Pelda ŞAHİN, Nur).
- r) Böbrek hastalıklarında bitkinin yapraklarından yapılan yemek tüketilir (Hüsnügül KUNTAY, Ofis; Mehmet USANMAZ, Yalın).
- s) Saç dökülmesine karşı bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu ile saçlar yıkanır (Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe; Nazlı ATAÖZCAN, Pınar ANDİNÇ, Ortaköy).
- ş) Burun tıkanıklığı rahatsızlığında bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (İbrahim UĞUR, Sultanköy).
- t) Nazardan korunmak için bitkinin tohumları yakılarak koklanır (Meryem NAS, Yenişehir).
- u) Kadın hastalıklarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları ile arpa (Ceh, işeir, siğore) bitkisinin tohumu ve süt karıştırılarak merhem yapılır ve karın bölgesine sürülür (Sultan CAN, Yüce)-(**Karışım 9**).

Literatürdeki kullanımları: Çıban, soğuk algınlığı ve karın ağrısı için bitki kullanılır [118]. Solunum, sindirim sistemi tahrişlerinde ve iltihaplarında koruyucu olarak yaprakları kaynatılıp ve çay gibi demlenip içilir. Çıban ve yara iyileştirmede bitkinin yaprakları lapa haline getirilip, haricen kullanılır. Gebeliği sonlandırmak için bitkinin dalları kullanılır. Ayrıca genç bitkiler sebze olarak kullanılır [8]. Bitkinin yaprakları yemek yapılarak tüketilir [79, 117]. Bitkinin yapraklı dalları ıspanak gibi pişirilerek yenir [13]. Solunum yolları iltihaplanmalarına karşı bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir. İltihap giderici olarak bitkinin yaprakları kaynatılıp, suyu içilir. Bitkinin toprak üstü kısımları yemek olarak tüketilir. Ayrıca meyveleri çocuklar tarafından soyularak tüketilir [19]. İdrar söktürücü, iltihap kurutucu ve çıban açıcı olarak bitkinin kurutulmuş toprak üstü kısımları kullanılır. Ayrıca bitkinin toprak üstü kısımları gıda olarak tüketilir [83]. Böbrek taşı rahatsızlığında bitkinin

toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir. Gebelerde sancı dindirici olarak yaprakları kaynatılıp içilir. Hastalıktan dolayı zayıflamaya ve mide ağrısına karşı toprak üstü kısımları tüketilir. Toprak üstü kısımları yemek yapılarak tüketilir. Ayrıca meyveleri ile çocuklar oyun oynarlar [20, 45]. Bitkinin yaprakları sebze olarak tüketilir [22]. Bitkinin yaprakları sebze olarak ve yemek yapılarak tüketilir. Boğaz ağrılarında karşı bitkinin yaprakları ve yeni açan çiçekleri kaynatılıp, gargara yapılır. Bitki mide ve bağırsakların düzenli çalışmasında tüketilir. Kökü ise kaynatılıp, boğaz ve bademcik iltihaplarını gidermede kullanılır [23]. Yaralar için bitkinin taze yaprakları ezilip, haricen kullanılır. Mide ağrılarında karşı ise toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir [81]. Bağırsak iltihabı, eklem ve mide ağrılarında karşı bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, suyu içilir. Romatizmal hastalıklar ve iltihaplarda bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, haricen kullanılır [144]. Kalp-damar ve diş eti iltihaplarına karşı yapraklı dalları kaynatılıp içilir. İdrar yolu iltihabında toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir. Kandaki yağlanmayı önlemek için yapraklar zeytinyağında kavrulup tüketilir. Rahim iltihabı ve kadın hastalıklarında karşı bitki kaynatılıp, vajina bölgesi suyu ile yıkanır. Şeker hastalığına karşı çiğ olarak yenir. Yüksek tansiyona karşı saplı yaprakları kaynatılıp içilir. Vücuttaki şişmelere karşı yaprakları lapa haline getirilip, haricen kullanılır. Bağırsak rahatsızlıklarında karşı ise kökleri kaynatılıp, suyu içilir [32]. Kadın hastalıkları ve kadınlarda kısırlığa karşı bitkinin kökleri kaynatılıp içilir. Burun tıkanıklığı, mide ülseri ve halsizliğe karşı bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir. Hemoroit ve baş ağrısına karşı yaprakları kaynatılıp içilir. Bağırsak iltihabı ve yumuşatıcı olarak bitkinin toprak üstü kısımlarından yemek, yapılarak tüketilir. Ayrıca olgunlaşmamış meyveleri yenir [91]. Kurt düşürücü olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir [262]. Adet sancısını kesmek ve gebe kalmak için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, suyu içilir [234]. Yara iyileştirmek için bitkinin tüm kısımları kaynatılıp, haricen kullanılır. Antihipertansif, öksürük, gastrointestinal bozukluklar, romatizma, kısırlık, idrar iltihapları, kanser, diyabet hastalığı, yüksek kolesterol, antiinflamatuvar, idrar iltihapları ve karın ağrısına karşı bitkinin tümü veya toprak üstü kısımları çay gibi demlenip, yemeklerden sonra bir bardak içilir [46]. Balgam söktürücü, boğaz ağrısı, astım ve bronşit için bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları pişirilerek tüketilir [224].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki müsilaj, glikoz ve pektin taşımaktadır [8]. Bitki fenolikler (Malik ve 4-OH benzoik asitler), uçucu yağ ve yağ asidi içermektedir [263].

4.1.25. Moraceae

4.1.25.1. *Ficus carica* subsp. *carica* L., Sp. Pl. 1059 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Moraceae / Dutgiller

Cins : *Ficus* / İncir

Habitat : Açık alanlar, karışık ormanlar, taşlı yamaçlar, vadiler, kaya oyukları.

Çiçeklenme : Mart-Eylül.

Yükseklik : 20-1770

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Antalya, Aydın, Bilecik, Elazığ, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kastamonu, Kırklareli, Malatya, Muğla, Ordu, Sinop, Trabzon, Zonguldak.



Şekil 4.1.25.1.1. *Ficus carica* subsp. *carica*. Genel ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: İncir Yöresel isimler: Hejir, Rışık, Zerdık (K), Tin (A), Têno (S).	Kullanım kodu: IA4, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
---	---

Literatürdeki diğer adları: İncir meyvesi, İncir yaprağı [8], İncir boğası, Erkek incir [14], Dağ inciri [79], Kerik [79, 83, 167], Hejir [19], Hajir [83], İncir [11, 13, 28, 35, 83, 88, 97, 167, 200], Yemişen [11], Yemiş [11, 35, 88], Bardak incir [203],

Cil, Encil, Encilî, Encîr, Hencir, Incil, İncili, İncire, Kiras, Hêjîr, Hejir, Henjîr [66, 67], Tin [117], Heicir [85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mayıs-Ağustos.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Cevizpınar Mahallesi, Nehruk Sokak Mevkii, taşlı yamaç, 37°21'50"K 40°45'21"D, 1087 m, 23.04.2018, M.Kılıç 177.

Kullanılan kısım: Meyve, yaprak (salgı).

Kullanım şekli:

a) Bitkinin meyvesinden reçel yapılarak, çerez olarak veya taze iken tüketilir (Ahmet SOYSAL, 13 Mart; Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; A. Hamit DEĞER, Şükrü AYDEMİR, Ofis; Abdülkadir AKIN, Özlüce; Mansur UĞURGEL, Şar; Murat BEYAZITOĞLU, Gurbet EZİN, Mehmet ERKAR, Yalım; Beşir CAN, Yüce).

b) Bitkinin yaprağından salgılanan süt, mayalamada kullanılır (Şeyhmuz ATAÇ, Çağlar; Selman YILDIRIM, Sakalar).

c) Arı sokmasına karşın bitkinin yaprağından elde edilen süt sokulan yere sürülür (Abbas BALBAY, Kabala).

ç) Nasır tedavisinde bitkinin yaprağından elde edilen süt sıvısı nasırlı olan yere damlatılır (Sevgi ENEZ, Kabala).

d) Siğil tedavisinde bitkinin yaprağından elde edilen süt siğilli bölgeye uygulanır (Ayşe ÖZDEMİR, Medrese; Kübra ELİK, Nur).

e) Felç ve tansiyon gibi hastalıkların tedavisinde bitkinin meyvesi tüketilir (Hilmi ŞAHİN, Özlüce).

f) Mide ve bağırsak hastalıklarının tedavisinde bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Veysi ACIBUCA, Yenişehir; Cahit CAN, Yüce).

g) Erkek ve kadın hormonlarının sağlıklı çalışmasını sağlamak için bitkinin meyvesi tüketilir (Abdullah BAŞ, Yüce).

ğ) Mantar hastalıklarının tedavisinde bitkinin meyve kısmından elde edilen "süt" hastalıklı alana sürülür Mehmet Ali TUTAŞI, Cumhuriyet).

Literatürdeki kullanımları: Çocuklarda müshil olarak bitkinin meyvesi çay gibi demlenip veya şurup olarak kullanılır. Siğil tedavisinde sütü haricen kullanılır. Çıban olgunlaştırmasında ve delinmesinde ise taze yaprak lapa halinde haricen kullanılır. Yumuşatıcı ve yatıştırıcı olarak bitkinin yaprağı kullanılır. Çıban ve basur tedavisinde bitkinin yaprağı kaynatılıp, çıban için haricen, basur için ise içilir [8]. Çıban, yara ve termiye tedavisinde bitkinin meyvesi ateşte közlenir, kömür gibi olunca zeytinyağı ile dövülür ve haricen kullanılır [14]. Bitki meyvesinden elde

edilen süt, yoğurt mayalamada kullanılır. Yüzdeki yaraları ve sivilceleri iyileştirmek için bitkinin genç dalları nohut büyüklüğünde kesilerek boyuna kolye şeklinde takılır [79]. Sütten kelek yapmak için bitkinin sütü kullanılır [13]. Bitkinin meyveleri kuru veya taze olarak tüketilir [19, 83]. Sakıran olan bölgeye ve siğillerin üzerine bitkinin sütü sürülür. Bitkinin sütü kanser tedavisinde içilir, cilt kanserinde ise haricen kullanılır. Taze yaprakları hamsi yemeğine konulup pişirilir. Bağırsakları yumuşatmak için meyveleri taze olarak yenir ve meyvelerinden reçel yapılır [11]. Diş ağrısında ağrı kesici olarak ve akrep sokmasına karşı bitkinin yapraklarından elde edilen süt haricen kullanılır. Baş ağrısını gidermek için meyvesi ikiye bölünüp haricen kullanılır [200]. İshal ve ülsere karşı bitkinin meyvesi kaynatılıp içilir. Yara iyileştirmede ise meyvesi haricen kullanılır [97]. Bitkinin meyveleri kuru ve yaş halde veya reçel yapılarak tüketilir. Peynir mayalamada yapraklarından elde edilen süt kullanılır [203]. Akrep sokmalarına karşı bitkinin meyvesi sokulan yere üzerine sıkılır [28]. Bitkinin meyvesi yenir veya reçeli yapılarak tüketilir. Siğillerin zerine bitkinin sütü sürülür. Karın ağrısına karşı bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir [35]. Bitkinin meyvesi yenir veya aşure, kompoto yapımında kullanılır. Emziren annelerde sütü bollaştırıcı olarak meyvesi tüketilir. Yaraları iyileştirmede sütü merhem olarak kullanılır [167]. Sindirim sistemi rahatsızlıklarını (kabız vb.) gidermede, bitkinin meyvesi yaş veya kuru şekliyle tüketilir. Sivilce tedavisinde ve cilt yumuşatmada, taze meyve ezilip lapa şeklinde cilde sürülür. Çıban veya basur tedavisinde yaprakları kaynatılıp haricen kullanılır. Diş ağrısına ise sütü damlatılır [117]. Bitkiden elde edilen süt, yoğurt ve peynir mayalanmasında kullanılır [85].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki meyvesi şekerler ve vitaminler (A, B, C) taşımaktadır [8]. Bitki meyvesi fenolik bileşikler (galik asit, klorojenik asit, (-) -epicatechin, şıringa asidi, rutin ve psoralen) ve flavonoid içerir [264].

4.1.25.2. Morus alba L., Sp. Pl. 986 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Moraceae / Dutgiller

Cins : *Morus* / Dut

- Habitat** : Kayalık yamaç, taşlı topraklar.
- Çiçeklenme** : Mayıs.
- Yükseklik** : 500-1000
- Element** : Bilinmiyor
- Tehlike kategorisi** : LC.
- Türkiye Dağılımı** : Adıyaman, Amasya, Artvin, Batman, Bursa, Denizli, Gaziantep, Iğdır, İçel, İstanbul, İzmir, Hakkâri, Malatya, Manisa, Niğde, Sakarya, Sivas, Tekirdağ, Trabzon.



Şekil 4.1.25.2.1. Morus alba. Genel ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Akdut	Kullanım kodu: IA1, IA4, IIA1.
Yöresel isimler: Dara tu, Tu, Tû (K), Tûs (A), Tutso (S).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Dut yaprağı [8], Dut ağacı, İstanbul dutu [13, 29], Ak dut [13, 29, 39], Tut [83], Tu [19, 32, 66, 67], Mora [11], Dut [11, 29, 35, 109, 224], Şêmi, Tî, Tûy, Tîşembî [66], Tifi, Tûkesp [67], Tû, Tûya spî [66, 67], Beyaz dut [29, 35, 39], Du, Tuits, Tutso [32], Haptut [117], Dara tu [85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Ağustos.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Alakuş Mahallesi mevki, otlak alan, 37°08'59"K 40°52'10"D, 515 m, 31.03.2018, M.Kılıç 158-1.

Kullanılan kısım: Yaprak, meyve.

Kullanım şekli:

- Kan yapıcı olarak bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Fethiye ÖNCEL, Gül; Mansur UĞURGEL; Leyla ACU, Yayla).
- Bitkinin yapraklarından sarma yapılır (Fethiye ÖNCEL, Gül; Mansur UĞURGEL, Şar; Betül AŞLAMACIER, Şehidiye; Leyla ACU, Yayla).
- Mide hastalığının tedavisinde bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (İbrahim EKİN, Gurağaç).

ç) Ayak topuğu ağrılarında bitkinin meyvesi lapa haline getirilerek ayak topuğuna uygulanır (Salih BABUR, Sultanköy).

d) Böbrek hastalıklarının tedavisinde bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Mehmet AKIN, Davut CEBE, Yüce).

e) Bitkinin meyvesi çiğ olarak yaş veya kuru şekilde tüketilir (Fethiye ÖNCEL, Gül; Salih BABUR, Sultanköy; Mansur UĞURGEL, Şar; Betül AŞLAMACIER, Şehidiye; Leyla ACU, Yayla; Mehmet AKIN, Davut CEBE, Yüce).

Literatürdeki kullanımları: Ateş düşürücü ve idrar arttırıcı olarak bitkinin yaprakları çay gibi demlenip içilir. Ayrıca ipekböceği yetiştirilmesinde bu bitki kullanılır [8]. Ateş düşürücü olarak meyveleri tüketilir. Meyveleri yaş ve kuru halde yenilir. Dalları çocuklar tarafından sapan yapımında kullanılır. Kuru dalları dayanıklı olduğundan hayvan barınaklarının yapımında kullanılır [19]. Şekeri düşürmek ve bağırsakları rahatlatmak için bitkinin yaprakları kaynatılıp, suyu içilir. Ayrıca bitkinin meyveleri yenir ve reçeli yapılarak tüketilir [11]. Hipoglisemi ve kabızlığa karşı bitkinin meyveleri kaynatılıp, sabah aç karına bir bardak içilir [109]. Ağız ve diş iltihaplanmalarının tedavisi için, meyveden elde edilen şurubu ile gargara yapılır içilir. İshal kesici olarak taze yaprakları çay gibi demlenip içilir. Diş iltihabına karşı, meyvesi tüketilir. Mide ve bağırsak ülserinin tedavisi için, meyvesinden yapılan pekmezi içilir [29]. Bitkinin meyvesi gıda olarak kullanılır. Olgun meyvesi taze ya da kurutulmuş olarak çerez gibi tüketilir [35]. İç organlarda meydana gelen iltihaba karşı bitkinin yaprakları kaynatılıp, günde iki defa aç karına içilir. Diş eti iltihabına karşı bitkinin yaprakları kaynatılıp, suyu ile gargara yapılır. Kabızlık durumunda ise meyveleri tüketilir [32]. Kansızlık için bitkinin meyveleri tüketilir [39]. Sindirim ve bağırsak rahatsızlıklarına karşı bitkinin meyvesi tüketilir. İdrar söktürücü olarak yaprakları çay gibi demlenip içilir. Bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir ayrıca reçel ve pekmez yapımında da kullanılır. Bitki meyvesinin yenildiğinde, çocuklarda zekâ gelişimine fayda sağladığı belirtilmektedir. Ayrıca ağacın dalları çit yapımında ve yakacak olarak kullanılır [117]. Cilt güzelliği ve anne sütü arttırıcı olarak meyveleri tüketilir. Bitkinin taze yapraklarıyla sarma yapılır. Bitkinin meyveleri taze ve kurutulmuş olarak tüketilir. Taze meyvelerinin sıkılması ile elde edilen suyu kaynatılarak pekmez veya pestil yapılır. Bitkinin dal veya gövdesinden buğday dövmede kullanılan, uzun saplı tokmak yapılır. Ayrıca bitkinin dal ve gövdesinden tarlada çift süren atların boynuna takılan boyunluk yapılır [85]. Baş ağrısı, balgam söktürücü, ve karın ağrısına karşı bitkinin kuru meyveleri kaynatılıp tüketilir [224].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki meyvesi yağ asitleri (linoleik asit (% 54,2), palmitik asit (% 19,8) ve oleik asit (% 8,41)) ve mineraller içerir [265]. Bitki meyvesi organik asit (malik asit ve sitrik asit), fenolik bileşikler (klorojenik asit ve rutin), şekerler (fruktoz) ve vitamin C içermektedir [266].

4.1.26. Nitrariaceae

4.1.26.1. *Peganum harmala* L., Sp. Pl. 444 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Nitrariaceae / Üzerlikgiller

Cins : *Peganum* / Üzerlik

Habitat : Çorak yerler, step (bazen tuzlu).

Çiçeklenme : Mayıs-Temmuz.

Yükseklik : 0-1500

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Ardahan, Amasya, Bolu, Burdur, Çanakkale, Denizli, Elazığ, Erzincan, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kastamonu, Kayseri, Konya, Niğde, Şanlıurfa, Van.



Şekil 4.1.26.1.1. *Peganum harmala*. Genel, çiçek ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Üzerlik Yöresel isimler: Hermel (K, A), Harmal (S).	Kullanım kodu: IIA1, VIA6. Kullanım amacı: Tıbbi bitki, tütsü.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Üzerlik tohumu [8], Yabani sedefotu [8, 13], Üzerlik [19, 33, 65, 66, 79, 83, 85, 90, 117, 197, 200, 218], Bogir [79], İlezik, Özellik, Üzerik, Ozerrik, Üzeriyh [13], Boğir, Bohal meleç [83], Nazar otu [13, 218], Harmal [20, 45, 83], Üzerlik otu [199, 222], Hermel, Nezerliğ, Espender, Isperc [66], Espander, Hamek, Helbok, İsfend, Milvanegiya, Sipend, Sipendê efrika, Sipendê afrîkayê, Tizbeya devarî, Uzelik [67], Bogir, Harmel, Vaşê tûzbeyan, Kang [66, 67], Uzellik [37].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Ortaköy Mahallesi, Höyük etrafı mevkii, step, 37°13'32"K 40°46'56"D, 580 m, 17.05.2018, M.Kılıç 158.

Kullanılan kısım: Meyve, toprak üstü kısımlar, tüm bitki.

Kullanım şekli:

a) Nazar ve büyüden korunmak için bitkinin meyveleri tütsü yapılır (Nurcan DABAKOĞLU, Nurten CEYLAN, Tenzile ÜTMÜ, 13 Mart; İsmail EDİZ, Dara; Hüseyin ÖZKAN, Dibektaş; Murat ALPÖZ, Eminettin; Lütfiye KAYA, Kabala; Murat MUNGAN, Kayacan; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy; Songül ALAKUŞU, Necmettin; Deniz DÖYAN, Nur; Mehmet Münir MUNGAN, Savurkapı; Mükrüme YÜCESOY, Şar; Zehra KILINÇ, Ulucami; Neslihan TIRPAN, Necmi TIRPAN, Yenişehir).

b) Baş ağrısı için bitkinin toprak üstü kısımları yakılarak koklanır (Zekeriya EFE, Göllü; Murat MUNGAN, Kayacan; Mehmet Münir MUNGAN, Savurkapı; Duygu KARATAŞ, Şar; Fatma MUNGAN KILIÇ, Şevval DEDE, Yenişehir).

c) Sakinleştirici olarak bitkinin tamamı çay gibi demlenerek tüketilir (Fethiye ÖNCEL, Gül; Fatma MUNGAN KILIÇ, Yenişehir).

ç) Nefes darlığı tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları tütsü yapılarak koklanır (Sevgi ENEZ, Kabala).

d) Böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Fahriye MUNGAN, Kayacan).

e) Baş ağrısı, nazardan korumak ve sakinleştirici olarak bitkinin meyveleri ile çörekotu bitkisinin tohumları birlikte tütsü yapılarak koklanır (Necla VARLIK, Yenişehir)-(Karışım 10).

f) Romatizmalı hastalıkların tedavisinde bitkinin meyvesi yakılarak külü romatizmalı alana uygulanır (Necmi TIRPAN, Yenişehir).

Literatürdeki kullanımları: Kurt düşürücü, adet söktürücü, uyuşturucu, terletici ve yatıştırıcı olarak bitkinin tohumu ve kökü kaynatılıp içilir. Basur tedavisinde tohumlar kavrulduktan sonra tüketilir. Meyveler ipe dizilerek nazarlık yapılır. Nazardan korunmak için tohumları tütsü yapılarak kullanılır [8]. Bitkinin tohumu nazardan korunmak için, toprak üstü kısımları ise tıbbi olarak kullanılır [197]. Ölen kişinin yatağının başında bitkinin tohumları yakılır. Bu işlemin ölen kişinin ruhunu arındırmak için yapıldığı belirtilmiştir [79]. Bitkinin tohumu, evlerde nazardan korunmak için süs yapılarak duvara asılır [19, 37, 79, 85, 117]. Bitkinin tohumu tütsü olarak kullanılır [13]. Bitki mide ağrıları için kullanılır. Diş ağrısı ve çürükler için bitkinin kök kısmı soyularak, kaynatılıp, suyu ile gargara yapılır. Sancı giderici, bağırsak temizleyici ve basura karşı olgun kuru meyvesi kahve gibi öğütülür, kavrulularak yenir veya toz haline getirilerek suya katılarak içilir [83]. Bal arılarının polen ve nektarlarından yararlandığı bitkilerdendir [222]. Bitkinin meyveleri ipe dizilerek süs eşyası olarak kullanılır. Bitkinin meyveleri tespih gibi dizilerek sihir ve nazara karşı evlere asılır [199]. Bitkinin meyveleri ipe dizilerek süs yapımında kullanılır. Nazardan korunmak için ise tohumları tütsü yapılarak kullanılır [20, 45]. Bitkinin meyvesi ipe dizilerek süs bitkisi olarak kullanılır. Nazardan korunmak için bitkinin meyvesi yakılır ve kişi bu dumana tutulur [90]. Nazara karşı bitkinin tohumları tütsülenerek kullanılır [200]. Epilepsiye karşı bitkinin meyveleri dövülüp, bal ile karıştırılarak tüketilir [65]. Nazardan korunmak için bitkinin kök, gövde ve yaprağı tütsü yapılarak kullanılır [33]. Balgam söktürücü, sinir sistemini uyarıcı, sıtma, parkinson, uykusuzluk, saç dökülmesini engelleyici ve egzama hastalıklarına karşı bitkinin tohumu kullanılır. Bitki tohumu, kırmızı boya maddesi olarak kullanılır. Nazardan korunmak için bitki tohumu çok yaygın bir şekilde kullanılır [218].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki tohumu sabit yağ ve alkoloit (harmin, harmalin, harmol ve diğerleri) taşımaktadır [8]. Bitki tohumu uçucu yağ (monoterpen, seskiterpen vb) içermektedir [267].

4.1.27. Orchidaceae

4.1.27.1. Orchis simia Lam., Fl. Franç. ed. 1, 3: 507 (1779).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Orchidaceae / Salepgiller

Cins : *Orchis* / Salep

Habitat : Çimenli tepeler, çalılık, kalkerli topraklar.

Çiçeklenme : Nisan-Mayıs.

Yükseklik : 0-1200

Element : Akdeniz.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Batman, Siirt, Zonguldak, Kastamonu, Antalya, Çanakkale, Denizli, İçel, İzmir, Kocaeli, Kahramanmaraş, Muğla, Sakarya, Samsun, Tekirdağ, Trabzon.



Şekil 4.1.27.1.1. Orchis simia. Genel, çiçek ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Saleppüskülü Yöresel isimler: Selep (K)	Kullanım kodu: IA3, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Salep yumrusu [8], Püsküllü, Tavşantopuğu, Topbaş [13], Salep [13, 22], Orkîdeya çolê, Selep, Kartoluk, Patetok, Şekirno, Nêrgiz, Şerpeze, Giyapetatok, Jelakhar, Salem, Şalem, Selma, Kaniya bibolan [66], Birakuje, Kartolek, Orkîda çolê, Orkîda yabanîye, Salep, Salime, Seleb [67], Laman, Şepirze [66, 67].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Nur Mahallesi, Akres geçiti, Zinnar mevkii, kalkerli yamaçlar, 37°22'25"K 40°39'25"D, 1035 m, 29.03.2018, M.Kılıç 142.

Kullanılan kısım: Yumru

Kullanım şekli:

a) Bitkinin yumruları un haline getirilerek, süt ile karıştırılarak dondurması yapılır ve tüketilir (Mehmet GÜLER, Elmabahçe).

b) Bronşit hastalığında bitkinin yumrularından yapılan salep, içilir (Sevim SOYLU, İstasyon).

Literatürdeki kullanımları: Kuvvet verici ve çocuklarda ishal kesici olarak bitkinin yumrusu (5-10 gr) toz haline getirilip, süt ile kaynatılır ve içilir. Ayrıca gıda olarak kullanılır [8]. Bitkinin yumrularını kurutuktan sonra toz edilip, süt ile kaynatılarak içilir [13]. Şeker hastalığına karşı bitkinin yumrusu kullanılır [22].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki yumrusu nişasta, şekerler (glikoz, früktoz), azotlu maddeler ve müsilaj (glikomannan) taşımaktadır [8].

4.1.28. Papaveraceae

4.1.28.1. *Papaver rhoeas* L., Sp. Pl. 1: 507 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Papaveraceae / Haşhaşgiller

Cins : *Papaver* / Gelincik

Habitat : Tarla, boş yer.

Çiçeklenme : Mart-Ağustos.

Yükseklik : 0-1400

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Amasya, Antalya, Bolu, Çanakkale, Elazığ, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, İçel, İstanbul, Samsun, Tekirdağ, Trabzon.



Şekil 4.1.28.1.1. Papaver rhoeas. Genel ve çiçek görünümü.

<p>Bitkinin adı: Gelincik Yöresel isimler: Bukuzava, Zengılzeva, Kulilka erêba, Kulilkabukuzava, Kulilka sor (K), Ceybuğaten (A), Kırceh, Şuşanê (S).</p>	<p>Kullanım kodu: IA1, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki, boya bitkisi.</p>
--	--

Literatürdeki diğer adları: Gelincik çiçeği [8], Aşotu [8, 13], Alvala, Arıgülü, Börek otu, Çaplançanak, Düğmeli ot, Cagaç, Gelincik mancan, Gelin gülü, Gelinkadm, Gelin otu, Gündüz gülü, Gülgülü, Hüddüdü, İbiççe, İbıbitce, İbıfıccı, Kahma, Kahmacık, Kakma, Kangılız, Kapçık, Kapçık otu, Kapmcak, Kapırcak, Kapurcak, Karagöz, Karakazancık, Köpeklolosı, Malaşa, Mümülü, Titregızım, Tultuk, Vıccı vıccı, Yordanlı [13], Şekşekik, Şekşeko [83], Hehecok [19], Gelin eli [13, 104], Gelincik [13, 44, 91, 97, 104, 199, 203], Ceybuhaten, Şışık [20, 45], Übük [200], Lale [104, 200], Bîtank, Bûkanî, Bûkık, Bûka gulan, Bûkûzava, Gangulî, Giyayê malan, Gulbûk, Halhalanî, Çekçekolek, Şağşağo, Pitpit, Ğışğış, Adarok, Rebenok, Gulmilake [66], Bîtanok, Bûkilindêr, Bvîk, Çareçekli, Gulbûk, Gulenîsan, Gulîba, Gulvilikî, Halhale, Halhalan, Kaseşiken, Kokenar, Kulîlka bûkanî, Kulîsork, Nanûdobir, Patpatok, Pincara şîrîn, Kırkanç, Sorsorik, Sulbenîye, Sûrdeşt, Şekşekok, Vila fıring, Vila katıran, Vila sûrî, Vilika katkato, Ğacilok, Ğaşğaşika kutikan, Ğecîcok [67], Batînok, Bargulik, Bihargulik, Bîk, Bûk, Çekçekok, Gangilok, Giya malan, Gula sûr, Gulemomîte, Kulîlka hespan, Nanbûkan, Nîsanok, Pîpnok, Pîtanok, Kerkaşk, Sersork, Vêyvek, Ğecğecok, Ğilinzer [66, 67], Ceybuğuten, Ğanımok, Keç u kur, Kırceh, Kulilka buk u zava, Kulilka keç u kur, Şuşanê [32], Şakşako [37], Ahmar takiye [117], Nünnük [44].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Yayla Mahallesi, Mahalle yolu mevkii, tarla, 37°26'23"K 40°38'31"D, 998 m, 13.05.2018, M.Kılıç 188.

Kullanılan kısım: Taban yaprak, çiçek, tohum, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Saç güçlendirici olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılarak suyu ile duş alınır (Kemal KOÇ, Akıncı; Aslıya İLHAN, Ambar).

b) Bitkinin taban yaprakları soğan ve yumurta ile kavrulur ve tüketilir (Ramazan TEMEL, Aran; Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Fehime BEGEÇ, Eroğlu; Gazali DERİN, Eryeri; Mansur UĞURGEL, Şar; Beşir CAN, Yüce).

c) Kumaşları boyamada bitkinin toprak üstü kısımları kullanılır (Cengiz ERSAN, Eskikale).

ç) Karaciğer hastalıklarının tedavisinde bitkinin çiçekleri çay gibi demlenerek suyu içilir (Fahriye MUNGAN, Kayacan).

d) Yaraların tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları lapa haline getirilip, uygulanır (Sidar ÇELİK, Kotek; Mehmet AKIN, Davut CEBE, Yüce).

e) Ağrı kesici, sindirim sağlığı, kolesterol ve tansiyon düzenleyici olarak bitkinin tohumu çığ olarak tüketilir (Zübeyir GÜNEŞ, Nur).

f) Astım ve bronşit hastalıklarının tedavisinde bitkinin çiçeği kaynatılıp suyu içilir (Meral ERYILMAZ, Yalım; Mehmet ÇUR, Yayla; Ömer DEĞER, Yolbaşı).

Literatürdeki kullanımları: Yatıştırıcı, öksürük kesici, göğüs yumuşatıcı ve hafif uyutucu olarak bitkinin çiçekleri çay gibi demlenip suyu veya çiçeğinden yapılan şurup (daha etkilidir) içilir. Ayrıca tohumu toz edilip, bal ile karıştırıldığında öksürük kesici olarak tüketilir [8]. Öksürük kesici olarak çiçekleri, yaprakları ise sebze olarak kullanılır. Bitkinin yaprağı çığ olarak salata halinde veya yağ ve yumurta ile kavrulur ve tüketilir [13]. Bitkinin tomurcukları yenilir. Bitkinin çiçek sapından akan süt ile çocuklar tarafından vücudun değişik yerlerinde kırmızı desenler oluşturmak için kullanılır [19]. Çocuklar oyunlarında bitkinin çiçek petallerini kullanırlar. Ellerine kırmızı petallerini kına yaparak kullanırlar. Ayrıca bitki hayvan yemi olarak kullanılır [83]. Bitkinin taze yaprakları börek ve salata yapımında kullanılır. Ayrıca çiçek durumunu çocuklar oyunlarında kullanırlar [199]. Bitkinin yaprak ve çiçeklerinden yemek yapılarak tüketilir. Ayrıca toprak üstü kısımları yemek yapılarak tüketilir [20, 45]. Alerjik durumlar, arı sokması ve egzamaya karşı bitki dövülerek veya kaynatılıp suyu haricen kullanılır [200]. Bitkinin çiçekleri gıda olarak kullanılır [104]. Yatıştırıcı olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir [97]. Bitki evlerde vazolarda süs bitkisi olarak kullanılır. Çocuk oyunlarında bitkinin petalleri, vücuda yapıştırılarak oyun amaçlı kullanıldığı belirtilmiştir [203]. Bitki

genç halde iken yemeği yapıp tüketilir [91]. Astım hastalığına karşı bitkinin kırmızı çiçekleri çay gibi demlenip içilir. Soğuk algınlığı ve öksürük kesici olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir. Böbrek taşı düşürücü olarak bitki tohumlu dönemde iken kaynatılıp içilir [32]. Bitkinin çiçekleri kurutulduktan sonra kaynatılıp boya elde edilir. Ayrıca bitki göz hastalıkları için kullanılır [37]. Bitkinin petallerinden şerbet yapılarak içilir [38]. Bitkinin çiçekleri toplanıp petalleri kurutulur sonra kaynatılıp, boyar madde elde edilir [117]. Bitki vejetatif dönemde iken toplanır ve yemek yapılarak tüketilir [44].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki çiçeği müsilaj, renk maddeleri ve alkoloitler (roeadin) taşımaktadır [8]. Bitki alkoloit ve uçucu yağ (fito (% 52,8), trikoz (% 7,8), 2-pentadekanon (% 6), heneikoz (% 5,3)) içermektedir [268].

4.1.29. Plantaginaceae

4.1.29.1. Plantago albicans L., Sp. Pl. 114 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Plantaginaceae / Sinirotugiller

Cins : *Plantago* / Sinirotu

Habitat : Kuru taşlı yerler, çimenlik yamaçlar, duvarlar, bağ kenarları, patika kenarları.

Çiçeklenme : Nisan-Mayıs.

Yükseklik : 0-825

Element : Akdeniz.

Tehlike kategorisi : DD.

Türkiye Dağılımı : Antalya, Gaziantep.



Şekil 4.1.29.1.1. Plantago albicans. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Belhevis	Kullanım kodu: IIA1
Yöresel isimler: Pelhevis, Pelhevêz (K).	Kullanım amacı: Tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Cahavez, Guleşêğan, Kersim, Mamîran, Mağlîvaş, Melvaş, Mirdvaş, Pelevez, Pelçimhevêz, Rikêşe, Umînvaş, Vaş derbûn, Dûvika mişkê, Giyakavir, Giyaperasîk, Giyakêç, Giyaşûtik, Belgibrîn, Birîndarok, Belghevêz, Giyayê ernê, Gafiş, Giyamambel, Giyabîronug, Pakerşîle, Pakleşîle [66], Pelhevês [67].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Ambar Mahallesi, Mahalle girişi üst mevkii, yol kenarı, taşlı yamaç, 37°09'02"K 40°56'43"D, 531 m, 08.04.2018, M.Kılıç 167.

Kullanılan kısım: Taban yaprak

Kullanım şekli:

- Ayaklarda ve ellerde olan romatizmalı hastalıklarda bitkinin taban yaprakları lapa haline getirilip romatizmalı bölgeye koyulur ve tülbet ile sarılır (Hüseyin ÖZKAN, Dibektaş; Mehmet Ali BAYSAL, Musa GÜR, Sultanköy).
- Romatizmalı hastalıklarda bitkinin taban yaprakları hamur ile yoğrularak romatizmalı bölgeye koyulur ve tülbet ile sarılır (Ferha KAZAK, Lütfiye KAYA, Kabala).
- Mide hastalıklarının tedavisinde bitkinin taban yaprakları salata olarak veya yemeklere eklenerek tüketilir (Besrai KARAASLAN, Dara).

Literatürdeki kullanımları: Yapılan araştırmada oboziteye karşı bitkinin gıda olarak tüketilmesi önerilmektedir [269].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki yaprakları fenol ve flavonoid içermektedir [270].

4.1.29.2. *Plantago lanceolata* L., Sp. Pl. 113 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Plantaginaceae / Sinirotugiller

Cins : *Plantago* / Sinirotu

Habitat : Deniz kıyıları, kumluk plajlar, çayırılık, bataklık yerler, maki, dere kıyıları.

Çiçeklenme : Nisan-Ekim.

Yükseklik : 300-1350

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Ağrı, Amasya, Ankara, Antalya, Balıkesir, Bingöl, Burdur, Çanakkale, Edirne, Elazığ, Eskişehir, Giresun, Hakkâri, Iğdır, İstanbul, Hatay, Kahramanmaraş, Kars, Kocaeli, Konya, Kütahya, Muğla, Nevşehir, Ordu, Sakarya, Şırnak, Trabzon.



Şekil 4.1.29.2.1. *Plantago lanceolata*. Genel ve çiçek durumu görünümü.

Bitkinin adı: Damarlıca	Kullanım kodu: IA1, IIA1.
Yöresel isimler: Pelhevis, Pelhevêz (K).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Sinirliot yaprağı, Daryapraklı sinirliot, Ateş yaprağı, Sinirli yaprak [8], Bağa yaprağı [8, 224], Siğil otu [223], Sinirli ot [210, 223], Sinirotu, Damarotu, Damarliot, Kesikotu, Bobvitsa [210], Damarliot [123, 210], Siğilli yaprak [199], Sinir otu [22], Kırk sinirotu [200], Demra otu [104], Giyabironug [66, 81], Giyamambel [66, 67, 81, 144, 234], Cahavez, Guleşêgan,

Kersim, Mamîran, Mağlîvaş, Melvaş, Mirdvaş, Pelevez, Pelçimhevêz, Umînvaş, Vaş derbûn, Dûvika mişkê, Giyakavir, Giyaperasîk, Giyakêç, Giyaşûtik, Belgibrîn, Birîndarok, Belghevêz, Giyayê ernê, Gafiş, Pakersîle, Pakleşîle [66], Pelhevêz, Kêlanegiya, Melhemvaş, Melvaş, Rêkêşe, Rikêşey gelatesk, Vaşderban [67], Rikêşe [66, 67], Belgpanik [144], Pelhêvesik [32], Hevizar [262], Damarlı yaprak, Hava yaprağı [123], Bağa otu, Pelheves [224].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Dibek Mahallesi, Toruntepe-Dibek yolu, dere kenarı, 37°07'46"K 40°50'28"D, 487 m, 01.04.2018, M.Kılıç 150.

Kullanılan kısım: Taban yaprak

Kullanım şekli:

- a) Sinir ve psikolojik rahatsızlıkların tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Menaf AKTÜRK, Tozan).
- b) Enfeksiyon hastalıklarında bitkinin taban yaprakları kaynatılarak suyu içilir (İsmail KAPAN, Zekiye ABAK, Eroğlu).
- c) Romatizmalı hastalıklarda bitkinin taban yaprakları hamur ile yoğrularak romatizmalı bölgeye koyulur ve tülbent ile sarılır (Ferha KAZAK, Selcan ELALMIŞ, Kabala).
- ç) Ayaklarda ve ellerde olan romatizmalı hastalıklarda bitkinin taban yaprakları lapa haline getirilip romatizmalı bölgeye koyulur ve tülbent ile sarılır (Hüseyin ÖZKAN, Dibektaş; Mehmet Ali BAYSAL, Musa GÜR, Sultanköy).
- d) Mide hastalıklarının tedavisinde bitkinin taban yaprakları salata olarak veya yemeklere eklenerek tüketilir (Besrai KARAASLAN, Dara).
- e) Bitkinin toprak üstü kısımları salata olarak veya soğan ve yumurta ile kavrulup tüketilir (Tahir ABA, Nurcan ABAK, Eroğlu).

Literatürdeki kullanımları: Kabız, göğüs yumuşatıcı, balgam söktürücü ve idrar arttırıcı olarak bitkinin yaprakları kaynatılıp veya çay gibi demlenerek günde 2-3 bardak içilir. Çıban ve yara tedavisinde ise yapraklar sıcak suda yumuşatılmaya bırakılır sonra haricen uygulanır [8]. Yara iyileştirici ve siğile karşı bitkinin yaprakları lapa halinde haricen kullanılır. Mide rahatsızlıkları ve bronşite karşı bitkinin yaprakları kaynatılıp içilir [223]. İltihaplı yaralar, kesikler ve yaralara karşı bitkinin taze yaprakları haricen uygulanır [210]. Kan dindirici olarak bitkinin yaprakları kanayan yere haricen uygulanır. Çıban ve iltihaba karşı yaprakları ezilerek hastalıklı bölgeye sarılır. Nefes darlığı, akciğer iltihabı ve yaralarına karşı yaprakları

çay gibi demlenip, günde üç fincan içilir [199]. Yara iyileştirici olarak bitkinin yaprakları kullanılır [22]. Yara iyileştirici olarak bitkinin yaprakları ezilip, arpa unu ile karıştırılarak yaralı kısma haricen uygulanır. İltihaplı yaralara karşı yaprakları yara üzerine doğrudan kapatılır uygulanır [200]. Bitkinin yaprakları besin olarak kullanılır. Ayrıca kökleri insan tedavisinde kullanılır [104]. Mide ağrısına karşı bitkinin yaprakları sabahları aç karna taze olarak yenir veya kurutulduktan sonra çayı yapıp içilir. Şeker hastalığı tedavisinde yaprakları kaynatılıp suyu içilir. Hayvanlarda ve insanlarda görülen yara bölgele yaprakları lapa yapıp, haricen uygulanır. Basur tedavisi için bitkinin yaprağı kaynatılıp, suyu içilir [81]. Mide ağrılarına karşı bitkinin taze yaprakları çiğ olarak yenir veya kurutulup çayı yapıp içilir. İltihaba karşı bitkinin yaprakları haricen kullanılır. Hayvanlarda ve insanlarda görülen yaralara bitkinin yapraklarından hazırlanan lapa haricen uygulanır. Hemoroid, karın ağrısı ve nefes darlığı tedavileri için bitkinin yaprakları çiğ olarak tüketilir [144]. Bağırsak düzensizliğinde bitkinin yaprakları taze ve çiğ olarak yenir [32]. Yara tedavisinde bitkinin yaprakları ezilip, haricen kullanılır [262]. İltihaplı hastalıklarda bitkinin yaprağı haricen uygulanır [234]. Çıban, sivilce, ağrı ve iltihap olan bölgeye bitkinin yaprakları haricen uygulanır. Diş iltihabında yaprağı çiğnenir. Romatizma ve çeşitli diz ağrılarında bitkinin kök veya yaprakları kaynatılıp çay gibi içilir veya lapası haricen kullanılır. Böbreklere ve idrar yollarına karşı bitkinin toprak üstü kısımları, kaynatılıp içilir. Tiroit rahatsızlıkları ve guatr tedavisinde ise yapraklarından yapılan salata yenir [123]. Meme iltihabı, meme ağrısı, bel fıtığı, çıban, yara ve ödem tedavisinde bitkin yaprağı çiğ olarak haricen uygulanır [224].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki yaprağı müsilaj, tanen, pektin ve organik asitler (sitrik asit) taşımaktadır [8]. Bitki yaprakları yağ asitleri (palmitik asit % 15,3-32,0), okside edilmiş monoterenler (linalool % 2,7-3,5), aldehitler ve ketonlar (pentil vinil keton % 2,0-3,4) ve alkoller (1-okten-3-ol % 2,4-8,2) taşımaktadır. Ayrıca yoğun kokulu olmaları nedeniyle önemli bileşenleri olan apokarotenoidler (% 1,5-2,3) içermektedir [271].

4.1.29.3. *Plantago major* subsp. *major* L., Sp. Pl. 112 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Plantaginaceae / Sinirotugiller

Cins : *Plantago* / Sinirotu

Habitat : Dere ve nehir kıyıları, ditches, patika kenarları, işlenmiş arazi, otlaklar ve çorak yerler.

Çiçeklenme : Haziran-Ağustos.

Yükseklik : 0-2240

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Ağrı, Antalya, Artvin, Bursa, Diyarbakır, Düzce, Giresun, İstanbul, Kars, Kastamonu, Kırklareli, Ordu, Sivas.



Şekil 4.1.29.3.1. Plantago major subsp. major. Genel ve yaprak görünümü.

Bitkinin adı: Sinirotu	Kullanım kodu: IA1, IIA1.
Yöresel isimler: Pelhevis, Pelhevêz (K)	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Sinirliot yaprağı, Beyaz sinirliot, Ateş yaprağı, Sinirli yaprak [8], Bağa yaprağı [8, 13, 223, 224], Bodukkulağı [197], Sinir otu [16, 35, 42, 104], Beş damar otu [13], Ca havez [7, 66], Yara otu [34, 113], İri sinir otu [222], Kırksinir otu [115, 209], Sinirli ot [35, 42, 115, 209], Bağ yaprağı, Siğilli yaprak, Çıban otu, Bahar otu [104], Guleşêğan, Kersim, Mamîran, Mağlıvaş, Melvaş, Mirdvaş, Pelevez, Pelçimhevêz, Rikêşe, Umînvaş, Vaş derbûn, Dûvika mişkê, Giyakavir, Giyaperasîk, Giyakêç, Giyaşûtik, Belgibrîn, Birîndarok, Belghevêz, Giyayê ernê, Gafîş, Giyamambel, Giyabîronug, Pakerşîle, Pakleşîle [66], Pelê silkan, Pelghevêz, Pelhevês, Pelhevêz [67], Pelonbaş, Omulvaş, Omınvaş, Umınvaş [84], Pelheves [67, 84], Pelhêves [32], Damar otu, Siğil otu [34], Pelhaves [46], Bağa otu [224].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mayıs-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Sultanköy Mahallesi, Mahalle içi mevki, bahçe, 37°26'45"K 40°37'53"D, 994 m, 12.05.2018, M.Kılıç 184.

Kullanılan kısım: Taban yaprak

Kullanım şekli:

a) Ayaklarda ve ellerde olan romatizmalı hastalıklarda bitkinin taban yaprakları lapa haline getirilip romatizmalı bölgeye koyulur ve tülbent ile sarılır (Hüseyin ÖZKAN, Dibektaş; Mehmet Ali BAYSAL, Musa GÜR, Sultanköy).

b) Enfeksiyon hastalıklarında bitkinin taban yaprakları kaynatılarak suyu içilir (İsmail KAPAN, Zekiye ABAK, Eroğlu).

c) Romatizmalı hastalıklarda bitkinin taban yaprakları hamur ile yoğrulup romatizmalı bölgeye koyulur ve tülbent ile sarılır (Ferha KAZAK, Selcan ELALMIŞ, Kabala).

ç) Mide hastalıklarının tedavisinde bitkinin taban yaprakları salata olarak veya yemeklere eklenerek tüketilir (Besrai KARAASLAN, Dara).

d) Bitkinin toprak üstü kısımları salata olarak veya soğan ve yumurta ile kavrulup tüketilir (Tahir ABA, Nurcan ABAK, Eroğlu).

Literatürdeki kullanımları: Kabız, göğüs yumuşatıcı, balgam söktürücü ve idrar arttırıcı olarak bitkinin yaprakları kaynatılıp veya çay gibi demlenerek günde 2-3 bardak içilir. Çıban ve yara tedavisinde ise yapraklar sıcak suda yumuşatılmaya bırakılır sonra haricen uygulanır [8]. Romatizma ve yara tedavisinde bitkinin yaprakları kesilip ezilir ve haricen uygulanır [197]. Hemoroit tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılıp içilir [171]. Kanseri tedavisinde kemoterapi yan etkilerini önleyici olarak bitkinin yaprakları kaynatılıp her akşam suyu içilir, posası ise haricen uygulanır [16]. Bitkinin yaprakları sarma yapılarak, yenir [13]. Mide rahatsızlıklarında bitkinin tüm kısımları taze iken kullanılır. Yara veya yanık tedavisinde bitkinin yaprakları tereyağı ile ısıtılıp haricen uygulanır. İltihaplı yaralarda ise bitkinin yaprağı ezilip, haricen kullanılır [7]. Yara tedavisinde bitkinin yaprakları dövülüp, lapa haline getirilir ve haricen kullanılır [34, 113]. Bal arılarının polenlerinden yararlandığı bitkilerdendir [222]. Yara iyileştirici ve kan dindirici olarak bitkinin yaprakları haricen kullanılır. Astım tedavisinde ise yaprakları çay gibi demlenip içilir [209]. Bitkinin yaprakları yemek olarak ve insanların tedavisinde kullanılır [104]. Damar tıkanıklığı, apse, idrar yolları iltihabı ve yara iyileştirici olarak bitkinin yaprakları ezilip, kaynatıldıktan sonra içilir [84]. Bir deri hastalığı olan yılanık hastalığında bitkinin yaprakları haricen kullanılır. Çıban ve dolama gibi

hastalıkların iltihabını dışarı çıkarmada bitkinin yaprakları haricen uygulanır. Bağırsak hastalıklarında, özellikle anal fissül rahatsızlıklarına karşı yapraklar haricen uygulanır [32]. Sinirleri yatıştırıcı olarak bitkinin yaprakları kaynatılıp, suyu içilir [35]. Siğil tedavisinde bitkinin yaprakları ezilip, haricen kullanılır. İltihaplı yara tedavisinde bitkinin yaprakları sıcak suda bekletildikten sonra haricen uygulanır. Mide ağrısının giderilmesinde bitkinin yaprakları çay gibi demlenip, içilir [34]. Astım tedavisinde bitkinin yaprakları çay gibi demlenip, suyu içilir [115]. Hemoroit tedavisinde bitkinin yaprakları yakılıp, külü haricen uygulanır [42]. Meme iltihabı, meme ağrısı, bel fitiği, çıban, yara ve ödem tedavisinde bitkinin yaprağı çiğ olarak haricen uygulanır [224]. İltihap söktürücü, apse ve yara iyileştirici olarak bitkinin yaprakları ezilip, çay gibi demlenir ve yemeklerden sonra bir fincan içilir [46].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki yaprağı müsilaj, tanen, pektin ve organik asitler (sitrik asit) taşımaktadır [8]. Bitki yaprakları polisakkaritler, lipitler, kafeik asit türevleri, flavonoidler, iridoid glikozitler ve terpenoitler içermektedir [272].

4.1.30. Platanaceae

4.1.30.1. *Platanus orientalis* L., Sp. Pl. 999 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Platanaceae / Çınargiller

Cins : *Platanus* / Çınar

Habitat : Ormanlar, vadi dipleri, alüvyonlu topraklar, nehir kenarları.

Çiçeklenme : Mart-Mayıs.

Yükseklik : 0-1100

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Ankara, Antalya, Balıkesir, Bingöl, Bitlis, Bursa, Diyarbakır, Edirne, Eskişehir, Hakkâri, İçel, İstanbul, Kahramanmaraş, Karabük, Kütahya, Muğla, Sinop, Tokat, Trabzon, Tunceli.



Şekil 4.1.30.1.1. Platanus orientalis. Genel ve yaprak görünümü.

Bitkinin adı: Çınar	Kullanım kodu: IIA1
Yöresel isimler: Dara çınarê, Çınar (K), Ğerebê, Dilb (A).	Kullanım amacı: Tıbbi bitki

Literatürdeki diğer adları: Çınar kabuğu [8], Kavlan [8, 13], Çınar [4, 19, 29, 32, 35, 38, 39, 199, 200], Beladan, Biladan, Buladan, Çaymığ, Çaynuğ, Çilbirtir, Gavlağan, Gavlan, Kavlağan, Kavlağın [13], Kavak [39, 199], Dilberê, Çınar, Çınayêr, Çınayer, Valarîn, Çevher, Pelik [66], Çınara rojhelatî, Çınayêre, Dartuvêkil, Dilbêra sûre, Gulerne, Soreçinar, Valerîn [67], Sac [66, 67], Çınar ağacı [29], Dara çınarê, Ğarabê [32], Çınar yaprağı [218], Doğu çınarı [35], Pelge çınara [37], Ayı otu, Eğer otu [39], Dara çınarı [85], Şecaratül taira [117].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Yalım Mahallesi, Sefa sokak mevkii, Tarla kenarı, 37°22'03"K 40°44'14"D, 941 m, 17.11.2018, M.Kılıç 169.

Kullanılan kısım: Yaprak

Kullanım şekli:

a) Romatizma hastalığının tedavisinde bitkinin kurutulan yaprakları kaynatılıp, suyu içilir (Sevcan ÖZMEN, 13 Mart; İsmail EDİZ, Dara).

b) Eklem yerlerindeki kireçlenmelerin tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Faruk ÇOLTO, Cevizpınar; Mehmet Ali TUTAŞI, Cumhuriyet; İsmail EDİZ, Dara; Şükrü ÖGEL, Eroğlu; M. Nezir AYAN, Özlüce; Neslihan TIRPAN, Yenişehir; Sultan CAN, Yüce).

c) Romatizmalı hastalıklarda bitkinin yaprağı kaynatılıp suyu içilir, yaprağından yapılan lapası ise romatizmalı yerin üstüne koyulur (Hamza ATAÇ, Çağlar).

ç) Yara onarıcı ve eklem yerlerindeki kireçlenmelerin tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir ve yapraklardan yapılan lapa haricen uygulanır (İbrahim EKİN, Gurağaç).

d) Kalp hastalıklarının tedavisinde bitkinin yaprağı kaynatılıp suyu içilir (Gafur TOKAN, Yayla).

e) Diyabet hastalığının tedavisinde bitkinin yaprakları çay gibi demlenerek suyu içilir (Hanife AKIN, Yüce).

Literatürdeki kullanımları: Kabız ve ateş düşürücü olarak bitkinin kabuk ve yaprakları kaynatılıp içilir. Göz hastalıkları, yanık ve çıban tedavisinde bitkinin kabuk ve yaprakları kaynatılıp haricen kullanılır. Ayrıca kökleri eskiden yılan sokmasına karşı kullanılırdı [8]. Prostat tedavisinde bitkinin olgun meyveleri kaynatılıp, süzildükten sonra günde 1-2 bardak suyu içilir [4]. Bitki süs ağacı olarak yetiştirilir [13]. Bitkinin dallarından baston yapılır. Gövde ve dalları yakacak olarak kullanılır. Ayrıca yaprakları hayvan yemi olarak kullanılır [19]. İshal kesici ve bulantı giderici olarak bitkinin yaprakları kaynatılıp, günde 1-2 fincan içilir. Bitkinin odunlarından çatal, sürgü gibi tarım aletleri, kürek ve çapa gibi aletler için sap yapılır. Ayrıca odunları yakacak olarak kullanılır [199]. Diz ağrılarına ve kireçlenmeye karşı bitkinin yaprakları kaynatılıp, lapa haline getirilir ve haricen kullanılır. Prostat hastalığı için bitkinin gövde kabuğu çay gibi demlenip, tatlandırılarak içilir. Romatizma ağrılarına karşı bitki yaprağı iki dakika kadar kaynatıldıktan sonra çay olarak içilir. Yanık tedavisinde ise bitki dalları yaş iken bir ucundan yakılıp diğer ucundan çıkan sıvı yanık bölge üzerine sürülür [200]. Romatizma ve kireçlenmeye karşı bitkinin yaprakları çay gibi demlenip içilir. Karın ağrısı, bacak ağrısı ve romatizma için bitkinin yaprak ve çiçek tomurcukları çay gibi demlenip lapası haricen, suyu ise içilir. Ayrıca bu su kulak çınlamasına karşı kulağa damlatılır. Bitkinin dal ve gövdesinden çeşitli aletler yapılır [29]. Stres, aşırı sinirlilik hallerinde ve kireçlenmeye karşı bitkinin yaprakları kaynatılıp, günde iki defa içilir [32]. Kan temizleme, sarılık ve kanı sulandırmada bitkinin yaprakları suda demlenip, bu su içilir [218]. İdrar yolları iltihabına karşı yaprakları kaynatılıp suyu içilir. Bitkinin gövdesinden kazma ve çapa sapı gibi küçük tarla malzemeleri yapılır [35]. Romatizma ve kireçlenmeyi önlemek için bitkinin taze yaprakları kurutulduktan sonra kaynatılıp, günde bir bardak içilir [37]. Bitkinin dalları hayvan semeri ve boyundurluk yapımında kullanılır. Yaprakları tarhana sermede kullanılır. Romatizma ağrıları için yaprakları kaynatılıp, suyu ağrıyan bölgeye sürülür. Damar tıkanıklığı için yaprakları kaynatılıp suyu içilir. Çocuklar meyvelerini oyuncak olarak, dallarını ise oyun oynamada kullanırlar. Bitkinin dal ve gövdesi kaşık, kepçe, halbur, doğrama tahtası, ekmek tahtası, hayvan semeri ve baston yapımında kullanılır. Ayrıca odunu

yakacak olarak kullanılır [38]. Hemoroit tedavisinde bitkinin yaprakları çay gibi demlenip suyu içilir [39]. Vücuttaki özellikle dizlerdeki kireçlenmeyi önlemek için olgun yaprakları kaynatılıp, çay gibi içilir. Ayrıca ağacın gövdesi, ev yapımında tavan kirişi olarak kullanılır [85]. Eklem ağrıları, kireçleme, sedef hastalığı ve ödem attırıcı olarak bitkinin kurutulmuş yaprakları çay gibi demlenip, suyu içilir. Yanık tedavisinde ise yaprakları lapa haline getirilip haricen kullanılır. Ayrıca gölgesinden faydalanmak için bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilir [117].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki kabuk ve yaprakları tanen taşımaktadır [8]. Bitkinin yaprakları flavonoid aglikon ve glikozit, fenolik asit ve fenolik asit türevi içermektedir [273].

4.1.31. Poaceae

4.1.31.1. *Hordeum bulbosum* L., Amoen. Acad. 4: 304 (1759).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Poaceae / Buğdaygiller

Cins : *Hordeum* / Arpa

Habitat : Kayalık kireçtaşı veya volkanik yamaçlar, step, orman kıyıları, çok sulu otlaklar, mısır.

Çiçeklenme : Mayıs-Temmuz.

Yükseklik : 0-2250

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Bolu, Bitlis, Çanakkale, Edirne, Hakkâri, Hatay, İstanbul, İzmir, Kars, Konya, Malatya, Manisa, Sakarya, Siirt, Sinop, Şanlıurfa, Şırnak, Tunceli.



Şekil 4.1.31.1.1. Hordeum bulbosum. Genel ve yumru görünümü.

Bitkinin adı: Boncukarpa Yöresel isimler: Fêrız (K)	Kullanım kodu: IA3, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Çavdarcık [197], Yabani arpa [41, 197, 203], Kılçık, Sahte arpa [79, 94], Ceyi keran [83], Sivsvivok [19], Ekinotu [87], Pivok [81], Sîvsîvok, Cîmardîk, Kılçık, Kakulok, Pîvok, Giyadasi [66], Gêregiya, Gêzegiya, Giyabaver, Kumam, Sakvaş, Simbilok, Sîpanok, Sîrûmev [67], Sirome, Siromek, Siyamo [84], Gunbilok [144], Çimardik [65], Arpa [38], Şirome [46].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mayıs-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Cevizlik Mahallesi, Cevizlik-Ulutaş yolu, 2. km yol, taşlı alan, 37°22'46"K 40°32'26"D, 1150 m, 05.05.2018, M.Kılıç 182.

Kullanılan kısım: Yumru

Kullanım şekli:

- Çobanlar arazide acıkınca bitkinin yumrusunu gıda olarak tüketirler (Yusuf DEMİR, Cevizlik).
- Prostat hastalığında bitkinin yumrusu kaynatılıp suyu içilir (Mahmut ARİ, Haydar).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır [19, 79, 83, 94, 197, 203]. Bitkinin yumrusu çiğ olarak tüketilir [19, 65, 81, 83, 144]. Adet kanamalarına karşı bitkinin yumruları kaynatılıp, suyu içilir [87]. Böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin yumruları kaynatılıp, içilir [84]. Basura karşı bitkinin tohumu ve banya tohumu öğütülerek kullanılır. Ayrıca hayvan yemi olarak kullanılır [38]. Diyabet tedavisinde bitkinin yumruları tüketilir [41]. Kanser tedavisinde bitkinin yumrusu çiğ olarak yenir [46].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki yaprakları flavonoidler içerir [274].

4.1.32. Polygonaceae

4.1.32.1. Rumex tuberosus subsp. tuberosus L., Sp. Pl. ed. 2, 481 (1762).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Polygonaceae / Madımakgiller

Cins : *Rumex* / Labada

Habitat : Tepe kenarları, tarlalar, ormanlar.

Çiçeklenme : Nisan-Haziran.

Yükseklik : 0-2200

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Antalya, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Hatay, İçel, İzmir, İstanbul, Karabük, Kayseri, Kütahya, Samsun.



Şekil 4.1.32.1.1. Rumex tuberosus subsp. tuberosus. Genel ve yaprak görünümü.

Bitkinin adı: Kuzukıkırdağı	Kullanım kodu: IA1, IIA1.
Yöresel isimler: Tırşo, Tırşok (K), Hımmayda (A).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Avelik, Develik, Düvelik, Ebelik, Efelek, Efelek otu, Evelek, Evelik, Everek, Geğüş, İlibada, İlibıda, İlibıdı, İlibada, İlibade, Klibade, Trişoğ, Trişok [13], Ekşicik [28], Tırşoye ga, Pelle ga [46], Ekşi kulak [5, 87, 237], Labada [75], Kuzu kulağı [5, 13, 16, 21, 35, 97, 237].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Küçükköy Mahallesi, Toruntepe sokak mevki, Toruntepe-Dibektaş yolu, yol kenarı tarla, 37°08'16"K 40°50'16"D, 500 m, 01.04.2018, M.Kılıç 149.

Kullanılan kısım: Yaprak, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin yaprakları salata olarak kullanılır (İlyas BORAN, Münevver AKSU, Sevinç Gamze ALTUNTAŞ, 13 Mart; Fethiye ÖNCEL, Gül; İbrahim EKİN, Güragaç; Abdurrahman MUNGAN, Kayacan; Zübeyir GÜNEŞ, Nur; Deniz BUDAK, Saraçoğlu; Mehmet Ali BAYSAL, Ekrem EMAN, Sultanköy; Leyla ACU, Abdurrahim ACU, Yayla; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı; Abidin NAYIR, Yaylacık; Bahar GÖZÜ, Türkan DUYAN, Yenişehir; Beşir CAN, Yüce).

b) Bitkinin yaprakları mercimek tohumu ile kavrulur ve türlü yapılarak tüketilir (Besrai KARAASLAN, Dara; Ömer Faruk BEGEÇ, Eroğlu; Elif AKDEMİR, Ortaköy).

c) Kabızlığın giderilmesinde ve idrar söktürücü olarak bitkinin toprak üstü kısımları çiğ olarak tüketilir (Pelda ŞAHİN, Nur; Cihat AÇAR, Ulucami; Meryem ACAR, Yenişehir).

ç) Romatizmal hastalıklarda bitkinin taban yaprakları kaynatılıp suyu içilir, lapası ise romatizmal alana uygulanır (Şeyma ERAKATAY, Ulucami).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin yaprakları salata olarak veya yemek yapılarak tüketilir [5, 13, 75]. Şeker düşürücü olarak bitkinin yaprakları çiğ olarak tüketilir [16]. Bitkinin toprak üstü kısımları haşlanıp veya yağda soğanla birlikte kavrulup yemek yapılarak tüketilir [21]. Ateş düşürücü olarak bitkinin yaprakları salata olarak tüketilir [28]. Mide şişkinliğine karşı, bitkinin yapraklar çiğ olarak ya da haşlanıp üzerine yoğurt eklenerek tüketilir. Ayrıca bitkinin yapraklar çiğ olarak ya da haşlanıp üzerine yoğurt eklenerek salata olarak tüketilir [35]. Balgam söktürücü olarak bitkinin yaprakları çiğ olarak tüketilir [46]. Şeker hastalığına karşı bitkinin yaprakları hergün tüketilir [87]. Kabızlığa karşı bitki taze iken tüketilir [97]. Bitki hayvan yemi olarak kullanılmaktadır [237].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki çiçeği flavonoid ve fenoller içermektedir [275].

4.1.33. Portulacaceae

4.1.33.1. *Portulaca oleracea* L., Sp. Pl. 1: 445 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Portulacaceae / Semizotugiller

Cins : *Portulaca* / Semiz otu

Habitat : Ekilmiş sahalarda ve denize yakın çorak yerler.

Çiçeklenme : Temmuz-Kasım.

Yükseklik : 0-1000

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Artvin, Bursa, Çanakkale, Denizli, İstanbul, Kocaeli.



Şekil 4.1.33.1.1. *Portulaca oleracea*. Genel görünümü.

Bitkinin adı: Semizotu Yöresel isimler: Parpar, Pırpar, Pırpar, Pırpare (K), Pırparê (A).	Kullanım kodu: IA1, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Tohmegan [8, 13], Semizotu [8, 13, 35, 46, 83, 97, 189, 197], Cibille, Çilbirotu, Elmelik, Erekleme, Perper, Perperten, Perpetöyün, Perpin, Perpene, Pırpınm, Pırpir, Pırpiri, Pırpirüm, Pırpirün, Pürpürüm, Pürpürün, Semizebe, Sovukluk, Tohmegan, Tokmagân, Tögmeken, Töhmekâan, Tökmekan, Tökmeken, Töymekan, Töymeken, Tühmeken [13], Pırpor [19], Parpar [13, 19, 83], Töhmeken, Tokmakan [13, 88], Soğukluk [13, 209], Semizlik [13, 28, 35], Pırpirim [13, 83, 117, 209], Tömeken, Ebemeç [88], Porpine [81], Berîn, Pırpire, Parvar [66], Berpêne,

Digan tîjker, Pelpîn, Perpar, Pêrpîne, Pirparik, Pirpir, Selmastik, Taro gilerzgin [67], Gilêbizin, Parpar, Pelpîne, Perpal, Pimpar, Pirpirîm, Pîrkelaçik, Pirpar, Pêpîne [66, 67], Parparik [144], Pırparê [32], Pırpar [32, 37, 85], Pırpırım [37], Pörpine [262], Semizlik otu [189], Hamge, Arrujle [117], Pımpar [46].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Haziran-Ekim.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Çayırpınar Mahallesi yolu, tarla, 37°08'45"K 40°55'15"D, 519 m, 08.06.2019, M.Kılıç.

Kullanılan kısım: Yaprak, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin toprak üstü kısmı soğan ve yumurta ile kavrulmuş tüketilir (Nurcan DABAKOĞLU, İhsan BOKAY, 13 Mart; Yasemin AYGÜN, Cumhuriyet; Ayetullah KAPAN, Mehdiye KAPAN, Eroğlu; Cemile ÇELİK, Gökçe; Fethiye ÖNCEL, Gül; İbrahim EKİN, Güragaç; İsmail ÖLGÜN, Bahar ŞİMŞEK, İstasyon; Lokman CEYLAN, Kayacan; Sidar ÇELİK, Kotek; Bilal YILDIRIM, M. Enes AKBAŞ, Nur; Davut ERKAN, Ofis; Pınar ANDİNÇ, Ortaköy; Selman YILDIRIM, Sakalar; Mahmut DURAN, Sultanköy; Nezir ÇİMEN, Yayla; Abidin NAYIR, Yaylacık).

b) Solum yolu hastalıklarının tedavisinde bitkinin yaprakları bulgur ile haşlanıp tüketilir (Sevinç Gamze ALTUNTAŞ, 13 Mart; Zahide BENGÜ, Sultanköy; Şeyma ERAKATAY, Ulucami; Aydın BEGEN, Yenişehir).

c) Güneş çarpmasında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılarak suyu ile banyo yapılır (Nusret KAPLAN, Aytepe; Zeki IRMAK, Düzlük; Necati AYDIN, İstasyon; Kevser ŞEN, Kotek; Dilan AYKURT, Necmettin; Bedir KARATAŞ, Ortaköy; Cihan ADSAN, Özlüce; Şeymus ELİK, Yardere).

ç) Ateş düşürücü, böbrek taşı düşürücü ve mide hastalıklarının iyileşmesinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir. Ayrıca toprak üstü kısımları haşlanarak yoğurt ile birlikte tüketilir (Şeymuz CAN, Boztepe; Sevda ATLI, Eryeri; Pınar ANDİNÇ, Ortaköy; M. Nezir AYAN, Özlüce; İbrahim ATIŞ, Sakalar; Sercil İNAN, Yaylı; Halil ECEVİT, Yenice).

d) Arı sokmalarında bitkinin toprak üstü kısımları lapa haline getirilir ve sokulan yerin üzerine koyulur. Ayrıca toprak üstü kısımları salata olarak da tüketilir (Arjin NAS, Cumhuriyet; Meryem ACAR, Yenişehir).

e) Kemik kırıklarında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Hamza ATAÇ, Çağlar; Hilal ASLAN, Necmettin).

f) Böbrek hastalıklarının da bitkinin toprak üstü kısımları yemek olarak tüketilir. Bitkinin toprak üstü kısımları salataya katılır ayrıca cacığı yapılır (Berfin HAZAR, Çiftlikköy).

g) Kan temizleyici olarak bitkininin toprak üstü kısımları soğan ile kavrulur tüketilir (Fethiye ÖNCEL, Gül).

ğ) Tansiyon ve diyabet hastalığında bitkinin toprak üstü kısımları salata veya yumurta ve soğan ile kavrulur tüketilir (Gülnaz BAYKAL, İstasyon).

h) Demir eksikliğinde bitkinin toprak üstü kısımlarından yapılan yemek tüketilir (Narin ÇELİK, Pelda ŞAHİN, Nur).

ı) Bitkinin toprak üstü kısımlarından salata veya börek yapılarak tüketilir (Abdülşatır BAĞ, Buğday; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Zübeyir GÜNEŞ, Nur; Ceyda KARTAL, Ofis; Deniz BUDAK, Saraçoğlu; Özlem AY, Savurkapı; Salih BABUR, M. Faruk BAŞ, Furkan KAPAN, Sultanköy; Betül AŞLAMACİER, Şehidiye; Şeyhmus ELİK, Yardere; Fatma MUNGAN KILIÇ, Türkan DUYAN, Yenişehir).

i) Diyabet hastalığında bitkinin toprak üstü kısımlarından yapılan yemek veya salata tüketilir (Ferha ARSLAN, Çalışlı).

k) Mide hastalıklarında bitkinin toprak üstü kısımlarından yapılan yemek tüketilir (Enes MEMİŞ, Şakir MEMİŞ, Çatak; Şeyhmus SİNCAR, Yenikapı).

l) Grip hastalığında bitkinin toprak üstü kısımları pişirilerek tüketilir (Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe).

m) Damar tıkanıklığı tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılarak suyu içilir (Mehmet Salih BAŞ, Sultanköy).

n) İshal kesici ve soğuk algınlığı hastalığının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Betül AŞLAMACİER, Şehidiye).

o) Bel fıtığı hastalığının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları lapa haline getirilip ağrıyan yere uygulanır (Şeyhmus ELİK, Yardere).

ö) Karaciğer temizleyici olarak bitkinin toprak üstü kısımları haşlanarak veya çiğ olarak tüketilir (Leyla ACU, Yayla).

p) Kanser hastalıklarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Şükrü ÇAKMAK, Yaylı).

r) Bağırsak çalıştırıcı olarak bitkinin toprak üstü kısımları çiğ veya haşlanarak tüketilir (Erdal KARADENİZ, Yenişehir).

Literatürdeki kullanımları: İdrar söktürücü olarak bitki kullanılır. Kurt düşürücü olarak tohumu kullanılır. Basura karşı ise yaprakları lapa halinde haricen kullanılır.

Ayrıca bitki sebze olarak yenir [8]. Adet kanamasına karşı yapraklı dalları kaynatılıp suyu içilir [197]. Diyabet tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları yenir. Demir eksikliğini gidermek ve kemikleri güçlendirmek amacıyla bitkinin yemeği yapılıp, tüketilir. Bitkinin toprak üstü kısımları salata yapılarak tüketilir. Ayrıca bitkinin gövde dalları ve yaprakları yemek yapılarak yenir [19]. Bitkinin toprak üstü kısmı doğandıktan sonra yemeklere ve salatalara katılarak tüketilir [13, 35, 81, 83, 88, 144, 189]. İdrar söktürücü ve böbrek taşı düşürücü olarak bitki çiğ şekilde tüketilir [88]. Bitkinin toprak üstü kısımları sebze olarak tüketilir [209, 262]. İştah açıcı, kurt düşürücü, idrar söktürücü, mide ve üretra enfeksiyonuna karşı bitki kaynatılıp içilir. İltihaplı yaralarda ise bitki haricen kullanılır [97]. Kabızlığa karşı bitkinin tüm kısımları yağ ile kavruarak tüketilir [28]. İshal olmuş çocuklar kaynatılan bitkinin suyu ile yıkanır. Bağırsak düzenleyici olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, günde iki defa içilir [32]. Kanı temizleyici, şeker dengeleyici ve idrar söktürücü olarak bitkinin yaprakları haşlanıp, yoğurt ile birlikte salatası ve yemeği yapılarak yenir [35]. Bitkinin yaprakları sebze olarak tüketilir [37]. Varislere karşı bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir [262]. Bitkinin sap ve yaprakları salata olarak veya yemeği yapılarak tüketilir. Vücut direncini arttırıcı, kabızlık ve böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin sapsiz yaprakları tüketilir [117]. Bitkinin tümünden salata, cacık, çorba ve yemek yapılarak tüketilir [85]. Migren tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip suyu içilir [46].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki; vitaminler (A, B1 (thiamin), B2, B6, C, E, niacin, nikotinic asit, beta karoten, riboflavin, folate vb.), mineraller (K, Ca, Fe, Mg, Na, P, Cu ve Mn), doymamış yağ asitleri (Omega-3), glutatyon, glutamik asit ve aspartik asit içermektedir [276].

4.1.34. Ranunculaceae

4.1.34.1. *Nigella arvensis* var. *caudata* Boiss., Fl. Orient. 1: 66 (1867).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi
Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler
Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı
Aile : Ranunculaceae / Dügünçiçeğigiller
Cins : *Nigella* / Çörekotu

Habitat : Kurak yer.
Çiçeklenme : Haziran-Ağustos.
Yükseklik : 0-1000
Element : Bilinmiyor.
Tehlike kategorisi : LC.
Türkiye Dağılımı : Diyarbakır, Gaziantep, Şanlıurfa.

Bitkinin adı: Tarlaçörekotu Yöresel isimler: Rışık, Hebreş, Derman reşik (K), Hebbıt bereke (A).	Kullanım kodu: IA4, IA8, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, baharat, tıbbi bitki.
---	---

Literatürdeki diğer adları: Yabani çörekotu [8, 197], Çörekotu [23, 39, 197], Hebreş, Reşik, Giyakuncî, Reşreş, Hefsûdank, Reşke, Siyavle [66].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Ağustos.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, İstasyon Mahallesi, Kızıltepe M.Y. O bahçesi, 37°16'43"K 40°41'45"D, 606 m, 05.07.2018, M.Kılıç 193.

Kullanılan kısım: Yaprak, çiçek, tohum.

Kullanım şekli:

a) İshal kesici olarak bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Serap SARIGÜL, 13 Mart; Abdullah KAPAN, Eroğlu; Mahmut KAVAL, Nur; Mahmut DURAN, Sultanköy; Hülya ÇELEBİ, Yüce).

b) Bitkinin tohumu böreklerin ve ekmeklerin üzerine serpilir (Sefa CANGİ, Eminettin; Zümre Nur AKATAK, Ensar; Bahar ŞİMŞEK, İstasyon; İbrahim İPEKLİSÜMER, Kayacan; Büşra GÜNERİ, Latifiye; Özlem AY, Savurkapı; Gülsüm KÖYAN, Şehidiye; Mahmut ÇABŞEK, Yenişehir; Hülya ÇELEBİ, Yüce).

- c) Kanser tedavisinde bitkinin tohum kısmı tüketilir (Gülistan ÇAKAR, Eryeri; Gülnaz BAYKAL, İstasyon; Abdülkadir AKIN, Özlüce; Selma ADSAN, Yüce).
- ç) Bağışıklık sistemi sağlığı ve kuvvet verici olarak bitkinin tohumları baharat olarak kullanılır (Zekeriya EFE, Göllü; İbrahim EKİN, Gurağaç; Mehmet Sıdık CEBE, Özlüce; Mehmet Şerif DEMİRCAN, Sultanköy; Şevval DEDE, Yenişehir; Yıldız ÇELEBİ, Yüce).
- d) Baş ağrısının giderilmesinde bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Sevgi ENEZ, Emine ELALMIŞ, Emine SÖZEN, Kabala; Ayşe ÖZDEMİR, Medrese; Zübeyir GÜNEŞ, Nur).
- e) Mide ağrısının tedavisinde bitkinin tohumu bal ile karıştırılarak tüketilir (Leman BİSEN, Fatime BİSEN, Latifiye).
- f) Öksürük giderici olarak bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Necat YÜCESOY, Latifiye).
- g) Diş ağrısı tedavisinde bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir veya tohumundan elde edilen yağ kullanılır (Zübeyir GÜNEŞ, Nur).
- ğ) Bağırsak sağlığı için bitkinin tohumu tüketilir (Elif AKDEMİR, Ortaköy; İbrahim UĞUR, Sultanköy).
- h) Süt artırıcı olarak bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir veya tohumundan elde edilen yağ kullanılır (Zübeyir GÜNEŞ, Nur; Meral DEMİRCAN, Sultanköy).
- ı) İştah açıcı olarak bitkinin tohumundan elde edilen yağ tüketilir (Meral DEMİRCAN, Sultanköy).
- i) Diyabet hastalığının tedavisinde bitkinin tohumundan elde edilen yağ sabah aç karnına bir yemek kaşığı, akşam ise yatmadan önce bir yemek kaşığı alınarak tüketilir (Rıdvan YEŞİLMEN, Yenişehir)-(Reçete 27).
- j) Göz hastalıklarının tedavisinde bitkinin tohumundan elde edilen yağ, yatmadan önce göze damlatılır ve ovulur (Rıdvan YEŞİLMEN, Yenişehir).
- k) Kalp sağlığı için bitkinin tohumu yemeklere katılarak tüketilir (Neslihan TIRPAN, Yenişehir).
- l) Mide hastalığının tedavisinde bitkinin çiçeği kaynatılıp suyu içilir (Cahit CAN, Yüce).
- m) Saklanan eşyalar özellikle çeyizlerin renklerinin sararmasını, solmasını engellemek için bitkinin tohumu eşyaların arasına koyulur (Fatma MUNGAN KILIÇ, Yenişehir).

Literatürdeki kullanımları: İdrar arttırıcı olarak bitkinin tohumu kullanılır [8]. Mide ağrısı ve ülser hastalıklarında bitkinin tohumu dövülüp, bal ile karıştırılarak tüketilir. Bitkinin tohumu gıda olarak kullanılır. Bitki ise hayvan yemi olarak kullanılır [197]. Bitkinin tohumu böreklerin ve ekmeklerin üzerine serpilir. Kansızlıkta ve süt salgısını arttırıcı olarak bitkinin tohumu kavrulduktan sonra balla karıştırılıp tüketilir. Bağışıklık sistemini güçlendirici olarak öğütülüp suyla karıştırılarak içilir. Mide hastalıklarında bitkinin tohumları ezilir, balla karıştırılır ve her sabah aç karnına bir tatlı kaşığı yenir. Tulum peyniri yapılırken peynirin içine tohumu atılır. Ayrıca gelin olacak kızların çeyizine bitkinin tohumu serpilir [23]. Kansızlık için bitkinin tohumu bal ile karıştırılarak tüketilir [39].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki tohumunda sabit yağ ve alkoloitler (damascein) bulunur [8]. Bitki tohumları uçucu yağ (karvakrol metil eter (% 26,4), β -pinen (% 21,4), n-undekan (% 13,2) ve α -pinen (% 5,7)) içermektedir [277].

4.1.35. Rhamnaceae

4.1.35.1. *Paliurus spina-christi* P. Mill., Gard. Dict. ed. 8 (1768).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Rhamnaceae / Cehrigiller

Cins : *Paliurus* / Karaçalı

Habitat : Boğazlar, nehir vadileri, çorak yerler.

Çiçeklenme : Mayıs-Temmuz.

Yükseklik : 0-1400

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Adıyaman, Ankara, Antalya, Artvin, Balıkesir, Bitlis, Çanakkale, Düzce, Elazığ, Hatay, İçel, İstanbul, İzmir, Karabük, Kastamonu, Konya, Muğla, Samsun, Siirt, Sinop, Tekirdağ, Trabzon.



Şekil 4.1.35.1.1. Paliurus spina-christi. Genel ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Karaçalı	Kullanım kodu: IIA1
Yöresel isimler: Driya çalo, Hezisk (K), Mığeylen, Sinc (A), Selunê (S).	Kullanım amacı: Tıbbi bitki

Literatürdeki diğer adları: Çalıtohumu [8], Çalídikeni, Çatlídikeni, Çeşmezen, İsadikeni, Karadiken, Kunar, Sincandikeni [8, 13], Karaçalı [8, 11, 13, 22, 38, 42, 114], Çalta üzümü [14], Kara çaltı, Kışla dikeni, Sincan dikeni [13], Karaçalídikeni, Dikenliçalı, Avanaktamisi [11], İlme [199], Mağaylun [20, 45], Çaltı Tikeni [200], Kenari [81], Dalıke [109], Diriya reş, Kinar, Hestirî, Gûlorç, Gulhorç [66], Çolê siya, Dire bağı, Diriyê reş, Dirke perçîn, Kenarî, Reşedrî, Sincî, Strî, Telûk [67], Dirkezî, Siyateli, Stiriye îsa, Telivo siya, Zî [66, 67], Driyê çalo, Mığlyên, Selunê [32], Çaltı [42, 115], Çalı [38], Arı çalısı [42].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Ağustos.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Nur Mahallesi, Akres geçiti, Zınnar mevki, kalkerli yamaçlar, 37°22'25"K 40°39'25"D, 1035 m, 29.03.2018, M.Kılıç 142.

Kullanılan kısım: Gövde, yaprak, meyve.

Kullanım şekli:

a) Egzama hastalığında bitkinin gövdesinden alınan taze kabuk yakılır, çıkan sıvı egzamalı bölgeye sürülür (Faruk ÇOLTO, Cevizpınar; Mahmut ARİ, Haydar; Abdurrahman MUNGAN, Kayacan; Ahmet ADAM, Ortaköy).

b) Diyabet hastalığının tedavisinde bitkinin yaprakları çay gibi demlenerek suyu içilir (İsmail EDİZ, Dara).

c) Prostat ve böbrek hastalıklarının tedavisinde bitkinin meyveleri kaynatılıp suyu içilir (Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı).

Literatürdeki kullanımları: Kabız, idrar arttırıcı ve taş düşürücü olarak bitkinin meyveleri kaynatılıp veya çay gibi demlenip içilir. Çıban açıcı olarak bitkinin taze yaprakları çıbanın üzerine sarılır [8]. Öksürük ve bronşite karşı bitkinin tohumları

çay gibi demlenip içilir [14]. Bitkinin meyveleri idrar arttırıcı ve böbrek taşı düşürücü olarak kullanılır [13]. Çocuklarda öksürüğü kesmek için bitkinin meyveleri çay gibi demlenip suyu içirilir. Bitkinin geövde ve dalları yakacak olarak kullanılır [199]. İltihap söktürücü olarak bitkinin meyveleri ve yaprakları kurutulduktan sonra, çay gibi demlenip sabah akşam aç karnına bir bardak içilir. Zayıflamak için ve bağırsak yumuşatıcı olarak bitkinin meyveleri kurutulduktan sonra, çay gibi demlenip içilir. Çocuklar oyun oynarken genç meyvelerin kenarlarını tüketirler. Toprak üstü kısımları bahçelerde çit yapımında kullanılır [11]. Baş ağrısına karşı bitkinin meyveleri kullanılır. Ayrıca gövde dalları çit yapımında kullanılır [20, 45]. Ateş düşürücü olarak bitkinin meyveleri kullanılır [22]. Bitkinin meyveleri siyah renk elde etmede kullanılır [200]. Mantar hastalığının tedavisinde bitkinin dal kısmı yakılır, elde edilen yağı madde mantar görülen bölgeye sürülür. Bitkinin yeşil yapraklı hali hayvan yemi olarak kullanılır [81]. İdrar arttırıcı ve böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin meyveleri kaynatılıp, sabah aç karnına bir bardak içilir [109, 114]. Egzama tedavisinde bitkinin dalı yakılır, çıkan sıvı haricen kullanılır. Böbrek taşı düşürücü olarak ise bitkinin meyveleri çay gibi demlenip içilir [32]. Astım hastalığının tedavisinde bitkinin meyveleri kaynatılıp içilir [115]. Böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin kökü kullanılır. Bitkinin meyve ve yaprakları hayvan yemi olarak kullanılır. Dalları çit olarak kullanılır. Ayrıca bitki kuruyunca yakacak olarak kullanılır [38]. Hemoroit tedavisinde bitkinin meyveleri ezilip, kaynatılıp içilir [42].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitkinin meyveleri sabit yağ, tanen ve alkoloitler (paliurin) taşımaktadır [8]. Bitkinin meyve ve yaprakları flavonoidler ,isokuersitin ve rutin içerir [278].

4.1.36. Rosaceae

4.1.36.1. *Amygdalus arabica* Oliv., Voy. Emp. Othoman 3: 460, t. 47 (1804).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Rosaceae / Gülgiller

Cins : *Amygdalus* / Badem

Habitat : Kuru taşlı yamaçlar (bozkırlar) ve seyrek meşe ormanları.
Çiçeklenme : Mart-Nisan.
Yükseklik : 600-1200
Element : İran-Turan.
Tehlike kategorisi : LC.
Türkiye Dağılımı : Adıyaman, Gaziantep, Hakkâri, Kahramanmaraş, Malatya, Şanlıurfa, Şırnak.



Şekil 4.1.36.1.1. Amygdalus arabica. Genel, çiçek ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Arapbademi Yöresel isimler: Beif, Behiv (K), Fırk (A), Luğze (S).	Kullanım kodu: IA4, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Çağilok, Behiv [79, 94], Badem [79, 83, 94], Tatlı payam [83], Behîva tehl, Çakla talinç, Gevrvam, Ajik gijbehîv, Vamîc, Vama tahl, Arjeng, Ercen, Harjeng, Herjeng, Ajene, Arjen, Çakele, Çevale, Bavî, Tengiz, Darcev [66], Badem kefile, Bedemçe, Bestan, Çiğd, Şinşîn, Şivşînk, Şînak, Vama cale, Vama şîne [67], Badem, Tatlı badem [167].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Kabala Mahallesi, Mahalle üst mevki, kayalık ve topraklı yamaçlar, 37°09'01"K 40°47'54"D, 891 m, 26.04.2018, M.Kılıç 178.

Kullanılan kısım: Yaprak, meyve.

Kullanım şekli:

- Ağız içi hastalıklarda tatlı meyvesi ağızda çiğnenir ve çıkan suyu ağızda gargara yapılarak yutulur (Mahmut ARİ, Haydar; Hilmi ŞAHİN, Özlüce).
- Diyabet hastalığında bitkinin tohumu ile badem meyvesinin acı olanı birlikte çiğ olarak tüketilir (Mahmut ARİ, Haydar).
- Ağrı kesici olarak bitkinin yaprakları kurutulup kaynatılır ve suyu içilir (Servet ADSAN, Özlüce).

ç) Zihin açıklığı için bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Abdülkadir AKIN, Özlüce).

d) Bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Sevcan ÖZMEN, 13 Mart; Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Veysi ÇAKMAZ, İstasyon; Ferha KAZAK, Sevgi ENEZ, Kabala; Medet ACAY, Konaklı; Mansur UĞURGEL, Şar; Şeyhmus ELİK, Yardere; Gurbet CAN, Yayla; Fatma MUNGAN KILIÇ, Yenişehir; Mehmet AKIN, Yüce).

e) Arıların polen ve nektarlarından faydalandığı bitkilerdendir (Gözlem).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin meyvesi tüketilir [79, 94]. Bitkinin meyve kurusu olan tohumları tüketilir [83]. Bitkinin meyveleri taze iken tüketilir. Çiçekleri hayvan yemi olarak kullanılır [83, 167].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitkinin yaprakları fenolik bileşikler (gallik asit) içerir [279].

4.1.36.2. *Amygdalus communis* L., Sp. Pl. 473 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Rosaceae / Gülgiller

Cins : *Amygdalus* / Badem

Habitat : Doğal, kuru yamaçlar, kalkerli geçitler, çalı ve meşe ormanlıkları.

Çiçeklenme : Mart-Nisan.

Yükseklik : 150-1800

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Ağrı, Amasya, Ankara, Antalya, Balıkesir, Bingöl, Bolu, Çanakkale, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Gaziantep, Gümüşhane, Hakkâri, Hatay, Konya, Kütahya, Muş, Van.



Şekil 4.1.36.2.1. Amygdalus communis. Genel, çiçek ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Badem	Kullanım kodu: IA4, IIA1.
Yöresel isimler: Beif, Behiv (K), Fırk (A), Luğze (S).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Badem yağı, Acı badem tohumu [8], Payam [13, 14, 38, 117], Badem [13, 14, 19, 22, 38, 67, 90, 104, 210, 222, 234], Bayam, Bayan, Bıyam, Boçça, Paya, Payem, Şabah [13], Piyam [13, 66], Çağla [38, 104], Çağala [38, 203], Bahiv [81, 144, 234], Gevrvam, Ajik, Şinşin, Vame, Vum, Zame, Çakêla, Çûvêla, Arjeng, Ercen, Harjeng, Herjeng, Ajene, Arjen, Çakele, Çevale, Tengiz, Darcev [66], Bayîv, Behîvkvîr, Beyef, Bihîv, Çuvale, Vûmrezî, Zam [67], Bahîv, Bavî, Bayef, Behîv, Çakla, Levz, Peyam, Vam, Vamî [66, 67], Bîiv, Fırk, Luğzê [32], Acı badem [123, 189], Piyem, Louzz [117], Beivf [85], Pisik payamı [123].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Yalım Mahallesi, Toplum sokak mevkii, Tarla kenarı, 37°22'34"K 40°45'02"D, 987 m, 03.03.2018, M.Kılıç 169.

Kullanılan kısım: Yaprak, meyve, tohum.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Sevcan ÖZMEN, 13 Mart; Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Veysi ÇAKMAZ, İstasyon; Ferha KAZAK, Sevgi ENEZ, Kabala; Medet ACAY, Konaklı; Mansur UĞURGEL, Şar; Şeyhmus ELİK, Yardere; Gurbet CAN, Yayla; Fatma MUNGAN KILIÇ, Yenişehir; Mehmet AKIN, Yüce).

b) Diyabet hastalığında bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Hasret AY, Akbağ; Hanım GÜZEL, Çayırpınar; Hilmi ŞAHİN, Özlüce; Mahmut DURAN, Sultanköy; Abdulgafur ETE, Yukarıyeniköy; Hüsamettin AKIN, Yüce).

c) Öksürük kesici ve ateş düşürücü olarak bitkinin meyvesi limon tuzu ile kaynatılıp suyu içilir (Rukiye KAPAN, Eroğlu; Ferhan AKGÜÇ, Medrese).

ç) Altını ıslatan çocuklara bitkinin reçinesinden verilir (Fethiye ÖNCEL, Gül).

d) Kulak tıkanıklığı giderici ve ses kalitesi için bitkinin meyvesi aç karnına tüketilir (İbrahim EKİN, Gurağaç)-(**Reçete 28**).

e) Diyabet hastalığında bitkinin tohumu ile badem meyvesinin acı olanı birlikte çiğ olarak tüketilir (Mahmut ARİ, Haydar).

f) Ağız içi hastalıklarda tatlı meyvesi ağızda çiğnenir ve çıkan suyu ağızda gargara yapılarak yutulur (Mahmut ARİ, Haydar; Hilmi ŞAHİN, Özlüce).

g) Ağrı kesici olarak bitkinin yaprakları kurutulup kaynatılır ve suyu içilir (Servet ADSAN, Özlüce).

ğ) Zihin açıklığı için bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Abdülkadir AKIN, Özlüce).

h) Diyabet hastalığının tedavisinde bitkinin tohumu ile mahlep bitkisinin tohumu ve acıyavşan bitkisinin toprak üstü kısımları karıştırılıp, dövülüp toz halinde çiğ olarak tüketilir (Beşir CAN, Yüce)-(**Karışım 11**).

ı) Diyabet hastalığında bitkinin tohumu çiğ olarak günde bir tane aç karnına tüketilir (Ramazan TEMEL, Aran; Selahattin ÇOLTO, Cevizpınar; Cengiz ERSAN, Eskikale; Yahya ELÇİBOĞA, Kabala; Lokman CEYLAN, Kayacan; Mehmet Ali BAYSAL, Sultanköy; Abidin NAYIR, Yaylacık)-(**Reçete 29**).

i) Böceklerin ziyaret ettiği bitkilerdendir (Gözlem).

Literatürdeki kullanımları: Kalp ve böbrek hastalıkları ile idrar yolu hastalıklarında bitki kullanılır [118]. Müshil (özellikle bebeklerde) etkisi olarak bitkinin tohumlarından elde edilen yağ, bal ile karıştırılarak kahve kaşığı ile içirilir. Yumuşatıcı, yanık ve yara iyi edici olarak ise bu yağ haricen kullanılır. Yumuşatıcı, öksürük kesici, idrar arttırıcı ve kurt düşürücü olarak bitkinin tohumları (4-6 adet) tüketilir. Diyabet hastalığında ise bitkinin tohumları sabah üç adet ve akşam üç adet tüketilir [8]. Yara ve pişiklere karşı acı badem içi kavrulur, dövülür ve haricen kullanılır [14]. Bitkinin tohumundan yağ elde edilir [13]. Bitkinin meyveleri tuzlanarak, tohumları ise çiğ yenilir. Bitkinin düzgün dallarından baston yapılır. Ayrıca bitkinin düzgün ve ince dallarından örme aleti yapılır [19]. Bitkinin meyvesi taze iken tüketilir. Tohumları ise çerez olarak yenir [13, 85, 104, 117, 189]. Karın ağrısına karşı bitkinin meyvesinden elde edilen yağı içilir [210]. Bal arılarının polenlerinden ve nektarlarından yararlandığı bitkilerdendir [222]. Bitkinin tohumları yenir [90]. Diyabet hastalığı ve böbrek rahatsızlıkları tedavisinde bitkinin tohumları tüketilir [22]. Bitkinin meyvesi taze iken tüketilir. Olgunlaşan meyvenin tohumu yenir. Ayrıca kuruyan bitki yakacak olarak kullanılır [81, 144]. Bitkinin meyveleri

tuzlanarak tüketilir. Tohumları ise çerez olarak yenir [203]. Çocuklarda boğaz ve bademcik iltihabına karşı bitkinin tohumu, şekerle ezilir ve çay kaşığı ile verilir. Dil yaraları ve ağız içi yaralara karşı ise tohum, şekerle karıştırılıp dövülerek tüketilir [32]. Cilt kuruluğu ve çatlağı ile saçlar için bitkinin meyvesinden elde edilen yağ haricen kullanılır. Kurt düşürücü olarak ise meyveleri tüketilir [38]. Bitkinin meyveleri tüketilir. Kurumuş dalları ise yakacak olarak kullanılır [234]. Baş ağrısına karşı bitkinin tohumları yenir. İshale karşı ise meyvesi yenir veya çiçekleri çay gibi demlenip içilir. Bağırsak parazitlerini tedavide bitkinin tohumları tüketilir [123].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki tohumu protein, selüloz, glikozit (amigdalın) ve sabit yağ içermektedir [8]. Bitki fenolik bileşikler, lipitler, proteinler ve lif içerir [280]. Bitkinin yaprakları fenolik bileşikler (gallik asit) içerir [279].

4.1.36.3. *Amygdalus orientalis* Mill., Gard. Diet. ed. 8: no. 4 (1768).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Rosaceae / Gülgiller

Cins : *Amygdalus* / Badem

Habitat : Kayalıklı ve kalkerli yamaçlar.

Çiçeklenme : Nisan-Mayıs.

Yükseklik : 600-1500

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Ankara, Antalya, Bitlis, Çankırı, Erzincan, İçel, Kahramanmaraş, Kayseri, Konya, Niğde, Şırnak, Uşak.



Şekil 4.1.36.3.1. Amygdalus orientalis. Genel, çiçek ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Payam	Kullanım kodu: IA4, IIA1.
Yöresel isimler: Beif, Behiv (K), Fırk (A), Luğze (S).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Bayam, Bayan, Bıyam, Boçça, Paya, Payem, Piyam, Şabah [13], Payam [13, 29], Acıpayam, Yabani badem, Acıpadem, Keçi pademi [13], Bahîv, Bavî, Bayef, Behîv, Çakla, Levz, Peyam, Vam, Vamî, Şinşîn, Vame, Vum, Zame, Çakêla, Çûvêla, Arjeng, Ercen, Harjeng, Herjeng, Ajene, Arjen, Çakele, Çevale, Tengiz, Darcev [66], Badem kefile, Gilvam, Govrvam, Vama koyî, Vamic [67], Ajik, Gevrvam [66, 67], Acı badem, Keçi bademi [29, 91], Beivf teal [85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Mayıs.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Eskikale Mahallesi, Bakırkırı mevkii, yol kenarı taşlı, kayalıklı yamaçlar, 37°19'14"K 40°45'36"D, 1.004 m, 22.02.2019, M.Kılıç 191.

Kullanılan kısım: Yaprak, meyve, tohum.

Kullanım şekli:

- a) Diyabet hastalığında bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Hasret AY, Akbağ; Hanım GÜZEL, Çayırpınar; Hilmi ŞAHİN, Özlüce; Mahmut DURAN, Sultanköy; Abdulgafur ETE, Yukarıyeniköy; Hüsamettin AKIN, Yüce).
- b) Öksürük kesici ve ateş düşürücü olarak bitkinin meyvesi limon tuzu ile kaynatılıp suyu içilir (Rukiye KAPAN, Eroğlu; Ferhan AKGÜÇ, Medrese).
- c) Kolesterol hastalığında bitkinin tohumu çerez olarak tüketilir (Mecit AÇAR, Boztepe).
- ç) Diyabet hastalığında bitkinin tohumu ile badem (*Amygdalus communis*) meyvesinin acı olanı birlikte çiğ olarak tüketilir (Mahmut ARİ, Haydar).
- d) Ağız içi hastalıklarda tatlı meyvesi ağızda çiğnenir ve çıkan suyu ağızda gargara yapılarak yutulur (Mahmut ARİ, Haydar; Hilmi ŞAHİN, Özlüce).

e) Ağrı kesici olarak bitkinin yaprakları kurutulup kaynatılır ve suyu içilir (Servet ADSAN, Özlüce).

f) Bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Sevcan ÖZMEN, 13 Mart; Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Veysi ÇAKMAZ, İstasyon; Ferha KAZAK, Sevgi ENEZ, Kabala; Medet ACAY, Konaklı; Mansur UĞURGEL, Şar; Şeyhmus ELİK, Yardere; Gurbet CAN, Yayla; Fatma MUNGAN KILIÇ, Yenişehir; Mehmet AKIN, Yüce).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin genç meyveleri yenir [13]. Kemik erimesine karşı bitkinin olgunlaşmamış meyveleri yenir. Mevsimsel, allerjik deri döküntüleri ve yara-yanıklar için, bitkinin kurutulmuş yaprak ve çiçekleri kaynatılıp, suyu ile banyo yapılır. Bitkinin yaprak ve çiçekleri keçiler tarafından yenir [29]. Şeker hastalığı tedavisinde, kan şekerini düşürücü olarak bitkinin tohumları, günde bir adet yenir. Ayrıca bitkinin kurumuş gövde ve dalları yakacak olarak kullanılır [91]. Şeker hastalığında kan şekerini düşürmek için bitkinin tohumu (2-3 tane) tüketilir. Ayrıca göz kuvvetlendirici olarak tohumlardan bir kaç tane yenilir [85].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitkinin yaprakları fenolik bileşikler (gallik asit) içerir [279].

4.1.36.4. Cerasus mahaleb var. **mahaleb** (L.) Mill., Gard. Diet. ed. 8: no. 4 (1768).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Rosaceae / Gülgiller

Cins : *Cerasus* / Kiraz

Habitat : Kalkerli veya volkanik yamaçlar, meşe çalılıkları.

Çiçeklenme : Mart-Mayıs.

Yükseklik : 300-1850

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Amasya, Ankara, Bolu, Diyarbakır, Gümüşhane, Hakkâri, İstanbul, Kahramanmaraş, Kars, Muğla, Tunceli, Uşak, Van.



Şekil 4.1.36.4.1. Cerasus mahaleb var. mahaleb. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Mahlep Yöresel isimler: Kênır, Kenêr (K), Mehleb (A).	Kullanım kodu: IA4, IA9, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
---	--

Literatürdeki diğer adları: İdris ağacı [8, 13], Melem [8, 13, 36, 218], Mahlep [8, 13, 20, 29, 36, 45, 97, 104, 108, 115, 121, 218], Endirez, Endürüz, Keniro Kokulu kiraz ağacı [13], Endülüs [104], Kınır [81], Delikiraz, Delice kiraz, İdris, Aşı kirazı, Kuş kirazı [29], Alobalo, Belalok, Gelyaz, Gêlaz, Gêraz, Gîlaz, Gilyaz, Gilyazî, Gilyas, Gilyaz, Kerez, Kêlas, Kîraze, Keresî, Kenêr, Keniro, Meheleb, Melem, Malham, Haham, Kinar, Kinir [66], Cînav [67], Hihinik [144], Melem ağacı [114], Kenêr, Mehleb, Mahleb [32].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Akbağ Mahallesi, Akres geçiti, toprak yamaçlar, 37°23'06"K 40°38'50"D, 1080 m, 24.03.2018, M.Kılıç 142.

Kullanılan kısım: Dal, meyve, tohum.

Kullanım şekli:

a) Kalp ağrısı, baş dönmesi ve sancı giderici olarak bitkinin meyvesi taze veya kurutularak çerez şeklinde tüketilir (Erol ORAL, 13 Mart; Veysi ÇAKMAZ, İstasyon; Gülsüm ELÇİBOĞA, Kabala; Mahmut DURAN, Sultanköy).

b) Mide sancısı için bitkinin tohumu çiğ olarak sabah aç karnına tüketilir (Münevver AKSU, Hanife SARIGÜL, Eda GÜZEL, 13 Mart; Abdülkadir ÖNCEL, Bağlıca; Gülcan TARHAN, Ensar; Cengiz ERSAN, Eskikale; Abbas BALBAY, Mukaddes İLAN, Kabala; Deniz DÖYAN, Mahmut KAVAL, Nur; Derya BUDAK, Saraçoğlu)-
(Reçete 30).

c) Diyabet hastalığı için bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Hanife SARIGÜL, Eda GÜZEL, 13 Mart; Hasret AY, Akbağ; Abdülkadir ÖNCEL, Bağlıca; Selahattin ÇOLTO, Cevizpınar; İbrahim EKİN, Güragaç; Lokman CEYLAN, Kayacan; Dilan

AYKURT, Necmettin; Deniz DÖYAN, Dilan İÇGE, Nur; A. Hamit DEĞER, Ofis; Sıraç MUNGAN, Savurkapı; Selahattin SİYİ, Sultanköy; Betül AŞLAMACİER, Şehidiye; Umut ADSAY, Yalım; Abidin NAYIR, Yaylacık; Fatma MUNGAN KILIÇ, Necla VARLIK, Aynur AKBULUT, Neslihan TIRPAN, Yenişehir).

ç) Mide sancısı giderici olarak bitkinin tohumu dövülüp toz haline getirilir, sonra kaynatılıp suyu içilir (Ramazan TEMEL, Aran; Yahya ELÇİBOĞA, Sevgi ENEZ, Tuğba ELBAN, Kabala; Ayşe ÖZDEMİR, Medrese; Esra Rüya DEMİRTEKİN, Nur).

d) Öksürük giderici ve diyabet hastalığında bitkinin tohumu çiğ olarak yenir veya kaynatılıp suyu içilir (Şeyhmuz CAN, Boztepe).

e) Mide ülseri, kanser hastalıkları ve iç kanama gibi hastalıklarda bitkiden elde edilen reçine, bittim bitkisinden elde edilen sakız, çam, kayısı ve badem bitkilerinden elde edilen reçineler ile *Galium* sp.'den elde edilen süt karıştırılıp macun haline getirilecek. Sabah ve akşam aç karnına bir tatlı kaşığı alınıp, üstüne çiğ yumurta yiyilecek, süt içilecek ve 1,5 saat kadar hiçbir şey yiyilip içilmeyecek ve bu uygulamaya 10 gün devam edilecek (Şeyhmuz ATAÇ, Çağlar).

f) Bitkinin dalını çobanlar koyun gütmek için kullanırlar (İzzet BEGEÇ, Eroğlu).

g) Bitkinin tohumları tatlı yapımında kullanılır veya çiğ olarak tüketilir (Fethiye ÖNCEL, Gül; Sevgi ENEZ, Emine ELALMIŞ, Kabala).

ğ) İshal kesici ve mide sancısı giderici olarak bitkinin meyvesi kaynatılıp suyu içilir (Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey).

h) Diyabet hastalığında bitkinin tohumu ile badem bitkisinin acı meyvesi birlikte çiğ olarak tüketilir (Mahmut ARI, Haydar).

ı) Grip hastalığında bitkinin tohumu kaynatılıp suyu içilir (Lütfiye KAYA, Selcan ELALMIŞ, Emine SÖZEN, Kabala).

i) Baş ağrısında bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir veya kaynatılıp suyu içilir (Hilal ASLAN, Necmettin; Gülistan ERGÜN, Saraçoğlu).

j) Prostat ve diyabet hastalıklarının tedavisinde bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Mehmet Münir MUNGAN, Savurkapı).

k) Ağrı ve öksürük kesici olarak bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı).

l) Sarılık hastalığının tedavisinde bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Veysi ACIBUCA, Yenişehir).

n) Bronşit, astım ve öksürük hastalıklarının tedavisinde bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Ayşe AKBALI, Medrese).

Literatürdeki kullanımları: Kuvvet verici, cinsel gücü arttırıcı, balgam söktürücü, idrar arttırıcı, nefes darlığı (astım) ve prostat büyümesine karşı bitkinin tohumu toz haline getirilip, bal ile karıştırılarak macun şeklinde tüketilir. Şeker hastalığında bitki tohumu tüketilir [8]. Bitkinin dalları ve kabuklarında kumarin maddesi bulunur, bu maddenin verdiği hoş kokudan dolayı tütün içenler bitkinin dallarından çubuk yapıp tütün içmekte kullanırlardı [8, 13]. Bitkinin tohumları çörelere aroma verici olarak katılır [13]. Şeker hastalığına karşı bitkinin yaprakları çay gibi demlenip içilir, tohumları ise çiğ olarak tüketilir. Bitkinin meyveleri ipe dizilerek evlere nazarlık olarak asılır. Pekmeze aroma verici olarak bitkinin birkaç dalı pekmez yapım aşamasında, içine atılır [20, 45]. Bitkinin meyveleri insanları tedavi edici olarak kullanılır [104]. İdrar yolu iltihabına karşı bitkinin meyvesi çay gibi demlenip tüketilir [108] Eskiden bitkinin dallarından baston veya pipo yapılmış [81]. Afrodisyak, balgam söktürücü, idrar söktürücü, astım, prostat, şeker hastalığı ve böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin tohumları çay gibi demlenip tüketilir [97]. Bitkinin kurutulmuş ve öğütülmüş tohumları, pasta ve böreklerle aroma verici olarak katılır. Bitkinin ağacı aşılınca kiraz meyvesi verir. Diyabet hastalığında dengeleyici (yüksek şekeri düşürür) olarak bitkinin olgunlaşmış meyveleri tüketilir. Öksürük kesici olarak ise, günde bir avuç olgunlaşmamış meyveleri, aç karnına tüketilir [29]. Bitkinin meyveleri taze ve kuru olarak tüketilir [144]. Mide ağrısına karşı bitkinin meyveleri çay gibi demlenip tüketilir [114]. Hemoroite karşı bitkinin meyvesi, *Onopordum carduchorum* tohumu ve zencefil ile karıştırılarak, ezilir ve günde iki çay kaşığı aç karnına yenir. Soğuk algınlığında bitkinin meyveleri kaynatılıp, suyu içilir. Şeker hastalığına karşı ise olgun meyveleri çiğ olarak yenir [32]. Diyabet hastalığının tedavisinde bitkinin tohumları çay gibi demlenip tüketilir [121]. Bitkinin meyve, çiçek ve yaprakları tütsü yapıldığında, eşler arasındaki soğukluğun giderdiğine inanılır [36, 218]. Astım tedavisinde bitkinin tohumu çay gibi demlenip tüketilir [115].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki tohumu sabit yağ ve kumarin içermektedir. Tohumundan elde edilen yağda ise eleostearin asidi bulunur [8]. Bitki uçucu yağ, kumarin ve mineraller (Al, B, Ca, Cd, Co, Cr, Cu, Fe, K, Mg, Mn, Mo, N, Na, Ni, P, Pb, S ve Zn) içerir [281].

4.1.36.5. *Cerasus microcarpa* subsp. *microcarpa* (C.A.Mey.) Boiss., Fl. Orient. 2: 646 (1872).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Rosaceae / Gülgiller

Cins : *Cerasus* / Kiraz

Habitat : Açık ovalar ve kalkerli yamaçlar.

Çiçeklenme : Nisan-Mayıs.

Yükseklik : 0-1300

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adıyaman, Erzincan, Gaziantep, Kahramanmaraş.



Şekil 4.1.36.5.1. *Cerasus microcarpa* subsp. *microcarpa*. Genel, yaprak ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Yabankirazı	Kullanım kodu: IA4, IIA1.
Yöresel isimler: Kêresi (K), Karasya (A).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Yabani kiraz [8, 13, 38], Acı kiraz, Curta, Çobançırası, Dağ kirazı [13], Vişne, Gêlaz, Halalûk, Bilalûk, Helhelok [66], Alûbelalûk, Belalûk, Bilalûke kêfile, Birunc, Borinc, Heblîlukêre, Zerdelik, Zerdik [67], Gîjok, Gîlyas, Gêraz [66, 67].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Kotek Mahallesi, Artuklu Katı Atık Aktarma İstasyonu mevki, Kayalık yamaçlar, 37°17'01"K 40°46'58"D, 780 m, 18.03.2018, M.Kılıç 171.

Kullanılan kısım: Yaprak, meyve sapı (pedisel), meyve.

Kullanım şekli:

a) Soğuk algınlığı için bitki meyve sapsarı ile birlikte kaynatılarak suyu içilir (Münevver AKSU, 13 Mart; Zekeriya EFE, Göllü; Fatime BİSEN, Hatice NURDAĞ YÜCESOY, Latifiye; Mükrüme YÜCESOY, Şar; Zehra KILINÇ, Ulucami).

b) Romatizmalı hastalıklarının tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılarak suyu içilir (Abdülkadir DEMİR, Boztepe).

c) Hazımsızlık ve ödem giderici olarak bitkinin meyve sapı kaynatılarak suyu içilir (Gülistan ÇAKAR, Eryeri).

ç) Öksürük giderici olarak bitkinin meyve sapı kaynatılıp suyu içilir (Gülsüm ELÇİBOĞA, Tuğba ELBAN, Mukaddes İLAN, Kabala; Leman BİSEN, Latifiye; Kübra ELİK, Nur; Mahmut DURAN, Sultanköy; Betül AŞLAMACIER, Şehidiye; Beşir CAN, İsmail CAN, Yüce).

d) Mide ağrısının tedavisinde bitkinin meyve sapı kaynatılıp suyu içilir (Rojbin DEMİRCAN, Nur; Mehmet USANMAZ, Yalım).

e) Bitkinin meyvesi tüketilir (A. Hamit DEĞER, Şükrü AYDEMİR, Ofis; Gurbet EZİN, Yalım; Murat ARDA, Yayla).

f) Bronşit ve öksürük hastalığının tedavisinde bitkinin meyve sapı kaynatılıp suyu içilir (Mehmet Münir MÜNGAN, Savurkapı).

g) İdrar yolları enfeksiyonunda bitkinin meyve sapı kaynatılıp suyu içilir (Veysi ACIBUCA, Yenişehir).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin meyveleri tüketilir [8, 13, 38]. Gaz giderici ve sindirim sistemi ağrılarını giderici olarak bitki kullanılır [282].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki alkoloit ve tanen içerir [282].

4.1.36.6. Cerasus microcarpa subsp. **tortuosa** (Boiss. & Hausskn.) Browicz, Arbor. Kórnickie 13:20 (1968).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Rosaceae / Gülgiller

Cins : *Cerasus* / Kiraz

Habitat : Kayalıklı, kalkerli yamaçlar ve meşe ormanları.

Çiçeklenme : Mart-Nisan.

Yükseklik : 400-1800

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adıyaman, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Gaziantep, Hakkâri, Kahramanmaraş, Malatya, Siirt, Şırnak, Tunceli.



Şekil 4.1.36.6.1. Cerasus microcarpa subsp. tortuosa. Genel, yaprak, çiçek ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Sarıdağkirazı	Kullanım kodu: IA4, IIA1.
Yöresel isimler: Kîraz, Kêresi (K), Karasya (A).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Yabani kiraz [8, 13, 38], Acı kiraz, Curta, Çobançırası [13], Ceraza zar, Sarı dağ kirazı [7], Dağ kirazı [13, 123], Helhelok [66, 81, 102], Vişne, Gêlaz, Halalûk, Bilalûk, Gîjok, Gîlyas, Gêraz [66], Belalûk, Helalûk, Çavreşok, Mehleb [67], Zerdali [34].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Ahmetli Mahallesi, Konaklı-Kaynak sokak yolu 2. km, tarla, 37°14'30"K 40°57'43"D, 927 m, 07.04.2018, M.Kılıç 162.

Kullanılan kısım: Yaprak, meyve sapı (pedisel), meyve.

Kullanım şekli:

a) Soğuk algınlığı için bitki meyve sapsarı ile birlikte kaynatılarak suyu içilir (Münevver AKSU, 13 Mart; Zekeriya EFE, Göllü; Fatime BİSEN, Hatice NURDAĞ YÜCESOY, Latifiye; Mükrüme YÜCESOY, Şar; Zehra KILINÇ, Ulucami).

b) Romatizmalı hastalıklarının tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılarak suyu içilir (Abdülkadir DEMİR, Boztepe).

c) Hazımsızlık ve ödem giderici olarak bitkinin meyve sapı kaynatılarak suyu içilir (Gülistan ÇAKAR, Eryeri).

ç) Öksürük giderici olarak bitkinin meyve sapı kaynatılıp suyu içilir (Gülsüm ELÇİBOĞA, Tuğba ELBAN, Mukaddes İLAN, Kabala; Leman BİSEN, Latifiye; Kübra ELİK, Nur; Mahmut DURAN, Sultanköy; Betül AŞLAMACİER, Şehidiye; Beşir CAN, İsmail CAN, Yüce).

d) Mide ağrısının tedavisinde bitkinin meyve sapı kaynatılıp suyu içilir (Rojbin DEMİRCAN, Nur; Mehmet USANMAZ, Yalım).

e) Bitkinin meyvesi tüketilir (A. Hamit DEĞER, Şükrü AYDEMİR, Ofis; Gurbet EZİN, Yalım; Murat ARDA, Yayla).

f) Bronşit ve öksürük hastalığının tedavisinde bitkinin meyve sapı kaynatılıp suyu içilir (Mehmet Münir MUNGAN, Savurkapı).

g) İdrar yolları enfeksiyonunda bitkinin meyve sapı kaynatılıp suyu içilir (Veysi ACIBUCA, Yenişehir).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin meyveleri tüketilir [7, 8, 13, 34, 38, 81, 80]. Prostat hastalığının tedavisinde bitkinin meyveleri çiğ olarak tüketilir [34, 81, 102]. Gaz giderici ve sindirim sistemi ağrıların giderici olarak bitki kullanılır [282]. İdrar artırıcı olarak bitkinin gövde kabukları kaynatılıp içilir. Böbrek taşı düşürücü ve öksürük kesici olarak bitkinin meyveleri kaynatılıp tüketilir. Diyabet hastalığının tedavisinde (kan şekerini düşürmek için) bitkinin meyveleri tüketilir [34]. Bağışıklık sistemini güçlendirici olarak bitkinin meyveleri tüketilir [123].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki alkoloit ve tanen içerir [282].

4.1.36.7. Crataegus azarolus var. **azarolus** L., Sp. Pl. 1: 477 (1753)).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Rosaceae / Gülgiller

Cins : *Crataegus* / Alıç

Habitat : Meşe çalılıkları, kayalık kalkerli yamaçlar.

Çiçeklenme : Nisan-Haziran.

Yükseklik : 0-1600

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adıyaman, Bitlis, Elazığ, Hatay, İçel, Kahramanmaraş, Kayseri, Malatya, Muğla, Muş, Nevşehir, Şanlıurfa, Şırnak.



Şekil 4.1.36.7.1. Crataegus azarolus var. azarolus. Genel, çiçek ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Müzmüldek Yöresel isimler: Guhij (K), İzaran (A), Azrolê (S).	Kullanım kodu: IA4, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Alıç [8, 13, 20, 33, 38, 39, 45, 91, 189], Alış, Aloş, Aluç, Eloç, Geyik dikenî, Haliç, Haluç, Kızlar yemişi, Kuş yemişi, Yemişken, Yemşen [13], Za'rur, Dağ elması [83], Gühüj [19], Sarı alıç [13, 114], Yemişen [13, 38], Ğızran [20, 45], Ardıç [209], Hurmut [40, 90], Gurmüt [40, 90, 97], Givij, Guhîj, Gûnc, Izron, Alûç, Sêvî dirkayî, Gîjok, Sûrsûrik, Rîğok, Riğonik, Zarûr, Balîç [66], Bilcî, Bilçe, Gijok, Givêj, Govîj, Guhîja zer, Guvîj, İzron, Sêva dirkayî, Sêva stirî, Sêvzik, Sêza sipîye, Simz, Sîz, [67], Givîj, Goyij, Helmerask, Rîl, Sêz, Tengîz, Ğîrok [66, 67], Sizyer, Telisizyer, Sinz, Sez, Risok, Roğık [84], Azrolê, Guhij, Hizran [32].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Ağustos.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Dara Mahallesi, Yardere-Dara yolu 4. km, kayalık yamaçlar, 37°11'24"K 40°57'17"D, 603 m, 07.04.2018, M.Kılıç.

Kullanılan kısım: Yaprak, çiçek, meyve.

Kullanım şekli:

a) Kalp ve diyabet hastalığı için bitkinin meyveleri çiğ olarak tüketilir (Nurcan DABAKOĞLU, Nurten CEYLAN, 13 Mart; Kevser ŞEN, Kotek; Rojbin

DEMİRCAN, Nur; Süleyman BEGEÇ, Özlüce; Sıraç MUNGAN, Savurkapı; Mehmet Salih GEZER, Selahattin SİYİ, Sultanköy; Nurullah TATLİDEDE, Şehidiye; Sevim DEMİR, Yalım; Murat ARDA, Yayla; Şeyhmus SİNCAR, Yenikapı).

b) Böbrek ve diyabet hastalıklarının tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılarak suyu içilir (Tenzile ÜTMÜ, 13 Mart; Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Abdullah KAPAN, Eroğlu; Necati AYDIN, İstasyon; Saadet TELİMEN, Yenikapı; İsmail CAN, Yüce).

c) Kalp ve damar tıkanıklığı giderici olarak bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Eda GÜZEL, 13 Mart; Hanım GÜZEL, Çayırpınar; Zeki IRMAK, Düzlük; Fuat YILDIRIM, Gökçe; M. Nur FİDAN, Kabala; Dilan AYKURT, Necmettin; Mahmut KAVAL, Kutbettin YAVUZ, İbrahim YOLDAŞ, Nur; Ahmet ADAM, Ortaköy; Deniz BUDAK, Saraçoğlu; Mehmet Münir MUNGAN, Savurkapı; Musa GÜR, Sultanköy; Ekrem AYANOĞLU, Teker).

ç) Kalp ve ritim bozukluğu hastalığında bitkinin yaprak ve çiçekleri kaynatılarak suyu içilir (Ramazan TEMEL, Aran; Selahattin ÇOLTO, Cevizpınar; Mahmut ARİ, Haydar; Abdurrahman MUNGAN, Kayacan; Faysal ADIN, Konaklı; Bilal YILDIRIM, Nur; A. Hamit DEĞER, Ofis; M. Sait CEBE, Sultanköy; Mehmet USANMAZ, Yalım).

d) Soğuk algınlığı ve öksürük giderici olarak bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Abdülkadir ÖNCEL, Bağlıca; Rukiye KAPAN, Eroğlu; Basri AKIN, Muharrem DEMİRCAN, Mehmet Şerif DEMİRCAN, Sultanköy; Nalan TAŞKAN, Yalım; Sultan AKIN, Yüce).

e) Tifo hastalığında bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Yusuf DEMİR, Cevizlik).

f) Tansiyon ve diyabet hastalıklarının tedavisinde bitkinin meyvesi zeytinyağı ile muamele edilerek güneşte bekletilir ve sonra tüketilir (Şevkiye BEGEÇ, Eroğlu).

g) Böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Gazali DERİN, Eryeri; Melsa ŞİMDİ, İstasyon).

ğ) Prostat hastalığında ve idrar söktürücü olarak bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Cengiz ERSAN, Eskikale; Mahmut DURAN, Sultanköy).

h) Vitamin eksikliğinde bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Gülay YILDIRIM, Gökçe; Neslihan TIRPAN, Necmi TIRPAN, Yenişehir).

ı) Romatizmalı hastalıklarda bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Fethiye ÖNCEL, Gül).

- i)** Bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (İlyas BORAN, 13 Mart; İnes YILDIRIM, Gökçe; Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Emine ELALMIŞ, Sevgi ENEZ, Kabala; Ferhan AKGÜÇ, Medrese; Dilan İÇGE, Nur; Mansur UĞURGEL, Şar; Şeymus ELİK, Yardere; Nezir ÇİMEN, Yayla; Fatma MUNGAN KILIÇ, Necla VARLIK, Yenişehir; Hanife AKIN, Yüce).
- j)** Tansiyon hastalığında bitkinin yaprağı ve meyve sapı limon ile birlikte kaynatılıp suyu içilir (Hüsnügül KUNTAY, Ofis; Umut ADSAY, Yalım).
- k)** Böbrek iltihabı tedavisinde bitkinin yaprakları çay gibi demlenerek suyu içilir (Umut TELİMEN, İstasyon).
- l)** Böbrek hastalıklarında bitkinin meyvesi lapa halinde tüketilir (Servet ADSAN, Özlüce).
- m)** Adet sancısı giderici olarak bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Ekrem EMAN, Sultanköy).
- n)** Uykusuzluk rahatsızlığında bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Mükrüme YÜCESOY, Şar; Zehra KILINÇ, Ulucami).
- o)** Böbrek taşı düşürücü ve tansiyon dengeleyici olarak bitkinin meyvesi kaynatılıp suyu içilir (Betül AŞLAMACIER, Şehidiye; Selma ADSAN, Yıldız ÇELEBİ, Yüce).
- ö)** Bağışıklık sistemi sağlığı için bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Necmi TIRPAN, Yenişehir).
- p)** Diyabet hastalığının tedavisinde bitkinin çiçekleri çay gibi demlenerek suyu içilir (Hanife AKIN, Yüce).
- r)** Eklem yerlerindeki kireçlenmelerin tedavisinde bitkinin meyveleri lapa haline getirilip hastalıklı alana uygulanır (Hüsametdin AKIN, Hülya ÇELEBİ, Yüce).
- s)** Kalp hastalığının tedavisinde bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Hakkı GÜZEL, 13 Mart).

Literatürdeki kullanımları: Kabız ve idrar arttırıcı olarak bitkinin meyveleri tüketilir [8]. Tansiyon düşürücü olarak bitkinin meyveleri tüketilir [19, 38]. Bitkinin meyveleri tüketilir [13, 19, 20, 33, 38, 40, 45, 83, 91, 189, 209]. Bitkinin odunu yakacak olarak kullanılır [19, 83, 90, 91]. Dolaşım sistemi bozukluklarında ve şeker hastalığına karşı bitkinin meyveleri kaynatılıp tüketilir. Kabızlıkta bitkinin kurutulmuş meyvelerinden yapılan hoşaf yenir. Bitkinin olgun meyveleri taze veya kurutulmuş olarak tüketilir. Bitki odunundan yün eğirmek için kullanılan alet ve yün tarağı yapılır [90]. Zayıflamak için bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir. Mide ülserine karşı bitkinin meyvesinden hazırlanan marmelat tüketilir. Kalp rahatsızlıklarının

tedavisinde meyvesi yenir. Ayrıca bitkinin yaprakları, bitki çayı hazırlamak amacıyla kullanılır [209]. Damar tıkanıklığı, kabızlık giderici ve diyabet hastalığına karşı bitkinin meyveleri kaynatılıp tüketilir [97]. Mide ülserine karşı bitkinin çiçek ve meyveleri kaynatılıp, suyu içilir [84]. Kalp rahatsızlıkları, uykusuzluk, eklem ağrısı, romatizma ve stres hastalıklarına karşı bitkinin çiçek ve meyveleri kaynatılıp, suyu içilir [84, 114]. Kalp damar hastalıklarına karşı bitkinin çiçeklenme döneminde ince dallı yaprakları kaynatılıp içilir. Bronşit hastalığına karşı çiçekleri kaynatılıp, suyu içilir Kireçlenmeye karşı ise yaprakları kaynatılıp, suyu içilir [32]. Nefes darlığı ve kalp hastalıklarına karşı bitkinin yapraklı ve çiçekli genç sürgünleri kaynatılıp, suyu içilir. Kalp hastalıklarına karşı bitkinin çiçekleri çay gibi demlenip veya kaynatılıp suyu içilir, meyveleri ise yenir. Nefes darlığına karşı bitkinin kökü kaynatılıp, suyu içilir. Mide rahatsızlıkları ve ülserine karşı bitkinin yaprakları kaynatılıp, suyu içilir. Ayrıca ince ve düzgün dalları, yün çırpmada kullanılır [91]. Kansızlık için bitkinin meyveleri yenir [39]. Bitkinin meyvelerinden yapılan reçel tüketilir [97].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki fenol, proantosiyanidinler, flavonoid, (-)-epikatesin, prosiyanidin B2, klorojenik asit ve hiperosit içermektedir [283].

4.1.36.8. *Rosa canina* L., Sp. Pl. 491 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Rosaceae / Gülgiller

Cins : *Rosa* / Gül

Habitat : Kıyılar, kayalık yamaçlar, çalılık, çitler, ormanlar ve açıklıkları, başlıca kireçtaşları.

Çiçeklenme : Mayıs-Temmuz.

Yükseklik : 30-1700

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Afyonkarahisar, Ağrı, Ankara, Antalya, Artvin, Balıkesir, Batman, Bitlis, Bolu, Çanakkale, Çorum, Elazığ, Isparta, İstanbul, Hakkâri,

Kahramanmaraş, Karaman, Kars, Kastamonu, Kocaeli, Kütahya, Niğde, Ordu, Sivas, Tekirdağ, Trabzon, Yozgat.



Şekil 4.1.36.8.1. Rosa canina. Genel, çiçek ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Kuşburnu	Kullanım kodu: IA4, IIA1.
Yöresel isimler: Gulşilav, Şilan (K), Verdenif (A).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Gülelması, Köpek gülü meyvası, Yaban gülü meyvası [8, 120], İtburnu [8, 87, 90, 120], Kuşburnu [8, 22, 35, 87, 120, 123, 197, 199, 209, 218, 223], Şillan [8, 120, 218], Gülburnu [8, 120, 123], Gülpüntü [197], Gül, Asker gülü, İt gülü, Köpek gülü [13], Şilanik [19], Şilan [7, 32, 46], Öküz göbeği [199], Böğürtlen, İpburnu, İpgürü [87], Şilank [81, 144, 234], Cotyanak, Gulnaz, Sûrgilik, Sûrgülü, Şilanok, Nasrîn, Nisrîn, Bajûnih, Atesi, Dilik, Gulbağî [66], Dilêk, Gula kaskên, Gula kafikan, Gula kehpikan, Gula zer, Gula zuray, Gulbağ kêvî, Gulebağ, Gule segane, Maverda zurayîn, Nesrin, Sîgule, Sûrgule, Şivît, Vileçermin, Viletûtî, Ğurğurok [67], Gula derevîn, Gulahirçê, Gulbej, Gulçiçek, Gulnêsrin, Gulşilan, Sincik, Sorgul, Şilavk, Şilan [66, 67], Gulşilav, Verdenif [32], Gül burcu [123].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mayıs-Ağustos.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Yaylabaşı Mahallesi, Mahalle yolu girişi mevkii, orman açıklığı dere kenarı, 37°27'15"K 40°46'47"D, 965 m, 13.05.2018, M.Kılıç.

Kullanılan kısım: Yaprak, çiçek, meyve.

Kullanım şekli:

a) Astım ve nefes darlığı gibi hastalıklarda bitkinin meyvesi kaynatılıp suyu içilir (Hasret AY, Akbağ).

b) Bitkinin meyveleri çiğ olarak tüketilir (Helin PAÇ, Aran; Yusuf KAPAN, Eroğlu; Medet ACAY, Konaklı; Veysi ACIBUCA, Yenişehir; Beşir CAN, Yüce).

- c) İshal kesici olarak bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Yusuf DEMİR, Cevizlik).
- ç) Astım hastalığının tedavisinde bitkinin yaprakları ve çiçekleri çiğ olarak tüketilir (Mahmut ARİ, Haydar; Hasan AYAN, Sultanköy).
- d) Grip ve soğuk algınlığının tedavisinde bitkinin yaprak ve meyveleri çay gibi demlenip suyu içilir (Neşet ASLAN, Ofis; Mehmet Şerif DEMİRCAN, Sultanköy; Nezir ÇİMEN, Yayla; Bahar NAYIR, Yaylacık; Bahar GÖZÜ, Türkan DUYAN, Yenişehir; Sultan AKIN, Yüce).
- e) Boğaz ağrısında bitkinin yaprak ve meyveleri çay gibi demlenerek suyu içilir (Baran ENSARİ, Savurkapı; Yusuf DENİZ, Yaylı; Mehmet Mahsum ÇİMEN, Yüce).
- f) İdrar söktürücü olarak bitkinin meyvesi kaynatılıp suyu içilir (Gurbet CAN, Yayla).
- g) Bitkinin petallerinden reçel yapılarak, tüketilir (Mahmut TEMUR, Çabuk; Yusuf DENİZ, Yaylı).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin meyve tohumları yatıştırıcı etkiye sahiptir. Kabız, kuvvet verici ve şeker hastalığında meyveleri çay gibi demlenip içilir veya toz haline getirilip günde 0,5-1 gr tüketilir. Ayrıca meyvelerinden yapılan marmelat tüketilir [8]. Karın ağrısına karşı bitkinin meyveleri çay gibi demlenip içilir. Meyveleri yenir [197]. Bitkinin meyveleri mermalet haline getirilip, şeker hastalığına karşı tüketilir. Böbrek taşı düşürücü olarak ise meyveleri kaynatılıp içilir [223]. Kabızlık giderici, kuvvet verici, şeker hastalığı ve kan şekerini düşürücü olarak bitkinin meyveleri kullanılır [120]. Bitkinin petallerinden reçel yapılarak tüketilir [13]. Soğuk algınlığına karşı bitkinin meyveleri kaynatılıp içilir. Mayasıl tedavisinde meyveleri tüketilir. Hayvan hastalıklarının tedavisinde kökü kaynatılıp içilir. Bitkinin petallerinden ve olgun meyvesinden reçel yapılarak tüketilir. Bitkinin kök kabuğu, yün boyası (açık kahverengi tonları) elde etmede kullanılır. Ayrıca bitki gövdesi süpürge olarak kullanılır [7]. Soğuk algınlığına karşı bitkinin meyveleri kurutulduktan sonra kaynatılıp içilir. Bitkinin petallerinden yapılan şerbet içilir. Bitki bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilir [19]. Bitkinin meyvelerinden marmelat yapılıp, tüketilir. Bitkinin olgun meyvelerinin çayı yapılıp, içilir. Ayrıca yaprak ve meyveleri hayvan yemi olarak kullanılır [199]. Soğuk algınlığı, kuvvet verici, astım ve böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin kök ve meyveleri kaynatılıp, içilir. Bitkinin taze meyveleri yenir, meyvelerinden marmelat, çay, hoşaf ve petallerinden reçel yapılarak tüketilir. Ayrıca çaydanlıkta oluşan kireci sökücü olarak, bitkinin kökleri

çaydanlıklara konularak kaynatılır [90]. Soğuk algınlığı tedavisinde bitkinin meyve ve tohumları kullanılır [22]. Zayıflamak için bitkinin meyveleri kaynatılıp içilir. Meyvelerinden marmelat yapılıp yenir [209]. Şeker hastalığına karşı bitkinin meyvelerinden şekersiz pekmezi yapılır, günde 2-3 çorba kaşığı tüketilir. Tansiyon düşürücü, soğuk algınlığı, bronşit ve öksürük kesici olarak bitkinin meyveleri kaynatılıp içilir [87]. Soğuk algınlığı ve öksürük kesici olarak bitkinin meyveleri kurutulduktan sonra çay gibi demlenip içilir. Ayrıca bitkinin petalinden reçel yapılarak tüketilir [81, 144]. Tansiyona karşı bitkinin yaprakları kaynatılıp içilir. Soğuk algınlığına karşı bitkinin meyveleri kurutulduktan sonra kaynatılıp içilir. Böbrek taşı, idrar söktürücü ve kan temizleyici olarak bitkinin yaprak ve çiçekleri çay gibi demlenip içilir [32]. Basur, bronşit, öksürük kesici, soğuk algınlığı, mide rahatsızlığı, tansiyon düzenleyici ve idrar yolları rahatsızlığına karşı bitkinin kök, çiçek ve meyvelerinin kullanıldığı belirtilmiştir [218]. Bitkinin meyveleri çay gibi demlenip içilir, ayrıca şekerle birlikte reçeli de yapılarak tüketilir. Yorgunluk giderici, bronşit, karın ağrısı, şeker hastalığı, grip, soğuk algınlığı, mide bulantısı, kansızlık, kabızlık ve bağırsak sorunlarına karşı bitkinin meyveleri kaynatılıp, içilir. Bitki dalları, koyun sopası yapımında kullanılır. Ayrıca bitki yakacak olarak kullanılır [35]. Soğuk algınlığına karşı bitkinin meyveleri kaynatılıp, içilir [234]. Bağışıklık sistemini kuvvetlendirici, baş ağrısı ve soğuk algınlığına karşı bitkinin meyvesi kaynatılıp veya reçeli yapılarak tüketilir [123]. Yatıştırıcı olarak bitkinin kökü çay gibi demlenip, içilir. İştah açıcı, soğuk algınlığı, grip, öksürük, sindirim, yüksek ateş, böbrek ağrısı ve bademcik iltihabına karşı bitkinin meyvesi çay gibi demlenip, günde iki kez bir bardak içilir [46].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki meyvesi şekerler, organik asitler, tanen ve vitaminler (A, B, C) taşımaktadır [8]. Bitki meyvesi yağ asitleri, askorbik asit, a-tokoferol, β -karoten ve mineraller (Ca, Fe, K, Mn, Na, P ve Zn) içermektedir [284].

4.1.36.9. Rosa foetida J.Herrm., Diss. de Rosa, 57 (1762).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Rosaceae / Gülgiller

Cins : *Rosa* / Gül

Habitat : Süs bitkisi için kültür, bazen çitler, bazen doğal yol kenarları, yamaçlar ve araziler.

Çiçeklenme : Nisan-Haziran.

Yükseklik : 700-1900

Element : İnan-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Ankara, Bilecik, Çorum, Erzincan, Gaziantep, Gümüşhane, Kahramanmaraş, Manisa, Niğde, Van.



şekil 4.1.35.9.1. Rosa foetida. Genel, iek ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Acemsarısı	Kullanım kodu: IA4, IIA1.
Yöresel isimler: Gulşilav, şılan (K), Verdenif (A).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.

Literatürdeki diğer adları: Osurgan gl, Sarı gl, Antep gl, Acem sarısı [13], Gl [13, 38], Sarı kuşburnu [104], öküz gt [24], Cotyanak, Gulahire, Gulnaz, Gulazer, Gulçiçek, Gulnsrin, Gula derevîn, Gulşılan, Gulzer, Gulbej, Sincik, Sorgul, Srgilik, Srgl, şılavk, şılanok, Nasrn, Nisrn, Bajnih, Atesi, Eşrefi, Delik [66], Dilik, Gula kutikan, Gulezerd, Nisrna seyan, Vilezerd [67], şılan [66, 67].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Grağa Mahallesi, Mahalle içi mevkii, dere kenarı, 37°27'08"K 40°45'39"D, 982 m, 13.05.2018, M.Kılıç 190.

Kullanılan kısım: Yaprak, iek, meyve.

Kullanım şekli:

a) Bitkinin meyveleri çiğ olarak tüketilir (Ramazan TEMEL, Aran; Yusuf KAPAN, Eroğlu; Zahide BENGÜ, Sultanköy).

b) Bitkinin petallerinden reçel yapılarak, tüketilir (Mahmut TEMUR, abuk; Yusuf DENİZ, Yaylı).

c) Cilt yumuşaklığı için bitkinin yaprak ve çiçekleri kaynatılıp suyu içilir (İbrahim UĞUR, Sultanköy).

Literatürdeki kullanımları: Bitkinin petallerinden reçel yapılarak tüketilir. Bitki süs bitkisi olarak, park ve bahçelerde yetiştirilir [13]. Bitkinin çiçekleri gıda olarak tüketilir [24, 104]. Bitkinin çiçeklerinden şerbet yapılıp, içilir. Çocuklar çiçekleri ile oyun oynarlar. Ayrıca süs bitki olarak yetiştirilir [38].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki çiçeği uçucu yağ (n-nonadekan (% 28,0), 1-heptadekan (% 16,0) ve n-dodekanoik asit (% 12,0)) içermektedir [285].

4.1.36.10. *Rubus sanctus* Schreb., Icon. Descr. Pl.: 15, t. 18 (1766).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Rosaceae / Gülgiller

Cins : *Rubus* / Böğürtlen

Habitat : Seyrek çalılık, kayalık yerler, nehir kıyıları, sabit kumullar, kıyı ovalar, çorak kıyılar.

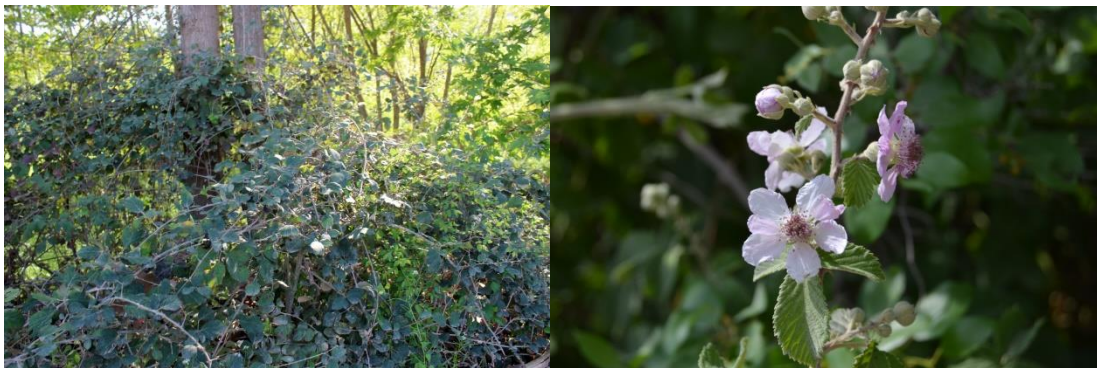
Çiçeklenme : Haziran-Ağustos.

Yükseklik : 0-1250

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adıyaman, Ankara, Antalya, Artvin, Balıkesir, Bilecik, Bitlis, Elazığ, Gaziantep, Hakkâri, Hatay, İçel, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kütahya, Muğla, Sakarya, Samsun, Sinop, Tekirdağ, Trabzon, Zonguldak.



Şekil 4.1.36.10.1. *Rubus sanctus*. Genel ve çiçek görünümü.

Bitkinin adı: Böğürtlen Yöresel isimler: Drireş, Drireşik, Hilutırşık (K), İlleyk, Illek (A).	Kullanım kodu: IA4, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Anadolu böğürtleni [8], Böğürtlen [13, 14, 22, 35, 38, 83, 120, 200], Bortlen, Bögörtlen, Bögürtleğen, Böğürtlem, Böğürtleğen, Böğürtlemen, Börtleğen, Börtlen, Börtlenge, Börtliyem, Börtliyen, Börtlüyen, Bövürtlen, Bubumka, Buğürtlen, Büğürtlen, Büldürgen, Büyürlen, Diken çileği, Diken dutu, Fık otu, Fiske, Fisko, Fukuku, Fuska, Gürüzüm, Hamdakuka, Karamama, Karamanca, Kara mancar, Karantı, Kara diken, Karantı diken, Kedi dutu, Kür, Kürmez, Mihra, Moloş, Moloşa, Mor menik, Pisko, Yabanî üzüm, Mora diken [13], Tire ruvi, Tilki otu, Tilki yemi [83], Kutsal böğürtlen [222], Orman üzümü [199], Dürdik [81], Cinisrî, Dendureşk, Dirînermk, Dirîreşik, Tajtajik, Turêşk, Hilûtirşik, Tûtîrîk, Dûdamûk, Dalarask [66], Dirî, Tûrik, Tûtirk [67], Mormenik [66, 67], Kör üzüm [28], Dırık, Dırkel, Tiri [84], Tuntırk [65], Böğürtlen çalısı, Gülleğen diken [91], Drişeşk, Drireşik, Elleyk, Tureşik, Tureşk [32], Girantı, Garantı [35], Bük [38].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mayıs-Eylül.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Aytepe Mahallesi, Mahalle içi mevkii, dere kenarı, 37°15'14"K 40°59'26"D, 744 m, 07.04.2018, M.Kılıç.

Kullanılan kısım: Kök, yaprak, çiçek, meyve, tohum.

Kullanım şekli:

- a) Prostat hastalıklarında bitkinin kökü kaynatılarak suyu içilir (Ramazan TEMEL, Aran; Abdurrahman MUNGAN, Kayacan; Mahmut DURAN, Sultanköy).
- b) Kanser hastalığına karşı bitkinin kökü kaynatılarak suyu içilir (Servet ÇOKAN, Avcılar; Yusuf DEMİR, Cevizlik; Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Ziver ASLAN, Mehmet Şekip ÖZMEN, Ofis; Şeyhmus GEZER, Sultanköy; Ziya ALLIK, Nalan TAŞKAN, Yalım; Şeyhdavut BULUT, Mehmet ÇUR, Yayla; Hülya ÇELEBİ, Yüce).
- c) Böbrek hastalıklarının da bitkinin kökü kaynatılıp suyu içilir (Hamza ATAÇ, Çağlar; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı).
- ç) Diyabet hastalığının tedavisinde bitkin sürgün ve kök kısımları kaynatılıp, suyu içilir (Ferhan EDİZ, Dara; Mehmet Sıdık CEBE, Özlüce).

- d)** Basur hastalığının tedavisinde bitkinin kökü dövülüp sakız kıvamına getirilir ve sonra lapa halinde basur olan yerin üstüne koyulur (Ferhan EDİZ, Dara).
- e)** Bitkinin çiçeği çiğ olarak veya reçeli yapılarak tüketilir (Mehdiye KAPAN, Eroğlu; Mehmet Şekip ÖZMEN, Ofis; Hasan AYAN, Sultanköy; Fesih ÇİMEN, Yayla; Beşir CAN, Yüce).
- f)** Kanser hastalıklarının tedavisinde bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (İbrahim EKİN, Gurağaç; Cihan ADSAN, Özlüce; M. Sait CEBE, Sultanköy).
- g)** Ülser hastalığının tedavisinde bitkinin tohumu 10 gün suda demlenmeye bırakılır, sonra suyu aç karnına içilir (Ferhan EDİZ, Dara)-(**Reçete 31**).
- ğ)** Ödem söktürücü olarak bitkinin kökü kaynatılıp suyu içilir (M. Nezir AYAN, Özlüce).
- h)** Kabız yapıcı ve idrar söktürücü olarak bitkinin meyvesi kaynatılarak suyu içilir (Abdülkadir AKIN, Özlüce; Hasan AYAN, Sultanköy).
- ı)** Kan kanseri tedavisinde bitkinin kökü kaynatılarak suyu içilir (Mehmet Salih BAŞ, Sultanköy).
- i)** Mide hastalıklarında bitkinin ince dal ve yaprakları kaynatılarak suyu içilir (Şerif GÜR, Sultanköy).
- j)** Romatizmalı hastalıkların tedavisinde bitkinin kökü kaynatılıp suyu içilir (Leyla ACU, Yayla).
- k)** Kan kanseri hastalığında bitkinin kök kısmı kaynatılıp günde 3 bardak soğuk olarak içilir (Abidin NAYIR, Yaylacık)-(**Reçete 32**).
- l)** Diyabet hastalığının tedavisinde bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir (Necmi TIRPAN, Yenişehir).
- m)** Beyindeki ur hastalığının tedavisinde bitkinin kökü ile ısırgan (Gezgezk, hêşışıl heyyê) bitkisinin toprak üstü kısımları karıştırılarak kaynatılıp suyu içilir (Beşir CAN, Yüce)-(**Karışım 12**).
- n)** Mide hastalıklarının tedavisinde bitkinin meyvesi kaynatılıp suyu içilir (Mekiye ÇELEBİ, Yüce).
- o)** Kan eksikliğinin tedavisinde bitkinin meyvesi tüketilir (Gurbet CAN, Yayla).
- ö)** Bitkinin meyveleri çiğ olarak tüketilir (Helin PAÇ, Aran; Nusret KAPLAN, Aytepe; Yusuf KAPAN, Eroğlu; Medet ACAY, Konaklı; Veysi ACIBUCA, Yenişehir; Beşir CAN, Yüce).
- Literatürdeki kullanımları:** Kısırlık (erkekler için), diüretik, taş düşürücü, hemoroid ve ülser tedavisinde bitkinin kısımları kullanılır [118]. Kabız, kuvvet

verici, idrar söktürücü ve şeker hastalığına karşı bitkinin yaprakları veya kökü kaynatılıp veya çay gibi demlenip içilir. Bademcik iltihabına karşı ise yaprakları veya kökü kaynatılıp, suyu ile gargara yapılır. Yara iyileştirici olarak bitkinin yaprakları veya kökü toz haline getirilip, haricen kullanılır. Kabız edici olarak bitkinin meyvesi sıkılır, elde edilen sıvı içilir veya gargara yapılır [8]. Grip, boğaz hastalıkları, anjin ve diş ağrısı için bitkinin yeni sürgün, çiçek ve kökleri çay gibi demlenip, günde üç fincan içilir. Karın ağrısına karşı ise kökü kaynatılıp içilir [14]. Kabız giderici, kuvvet verici, idrar söktürücü, yara iyileştirici ve şeker hastalığı tedavisinde bitkinin yaprakları kullanılır [120]. Bitkinin meyveleri taze iken tüketilir. Meyveleri ezilip, şurubu yapılır. Kabız edici olarak yaprakları kullanılır. Ayrıca bitkinin kökleri diyabet tedavisinde kullanılır [13]. Vücuda kuvvet ve dinçlik verici olarak bitkinin meyveleri tüketilir [83]. Bitkinin olgun meyveleri tüketilir [35, 38, 44, 65, 81, 83, 91, 199]. Bal arılarının polenlerinden ve nektarlarından yararlandığı bitkilerdendir [222]. Bitkinin yaprak ve meyveleri hayvan yemi olarak kullanılır [199]. Böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin kökleri kullanılır [22]. Öksürük, soğuk algınlığı ve nefes darlığına karşı bitkinin meyvesinden elde edilen şurup içilir. Düşük yapmak için bitkinin kökü, altın otu ile birlikte kaynatılıp içilir. Şeker hastalığı, bağırsak iltihabı, bağırsak ağrıları ve adet sancularına karşı bitkinin kökleri temizlendikten sonra küçük parçalara ayrılır, kaynatılıp içilir. Ağız yaraları ve gözde meydana gelen kanlanma için bitkinin meyvelerinden elde edilen su, yara için ağza, kanlanma için ise göze damlatılır [200]. Bitkinin meyveleri kurutulup, baharat olarak kullanılır [28]. Astım, bronşit, diyabet hastalığı ve yatıştırıcı olarak bitkinin kökü, yaprak ve çiçekleri çay gibi demlenip, yemeklerden sonra bir çay bardağı içilir [84]. Bitkinin meyvelerinden reçel yapılarak, tüketilir [35, 38, 65]. Ağız içi ve dudak yaralarının tedavisinde bitkinin meyvelerinden elde edilen su, haricen kullanılır. Süt emmeyen çocukları memeye alıştırmak için meyve suyu dudaklara sürülür. Kalp-damar hastalıkları tedavisinde meyveleri yenir. Diyabet hastalığı tedavisinde (kan şekerini düşürücü olarak) kökü kaynatılıp içilir [91]. Kanser hastalığı, kanda ve vücuttaki iltihaba karşı bitkinin kökü kaynatılıp, içilir. Mide ve bağırsak rahatsızlıklarına karşı kökü kaynatılıp, suyu sabah akşam içilir [32].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki ellagitaninler, flavonoidler ve kafeik asit türevleri taşımaktadır [286]. Bitki flavonoid [287], sitrikasit, pektin, şeker ve müsilaj içerir [44, 287].

4.1.37. Rubiaceae

4.1.37.1. *Galium aparine* L., Sp. Pl. 108 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Rubiaceae / Kökboyagiller

Cins : *Galium* / Yapışkanotu

Habitat : Yaramaz ot, çalılık, ekili alanlar.

Çiçeklenme : Nisan-Temmuz.

Yükseklik : 30-1800

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Ankara, Antalya, Bolu, Çanakkale, Erzincan, Gaziantep, Giresun, İçel, İstanbul, Muğla, Samsun, Yozgat.



Şekil 4.1.37.1.1. *Galium aparine*. Genel, çiçek ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Çobansüzgeci Yöresel isimler: Mezellok (K)	Kullanım kodu: IIA1 Kullanım amacı: Tıbbi bitki
---	--

Literatürdeki diğer adları: Çobansüzeği, Sünnetliceotu [8], Yoğurt otu [8, 288], Sarı Yoğurt Otu, Yapışkan otu [14], Yapışkan otu [14, 29], Yapışak [199], Ziven [20, 45], Yapışak [151], Yapışkanlı ot [200], Berbur, Dildirmi, Gizgizok, Nürseg, Nusak, Nisak, Halal, Giyatuna, Tarasana, Rertera, Giyayê tara, Kûrkûr, Vaşzivanok, Zimanğvung Avzelik, Babelîsk, Kevlegiya, Şot, Grîstî [66], Barbûr, Berbûr, Dûgune, Gurnig, Helavek, Hevrişk, Nûsek, Nvîsek, Padêsek, Rêzel, Şîvgan, Ğilorik,

Ğuzmanok, Zimanğvînk [67], Padûsek, Zelikok [66, 67], Dilgana, Dilganatan, Yapışgan otu, Yapışgan, Yapşak, Yapşak otu, Sütlenbik [29], Dilkanatan [91].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Yalım Mahallesi, Cevizpınar Mahallesi yolu, 2. km kayalar arası, 37°20'07"K 40°41'35"D, 926 m, 23.04.2018, M.Kılıç 169.

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımlar

Kullanım şekli:

a) Astım ve nefes darlığı hastalıklarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içiliyor (Mehmet Ali BAYSAL, Sultanköy).

b) Tiroit hastalığının tedavisinde bitkinin tüm kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Metin GÜR, Sultanköy).

c) Mide ülseri, kanser hastalıkları ve iç kanama gibi hastalıklarda bitkiden elde edilen süt ile bittim bitkisinden elde edilen sakız ile çam, mahlep, kayısı ve badem bitkilerinden elde edilen reçineler karıştırılıp macun haline getirilecek. Sabah ve akşam aç karnına bir tatlı kaşığı yiyilecek ve üstüne çiğ yumurta yiyilecek, süt içilecek ve 1,5 saat kadar hiçbir şey yiyilip içilmeyecek ve bu uygulamaya 10 gün devam edilecek (Şeyhmuz ATAÇ, Çağlar).

Literatürdeki kullanımları: İştah açıcı ve idrar arttırıcı olarak bitki kullanılır [8]. Böbrek, karaciğer, dalak hastalıklarında ve lenf sistemi bozukluklarında bitkinin yapraklı dalları çay gibi demlenip, hergün içilir. Deri hastalıkları ve yaraları iyileştirici olarak bitkinin yapraklı dalları lapa halinde haricen kullanılır. Şeker hastalığına karşı bitkinin gövde ve yaprakları taze iken dövülür, bamya tohumları da dövülüp karıştırılır ve kaynatılıp içilir [14]. Bitkinin toprak üstü kısımları, hayvan yemi olarak kullanılır [151, 199]. Bitkinin toprak üstü kısımları taze veya kuru şekilde hayvan yemi olarak kullanılır [20, 45]. Romatizmaya karşı bitkinin dalları bacağına etrafına birkaç saat haricen uygulanır. Öksürük kesici, ağız yarası ve boğaz iltihabına karşı bitkinin gövdesi çay gibi demlenip, suyu ile gargara yapılır [200]. Bitkiden elde edilen süt içilir. İç iltihap ve yaraların tedavisi için, bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir. Böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin çiçeksiz toprak üstü kısımları kaynatılıp, günde iki kez birer su bardağı, 2-3 hafta boyunca içilir. Büyükbaş hayvanlar severek bitki ile beslenirler [29]. Diüretik, koleretik olarak ve bazı mide, gut ve epilepsi hastalıklarının tedavisinde bitkinin halk ilacı olarak kullanıldığını belirtmişlerdir [289]. Hastalıkların tedavisinde bitkinin tamamı çay gibi demlenip, suyu içilir [288].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki nişasta, tannik asit, sitrik asit ve flavonoid içerir [200]. Bitki fenoller, tanenler, alkaloidler, antrakinonlar, kumarinler, iridoidler asperülosit, alkanlar, flavonoidler ve saponinler içermektedir [290].

4.1.37.2. Galium haussknechtii Ehrend., Notes Roy. Bot. Gard. Edinburgh 22: 389 (1958).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Rubiaceae / Kökboyagiller

Cins : *Galium* / Yapışkanotu

Habitat : Çalılık, yol kenarları.

Çiçeklenme : Mayıs-Haziran.

Yükseklik : 800-1600

Element : İran-Turan.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Bingöl, Elazığ, Kahramanmaraş, Siirt, Şırnak.



Şekil 4.1.37.2.1. Galium haussknechtii. Genel, çiçek ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Çitiplikçiği	Kullanım kodu: IIA1
Yöresel isimler: Mezellok (K)	Kullanım amacı: Tıbbi bitki

Literatürdeki diğer adları: Berbur, Dildirmi, Gizgizok, Nürseg, Nusak, Nisak, Halal, Giyatuna, Tarasana, Rertera, Giyayê tara, Kûrkûr, Vaşzivanok, Zimanğvung Avzelik, Babelîsk, Kevlegiya, Şot, Grîstî, Padûsek, Zelikok [66], Nusek [67].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Sultanköy Mahallesi, Mahalle içi mevki, bahçe, 37°26'45"K 40°37'53"D, 994 m, 12.05.2018, M.Kılıç 184.

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımlar

Kullanım şekli:

a) Astım ve nefes darlığı hastalıklarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içiliyor (Mehmet Ali BAYSAL, Sultanköy).

b) Tiroit hastalığının tedavisinde bitkinin tüm kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Metin GÜR, Sultanköy).

c) Mide ülseri, kanser hastalıkları ve iç kanama gibi hastalıklarda bitkiden elde edilen süt ile bittim bitkisinden elde edilen sakız ile çam, mahlep, kayısı ve badem bitkilerinden elde edilen reçineler karıştırılıp macun haline getirilecek. Sabah ve akşam aç karnına bir tatlı kaşığı yiyilecek ve üstüne çiğ yumurta yiyilecek, süt içilecek ve 1,5 saat kadar hiçbir şey yiyilip içilmeyecek ve bu uygulamaya 10 gün devam edilecek (Şeyhmuz ATAÇ, Çağlar).

Literatürdeki kullanımları:-

Bitkide bulunan kimyasal maddeler:-

Literatür taramalarında herhangi bir etnobotanik kullanımına rastlanmamıştır.

4.1.38. Salicaceae

4.1.38.1. Populus euphratica Olivier, Voy. Emp. Othoman 3: 449, f. 45-46 449 (1807).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Salicaceae / Söğütgiller

Cins : *Populus* / Kavak

Habitat : Nehir kıyıları ve su taşkın alanlar, tuzlu topraklar.

Çiçeklenme : Nisan.

Yükseklik : 0-1650

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Artvin, Gaziantep, Hakkâri, İçel, Kahramanmaraş, Mersin, Siirt, Şırnak.



Şekil 4.1.38.1.1. Populus euphratica. Genel görünümü.

Bitkinin adı: Fıratkavağı Yöresel isimler: Hewr, Spidar (K), Şerveyno (S).	Kullanım kodu: IIA1, VA3, VA5, VB3, VB5. Kullanım amacı: Tıbbi bitki, alet yapımı.
---	---

Literatürdeki diğer adları: Kavak tomurcuğu [8], Fırat kavağı, Tuzcul kavak [13], Kavak [13, 20, 38, 45, 203], Spidar [19, 32], Evran, Hevran, Gerehevr, Kêlik, Kilçêr, Spîndar, Pelk, Hevlêr, Hovlêr, Kevağ, Dehlêr, Jileg, Bî av, Virol şîrîn [66], Hevlêra feratî, Kevağa feratî, Spîndara feratê, Şatan, Virolşîrîn [67], Bî kanî, Pelg [66, 67], Hevr [32, 66], Dehl, Spindar, Şerveyno [32], Kavak ağacı [177].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Sultanköy Mahallesi, Dere kenarı mevki, 37°26'49"K 40°38'06"D, 982 m, 05.05.2019, M.Kılıç 198.

Kullanılan kısım: Kök, dal, gövde.

Kullanım şekli:

a) Sepet yapmak için bitkinin dalları 3-5 gün suda bekletilir şekil alacak kıvama geldiğinde sepet yapılır, yayık ayran küpü, yün çıkırığı, körük ve cercere gibi aletler yapmak için ise bitkinin gövdesi kullanılır (Şeyhmus Amca, Teker).

b) Diyabet hastalığında bitkinin kökü rendelenip ağza alınarak çiğnenir ve suyu içilir (Leyla ACU, Yayla).

Literatürdeki kullanımları: Kabız ve ateş düşürücü olarak bitkinin gövde kabukları çay gibi demlenip içilir [8]. Bitkinin dalları kırık ve çıkıkların tutulmasında hafif olması sebebi ile kullanılır. Bitkinin gövdesi çocuklar tarafından oynanılan langırt oyunu için langırt yapım malzemesi için kullanılır [19]. Bitki bahçelerde, süs ve

gölge verici olarak yetiştirilir. Ayrıca bitki gövde ve dalları yakacak olarak kullanılır [19, 203]. Bitkinin gövdesi evlerin yapımında kullanılır [20, 45]. Bitkinin gövdesinden toprak evlerin damlarında, giriş yerine evin tavan kısmını güçlendirmek için kullanılır. Bitkinin gövdesi damlara çıkmak için kullanılan merdiven yapımında kullanılır [203]. Çıban tedavisinde bitkinin kabukları yakılıp külü su ile lapa haline getirilir, çıban olan yere 30 dakika kadar bezle sarılır. Romatizma, bronşit ve vereme karşı bitki tomurcukları kurutulduktan sonra çay gibi demlenerek suyu içilir [32]. Bitkinin gövde ve dalları oruk oyacağı, çocuk oyuncağı (yürüteç), süs eşyası (duvar ayeti, biblo), havan, küçük sandık, tavla, oyuncak, aşur döveceği, beşik, ellik, fırın küreği, tabure ve büyük kaşık yapımında kullanılır [177]. Bitkinin gövdesi çocuklara sapan yapımında kullanılır. Bitkinin gövde ve dalları tahta ve ahşap işlerinde kullanılır. Ayrıca bitki dalları ve yaprakları hayvan yemi olarak kullanılır. Kuru kısımları ise yakacak olarak kullanılır [38].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki gövde kabuğu tanen ve glikozitler (populin ve salisin) taşımaktadır [8]. Bitki tomurcukları fenolik gliseritler içerir [291].

4.1.39. Urticaceae

4.1.39.1. *Urtica dioica* subsp. *dioica* L., Sp. Pl. 984 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Alt sınıf : Magnoliidae / Manolya alt sınıfı

Aile : Urticaceae / Isırgangiller

Cins : *Urtica* / Isırgan

Habitat : Ormanlar, gölgeli vadiler ve kayalar, su kenarları.

Çiçeklenme : Haziran-Eylül.

Yükseklik : 500-2700

Element : Avrupa-Sibirya.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Ankara, Antalya, Balıkesir, Bitlis, Bolu, Elazığ, Erzurum, Gaziantep, Giresun, Hakkâri, Iğdır, İstanbul, İzmir, Konya, Niğde, Osmaniye.



Şekil 4.1.39.1.1. Urtica dioica subsp. dioica. Genel görünümü.

<p>Bitkinin adı: Isırgan Yöresel isimler: Gezgez, Gezgezk, Gezgezok, Kırırj (K), Hêşışıl heyyê, Kusseyr (A).</p>	<p>Kullanım kodu: IA1, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.</p>
---	--

Literatürdeki diğer adları: Dikenli ısırgan [8], Büyük ısırganotu [8, 13], Dızlağan [91], Isırgan [8, 13, 14, 16, 37, 38, 87, 91, 109, 123, 210], Dalan [14], Cızlağan [13, 16, 91], Isırganotu [38, 79, 83, 85, 87, 91, 97, 167, 210], Ağdalak, Cıncar, Cıncar, Cızlağan, Cızgan, Cıncar, Çıncar, Dakırdalak, Dala diken, Dalagan, Dalayan diken, Dalgan, Dalıgan, Erinç, Geznik, Gıcıkdan otu, Gidişgen, Gidişgen otu, Isırgı, Dancak otu, Sırgan, Sırgan otu, Yığınç, Acı ısırgan [13], Isırğan, Gezik [83], Gezgezk [19], Gezgez [13, 83], Koprıga, Büyük ısırgan [210], Dalağan [199], Gazgazok [20, 45], Isırgan dikenini [87], Durzîk, Durzîle, Gezende, Gezgezk, Geznik, Gezok, Giya gezik, Kalan, Gulekalane, Destğûrîne [66], Adırvaş, Gezik, Gêznik, Kirneş [67], Derğîçik, Derzînik, Kergezok, Birki [66, 67], Gezınk [123, 144], Gezgezik [32, 67], Heşışıl heyyê [32], Kerkezok [37], Gezzik [167], Gezgezok [46, 85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Nisan-Temmuz.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Güragaç Mahallesi, Mahalle içi, dere kanarı mevki, 37°27'07"K 40°45'31"D, 989 m, 13.05.2018, M.Kılıç 190.

Kullanılan kısım: Yaprak, çiçek, tohum, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Ciltteki alerjik hastalıkların tedavisinde bitkinin yakıcı tüyleri ciltte sürülür, vücut direnci artırıcı olarak ise yakıcı tüyleri ciltte kanamalar meydana getirene kadar sürülür (Hakkı GÜZEL, 13 Mart; Meymo FİDAN, Melle Abbas, Elmabahçe).

b) Damar tıkanıklığı için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılarak suyu içilir (Mehmet Zeki İLHAN, Ahmetli; Aziz YILDIZ, Alakuş; Nusret KAPLAN, Aytepe; Abdülsatır BAĞ, Buğday; Medet ACAY, Faysal ADIN, Konaklı; Dilan AYKURT,

Necmettin; İbrahim Şahin GÜN, Ofis; Şeyhmus ELİK, Yardere; Halil ECEVİT, Yenice).

c) Mide, bağırsak ve romatizmalı hastalıklarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılarak suyu içilir (Nurşin DEMİR, Bağlıca; Fesih ÇİMEN, Yayla).

ç) Balgam söktürücü olarak bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Meral ERYILMAZ, Yalım; Abdurrezzak BAŞARAN, Yenişehir).

d) Kanser hastalıklarında bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Ahmet BULUT, Boztepe; Mehmet Ali TUTAŞI, Cumhuriyet; Selahattin ÇOLTO, Cevizpınar; Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Meymo FİDAN, Melle Abbas, Elmabahçe; Sevda ATLI, Eryeri; Kemal ACAY, Göllü; Mahmut ARİ, Haydar; Atman ÖZDAŞ, Höyükü; Melsa ŞİMDİ, İstasyon; Mehmet Şekip ÖZMEN, Ruken ÇERİ, Ofis; Cihan ADSAN, Özlüce; Hasan AYAN, Mahmut DURAN, Şerif GÜR, Sultanköy; Şeyhdavut BULUT, Nezir ÇİMEN, Yayla; Fırat KARADEMİR, Yaylabası; Hülya ÇELEBİ, Selma ADSAN, Yıldız ÇELEBİ, Yüce).

e) Romatizmalı hastalıklarının tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılarak suyu içilir ve lapası romatizmalı bölgeye uygulanır (Abdülkadir DEMİR, Boztepe; Mehmet BEDİR, Kumlu; Nazlı ATAÖZCAN, Ortaköy; Emrullah ÇELEBİ, Sultanköy; Bahattin ÖNAL, Tilkitepe).

f) Akciğer ve mide kanserinde bitkinin toprak üstü kısmı kaynatılıp suyu içilir (Şeyhmuz ATAÇ, Çağlar).

g) Sırt ve bel ağrısında bitkinin yakıcı tüyleri ağrıyan yerlere sürülerek kanatılması sağlanır (Abdulkahhar ÖZÜ, Çayırpınar).

ğ) Nefes darlığı tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Şeyhmus ELİK, Yardere).

h) Bitkinin yaprakları salata olarak tüketilir. Ayrıca böreklere iç malzeme olarak kullanılır (Berfin HAZAR, Çiftlikköy; İsmail EDİZ, Dara; Ömer Faruk AYDIN, İstasyon; Neşet ASLAN, Ofis; Pınar ANDİNÇ, Ortaköy; Ekrem EMAN, Sultanköy; Ayhan ARUN, Tandır; Ruken BİLGİÇ DURMAZ, Canan ÖZGÜN, Yenişehir).

ı) Kanser hastalıklarının tedavisinde bitkinin tohumu bal ile karıştırılarak yenir (Ferhan EDİZ, Dara).

i) Kanser hastalıklarında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Meral MUTLU, İhvan EROĞLU, Diyarbakırkapı; Gazali DERİN, Eryeri; Abdurrahman YAKAK, İstasyon; Tahir DURMAZ, Kabala; Fahriye MUNGAN, Kayacan; Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Hilal ASLAN, Necmettin; Ceyda KARTAL, Ofis; M.

Nezir AYAN, Abdülkadir AKIN, Özlüce; Mehmet Ali BAYSAL, Ekrem DİKMEN, Salih BABUR, Şeyhmus GEZER, Sultanköy; Abdullah BAŞ, Sultan CAN, Yüce).

j) Saç dökülmesini engelleyici olarak bitkinin yaprakları kaynatılıp 2 gün bekletilir, sonra bu su tok karnına içilir ve saça sürülür (Fırat KARADEMİR, Yaylabası)-
(Reçete 33).

k) Gaz giderici olarak bitkinin yaprakları kaynatılarak suyu içilir (Merve MUTLU, Diyarbakırkapı).

l) Öksürük kesici olarak bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Azize KAYA, Güneyli; Mehmet ÇUR, Yayla).

m) İdrar yolları enfeksiyonunda ve prostat kanserinin tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir. Kalın bağırsak kanserinde ise bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp bir leğene suyu boşaltılır ve içine oturulur (Naile AYDIN, Hatunlu; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy).

n) Baş ağrısı ve mide hastalıklarında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Zafer SOYSAL, İstasyon; Ayşe AKBALI, Medrese).

o) Diyabet hastalığında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Gülnaz BAYKAL, İstasyon; Abdusselam ALTUNKAYNAK, Yukarıaydınlı).

ö) İltihaplı hastalıklarda bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir. Apsel tedavisinde ise bitkinin toprak üstü kısımları lapa haline getirilir ve apseli alana uygulanır (Necati AYDIN, Umut TELİMEN, İstasyon).

p) Bel ağrısında bitkinin toprak üstü kısımları lapa haline getirilip, ağrıyan yere uygulanır (Şeyhmuz DEĞER, Karademir).

r) Egzama ve saç sağlığında bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Berna DİLMEN, Nur; Bedir KARATAŞ, Ortaköy).

s) Siroz hastalığına karşı bitkinin toprak üstü kısımları ile *Malva neglecta* (Tolık, ğıbbese, tolkê) bitkisinin toprak üstü kısımları birlikte taze olarak tüketilir (Ferha ARSLAN, Çalışlı)-**(Karışım 13).**

ş) Uyuz hastalığının tedavisinde bitkinin çiçekleri kaynatılıp suyu içilir (Servet ADSAN, Özlüce).

t) Hemoroit tedavisinde bitkinin yaprakları anüs bölgesine sürülür (M. Nezir AYAN, Özlüce; Mehmet Ali BAYSAL, Sultanköy).

u) Bağışıklık sisteminin sağlığı için bitkinin tüm kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Meral DEMİRCAN, Sultanköy).

ü) Böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Mehmet Salih BAŞ, İbrahim UĞUR, Sultanköy).

v) Kolesterol, diyabet ve tansiyon hastalıklarının tedavisinde bitkinin yaprakları çay gibi demlenerek suyu içilir (Ayhan ARUN, Tandır).

y) Romatizmalı hastalıkların tedavisinde bitkinin yakıcı tüyleri romatizmalı alana sürülür (Muazzez ARSLANHAN, Kotek).

Literatürdeki kullanımları: Kanser, siyatik, romatizma, idrar yolu hastalıkları, bel ağrısı ve deri hastalıklarına karşı bitki kullanılır [118]. Kan temizleyici, idrar arttırıcı ve iştah açıcı olarak bitkinin yaprakları kaynatılıp ve çay gibi demlenip, yemek aralarında günde 2-3 bardak suyu içilir. Ayrıca yaprakları sebze olarak kullanılır [8]. Baş ağrısı, karın ağrısı, egzama, böbrek hastalıkları, kanı temizleyici, şeker düşürücü, anemi ve kanser tedavisinde bitkinin yapraklı dalları ve tohumu çay gibi demlenip, suyu içilir. Lohusaların sütünü arttırıcı olarak yapraklı dalları kaynatılıp içilir, romatizma ağrılarını giderici olarak suyu sürülür. Egzama olan bölgeye yaprakları kurutulduktan sonra dövülüp sürülür. Bitkinin yapraklı dalları haşlanıp yendiğinde şekeri düşürücü etkisi vardır. Ciltteki lekeler için ise, suyu yüze pamukla sürülür [14]. Kol ve bacak ağrılarında karşı bitki ağrıyan yere sürülür. Kanser tedavisinde bitki çay gibi demlendikten bir gün sonra içilir. Şeker hastalığına karşı ise bitki kaynatılıp, suyu içilir [16]. Karaciğer hastalıklarına karşı bitkinin tohumları kullanılır. Şeker hastalığına karşı yaprakları ve tohumları tüketilir. Ayrıca toprak üstü kısımları kavru olarak yemeği yapılır [79]. Bitkinin genç dalları ıspanak gibi pişirilerek sebze olarak tüketilir. Tek başına veya yumurta ile birlikte yağda kavrulduktan sonra üzerine yoğurt dökülerek yenir [13]. Kanser tedavisinde bitkinin genç hali kurutulduktan sonra kaynatılıp, suyu içilir. Kan temizleyici ve sedef hastalığına karşı bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir. Bitkinin toprak üstü kısımlarından yemek yapılarak, tüketilir [19]. Böbrek ağrıları, mide ağrısı, kellik, prostat ve üre için bitkinin kökleri kaynatılıp içilir. Romatizma, prostat iltihabı, hemoroit, kan basıncı düşürücü, damar tıkanıklığı, kanser, böbrek ağrısı, mide ağrısı, müshil ve kuvvet verici olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir [210]. Bitkinin yaprakları ıspanak gibi pişirilip yemeği yapılır, ayrıca yaprakları sarma ve börek yapımında kullanılır. Hormon dengeleyici, adet düzenleyici, zehir temizleyici, iltihap kurutucu, vücudu kuvvetlendirici, idrar söktürücü, böbrekte kum veya küçük taşları düşürücü, saç dökülmesini önleyici ve zayıflatıcı olarak bitkinin yaprakları kullanılır. Kansere karşı ise, tohumları dövülüp, bal ile karıştırılır ve sabah aç karna bir çay kaşığı

tüketilir [83]. Saçlarının sıklaşması için bitkinin dalları kaynatılıp soğumaya bırakılır, sonra suyu şampuan gibi kullanır. Bitkinin taze toprak üstü organlarından börek ve yemek yapılarak tüketilir. Ayrıca bitkinin toprak üstü organlarının kaynatılmasıyla elde edilen su, meyve ve sebze zararlılarına karşı kullanılır [199]. Kansere ve verem tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir. Ayrıca yapraklarından sarma yapıp, yenir [20, 45]. Şeker, kalp hastalıkları ve kansizliğe karşı yapraklı dalları kaynatılıp içilir. Romatizma tedavisinde dalları romatizmalı bölgeye vurularak sarı su çıkması sağlanır. Kolesterol düşürücü ve damar tıkanıklığına karşı bitkinin yapraklı dalları kaynatılıp, sabah aç karnına suyu içilir. Saç bakımı için, yapraklı dalları kaynatılıp, bu su ile banyo yapılır. Kansere karşı toprak üstü kısımları haşlanarak, tüketilir. Bitki çiğ olarak tüketilir. [87]. Soğuk algınlığı, grip, diyabet hastalığı, zayıflama ve romatizma hastalıklarına karşı bitkinin yaprakları kaynatılıp, tohumları ise çay gibi demlenip içilir [109]. Tüm kanser hastalıklarının tedavisinde bitkinin tohumları balla karıştırılıp yenir. Soğuk algınlığına karşı toprak üstü kısımları kaynatılıp, suyu içilir. Romatizma ağrıları görülen bölgeye yakıcı tüyleri sürülür. Kansere, şeker, mide ve iç hastalıklara karşı toprak üstü kısımları kaynatılıp, içilir. Mide kanserine karşı kökleri kurutulduktan sonra kaynatılıp, sabah aç karnına içilir [144]. Kansere tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip içilir veya meyveleri bal ile karıştırılıp, yenir. Şeker hastalığı, damar tıkanıklığı ve prostata karşı bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip içilir. İltihaplı idrar yolları ve idrar arttırıcı olarak toprak üstü kısımları kaynatılıp, içilir. Bitkinin genç (körpe) toprak üstü kısımlarından yemek ve börek yapılarak tüketilir. Romatizmal diz ağrısına karşı bitkinin toprak üstü kısımları dize sürülür. Eklem kireçlenmesine karşı, toprak üstü kısımları kaynatılıp, lapa haline getirilir ve haricen kullanılır [91]. Saçların güçlenmesi için bitki kaynatılıp, suyu ile saçlar yıkanır. Kansere hastalığına karşı bitki çiğ olarak tüketilir. Boğaz kanserine karşı bitkinin tohumları, bal ile karıştırılarak yenir. Romatizma ağrılarına karşı olgunlaşmış bitki ağrıyan bölgelere sürülür. Böbrek taşı düşürücü, sancı ve migren tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir. Şeker hastalığına karşı bitki kaynatılıp suyu içilir [32]. Kalp ve kanser hastalıklarına karşı bitkinin yapraklı genç gövdeleri kaynatılıp, günde bir su bardağı içilir. Yara iyileştirici olarak ve ağrıyan bölgelere ise bitki kurutulduktan sonra toz haline getirilir, lapa yapıp haricen uygulanır [37]. Kansere hastalığına karşı bitkinin yaprakları kurutulduktan sonra çay gibi demlenip içilir, tohumları ise dövülerek balla karıştırılıp, yenir. Yaprakları yemek yapılarak tüketilir.

Ayrıca bitkinin bulunduğu yeri kötülüklerden koruduğuna inanılır [167]. Bağışıklık sistemi güçlendirici, idrar söktürücü, idrar yolu enfeksiyonları, karaciğeri ve böbreği temizleyici olarak bitkinin toprak üstü kısımları kullanılır. Ayrıca bitkinin toprak üstü kısımları salatalara katılarak tüketilir [38]. Bitkinin toprak üstü kısımları, ciltteki lekelerle karşı kullanılır. İdrar yolu iltihabına karşı bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, suyu içilir. Bulgur pilavına toprak üstü kısımları katılır. Mide ve bağırsak hastalıklarında bitki haşlanıp üzerine süt dökülerek tüketilir. Romatizma tedavisinde ise toprak üstü kısımları kaynatılıp, suyu içilir [234]. Dizdeki kireçlenme ve kansere karşı bitkinin tümü çay gibi demlenip, suyu içilir. Bitkinin tümü taze iken yemeği yapıp tüketilir. Ayrıca böreklere iç malzeme ve pilavlara katılıp yenir [85]. Romatizma tedavisinde bitkinin yaprakları direkt vücuda sürülür. Prostat ve idrar yolu hastalıklarına karşı bitkinin yaprakları çay gibi demlenip içilir veya yemeklere katılarak yenir. Hemoroit ve kadın hastalıkları tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, suyuna oturulur. Kanser, kuvvet verici ve öksürük kesici olarak tohumları dövülüp, bal ile karıştırılarak tüketilir [123]. Kanser ve iltihap söktürücü olarak bitkinin yaprakları kaynatılıp, yemeklerden sonra bir bardak içilir. Romatizmaya karşı yaprakları çay gibi demlenip, haricen kullanılır. Damar tıkanıklığı tedavisinde ise meyveleri çay gibi demlenip içilir [46].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki flavonoidler, tanenler, skopoletin, steroller, yağ asitleri, polisakaritler, izolektinler ve steroller içermektedir [292].

4.1.39.2. *Urtica urens* L., Sp. Pl. 984 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Urticaceae / Isırgangiller

Cins : *Urtica* / Isırgan

Habitat : Duvar kenarları, harabelikler ve atık alanlar.

Çiçeklenme : Nisan-Haziran.

Yükseklik : 0-1000

Element : Akdeniz.

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Burdur, Bursa, Çorum, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, İçel, İstanbul, İzmir, Niğde, Ordu, Rize, Şanlıurfa.



Şekil 4.1.39.2.1. Urtica urens. Genel ve meyve görünümü.

Bitkinin adı: Yöresel isimler: Gezgez, Gezgezk, Gezgezok, Kırırj (K), Hêşışıl heyyê, Kusseyr (A).	Kullanım kodu: IA1, IIA1. Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki.
--	---

Literatürdeki diğer adları: Küçük ısırğanotu [8, 13, 39], Isırğan [8, 13, 21, 28, 39, 91, 123, 189, 198, 223], Ağdalak, Cıncar, Cıncar, Cızlagan, Cızgan, Cıncar, Çıncar, Dakırdalak, Dala diken, Dalagan, Dalayan diken, Dalgan, Dalıgan, Erinç, Gezgez, Geznik, Gıcıkdan otu, Gidişgen, Gidişgen otu, Isırgı, Dancak otu, Sırğan, Sırğan otu, Yığınc [13], Cızlağan [13, 91, 189], Isıran [21], Akıllı ısırğan [21, 39], İstırğan [88], Isırğan dikenini [87], Isırğan otu [35, 97, 115], Dırık, Pırıke [198], Durzık, Gezende, Gezgezk, Geznik, Giya gezik, Kalan, Gulekalane, Derğîçik, Derzînik, Kergezik, Birki [66], Kurdeşen, Lîra dirrikî, Ürtiker [67], Durzîle, Gezok [66, 67], Akıllı gicirgen, Akıllı çakır, Küçük çakır, Küçük dalagan [29], Dağlayan [33], Dızlağan [91, 189], Gress [117].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mart-Haziran.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Tandır Mahallesi mevki, duvar kenarları, 37°07'58"K 41°04'35"D, 548 m, 31.03.2018, M.Kılıç 144.

Kullanılan kısım: Yaprak, çiçek, tohum, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

a) Ciltteki alerjik hastalıkların tedavisinde bitkinin yakıcı tüyleri ciltte sürülür, vücut direnci artırıcı olarak ise yakıcı tüyleri ciltte kanamalar meydana getirene kadar sürülür (Hakkı GÜZEL, 13 Mart; Meymo FİDAN, Melle Abbas, Elmabahçe).

b) Damar tıkanıklığı için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılarak suyu içilir (Mehmet Zeki İLHAN, Ahmetli; Aziz YILDIZ, Alakuş; Nusret KAPLAN, Aytepe;

Abdülsatır BAĞ, Buğday; Medet ACAY, Faysal ADIN, Konaklı; Dilan AYKURT, Necmettin; İbrahim Şahin GÜN, Ofis; Şeyhmus ELİK, Yardere; Halil ECEVİT, Yenice).

c) Mide, bağırsak ve romatizmalı hastalıklarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılarak suyu iÇilir (Nurşin DEMİR, Bağlıca; Fesih ÇİMEN, Yayla).

Đ) Balgam söktürücü olarak bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu iÇilir (Meral ERYILMAZ, Yalım; Abdurrezzak BAŞARAN, Yenişehir).

d) Kanser hastalıklarında bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu iÇilir (Ahmet BULUT, Boztepe; Mehmet Ali TUTAŞI, Cumhuriyet; Selahattin ÇOLTO, Cevizpınar; Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Meymo FİDAN, Melle Abbas, ElmabahĐe; Sevda ATLI, Eryeri; Kemal ACAY, Gll; Mahmut ARİ, Haydar; Atman ÖZDAŞ, Hykl; Melsa ŞİMDİ, İstasyon; Mehmet Şekip ÖZMEN, Ruken ÇERİ, Ofis; Cihan ADSAN, zluğe; Hasan AYAN, Mahmut DURAN, Şerif GR, Sultanköy; Şeyhdavut BULUT, Nezir ÇİMEN, Yayla; Fırat KARADEMİR, Yaylabası; Hülya ÇELEBİ, Selma ADSAN, Yıldız ÇELEBİ, Yüce).

e) Romatizmalı hastalıklarının tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılarak suyu iÇilir ve lapası romatizmalı bölgeye uygulanır (Abdülkadir DEMİR, Boztepe; Mehmet BEDİR, Kumlu; Nazlı ATAÖZCAN, Ortaköy; Emrullah ÇELEBİ, Sultanköy; Bahattin ÖNAL, Tilkitepe).

f) Akciğer ve mide kanserinde bitkinin toprak üstü kısmı kaynatılıp suyu iÇilir (Şeyhmuz ATAÇ, Çağlar).

g) Sırt ve bel ağrısında bitkinin yakıcı tüyleri ağrıyan yerlere sürülerek kanatılması sağlanır (Abdulkahhar Z, Çayırpınar).

Đ) Nefes darlığı tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu iÇilir (Şeyhmus ELİK, Yardere).

h) Bitkinin yaprakları salata olarak tüketilir. Ayrıca böreklere iÇ malzeme olarak kullanılır (Berfin HAZAR, Çiftlikköy; İsmail EDİZ, Dara; Ömer Faruk AYDIN, İstasyon; Neşet ASLAN, Ofis; Pınar ANDİNÇ, Ortaköy; Ekrem EMAN, Sultanköy; Ayhan ARUN, Tandır; Ruken BİLGİÇ DURMAZ, Canan ÖZGÜN, Yenişehir).

ı) Kanser hastalıklarının tedavisinde bitkinin tohumu bal ile karıştırılarak yenir (Ferhan EDİZ, Dara).

i) Kanser hastalıklarında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu iÇilir (Meral MUTLU, İhvan EROĞLU, Diyarbakırkapı; Gazali DERİN, Eryeri; Abdurrahman YAKAK, İstasyon; Tahir DURMAZ, Kabala; Fahriye MUNGAN, Kayacan;

Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Hilal ASLAN, Necmettin; Ceyda KARTAL, Ofis; M. Nezir AYAN, Abdülkadir AKIN, Özlüce; Mehmet Ali BAYSAL, Ekrem DİKMEN, Salih BABUR, Şeyhmus GEZER, Sultanköy; Abdullah BAŞ, Sultan CAN, Yüce).

j) Saç dökülmesini engelleyici olarak bitkinin yaprakları kaynatılıp 2 gün bekletilir, sonra bu su tok karnına içilir ve saça sürülür (Fırat KARADEMİR, Yaylabası).

k) Gaz giderici olarak bitkinin yaprakları kaynatılarak suyu içilir (Merve MUTLU, Diyarbakırkapı).

l) Öksürük kesici olarak bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Azize KAYA, Güneyli; Mehmet ÇUR, Yayla).

m) İdrar yolları enfeksiyonunda ve prostat kanserinin tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir. Kalın bağırsak kanserinde ise bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp bir leğene suyu boşaltılır ve içine oturulur (Naile AYDIN, Hatunlu; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy).

n) Baş ağrısı ve mide hastalıklarında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Zafer SOYSAL, İstasyon; Ayşe AKBALI, Medrese).

o) Diyabet hastalığında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Gülnaz BAYKAL, İstasyon; Abdusselam ALTUNKAYNAK, Yukarıaydınlı).

ö) İltihaplı hastalıklarda bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir. Ape tedavisinde ise bitkinin toprak üstü kısımları lapa haline getirilir ve apseli alana uygulanır (Necati AYDIN, Umut TELİMEN, İstasyon).

p) Bel ağrısında bitkinin toprak üstü kısımları lapa haline getirilip, ağrıyan yere uygulanır (Şeyhmuz DEĞER, Karademir).

r) Egzama ve saç sağlığında bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Berna DİLMEN, Nur; Bedir KARATAŞ, Ortaköy).

s) Siroz hastalığına karşı bitkinin toprak üstü kısımları ile *Malva neglecta* (Tolık, ğıbbese, tolkê) bitkisinin toprak üstü kısımları birlikte taze olarak tüketilir (Ferha ARSLAN, Çalışlı).

ş) Uyuz hastalığının tedavisinde bitkinin çiçekleri kaynatılıp suyu içilir (Servet ADSAN, Özlüce).

t) Hemoroit tedavisinde bitkinin yaprakları anüs bölgesine sürülür (M. Nezir AYAN, Özlüce; Mehmet Ali BAYSAL, Sultanköy).

u) Bağışıklık sisteminin sağlığı için bitkinin tüm kısımları çay gibi demlenerek suyu içilir (Meral DEMİRCAN, Sultanköy).

ü) Böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Mehmet Salih BAŞ, İbrahim UĞUR, Sultanköy).

v) Kolesterol, diyabet ve tansiyon hastalıklarının tedavisinde bitkinin yaprakları çay gibi demlenerek suyu içilir (Ayhan ARUN, Tandır).

y) Romatizmalı hastalıkların tedavisinde bitkinin yakıcı tüyleri romatizmalı alana sürülür (Muazzez ARSLANHAN, Kotek).

Literatürdeki kullanımları: Kanseri, siyatik, romatizma, idrar yolu hastalıkları, bel ağrısı ve deri hastalıklarına karşı bitki kullanılır [118]. Kan temizleyici, idrar arttırıcı ve iştah açıcı olarak bitkinin yaprakları kaynatılıp ve çay gibi demlenip, yemek aralarında günde 2-3 bardak suyu içilir. Romatizmaya karşı ise taze bitki ağrıyan yerlere sürülür [8]. Hemoroit tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları dâhilen veya haricen kullanılır [223]. Bitkinin genç dalları ıspanak gibi pişirilerek sebze olarak tüketilir. Tek başına veya yumurta ile birlikte yağda kavrulduktan sonra üzerine yoğurt dökülerek yenir [13]. Ağrı kesici, mide ağrısı, bağışıklık sistemi kuvvetlendirici, idrar yolları hastalıkları ve kansere karşı bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip, suyu içilir. Ayrıca toprak üstü kısımlarından yemek yapılarak ve böreklere katılarak tüketilir [21]. Bitkinin taze yaprak ve dalları yemek yapılarak, böreklere katılarak tüketilir [88]. Mide ağrısına karşı bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, suyu içilir [87]. İshal, idrar söktürücü ve romatizmalı hastalıkların tedavisinde bitkinin yaprak ve toprak üstü kısımları kaynatılıp, suyu içilir [97]. Saç dökülmesini engelleyici ve mantar hastalığına karşı bitkinin yaprağı kaynatılıp suyu ile saçlar yıkanır. Nefes darlığı ve prostat kanserine karşı bitkinin yaprakları kaynatılıp, suyu içilir. Kemoterapi gören kanser hastalarının tedavisinde tohumları dövülüp, bal ile karıştırılarak yenir. Romatizmaya karşı ise yaprakları çay gibi demlenip, içilir. Ayrıca yapraklar, böreklere iç malzemesi olarak katılır [198]. Kış hastalıklarına karşı direnç kazanmada, tedavide ve mide rahatsızlıklarına karşı bitkinin yaprak ve çiçekli toprak üstü kısımları çay gibi demlenip, suyu içilir Ayrıca bitki yemek yapılarak ve böreklere katılarak tüketilir [29]. Bitkinin yaprakları böreklere katılarak yenir [28]. Romatizmal eklem ağrısının giderilmesinde bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip, suyu içilir. Romatizmal diz ağrısının giderilmesinde ise toprak üstü kısımları dize vurulur. Şeker hastalığına karşı genç toprak üstü kısımları haşlanarak tüketilir. Saç dökülmesine karşı bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, haricen kullanılır [91]. Hastalıkların tedavisinde bitkinin yaprak ve tohumu kaynatılıp, çay gibi demlenip, macun yapıp veya sebze olarak kullanılır

[288]. Cilt kanseri tedavisinde bitkinin yaprakları haşlanılarak suyu çıkartılıp, içilir [33]. Bitkinin genç toprak üstü kısımları pişirilerek yenir [35, 91, 189]. Astım tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılıp içilir [115]. Kansızlığa karşı bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, suyu içilir [39]. Şeker hastalığı tedavisinde bitkinin yaprak ve tohumları kullanılır. Ayrıca toprak üstü kısımları kavru olarak yemek yapılıp, tüketilir [117]. Romatizma tedavisinde bitkinin yaprakları direkt vücuda sürülür. Prostat ve idrar yolu hastalıklarına karşı bitkinin yaprakları çay gibi demlenip içilir veya yemeklere katılarak yenir. Hemoroit ve kadın hastalıkları tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, suyuna oturulur. Kanser, kuvvet verici ve öksürük kesici olarak tohumları dövülüp, bal ile karıştırılarak tüketilir [123].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki yaprağı potasyum tuzları, organik asitler (formik asit), histamin, asetilkolin ve vitamin C taşımaktadır [8]. Bitki yaprakları kül, karbonhidrat, protein, lipit, şeker, antosiyanin, karotenoid, lif, fenolik, flavonoid, tanen, orto-difenoller ve flavonoller içermektedir [293].

4.1.40. Vitaceae

4.1.40.1. *Vitis vinifera* L., Sp. Pl. 292 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Vitaceae / Asmagiller

Cins : *Vitis* / Asma

Habitat : Ülkemizde geniş bir alanda kültürü yapılmaktadır.

Çiçeklenme : Mayıs.

Yükseklik : 0-1100

Element : Bilinmiyor.

Tehlike kategorisi : -

Türkiye Dağılımı : Yurdumuzda yetiştirilen bir bitkidir.



Şekil 4.1.40.1.1. Vitis vinifera. Genel görünümü.

Bitkinin adı: Asma	Kullanım kodu: IA1, IA4, IIA1.
Yöresel isimler: Daratri, Tri (K), İnıb, İsvet, Hısrım, Mazruna (A), İnbe (S).	Kullanım amacı: Gıda, tıbbi bitki, sepet yapımı.

Literatürdeki diğer adları: Asma yaprağı [8], Üzüm [8, 35, 38, 84, 88, 123], Keskin sirke [223], Asma [35, 38, 79, 83, 200, 203, 223], Tıriy [79], Tri [19, 20, 32, 45, 83], Trıh, Korık [83], Ğımb [20, 45], Kara üzüm [87], Diri [81], Dêli, Lema hengûr, Mêv, Tirih, Têyinc [66], Asmêre, Engur, Gasar, İncûr, Kokmêv, Mevşêre, Mêve, Mêve tirih, Rez, Şivist, Tirê, Ungur [67], Çemçîr, Dalît, Hengûr, Mêva tirî, Tirî [66, 67], Tiri, Jur [144], Engur, Rez [84], Goruk [35], Dara Tri, Dêli, Ersım, İnıb, İnbe, Mêw [32], Kuru üzüm, Mevuji reş [37], Tiri [234], İğneb [117], Arış [85].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Haziran-Ağustos.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, Yalım Mahallesi, Toplum sokak mevkii, Tarla kenarı, 37°22'34"K 40°45'02"D, 987 m, 16.06.2019-09.07.2019, M.Kılıç.

Kullanılan kısım: Yaprak, meyve, tohum.

Kullanım şekli:

a) Sarılık hastalığı için bitkinin yaprakları kaynatılarak suyu içilir veya meyvesinden yapılan pekmez tüketilir (Sevcan ÖZMEN, 13 Mart; Şükrü AYDEMİR, Ofis; Servet ADSAN, Özlüce; Hüsamettin AKIN, Selma ADSAN, Yüce).

b) Bitkinin meyvesinden yapılan pekmez tüketilir (Mecit AÇAR, Boztepe; Mehmet ACU, Özlüce; Metin GÜR, Sultanköy; Mansur UĞURGEL, Şar; Murat ARDA, Yayla; Hüsamettin AKIN, Mehmet AKIN, Selma ADSAN, Yüce).

c) Nefes darlığı için bitkinin meyvesinden yapılan pekmez sabah akşam aç karnına bir yemek kaşığı alınarak tüketilir (Yusuf DEMİR, Cevizlik)-(Reçete 34).

ç) Bitkinin yaprağından sarma yapıp tüketilir (Mahmut TEMUR, Çabuk; Abdülkadir AKIN, Özlüce; Ekrem DİKMEN, Mehmet Şerif DEMİRCAN, Sultanköy; Şeyhdavut BULUT, Yayla).

- d)** Kan yapıcı olarak bitkinin meyvesi çiğ olarak veya meyvesinden yapılan pekmez tüketilir (Fethiye ÖNCEL, Gül; Abdülkadir AKIN, Özlüce; Ekrem DİKMEN, Sultanköy; Abidin NAYIR, Yaylacık; Hüsamettin AKIN, Yüce).
- e)** Kanser hastalığında bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Fethiye ÖNCEL, Gül; Mehmet Münir MUNGAN, Savurkapı).
- f)** Korku giderici olarak bitkinin olgunlaşmamış meyvesi sıkılarak elde edilen suya nişasta ile karıştırılarak tüketilir (Fethiye ÖNCEL, Gül).
- g)** Ağız ve burunda oluşan yaralar için ve ayrıca yara kapatıcı olarak bitkinin meyvesinden yapılan sirke haricen kullanılır (Ubeydullah Hoca, Gurağaç).
- ğ)** Zekâ gelişimi için bitkinin meyvesinden yapılan pekmez tüketilir (İbrahim EKİN, Gurağaç).
- h)** Bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir ve pasta yapımında kullanılır (Berna DİLMEN, Nur; Selman YILDIRIM, Sakalar; Duygu KARATAŞ, Şar).
- ı)** Sırt ağrıları için bitkinin meyvesi sıkılarak elde edilen sıvı haricen kullanılır ayrıca meyvesi kaynatılarak suyu içilir (Baran ENSARİ, Savurkapı).
- i)** Öksürük kesici olarak bitkinin meyvesinden yapılan pekmez kullanılır (Muharrem DEMİRCAN, Mehmet Şerif DEMİRCAN, Sultanköy; İsmail CAN, Yüce).
- j)** Bitkinin gövde dalları 3-5 gün suda bekletilir ve şekil alacak kıvama geldiğinde sepet yapımında kullanılır (Şeyhmus Amca, Teker).
- k)** Diyabet hastalığında bitkinin yapraklarından yapılan yemek tüketilir (Leyla ACU, Yayla; Yusuf DENİZ, Yaylı).

Literatürdeki kullanımları: Çıban açıcı ve saç güçlendirici olarak bitki kullanılır [118]. İdrar arttırıcı, yatıştırıcı, müshil ve kuvvet verici olarak bitkinin kurutulmuş meyveleri kaynatılıp, günde 3-4 su bardağı içilir. Kuvvet verici ve gıda olarak taze meyvenin sıkılmasıyla elde edilen sıvı kullanılır. Kabız ve kan dindirici olarak bitkinin yaprakları çay gibi demlenip, suyu içilir. Çıban açıcı ve yara iyileştirici olarak ise taze yaprakları haricen kullanılır [8]. Hemoroit tedavisinde bitkinin meyvesi haricen, tohumu ise dâhilen kullanılır [223]. Bitki yakacak olarak kullanılır [79]. Bitkinin yapraklarından sarma yapılarak, tüketilir. Meyveler ise taze olarak veya kurutulularak tüketilir [19, 38, 79, 123, 144]. Bitkinin meyvelerinden turşu yapılıp veya çiğ olarak tüketilir [83]. Bitkinin meyveleri kaynatılarak pekmez ve şarap yapılır. Ayrıca kuruyan dalları yakacak olarak kullanılır [20, 45]. Kan dindirici olarak bitkinin taze sürgünlerinden elde edilen sıvı haricen kullanılır. Saç uzatıcı olarak bitkinin budanan dallarından akan sıvı, saç diplerine sürülür. Bitkinin

meyvesinden elde edilen pekmez ezik yerlere sarılır. Cilt güzelliği için bitkinin kurutulmuş meyveleri dövülüp, haricen kullanılır. Çocuklarda ateş düşürücü olarak bitki meyvesinden elde edilen pekmez, bez üzerine sürülür, sonra çocuklar bez üzerine yatırılır. Doğum yapan kadınların vücudu çabuk toparlansın diye pekmezle karabiber karıştırılıp içirilir. Deri kesiklerinde yara üzerine bitkinin yaprağı haricen kullanılır. Bitki yaprakları haşlanıp etli ve zeytinyağlı sarma yapılarak tüketilir. Ayrıca bitkinin kökleri kuruyunca sigara gibi içilir [88]. Öksürük kesici olarak bitkinin meyvesinden elde edilen pekmez kullanılır. İltihaplı yaraları patlatmak için bitkinin kurutulmuş meyvesi, yaprağı ve keven kökü ile karıştırılarak dövülür ve arpa unu da eklenerek kısık ateşte biraz pişirilir. Bu karışım, gece yatmadan yara üzerine sürülür. El ve ayak burkulmasında ağrı kesici ve şişmeyi önleyici olarak, bitkinin siyah meyveleri bez içerisine konur ve ağzı kapalı bir şekilde sıcak küle gömülür. Bir süre bekledikten sonra bez külden alınır ve meyvelerle birlikte dövülür, sonra meyve burkulan yere gece yatmadan sürülür [200]. Eklem yerlerindeki çıkıklarda oluşan şişliklere karşı, bitkinin kurutulmuş meyveleri ezilir ve haricen kullanılır [87]. Bitkinin yaprağından salamura yapılır. Olgunlaşan meyvesi yenir [81]. Bitkinin yapraklarından sarma yapılarak, tüketilir. Meyvelerinden ise çeşitli ürünler (pekmez, pestil, kuru üzüm vb.) yapılıp tüketilir [35, 38, 85, 203]. Kansızlığa karşı bitkinin meyveleri tüketilir [84]. Uyuz hastalığına karşı bitkinin budanan dalları yakılıp, küllü kaynatılıp süzülür. Elde edilen küllü su ile hasta kişi yıkanır. Parkinson hastalığına karşı, meyve tohumu toz haline getirilir, yoğurt içine konarak günde bir defa sabahları tüketilir. Sarılık tedavisinde bitkinin meyvesinden elde edilen pekmez içilir Varis hastalığına ve mide şişkinliğine karşı bitkinin tohumları öğütülerek tüketilir [32]. Boğaz ağrısı, grip ve soğuk algınlığına karşı bitkinin meyvesinden elde edilen pekmez yenir. Ayrıca bitki çardak yapımında kullanılır [35]. Kan yapıcı olarak meyveleri tüketilir. Kansere karşı tohumları kullanılır. Yapraklarından ise sarma yapılarak yenir [37]. Bitkinin ham meyveleri, sirke yapımında kullanılır. Göz hastalıklarına karşı tohumu öğütülerek kullanılır. Posasının toprağı besleyici özelliği vardır. Saç besleyici ve kepek önleyici olarak, yaprakları yeni açılırken öz suyunu bırakır, bu öz su nisan yağmuruyla karışır ve bir kapta toplanıp saçlar bu su ile yıkanır [38]. Diz ağrıları ve kireçlenme tedavisinde bitkinin meyve sapları kurutulduktan sonra çay gibi demlenip içilir. Bitki meyveleri çiğ olarak veya kaynatılıp pekmezi yapılarak tüketilir. Ayrıca bitki, bahçelerde gölgelik olarak, kuruyan gövdesi ise yakacak olarak kullanılmaktadır [117]. Bitkinin budanan dalları

yakacak olarak, kuru dalları ise üzerine yatak serilip uyku uymak için kullanılır [85]. Bağımsızlık sistemi kuvvetlendirici olarak bitkinin meyveleri ve meyvelerinden elde edilen pekmez tüketilir. Soğuk algınlığı ve iltihaplı hastalıklara karşı bitki meyvesinden elde edilen pekmez, pestil ve kesmece gibi ürünler tüketilir ve haricen kullanılır. Alkol ve sigara gibi alışkanlıkların bırakılması için, bitkinin budanan taze dallarından akan sıvı içilir. Eziklere, kırık ve çıkıklara karşı bitkinin kurutulmuş meyvesi, tuz, kuru soğan ve buğday unu lapa haline getirilerek, haricen kullanılır. Sarılık ve astım tedavisinde menengiç sakızı zeytinyağında eritilip bir gece açık havada bekletilir ve bu karışıma bitkinin meyve suyu eklenir, günlük sabah ve akşam içilir [123].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki meyvesi şekerler ve organik asitler, yaprak ve meyvesi ise tanen taşımaktadır [8]. Bitki polifenoller, flavonoidler, fenolik asitler ve stilbenler içerir [294].

4.1.41. Zygophyllaceae

4.1.41.1. Tribulus terrestris L., Sp. Pl. 387 (1753).

Aile : Plantae / Bitkiler Alemi

Bölüm : Magnoliophyta / Tohumlu bitkiler

Altsınıf : Magnoliidae / Manolya altsınıfı

Aile : Zygophyllaceae / Çobançökertengiller

Cins : *Tribulus* / Çobançökerten

Habitat : Açık ve kumlu yerler, nadas tarlalar.

Çiçeklenme : Haziran-Eylül.

Yükseklik : 0-1200

Element : Bilinmiyor

Tehlike kategorisi : LC.

Türkiye Dağılımı : Adana, Amasya, Ankara, Antalya, Artvin, Çanakkale, Denizli, Elazığ, Gaziantep, Iğdır, İstanbul, İzmir, Karabük, Kayseri, Kocaeli, Sakarya, Samsun.



Şekil 4.1.40.1.1. Tribulus terrestris. Genel, çiçek ve meyve yakın görünümü.

Bitkinin adı: Çobançökerten	Kullanım kodu: İIA1
Yöresel isimler: Kurincok, Korincok, Korinç (K).	Kullanım amacı: Tıbbi bitki

Literatürdeki diğer adları: Çakırdikeni [8], Demirdikeni [8, 13, 114, 199, 218], Çobançökerten [8, 13, 38, 114, 123, 200], Deveçökerten [8, 13, 209], Çobançöküren [197], Demir pıtrak, Bıtrak otu, Mıtrak [14], Çarık dikeni, Demir bıtıracağı, Demirliyen [13], Çobankaldıran, Çobanotlatan [210], Pıruğacuz [20, 45], Sedıdan [81], Pıtırak [109], Hufhufik, Gurnigê şûva, Balcane kera, Peygul, Guncir, Guncire, Ğesk, Kuncilirk, Kuncirk [66], Germûg, Giyakuncir, Giya kurincok, Gorcala ardî, Gorcala arrakevte, Gurniga derevîn, Gurnigê şûvan, Gurnika ardî, Kanjere, Kuncire, Peykol, Pêkule, Kirincok, Kuncirke, Ğencere [67], Girnûg, Gorcal, Gurnik, Kurincok, Sedinank, [66, 67], Gverçal, Gerçal [84], Korinc, Korincok [32], Demircidikeni [121], Gurnik [167], Şok [117], Kuruncok [85], Çoban yastığı [123].

Kullanılan kısımlarının toplanma dönemleri: Mayıs-Ekim.

Toplandığı yer: C8 Mardin; Artuklu, İstasyon Mahallesi, Kızıltepe M.Y. O bahçesi, 37°16'43"K 40°41'45"D, 606 m, 10.07.2019.

Kullanılan kısım: Meyve, toprak üstü kısımlar.

Kullanım şekli:

- Akciğer tümörü hastalığında bitkinin meyvesinin suyu içilir (Yusuf DEMİR, Cevizlik).
- Yanık tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları lapa haline getirilir ve yanık kısmın üstüne konur (Selahattin ÇOLTO, Cevizpınar).
- Böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin toprak üstü kısmı kaynatılıp suyu içilir (Hamza ATAÇ, Çağlar).
- Prostat hastalığı tedavisinde bitkinin toprak üstü kısmı kaynatılıp suyu içilir (Hasret AY, Akbağ).

Literatürdeki kullanımları: Böbrek taşı düşürücü, idrar söktürücü ve kuvvet verici olarak bitkinin meyveleri çay gibi demlenip, suyu içilir [8]. Bitkinin yaprakları hayvan yemi olarak kullanılır [197] Böbrek taşı-kumu düşürücü olarak bitkinin taze yaprakları kaynatılıp içilir. Böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin tohumu kaynatılıp suyu içilir. Kalp tedavisinde ve tansiyon düşürücü olarak, bitkinin dalları kaynatılıp içilir [14]. İdrar söktürücü ve kolesterol tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir [210]. Safra ve idrar yolu taşlarına karşı bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip, her gün içilir [199]. Böbrek ağrılarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, günde bir bardak içilir [20, 45]. Böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin dalları çay gibi demlenip, günde bir bardak içilir [200]. Böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin gövde, yaprak ve çiçekleri kaynatılıp içilir [209]. Böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir [81]. İshal kesici olarak bitkinin meyveleri kaynatılıp, sabahları aç karnına bir bardak içilir [109]. Kalp hastalıkları, astım ve böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin yaprak ve meyveleri çay gibi demlenip, günde iki kez aç karnına bir bardak içilir [84]. Kalp hastalıkları, ishal, romatizmal hastalıklar ve damar açıcı olarak bitkinin yaprak ve meyveleri çay gibi demlenip, günde iki kez aç karnına bir bardak içilir [114]. Vücuttaki iltihaplara karşı bitki kaynatılıp içilir. Kalp ve damar hastalıklarına karşı, bitkinin çiçekli hali kaynatılıp, sabah ve akşam içilir. Böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, suyu içilir [32]. Kalp-damar hastalıkları, damar tıkanıklığı, kolesterol düşürücü, böbrek taşı düşürücü, iltihaplı idrar yolları, nefes darlığı ve bel soğukluğu tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp içilir. Kadınlarda kısırlık tedavisinde ise bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip içilir [91]. Kan basıncı düşürücü olarak bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, sabah aç karnına bir bardak içilir [121]. Böbrek taşı düşürücü ve idrar yolu iltihabı önleyici olarak bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenerek içilir [117, 218]. Adet ağrısı kesici olarak bitkinin olgunlaşmış meyveleri kaynatılıp içilir [167]. Böbrek taşı düşürücü, kalp hastalıkları ve damar tıkanıklığına karşı bitkinin toprak üstü kısımları kullanılır [38]. İdrar yollarına karşı bitkinin tüm kısımları kurutulduktan sonra çay gibi demlenip, sabahları aç karnına bir bardak içilir [85]. Astım tedavisinde bitkinin kökleri kaynatılıp içilir [123].

Bitkide bulunan kimyasal maddeler: Bitki meyvesi sabit yağ, rezin ve alkaloitler taşımaktadır [8]. Bitki flavonoidler, flavonol glikozitler, steroid al saponinler ve alkaloitler içermektedir [295].

ÖNEMLİ UYARI!

BU BİTKİLERİN ETNOBOTANİK KULLANIMLARI YÖRE HALKININ KULLANIM YÖNTEMİDİR. COĞRAFİK KOŞULLARA GÖRE BİTKİLERİN İÇERİKLERİNDE DEĞİŞİKLİKLER OLABİLMEKTEDİR. BU SEBEPLE, KULLANMADAN ÖNCE KONUNUN UZMANLARINA VEYA DOKTORLARA DANIŞILMADAN KESİNLİKLE KULLANILMAMALIDIR!!!

4.1.42. Araştırma Alanında Tedavide Kullanıldığı Tespit Edilen Bazı Bitkisel Reçeteler.

Reçete 1. Mide ülseri, kanser hastalıkları ve iç kanama gibi hastalıklarda bittim bitkisinden elde edilen sakız ile çam, mahlep, kayısı ve badem bitkilerinden elde edilen reçineler ile *Galium* sp.'den (Mezellok) elde edilen süt karıştırılıp macun haline getirilir. Bu karışımdan sabah ve akşam aç karnına bir tatlı kaşığı yenilir ve üstüne çiğ yumurta yenilir, süt içilir ve 1,5 saat kadar hiçbir şey yenilip içilmez ve bu uygulamaya 10 gün devam edilir (Şeyhmuz ATAÇ, Çağlar).

Reçete 2. Bittim bitkisinin meyvesi henüz kabukları yeşil iken iyice dövülerek yağı çıkarılır. Sabahları aç karnına bir çorba kaşığı yağı içilirse bronşit ve göğüs ağrılarında iyi gelmektedir (Erol ORAL, 13 Mart).

Reçete 3. Çıban hastalığının iyileştirilmesinde sığırdili (guriz) (*Anchusa* sp.) bitkisi lapa halinde çıbanın üzerine konur. Sonra bittimden elde edilen sakız çıbanın üzerine konur ve en son olarak aran (*Hypericum* sp.) bitkisi kaynatılır ve çıbanlı yer bu su ile yıkanır. 10 gün devam edilmesi önerilmiştir (Tahsin GÖKÇE, İstasyon).

Reçete 4. Ağır yemeklerden sonra hazımsızlığı gidermek için bir bardak suya olgun taneli öğütülmemiş sumak tohumları konur ve 1-2 gün demlenmesi beklenir. Tohumları süzildükten sonra suyu içilir (Mehmet Münir MÜNGAN, Savurkapı).

Reçete 5. Gözde çıkan arpacıklar için *Achillea* sp. (Kulilkamera, ısfaysara) bitkisinin çiçekleri kaynatılır ve ılımaya bırakılır sonra suyuna pamuk batırılır ve göze sürülür. Hastalık geçene kadar bu uygulamaya devam edilir (Fethiye ÖNCEL, Gül).

Reçete 6. Zayıflamak için *Anchusa azurea* var. *azurea* bitkisinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, sabah aç karnına suyu içilir (Zübeyde AKTÜRK, Tozan; Leyla ACU, Yayla).

Reçete 7. Romatizmalı hastalıklarda *Anchusa azurea* var. *azurea* bitkisinin toprak üstü kısımları kaynatılarak aç karnına suyu içilir (Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı).

Reçete 8. Kanser tedavisinde *Anchusa azurea* var. *azurea* bitkisinin toprak üstü kısımları ile arpa bitkisinin tüm kısımları dövülüp toz haline getirilir ve hayvanın ince bağırsağı ile birlikte kaynatılır son olarak içine soğan bulbu eklenir ve lapa haline getirilir. Bu karışım tüm vücuda 3 gün üst üste sürülür (Sakine ADSAN, Özlüce).

Reçete 9. Prostat ve diyabet hastalığının tedavisinde *Anchusa azurea* var. *azurea* bitkisinin taban yaprakları 2 dk. kaynatıldıktan sonra suyu dökülür ve lapası aç karnına tüketilir (İbrahim ATIŞ, Sakalar).

Reçete 10. Kas ağrıları için bitkinin toprak üstü kısımları, ev yapımı elma sirkesi içinde ağzı kapalı karanlık ortamda 2 hafta bekletilir. Ağrıyan yerlere, ağrı geçene kadar sürülür (Kutbettin YAVUZ, Nur).

Reçete 11. Romatizmalı hastalıkların tedavisinde hardal bitkisinin (*Sinapis arvensis*) yaprakları lapa haline getirilip romatizmalı alana 3-4 saat uygulanır. Bu uygulama hastalık geçene kadar devam eder (İbrahim ATIŞ, Sakalar).

Reçete 12. İştah açıcı ve korku giderici olarak ikşud (*Cuscuta babylonica* var. *babylonica*) bitkisinin toprak üstü kısımları kaynatılarak sabah aç karnına bir bardak suyu içilir (Abdülkadir ÖNCEL, Bağlıca).

Reçete 13. Sarılık ve karaciğer hastalıklarında ikşud (*Cuscuta babylonica* var. *babylonica*) bitkisinin toprak üstü kısımları bir bardak suda temiz havada demlenmeye bırakılır ve sabah aç karnına suyu içilir ve bu işlem üç gün tekrar edilir (Deniz DÖYAN, Nur; Mehmet Münir MUNGAN, Savurkapı).

Reçete 14. Diyabet hastalığında ülüngür (*Bryonia multiflora*) bitkisinin kökü kaynatılıp kurutuluyor sonra küp halinde doğranıp yemeklerden sonra bir küp alınarak tüketiliyor (Mehmet Ali BAYSAL, Sultanköy).

Reçete 15. Diyabet hastalığının tedavisinde eşekhiyarı (*Ecballium elaterium*) bitkisinin 2-3 meyvesi sulu dolu tencerede kaynatılıp, suyu bir leğene boşaltılır ve ayaklar leğene koyulur. Acılık tadı ağızda hissedildiğinde ayaklar leğenden çıkarılır (Beşir CAN, Yüce).

Reçete 16. Kalp, mide ve diyabet hastalıklarının tedavisinde topalak (*Cyperus rotundus*) bitkisinin yumrusu aç karnına çiğ olarak tüketilir (Mehmet Baki BAĞIŞ, Ortaköy).

Reçete 17. Diyabet hastalığının tedavisinde topalak (*Cyperus rotundus*) bitkisinin yumrusu ile mahlep (Kênnır, mehlep) bitkisinin tohumu, acıyavşan (Gihabok, mervent, cede) bitkisinin toprak üstü kısımlarından bir tutam ve zencefil bitkisinin kökü karıştırılarak toz haline getirilir. Bu karışım yemeklerden sonra sabah akşam bir tatlı kaşığı alınarak tüketilir (Necla VARLIK, Yenişehir).

Reçete 18. Böbrek hastalıklarının tedavisinde Çediotu (*Prosopis farcta*) bitkisinin tohumu un haline getirilir. Sabah, akşam bir çay kaşığı yenir ve ardından bir bardak su içilir. Rahatsızlık geçinceye kadar devam edilir (Aslıya İLHAN, Ambar; Abdulgafur ETE, Yukarıyeniköy).

Reçete 19. Ülser hastalığının tedavisinde karamişe (berru, ballot, balutê) (*Quercus brantii*) bitkisinin tohumu 10 gün suda demlenmeye bırakılır, sonra aç karnına bir bardak suyu içilir (Ferhan EDİZ, Dara).

Reçete 20. Kalp hastalıklarının tedavisinde aran (*Hypericum retusum*) bitkisinin toprak üstü kısımları kaynatılarak tok karnına suyu içilir (Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı).

Reçete 21. Damar tıkanıklığı için aran (*Hypericum retusum*) bitkisinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, günde bir bardak aç karnına suyu içilir (Mehmet BEDİR, Kumlu).

Reçete 22. Damar tıkanıklığı için pırpırotu (*Hypericum triquetrifolium*) bitkisinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, günde bir bardak aç karnına suyu içilir (Mehmet BEDİR, Kumlu).

Reçete 23. Kalp hastalıklarının tedavisinde pırpırotu (*Hypericum triquetrifolium*) bitkisinin toprak üstü kısımları kaynatılıp, aç karnına günde bir bardak suyu içilir (Şeyhdavut BULUT, Yayla; Abidin NAYIR, Yaylacık).

Reçete 24. Kolesterol tedavisi için ceviz (*Juglans regia*) bitkisinin tohumu (mutlaka tohum zarı olacak) suda kaynatılıp sabah aç karnına hem suyu içilir hem de tohumu yenilir (Ramazan TEMEL, Aran; Şevval DEDE, Yenişehir; Beşir CAN, Yüce).

Reçete 25. Kolesterol tedavisi için ceviz (*Juglans regia*) bitkisinin tohumu bir bardak suda bir gün demlenmeye bırakılır, sonra aç karnına suyu içilir (Ferhan EDİZ, Dara; Zekeriya EFE, Göllü; Zehra KILINÇ, Ulucami; Sultan CAN, Yüce).

Reçete 26. Tansiyon ve diyabet hastalığının tedavisinde acıyavşan (*Teucrium polium* subsp. *polium*) bitkisinin toprak üstü kısımları kurutulduktan sonra kaynatılır, aç veya tok karnına suyu içilir (Cemal AYDIN, Sulak).

Reçete 27. Diyabet hastalığının tedavisinde tarlaçörekotu (*Nigella arvensis* var. *caudata*) bitkisinin tohumundan elde edilen yağ sabah aç karnına 1 yemek kaşığı, akşam ise yatmadan önce 1 yemek kaşığı alınarak tüketilir (Rıdvan YEŞİLMEN, Yenişehir).

Reçete 28. Kulak tıkanıklığı giderici ve ses kalitesi için badem (*Amygdalus communis*) bitkisinin meyvesi aç karnına tüketilir (İbrahim EKİN, Gurağaç).

Reçete 29. Diyabet hastalığında badem (*Amygdalus communis*) bitkisinin tohumu çiğ olarak günde bir tane aç karnına tüketilir (Ramazan TEMEL, Aran; Selahattin ÇOLTO, Cevizpınar; Cengiz ERSAN, Eskikale; Yahya ELÇİBOĞA, Kabala; Lokman CEYLAN, Kayacan; Mehmet Ali BAYSAL, Sultanköy; Abidin NAYIR, Yaylacık).

Reçete 30. Mide sancısı için mahlep (*Cerasus mahaleb* var. *mahaleb*) bitkisinin tohumu çiğ olarak, sabah aç karnına tüketilir (Münevver AKSU, Hanife SARIGÜL, Eda GÜZEL, 13 Mart; Abdülkadir ÖNCEL, Bağlıca; Gülcan TARHAN, Ensar; Cengiz ERSAN, Eskikale; Abbas BALBAY, Mukaddes İLAN, Kabala; Deniz DÖYAN, Mahmut KAVAL, Nur; Derya BUDAK, Saraçoğlu).

Reçete 31. Ülser hastalığının tedavisinde böğürtlen (*Rubus sanctus*) bitkisinin tohumu 10 gün suda demlenmeye bırakılır, sonra suyu aç karnına içilir (Ferhan EDİZ, Dara).

Reçete 32. Kan kanseri hastalığında böğürtlen (*Rubus sanctus*) bitkisinin kök kısmı kaynatılıp, günde 3 bardak soğuk olarak içilir (Abidin NAYIR, Yaylacık).

Reçete 33. Saç dökülmesini engelleyici olarak ısırgan (*Urtica dioica* subsp. *dioica*) bitkisinin yaprakları kaynatılıp 2 gün bekletilir, sonra bu su aç karnına içilir ve saça sürülür (Fırat KARADEMİR, Yaylabası).

Reçete 34. Nefes darlığı için asma (*Vitis vinifera*) bitkisinin meyvesinden yapılan pekmez, sabah akşam aç karnına bir yemek kaşığı alınarak tüketilir (Yusuf DEMİR, Cevizlik).

4.1.43. Tedavide Yararlanılan Bitkisel Karışımlar.

Karışım 1. Mide ülseri, kanser hastalıkları ve iç kanama gibi hastalıklarda bittim bitkisinden elde edilen sakız ile çam, mahlep, kayısı ve badem bitkilerinden elde edilen reçineler ile *Galium* sp.'den (Mezellok) elde edilen süt karıştırılıp macun haline getirilecek. Sabah ve akşam aç karnına bir tatlı kaşığı yiyilecek ve üstüne çiğ

yumurta yiyecek, süt içilecek ve 1,5 saat kadar hiçbir Şey yiyilip içilmeyecek ve bu uygulamaya 10 gün devam edilecek (Şeyhmuz ATAÇ, ağlar).

Karışım 2. Çıban hastalığının iyileştirilmesinde sığirdili (guriz) (*Anchusa sp.*) bitkisi lapa halinde çıbanın üzerine konur. Sonra bittımdan elde edilen sakız çıbanın üzerine konur ve en son olarak aran (*Hypericum sp.*) bitkisi kaynatılır ve çıbanlı yer bu su ile yıkanır. 10 gün devam edilmesi önerilmiştir (Tahsin GÖKÇE, İstasyon).

Karışım 3. Diyabet hastalığının tedavisinde bittım (*Pistacia khinjuk*) bitkisinin meyvesi toz haline getirilir. Sonra sığirdili bitkisinin toprak üstü kısımları, hayvan bağırsağı ve soğan bitkisinin bulbu ile birlikte kaynatılarak suyu içilir (Sakine ADSAN, zlce).

Karışım 4. Karaciğer ve romatizma hastalıklarının iyileştirilmesinde tuzık (*Nasturtium officinale*) bitkisi ile yapılan salata üzerine sumak suyu dökülür ve bu Şekilde tüketilir. Kardi (*Arum sp.*, *Biarum sp.*, *Eminium sp.*) bitkisinin yapraklarından acılığı gidermek için sumak suyu kullanılır. Acılığı giden yapraktan sarma yapılır. (Meymo FİDAN, Elmahahe).

Karışım 5. Kanser tedavisinde *Anchusa azurea* var. *azurea* bitkisinin toprak üstü kısımları ile arpa bitkisinin tüm kısımları dövülüp toz haline getirilir ve hayvanın ince bağırsağı ile birlikte kaynatılır son olarak içine soğan bulbu eklenir ve lapa haline getirilir. Bu karışım tüm vcoda 3 gün üst üste sürülür (Sakine ADSAN, zlce).

Karışım 6. Diyabet hastalığının tedavisinde topalak (*Cyperus rotundus*) bitkisinin yumrusu ile mahlep (Knnır, mehlep) bitkisinin tohumu, acıyavşan (Gihabok, mervent, cede) bitkisinin toprak üstü kısımlarından bir tutam ve zencefil bitkisinin kökü karıştıırılarak toz haline getirilir. Bu karışım yemeklerden sonra sabah akşam bir tatlı kaşığı alınarak tüketilir (Necla VARLIK, Yenişehir).

Karışım 7. İshal kesici ve mide sancısı giderici olarak acıyavşan (*Teucrium polium* subsp. *polium*) bitkisinin toprak üstü kısımları ile civanperçemi (*Achillea sp.*) bitkisinin toprak üstü kısımlarından birer tutam alınır ve karıştıırılır, çay gibi demlenerek suyu içilir (Necla VARLIK, Yenişehir).

Karışım 8: Soğuk algınlığı tedavisinde Hitmiyeçiçeği (*Alcea setosa*) bitkisinin çiçeği ile dardağan (Tıok, gingires, gernuso) bitkisinin çiçeği çay gibi demlenerek suyu içilir (Mahmut EDİZ, Dara).

Karışım 9. Kadın hastalıklarının tedavisinde çobançöreği (*Malva neglecta*) bitkisinin toprak üstü kısımları ile arpa (Ceh, işeir, siğore) bitkisinin tohumu ve süt karıştırılarak merhem yapılır ve karın bölgesine sürülür (Sultan CAN, Yüce).

Karışım 10. Baş ağrısı, nazardan korumak ve sakinleştirici olarak üzerlik (*Peganum harmala*) bitkisinin meyveleri ile çörekotu bitkisinin tohumları birlikte tütsü yapılarak koklanır (Necla VARLIK, Yenişehir).

Karışım 11. Diyabet hastalığının tedavisinde badem (*Amygdalus communis*) bitkisinin tohumu ile mahlep bitkisinin tohumu ve acıyavşan bitkisinin toprak üstü kısımları karıştırılıp, dövülüp toz halinde çiğ olarak tüketilir (Beşir CAN, Yüce).

Karışım 12. Beyindeki ur hastalığının tedavisinde böğürtlen (*Rubus sanctus*) bitkisinin kökü ile *Urtica dioica* subsp. *dioica* (ısrıgan, gezgezk, hêşışıl heyvê) bitkisinin toprak üstü kısımları karıştırılarak kaynatılıp, suyu içilir (Beşir CAN, Yüce).

Karışım 13. Siroz hastalığına karşı ısrıgan (*Urtica dioica* subsp. *dioica*) bitkisinin toprak üstü kısımları ile *Malva neglecta* (tolık, ğıbbese, tolkê) bitkisinin toprak üstü kısımları birlikte taze olarak tüketilir (Ferha ARSLAN, Çalışlı).

Tablo 4.1.1. Araştırma alanında kullanımı belirlenen taksonlar.

Familya	Bilimsel adı	Türkçe adı	Yerel adı		
			Kürtçe	Arapça	Süryanice
Pezizaceae	<i>Terfezia boudieri</i> Chatin	Dolaman	Dobelan, Kemê		
Lichenes	<i>Lepraria funkii</i>	Yosun pudrası	Henetitik		
Equisetaceae	<i>Equisetum giganteum</i> L.	Kırkkilitotu	Fiçeşîşe		
Pteridaceae	<i>Adiantum capillus-veneris</i> L.	Baldırkara		Şair el Cebbâr	
Amaryllidaceae	<i>Allium noeanum</i> Reut. ex Regel	Ekınoğanı	Soryaz, Sirim, Sirik, Sirdim	Basal	Baslo
	<i>Allium orientale</i> Boiss.	Doğusoğanı	Soryaz, Sirim, Sirik, Sirdim		
	<i>Allium scorodoprasum</i> subsp. <i>rotundum</i> (L.) Stearn	Delipırasa	Soryaz, Sirim, Sirik, Sirdim		
Anacardiaceae	<i>Pistacia khinjuk</i> Stocks	Bıtım	Kızwan	Bıtım	Şigoro
	<i>Rhus coriaria</i> L.	Sumak	Sımak	Summak, Summak	Hımsiso, Hamsıfto
Apiaceae	* <i>Coriandrum sativum</i> L.	Kışnış	Gijnj	Gızbara	Kısberfto
	<i>Eryngium campestre</i> L. var. <i>virens</i> Link	Yerkestanesi	Greg, Şekirok	Ikkeyde	Bellikraned
	<i>Eryngium creticum</i> Lam.	Gözdikeni	Greg, Şekirok	Ikkeyde	Bellikraned
	<i>Prangos peucedanifolia</i> Fenzl	Kayaçakşırı	Kerkor, Kirkor	Merbeli	Merbeli
	<i>Scandix pecten-veneris</i> L.	Zühretarağı	Hizemok, Ārafat, Dran kursik	Hırfrac	
	<i>Scandix stellata</i> Banks & Sol.	Dağkışkışı	Hizemok, Ārafat	Hırfrac	
	<i>Tordylium aegyptiacum</i> (L.) Lam.	Kırdavulotu	Hizemok, Ārafat		
	<i>Torilis arvensis</i> subsp. <i>neglecta</i> (Spreng.) Thell.	Şeytanhavucu	Kurıncok		
	<i>Zosima absinthifolia</i> (Vent.) Link	Peynirotu	Birik		
Araceae	<i>Arum rupicola</i> Boiss.	Dağsorsalı	Kardi, Tırşkardi	Zıbebuabd	
	<i>Biarum carduchorum</i> (Schott) Engler	Kardi	Kardi	Zıbebuabd	
	<i>Eminium spiculatum</i> (Blume) Schott	Zilikeraba	Kardi	Zıbebuabd	
Aristolochiaceae	<i>Aristolochia bottae</i> Jaub. & Spach	Köpeктаşağı	Dekberan, Gırkê kûda		Hêlkêşilkat
Asparagaceae	<i>Ornithogalum narbonense</i> L.	Akbaldır	Sersipik, Ağbandır, Pılneğş, Gula spi	Mığtıtlı anıs	
	<i>Ornithogalum oligophyllum</i> E.D.Clarke	Kurtsoğanı	Sersipik, Ağbandır, Pılneğş, Gula spi	Mığtıtlı anıs	
Asteraceae	<i>Achillea aleppica</i> subsp. <i>aleppica</i> DC.	Tatarcıotu	Kulilkamera, Gıhayê mera, Kulilkabavesir	İsfaysara, Sıvüsrâ	
	<i>Achillea arabica</i> Kotschy	Hanzabel	Kulilkamera, Gıhayê mera, Kulilkabavesir	İsfaysara, Sıvüsrâ	
	<i>Achillea santolinoides</i> subsp. <i>wilhelmsii</i> (K.Koch) Greuter	Kardaşkınası	Kulilkamera, Gıhayê mera, Kulilkabavesir	İsfaysara, Sıvüsrâ	
	<i>Anthemis cotula</i> L.	Hozançıçeği	Papatya, Beybun, Kulilkakêhvan, Kêhvan	Beybunıç, Beybun	İloıto
	<i>Anthemis haussknechtii</i> Boiss. & Reut.	Çölpapatyası	Papatya, Beybun, Kulilkakêhvan, Kêhvan	Beybunıç, Beybun	İloıto
	<i>Anthemis pauciloba</i> var. <i>pauciloba</i> Boiss.	Bolpapatya	Papatya, Beybun,	Beybunıç, Beybun	İloıto
	<i>Arctium minus</i> (Hill) Bernh.	Löşlek	Gır, Karç		
	<i>Bellis perennis</i> L.	Koyungözü	Gulnişan		
	<i>Calendula arvensis</i> (Vaill.) L.	Portakalnergisi	Nergiz, Aynısefa		
	<i>Carduus pycnocephalus</i> subsp. <i>breviphyllarius</i> P.H.Davis	Kilindor	Kelbeş, Kerbeş, Karot	Şevki ahmar	Kubêdehmoê
	<i>Carthamus lanatus</i> L.	Sarıdiken	Strizerk, Trizerk	Şevketil kelbe	
	<i>Centaurea iberica</i> Trev. ex Sprengel	Deligözdikeni	Strizerk, Trizerk	Şevketil kelbe	

Tablo 4.1.1.'in Devamı

Asteraceae	<i>Centaurea hyalolepis</i> Boiss.	Belhok	Strizerk, Trizerk	Şevketil kelbe, Şevkil asfar	
	<i>Chardinia orientalis</i> (L.) Kuntze	Çağlaotu	Tokayê zaroka		
	<i>Cichorium intybus</i> L.	Hindiba	Taliye, Tehli, Tali		
	<i>Cota altissima</i> (L.) J.Gay	Köpekpatıyası	Papatya, Beybun, Kulilkakêhvan, Kêhvan	Beybuniç, Beybun	İloilto
	<i>Cota austriaca</i> (Jacq.) Sch. Bip.	Babuçça	Papatya, Beybun, Kulilkakêhvan, Kêhvan	Beybuniç, Beybun	İloilto
	<i>Cota wiedemanniana</i> (Fisch. & C.A.Mey.) Holub	Bodurbabuçça	Papatya, Beybun, Kulilkakêhvan, Kêhvan	Beybuniç, Beybun	İloilto
	<i>Crepis foetida</i> subsp. <i>rheoadifolia</i> (M.Bieb.) Čelak.	Sakarkanak	Taliye, Tehli, Tali		
	<i>Echinops orientalis</i> Trautv.	Dağsekeri	Şekerok, Şekirok		
	<i>Echinops spinosissimus</i> subsp. <i>bithynicus</i> (Boiss.) Greuter	Kirpibaşı	Şekerok, Şekirok		
	<i>Gundelia mesopotamica</i> Firat	Kenger	Kereng	Herşef	Çerkuve, Erkuve
	<i>Lactuca serriola</i> L.	Eşkelhelvası	Taliye, Tahli, Tali, Tahliyê keva		
	<i>Leontodon crispus</i> subsp. <i>asper</i> var. <i>asper</i> (Waldst. & Kit.) Röhl	Aslandişi	Taliye, Tahli, Tali		
	<i>Matricaria aurea</i> Sch. Bip.	Çiçeğezer	Gihayê seva, Beybun	Beybuniç, Beybun	
	<i>Notobasis syriaca</i> (L.) Cass.	Yavankenger	Kelbeş, Kerbeş, Karot	Şevki ahmar	Kubêdehmorê
	<i>Onopordum acanthium</i> L.	Galagan	Kelbeş, Kerbeş, Karot	Şevki ahmar	Kubêdehmorê
	<i>Onopordum carduchorum</i> Bornm. & Beauverd	Kavdikenî	Kelbeş, Kerbeş, Karot	Şevki ahmar	Kubêdehmorê
	<i>Scorzonera cana</i> var. <i>cana</i> (C.A.Mey.) Griseb.	Tekeşakalı	Gepa miye, Barika miye, Sping	Jinebil ğeyr, Gezrik	
	<i>Scorzonera mollis</i> subsp. <i>mollis</i> M.Bieb.	İşkorçına	Gepa miye, Barika miye, Sping, Gizrik	Jinebil ğeyr, Gezrik	
	<i>Sieberta pungens</i> (Lam.) J.Gay	Fezaçiçeği	Çavbelok		
	<i>Silybum marianum</i> subsp. <i>marianum</i> (L.) Gaertn.	Devedikenî	Kelbeş, Kerbeş, Karot	Şevki ahmar	Kubêdehmorê
	<i>Taraxacum aleppicum</i> Dahlst.	Halephindibası	Taliye, Tahli, Tehli, Tali	Hindiba	Eyado
	<i>Tragopogon buphthalmoides</i> var. <i>buphthalmoides</i> (DC.) Boiss.	Tarlayemlîği	Gepa miye, Barika miye, Sping,	Jinebil ğeyr, Gezrik	
	<i>Tragopogon porrifolius</i> subsp. <i>longirostris</i> (Sch. Bip.) Greuter	Helevan	Gepa miye, Barika miye, Sping	Jinebil ğeyr, Gezrik	
	<i>Tripleurospermum parviflorum</i> (Willd.) Pobed.	Beybunik	Papatya, Beybunik, Beybun, Kulilkakêhvan	Beybuniç, Beybun	
Boraginaceae	<i>Alkanna trichophila</i> var. <i>ardinensis</i> Hub.-Mor.	Goriz	Goriz, Guriz, Mijmijok		
	<i>Anchusa azurea</i> var. <i>azurea</i> Mill.	Sığirdili	Guriz, Guriz, Kulilkaşivo, Tokılbaş	Himhim, Misseys	Gurze, Eyninto
	<i>Anchusa strigosa</i> Banks & Sol.	Gelezan	Guriz, Guriz, Kulilkaşivo, Tokılbaş	Himhim, Misseys	Gurze, Eyninto
	<i>Echium italicum</i> L.	Kurtkuyruğu	Guriz	Himhim	
	<i>Onosma alborosea</i> subsp. <i>alborosea</i> Fisch. & C.A.Mey.	Kayaemceği	Mijmijok		
	<i>Onosma bourgaei</i> Boiss.	Uzunemcek	Mijmijok		
	<i>Onosma gigantea</i> Lam.	Kocaemcek	Mijmijok		
	<i>Onosma lanceolata</i> Boiss. & Hausskn.	Taşmijmijok	Mijmijok		
	<i>Onosma orientalis</i> (L.) L.	Şarkşincarı	Mijmijok		
	<i>Onosma sericea</i> Willd.	Kağitemcek	Mijmijok		
	<i>Paracaryum sintenisii</i> Hausskn. ex Bornm.	Eğınçarşağı	Guriz, Mijmijok		
Brassicaceae	<i>Arabis aucheri</i> Boiss.	Çılıztere	Nançük		
	<i>Arabis montbretiana</i> Boiss.	Ovakazeresi	Nançük		
	<i>Brassica cretica</i> Lam.	Adalahanası	Gihaye küruma, Ğerdela küruma		
	<i>Brassica elongata</i> Ehrh.	Uzunşalgam	Ğerdel	Ğerdel	
	<i>Brassica napus</i> L.	Kolza	Şelim		

Tablo 4.1.1.'in Devamı

Brassicaceae	<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik.	Çobançantası	Pirkelaç, Piçuk, Harık, Nançük		
	<i>Hirschfeldia incana</i> (L.) Lagr.-Foss.	Nadasturpu	Ğerdel	Ğerdel	
	<i>Glastaria glastifolia</i> (DC.) Kuntze	Üzümhardalı	Ğerdela zer	Fırkêk	
	<i>Isatis lusitanica</i> L.	Sültünçivitotu	Ğerdela zer	Fırkêk	
	<i>Lepidium coronopus</i> (L.) Al-Shehbaz	Dejinik	Pirkelaç, Harık		
	<i>Lepidium draba</i> L. (Diğnik)	Diğnik	Kınêberê, Kınêber, Kınnebre	Kınmbrê, Kınnebre	Kınevê
	<i>Lepidium ruderales</i> L.	Tuzık	Tuzık		
	* <i>Lepidium sativum</i> subsp. <i>sativum</i> L.	Tere	Reşal, Terê		
	<i>Nasturtium officinale</i> R.Br.	Suteresi	Tuzık, Tizmask, Tuzmask, Tumask	Kızmasê	
	<i>Neslia paniculata</i> subsp. <i>thracica</i> (Velen.) Bornm.	Göçmenhardalı	Ğerdel		
	<i>Sinapis arvensis</i> L.	Hardal	Ğerdel	Ğerdel	
	<i>Sisymbrium loeselii</i> L.	Bülbülotu	Harık, Hârk		
Cannabaceae	<i>Celtis tournefortii</i> Lam.	Dardağan	Teo, Teov, Tıok	Gingires	Gernuso
Capparaceae	<i>Capparis sicula</i> subsp. <i>sicula</i> Veill.	Delikarpuzu	Kember, Kulika kember	İşfella, Şefella	
Caprifoliaceae	<i>Scabiosa calocephala</i> Boiss.	Çayırüyuzotu	Merkes		
	<i>Scabiosa rotata</i> M.Bieb.	Topuyuzotu	Merkes		
	<i>Valeriana dioscoridis</i> Sm.	Çobanzurnası	Giyakitik		
Caryophyllaceae	<i>Dianthus floribundus</i> Boiss.	Kırkkaranfil	Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkıla dika, Nıkla dika	Denil êser	
	<i>Dianthus hymenolepis</i> Boiss.	Yamaçkaranfili	Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkıla dika, Nıkla dika	Denil êser	
	<i>Dianthus strictus</i> var. <i>strictus</i> Banks & Sol.	Dimisok	Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkıla dika, Nıkla dika	Denil êser	
	<i>Paronychia kurdica</i> subsp. <i>kurdica</i> var. <i>kurdica</i> Boiss.	Bozkepekotu	Gihayê belaluka	Haşışil selule	
	<i>Silene assyriaca</i> Hausskn. & Bornm. ex Lazkov	Mezopotamyanakılı	Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkıla dika, Nıkla dika	Denil êser, Hinekıl cec, Ğınağcec	
	<i>Silene brevicaulis</i> Boiss.	Goşberk	Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkıla dika, Nıkla dika	Denil êser, Hinekıl cec, Ğınağcec	
	<i>Silene conoidea</i> L.	Şivanaotu	Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkıla dika, Nıkla dika	Denil êser, Hinekıl cec, Ğınağcec	
	<i>Silene dichotoma</i> subsp. <i>dichotoma</i> Ehrh.	Çatalnakıl	Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkıla dika, Nıkla dika	Denil êser, Hinekıl cec, Ğınağcec	
	<i>Silene subconica</i> Friv.	Mahrutinakıl	Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkıla dika, Nıkla dika	Denil êser, Hinekıl cec, Ğınağcec	
	<i>Vaccaria hispanica</i> (Mill.) Rauschert	Ekinebesi	Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkıla dika, Nıkla dika	Denil êser, Hinekıl cec, Ğınağcec	
Chenopodiaceae	<i>Atriplex tatarica</i> var. <i>tatarica</i> L.	Unluca	Seromask		
	<i>Chenopodium album</i> L.	Aksirken	Seromask, Selmast		
Colchicaceae	<i>Colchicum serpentinum</i> Woronow ex Miscz.	Domuzçığdemi	Pivok, Pivokatal		
Convolvulaceae	<i>Convolvulus arvensis</i> L.	Tarlasarmaşığı	Lavlavk		
	<i>Convolvulus betonicifolius</i> subsp. <i>betonicifolius</i> Mill.	Büyükayılğan	Lavlavk		
	<i>Convolvulus stachydifolius</i> Choisy	Leksiotu	Lavlavk		
	<i>Cuscuta babylonica</i> var. <i>babylonica</i> Aucher ex Choisy	Gelinsaçı	Küçüt, Kuskut, Kışut	İksud, İksut	Kışto

Tablo 4.1.1.'in Devamı

Cucurbitaceae	<i>Bryonia multiflora</i> Boiss. & Heldr.	Ülüngür	Ğerzikrevi, Reviğerzik	Lıǵbe, İrk-ıl mır, İrk hesen yusuf	Amızǵa
	<i>Ecballium elaterium</i> (L.) A.Rich.	Eşekhiyarı	Petişok	Ecurelehmar, Acurılıhmar, İǵyarcebel, Hıyar il cebel	Bosinêdehmar
Crassulaceae	<i>Sedum album</i> L.	Çobankavurgası	Tırye pire		
	<i>Sedum pallidum</i> M.Bieb.	Koyunörmece	Tırye pire		
Cyperaceae	<i>Carex pachystylis</i> J.Gay	Hoşayakotu	Çırg, Nankê çivikê		
	<i>Cyperus rotundus</i> L.	Topalak	Şembelik	Sıǵd, Sı'd, Sıd	
Euphorbiaceae	<i>Euphorbia cheiradenia</i> Boiss. & Hohen.	Şirker	Ğaşıl, Ğuşul	Lıǵyê	Huşilê
	<i>Euphorbia craspedia</i> Boiss.	Kalınsütleǵen	Ğaşıl, Ğuşul	Lıǵyê	Huşilê
	<i>Euphorbia macroclada</i> Boiss.	Nebul	Ğaşıl, Ğuşul	Lıǵyê	Huşilê
Fabaceae	<i>Alhagi maurorum</i> subsp. <i>maurorum</i> Medik.	Aguldikeni	Agul		
	<i>Astragalus cretaceus</i> Boiss.	Gökgeven	Dorpsik, Gunpisik		
	<i>Astragalus lamarckii</i> Boiss.	Eǵıngeveni	Guni, Guni		
	<i>Astragalus mardinensis</i> Nábêlek	Mardingeveni	Dorpsik, Gunpisik		
	<i>Cercis siliquastrum</i> subsp. <i>hebecarpa</i> (Bornm.) Yalt.	Zazalak	Ergewan		
	<i>Hippocrepis unisiliquosa</i> L.	Atnalı	Nefel		
	<i>Glycyrrhiza glabra</i> var. <i>glabra</i> L.	Meyan	Süs, Süs	İrk sus	
	<i>Lathyrus annuus</i> L.	Daǵdırılcası	Şokıl	Bakille, Keşşun	Şokkille
	<i>Lathyrus aphaca</i> L.	Sarıburçak	Şokıl	Bakille, Keşşun	Şokkille
	<i>Lathyrus cicera</i> L.	Colban	Şokıl, Keşun, Şorgeni, Behirki, Bakıl eyşan	Bakille, Keşşun	Şokkille
	<i>Lathyrus gorgoni</i> var. <i>gorgoni</i> Parl.	İmirdik	Şokıl, Keşun	Bakille, Keşşun	Şokkille
	<i>Lathyrus inconspicuus</i> var. <i>inconspicuus</i> L.	Yılanmürdümüǵü	Şokıl, Keşun, Şokıla mera	Bakille, Keşşun	Şokkille
	<i>Lathyrus pseudocicera</i> Pamp.	Hatunbaklası	Bakıla ğatuni, Keşun	Bakille, Keşşun	Şokkille
	<i>Lens culinaris</i> subsp. <i>orientalis</i> (Boiss.) Ponert	Yasmık	Nisk	Ādes, İtluk	Havhe
	* <i>Lens culinaris</i> subsp. <i>culinaris</i> Medik.	Mercimek	Nisk	Ādes, İtluk	Havhe
	<i>Medicago lupulina</i> L.	Bitçikotu	Nefel, Yonja		
	<i>Medicago rigidula</i> var. <i>rigidula</i> (L.) All.	Kabayonca	Nefel, Yonja		
	<i>Onobrychis aequidentata</i> (Sibth. & Sm.) d Urv.	Dişlekkorunga	Nefel		
	<i>Onobrychis kotschyana</i> Fenzl	Halepkorungası	Nefel		
	<i>Ononis viscosa</i> subsp. <i>sicula</i> (Guss.) Hub.-Mor.	Sidiklisiyek	Heştrav, Heştrav		
	<i>Prosopis farcta</i> (Banks & Sol.) J.F.Macbr.	Çediotu	Heshesuk, Berik	Ğernup, Ğernuf	Harnube
	<i>Trifolium bullatum</i> Boiss. & Hausskn.	Misketyoncası	Nefel, Yonja		
	<i>Trifolium boissieri</i> Guss. ex Soy.-Will. & Godr.	Hoşyonca	Nefel, Yonja		
	<i>Trifolium leucanthum</i> M.Bieb.	Yapışıküçǵül	Nefel, Yonja		
	<i>Trifolium stellatum</i> var. <i>stellatum</i> L.	Yıldızyonca	Nefel, Yonja		
	<i>Trigonella foenum-graecum</i> L.	Çemenotu	İdeko, İdeko bave zeko, Nefel	Hılbe	
	<i>Trigonella spruneriana</i> Boiss.	Koçboyotu	İdeko, İdeko bave zeko, Nefel		
	<i>Trigonella monspeliaca</i> L.	Somçemenotu	İdeko, İdeko bave zeko, Nefel		
	<i>Vicia cracca</i> subsp. <i>stenophylla</i> Vel.	Meşefiǵı	Bakıl, Şolık		

Tablo 4.1.1.'in Devamı

Fabaceae	<i>Vicia narbonensis</i> var. <i>narbonensis</i> L.	Kocafığ	Bakıl, Şolık		
	<i>Vicia sativa</i> subsp. <i>sativa</i> L.	Fiğ	Bakıl, Şolık		
Fagaceae	<i>Quercus brantii</i> Lindl.	Karamşe	Dara berru, Berru, Beru	Ballot	Balutê
	<i>Quercus infectoria</i> Oliv.	Zindiye	Dara mazi	Afz, Asfaye	
Gentianaceae	<i>Gentiana olivieri</i> Griseb.	Afat	Gihayê tirsê	Heşşışıl hepta	
Geraniaceae	<i>Erodium ciconium</i> (L.) L Her.	Kocakarîğnesi	Derziya pire, Derbı pire		
	<i>Erodium cicutarium</i> subsp. <i>cicutarium</i> (L.) L Hér.	İğnelik	Derziya pire, Derbı pire		
	<i>Geranium purpureum</i> Vill.	Ebedön	Derziya pire, Derbı pire		
	<i>Geranium rotundifolium</i> L.	Helilok	Derziya pire, Derbı pire, Ğelilok		
	<i>Geranium tuberosum</i> L.	Çakmuz	Penrok, Kındazo, Sabinok	Cezuğaraban	
Hypericaceae	<i>Hypericum lysimachioides</i> var. <i>lysimachioides</i> Boiss. & Noë	Eğinkantaronu	Botav, Bahtof, Batof	Aran	
	<i>Hypericum retusum</i> Aucher	Aran	Botav, Bahtof, Batof	Aran	
	<i>Hypericum triquetrifolium</i> Turra	Pırpırotu	Botav, Bahtof, Batof	Aran	
Iridaceae	<i>Crocus cancellatus</i> subsp. <i>damascenus</i> (Herb.) B.Mathew	Pivok	Pivok	Hilhıleye, Hülhüley	
	<i>Crocus leichtlinii</i> (Dewar) Bowles	Mardıncığdemi	Pivok, Zehferan	Hilhıleye, Hülhüley	
	<i>Gladiolus atroviolaceus</i> Boiss.	Kıraçsüeni	Ganglıok	Cezuğarab	
	<i>Iris persica</i> L.	Buzala	Bılbêzik, Bilbizek		
Ixioliriaceae	<i>Ixiolirion tataricum</i> var. <i>tataricum</i> (Pall.) Schult. & Schult. f.	Köpekotu	Ğiyar	Terğuzılcebel	
Juglandaceae	* <i>Juglans regia</i> L.	Ceviz	Guz	Cevz	Gezê
Lamiaceae	<i>Ballota saxatilis</i> subsp. <i>saxatilis</i> Sieber ex C.Presl	Nemnemotu	Rıhana tehtan		
	<i>Clinopodium serpyllifolium</i> subsp. <i>brachycalyx</i> (P.H.Davis) Brauchler	Şarşarçayı	Rıhan		
	<i>Lamium amplexicaule</i> var. <i>amplexicaule</i> L.	Baltutan	Mıjımjok, Hingivin		
	<i>Lamium garganicum</i> subsp. <i>striatum</i> var. <i>striatum</i> (Sm.) Hayek	Telbalıcak	Mıjımjok		
	<i>Marrubium cuneatum</i> Banks & Sol.	Elkurtaran	Çaya çıyan		
	<i>Melissa officinalis</i> subsp. <i>inodora</i> Bornm.	Anababakokusu	Pung	Rihıtınneebune	
	<i>Mentha longifolia</i> subsp. <i>typhoides</i> (Briq.) Harley	Derenanesi	Nânê, Pung	Nınhe	Nunivo
	* <i>Mentha x piperita</i> L.	Nane	Pung	Nınhe	Nunivo
	<i>Nepeta cataria</i> L.	Kedinanesi	Nânê	Nınhe	Nunivo
	<i>Phlomis armeniaca</i> Willd.	Bozşavlak	Çaya çıyan, Guhbelok		
	<i>Salvia montbretii</i> Benth.	Kabaşalba	Çaya çıyan		İkoro, Bızzeyn
	<i>Salvia multicaulis</i> Vahl	Kürtreyhanı	Çaya çıyan		İkoro, Bızzeyn
	<i>Salvia palaestina</i> Benth.	Sürmelişalba	Çaya çıyan		İkoro, Bızzeyn
	<i>Salvia spinosa</i> L.	Yabaniadaçayı	Çaya çıyan		İkoro, Bızzeyn
	<i>Salvia trichoclada</i> Benth.	Meşeşalbası	Çaya çıyan		İkoro, Bızzeyn
	<i>Sideritis libanotica</i> subsp. <i>kurdica</i> (Bornm.) Hub.-Mor.	İnceçay	Çaya çıyan		
	<i>Stachys mardinensis</i> (Post) R.R.Mill	Kayapungu	Rıhana tehtan		
	<i>Stachys megalodonta</i> subsp. <i>mardinensis</i> R.Bhattacharjee	Gevrekdeliçay	Rıhana tehtan		
	<i>Stachys menthoides</i> Kotschy & Boiss.	Nanedelisi	Rıhana tehtan		

Tablo 4.1.1.'in Devamı

Lamiaceae	<i>Teucrium paederotoides</i> Boiss. & Hausskn	Yermeşesi	Gihabok		
	<i>Teucrium polium</i> subsp. <i>polium</i> L.	Acıyavşan	Gihabok, Bojnak, Boşnak, Mervent, Meryemhort	Cedê	
	<i>Thymbra sintenisii</i> subsp. <i>sintenisii</i> Bornm. & Azn.	Akzahter	Cahteri, Cahter	Zahter	
	<i>Thymbra spicata</i> subsp. <i>spicata</i> L.	Zahter	Cahteri, Cahter	Zahter	
	<i>Ziziphora capitata</i> L.	Anuk	Cahteri, Cahter	Zahter	
Liliaceae	<i>Fritillaria pinardii</i> Boiss.	Mahçuplale	Gulanisanê		
Linaceae	<i>Linum mucronatum</i> subsp. <i>mucronatum</i> Bertol.	Sarıketen	Gihakê malamelê		
	<i>Linum nodiflorum</i> L.	Yabanketen	Gihakê malamelê		
Malvaceae	<i>Alcea acaulis</i> (Cav.) Alef.	Hiro	Hiro	Ġitmiye	Ntaptso
	<i>Alcea setosa</i> (Boiss.) Alef.	Hitmiyeçiçeği	Hiro	Ġitmiye	Ntaptso
	<i>Alcea striata</i> subsp. <i>striata</i> (DC.) Alef.	Yivlihatmi	Hiro	Ġitmiye	Ntaptso
	<i>Malva neglecta</i> Wallr.	Çobançöreği	Tolk	Ġibbesê, Ġibbezê	Tolkê
	<i>Malvella sherardiana</i> (L.) Jaub. & Spach	Hubazi	Zirtolık		
Moraceae	* <i>Ficus carica</i> subsp. <i>carica</i> L.	İncir	Hejir, Rışık, Zerdık	Tin	Têno
	* <i>Morus alba</i> L.	Akdut	Tu, Tû	Tûs	Tutso
Nitrariaceae	<i>Peganum harmala</i> L.	Üzerlik	Hermel	Hermel	Harmal
Orchidaceae	<i>Orchis simia</i> Lam.	Saleppüskülü	Selep		
Papaveraceae	<i>Papaver arenarium</i> M.Bieb.	Pampal	Bukuzava, Kulilkabukuzava, Zengilzeva, Kulilka erêba	Ceybuğuten	Kırceh, Şuşanê
	<i>Papaver argemone</i> subsp. <i>argemone</i> L.	Kumhaşaş	Bukuzava, Kulilkabukuzava, Zengilzeva, Kulilka erêba	Ceybuğuten	Kırceh, Şuşanê
	<i>Papaver clavatum</i> Boiss. & Hausskn. ex Boiss.	Şıkşık	Bukuzava, Kulilkabukuzava, Zengilzeva, Kulilka erêba	Ceybuğuten	Kırceh, Şuşanê
	<i>Papaver glaucum</i> Boiss. & Hausskn. ex Boiss.	Şekşekik	Bukuzava, Kulilkabukuzava, Zengilzeva, Kulilka erêba	Ceybuğuten	Kırceh, Şuşanê
Papaveraceae	<i>Papaver macrostomum</i> Boiss. & A.Huet	Minimitçe	Bukuzava, Kulilkabukuzava, Zengilzeva, Kulilka erêba	Ceybuğuten	Kırceh, Şuşanê
	<i>Papaver orientale</i> L.	Alaşaş	Bukuzava, Kulilkabukuzava, Zengilzeva, Kulilka erêba	Ceybuğuten	Kırceh, Şuşanê
	<i>Papaver rhoeas</i> L.	Gelincik	Bukuzava, Kulilkabukuzava, Zengilzeva, Kulilka erêba, Kulilka sor	Ceybuğuten	Kırceh, Şuşanê
Plantaginaceae	<i>Plantago albicans</i> L.	Belhevis	Pelhevis, Pelhevêz		
	<i>Plantago lanceolata</i> L.	Damarlıca	Pelhevis, Pelhevêz		
	<i>Plantago major</i> subsp. <i>major</i> L.	Sinirotu	Pelhevis, Pelhevêz		
	<i>Veronica anagallis-aquatica</i> L.	Sugedemesi	Bennık		
Platanaceae	<i>Platanus orientalis</i> L.	Çınar	Dara çınarê, Çınar	Ġerebê, Dilb	
Poaceae	<i>Arrhenatherum palaestinum</i> Boiss.	Kırçayırulafi	Fêriz		
	<i>Briza humilis</i> M.Bieb.	Kadindili	Gihareş		
	<i>Hordeum bulbosum</i> L.	Boncukarpa	Ceh		

Tablo 4.1.1.'in Devami

Poaceae	<i>Hordeum spontaneum</i> K.Koch	Yabaniarpa	Ceh		
	<i>Hordeum murinum</i> subsp. <i>glaucum</i> (Steud.) Tzvelev	Duvararparası	Ceh		
	<i>Saccharum strictum</i> (Host) Spreng.	Kocaşekerkamışı	Kamuş	Sikke nebet	
	<i>Secale cereale</i> var. <i>cereale</i> L.	Çavdar	Çevder		
Polygonaceae	<i>Rumex tuberosus</i> subsp. <i>tuberosus</i> L.	Kuzukırdığı	Tırşo, Tırşok	Hımmayda	
	<i>Rumex pulcher</i> L.	Eksilik	Tırşoka ga		
Portulacaceae	<i>Portulaca oleracea</i> L.	Semizotu	Parpar, Pırpar, Pırpar, Pırpare	Pırparê	
Ranunculaceae	* <i>Nigella arvensis</i> var. <i>caudata</i> Boiss.	Tarlaçörekotu	Rışik, Hebreş, Derman reşik	Hebbıt bereke	
	<i>Ranunculus arvensis</i> L.	Mustafaçiçeği	Kulilka kevenden		
	<i>Ranunculus damascenus</i> Boiss. & Gaill.	Şamdüğünciçeği	Kulilka kevenden		
	<i>Ranunculus ficaria</i> subsp. <i>ficariiformis</i> Rouy & Foucaud	Arpacıksalebi	Kulilka kevenden		
	<i>Ranunculus repens</i> L.	Tıktakdana	Kulilka kevenden		
Rhamnaceae	<i>Paliurus spina-christi</i> P. Mill.	Karaçalı	Driya çalo, Hezisk	Mıgeylen, Sinc	Selunê
	<i>Rhamnus punctata</i> var. <i>punctata</i> Boiss	Cehri	Rihok, Riğok		
Rosaceae	<i>Amygdalus arabica</i> Oliv.	Arapbademi	Beif, Behiv	Fırk	Luğze
	* <i>Amygdalus communis</i> L.	Badem	Beif, Behiv	Fırk	Luğze
	<i>Amygdalus orientalis</i> Mill.	Payam	Beif, Behiv	Fırk	Luğze
	* <i>Cerasus mahaleb</i> var. <i>mahaleb</i> (L.) Mill.	Mahlep	Kênır, Kenêr	Mehleb	
	<i>Cerasus microcarpa</i> subsp. <i>microcarpa</i> (C.A.Mey.) Boiss.	Yabankırazı	Kıraz, Kêresi	Karasya	
	<i>Cerasus microcarpa</i> subsp. <i>tortuosa</i> (Boiss. & Hausskn.) Browicz	Sarıdağkirazı	Kıraz, Kêresi	Karasya	
	<i>Crataegus azarolus</i> var. <i>azarolus</i> L.	Müzgüldek	Guhij	İzaran	Azrulê
	<i>Crataegus monogyna</i> var. <i>monogyna</i> Jacq.	Yemişen	Guhij		
	<i>Prunus spinosa</i> L.	Çakaleriği	Ëlüce, Erük	Aluce, Aluciye	
	<i>Rosa canina</i> L.	Kuşburnu	Gulşilav, Şilan	Verdenif	
	<i>Rosa foetida</i> J.Herm.	Acemsarıısı	Gulşilav, Şilan	Verdenif	
	<i>Rosa orientalis</i> A.Dupont ex DC.	Askergülü	Gul, Şilan	Verdenif	
	<i>Rubus sanctus</i> Schreb.	Böğürtlen	Drıreş, Drıreşik, Hilutırşik	İlleyk, Illek	
Rubiaceae	<i>Galium aparine</i> L.	Çobansüzgeci	Mezellok		
	<i>Galium haussknechtii</i> Ehrend.	Çitiplikçiği	Mezellok		
Salicaceae	* <i>Populus euphratica</i> Olivier	Fıratkavağı	Hewr, Spidar		Şerveyno
	<i>Salix acmophylla</i> Boiss.	Acemsöğüdü	Darabihe		
Scrophulariaceae	<i>Verbascum laetum</i> Boiss. & Hausskn. ex Boiss.	Sımsıgırkuyruğu	Guluberğik		
	<i>Verbascum speciosum</i> Schrad.	Zelve	Guluberğik		
Solanaecae	<i>Hyoscyamus albus</i> L.	Akbanotu	Bızrı bence, Benc		
	<i>Hyoscyamus aureus</i> L.	Sarıbanotu	Bızrı bence, Benc		
	<i>Hyoscyamus niger</i> L.	Banotu	Bızrı bence, Benc		
	<i>Hyoscyamus reticulatus</i> L.	Kumacıkotu	Bızrı bence, Benc		
Urticaceae	<i>Urtica dioica</i> subsp. <i>dioica</i> L.	Isırgan	Gezgez, Gezgezk, Gezgezok, Kırj	Hêşışıl heyyê, Kusseyr	
	<i>Urtica urens</i> L.	Dalağan	Gezgez, Gezgezk, Gezgezok, Kırj	Hêşışıl heyyê, Kusseyr	

Tablo 4.1.1.'in Devamı

Vitaceae	** <i>Vitis vinifera</i> L.	Asma	Daratrı, Tri	Inib, Isvet, Hısrım, Mazruna	Inbê
Zygophyllaceae	<i>Tribulus terrestris</i> L.	Çobançökerten	Kurıncok, Korıncok, Korınc		

*: Hem doğal hemde tarımı yapılan bitkiler. **: Tarımı yapılan bitki.

Tablo 4.1.2. Araştırma alanında etnobotanik kullanımı belirlenen taksonların listesi (iki kullanımdan az olanlar).

Familyalar	Bilimsel adı	Türkçe adı	Yöresel adı	Kullanım kodu ve amacı	Etnobotanik kullanımı
Pezizaceae	<i>Terfezia boudieri</i> Chatin	Dolaman	Dobelan, Kemê	IA1 Gıda	Mantar yemek yapılarak tüketilir (Ashya İLHAN, Ambar; İsmail ARİ, Çukuryurt; Ferhan EDİZ, Dara; Azize KAYA, Güneyli; İbrahim EKİN, Gurağaç; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy; M. Faruk BAŞ, Sultanköy; Ayhan ARUN, Tandır; Bahattin ÖNAL, Tilkitepe; Zübeyde AKTÜRK, Tozan; Fırat KARADEMİR, Yaylabası; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy).
Lichenes	<i>Lepraria finkii</i>	Yosun pudrası	Henetitik (K)	IIA1 Tıbbi bitki	Çocuklarda pişiğe karşı, pişik olan yere bitki sürülür (Cengiz ERSAN, Eskikale; Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Mehmet BEDİR, Kumlu).
Equisetaceae	<i>Equisetum giganteum</i> L.	Kırkkilitotu	Fırçeşişe	IIA1 Tıbbi bitki	Soğuk algınlığının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Muharrem DEMİRCAN, Mehmet Şerif DEMİRCAN, Sultanköy).
Pteridaceae	<i>Adiantum capillus-veneris</i> L.	Baldırnkara	Şair el Cebbâr (A)	IIA1 Tıbbi bitki	Kadın hastalılarının tedavisinde bitkinin yaprakları kaynatılıp suyu içilir (Veysi ÇAKMAZ, İstasyon; Esra Rüya DEMİRTEKİN, Nur).
Apiaceae	<i>Eryngium creticum</i>	Gözdikeni	Greg, Şekirok (K), İkkeyde (A), Bellikraned(S).	IIA1 Tıbbi bitki	Diyabet hastalığında bitkinin taban yaprağı kısmındaki etli kısım tüketilir (Mehmet Ali TUTAŞI, Cumhuriyet; Şeyhdavut BULUT, Yayla).
	<i>Scandix stellata</i>	Dağkişkişi	Hizemok, Ârafat (K), Hırıraf (A).	IA1 Gıda	Bitkinin toprak üstü kısımları salata olarak tüketilir (Nergiz ARUN, Tandır).
	<i>Tordylium aegyptiacum</i>	Kırdavulotu	Hizemok, Ârafat (K).	IA1 Gıda	Bitkinin toprak üstü kısımları salata olarak tüketilir (Nergiz ARUN, Tandır).
	<i>Torilis arvensis</i> subsp. <i>neglecta</i>	Şeytanhavucu	Kurıncok (K)	IA1 Gıda	Bitkinin toprak üstü kısımları salata olarak tüketilir (Nergiz ARUN, Tandır).
	<i>Zosima absinthifolia</i>	Peynirotu	Birik (K)	IA1, IA2 Gıda	Bitkinin tüm kısımları peynirin içine katılarak tüketilir (Sidar ÇELİK, Kotek).

Tablo 4.1.2.'nin Devamı

Asparagaceae	<i>Ornithogalum narbonense</i>	Akbaldır	Sersipik, Ağbandır, Pılneğş, Gula spi (K), Miğttil anıs (A).	IA1, IA2 Gıda	Bitkinin toprak üstü kısmı bulgur ile kavrulurarak tüketilir (Ashya İLHAN, Ambar; İsmail ARİ, Çukuryurt; Ferhan EDİZ, Dara; Azize KAYA, Güneyli; İbrahim EKİN, Gurağaç; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy; M. Faruk BAŞ, Sultanköy; Ayhan ARUN, Tandır; Bahattin ÖNAL, Tilkitepe; Zübeyde AKTÜRK, Tozan; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; Abdullah AKIN, Yüce).
Asteraceae	<i>Arctium minus</i>	Löşlek	Ğır, Karç (K)	IA2 Gıda	Bitkinin kökü soyulduktan sonra çiğ olarak tüketilir (Ahmet BULUT, Boztepe; Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Neslihan DEMİRKIRAN, Kabala; Medet ACAY, Konaklı).
	<i>Bellis perennis</i>	Koyungözü	Gulnişan (K)	IIA1 Tıbbi bitki	Baş ağrısı için bitkinin toprak üstü kısımları çay gibi demlenip suyu içilir (Rabia AKYÜZ, Nur).
	<i>Carthamus lanatus</i>	Sarıdiken	Strizerk, Trizerk (K), Şevketil kelbe (A).	IA1 Gıda	Bitkinin taban yaprakları yemek olarak tüketilir (Şeyhmuz ATAÇ, Çağlar; Abdulhalim ARSLAN, Ayhan SAĞLAM, Çalışlı; İsmail ARİ, Çukuryurt; İsmail EDİZ, Dara; Fehime BEGEÇ, Eroğlu; Şeyhmus ELİK, Yardere).
	<i>Chardinia orientalis</i>	Çağlaotu	Tokayê zaroka (K)	VIA16 Süslenme	Çocuklar <i>Verbascum</i> bitkisinin yaprağını başlarına sabitlemek için bitkinin kuru çiçeklerini raptiye gibi kullanırlar (Gülsüm ELÇİBOĞA, Kabala; Necat YÜCESOY, Latifiye; Pınar ANDİNÇ, Ortaköy; Özlem AY, Savurkapı; Abdusselam ALTUNKAYNAK, Yukarıaydınlı).
	<i>Cichorium intybus</i>	Hindiba	Taliye, Tehli, Tali (K).	IIA1 Tıbbi bitki	Safra kesesi, karaciğer ve iltihaplı hastalıklarda bitkinin taban yaprakları kaynatılıp suyu içilir ve lapası iltihaplı alanlara uygulanır (Neşet ASLAN, Ofis).
	<i>Crepis foetida</i> subsp. <i>rhoeadifolia</i>	Sakarkanak	Taliye, Tehli, Tali (K).	IVA Yem	Bitkinin taban yaprakları hayvanlara yem olarak verilir (İzzet BEGEÇ, Eroğlu).
	<i>Leontodon crispus</i> subsp. <i>asper</i> var. <i>asper</i>	Aslandişi	Taliye, Tahli, Tali (K).	IIA1 Tıbbi bitki	Diyabet hastalığının tedavisinde bitkinin taban yaprakları lapa haline getirilerek tüketilir (İzzet BEGEÇ, Eroğlu).
	<i>Scorzonera cana</i> var. <i>cana</i>	Tekesakalı	Gepa miye, Barıka miye, Sping (K), Jnebil geyr, Gezrik (A).	IA1,IA2 Gıda	Bitkinin toprak üstü kısımları çiğ veya soğan ve yumurta ile kavrulurarak tüketilir (Şeyhmuz CAN, Boztepe; Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Gazali DERİN, Eryeri; Naile AYDIN, Hatunlu; Neslihan DEMİRKIRAN, Kabala; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy; Rabia AKYÜZ, Nur; M. Faruk BAŞ, Sultanköy; Betül AŞLAMACIER, Şehidiye; Erdal KARADENİZ, Yenişehir; Hanife AKIN, Faruk AKIN, Yüce).

Tablo 4.1.2.'nin Devamı

Asteraceae	<i>Siebera pungens</i>	Fezaçiçeği	Çavbelok (K)	VIA16 Süslenme	Çocuklar <i>Verbascum</i> bitkisinin yaprağını başlarına sabitlemek için bitkinin kuru çiçeklerini raptiye gibi kullanırlar (Gülsüm ELÇİBOĞA, Kabala; Necat YÜCESOY, Latifiye; Pınar ANDİNÇ, Ortaköy; Özlem AY, Savurkapı; Abdusselam ALTUNKAYNAK, Yukarıyadınlı).
	<i>Tragopogon buphthalmoides</i> var. <i>buphthalmoides</i>	Tarlayemliği	Gepa miye, Barıka miye, Sping (K), Jnebil geçir, Gezrik (A).	IA1 Gıda	Bitkinin taban yaprakları soğan ve yumurta ile kavrulmuş tüketilir (Cemal İLHAN, Ahmetli; Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Gazali DERİN, Eryeri; Şemsettin ATEŞ, Eskikale; Naile AYDIN, Hatunlu; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Emine ARSLAN, Ortaköy).
Boraginaceae	<i>Onosma alborosea</i> subsp. <i>alborosea</i>	Kayaemceği	Mijmijok (K)	IA9 Gıda	Bitkinin çiçeği emilerek içerisindeki nektar içilir (Cemal İLHAN, Ahmetli; Gazali DERİN, Eryeri; Ahmet ADAM, Ortaköy; Beşir CAN, Yüce).
	<i>Onosma bourgaei</i>	Uzunemcek	Mijmijok (K)	IA9 Gıda	Bitkinin çiçeği emilerek içerisindeki nektar içilir (Cemal İLHAN, Ahmetli; Gazali DERİN, Eryeri; Ahmet ADAM, Ortaköy; Beşir CAN, Yüce).
	<i>Onosma gigantea</i>	Kocaemcek	Mijmijok (K)	IA9 Gıda	Bitkinin çiçeği emilerek içerisindeki nektar içilir (Şeyhmuz ATAÇ, Çağlar; Gazali DERİN, Eryeri; Ahmet ADAM, Ortaköy; Beşir CAN, Yüce).
	<i>Onosma lanceolata</i>	Taşmijmijok	Mijmijok (K)	IA9 Gıda	Bitkinin çiçeği emilerek içerisindeki nektar içilir (Faruk ÇOLTO, Cevizpınar; Gazali DERİN, Eryeri; Ahmet ADAM, Ortaköy; Beşir CAN, Yüce).
	<i>Onosma orientalis</i>	Şarkşincarı	Mijmijok (K)	IA9 Gıda	Bitkinin çiçeği emilerek içerisindeki nektar içilir (Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Gazali DERİN, Eryeri; Ahmet ADAM, Ortaköy; Beşir CAN, Yüce).
	<i>Onosma sericea</i>	Kağıtemcek	Mijmijok (K)	IA9 Gıda	Bitkinin çiçeği emilerek içerisindeki nektar içilir (Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Gazali DERİN, Eryeri; Ahmet ADAM, Ortaköy; Beşir CAN, Yüce).
	<i>Paracaryum sintenisii</i>	Eğinçarşağı	Guriz, Mijmijok (K).	IA9 Gıda	Bitkinin çiçeği emilerek içerisindeki nektar içilir (Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Gazali DERİN, Eryeri; Ahmet ADAM, Ortaköy; Beşir CAN, Yüce).

Tablo 4.1.2.'nin Devamı

Brassicaceae	<i>Arabis aucheri</i>	Cılıztere	Nançük (K)	IA1 Gıda	Bitkinin yapraklarının taze iken salatası yapılarak tüketilir (Gülsüm ELÇİBOĞA, Kabala; Necat YÜCESOY, Latifiye; Pınar ANDİNÇ, Ortaköy; Özlem AY, Savurkapı; Abdussem ALTUNKAYNAK, Yukarıyadınlı).
	<i>Arabis montbretiana</i>	Ovakazteresi	Nançük (K)	IA1 Gıda	Bitkinin yapraklarının taze iken salatası yapılarak tüketilir (Gülsüm ELÇİBOĞA, Kabala; Şeyhmuz DEĞER, Karademir; Necat YÜCESOY, Latifiye; Pınar ANDİNÇ, Ortaköy; Özlem AY, Savurkapı; Abdussem ALTUNKAYNAK, Yukarıyadınlı).
	<i>Brassica cretica</i>	Adalahanası	Gihaye küruma, Ğerdela küruma (K)	IIA1 Tıbbi bitki	Bağırsak kurtlarını düşürmek için bitkinin yaprakları kalın doğranır, 1 gün önceden kaynatılıp bekletilir sonra pişirilerek tüketilir (Nergiz ARUN, Tandır).
	<i>Brassica elongata</i>	Uzunşalgam	Ğerdel (K, A)	IA1 Gıda	Bitkinin taban yaprakları kavruarak yemeği yapılır (Hakkı GÜZEL, 13 Mart).
	<i>Brassica napus</i>	Kolza	Şelim (K)	IA1 Gıda	Bitkinin taban yaprakları kavruarak yemeği yapılır (Hakkı GÜZEL, 13 Mart).
	<i>Hirschfeldia incana</i>	Nadasturpu	Ğerdel (K, A)	IA1 Gıda	Bitkinin yapraklarının taze olarak salatası yapılır. Ayrıca yaprakları soğan ve yumurta ile kavruarak yemeği tüketilir (Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Ferhan EDİZ, Dara; M. Nur FİDAN, Kabala; Nazlı ATAÖZCAN, Ortaköy; Cemal AYDIN, Sulak).
	<i>Lepidium coronopus</i>	Dejinik	Pirkelaç, Hank (K).	IA1 Gıda	Bitkinin taban yaprakları soğan ve yumurta ile kavruarak tüketilir (Hasret AY, Akbağ; Aslıya İLHAN, Ambar; Şevkiye BEGEÇ, Eroğlu; Ayşe CEBE, Gökçe; Mahmut ARİ, Haydar; Atman ÖZDAŞ, Höyüklü; Şeyhmuz DEĞER, Karademir; Lokman CEYLAN, Kayacan; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy; Mehmet Şekip ÖZMEN, Ofis; Aynur AKBULUT, Yenişehir).
	<i>Lepidium ruderale</i>	Tuzık	Tuzık (K)	IA1 Gıda	Bitkinin yaprakları salata ve yumurta ile kavruarak tüketilir (İlyas BORAN, 13 Mart, Ramazan TEMEL, Aran; Cengiz ERSAN, Eskikale; İbrahim EKİN, Gurağaç; Mehmet Ali BAYSAL, Sultanköy).
	<i>Neslia paniculata</i> subsp. <i>thracica</i>	Göçmenhardalı	Ğerdel (K)	IA1 Gıda	Bitkinin yapraklarının taze olarak salatası yapılır. Ayrıca yaprakları soğan ve yumurta ile kavruarak yemeği tüketilir (Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe; Kemal ACAY, Göllü; Zafer SOYSAL, İstasyon; Şeyhmuz DEĞER, Karademir; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy; İbrahim ATIŞ, Sakalar; Cemal AYDIN, Sulak; Zübeyde AKTÜRK, Tozan).

Tablo 4.1.2.'nin Devamı

Brassicaceae	<i>Sisymbrium loeselii</i>	Bülbülotu	Harık, Hârk (K).	IA1 Gıda	Bitkinin taban yaprakları çiğ veya soğan ve yumurta ile kavrulularak tüketilir (Aslıya İLHAN, Ambar; Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Naile AYDIN, Hatunlu; M. Nur FİDAN, Kabala; Şeyhmuz DEĞER, Karademir; Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Bilal YILDIRIM, Nur; Mehmet Baki BAĞIŞ, Ortaköy; Abdulgafur ETE, Yukarıyeniköy).
Caprifoliaceae	<i>Scabiosa calocephala</i>	Çayırüyuzotu	Merkes (K)	VA4 Süpürge	Bitkinin toprak üstü kısımları süpürge yapımında kullanılır (Zübeyde AKTÜRK, Tozan).
Caprifoliaceae	<i>Scabiosa rotat</i>	Topuyuzotu	Merkes(K)	VA4 Süpürge	Bitkinin toprak üstü kısımları süpürge yapımında kullanılır (Hüseyin GÖKOĞLU, Hamzabey; Zübeyde AKTÜRK, Tozan).
	<i>Valeriana dioscoridis</i>	Çobanzurnası	Giyakitik (K)	IA1 Gıda	Bitkinin taban yaprakları salata olarak veya soğan ve yumurta ile kavrulularak tüketilir (Tahir ABA, Nurcan ABAK, Eroğlu).
Caryophyllaceae	<i>Dianthus floribundus</i>	Kırkkaranfil	Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkile dika, Nikle dika (K), Denil êser (A).	IA9 Gıda	Bitkinin çiçeği emilerek nektarı içilir (Hakkı GÜZEL, 13 Mart; İsmail ARİ, Çukuryurt; Mahmut ARİ, Haydar; Abdurrahim ACAR, Kuyulu).
	<i>Dianthus hymenolepis</i>	Yamaçkaranfili	Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkile dika, Nikle dika (K), Denil êser (A).	IA9 Gıda	Bitkinin çiçeği emilerek nektarı içilir (Hakkı GÜZEL, 13 Mart; İsmail ARİ, Çukuryurt; Mahmut ARİ, Haydar; Abdurrahim ACAR, Kuyulu).
	<i>Silene brevicaulis</i>	Goşberk	Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkile dika, Nikle dika (K), Denil êser, Hinekıl cec, Ğınağcec (A).	IA9 Gıda	Bitkinin çiçeği emilerek nektarı içilir (Hakkı GÜZEL, 13 Mart; İsmail ARİ, Çukuryurt; Mahmut ARİ, Haydar; Şeyhmuz DEĞER, Karademir; Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Mahmut DURAN, Sultanköy; Nergiz ARUN, Tandır; Ömer DEĞER, Yolbaşı).
	<i>Silene subconica</i>	Mahrutinakıl	Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkile dika, Nikle dika (K), Denil êser, Hinekıl cec, Ğınağcec (A).	IA9 Gıda	Bitkinin çiçeği emilerek nektarı içilir (Hakkı GÜZEL, 13 Mart; İsmail ARİ, Çukuryurt; Mahmut ARİ, Haydar; Şeyhmuz DEĞER, Karademir; Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Mahmut DURAN, Sultanköy; Nergiz ARUN, Tandır; Ömer DEĞER, Yolbaşı).
Chenopodiaceae	<i>Atriplex tatarica</i> var. <i>tatarica</i>	Unluca	Seromask (K)	IA1, IA2 Gıda	Bitkinin toprak üstü kısımları soğan ve yumurta ile kavrulularak tüketilir (Abdusselam ALTUNKAYNAK, Yukarıaydınlı).
	<i>Chenopodium album</i>	Aksirken	Seromask, Selmast (K).	IA1, IA2 Gıda	Bitkinin toprak üstü kısımları soğan ve yumurta ile kavrulularak tüketilir (Ömer DEĞER, Yolbaşı; Abdusselam ALTUNKAYNAK, Yukarıaydınlı).
Colchicaceae	<i>Colchicum serpentinum</i>	Domuzçıldemi	Pivok, Pivokatal (K).	IIA1 Tıbbi bitki	Diyabet hastalığına karşı bitkinin yumrusu yenir (Sabri GÜZEL, Çayırpınar; Mahmut ARİ, Haydar; Şeyhmuz DEĞER, Karademir).

Tablo 4.1.2.'nin Devamı

Convolvulaceae	<i>Convolvulus betonicifolius</i> subsp. <i>betonicifolius</i>	Büyük yayılgan	Lavlavk (K)	IA1 Gıda	Bitkinin yaprakları eskiden soğan ve yumurta ile kavruularak tüketilirdi (Bilal YILDIRIM, Nur; İbrahim ATIŞ, Sakalar; Semra DEMİR, Yenişehir).
Crassulaceae	<i>Sedum album</i>	Çobankavurgası	Tirye pire (K)	IA1,IA2 Gıda	Bitkinin toprak üstü kısımları çiğ olarak tüketilir (Gazali DERİN, Eryeri; Nergiz ARUN; Tandır; Ömer DEĞER, Yolbaşı).
	<i>Sedum pallidum</i>	Koyunörmece	Tirye pire (K)	IA1, IA2 Gıda	Bitkinin toprak üstü kısımları çiğ olarak tüketilir (Gazali DERİN, Eryeri; Nergiz ARUN; Tandır; Ömer DEĞER, Yolbaşı).
Cyperaceae	<i>Carex pachystylis</i>	Hoşayakotu	Çırg, Nankê çivikê (K).	IVA Yem	Bitkinin tohumları kuşlara yem olarak verilir (İsmail EDİZ, Dara).
Fabaceae	<i>Alhagi maurorum</i> subsp. <i>maurorum</i>	Aguldikeni	Agul (K)	IIA1 Tıbbi bitki	Böbrek taşı düşürücü olarak bitkinin toprak üstü kısımları ezilerek çay gibi demlenip suyu içilir (Azize KAYA, Güneyli).
	<i>Astragalus cretaceus</i>	Gökgeven	Dorpsik, Gunpisik (K).	IVA Yem	Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır (Cengiz ERSAN, Eskikale; Abdurrahman MUNGAN, Kayacan; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy).
	<i>Astragalus lamarckii</i> (E)	Eğingeveni	Guni, Gunih (K).	VIA4 Tutkal	Bitkinin kökü dövülüp macun haline getirilir ve yapıştırıcı olarak kullanılır (Cengiz ERSAN, Eskikale).
	<i>Astragalus mardinensis</i> (E)	Mardingeveni	Dorpsik, Gunpisik (K).	IA4 Gıda	Bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Cengiz ERSAN, Eskikale; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy).
	<i>Cercis siliquastrum</i> subsp. <i>hebecarpa</i>	Zazalak	Ergevan (K)	IA3 Gıda	Bitkinin çiçeği çiğ olarak tüketilir (Cengiz ERSAN, Eskikale; Abdurrahman MUNGAN, Kayacan; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy).
	<i>Hippocrepis unisiliquosa</i>	Atnalı	Nefel (K)	IIA2 Tıbbi bitki	Hayvanların sindirim hastalıklarının da bitkinin toprak üstü kısımları yem olarak verilir (İsmail EDİZ, Dara; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).
	<i>Lathyrus annuus</i>	Dağdırlıcası	Şokıl (K), Bakille, Keşşun (A), Şokkille (S).	IA4 Gıda	Bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Sabri GÜZEL, Çayırpınar; Rıdvan BÜYÜK, Çıplaktepe; İbrahim ATIŞ, Sakalar; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).
	<i>Lathyrus aphaca</i>	Sarıburçak	Şokıl (K), Bakille, Keşşun (A), Şokkille (S).	IA4 Gıda	Bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Sabri GÜZEL, Çayırpınar; Rıdvan BÜYÜK, Çıplaktepe; İbrahim ATIŞ, Sakalar; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).
	<i>Lathyrus gorgoni</i> var. <i>gorgoni</i>	İmirdik	Şokıl, Keşşun (K), Bakille, Keşşun (A), Şokkille (S).	IA4 Gıda	Bitkinin tohumu çiğ olarak tüketilir (Sabri GÜZEL, Çayırpınar; Rıdvan BÜYÜK, Çıplaktepe; İbrahim ATIŞ, Sakalar; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).

Tablo 4.1.2.'nin Devamı

Fabaceae	<i>Lathyrus pseudocicera</i>	Hatunbaklası	Bakıla ğatuni, Keşun (K), Bakille, Keşşun (A), Şokkille (S).	IA6 Gıda	Bitkinin meyvesi çiğ halde tüketilir (Hakkı GÜZEL, 13 Mart; Sabri GÜZEL, Çayırpınar; Rıdvan BÜYÜK, Berfin HAZAR, Çiftlikköy; İsmail ARI, Çukuryurt; Zeki IRMAK, Düzlük; Gazali DERİN, Eryeri; Romiya YALU, Eskikale; Kemal ACAY, Göllü; Mahmut ARI, Haydar; Şeyhmuz DEĞER, Karademir; Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Bedir KARATAŞ, Pınar ANDİNÇ, Ortaköy; ; Mansur UĞURGEL, Şar; Şeyma ERAKATAY, Ulucami; Abdurrahim ACU, Yayla; Serkan İNAL, Yaylı; Erdal KARADENİZ, Yenişehir; Abdusselam ALTUNKAYNAK, Yukarıaydınlı; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).
	<i>Lens culinaris</i> subsp. <i>orientalis</i>	Yasmık	Nisk (K), Ades, İtluk (A), Havhe (S).	IIA1 Tıbbi bitki	Kanser hastalığı tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları taze olarak çiğ şekilde ağızda çiğnenerek suyu yutulur (Kemal KOÇ, Akıncı; Şeyhmuz ATAÇ, Çağlar).
	<i>Onobrychis aequidentata</i>	Dişlekkorunga	Nefel (K)	IVA Yem	Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır (Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).
	<i>Onobrychis kotschyana</i>	Halepkorungası	Nefel (K)	IVA Yem	Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır (Zahir AKIŞ, Buğday; Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).
	<i>Ononis viscosa</i> subsp. <i>sicula</i>	Sidiklisiyek	Heştrav, Heştrav (K).	IIA1 Tıbbi bitki	Nasır tedavisinde bitkinin kökü yakılır ve külü tükürük ile lapa haline getirilip nasırlı alana uygulanır (Kutbettin YAVUZ, Nur).
	<i>Trifolium bullatum</i>	Misketyoncası	Nefel, Yonja (K).	IIA2 Tıbbi bitki	Hayvanların sindirim hastalıklarının da bitkinin toprak üstü kısımları yem olarak verilir (İsmail EDİZ, Dara; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).
	<i>Trifolium boissieri</i>	Hoşyonca	Nefel, Yonja (K).	IIA2 Tıbbi bitki	Hayvanların sindirim hastalıklarının da bitkinin toprak üstü kısımları yem olarak verilir (İsmail EDİZ, Dara; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).
	<i>Trifolium stellatum</i> var. <i>stellatum</i>	Yıldızıyonca	Nefel, Yonja (K).	IIA2 Tıbbi bitki	Hayvanların sindirim hastalıklarının da bitkinin toprak üstü kısımları yem olarak verilir (İsmail EDİZ, Dara; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).
	<i>Trigonella monspeliaca</i>	Somçemenotu	Indeko, Indeko bave zeko, Nefel (K).	IVA Yem	Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır (Zahir AKIŞ, Buğday; Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).

Tablo 4.1.2.'nin Devamı

Fabaceae	<i>Trigonella spruneriana</i>	Koçboyotu	Indeko, Indeko bave zeko, Nefel (K).	IVA Yem	Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır (Zahir AKIŞ, Buğday; Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).
	<i>Vicia cracca</i> subsp. <i>stenophylla</i>	Meşefiği	Bakıl, Şoluk (K).	IA4, IA6 Gıda	Bitkinin çiçeği ve meyvesi çiğ olarak tüketilir (Mehmet BEDİR, Kumlu; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy).
	<i>Vicia sativa</i> subsp. <i>sativa</i>	Fiğ	Bakıl, Şoluk (K)	IA4, IA6 Gıda	Bitkinin çiçeği ve meyvesi çiğ olarak tüketilir (Mehmet BEDİR, Kumlu; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy).
Gentianaceae	<i>Gentiana olivieri</i>	Afat	Gihayê tirsê (K), Heşşışıl hepta (A).	IIA1 Tıbbi bitki	Korku giderici olarak bitkinin yaprakları demlenerek suyu içilir (Deniz DÖYAN, Nur; Mehmet Münir MUNGAN, Savurkapı).
Geraniaceae	<i>Erodium ciconium</i>	Kocakarığnesi	Derziya pire, Derbı pire (K).	IA1 Gıda	Bitkinin taban yaprakları soğan ile kavrularak tüketilir. Meyveleri ise çiğ olarak tüketilir (Mehmet Zeki İLHAN, Ahmetli; Sabri GÜZEL, Çayırpınar; İsmail ARİ, Çukuryurt; Ferhan EDİZ, Dara; Gazali DERİN, Eryeri; Kemal ACAY, Göllü; M. Nur FİDAN, Kabala; Şeyhmuz DEĞER, Karademir; Bedir KARATAŞ, Ortaköy; Mahmut DURAN, Sultanköy; Ayhan ARUN, Tandır; Halil ECEVİT, Yenice).
	<i>Erodium cicutarium</i> subsp. <i>cicutarium</i>	İğnelik	Derziya pire, Derbı pire (K).	IA4 Gıda	Bitkinin meyvesi çiğ şekilde tüketilir (Hakkı GÜZEL, 13 Mart; Şeyhmuz ATAÇ, Çağlar; Rıdvan BÜYÜK, Çıplaktepe; İsmail ARİ, Çukuryurt; Ferhan EDİZ, Dara; Zeki IRMAK, Düzlük; Gazali DERİN, Eryeri; Kemal ACAY, Göllü; Şeyhmuz DEĞER, Karademir; Bedir KARATAŞ, Ortaköy; Mahmut DURAN, Sultanköy; Ayhan ARUN, Tandır; Halil ECEVİT, Yenice).
	<i>Geranium purpureum</i>	Ebedön	Derziya pire, Derbı pire (K).	IA4 Gıda	Bitkinin meyvesi çiğ olarak tüketilir. Ayrıca taban yaprakları soğan ve yumurta ile kavrularak tüketilir (Ahmet BULUT, Boztepe; Ferhan EDİZ, Dara; M. Nur FİDAN, Kabala; Medet ACAY, Konaklı; Ayhan ARUN, Tandır; Halil ECEVİT, Yenice; Abdusselam ALTUNKAYNAK, Yukarıaydınlı).
	<i>Geranium rotundifolium</i>	Helilok	Derziya pire, Derbı pire, Ğelilok (K).	IA1 Gıda	Bitkinin taban yaprakları soğan ve yumurta ile kavrularak tüketilir (Hakkı GÜZEL, 13 Mart; Hedo AKBAŞ, Acar; Ramazan TEMEL, Aran; Ferhan EDİZ, İsmail EDİZ, Dara; Medet ACAY, Konaklı; Ayhan ARUN, Tandır; Halil ECEVİT, Yenice; Abdusselam ALTUNKAYNAK, Yukarıaydınlı).

Tablo 4.1.2.'nin Devamı

Geraniaceae	<i>Geranium tuberosum</i>	Çakmuz	Penirok, Kımdazo, Sabinok (K), Cezuğaraban (A).	IA3 Gıda	Bitkinin yumrusu çiğ olarak tüketilir (Hanım GÜZEL, Çayırpınar; Hüseyin ÖZKAN, Dibektaş; Bahattin ÖNAL, Tilkitepe; Abidin NAYIR, Yaylacık).
Hypericaceae	<i>Hypericum lysimachioides</i> var. <i>lysimachioides</i>	Eğinkantaronu	Botav, Bahtof, Batof (K), Aran (A).	IIA1 Tıbbi bitki	Mide hastalıklarının tedavisinde bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Zahir AKIŞ, Abdülsatır BAĞ, Buğday; Hamza ATAÇ, Çağlar; Mahmut EDİZ; Dara; Mehmet Salih GEZER, Sultanköy; Abdurrahim ACU, Yayla).
Iridaceae	<i>Gladiolus atroviolaceus</i>	Kıraçsüseni	Gangılok (K), Cezuğarab (A).	IA3 Gıda	Bitkinin kormusu çiğ olarak tüketilir (Ferhan EDİZ, Dara; Erdal KAYGIN, İstasyon).
	<i>Iris persica</i>	Buzala	Bilbêzik, Bilbizek (K).	IA3 Gıda	Bitkinin kormusu çiğ olarak tüketilir (Ferhan EDİZ, Dara; Erdal KAYGIN, İstasyon; Kutbettin YAVUZ, Nur; Veysi ACIBUCA, Yenişehir).
Ixioliriaceae	<i>Ixiolirion tataricum</i> var. <i>tataricum</i>	Köpekotu	Ğiyar (K), Terğuzılcebel (A).	IA6 Gıda	Bitkinin çiçeği emilerek nektarı içilir (Şakir MEMİŞ, Çatak; Ömer DEĞER, Yolbaşı).
Lamiaceae	<i>Clinopodium serpyllifolium</i> subsp. <i>brachycalyx</i>	Şarşarçayı	Rıhan (K)	IIA1 Tıbbi bitki	Tansiyon hastalığı için (Düşükse yükseltir, yüksek ise düşürür) bitkinin yaprakları çay gibi demlenerek suyu içilir (Mehmet Zeki İLHAN, Ahmetli).
	<i>Marrubium cuneatum</i>	Elkurtaran	Çaya çıyan (K)	IIA1 Tıbbi bitki	Öksürük ve soğuk algınlığı için bitkinin çiçekleri çay gibi demlenerek içilir (Erol ORAL, 13 Mart).
	<i>Nepeta cataria</i>	Kedinanesi	Nânê (K), Ninhe (A), Nunıvo (S).	IIA1 Tıbbi bitki	Boğaz ağrısının tedavisinde bitkinin yaprakları çay gibi demlenerek suyu içilir (Rabia AKYÜZ, Nur).
	<i>Phlomis armeniaca</i>	Bozşavlak	Çaya çıyan, Guhbelok (K).	IIA1 Tıbbi bitki	Soğuk algınlığı için bitkinin yaprakları çay gibi demlenerek içilir (Mehmet Zeki İLHAN, Ahmetli; Meral MUTLU, Diyarbakırkapı; Dilek ERTEN, Nur; Bahar NAYIR, Yaylacık; Sultan AKIN, Yüce).
	<i>Salvia montbretii</i>	Kabaşalba	Çaya çıyan (K), İkoro, Bızzeyn (A).	IIA1 Tıbbi bitki	Kaşıntı için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Selahattin ÇOLTO, Cevizpınar).
	<i>Salvia spinosa</i>	Yabaniadaçayı	Çaya çıyan (K), İkoro, Bızzeyn (A).	IIA1 Tıbbi bitki	Kaşıntı için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Selahattin ÇOLTO, Cevizpınar).
	<i>Salvia trichoclada</i>	Meşeşalbası	Çaya çıyan (K), İkoro, Bızzeyn (A).	IIA1 Tıbbi bitki	Kaşıntı için bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu içilir (Selahattin ÇOLTO, Cevizpınar).

Tablo 4.1.2.'nin Devamı

Lamiaceae	<i>Sideritis libanotica</i> subsp. <i>kurdica</i>	İnceçay	Çaya çıyan (K)	IIA1 Tıbbi bitki	Diyabet hastalığında bitkinin yaprakları kurutulduktan sonra bir tutam çiğ olarak tüketilir (Yusuf DEMİR, Cevizlik).
	<i>Stachys megalodonta</i> subsp. <i>mardinensis</i> (E)	Gevrekdeliçay	Rihana tehtan (K)	IIA1 Tıbbi bitki	Diyabet hastalığında bitkinin yaprakları kurutulduktan sonra bir tutam çiğ olarak tüketilir (Yusuf DEMİR, Cevizlik).
	<i>Stachys menthoides</i> (E)	Nanelisi	Rihana tehtan (K)	IIA1 Tıbbi bitki	Diyabet hastalığında bitkinin yaprakları kurutulduktan sonra bir tutam çiğ olarak tüketilir (Yusuf DEMİR, Cevizlik).
	<i>Teucrium paederotoides</i>	Yermeşesi	Gihabok (K)	IIA1 Tıbbi bitki	Bitkinin toprak üstü kısımlarından bir tutam yutulur ve üstüne su içilerek mide sancısının tedavisinde kullanılır (Nurten CEYLAN, 13 Mart; Mehmet Ali MEMİŞ, Çıplaktepe; Zeki IRMAK, Düzlük; Mehmet Hadi DÖLEK, Göllü; Pınar ANDİNÇ, Ortaköy; Mehmet Münir MUNGAN, Savurkapı; Ekrem AYANOĞLU, Teker; Halil ECEVİT, Yenice; Erdal KARADENİZ, Yenişehir).
	<i>Ziziphora capitata</i>	Anuk	Cahter (K)	IA8 Baharat	Bitkinin yaprakları yemeklerde baharat olarak kullanılır (Hasret AY, Akbağ; Servet ÇOKAN, Avcılar; Fehime BEGEÇ, Ömer Faruk BEGEÇ, Şükrü ÖGEL, Bayram KAPAN, Eroğlu; Necati AYDIN, İstasyon; Ferha KAZAK, Kabala; Deniz DÖYAN, İbrahim YOLDAŞ, Nur; Mehmet Ali BAYSAL, Metin GÜR, Selahattin SİYİ, Sultanköy; Fatma MUNGAN KILIÇ, Yenişehir; Beşir CAN, Yüce).
Liliaceae	<i>Fritillaria pinardii</i>	Mahçuplale	Gulanisanê (K)	IA3 Gıda	Bitkinin soğanı çiğ olarak tüketilir (Cihat AÇAR, Ulucami).
Linaceae	<i>Linum nodiflorum</i>	Yabanketen	Gihakê malamelê (K)	IIA1 Tıbbi bitki	Romatizmalı hastalıklarda bitkinin toprak üstü kısmı lapa haline getirilip romatizmalı alana konur (Yusuf DEMİR, Cevizlik; Esra Rüya DEMİRTEKİN, Nur).
Malvaceae	<i>Malvella sherardiana</i>	Hubazi	Zirtoluk (K)	IA1 Gıda	Bitkinin yaprakları soğan ve yumurta ile kavrulmuş olarak tüketilir (Hüseyin ÖZKAN, Dibektaş; Neslihan DEMİRKIRAN, Kabala).
Papaveraceae	<i>Papaver arenarium</i>	Pampal	Bukuzava, Kulilkabukuzava, Zengilzeva, Kulilka erêba (K), Ceybuğuten (A), Kırceh, Şuşanê (S).	IA1 Gıda	Bitkinin taban yaprakları soğan ve yumurta ile kavrulmuş olarak tüketilir (Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Fehime BEGEÇ, Eroğlu; Gazali DERİN, Eryeri).
	<i>Papaver argemone</i> subsp. <i>argemone</i>	Kumhaşaşı	Bukuzava, Kulilkabukuzava, Zengilzeva, Kulilka erêba (K), Ceybuğuten (A), Kırceh, Şuşanê (S).	IA1 Gıda	Bitkinin taban yaprakları soğan ve yumurta ile kavrulmuş olarak tüketilir (Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Fehime BEGEÇ, Eroğlu; Gazali DERİN, Eryeri).

Tablo 4.1.2.'nin Devamı

Papaveraceae	<i>Papaver clavatum</i>	Şıkşıkı	Bukuzava, Kuliilkabukuzava, Zengilzeva, Kulilka erêba (K), Ceybuğuten (A), Kırceh, Şuşanê (S).	IA1 Gıda	Bitkinin taban yaprakları soğan ve yumurta ile kavruarak tüketilir (Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Fehime BEGEÇ, Eroğlu; Gazali DERİN, Eryeri).
	<i>Papaver glaucum</i>	Şekşekik	Bukuzava, Kuliilkabukuzava, Zengilzeva, Kulilka erêba (K), Ceybuğuten (A), Kırceh, Şuşanê (S).	IA1 Gıda	Bitkinin taban yaprakları soğan ve yumurta ile kavruarak tüketilir (Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Fehime BEGEÇ, Eroğlu; Gazali DERİN, Eryeri).
	<i>Papaver macrostomum</i>	Minimitçe	Bukuzava, Kuliilkabukuzava, Zengilzeva, Kulilka erêba (K), Ceybuğuten (A), Kırceh, Şuşanê (S).	IA1 Gıda	Bitkinin taban yaprakları soğan ve yumurta ile kavruarak tüketilir (Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Fehime BEGEÇ, Eroğlu; Gazali DERİN, Eryeri).
	<i>Papaver orientale</i>	Alahaşaş	Bukuzava, Kuliilkabukuzava, Zengilzeva, Kulilka erêba (K), Ceybuğuten (A), Kırceh, Şuşanê (S).	IA1 Gıda	Bitkinin taban yaprakları soğan ve yumurta ile kavruarak tüketilir (Tacettin HAZAR, Çiftlikköy; Fehime BEGEÇ, Eroğlu; Gazali DERİN, Eryeri).
Plantaginaceae	<i>Veronica anagallis-aquatica</i>	Sugedemesi	Bennik (K)	IA1 Gıda	Bitkinin yapraklarından salata yapılarak tüketilir (Ramazan TEMEL, Aran; İbrahim EKİN, Gurağaç; Necati AYDIN, Umut TELİMEN, İstasyon; Abdurrahim ACAR, Ferhat ÇALIŞKAN, Kuyulu; Mehmet Ali BAYSAL, Zahide BENGÜ, Sultanköy; Leyla ACU, Yayla; Fırat KARADEMİR, Yaylabaşı; Abidin NAYIR, Yaylacık).
Poaceae	<i>Arrhenatherum palaestinum</i>	Kırkçayırulafi	Fêriz (K)	IVA Yem	Hayvan yemi olarak kullanılır (Zahir AKIŞ, Buğday; Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).
	<i>Briza humilis</i>	Kadındili	Gihareş (K)	VA16 Çocuk Oyunu	Çiçek kurullarını kız çocukları küpe olarak kulaklarına takarlar (Nurten CEYLAN, 13 Mart; Şevkiye BEGEÇ, Eroğlu; Gazali DERİN, Eryeri; Pınar ANDİNÇ, Ortaköy).
	<i>Hordeum murinum</i> subsp. <i>glaucum</i>	Duvararпасı	Ceh (K)	IVA Yem	Hayvan yemi olarak kullanılır (Zahir AKIŞ, Buğday; Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).
	<i>Hordeum spontaneum</i>	Yabaniarpa	Ceh (K)	IVA Yem	Hayvan yemi olarak kullanılır (Zahir AKIŞ, Buğday; Abdulhalim ARSLAN, Çalışlı; Şükrü HÜSEYİNOĞLU, Yeniköy; İzzettin AYDIN, Yukarıhatunlu).
	<i>Saccharum strictum</i>	Kocaşekerkamışı	Kamuş (K), Sıkke nebet (A).	IIA1 Tıbbi bitki	Ağız içi yaraların iyileşmesinde bitkinin toprak üstü kısımları bir takım işlemlerden geçirilerek "Nöbet Şekeri" olarak adlandırılan bir tür şeker yapılır bu şeker ağız içinde emilir (Abdülkadir ÖNCEL, Bağlıca).

Tablo 4.1.2.'nin Devamı

Poaceae	<i>Secale cereale</i> var. <i>cereale</i>	Çavdar	Çevder (K)	IVA Yem	Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır (Zübeyde AKTÜRK, Menaf AKTÜRK, Tozan).
Polygonaceae	<i>Rumex pulcher</i>	Ekşilik	Tırşoka ga (K)	IVA Yem	Bitkinin taban yaprakları hayvanlara yem olarak verilir (İzzet BEGEÇ, Şevkiye BEGEÇ, Eroğlu).
Ranunculaceae	<i>Ranunculus arvensis</i>	Mustafaçiçeği	Kulilka kevenden (K)	IIA1 Tıbbi bitki	Romatizmalı hastalıkların tedavisinde bitkinin çiçekleri çiğ şekilde romatizmalı alana uygulanır (İzzet BEGEÇ, Eroğlu).
	<i>Ranunculus damascenus</i>	Şamdüğünçiçeği	Kulilka kevenden (K)	IIA1 Tıbbi bitki	Romatizmalı hastalıkların tedavisinde bitkinin çiçekleri çiğ şekilde romatizmalı alana uygulanır (İzzet BEGEÇ, Eroğlu).
	<i>Ranunculus ficaria</i> subsp. <i>ficariiformis</i>	Arpacıksalebi	Kulilka kevenden (K)	IIA1 Tıbbi bitki	Romatizmalı hastalıkların tedavisinde bitkinin çiçekleri çiğ şekilde romatizmalı alana uygulanır (İzzet BEGEÇ, Eroğlu).
	<i>Ranunculus repens</i>	Tiktakdana	Kulilka kevenden (K)	IIA1 Tıbbi bitki	Romatizmalı hastalıkların tedavisinde bitkinin çiçekleri çiğ şekilde romatizmalı alana uygulanır (İzzet BEGEÇ, Eroğlu).
Rhamnaceae	<i>Rhamnus punctata</i> var. <i>punctata</i>	Cehri	Rihok, Riğok (K).	IA4 Gıda	Bitkinin meyvesinden yapılan reçel tüketilir (Mehmet ÇUR, Yayla; Beşir CAN, İsmail CAN, Yüce).
Rosaceae	<i>Crataegus monogyna</i> var. <i>monogyna</i>	Yemişen	Guhij (K)	IA4 Gıda	Bitkinin meyveleri çiğ olarak tüketilir (Ramazan TEMEL, Aran; Ferha KAZAK, Kabala; Songül ALAKUŞU, Necmettin; Fırat KARADEMİR, Yaylabası; Beşir CAN, Hülya ÇELEBİ, Yüce).
	<i>Prunus spinosa</i>	Çakaleriği	Ėlüce, Erük (K), Aluce, Aluciye (A).	IA4 Gıda	Bitkinin meyveleri çiğ olarak tüketilir (Ramazan TEMEL, Aran; Ferha KAZAK, Kabala; Songül ALAKUŞU, Necmettin; Beşir CAN, Hülya ÇELEBİ, Yüce).
	<i>Rosa orientalis</i>	Askergülü	Gul, Şilan (K), Verdenif (A).	IA4 Gıda	Bitkinin meyveleri çiğ olarak tüketilir (Ramazan TEMEL, Aran; Yusuf KAPAN, Eroğlu).
Salicaceae	<i>Salix acmophylla</i>	Acemsöğüdü	Darabihe (K)	IIA1 Tıbbi bitki	Romatizmalı hastalıklarda bitkinin taze kabuğu yakılır kül haline getirilir ve külü su ile lapa haline getirilip romatizmalı alana konur (Yusuf DEMİR, Cevizlik; Hilmi ŞAHİN, Özlüce).
Scrophulariaceae	<i>Verbascum laetum</i>	Simsıgırkuyruğu	Guluberğik (K)	VIA16 Süslenme	Çocuklar bitkinin yaprağını başlarına sabitleyip, oyunlarında kullanırlar (Şeyhmuza CAN, Boztepe; Gazali DRRİN, Eryeri; Naile AYDIN, Hatunlu; Neslihan DEMİRKIRAN, Kabala; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Şehmuza ERMANOĞLU, Küçükköy; Rabia AKYÜZ, Nur; M. Faruk BAŞ, Sultanköy; Betül AŞLAMACIER, Şehidiye; Erdal KARADENİZ, Yenişehir; Hanife AKIN, Faruk AKIN, Yüce).

Tablo 4.1.2.'nin Devamı

Scrophulariaceae	<i>Verbascum speciosum</i>	Zelve	Gulberğık (K)	VIA16 Süslenme	Çocuklar bitkinin yaprağını başlarına sabitleyip, oyunlarında kullanırlar (Şeyhmuz CAN, Boztepe; Gazali DRRİN, Eryeri; Naile AYDIN, Hatunlu; Neslihan DEMİRKİRAN, Kabala; Muazzez ARSLANHAN, Kotek; Şehmuz ERMANOĞLU, Küçükköy; Rabia AKYÜZ, Nur; M. Faruk BAŞ, Sultanköy; Betül AŞLAMACIER, Şehidiye; Erdal KARADENİZ, Yenişehir; Hanife AKIN, Faruk AKIN, Yüce).
Solanaecae	<i>Hyoscyamus albus</i>	Akbanotu	Bızre bence, Benc (K).	IIA1 Tıbbi bitki	Kulak ağrısının tedavisinde bitkinin meyveleri yakılıp dumanı bir huni vasıtasıyla kulağa iletilir (Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Nergiz ARUN, Tandır; Beşir CAN, Yüce).
	<i>Hyoscyamus aureus</i>	Sarıbanotu	Bızre bence, Benc (K).	IIA1 Tıbbi bitki	Kulak ağrısının tedavisinde bitkinin meyveleri yakılıp dumanı bir huni vasıtasıyla kulağa iletilir (Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Nergiz ARUN, Tandır; Beşir CAN, Yüce).
	<i>Hyoscyamus niger</i>	Banotu	Bızre bence, Benc (K).	IIA1 Tıbbi bitki	Kulak ağrısının tedavisinde bitkinin meyveleri yakılıp dumanı bir huni vasıtasıyla kulağa iletilir (Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Nergiz ARUN, Tandır; Beşir CAN, Yüce).
	<i>Hyoscyamus reticulatus</i>	Kumacıkotu	Bızrı bence, Benc (K).	IIA1 Tıbbi bitki	Kulak ağrısının tedavisinde bitkinin meyveleri yakılıp dumanı bir huni vasıtasıyla kulağa iletilir (Abdurrahim ACAR, Kuyulu; Nergiz ARUN, Tandır; Beşir CAN, Yüce).

4.1.44. Mardin’de Etnobotanik Kullanımı İlk Kez Kaydedilen Bitkiler ve Yöresel Adları.

Artuklu yöresinde yaptığımız etnobotanik araştırmalar sonucunda bitkilerin yöre halkı tarafından kullanımı ve yerel adlarını Mardin genelinde, bugüne kadar yapılmış çalışmalar ile kıyasladığımızda [20, 32, 45, 252] Artuklu ilçesinde belirlediğimiz 177 taksonun etnobotanik kullanımı ve yöresel adları ile 63 taksonun ise sadece yöresel adları ilk kez bu çalışma ile belirlenmiştir (Tablo 4.43.1, 4.43.2). Ayrıca bir cinsin iki veya daha fazla taksonuna veya farklı cinslere ait taksonlara aynı yöresel adın verildiği yukarıdaki (Tablo 4.1.1, 4.1.2) ve aşağıdaki tablolarda (Tablo 4.43.1, 4.43.2) görülmektedir. Bunlar genellikle görünüş veya kullanım bakımından birbirine benzer olan bitkilerdir.

Tablo 4.1.44.1. Mardin ilinde ilk kez etnobotanik kullanımı kaydedilen bitkiler ve yöresel adları (Alfabetik sırayla).

No	Bilimsel adı	Yöresel adı
1	<i>Achillea santolinoides</i> subsp. <i>wilhelmsii</i>	Kulilkamera, Gihayê mera, Kulilkabavesir (K), Isfaysara, Sıvüsra (A).
2	<i>Alcea acaulis</i>	Hiro (K), Ğıtmıye (A), Ntaptso (S).
3	<i>Alhagi maurorum</i> subsp. <i>maurorum</i>	Agul (K)
4	<i>Allium noeanum</i>	Soryaz, Sirim, Sirik, Sirdim (K).
5	<i>Allium orientale</i>	Soryaz, Sirim, Sirik, Sirdim (K).
6	<i>Allium scorodoprasum</i> subsp. <i>rotundum</i>	Soryaz, Sirim, Sirik, Sirdim (K).
7	<i>Amygdalus arabica</i>	Beif, Behiv (K), Fırk (A), Luğze (S).
8	<i>Amygdalus orientalis</i>	Beif, Behiv (K), Fırk (A), Luğze (S).
9	<i>Anthemis haussknechtii</i>	Papatya, Beybun, Kulilkakêhvan, Kêhvan (K), Beybuniç, Beybun (A), İloılto (S).
10	<i>Anthemis pauciloba</i> var. <i>pauciloba</i>	Papatya, Beybun (K), Beybuniç, Beybun (A), İloılto (S).
11	<i>Arabis aucheri</i>	Nançük (K)
12	<i>Arabis montbretiana</i>	Nançük (K)
13	<i>Arctium minus</i>	Ğır, Karç (K)
14	<i>Arrhenatherum palaestinum</i>	Fêrız (K)
15	<i>Arum rupicola</i> var. <i>rupicola</i>	Kardi, Tırşkardi (K), Zıbebuabd (A).
16	<i>Astragalus cretaceus</i>	Dorpsik, Gunpisik (K).
17	<i>Astragalus lamarckii</i>	Guni, Guni (K).
18	<i>Astragalus mardinensis</i>	Dorpsik, Gunpisik (K).
19	<i>Bellis perennis</i>	Gulnişan (K)
20	<i>Biarum carduchorum</i>	Kardi (K), Zıbebuabd (A).
21	<i>Brassica cretica</i>	Gihaye küruma, Ğerdela küruma (K)
22	<i>Brassica elongata</i>	Ğerdel (K, A)
23	<i>Brassica napus</i>	Şelim (K)
24	<i>Briza humilis</i>	Gihareş (K)
25	<i>Calendula arvensis</i>	Nergiz, Aynısefa (A).
26	<i>Chardinia orientalis</i>	Tokayê zaroka (K)
27	<i>Carthamus lanatus</i>	Strizerk, Trizerk (K), Şevketil kelbe (A).

Tablo 4.1.44.1.’in Devamı

28	<i>Carduus pycnocephalus</i> subsp. <i>breviphyllarius</i>	Kelbeş, Kerbeş, Karot (K), Şevki ahmar (A), Kubêdehmorê (S).
29	<i>Carex pachystylis</i>	Çırg, Nankê çivikê (K).
30	<i>Centaurea iberica</i>	Strizerk, Trizerk (K), Şevketil kelbe (A).
31	<i>Centaurea hyalolepis</i>	Strizerk, Trizerk (K) Şevketil kelbe, Şevkil asfar (A).
32	<i>Cerasus microcarpa</i> subsp. <i>microcarpa</i>	Kêresi (K), Karasya (A).
33	<i>Cerasus microcarpa</i> subsp. <i>tortuosa</i>	Kêresi (K), Karasya (A).
34	<i>Cercis siliquastrum</i> subsp. <i>hebecarpa</i>	Ergevan (K)
35	<i>Chenopodium album</i>	Seromask, Selmast (K).
36	<i>Clinopodium serpyllifolium</i> subsp. <i>brachycalyx</i>	Rihan (K)
37	<i>Convolvulus betonicifolius</i> subsp. <i>betonicifolius</i>	Lavlavk (K)
38	<i>Convolvulus stachydifolius</i>	Lavlavk (K)
39	<i>Cota altissima</i>	Papatya, Beybun, Kulilkakêhvan, Kêhvan (K), Beybuniç, Beybun (A), İloilto (S).
40	<i>Cota austriaca</i>	Papatya, Beybun, Kulilkakêhvan, Kêhvan (K), Beybuniç, Beybun (A), İloilto (S).
41	<i>Cota wiedemanniana</i>	Papatya, Beybun, Kulilkakêhvan, Kêhvan (K), Beybuniç, Beybun (A), İloilto (S).
42	<i>Crataegus monogyna</i> var. <i>monogyna</i>	Guhij (K)
43	<i>Crepis foetida</i> subsp. <i>rheodifolia</i>	Taliye, Tehli, Tali (K).
44	<i>Crocus cancellatus</i> subsp. <i>damascenus</i>	Pivok (K), Hilhiley, Hülhüley (A).
45	<i>Crocus leichtlinii</i>	Pivok, Zehferan (K), Hilhiley, Hülhüley (A).
46	<i>Cuscuta babylonica</i> var. <i>babylonica</i>	Küçüt, Kuskut, Kişut (K), İksud, İksüt (A), Kışto (S).
47	<i>Cyperus rotundus</i>	Şembelik (K), Siğd, Si'd, Sıd (A).
48	<i>Dianthus floribundus</i>	Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkile dika, Nikle dika (K), Denil êser (A).
49	<i>Dianthus hymenolepis</i>	Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkile dika, Nikle dika (K), Denil êser (A).
50	<i>Dianthus strictus</i> var. <i>strictus</i>	Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkile dika, Nikle dika (K), Denil êser (A).
51	<i>Echinops orientalis</i>	Şekerok, Şekırok (K).
52	<i>Echinops spinosissimus</i> subsp. <i>bithynicus</i>	Şekerok, Şekırok (K).
53	<i>Eminium spiculatum</i>	Kardi (K), Zibeabuabd (A).
54	<i>Eryngium creticum</i>	Greg, Şekırok (K), İkkeyde (A), Bellikraned(S).
55	<i>Euphorbia cheiradenia</i>	Ğaşil, Ğuşul (K), Liğvê (A), Huşilê (S).
56	<i>Euphorbia macroclada</i>	Ğaşil, Ğuşul (K), Liğvê (A), Huşilê (S).
57	<i>Ficus carica</i> subsp. <i>carica</i>	Hejir, Rışık, Zerdık (K), Tin (A), Têno (S).
58	<i>Fritillaria pinardii</i>	Gulanisanê (K)
59	<i>Galium aparine</i>	Mezellok (K)
60	<i>Galium haussknechtii</i>	Mezellok (K)
61	<i>Geranium purpureum</i>	Derziya pire, Derbı pire (K).
62	<i>Geranium rotundifolium</i>	Derziya pire, Derbı pire (K).
63	<i>Glycyrrhiza glabra</i> var. <i>glabra</i>	Süs, Sus (K), İrk sus (A).
64	<i>Hirschfeldia incana</i>	Ğerdel (K, A)
65	<i>Hordeum bulbosum</i>	Fêriz (K)
66	<i>Hordeum murinum</i> subsp. <i>glaucum</i>	Ceh (K)
67	<i>Hordeum spontaneum</i>	Ceh (K)
68	<i>Hippocrepis unisiliquosa</i>	Nefel (K)
69	<i>Hyoscyamus albus</i>	Bızre bence, Benc (K).
70	<i>Hyoscyamus aureus</i>	Bızre bence, Benc (K).
71	<i>Hypericum lysimachioides</i> var. <i>lysimachioides</i>	Botav, Bahtof, Batof (K), Aran (A).

Tablo 4.1.44.1.'in Devamı

72	<i>Iris persica</i>	Bilbêzık, Bilbizek (K).
73	<i>Glastaria glastifolia</i>	Ğerdela zer (K), Fırkêk (A).
74	<i>Isatis lusitanica</i>	Ğerdela zer (K), Fırkêk (A).
75	<i>Lactuca serriola</i>	Taliye, Tahli, Tali, Tahliyê keva (K).
76	<i>Lamium amplexicaule</i> var. <i>amplexicaule</i>	Mijmijok, Hingivin (K).
77	<i>Lamium garganicum</i> subsp. <i>striatum</i> var. <i>striatum</i>	Mijmijok (K).
78	<i>Lathyrus annuus</i>	Şokıl (K), Bakille, Keşşun (A), Şokkille (S).
79	<i>Lathyrus aphaca</i>	Şokıl (K), Bakille, Keşşun (A), Şokkille (S).
80	<i>Lathyrus cicera</i>	Şokıl, Keşun, Şorgenî, Behirki, Bakıl eyşan (K), Bakille, Keşşun (A), Şokkille (S).
81	<i>Lathyrus gorgoni</i> var. <i>gorgoni</i>	Şokıl, Keşun (K), Bakille, Keşşun (A), Şokkille (S).
82	<i>Lathyrus inconspicuus</i> var. <i>inconspicuus</i>	Keşun, Şokıl, Şokıla mera (K), Bakille, Keşşun (A), Şokkille (S).
83	<i>Lathyrus pseudocicera</i>	Bakıla ğatuni, Keşun (K), Bakille, Keşşun (A), Şokkille (S).
84	<i>Lens culinaris</i> subsp. <i>culinaris</i>	Nisk (K), Ādes, İtluk (A), Havhe (S).
85	<i>Lens culinaris</i> subsp. <i>orientalis</i>	Nisk (K), Ades, İtluk (A), Havhe (S).
86	<i>Lepidium coronopus</i>	Pirkelaç, Harık (K).
87	<i>Lepidium ruderaie</i>	Tuzık (K)
88	<i>Lepidium sativum</i> subsp. <i>sativum</i>	Reşal, Terê (K)
89	<i>Leontodon crispus</i> subsp. <i>asper</i> var. <i>asper</i>	Taliye, Tahli, Tali (K).
90	<i>Linum nodiflorum</i>	Gihakê malamelê (K)
91	<i>Marrubium cuneatum</i>	Çaya çiyân (K)
92	<i>Medicago lupulina</i>	Nefel, Yonja (K).
93	<i>Medicago rigidula</i> var. <i>rigidula</i>	Nefel, Yonja (K).
95	<i>Melissa officinalis</i> subsp. <i>inodora</i>	Pung, Punga tehtan (K), Rihitınneebune, Ninhe (A).
96	<i>Mentha longifolia</i> subsp. <i>typhoides</i>	Nânê, Pung (K), Ninhe (A), Nunıvo (S).
97	<i>Nepeta cataria</i>	Nânê (K), Ninhe (A), Nunıvo (S).
98	<i>Neslia paniculata</i> subsp. <i>thracica</i>	Ğerdel (K)
99	<i>Nigella arvensis</i> var. <i>caudata</i>	Rışık, Hebreş, Derman reşık (K), Hebbıt bereke (A).
100	<i>Onobrychis aequidentata</i>	Nefel (K)
101	<i>Onobrychis kotschyana</i>	Nefel (K)
102	<i>Ononis viscosa</i> subsp. <i>sicula</i>	Heştrav, Heştrav (K).
103	<i>Onopordum acanthium</i>	Kelbeş, Kerbeş, Karot (K), Şevki âhmar (A), Kubêdehmerê (S).
104	<i>Onosma alborosea</i> subsp. <i>alborosea</i>	Mijmijok (K)
105	<i>Onosma bourgaei</i>	Mijmijok (K)
106	<i>Onosma gigantea</i>	Mijmijok (K)
107	<i>Onosma lanceolata</i>	Mijmijok (K)
108	<i>Onosma orientalis</i>	Mijmijok (K)
109	<i>Onosma sericea</i>	Mijmijok (K)
110	<i>Orchis simia</i>	Selep (K)
111	<i>Ornithogalum narbonense</i>	Sersipik, Ağbandır, Pılneğş, Gula spi (K), Miğttıl anıs (A).
112	<i>Ornithogalum oligophyllum</i>	Sersipik, Ağbandır, Pılneğş, Gula spi (K), Miğttıl anıs (A).
113	<i>Papaver arenarium</i>	Bukuzava, Kulilkabukuzava, Zengılzeva, Kulilka erêba (K), Ceybuğuten (A), Kırceh, Şuşanê (S).
114	<i>Papaver argemone</i> subsp. <i>argemone</i>	Bukuzava, Kulilkabukuzava, Zengılzeva, Kulilka erêba (K), Ceybuğuten (A), Kırceh, Şuşanê (S).

Tablo 4.1.44.1.'in Devamı

115	<i>Papaver clavatum</i>	Bukuzava, Kulilkabukuzava, Zengilzeva, Kulilka erêba (K), Ceybuğuten (A), Kırceh, Şuşanê (S).
116	<i>Papaver glaucum</i>	Bukuzava, Kulilkabukuzava, Zengilzeva, Kulilka erêba (K), Ceybuğuten (A), Kırceh, Şuşanê (S).
117	<i>Papaver macrostomum</i>	Bukuzava, Kulilkabukuzava, Zengilzeva, Kulilka erêba (K), Ceybuğuten (A), Kırceh, Şuşanê (S).
118	<i>Papaver orientale</i>	Bukuzava, Kulilkabukuzava, Zengilzeva, Kulilka erêba (K), Ceybuğuten (A), Kırceh, Şuşanê (S).
119	<i>Paracaryum sintenisii</i>	Guriz, Mijmjok (K).
120	<i>Phlomis armeniaca</i>	Çaya çıyan, Guhbelok (K).
121	<i>Plantago albicans</i>	Pelhevis, Pelhevêz (K).
122	<i>Prangos peucedanifolia</i>	Kerkor, Kırkor (K), Merbeli (A, S).
123	<i>Prunus spinosa</i>	Ëlûce, Erûk (K), Aluce, Aluciye (A).
124	<i>Quercus infectoria</i> subsp. <i>veneris</i>	Dara mazi (K), Afz, Asfaye (A).
125	<i>Ranunculus arvensis</i>	Kulilka kevenden (K)
126	<i>Ranunculus damascenus</i>	Kulilka kevenden (K)
127	<i>Ranunculus ficaria</i> subsp. <i>ficariiformis</i>	Kulilka kevenden (K)
128	<i>Ranunculus repens</i>	Kulilka kevenden (K)
129	<i>Rhamnus punctata</i> var. <i>punctata</i>	Rihok, Riğok (K).
130	<i>Rosa canina</i>	Gulşilav, Şilan (K), Verdenif (A).
131	<i>Rosa foetida</i>	Gulşilav, Şilan (K), Verdenif (A).
132	<i>Rosa orientalis</i>	Gul, Şilan (K), Verdenif (A).
133	<i>Rumex tuberosus</i> subsp. <i>tuberosus</i>	Tırşo, Tırşok (K), Hımmayda (A).
134	<i>Rumex pulcher</i>	Tırşoka ga (K)
135	<i>Saccharum strictum</i>	Kamuş (K), Sıkke nebet (A).
136	<i>Salvia montbretii</i>	Çaya çıyan (K), İkoru, Bızzeyn (A).
137	<i>Salvia palaestina</i>	Çaya çıyan (K), İkoru, Bızzeyn (S).
138	<i>Salvia spinosa</i>	Çaya çıyan (K), İkoru, Bızzeyn (A).
139	<i>Salvia trichoclada</i>	Çaya çıyan (K), İkoru, Bızzeyn (A).
140	<i>Scabiosa calocephala</i>	Merkes (K)
141	<i>Scabiosa rotat</i>	Merkes (K)
142	<i>Scandix pecten-veneris</i>	Hizemok, Ârafat (K).
143	<i>Scorzonera cana</i> var. <i>cana</i>	Gepa miye, Barıka miye, Spıng (K), Jınebil ğeyr, Gezrik (A).
144	<i>Scorzonera mollis</i> subsp. <i>mollis</i>	Gepa miye, Barıka miye, Spıng, Gizrik (K), Jınebil ğeyr, Gezrik (A).
145	<i>Secale cereale</i> var. <i>cereale</i>	Çevder (K)
146	<i>Sedum album</i>	Tırye pire (K)
147	<i>Sedum pallidum</i>	Tırye pire (K)
148	<i>Sideritis libanotica</i> subsp. <i>kurdica</i>	Çaya çıyan (K)
149	<i>Siebera pungens</i>	Çavbelok (K)
150	<i>Silene assyriaca</i>	Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkile dika, Nıkile dika (K), Denil êser, Hınekıl cec, Ğınağcec (A).
151	<i>Silene brevicaulis</i>	Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkile dika, Nıkile dika (K), Denil êser, Hınekıl cec, Ğınağcec (A).
152	<i>Silene conoidea</i>	Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkile dika, Nıkile dika (K), Denil êser, Hınekıl cec, Ğınağcec (A).
153	<i>Silene subconica</i>	Nıkıla dika, Nıkla dika, Nıkile dika, Nıkile dika (K), Denil êser, Hınekıl cec, Ğınağcec (A).

Tablo 4.1.44.1.'in Devamı

154	<i>Silybum marianum</i> subsp. <i>marianum</i>	Kelbeş, Kerbeş, Karot (K), Şevki âhmar (A), Kubêdehmoî (S).
155	<i>Sinapis arvensis</i>	Ėrdel (K, A)
156	<i>Sisymbrium loeselii</i>	Harık, Hârk (K).
157	<i>Stachys mardinensis</i>	Rihana tehtan (K)
158	<i>Stachys megalodonta</i> subsp. <i>mardinensis</i>	Rihana tehtan (K)
159	<i>Stachys menthoides</i>	Rihana tehtan (K)
160	<i>Teucrium paederotoides</i>	Gihabok (K)
161	<i>Tordylium aegyptiacum</i>	Hizemok, Ârafat (K).
162	<i>Torilis arvensis</i> subsp. <i>neglecta</i>	Kurincok (K)
163	<i>Tragopogon buphthalmoides</i> var. <i>buphthalmoides</i>	Gepa miye, Barika miye, Sping (K), Jinebil Ėeyr, Gezrik (A).
164	<i>Tragopogon porrifolius</i> subsp. <i>longirostris</i>	Gepa miye, Barika miye, Sping, Pisik (K), Jinebil Ėeyr, Gezrik (A).
165	<i>Trifolium bullatum</i>	Nefel, Yonja (K).
166	<i>Trifolium boissieri</i>	Nefel, Yonja (K).
167	<i>Trifolium leucanthum</i>	Nefel, Yonja (K).
168	<i>Trifolium stellatum</i> var. <i>stellatum</i>	Nefel, Yonja (K).
169	<i>Trigonella foenum-graecum</i>	Indeko, Indeko bave zeko, Nefel (K), Hilbe (A).
170	<i>Valeriana dioscoridis</i>	Giyakitik (K)
171	<i>Verbascum laetum</i>	GuluberĖik (K)
172	<i>Verbascum speciosum</i>	GuluberĖik (K)
173	<i>Veronica anagallis-aquatica</i>	Bennik (K)
174	<i>Vicia cracca</i> subsp. <i>stenophylla</i>	Bakıl, Şolik (K).
175	<i>Vicia sativa</i> subsp. <i>sativa</i>	Bakıl, Şolik (K).
176	<i>Ziziphora capitata</i>	Cahter (K)
177	<i>Zosima absinthifolia</i>	Birik (K)

Tablo 4.1.44.2. Mardin ilinde etnobotanik kullanımı olan fakat farklı yöresel adları ilk kez kaydedilen bitkiler (Alfabetik sırayla).

No	Bilimsel adı	Yöresel adı
1	<i>Achillea aleppica</i> subsp. <i>aleppica</i>	Kulilkamera, Gihayê mera, Kulilkabavesir (K), Isfaysara, Sıvüsra (A).
2	<i>Achillea arabica</i>	Kulilkamera, Gihayê mera (K), Isfaysara, Sıvüsra (A).
3	<i>Alcea setosa</i>	Ėitmiye (A), Ntaptso (S).
4	<i>Alcea striata</i> subsp. <i>striata</i>	Ėitmiye (A)
5	<i>Anthemis cotula</i>	Papatya, Beybun, Kulilkakêhvan, Kêhvan (K), Beybunç, Beybun (K), İloito (S).
6	<i>Alkanna trichophila</i> var. <i>mardinensis</i>	Goriz, Guriz, Mijmjok (K).
7	<i>Amygdalus communis</i>	Beif, Behiv (K).
8	<i>Anchusa azurea</i> var. <i>azurea</i>	Guriz, Guriz, Kulilkaşivo, Tokalbaş (K), Misseys (A), Gurze (S).
9	<i>Anchusa strigosa</i>	Guriz, Kulilkaşivo, Tokalbaş (K), Misseys (A), Gurze (S).
10	<i>Aristolochia bottae</i>	Dekberan, Girkê kûda (K), Hêlkêşilkat (S).
11	<i>Ballota saxatilis</i> subsp. <i>saxatilis</i>	Rihan, Rihana tehtan (K).
12	<i>Bryonia multiflora</i>	Ėerzıkrevi, Reviğerzik (K), İrk-il mir, İrk hesen yusuf (A).
13	<i>Capparis sicula</i> subsp. <i>sicula</i>	Kulilka kemer (K), İşfella (A).
14	<i>Capsella bursa-pastoris</i>	Pirkelaç, Piçuk, Harık, Nançük (K).
15	<i>Celtis tournefortii</i>	Teo, Teov (K), Gingres (A), Gernuso (S).
16	<i>Cerasus mahaleb</i> var. <i>mahaleb</i>	Kênnır (K)
17	<i>Cichorium intybus</i>	Taliye, Tehli, Tali (K).
18	<i>Coriandrum sativum</i>	Gijnj (K), Gızbara (A).
19	<i>Crataegus azarolus</i> var. <i>azarolus</i>	İzaran (A), Azrulê (S).
20	<i>Echallium elaterium</i>	Petişok (K), Acurılıhmar, İĞyarcebel, Hıyar il cebel (A).
21	<i>Echium italicum</i>	Guriz, Guriz (K).

Tablo 4.1.44.2.'nin Devamı

22	<i>Erodium cicutarium</i> subsp. <i>cutarium</i>	Derziya pire, Derbı pire (K).
23	<i>Euphorbia craspedia</i>	Ğaşıl, Ğuşul (K), Lıĝyê (A), Huřilê (S).
24	<i>Eryngium campestre</i> var. <i>virens</i>	Greg, şekırok (K), Ikkeyde (A), Bellikraned (S).
25	<i>Geranium tuberosum</i>	Penırok, Kındazo, Sabinok (K).
26	<i>Gladiolus atrovioleaceus</i>	Ğangıllok (K)
27	<i>Gundelia mesopotamica</i>	Ğerkuve (S).
28	<i>Hyoscyamus niger</i>	Bızrı bence, Benc (K)
29	<i>Hyoscyamus reticulatus</i>	Bızrı bence, Benc (K)
30	<i>Ixiolirion tataricum</i> var. <i>tataricum</i>	Ğıyar (K)
31	<i>Lepidium draba</i>	Kınnebre (K, A)
32	<i>Malva neglecta</i>	Ğıbbesê, Ğıbbezê (A).
33	<i>Matricaria aurea</i>	Ğihayê seva, Beybun (K), Beybunıç, Beybun (A).
34	<i>Morus alba</i>	Dara tu, Tû (K), Tûs (A).
35	<i>Nasturtium officinale</i>	Tızmask, Tuzmask, Tumask (K), Kızmasê (A).
36	<i>Notobasis syriaca</i>	Karot (K), şevki ahmar (A), Kubêdehmerê (S).
37	<i>Onopordum carduchorum</i>	Kerbeş, Karot (K), şevki âhmar (A).
38	<i>Paliurus spina-christi</i>	Driya çalo, Hezisk (K), Mıĝeylen, Sınc (A).
39	<i>Paronychia kurdica</i> subsp. <i>kurdica</i> var. <i>kurdica</i>	Ğihayê belaluka (K)
40	<i>Papaver rhoeas</i>	Bukuzava, Zengılzeva, Kulılka erêba, Kulılka sor (K), Ceybuĝaten (A).
41	<i>Peganum harmala</i>	Hermel (K, A)
42	<i>Plantago lanceolata</i>	Pelhevis, Pelhevêz (K).
43	<i>Plantago major</i> subsp. <i>major</i>	Pelhevis, Pelhevêz (K).
44	<i>Platanus orientalis</i>	Çınar (K), Dilb (A).
45	<i>Portulaca oleracea</i>	Parpar, Pirpar, Pırpare (K).
46	<i>Prosopis farcta</i>	Heshesuk, Berık (K), Ğernup, Ğernuf (A), Harnube (S).
47	<i>Quercus brantii</i>	Dara berru, Berru, Beru (K).
48	<i>Rubus sanctus</i>	Drıreş, Hılutırşık (K), İlleyk, Illek (A).
49	<i>Salix acmophylla</i>	Darabihe (K)
50	<i>Salvia multicaulis</i>	Çaya çıyan (K)
51	<i>Scandix stellata</i>	Hizemok, Ârafat (K).
52	<i>Silene dichotoma</i> subsp. <i>dichotoma</i>	Nıkla dıka, Nıkla dıka, Nıkıle dıka, Nıkıle dıka (K), Denıl êser, Hınekil cec, Ğmaĝcec (A).
53	<i>Taraxacum aleppicum</i>	Tahliyê keva, Taliye, Tahli (K).
54	<i>Teucrium polium</i> subsp. <i>polium</i>	Ğıhabok, Boşnak, Meryemhort (K).
55	<i>Thymbra sintenisii</i> subsp. <i>sintenisii</i>	Cahteri, Cahter (K).
56	<i>Thymbra spicata</i> subsp. <i>spicata</i>	Cahteri, Cahter (K), Zahter (A).
57	<i>Tribulus terrestris</i>	Kurıncok, Korınc (K).
58	<i>Trigonella spruneriana</i>	İndeke, İndeke have zeko (K).
59	<i>Tripleurospermum parviflorum</i>	Papatya, Beybunik, Kulılkakêhvan (K), Beybunıç (A).
60	<i>Urtica dioica</i> subsp. <i>dioica</i>	Gezgez, Gezgezk, Gezgezok, Kırıj (K), Kusseyr (A).
61	<i>Vaccaria hispanica</i>	Nıkla dıka, Nıkla dıka, Nıkıle dıka, Nıkıle dıka (K), Denıl êser, Hınekil cec, Ğmaĝcec (A).
62	<i>Vicia narbonensis</i> var. <i>narbonensis</i>	Bakıl, şolık (K).
63	<i>Vitis vinifera</i>	Isvet, Hısırım, Mazruna (A).

4.2. Tartışma

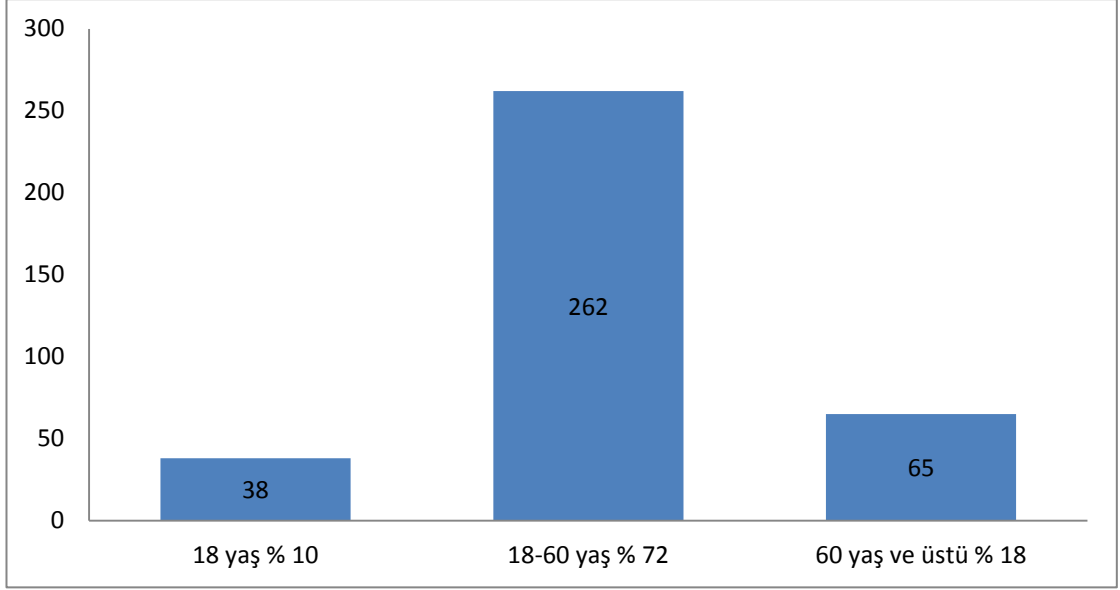
Artuklu ilçesinde 2018 Şubat-2019 Temmuz tarihleri arasında gerçekleştirilen bu çalışma kapsamında, ilçe merkezine bağlı 23 mahalle ile kırsal kesimde yer alan 68 mahalleye yaptığımız arazi ve anket çalışmaları sonucunda 365 kişi ile görüşülmüş ve yörede en çok yayılış gösteren 426 bitki örneği tespit edilmiştir. Bu bitkilerin teşhisleri sonucunda yörede 51 familya ve 151 cinse ait toplam 255 taksondan etnobotanik olarak yararlanıldığı belirlenmiştir. Bulgular bölümünde yer alan bu bitkilerden 251'i yörede doğal olarak yayılış göstermekte iken 4'ü ise (*Coriandrum sativum*, *Lepidium sativum* subsp. *sativum*, *Nigella arvensis* var. *caudata* ve *Vitis vinifera*) yörede tarımı yapılan bitkilerdir. Araştırmamızda yalnızca doğal yayılış gösteren bitkilerin etnobotanik kullanımlarından söz edeceğimizi belirtmiştik. Fakat tarımı yapılan bu bitkilerin yöre halkı tarafından çok sıklıkla kullanıldığı, aktarlarda ve pazarlarda yoğun bir şekilde satıldığı ve yaptığımız anketlerde kaynak kişilerin kullanımından çokça bahsetmelerinden dolayı, bu bitkilere bulgular kısmında yer verilmiştir. Ayrıca tarımı yapılan bu bitkilerden *Coriandrum sativum*, *Lepidium sativum* subsp. *sativum* ve *Nigella arvensis* var. *caudata* taksonları Mardin'de doğal olarak yayılış göstermektedir.

Çalışma alanında kaynak kişi olarak görüşülenler genelde çiftçi, çiftçi eşi ve muhtarlar olmuştur. Bu kişilerin 223'ü (% 61) erkek ve 142'si (% 38) ise kadındır (Şekil 4.2.1).



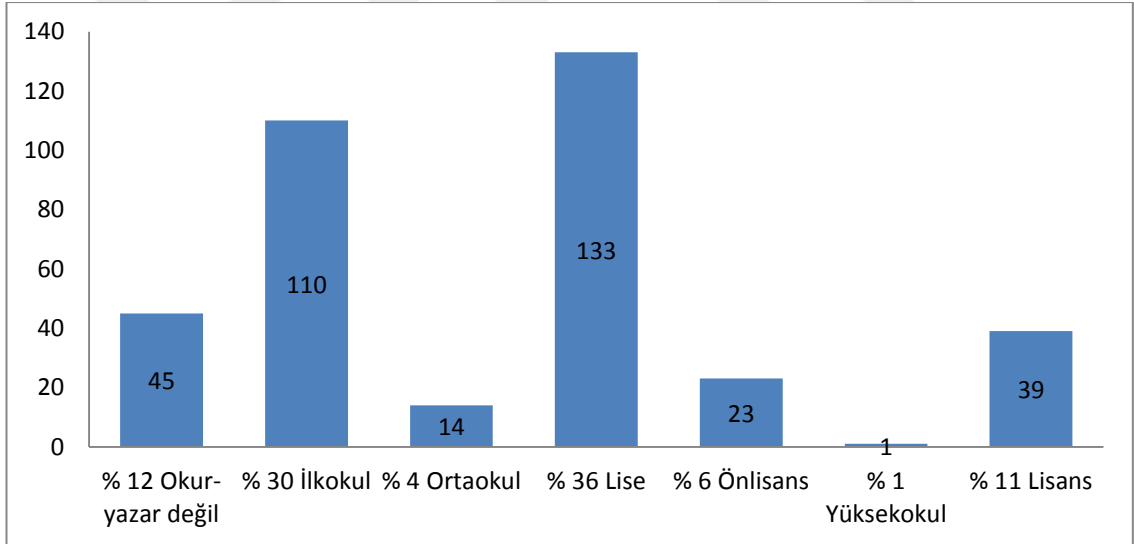
Şekil 4.2.1. Kaynak kişilerin cinsiyete göre dağılımı.

Görüşülen kişilerin 38'i (% 10) 18 yaşında, 262'si (% 72) 18-60 yaş arası ve 65'i (% 18) ise 60 yaş ve üstü olan kişilerdir (Şekil 4.2.2).



Şekil 4.2.2. Kaynak kişilerin yaş dağılımı.

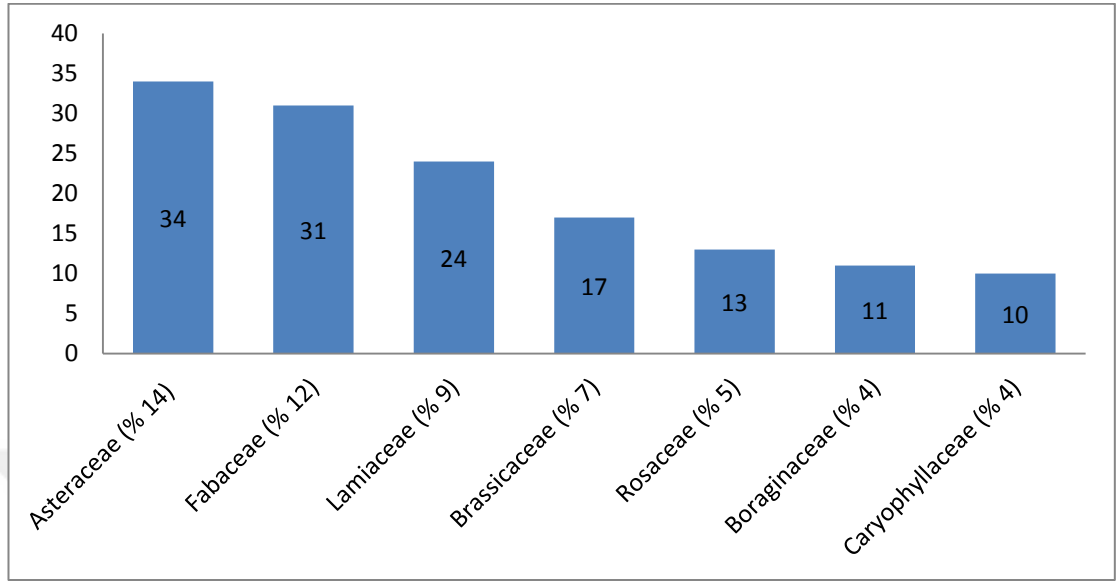
Kaynak kişilerin 45'i (% 12) okur-yazar değil, 110'u (% 30) ilkokul, 14'ü (% 4) ortaokul, 133'ü (% 36) lise, 23'ü Önlisans (% 6), 1'i (% 1) yüksekokul ve 39'ü (% 11) ise lisans mezunudur (Şekil 4.2.3).



Şekil 4.2.3. Kaynak kişilerin eğitim durumuna göre dağılımı.

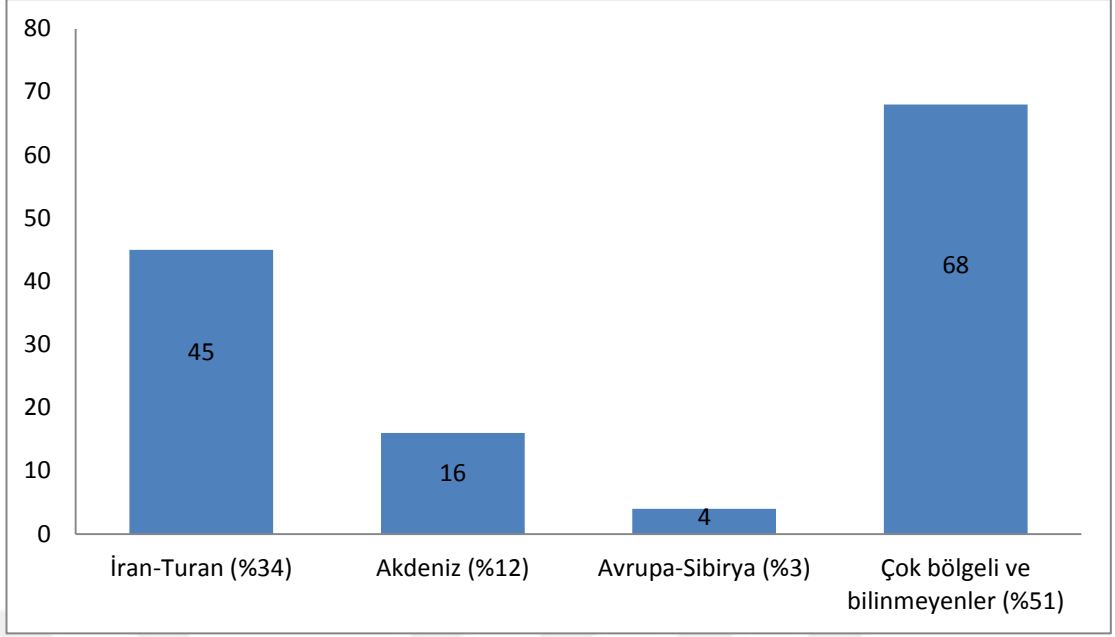
Araştırma alanında yapılan anket ve arazi çalışmaları sonucu etnobotanik kullanımı belirlenen bitkilerden en fazla taksona sahip familyalar sırası ile (10 takson ve üstü); Asteraceae 34 (% 14), Fabaceae 31 (% 12), Lamiaceae 24 (% 9),

Brassicaceae 17 (% 7), Rosaceae 13 (% 5), Boraginaceae 11 (% 4) ve Caryophyllaceae 10 (% 4) olarak belirlenmiştir (Şekil 4.2.4).

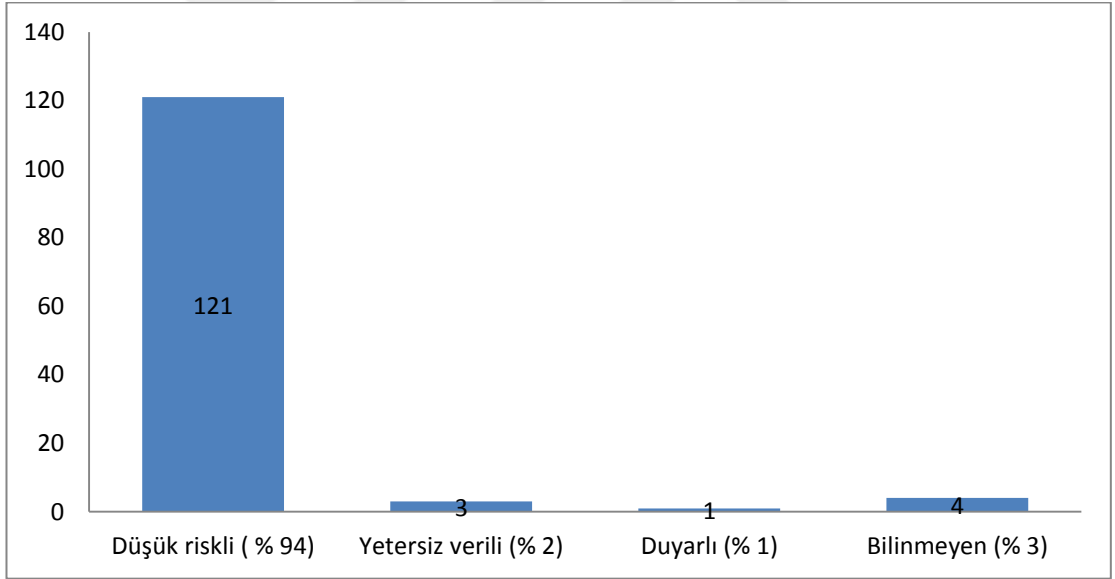


Şekil 4.2.4. Araştırma alanında kullanımı belirlenen bitkilerden en fazla taksona sahip familyalar.

Bulgular bölümünde detaylı açıklamaları verilen 133 taksonun fitocoğrafik dağılımına bakıldığında; 45'i (% 34) İran-Turan, 16'sı (% 12) Akdeniz, 4'ü (% 3) Avrupa-Sibirya ve 68'i (% 51) ise çok bölgeli ve bilinmeyenler grubuna dahil olduğu belirlenmiştir (Şekil 4.2.5). Bu taksonların tehlike kategorilerine [1, 296] göre dağılımına bakıldığında ise (endemikler hariç) 121'i (% 94) LC (düşük riskli), 3'ü (% 2) DD (yetersiz verili), 1'i (% 1) VU (duyarlı) ve 4'ü ise (% 3) bilinmeyen olarak tespit edilmiştir (Şekil 4.2.6).



Şekil 4.2.5. Araştırma alanında yayılış gösteren taksonların fitocoğrafik bölgelere göre dağılımı.



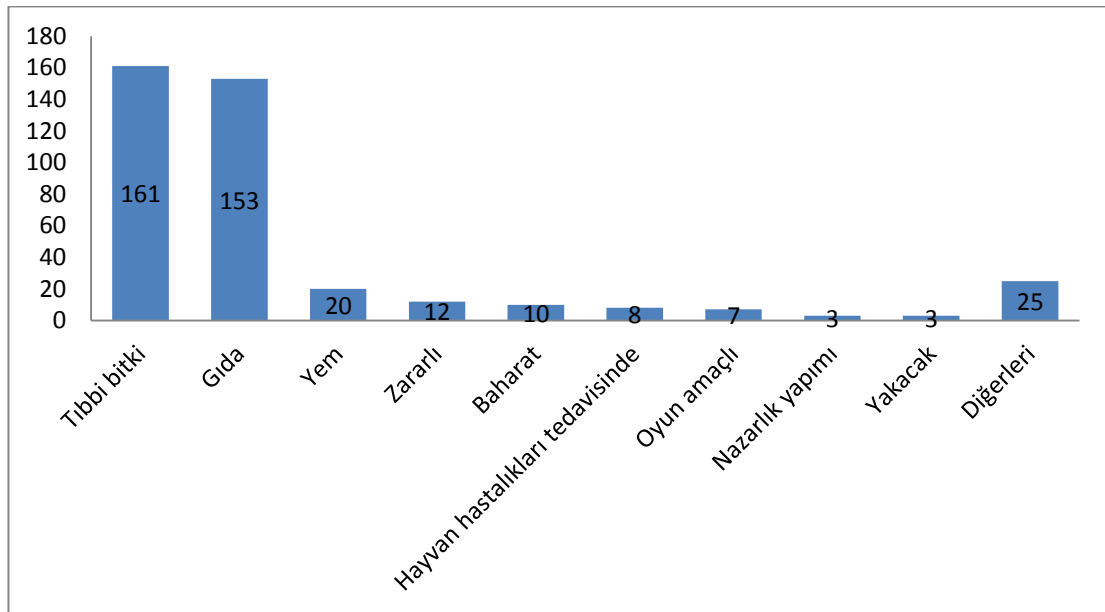
Şekil 4.2.6. Araştırma alanında yayılış gösteren taksonların tehlike kategorilerine göre dağılımı.

Araştırma alanında etnobotanik kullanımı belirlenen 255 taksonun 8'inin endemik olduğu belirlenmiştir. Bu endemik taksonların tehlike kategorileri ve fitocoğrafik yayılış alanları saptanmıştır (Tablo 4.2.1).

Tablo 4.2.1. Endemik taksonların tehlike kategorileri ve fitocoğrafik dağılımları.

Endemik takson	Tehlike kategorisi	Fitocoğrafik dağılımı
<i>Arum rupicola</i> var. <i>rupicola</i>	NT (Tehdite yakın)	İran-Turan
<i>Gundelia mesopotamica</i>	VU (Duyarlı)	İran-Turan
<i>Alkanna trichophila</i> var. <i>mardinensis</i>	LC (Düşük riskli)	İran-Turan
<i>Crocus leichtlinii</i>	CD (Korumaya tabi)	İran-Turan
<i>Astragalus lamarckii</i>	LC (Düşük riskli)	İran-Turan
<i>Astragalus mardinensis</i>	VU (Duyarlı)	İran-Turan
<i>Stachys megalodonta</i> subsp. <i>mardinensis</i>	LC (nt) (Duyarlıya yakın)	İran-Turan
<i>Stachys menthoides</i>	LC (Düşük riskli)	İran-Turan

Yapılan çalışma sonucu Artuklu yöresinde bitkiler en çok sırasıyla; tıbbi bitki (161 takson), gıda (153 takson), hayvan yemi (20 takson), baharat (10 takson), böcekler ve arılar tarafından ziyaret edilen (9 takson), zararlı olduğuna inanılan (12 takson), hayvan hastalıklarında (8 takson), oyun amaçlı (7 takson), nazarlık yapımı (3 takson), yakacak (3 takson), farklı amaçlarla (kürdan, kömür yapımı vb.) (3 takson), alet ve sepet yapımında (3 takson), süpürge (2 takson), inanç olarak (2 takson), süs eşyası (1 takson), mayalamada (1 takson), eşyaları muhafazada (1 takson), çay olarak (1 takson), böcek kovucu olarak (1 takson) ve boya elde etmede (1 takson) kullanılmaktadır (Şekil 4.2.7).



Şekil 4.2.7. Yöreden toplanılan taksonların temel kullanım amaçlarına göre dağılımı.

Çalışma alanında elde edilen verilere göre, bitkilerin en çok tıbbi amaçlı olarak kullanıldığı görülmektedir (Şekil 4.2.7). Bu verilere göre araştırma alanının içinde bulunduğu Mardin ili ile komşu illerde (Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak) yapılmış olan çalışmalara bakıldığında, tıbbi olarak kullanılan bitkilerin gıda olarak kullanılan bitkilerden fazla olduğu çalışmalar [22, 32, 37] ile gıda olarak kullanılan bitkilerin sayısı tıbbi olarak kullanılan bitkilerin sayısından fazla olduğu çalışmalar [19, 20, 79, 85, 117] görülmüştür (Tablo 4.2.2).

Tablo 4.2.2. Araştırma verilerinin yakın çevrede yapılmış çalışmalarla etnobotanik kullanım açısından karşılaştırılması.

Çalışmalar	Tıbbi	Gıda	Yem	Baharat	Yakacak	Diğer
Kılıç, 2019 (Mardin)	161	153	20	10	3	51
Korkut, 2006 (Ş.urfa)	17	33	59	-	19	32
Balos, 2007 (Ş.urfa)	43	56	96	2	25	60
Gençay, 2007 (Şırnak)	44	99	45	-	20	66
Akgül, 2008 (Mardin)	29	33	19	-	-	11
Yapıcı ve ark., 2009 (Siirt)	23	4	-	-	-	7
Arasan, 2014 (Mardin)	96	-	-	-	-	-
Dağlı, 2015 (Ş.urfa)	39	27	25	3	2	36
Oymak, 2018 (Ş.urfa)	49	60	35	-	5	55
Şahin-Fidan, 2018 (Ş.urfa)	51	52	15	-	17	41

Bu çalışmada yer alan bitkilerin (255 takson) etnobotanik kullanımları ile ilgili bilgiler Artuklu yöresi için ilk kez kaydedilmiştir. Daha önce Midyat [20] ve Savur [32] ilçelerinde gerçekleştirilen çalışmalarla, bu çalışma karşılaştırıldığında kullanılışı belirlenen 88 taksonun ortak olduğu, geriye kalan ve bulgular bölümünde de belirttiğimiz 177 takson ile ilgili etnobotanik bilgiler ise Mardin İli için ilk kez kaydedilmiştir. Ayrıca etnobotanik kullanımı belirlenen 88 taksonun (Midyat, Savur ve bu çalışma (Artuklu) için ortak olan taksonlar) yöresel adları bakımından kıyasladığımızda bu çalışmadaki bulgular kısmında belirttiğimiz 63 taksonun içinde yer alan yöresel adların bazıları (Kürtçe (K), Arapça (A), Süryanice (S)) Mardin için

ilk kez kaydedilmiştir. Bu çalışmada 506 Kürtçe, 197 Arapça ve 86 Süryanice bitki ismi belirlenmiştir. Bazı bitki isimlerinin (Kürtçe, Arapça ve Süryanice) birbirinin aynı veya birbirine çok yakın olduğu görülmüştür. Bunun nedeni burada yaşayan halkın yüzyıllarca bir arada yaşayıp, kültürlerinin birbirinden etkilenmiş olmasındandır.

Bulgular bölümünde her bitki için etnobotanik araştırma sonuçlarına göre iki ve daha fazla kullanımı olan taksonlar hakkında detaylı bilgi verilmiş olup, tek kullanımı olan taksonlar ise tablo halinde yalnızca yöresel adları ve etnobotanik kullanımları belirtilmiştir. Ancak hangi bitkilerin hangi alanda (tedavi, gıda, yem, yakacak ve baharat vb.) kullanıldığının belirtilmesi ile değerlendirme yapmak açısından kolaylık sağlanmış olacaktır. Böylece belirli alanlarda yararlanılan tüm bitkilerin birarada görülebilmesi sağlanmış olacaktır.

Bulgularımızla ilgili değerlendirme ve karşılaştırmalar bitkilerin kullanılış amaçlarına göre gruplandırılarak aşağıda sunulmuştur.

4.2.1. Tedavide Kullanılan Bitkiler

Artuklu ilçesi Mardin ilinin merkez ilçesidir. Bu bakımdan ilçe merkezinde devlet hastanesi, özel hastane ve sağlık ocaklarına ulaşım imkânı çok kolaydır. Bitkisel tedavi bakımından ise ilçe merkezinde aktar ve benzeri dükkânların yer aldığı çarşılarla rastlamak mümkündür. Ayrıca ilçede kurulan pazarlarda da tedavide yararlanılan bitkilerin satışı yapılmaktadır. Bu durum Artuklu yöresinde özellikle ilçenin merkezinde yaşayan halkın daha çok sağlık kuruluşlarından yararlanmaya veya bu aktar ve pazarlarda satılan bitkileri kullanmaya yönelttiği görülmüştür. Ancak kırsal kesimde yaşayan halkın gerek sağlık kuruluşlarına gerekse aktar ve pazarlara olan uzaklığı veya ulaşamama problemleri sebebiyle kendi çevresinde yetişen bitkilerden yararlanmayı ve bunu geleneksel olarak sürdürmelerinde önemli bir etken olmuştur.

Çalışmada bitkilerle tedavi yöntemini uygulayanların genellikle yörede tanınan dini şahsiyetler olduğu görülmüştür. Halk ilacı olarak yararlanılan bitkiler hakkındaki bilgiler, özellikle bu bitkileri kullanan kişilerden sağlanmaya çalışılmış,

bu kişilere ulaşmanın mümkün olmadığı durumlarda ise, o kimsenin yakınlarıyla görüşülmüştür. Görüşmelerimiz esnasında, bitkilerle tedavide çoğunlukla olumlu sonuç alındığı kaynak kişiler tarafından belirtilmiştir.

İlçede tedavide kullanıldığı belirlenen bitkilerle ilgili bilgilerin sağlanmasında arazide yapılan çalışmalar dışında, bu işle uzun yıllar uğraşmış “ocak” diye tabir edilen kişilerden de bilgiler derlenmiştir. Tedavide yararlanılan bitkilerle ilgili hazırlanan ve araştırmalarımızda kullandığımız anket formları kapsamında derlemeler yapılmıştır.

Çalışmalarımız esnasında yörede bitkilerin tedavide kullanım yaygınlığına bakıldığında, gerek ilçe merkezinde gerekse kırsal mahallelerde yaptığımız anketlerde halkın, tedavide bitkilerden yararlandığını ve özellikle kırsal kesimlerde günümüzde de geniş çapta sürdürülmekte olduğu anlaşılmıştır. Özellikle ilçe merkezine uzak mahallelerde (Ahmetli, Aran, Tandır, Tozan vb.) yaşayan kimselerin halk ilaçlarını çok daha fazla kullandıkları da ayrıca belirlenmiştir.

Artuklu yöresinde bitkiler, yurdumuzda kullanıldığı gibi genellikle kaynatılıp veya çay gibi demlenerek kullanılmaktadır. Tedavide kullanılan bazı bitkiler ile ilgili 34 reçete ve 13 karışım bulgular bölümünde ayrıca sunulmuştur.

Çalışmalarımız sonucunda Artuklu yöresinde belirlenen toplam 255 taksondan 161 taksonun tedavi alanında kullanıldığı belirlenmiştir. Bu 161 taksonun 128’i (ikiden fazla etnobotanik kullanımı olan taksonlar) bulgular bölümünde detaylı olarak açıklanmıştır. Geriye kalan 33 takson ise bulgular bölümünde tablo halinde yalnızca kullanımı verilmiştir. Bunlar alfabetik sırayla, liste halinde aşağıda sunulmuştur:

<i>Achillea aleppica</i> subsp. <i>aleppica</i>	<i>Eminium spiculatum</i>
<i>Achillea arabica</i>	<i>Eryngium campestre</i> var. <i>virens</i>
<i>Achillea santolinooides</i> subsp. <i>wilhelmsii</i>	<i>Eryngium creticum</i>
<i>Alcea acaulis</i>	<i>Euphorbia cheiradenia</i>
<i>Alcea setosa</i>	<i>Euphorbia craspedia</i>
<i>Alcea striata</i> subsp. <i>striata</i>	<i>Euphorbia macroclada</i>
<i>Alhagi maurorum</i> subsp. <i>maurorum</i>	<i>Ficus carica</i> subsp. <i>carica</i>
<i>Alkanna trichophila</i> var. <i>mardinensis</i>	<i>Galium aparine</i>
<i>Allium noeanum</i>	<i>Galium haussknechtii</i>
<i>Allium orientale</i>	<i>Gentiana olivieri</i>
<i>Allium scorodoprasum</i> subsp. <i>rotundum</i>	<i>Glycyrrhiza glabra</i> var. <i>glabra</i>
<i>Amygdalus arabica</i>	<i>Gundelia mesopotamica</i>

Amygdalus communis
Amygdalus orientalis
Anchusa azurea var. *azurea*
Anchusa strigosa
Anthemis cotula
Anthemis haussknechtii
Anthemis pauciloba var. *pauciloba*
Arum rupicola var. *rupicola*
Ballota saxatilis subsp. *saxatilis*
Bellis perennis
Biarum carduchorum
Brassica cretica
Bryonia multiflora
Calendula arvensis
Capparis sicula subsp. *sicula*
Capsella bursa-pastoris
Carduus pycnocephalus subsp. *breviphyllarius*
Celtis tournefortii
Cerasus mahaleb var. *mahaleb*
Cerasus microcarpa subsp. *microcarpa*
Cerasus microcarpa subsp. *tortuosa*
Centaurea iberica
Centaurea hyalolepis
Cichorium intybus
Clinopodium serpyllifolium subsp. *brachycalyx*
Colchicum serpentinum
Coriandrum sativum
Cota altissima
Cota austriaca
Cota wiedemanniana
Crataegus azarolus var. *azarolus*
Crocus cancellatus subsp. *damascenus*
Crocus leichtlinii
Cuscuta babylonica var. *babylonica*
Cyperus rotundus
Dianthus strictus var. *strictus*
Ecballium elaterium
Echinops orientalis
Echinops spinosissimus subsp. *bithynicus*
Echium italicum
Papaver rhoeas
Paronychia kurdica subsp. *kurdica* var. *kurdica*
Peganum harmala
Phlomis armeniaca
Pistacia khinjuk
Plantago albicans
Plantago lanceolata
Plantago major subsp. *major*
Platanus orientalis
Populus euphratica
Portulaca oleracea
Prangos peucedanifolia
Prosopis farcta
Quercus brantii
Quercus infectoria subsp. *veneris*
Ranunculus arvensis
Ranunculus damascenus
Ranunculus ficaria subsp. *ficariiformis*
Ranunculus repens
Rhus coriaria
Hordeum bulbosum
Hyoscyamus albus
Hyoscyamus aureus
Hyoscyamus niger
Hyoscyamus reticulatus
Hypericum lysimachioides var. *lysimachioides*
Hypericum retusum
Hypericum triquetrifolium
Isatis lusitanica
Lactuca serriola
Lamium amplexicaule var. *amplexicaule*
Lamium garganicum subsp. *striatum* var. *striatum*
Lathyrus cicera
Lathyrus inconspicuus var. *inconspicuus*
Lens culinaris subsp. *culinaris*
Lens culinaris subsp. *orientalis*
Leontodon crispus subsp. *asper* var. *asper*
Lepidium draba
Lepidium sativum subsp. *sativum*
Linum mucronatum subsp. *mucronatum*
Linum nodiflorum
Juglans regia
Malva neglecta
Marrubium cuneatum
Matricaria aurea
Medicago lupulina
Medicago rigidula var. *rigidula*
Melissa officinalis subsp. *inodora*
Mentha longifolia subsp. *typhoides*
Mentha x piperita
Morus alba
Nasturtium officinale
Nepeta cataria
Nigella arvensis var. *caudata*
Notobasis syriaca
Ononis viscosa subsp. *sicula*
Onopordum acanthium
Onopordum carduchorum
Orchis simia
Paliurus spina-christi
Salvia spinosa
Salvia trichoclada
Scandix pecten-veneris
Scorzonera mollis subsp. *mollis*
Secale cereale var. *cereale*
Sideritis libanotica subsp. *kurdica*
Silene assyriaca
Silene conoidea
Silene dichotoma subsp. *dichotoma*
Silybum marianum subsp. *marianum*
Sinapis arvensis
Stachys mardinensis
Stachys megalodonta subsp. *mardinensis*
Stachys menthoides
Taraxacum aleppicum
Teucrium paederotoides
Teucrium polium subsp. *polium*
Thymbra sintenisii subsp. *sintenisii*
Thymbra spicata subsp. *spicata*
Tragopogon porrifolius subsp. *longirostris*

Rosa canina
Rosa foetida
Rubus sanctus
Rumex tuberosus subsp. *tuberosus*
Saccharum strictum
Salix acmophylla
Salvia montbretii
Salvia multicaulis
Salvia palaestina

Tribulus terrestris
Trifolium leucanthum
Trigonella foenum-graecum
Tripleurospermum parviflorum
Urtica dioica subsp. *dioica*
Urtica urens
Vaccaria hispanica
Vitis vinifera

Artuklu ilçesinde tıbbi bitki olarak yararlanılan ve bulgular bölümünde detaylı kullanımı verilen 128 taksondan, kaynaklar bölümünde yer alan ve etnobotanik ile ilgili olan çalışmaların taranması sonucuna göre 117'sinin Mardin'de ve Türkiye'de tıbbi kullanımı ilk kez kaydedilmiştir. Mardin'de ve Türkiye'de tıbbi bitki olarak farklı kullanımı ilk kez kaydedilen taksonlar aşağıda liste halinde sunulmuştur:

Achillea aleppica subsp. *aleppica*
Achillea arabica
Achillea santolinoides subsp. *wilhelmsii*
Alcea acaulis
Alcea setosa
Alkanna trichophila var. *mardinensis*
Allium noeanum
Allium orientale
Allium scorodoprasum subsp. *rotundum*
Amygdalus arabica
Amygdalus communis
Amygdalus orientalis
Anchusa azurea var. *azurea*
Anchusa strigosa
Anthemis cotula
Anthemis haussknechtii
Anthemis pauciloba var. *pauciloba*
Arum rupicola var. *rupicola*
Ballota saxatilis subsp. *saxatilis*
Biarum carduchorum
Ecballium elaterium
Echinops orientalis
Echinops spinosissimus subsp. *bithynicus*
Echium italicum
Eminium spiculatum
Eryngium campestre var. *virens*
Euphorbia craspedia
Ficus carica subsp. *carica*
Galium aparine
Galium haussknechtii
Glycyrrhiza glabra var. *glabra*
Gundelia mesopotamica
Hordeum bulbosum
Hypericum retusum
Hypericum triquetrifolium
Isatis lusitanica
Lactuca serriola
Lamium amplexicaule var. *amplexicaule*
Lamium garganicum subsp. *striatum* var. *striatum*

Bryonia multiflora
Calendula arvensis
Capparis sicula subsp. *sicula*
Capsella bursa-pastoris
Carduus pycnocephalus subsp. *breviphyllarius*
Cerasus mahaleb var. *mahaleb*
Cerasus microcarpa subsp. *microcarpa*
Cerasus microcarpa subsp. *tortuosa*
Centaurea iberica
Centaurea hyalolepis
Coriandrum sativum
Cota altissima
Cota austriaca
Cota wiedemanniana
Crataegus azarolus var. *azarolus*
Crocus cancellatus subsp. *damascenus*
Crocus leichtlinii
Cuscuta babylonica var. *babylonica*
Cyperus rotundus
Dianthus strictus var. *strictus*
Pistacia khinjuk
Plantago albicans
Plantago lanceolata
Platanus orientalis
Populus euphratica
Portulaca oleracea
Prangos peucedanifolia
Prosopis farcta
Quercus brantii
Quercus infectoria subsp. *veneris*
Rhus coriaria
Rosa canina
Rosa foetida
Rubus sanctus
Rumex tuberosus subsp. *tuberosus*
Salvia multicaulis
Salvia palaestina
Scandix pecten-veneris
Scorzonera mollis subsp. *mollis*

Lathyrus cicera
Lathyrus inconspicuus var. *inconspicuus*
Lepidium draba
Linum mucronatum subsp. *mucronatum*
Juglans regia
Malva neglecta
Matricaria aurea
Medicago lupulina
Medicago rigidula var. *rigidula*
Melissa officinalis subsp. *inodora*
Mentha longifolia subsp. *typhoides*
Morus alba
Nasturtium officinale
Nigella arvensis var. *caudata*
Notobasis syriaca
Onopordum acanthium
Orchis simia
Paliurus spina-christi
Papaver rhoeas
Peganum harmala

Silene assyriaca
Silene conoidea
Silene dichotoma subsp. *dichotoma*
Silybum marianum subsp. *marianum*
Sinapis arvensis
Stachys mardinensis
Taraxacum aleppicum
Teucrium polium subsp. *polium*
Thymbra sintenisii subsp. *sintenisii*
Thymbra spicata subsp. *spicata*
Tragopogon porrifolius subsp. *longirostris*
Tribulus terrestris
Trifolium leucanthum
Trigonella foenum-graecum
Tripleurospermum parviflorum
Urtica dioica subsp. *dioica*
Urtica urens
Vaccaria hispanica
Vitis vinifera

Artuklu ilçesinde tıbbi bitki olarak kullanılan taksonlar, kullanılışlarına göre topluca değerlendirilmiş ve 161 taksonun 138 farklı tedavide kullanıldığı belirlenmiştir. Bitkiler tedavide kullanım amaçlarına göre aşağıda belirtilen şekilde gruplandırılmıştır (karışımlar K harfi ile gösterilmiştir).

Adet sancısı giderici olarak: *Achillea santolinoides* subsp. *wilhelmsii*, *Crataegus azarolus* var. *azarolus*.

Adet söktürücü olarak: *Achillea aleppica* subsp. *aleppica*, *A. arabica*, *Tripleurospermum parviflorum*.

Ağız kokusu giderici olarak: *Cyperus rotundus*, *Mentha x piperita*, *Pistacia khinjuk*.

Ağız iltihabı tedavisinde: *Rhus coriaria*

Ağrı kesici olarak: *Amygdalus arabica*, *A. communis*, *A. orientalis*, *Celtis tournefortii*, *Hypericum triquetrifolium*, *Malva neglecta*, *Papaver rhoeas*, *Teucrium polium* subsp. *polium*.

Ağız yarası tedavisinde: *Amygdalus arabica*, *A. communis*, *A. orientalis*, *Malva neglecta*, *Saccharum strictum*, *Vitis vinifera*.

Akciğer hastalıkları tedavisinde: *Celtis tournefortii*, *Tribulus terrestris*.

Akciğer kanseri tedavisinde: *Capparis sicula* subsp. *sicula*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*.

Akrep sokmasına karşı: *Juglans regia*

Altını ıslatan çocuklara: *Amygdalus communis*

Arı sokmasına karşı: *Ficus carica* subsp. *carica*, *Portulaca oleracea*.

Astım ve nefes darlığı tedavisinde: *Alcea acaulis*, *A. setosa*, *A. striata* subsp. *striata*, *Anthemis cotula*, *A. haussknechtii*, *A. pauciloba* var. *pauciloba*, *Celtis tournefortii*, *Cerasus mahaleb* var. *mahaleb*, *Cota altissima*, *C. austriaca*, *C. wiedemanniana*, *Crocus leichtlinii*, *Eryngium campestre* var. *virens*, *Galium aparine*, *G. haussknechtii*, *Glycyrrhiza glabra* var. *glabra*, *Hypericum retusum*, *Lepidium draba*, *Matricaria aurea*, *Mentha longifolia* subsp. *typhoides*, *Notobasis syriaca*, *Papaver rhoeas*, *Peganum harmala*, *Quercus brantii*, *Rosa canina*, *Teucrium polium* subsp. *polium*, *Tripleurospermum parviflorum*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*, *Vitis vinifera*.

Ateş düşürücü olarak: *Amygdalus communis*, *A. orientalis*, *Portulaca oleracea*, *Teucrium polium* subsp. *polium*.

Ayak ağrılarının tedavisinde: *Morus alba*

Bademcik tedavisinde: *Celtis tournefortii*

Bağırsak hastalıklarına karşı: *Ficus carica* subsp. *carica*, *Gundelia mesopotamica*, *Lens culinaris* subsp. *culinaris*, *Lepidium draba*, *Malva neglecta*, *Nigella arvensis* var. *caudata*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*.

Bağırsak iltihabı tedavisinde: *Biarum carduchorum*, *Eminium spiculatum*.

Bağırsak kanseri tedavisinde: *Anchusa azurea* var. *azurea*, *Centaurea iberica*, *C. hyalolepis*, *Lepidium draba*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*.

Bağışıklık sistemi sağlığı için: *Crataegus azarolus* var. *azarolus*, *Nigella arvensis* var. *caudata*, *Quercus brantii*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*.

Balgam söktürücü olarak: *Alcea setosa*, *A. striata* subsp. *striata*, *Quercus brantii*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*.

Baş ağrısının giderilmesinde: *Bellis perennis*, *Calendula arvensis*, *Cerasus mahaleb* var. *mahaleb*, *Ecballium elaterium*, *K10*, *Juglans regia*, *Mentha longifolia* subsp. *typhoides*, *Nigella arvensis* var. *caudata*, *Peganum harmala*, *Thymbra sintenisii* subsp. *sintenisii*, *T. spicata* subsp. *spicata*, *Tripleurospermum parviflorum*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*.

Baş dönmesi tedavisinde: *Cerasus mahaleb* var. *mahaleb*, *Coriandrum sativum*.

Bel fitiği ve ağrılarına karşı: *Mentha longifolia* subsp. *typhoides*, *Portulaca oleracea*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*, *Vitis vinifera*.

Bel ve ayak ağrılarına karşı: *Anchusa azurea* var. *azurea*

Bel ve baş ağrılarına karşı: *Glycyrrhiza glabra* var. *glabra*

Beyin hastalıklarına karşı: *Allium orientale*, *A. scorodoprasum* subsp. *rotundum*, K12, *Juglans regia*.

Boğaz hastalıklarına karşı: *Alcea acaulis*, *Anthemis cotula*, *A. haussknechtii*, *Cota altissima*, *C. austriaca*, *Gundelia mesopotamica*, *Mentha x piperita*, *Nepeta cataria*, *Rosa canina*, *Salvia multicaulis*, *S. palaestina*, *Tripleurospermum parviflorum*.

Böbrek taşı düşürücü olarak: *Alhagi maurorum* subsp. *maurorum*, *Celtis tournefortii*, *Crataegus azarolus* var. *azarolus*, *Paronychia kurdica* subsp. *kurdica* var. *kurdica*, *Peganum harmala*, *Portulaca oleracea*, *Prosopis farcta*, *Quercus brantii*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*.

Böbrek hastalıklarının tedavisinde: *Anchusa azurea* var. *azurea*, *Anthemis cotula*, *Cota austriaca*, *C. wiedemanniana*, *Crataegus azarolus* var. *azarolus*, *Cuscuta babylonica* var. *babylonica*, *Glycyrrhiza glabra* var. *glabra*, *Medicago lupulina*, *M. rigidula* var. *rigidula*, *Morus alba*, *Paliurus spina-christi*, *Portulaca oleracea*, *Prosopis farcta*, *Rubus sanctus*, *Thymbra sintenisii* subsp. *sintenisii*, *T. spicata* subsp. *spicata*, *Tribulus terrestris*.

Bronşit tedavisinde: *Alcea acaulis*, *A. setosa*, *A. striata* subsp. *striata*, *Anthemis cotula*, *A. haussknechtii*, *A. pauciloba* var. *pauciloba*, *Celtis tournefortii*, *Cerasus mahaleb* var. *mahaleb*, *C. microcarpa* subsp. *microcarpa*, *C. microcarpa* subsp. *tortuosa*, *Cota altissima*, *C. austriaca*, *C. wiedemanniana*, *Matricaria aurea*, *Mentha x piperita*, *Orchis simia*, *Papaver rhoeas*, *Pistacia khinjuk*, *Prosopis farcta*, *Quercus brantii*, *Stachys mardinensis*, *Teucrium polium* subsp. *polium*, *Thymbra spicata* subsp. *spicata*, *Tripleurospermum parviflorum*.

Burun tıkanıklığı giderici olarak: *Malva neglecta*

Cilt sağlığı ve güzelliği için: *Anthemis cotula*, *Cota austriaca*, *C. wiedemanniana*, *Hypericum triquetrifolium*, *Lens culinaris* subsp. *culinaris*, *Rosa foetida*, *Scorzonera mollis* subsp. *mollis*, *Tragopogon porrifolius* subsp. *longirostris*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*.

Cinsel gücü artırıcı (afrodizyak) olarak: *Prangos peucedanifolia*

Çıban tedavisinde: K2

Damar tıkanıklığı ve hastalıklarına karşı: *Anchusa azurea* var. *azurea*, *Crataegus azarolus* var. *azarolus*, *Gundelia mesopotamica*, *Hypericum retusum*, *H. triquetrifolium*, *Juglans regia*, *Notobasis syriaca*, *Onopordum acanthium*, *Portulaca oleracea*, *Silybum marianum* subsp. *marianum*, *Trigonella foenum-graecum*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*.

Demir eksikliğine karşı: *Portulaca oleracea*

Depresyon tedavisinde: *Anthemis cotula*, *Cota austriaca*, *C. wiedemanniana*, *Mentha longifolia* subsp. *typhoides*.

Diyabet tedavisinde: *Achillea aleppica* subsp. *aleppica*, *A. arabica*, *A. santolinoides* subsp. *wilhelmsii*, *Alcea setosa*, *Amygdalus arabica*, *A. communis*, *A. orientalis*, *Anchusa azurea* var. *azurea*, *Anthemis cotula*, *Arum rupicola* var. *rupicola*, *Biarum carduchorum*, *Bryonia multiflora*, *Celtis tournefortii*, *Cerasus mahaleb* var. *mahaleb*, *Colchicum serpentinum*, *Cota austriaca*, *C. wiedemanniana*, *Crataegus azarolus* var. *azarolus*, *Cyperus rotundus*, *Ecballium elaterium*, *Echinops orientalis*, *E. spinosissimus* subsp. *bithynicus*, *Eminium spiculatum*, *Eryngium campestre* var. *virens*, *E. creticum*, *Gundelia mesopotamica*, *Hypericum triquetrifolium*, K6, *Lactuca serriola*, *Lathyrus cicera*, *L. inconspicuus* var. *inconspicuus*, *Leontodon crispus* subsp. *asper* var. *asper*, *Lepidium draba*, *Juglans regia*, *Mentha longifolia* subsp. *typhoides*, *Nigella arvensis* var. *caudata*, *Paliurus spina-christi*, *Platanus orientalis*, *Populus euphratica*, *Portulaca oleracea*, *Prosopis farcta*, *Quercus brantii*, *Rubus sanctus*, *Stachys mardinensis*, *S. megalodonta* subsp. *mardinensis*, *S. menthoides*, *Sideritis libanotica* subsp. *kurdica*, *Taraxacum aleppicum*, *Teucrium polium* subsp. *polium*, *Thymbra sintenisii* subsp. *sintenisii*, *T. spicata* subsp. *spicata*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*, *Vitis vinifera*.

Doğum kolaylaştırıcı olarak: *Glycyrrhiza glabra* var. *glabra*

Diş ağrısının giderilmesinde: *Dianthus strictus* var. *strictus*, *Malva neglecta*, *Nigella arvensis* var. *caudata*, *Teucrium polium* subsp. *polium*.

Diş eti iltihabı ve hastalıkları tedavisinde: *Capparis sicula* subsp. *sicula*, *Juglans regia*, *Rhus coriaria*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*.

Dudak kanseri tedavisinde: *Celtis tournefortii*

Egzama tedavisinde: *Hypericum retusum*, *H. triquetrifolium*, *Lamium amplexicaule* var. *amplexicaule*, *L. garganicum* subsp. *striatum* var. *striatum*, *Paliurus spina-christi*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*.

Enfeksiyonlu hastalıkların tedavisinde: *Plantago lanceolata*, *P. major* subsp. *major*.

Gaz sancısının giderilmesinde: *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*.

Göğüs hastalıkları tedavisinde: *Pistacia khinjuk*

Göz hastalıklarının tedavisinde: *Achillea arabica*, *Nigella arvensis* var. *caudata*.

Grip tedavisinde: *Alcea acaulis*, *A. setosa*, *A. striata* subsp. *striata*, *Anthemis cotula*, *A. haussknechtii*, *A. pauciloba* var. *pauciloba*, *Cerasus mahaleb* var. *mahaleb*, *Cota altissima*, *C. austriaca*, *C. wiedemanniana*, *Lathyrus cicera*, *L. inconspicuus* var. *inconspicuus*, *Matricaria aurea*, *Mentha longifolia* subsp. *typhoides*, *Mentha x piperita*, *Portulaca oleracea*, *Rosa canina*, *Salvia multicaulis*, *S. palaestina*, *Thymbra sintenisii* subsp. *sintenisii*, *T. spicata* subsp. *spicata*, *Tripleurospermum parviflorum*.

Guatr tedavisinde: *Celtis tournefortii*, *Galium aparine*, *G. haussknechtii*.

Güneş çarpmasına karşı: *Portulaca oleracea*

Halsizliğin giderilmesine karşı: *Anthemis cotula*, *Cota austriaca*, *C. wiedemanniana*.

Hamilelik dönemi sağlığı için: *Salvia palaestina*, *Silene assyriaca*, *S. conoidea*, *S. dichotoma* subsp. *dichotoma*, *Vaccaria hispanica*.

Hapşırık geçirici olarak: *Crocus leichtlinii*

Hazmı kolaylaştırıcı olarak: *Cerasus microcarpa* subsp. *microcarpa*, *C. microcarpa* subsp. *tortuosa*, *Glycyrrhiza glabra* var. *glabra*, *Malva neglecta*, *Rhus coriaria*, *Teucrium polium* subsp. *polium*.

Hemoroit tedavisinde: *Achillea aleppica* subsp. *aleppica*, *A. arabica*, *A. santolinoides* subsp. *wilhelmsii*, *Carduus pycnocephalus* subsp. *breviphyllarius*, *Onopordum acanthium*, *O. carduchorum*, *Rubus sanctus*, *Silybum marianum* subsp. *marianum*.

Hepatit B tedavisinde: *Cuscuta babylonica* var. *babylonica*

Hormonların sağlığı için: *Ficus carica* subsp. *carica*

İç hastalıkları tedavisinde: *Hypericum triquetrifolium*, *Lepidium draba*, *Prangos peucedanifolia*.

İç kanama tedavisinde: K1

İdrar söktürücü olarak: *Anchusa azurea* var. *azurea*, *A. strigosa*, *Crataegus azarolus* var. *azarolus*, *Rosa canina*, *Rubus sanctus*, *Rumex tuberosus* subsp. *tuberosus*, *Taraxacum aleppicum*.

İdrar yolları hastalıkları tedavisinde: *Cerasus microcarpa* subsp. *microcarpa*, *C. microcarpa* subsp. *tortuosa*, *Cuscuta babylonica* var. *babylonica*, *Malva neglecta*, *Medicago lupulina*, *M. rigidula* var. *rigidula*, *Scandix pecten-veneris*, *Taraxacum aleppicum*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*.

İltihaplı hastalıklara karşı: *Achillea aleppica* subsp. *aleppica*, *A. arabica*, *A. santolinoides* subsp. *wilhelmsii*, *Alcea acaulis*, *Alkanna trichophila* var. *mardinensis*, *Anchusa azurea* var. *azurea*, *A. strigosa*, *Anthemis cotula*, *A. pauciloba* var. *pauciloba*, *Calendula arvensis*, *Cichorium intybus*, *Cota austriaca*, *C. wiedemanniana*, *Hypericum retusum*, *H. triquetrifolium*, *Lepidium draba*, *L. sativum* subsp. *sativum*, *Juglans regia*, *Malva neglecta*, *Nasturtium officinale*, *Taraxacum aleppicum*, *Teucrium polium* subsp. *polium*, *Thymbra sintenisii* subsp. *sintenisii*, *T. spicata* subsp. *spicata*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*.

İshale karşı: *Alcea setosa*, *Celtis tournefortii*, *Cerasus mahaleb* var. *mahaleb*, K7, *Juglans regia*, *Mentha longifolia* subsp. *typhoides*, *Nigella arvensis* var. *caudata*, *Portulaca oleracea*, *Prosopis farcta*, *Quercus infectoria* subsp. *veneris*, *Rhus coriaria*, *Rosa canina*, *Rubus sanctus*, *Teucrium polium* subsp. *polium*.

İştah açıcı olarak: *Arum rupicola* var. *rupicola*, *Cuscuta babylonica* var. *babylonica*, *Nigella arvensis* var. *caudata*, *Thymbra sintenisii* subsp. *sintenisii*, *T. spicata* subsp. *spicata*.

Kabızlığa karşı: *Euphorbia cheiradenia*, *E. craspedia*, *E. macroclada*, *Gundelia mesopotamica*, *Juglans regia*, *Nasturtium officinale*, *Portulaca oleracea*, *Rumex tuberosus* subsp. *tuberosus*.

Kadın hastalıkları tedavisinde: *Achillea aleppica* subsp. *aleppica*, *A. arabica*, *A. santolinoides* subsp. *wilhelmsii*, *Glycyrrhiza glabra* var. *glabra*, K9, *Malva neglecta*, *Trigonella foenum-graecum*.

Kalp güçlendirici: *Quercus brantii*

Kalp hastalıklarının tedavisinde: *Bryonia multiflora*, *Cerasus mahaleb* var. *mahaleb*, *Crataegus azarolus* var. *azarolus*, *Cyperus rotundus*, *Hypericum retusum*, *H. triquetrifolium*, *Juglans regia*, *Lepidium draba*, *Melissa officinalis* subsp. *inodora*, *Nigella arvensis* var. *caudata*, *Platanus orientalis*, *Salvia multicaulis*, *Thymbra spicata* subsp. *spicata*, *Tripleurospermum parviflorum*.

Kalp ritim bozukluğuna karşı: *Crataegus azarolus* var. *azarolus*

Kan akışı düzenleyici olarak: *Coriandrum sativum*, *Prosopis farcta*.

Kan temizleyici olarak: *Cuscuta babylonica* var. *babylonica*, *Gundelia mesopotamica*, *Malva neglecta*, *Portulaca oleracea*.

Kanser tedavisinde: *Achillea arabica*, *A. santolinoides* subsp. *wilhelmsii*, *Allium noeanum*, *Anchusa azurea* var. *azurea*, *Biarum carduchorum*, *Bryonia multiflora*, *Echium italicum*, *Eminium spiculatum*, *Gundelia mesopotamica*, *Hypericum*

triquetrfolium, K1, *Lens culinaris* subsp. *culinaris*, *L. culinaris* subsp. *orientalis*, *Malva neglecta*, *Nasturtium officinale*, *Nigella arvensis* var. *caudata*, *Portulaca oleracea*, *Quercus brantii*, *Rubus sanctus*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*, *Vitis vinifera*.

Kansızlığa karşı: *Glycyrrhiza glabra* var. *glabra*, *Gundelia mesopotamica*, *Malva neglecta*, *Morus alba*, *Rubus sanctus*, *Vitis vinifera*.

Karaciğer hastalıkları tedavisinde: *Alcea acaulis*, *A. setosa*, *Anchusa strigosa*, *Bryonia multiflora*, *Cichorium intybus*, *Cuscuta babylonica* var. *babylonica*, *Glycyrrhiza glabra* var. *glabra*, *Gundelia mesopotamica*, *Hypericum triquetrfolium*, K4, *Malva neglecta*, *Nasturtium officinale*, *Papaver rhoeas*, *Portulaca oleracea*, *Scorzonera mollis* subsp. *mollis*, *Taraxacum aleppicum*, *Tragopogon porrifolius* subsp. *longirostris*.

Karın ağrısının giderilmesinde: *Anthemis cotula*, *A. haussknechtii*, *Anthemis pauciloba* var. *pauciloba*, *Coriandrum sativum*, *Cota austriaca*, *C. wiedemanniana*, *Crocus cancellatus* subsp. *damascenus*, *C. leichtlinii*, *Gundelia mesopotamica*, *Mentha longifolia* subsp. *typhoides*, *Mentha x piperita*, *Prosopis farcta*, *Salvia multicaulis*, *S. palaestina*.

Kas ve eklem ağrılarının giderilmesinde: *Capsella bursa-pastoris*, *Prangos peucedanifolia*, *Thymbra spicata* subsp. *spicata*.

Kaşıntıya karşı: *Echinops orientalis*, *E. spinosissimus* subsp. *bithynicus*, *Salvia montbretii*, *S. multicaulis*, *S. palaestina*, *S. spinosa*, *S. trichoclada*.

Kepek giderici: *Thymbra spicata* subsp. *spicata*

Kırık, çıkık ve burkulma şişliklerine karşı: *Crocus leichtlinii*, *Portulaca oleracea*.

Kireçlenme tedavisinde: *Crataegus azarolus* var. *azarolus*, *Platanus orientalis*.

Kist olan hastalıklara karşı: *Achillea aleppica* subsp. *aleppica*, *A. arabica*.

Kolesterol dengeleyici olarak: *Amygdalus orientalis*, *Juglans regia*, *Medicago lupulina*, *M. rigidula* var. *rigidula*, *Papaver rhoeas*, *Quercus brantii*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*.

Korku giderici olarak: *Cuscuta babylonica* var. *babylonica*, *Gentiana olivieri*, *Vitis vinifera*.

Kulak ağrısının giderilmesinde: *Hyoscyamus albus*, *H. aureus*, *H. niger*, *H. reticulatus*.

Kulak tıkanıklığının giderilmesinde: *Amygdalus communis*

Kurt düşürücü olarak: *Brassica cretica*

Mantar hastalığı tedavisinde: *Anchusa azurea* var. *azurea*, *Ficus carica* subsp. *carica*, *Gundelia mesopotamica*.

Metabolizma hızlandırıcı olarak: *Malva neglecta*

Mide bulantısını gidermek amacıyla: *Mentha x piperita*, *Teucrium polium* subsp. *polium*.

Mide hastalıklarının giderilmesinde: *Alcea setosa*, *Carduus pycnocephalus* subsp. *breviphyllarius*, *Cota austriaca*, *Cuscuta babylonica* var. *babylonica*, *Cyperus rotundus*, *Ficus carica* subsp. *carica*, *Hypericum lysimachioides* var. *lysimachioides*, *H. triquetrifolium*, *Lepidium draba*, *L. sativum* subsp. *sativum*, *Morus alba*, *Nigella arvensis* var. *caudata*, *Onopordum acanthium*, *O. carduchorum*, *Plantago albicans*, *P. lanceolata*, *P. major* subsp. *major*, *Portulaca oleracea*, *Prangos peucedanifolia*, *Prosopis farcta*, *Quercus brantii*, *Rubus sanctus*, *Silybum marianum* subsp. *marianum*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*.

Mide kanseri tedavisinde: *Anchusa azurea* var. *azurea*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*.

Mide sancısının giderilmesinde: *Achillea aleppica* subsp. *aleppica*, *A. arabica*, *A. santolinoides* subsp. *wilhelmsii*, *Anthemis cotula*, *A. haussknechtii*, *A. pauciloba* var. *pauciloba*, *Bryonia multiflora*, *Cerasus mahaleb* var. *mahaleb*, *C. microcarpa* subsp. *microcarpa*, *C. microcarpa* subsp. *tortuosa*, *Coriandrum sativum*, *Cota wiedemanniana*, *Cuscuta babylonica* var. *babylonica*, *Hypericum retusum*, K7, *Mentha longifolia* subsp. *typhoides*, *Nigella arvensis* var. *caudata*, *Sinapis arvensis*, *Teucrium paederotoides*, *T. polium* subsp. *polium*, *Thymbra sintenisii* subsp. *sintenisii*, *T. spicata* subsp. *spicata*.

Nasır tedavisinde: *Ficus carica* subsp. *carica*, *Ononis viscosa* subsp. *sicula*.

Nezle tedavisinde: *Alcea acaulis*, *A. setosa*, *Lathyrus cicera*, *L. inconspicuus* var. *inconspicuus*, *Matricaria aurea*, *Mentha longifolia* subsp. *typhoides*, *Mentha x piperita*, *Teucrium polium* subsp. *polium*.

Ödem giderici olarak: *Alcea acaulis*, *A. setosa*, *Anchusa azurea* var. *azurea*, *Cerasus microcarpa* subsp. *microcarpa*, *C. microcarpa* subsp. *tortuosa*, *Juglans regia*, *Rubus sanctus*.

Öksürüğe karşı: *Achillea aleppica* subsp. *aleppica*, *A. arabica*, *A. santolinoides* subsp. *wilhelmsii*, *Alcea acaulis*, *A. setosa*, *A. striata* subsp. *striata*, *Amygdalus communis*, *A. orientalis*, *Anthemis cotula*, *A. haussknechtii*, *A. pauciloba* var. *pauciloba*, *Celtis tournefortii*, *Cerasus mahaleb* var. *mahaleb*, *C. microcarpa* subsp.

microcarpa, *C. microcarpa* subsp. *tortuosa*, *Cota altissima*, *C. wiedemanniana*, *Crataegus azarolus* var. *azarolus*, *Cuscuta babylonica* var. *babylonica*, *Glycyrrhiza glabra* var. *glabra*, *Marrubium cuneatum*, *Matricaria aurea*, *Melissa officinalis* subsp. *inodora*, *Mentha longifolia* subsp. *typhoides*, *Mentha x piperita*, *Nigella arvensis* var. *caudata*, *Pistacia khinjuk*, *Salvia multicaulis*, *S. palaestina*, *Stachys mardinensis*, *Thymbra sintenisii* subsp. *sintenisii*, *T. spicata* subsp. *spicata*, *Trifolium leucanthum*, *Tripleurospermum parviflorum*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*, *Vitis vinifera*.

Psikolojik rahatsızlıklara karşı: *Lepidium draba*

Prostat hastalıklarının tedavisinde: *Anchusa azurea* var. *azurea*, *Cerasus mahaleb* var. *mahaleb*, *Crataegus azarolus* var. *azarolus*, *Hordeum bulbosum*, *Hypericum triquetrifolium*, *Paliurus spina-christi*, *Quercus brantii*, *Rubus sanctus*, *Tribulus terrestris*, *Trigonella foenum-graecum*.

Prostat kanseri tedavisinde: *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*.

Romatizma tedavisinde: *Anchusa azurea* var. *azurea*, *Arum rupicola* var. *rupicola*, *Biarum carduchorum*, *Bryonia multiflora*, *Capparis sicula* subsp. *sicula*, *Celtis tournefortii*, *Cerasus microcarpa* subsp. *microcarpa*, *C. microcarpa* subsp. *tortuosa*, *Crataegus azarolus* var. *azarolus*, *Eminium spiculatum*, K4, *Linum mucronatum* subsp. *mucronatum*, *L. nodiflorum*, *Malva neglecta*, *Nasturtium officinale*, *Peganum harmala*, *Plantago albicans*, *P. lanceolata*, *P. major* subsp. *major*, *Platanus orientalis*, *Ranunculus arvensis*, *Ranunculus damascenus*, *R. ficaria* subsp. *ficariiformis*, *R. repens*, *Rubus sanctus*, *Rumex tuberosus* subsp. *tuberosus*, *Salix acmophylla*, *Silene conoidea*, *S. dichotoma* subsp. *dichotoma*, *Sinapis arvensis*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*, *Vaccaria hispanica*.

Saç dökülmesine karşı: *Anthemis cotula*, *Cota wiedemanniana*, *Hypericum triquetrifolium*, *Lepidium draba*, *Pistacia khinjuk*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*.

Saçlarda renk açıcı ve canlılık verici olarak: *Anthemis cotula*, *Cota austriaca*, *C. wiedemanniana*.

Saç sağlığı ve güçlülüğü için: *Juglans regia*, *Papaver rhoeas*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*.

Safra kesesi hastalıklarına karşı: *Cichorium intybus*, *Gundelia mesopotamica*, *Taraxacum aleppicum*.

Sakinleştirici ve dinlendirici olarak: *Capparis sicula* subsp. *sicula*, *Peganum harmala*, *Salvia multicaulis*, *S. palaestina*.

Sarılık tedavisinde: *Bryonia multiflora*, *Carduus pycnocephalus* subsp. *breviphyllarius*, *Cerasus mahaleb* var. *mahaleb*, *Cuscuta babylonica* var. *babylonica*, *Ecballium elaterium*, *Malva neglecta*, *Onopordum acanthium*, *Quercus brantii*, *Silybum marianum* subsp. *marianum*, *Vitis vinifera*.

Sedef hastalığına karşı: *Linum mucronatum* subsp. *mucronatum*

Ses kalitesi için: *Amygdalus communis*

Ses kısıklığı giderici olarak: *Celtis tournefortii*, *Quercus brantii*.

Siğil tedavisinde: *Ficus carica* subsp. *carica*, *Gundelia mesopotamica*, *Malva neglecta*, *Paronychia kurdica* subsp. *kurdica* var. *kurdica*.

Sindirim sistemi sağlığı için: *Lepidium draba*, *Papaver rhoeas*, *Teucrium polium* subsp. *polium*.

Sinir sistemi sağlığı için: *Mentha longifolia* subsp. *typhoides*

Sinir ve psikolojik rahatsızlıklar: *Plantago lanceolata*

Sinüzit tedavisinde: *Anthemis cotula*, *Cota wiedemanniana*, *Ecballium elaterium*, *Nasturtium officinale*.

Siroz hastalığı tedavisinde: K13

Sivilcelere karşı: *Isatis lusitanica*, *Lens culinaris* subsp. *culinaris*.

Sivrisinek sokmalarına karşı: *Lactuca serriola*, *Taraxacum aleppicum*.

Soğuk algınlığına karşı: *Alcea acaulis*, *A. setosa*, *Anthemis cotula*, *A. haussknechtii*, *A. pauciloba* var. *pauciloba*, *Ballota saxatilis* subsp. *saxatilis*, *Celtis tournefortii*, *Cerasus microcarpa* subsp. *microcarpa*, *C. microcarpa* subsp. *tortuosa*, *Cota altissima*, *C. austriaca*, *C. wiedemanniana*, *Crataegus azarolus* var. *azarolus*, *Malva neglecta*, *Marrubium cuneatum*, *Matricaria aurea*, *Melissa officinalis* subsp. *inodora*, *Mentha longifolia* subsp. *typhoides*, *Mentha x piperita*, *Phlomis armeniaca*, *Portulaca oleracea*, *Rosa canina*, *Salvia multicaulis*, *S. palaestina*, *Thymbra spicata* subsp. *spicata*, *Tripleurospermum parviflorum*.

Solunum yolları hastalıklarına karşı: *Malva neglecta*

Strese karşı: *Mentha longifolia* subsp. *typhoides*, *Salvia multicaulis*, *S. palaestina*.

Susuzluk giderici olarak: *Glycyrrhiza glabra* var. *glabra*

Süt arttırıcı olarak: *Nigella arvensis* var. *caudata*

Tansiyon tedavisinde: *Ballota saxatilis* subsp. *saxatilis*, *Celtis tournefortii*, *Clinopodium serpyllifolium* subsp. *brachycalyx*, *Coriandrum sativum*, *Crataegus*

azarolus var. *azarolus*, *Cyperus rotundus*, *Ficus carica* subsp. *carica*, *Glycyrrhiza glabra* var. *glabra*, *Juglans regia*, *Lepidium draba*, *Malva neglecta*, *Papaver rhoeas*, *Portulaca oleracea*, *Quercus brantii*, *Teucrium polium* subsp. *polium*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*.

Terlemeyi (aşırı) önleyici olarak: *Salvia multicaulis*

Tifo hastalığına karşı: *Crataegus azarolus* var. *azarolus*

Uykusuzluk giderici olarak: *Anthemis cotula*, *Cota austriaca*, *C. wiedemanniana*, *Crataegus azarolus* var. *azarolus*.

Uyuz tedavisinde: *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*.

Ülser tedavisinde: K1, *Quercus brantii*, *Q. infectoria* subsp. *veneris*, *Rubus sanctus*, *Teucrium polium* subsp. *polium*.

Verem tedavisinde: *Juglans regia*

Vitamin eksiliğine karşı: *Crataegus azarolus* var. *azarolus*

Vücut direncinin artırılması amacıyla: *Anchusa azurea* var. *azurea*, *Nigella arvensis* var. *caudata*.

Yanık ve kızarıklıklar tedavisinde: *Calendula arvensis*, *Hypericum retusum*, *H. triquetrifolium*, *Linum mucronatum* subsp. *mucronatum*, *Tribulus terrestris*.

Yara tedavisinde: *Achillea aleppica* subsp. *aleppica*, *A. arabica*, *A. santolinoides* subsp. *wilhelmsii*, *Hypericum retusum*, *H. triquetrifolium*, *Linum mucronatum* subsp. *mucronatum*, *Papaver rhoeas*, *Platanus orientalis*.

Yılan zehrine kaşı bağışıklık kazanmak için: *Arum rupicola* var. *rupicola*, *Biarum carduchorum*, *Eminium spiculatum*.

Yılan ve akrep sokmasına karşı: *Anchusa azurea* var. *azurea*

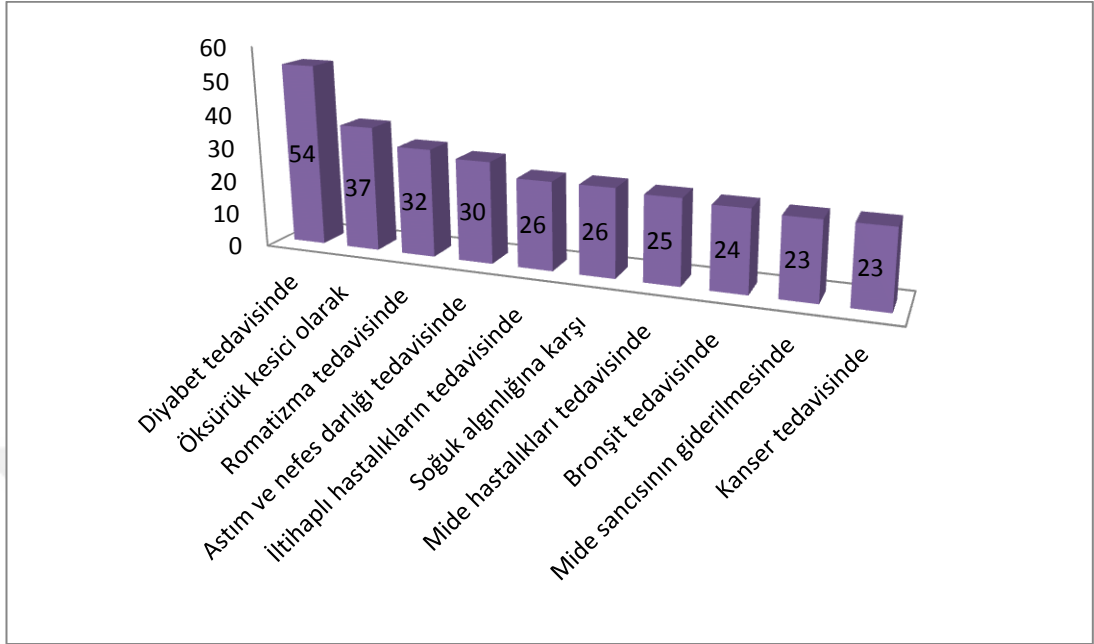
Zayıflamak için: *Allium noeanum*, *Anchusa azurea* var. *azurea*, *Lepidium draba*.

Zehirlenmelere karşı: *Anchusa azurea* var. *azurea*, *A. strigosa*, *Coriandrum sativum*.

Zekâ gelişimi için: *Amygdalus arabica*, *A. communis*, *Juglans regia*, *Vitis vinifera*.

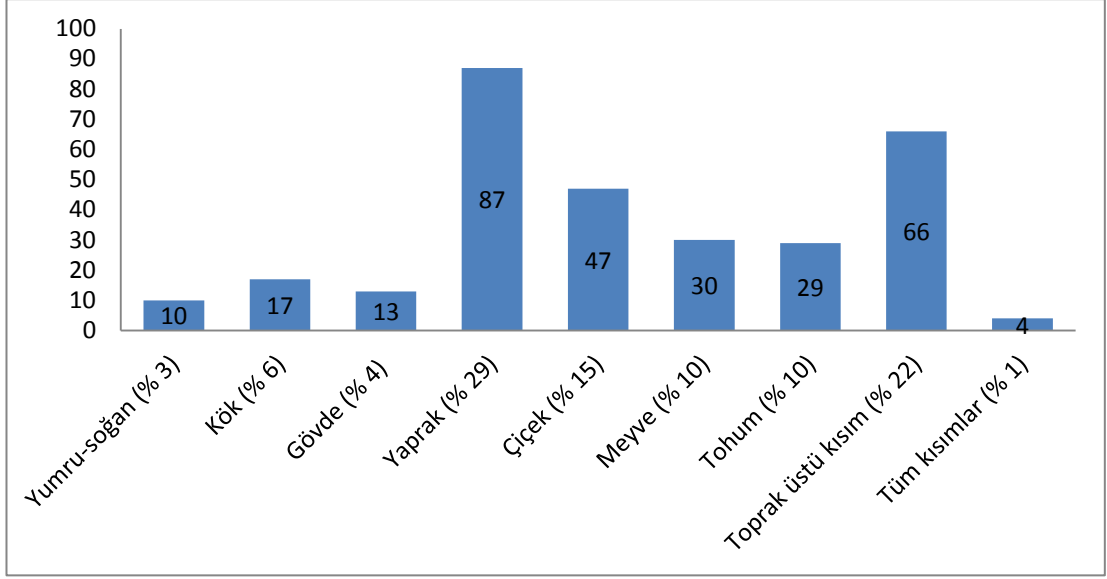
Yukarıdaki listeyi incelediğimizde, Artuklu ilçesinde tıbbi bitkilerin en çok kullanıldığı tedavi alanları sırasıyla; diyabet tedavisinde (54 takson), öksürük kesici olarak (37 takson), romatizma tedavisinde (32 takson), astım ve nefes darlığı tedavisinde (30 takson), iltihaplı hastalıkların tedavisinde (26 takson), soğuk algınlığına karşı (26 takson), mide hastalıkları tedavisinde (25 takson), bronşit

tedavisinde (24 takson), mide sancısının giderilmesinde (23 takson) ve kanser tedavisinde (23 takson) kullanıldığı belirlenmiştir (Şekil 4.2.1.1).



Şekil 4.2.1.1. Artuklu ilçesinde tıbbi bitkilerin en çok kullanıldığı tedavi alanları.

Araştırma alanında tedavi edici olarak kullanılan 161 taksonun toplamda 303 organının hastalıkların tedavisinde kullanıldığı belirlenmiştir. Kullanılan bitki kısımları; yumru-soğan 10 (% 3), kök 17 (% 6), gövde 13 (% 4), yaprak 87 (% 29), çiçek 47 (% 15), meyve 30 (% 10), tohum 29 (% 10), toprak üstü kısım 66 (% 22) ve bitkinin tüm kısımları 4 (% 1) olarak tedavilerde kullanıldığı saptanmıştır (Şekil 4.2.1.2).



Şekil 4.2.1.2. Bitkilerin tedavilerde kullanılan organlarına göre dağılımı.

Yaptığımız arazi çalışmaları sırasında edindiğimiz bilgilere ve bulgulara göre yörede en çok bilinen ve hastalıkların tedavisinde en çok kullanılan bitkilerin başlıcaları şunlardır: *Achillea aleppica* subsp. *aleppica*, *A. arabica*, *A. santolinoides* subsp. *wilhelmsii*, *Alcea acaulis*, *A. setosa*, *A. striata* subsp. *striata*, *Amygdalus arabica*, *A. communis*, *A. orientalis*, *Anchusa azurea* var. *azurea*, *A. strigosa*, *Anthemis cotula*, *A. haussknechtii*, *A. pauciloba* var. *pauciloba*, *Arum rupicola* var. *rupicola*, *Biarum carduchorum*, *Bryonia multiflora*, *Capparis sicula* subsp. *sicula*, *Celtis tournefortii*, *Cerasus mahaleb* var. *mahaleb*, *C. microcarpa* subsp. *microcarpa*, *C. microcarpa* subsp. *tortuosa*, *Coriandrum sativum*, *Cota altissima*, *C. austriaca*, *C. wiedemanniana*, *Crataegus azarolus* var. *azarolus*, *Crocus leichtlinii*, *Cuscuta babylonica* var. *babylonica*, *Ecballium elaterium*, *Eminium spiculatum*, *Glycyrrhiza glabra* var. *glabra*, *Gundelia mesopotamica*, *Hypericum retusum*, *H. triquetrifolium*, *Lactuca serriola*, *Lens culinaris* subsp. *culinaris*, *Lepidium draba*, *L. sativum* subsp. *sativum*, *Linum mucronatum* subsp. *mucronatum*, *Juglans regia*, *Malva neglecta*, *Matricaria aurea*, *Melissa officinalis* subsp. *inodora*, *Mentha longifolia* subsp. *typhoides*, *Mentha x piperita*, *Morus alba*, *Nasturtium officinale*, *Nigella arvensis* var. *caudata*, *Notobasis syriaca*, *Onopordum acanthium*, *O. carduchorum*, *Paliurus spina-christi*, *Papaver rhoeas*, *Peganum harmala*, *Pistacia khinjuk*, *Platanus orientalis*, *Portulaca oleracea*, *Prosopis farcta*, *Quercus brantii*, *Q. infectoria* subsp. *veneris*, *Rhus coriaria*, *Rosa canina*, *Rubus sanctus*, *Rumex tuberosus* subsp. *tuberosus*, *Salvia multicaulis*, *S. palaestina*, *Silybum marianum*

subsp. *marianum*, *Sinapis arvensis*, *Taraxacum aleppicum*, *Teucrium polium* subsp. *polium*, *Thymbra sintenisii* subsp. *sintenisii*, *T. spicata* subsp. *spicata*, *Trigonella foenum-graecum*, *Tripleurospermum parviflorum*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*, *Vitis vinifera*.

Bazı tıbbi bitkilerin tedavide kullanımlara hazırlanmasında bal, süt, yoğurt ve hayvan bağırsakları gibi bitkisel olmayan çeşitli yardımcı maddeler kullanılmaktadır.

Yörede tedavilerde kullanılan bazı bitkilerin olumsuz etkilerinin olduğu ve dikkatli kullanılması gerektiği arazi ve anket çalışmalarımız sırasında kaydedilmiştir. *Arum rupicola* var. *rupicola*, *Biarum carduchorum*, *Eminium spiculatum*, *Euphorbia cheiradenia*, *E. craspedia*, *E. macroclada* bitkilerinin tedavilerde fazla kullanılması halinde zehirlenmeye veya baygınlığa yol açacağı uyarılarında bulunulmuştur. *Hypericum retusum* ve *H. triquetrifolium* türlerinin ise fazla kullanımları sonucu gözlere zarar vereceği belirtilmiştir. Ayrıca *Hyoscyamus albus*, *H. aureus*, *H. niger* ve *H. reticulatus* türlerinin kulak ağrılarına karşı dikkatli kullanılmaması durumunda sağırılık oluşabileceği için uyarılarda bulunulmuştur.

4.2.2. Gıda Kaynağı Olarak Kullanılan Bitkiler

Artuklu yöresinde yaşayan halk doğal yayılış gösteren bitkileri çoğunlukla kendi toplayıp veya pazarlardan satın alarak besin kaynağı olarak değerlendirmektedir. Doğal yayılış gösteren bitkiler genellikle ilkbahar aylarında (Mart, Nisan) toplanılarak, sebze olarak veya yemek yaparak tüketilirler.

Yörede yapılan anket ve arazi çalışmaları sonucunda yörede belirlenen toplam 255 taksondan halkın 153 taksonu gıda olarak tükettiği belirlenmiştir. Bu 153 taksonun 89'u (ikiden fazla etnobotanik kullanımı olan taksonlar) bulgular bölümünde detaylı olarak açıklanmıştır. Geriye kalan 64 takson ise bulgular bölümünde tablo halinde yalnızca kullanımı verilmiştir. Bunlar alfabetik sırayla, liste halinde aşağıda sunulmuştur:

Alkanna trichophila var. *mardinensis*
Allium scorodoprasum subsp. *rotundum*
Allium noeanum
Allium orientale
Amygdalus arabica
Amygdalus communis
Amygdalus orientalis
Anchusa azurea var. *azurea*
Anchusa strigosa
Atriplex tatarica var. *tatarica*

Chenopodium album
Convolvulus arvensis
Convolvulus betonicifolius subsp. *betonicifolius*
Convolvulus stachydifolius
Coriandrum sativum
Crataegus azarolus var. *azarolus*
Crataegus monogyna var. *monogyna*
Crocus cancellatus subsp. *damascenus*
Crocus leichtlinii
Dianthus floribundus

Arabis aucheri
Arabis montbretiana
Arctium minus
Arum rupicola var. *rupicola*
Astragalus mardinensis
Biarum carduchorum
Brassica elongata
Brassica napus
Bryonia multiflora
Capsella bursa-pastoris
Carduus pycnocephalus subsp. *breviphyllarius*
Carthamus lanatus
Celtis tournefortii
Cerasus mahaleb var. *mahaleb*
Cerasus microcarpa subsp. *microcarpa*
Cerasus microcarpa subsp. *tortuosa*
Cercis siliquastrum subsp. *hebecarpa*
Centaurea iberica
Centaurea hyalolepis
Hirschfeldia incana
Hordeum bulbosum
Iris persica
Glastaria glastifolia
Isatis lusitanica
Ixiolirion tataricum var. *tataricum*
Lactuca serriola
Lamium amplexicaule var. *amplexicaule*
Lamium garganicum subsp. *striatum* var. *striatum*
Lathyrus annuus
Lathyrus aphaca
Lathyrus cicera
Lathyrus gorgoni var. *gorgoni*
Lathyrus inconspicuus var. *inconspicuus*
Lathyrus pseudocicera
Lens culinaris subsp. *culinaris*
Lepidium coronopus
Lepidium draba
Lepidium ruderale
Lepidium sativum subsp. *sativum*
Juglans regia
Malva neglecta
Malvella sherardiana
Mentha longifolia subsp. *typhoides*
Mentha x *piperita*
Morus alba
Nasturtium officinale
Neslia paniculata subsp. *thracica*
Nigella arvensis var. *caudata*
Notobasis syriaca
Onopordum acanthium
Onopordum carduchorum
Onosma alborosea subsp. *alborosea*
Onosma bourgaei
Onosma gigantea
Onosma lanceolata
Onosma orientalis
Onosma sericea
Orchis simia
Ornithogalum narbonense
Ornithogalum oligophyllum

Dianthus hymenolepis
Dianthus strictus var. *strictus*
Echinops orientalis
Echinops spinosissimus subsp. *bithynicus*
Echium italicum
Eminium spiculatum
Erodium ciconium
Erodium cicutarium subsp. *cutarium*
Eryngium campestre var. *virens*
Euphorbia cheiradenia
Euphorbia craspedia
Ficus carica subsp. *carica*
Fritillaria pinardii
Geranium purpureum
Geranium rotundifolium
Geranium tuberosum
Gladiolus atrovioleaceus
Glycyrrhiza glabra var. *glabra*
Gundelia mesopotamica
Papaver rhoeas
Paracaryum sintenisii
Plantago major subsp. *major*
Pistacia khinjuk
Plantago lanceolata
Portulaca oleracea
Prangos peucedanifolia
Prosopis farcta
Prunus spinosa
Quercus brantii
Quercus infectoria subsp. *veneris*
Rhamnus punctata var. *punctata*
Rhus coriaria
Rosa canina
Rosa foetida
Rosa orientalis
Rubus sanctus
Rumex tuberosus subsp. *tuberosus*
Scandix pecten-veneris
Scandix stellata
Scorzonera cana var. *cana*
Scorzonera mollis subsp. *mollis*
Sedum album
Sedum pallidum
Silene assyriaca
Silene brevicaulis
Silene conoidea
Silene dichotoma subsp. *dichotoma*
Silene subconica
Silybum marianum subsp. *marianum*
Sinapis arvensis
Sisymbrium loeselii
Taraxacum aleppicum
Tordylium aegyptiacum
Torilis arvensis subsp. *neglecta*
Veronica anagallis-aquatica
Vicia cracca subsp. *stenophylla*
Vicia narbonensis var. *narbonensis*
Vicia sativa subsp. *sativa*
Vitis vinifera
Zosima absinthifolia

Papaver arenarium
Papaver argemone subsp. *argemone*
Papaver clavatum
Papaver glaucum
Papaver macrostomum
Papaver orientale

Tragopogon bupthalmoides var. *bupthalmoides*
Tragopogon porrifolius subsp. *longirostris*
Trigonella foenum-graecum
Urtica dioica subsp. *dioica*
Urtica urens
Vaccaria hispanica
Valeriana dioscoridis

Artuklu ilçesinde gıda olarak yararlanılan 153 bitkiden, Mardin’de etnobotanik ile ilgili olan [20, 32] çalışmaların taranması sonucuna göre 135 taksonun Mardin’de gıda olarak kullanımı ilk kez kaydedilmiştir. Mardin’de gıda olarak kullanımı ilk kez kaydedilen taksonlar aşağıda liste halinde sunulmuştur:

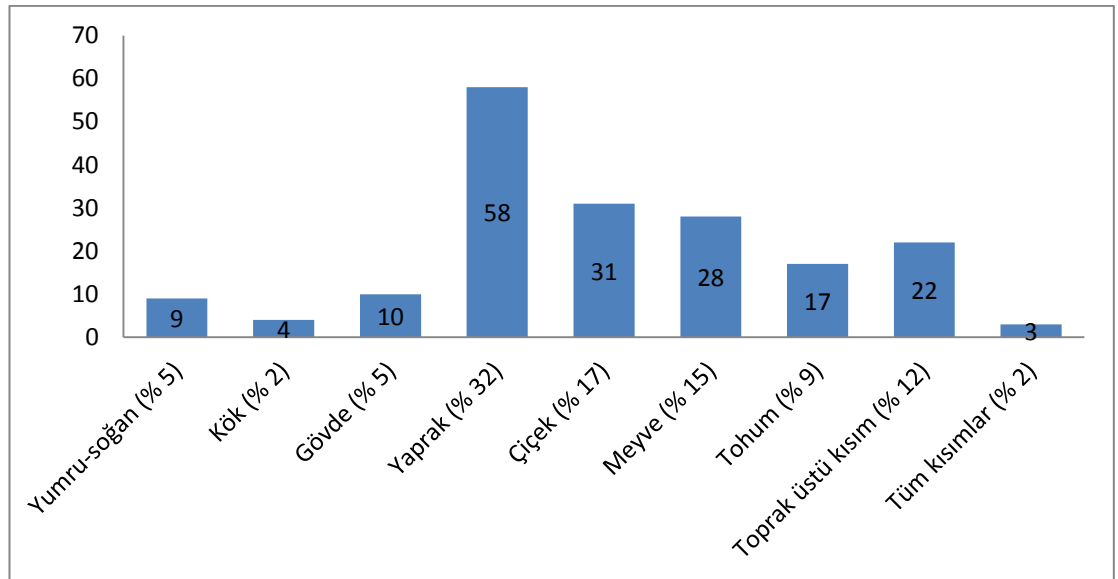
Alkanna trichophila var. *mardinensis*
Allium scorodoprasum subsp. *rotundum*
Allium noeanum
Allium orientale
Amygdalus arabica
Amygdalus communis
Amygdalus orientalis
Anchusa azurea var. *azurea*
Anchusa strigosa
Atriplex tatarica var. *tatarica*
Arabis aucheri
Arabis montbretiana
Arctium minus
Arum rupicola var. *rupicola*
Astragalus mardinensis
Biarum carduchorum
Brassica elongata
Brassica napus
Bryonia multiflora
Carduus pycnocephalus subsp. *breviphyllarius*
Carthamus lanatus
Celtis tournefortii
Cerasus mahaleb var. *mahaleb*
Cerasus microcarpa subsp. *microcarpa*
Cerasus microcarpa subsp. *tortuosa*
Cercis siliquastrum subsp. *hebecarpa*
Centaurea iberica
Centaurea hyalolepis
Chenopodium album
Convolvulus arvensis
Convolvulus betonicifolius subsp. *betonicifolius*
Convolvulus stachydifolius
Coriandrum sativum
Crataegus monogyna var. *monogyna*
Crocus cancellatus subsp. *damascenus*
Crocus leichtlinii
Dianthus floribundus
Dianthus hymenolepis
Dianthus strictus var. *strictus*
Echinops orientalis
Echinops spinosissimus subsp. *bithynicus*
Echium italicum
Eminium spiculatum
Erodium ciconium

Lamium garganicum subsp. *striatum* var. *striatum*
Lathyrus annuus
Lathyrus aphaca
Lathyrus cicera
Lathyrus gorgoni var. *gorgoni*
Lathyrus inconspicuus var. *inconspicuus*
Lathyrus pseudocicera
Lens culinaris subsp. *culinaris*
Lepidium coronopus
Lepidium draba
Lepidium ruderae
Lepidium sativum subsp. *sativum*
Juglans regia
Malvella sherardiana
Mentha longifolia subsp. *typhoides*
Mentha x piperita
Morus alba
Nasturtium officinale
Neslia paniculata subsp. *thracica*
Nigella arvensis var. *caudata*
Notobasis syriaca
Onopordum acanthium
Onosma alborosea subsp. *alborosea*
Onosma bourgaei
Onosma gigantea
Onosma lanceolata
Onosma orientalis
Onosma sericea
Orchis simia
Ornithogalum narbonense
Ornithogalum oligophyllum
Papaver arenarium
Papaver argemone subsp. *argemone*
Papaver clavatum
Papaver glaucum
Papaver macrostomum
Papaver orientale
Paracaryum sintenisii
Plantago major subsp. *major*
Plantago lanceolata
Pistacia khinjuk
Prangos peucedanifolia
Prosopis farcta
Prunus spinosa

Euphorbia cheiradenia
Euphorbia craspedia
Ficus carica subsp. *carica*
Fritillaria pinardii
Geranium purpureum
Geranium rotundifolium
Glycyrrhiza glabra var. *glabra*
Hirschfeldia incana
Hordeum bulbosum
Iris persica
Glastaria glastifolia
Isatis lusitanica
Lactuca serriola
Lamium amplexicaule var. *amplexicaule*
Silene assyriaca
Silene brevicaulis
Silybum marianum subsp. *marianum*
Sinapis arvensis
Sisymbrium loeselii
Taraxacum aleppicum
Tordylium aegyptiacum
Torilis arvensis subsp. *neglecta*
Tragopogon bupthalmoides var. *bupthalmoides*

Quercus brantii
Quercus infectoria subsp. *veneris*
Rhamnus punctata var. *punctata*
Rosa canina
Rosa foetida
Rosa orientalis
Rumex tuberosus subsp. *tuberosus*
Scandix pecten-veneris
Scorzonera cana var. *cana*
Scorzonera mollis subsp. *mollis*
Sedum album
Sedum pallidum
Silene conoidea
Silene subconica
Tragopogon porrifolius subsp. *longirostris*
Trigonella foenum-graecum
Urtica dioica subsp. *dioica*
Urtica urens
Vaccaria hispanica
Valeriana dioscoridis
Veronica anagallis-aquatica
Vicia cracca subsp. *stenophylla*
Vicia sativa subsp. *sativa*
Zosima absinthifolia

Araştırma alanında gıda olarak kullanılan 153 taksonun toplamda 182 organının besin kaynağı olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Kullanılan bitki kısımları; yumru-soğan 9 (% 5), kök 4 (% 2), gövde 10 (% 5), yaprak 58 (% 32), çiçek 31 (% 17), meyve 28 (% 15), tohum 17 (% 9), toprak üstü kısım 22 (% 12) ve bitkinin tüm kısımları 3 (% 2) gıda olarak kullanıldığı saptanmıştır (Şekil 4.2.2.1).



Şekil 4.2.2.1. Bitkilerin gıda olarak kullanılan organlarına göre dağılımı.

Yaptığımız arazi çalışmaları sırasında edindiğimiz bilgilere göre yörede en çok bilinen ve besin kaynağı olarak en çok kullanılan bitkilerin başlıcaları şunlardır: *Allium noeanum*, *A. orientale*, *A. scorodoprasum* subsp. *rotundum*, *Amygdalus arabica*, *A. communis*, *A. orientalis*, *Anchusa azurea* var. *azurea*, *A. strigosa*, *Arum rupicola* var. *rupicola*, *Biarum carduchorum*, *Bryonia multiflora*, *Capsella bursa-pastoris*, *Carduus pycnocephalus* subsp. *breviphyllarius*, *Celtis tournefortii*, *Cerasus mahaleb* var. *mahaleb*, *Centaurea iberica*, *C. hyalolepis*, *Coriandrum sativum*, *Crataegus azarolus* var. *azarolus*, *Crocus cancellatus* subsp. *damascenus*, *C. leichtlinii*, *Eminium spiculatum*, *Erodium ciconium*, *E. cicutarium* subsp. *cutarium*, *Eryngium campestre* var. *virens*, *Geranium purpureum*, *G. rotundifolium*, *G. tuberosum*, *Glycyrrhiza glabra* var. *glabra*, *Gundelia mesopotamica*, *Iris persica*, *Lathyrus annuus*, *L. aphaca*, *L. cicera*, *L. gorgoni* var. *gorgoni*, *L. inconspicuus* var. *inconspicuus*, *L. pseudocicera*, *Lens culinaris* subsp. *culinaris*, *Lepidium draba*, *L. sativum* subsp. *sativum*, *Juglans regia*, *Malva neglecta*, *Mentha longifolia* subsp. *typhoides*, *Mentha x piperita*, *Morus alba*, *Nasturtium officinale*, *Nigella arvensis* var. *caudata*, *Notobasis syriaca*, *Onopordum acanthium*, *O. carduchorum*, *Onosma alborosea* subsp. *alborosea*, *Ornithogalum narbonense*, *O. oligophyllum*, *Papaver rhoeas*, *Ficus carica* subsp. *carica*, *Pistacia khinjuk*, *Portulaca oleracea*, *Prosopis farcta*, *Quercus brantii*, *Rhus coriaria*, *Rubus sanctus*, *Rumex tuberosus* subsp. *tuberosus*, *Scandix pecten-veneris*, *Scorzonera cana* var. *cana*, *S. mollis* subsp. *mollis*, *Silene conoidea*, *S. subconica*, *S. aegyptiaca* subsp. *ruderalis*, *Silybum marianum* subsp. *marianum*, *Sinapis arvensis*, *Tragopogon bupthalmoides* var. *bupthalmoides*, *T. porrifolius* subsp. *longirostris*, *Trigonella foenum-graecum*, *Urtica dioica* subsp. *dioica*, *U. urens*, *Vaccaria hispanica*, *Vicia cracca* subsp. *stenophylla*, *V. narbonensis* var. *narbonensis*, *V. sativa* subsp. *sativa*, *Vitis vinifera*.

4.2.3. Hayvan Yemi Olarak Kullanılan Bitkiler.

Artuklu yöresinde hayvanların yediği birçok bitki bulunmakla birlikte halk tarafından özellikle besleyici olduğuna inanılan, hayvanlara taze veya kurutulmuş olarak yedirilen bitkiler ile hayvanların çok severek yediği halk tarafından gözlemlenen bitkiler değerlendirilmeye alınmıştır. Bulgular bölümünde yer alan 20 bitki aşağıda sunulmuştur:

Arrhenatherum palaestinum
Astragalus cretaceus
Carex pachystylis
Convolvulus arvensis

Medicago rigidula var. *rigidula*
Onobrychis aequidentata
Onobrychis kotschyana
Rumex pulcher

Convolvulus stachydifolius
Crepis foetida subsp. *rhoeadifolia*
Hordeum murinum subsp. *glaucum*
Hordeum spontaneum
Lactuca serriola
Medicago lupulina

Taraxacum aleppicum
Trifolium leucanthum
Trigonella foenum-graecum
Trigonella monspeliaca
Trigonella spruneriana
Vicia narbonensis var. *narbonensis*

4.2.4. Zararlı Olduğuna İnanılan ve Bilinen Bitkiler.

Artuklu yöresinde tıbbi olarak veya gıda olarak kullanılan bitkilerden fazla kullanım sonucu yan etkileri olabileceği belirtilen ve bulgular bölümünde belirtilen 12 bitki aşağıda sunulmuştur:

Arum rupicola var. *rupicola*
Biarum carduchorum
Eminium spiculatum
Euphorbia cheiradenia
Euphorbia craspedia
Euphorbia macroclada

Hypericum retusum
Hypericum triquetrifolium
Hyoscyamus albus
Hyoscyamus aureus
Hyoscyamus niger
Hyoscyamus reticulatus

4.2.5. Baharat Olarak Kullanılan Bitkiler.

Artuklu yöresinde baharat olarak kullanılan bitkiler taze veya kurutulmuş olarak, bitkinin genellikle yaprak ve tohumu kullanılmaktadır. Özellikle bitkiler kurutulmuş olarak, yetiştirme dönemi dışında (kış ve sonbaharda) kullanılmaktadır. Artuklu yöresi çok zengin bir mutfaka sahiptir, bunun en önemli nedeni ise çok çeşitli baharatlar kullanmalarındandır. Yörede tat, koku ve lezzet verici olarak kullanılan ve bulgular bölümünde yer alan 10 bitki aşağıda sunulmuştur:

Coriandrum sativum
Melissa officinalis subsp. *inodora*
Mentha longifolia subsp. *typhoides*
Mentha x piperita
Nigella arvensis var. *caudata*

Rhus coriaria
Thymbra sintenisii subsp. *sintenisii*
Thymbra spicata subsp. *spicata*
Trigonella foenum-graecum
Ziziphora capitata

4.2.6. Diğer Kullanım Alanlarına Göre Bitkiler.

Artuklu yöresinde 10 taksonun altında kullanımı olan bitkiler aşağıda belirtilmiştir.

Böcekler ve Arılar Tarafından Ziyaret Edilen Bitkiler.

Çalışma alanında yapılan arazi çalışmaları sonucu edinilen gözlemler sonucu böcekler ve arılar tarafından nektar veya poleninden yararlanan ve bulgular bölümünde yer alan 9 bitki aşağıda sunulmuştur:

<i>Amygdalus arabica</i>	<i>Euphorbia macroclada</i>
<i>Amygdalus communis</i>	<i>Hypericum retusum</i>
<i>Anchusa azurea</i> var. <i>azurea</i>	<i>Glastaria glastifolia</i>
<i>Echium italicum</i>	<i>Isatis lusitanica</i>
<i>Euphorbia craspedia</i>	

Hayvan Hastalıklarında Kullanılan Bitkiler.

Artuklu yöresinde hayvan hastalıklarında, tedavi edici olarak kullanılan ve bulgular bölümünde yer alan 8 bitki aşağıda sunulmuştur:

<i>Bryonia multiflora</i>	<i>Trifolium bullatum</i>
<i>Hippocrepis unisiliquosa</i>	<i>Trifolium boissieri</i>
<i>Medicago lupulina</i>	<i>Trifolium leucanthum</i>
<i>Medicago rigidula</i> var. <i>rigidula</i>	<i>Trifolium stellatum</i> var. <i>stellatum</i>

Farklı Amaçlarla Kullanılan Bitkiler.

Artuklu yöresinde yapılan arazi ve anket çalışmaları sonucunda bazı bitkilerin farklı amaçlarla kullanıldığı belirlenmiş ve bulgular bölümünde belirtilmiştir. Bulgular bölümünde belirtilen 8 bitki aşağıda sunulmuştur:

- Aristolochia bottae* (Tavuğun sırtına vurulunca yumurta vereceğine inanılır)
- Astragalus lamarckii* (Yapıştırıcı)
- Cerasus mahaleb* var. *mahaleb* (Çobanlar değnek olarak kullanır)
- Peganum harmala* (Büyüden korunmak amacıyla kullanılır)
- Quercus brantii* (Kömür yapımında ve deri tabaklamada)
- Scabiosa calocephala* (Süpürge yapımında)
- Scabiosa rotat* (Süpürge yapımında)
- Scandix pecten-veneris* (Diş temizliği için kürdan olarak)

Çocuklar Tarafından Kullanılan Bitkiler.

Artuklu yöresinde çocukların oyunlarında, saçlarına toka veya süslenme amaçlı olarak kullandığı ve bulgular bölümünde yer alan 7 bitki aşağıda sunulmuştur:

<i>Aristolochia bottae</i>	<i>Siebera pungens</i>
<i>Briza humilis</i>	<i>Verbascum laetum</i>
<i>Celtis tournefortii</i>	<i>Verbascum speciosum</i>
<i>Chardinia orientalis</i>	

Nazarlık Olarak Kullanılan Bitkiler.

Artuklu yöresinde nazardan korunmak amacıyla evlerin girişine asılan veya kişilerin üstlerinde taşımak suretiyle kullanılan ve bulgular bölümünde yer alan 4 bitki aşağıda sunulmuştur:

Peganum harmala
Quercus brantii
Quercus infectoria subsp. *veneris*

Yakacak Olarak Kullanılan Bitkiler

Artuklu yöresinde yakacak olarak kullanılan birçok ağaç bulunmakla beraber özellikle yöre halkı tarafından belirtilen ve daha çok kullanılan ağaçlar belirlenmiştir. Ağaçların budanması sonucu elde edilen dallar, yemek yapmak veya ısınmak için yakacak olarak kullanılan ve bulgular bölümünde yer alan 3 bitki aşağıda sunulmuştur:

Pistacia khinjuk
Quercus brantii
Quercus infectoria subsp. *veneris*

Alet ve Sepet Yapımında Kullanılan Bitkiler.

Artuklu yöresinde hayatı kolaylaştırmak için eskiden yapılan bazı tarım aletleri ile zamanımızda ise daha çok doğal ve sağlıklı olduğu için çeşitli sıvı içeceklerin içinde yapıldığı ve gıdaların taşındığı aletlerin, sepetlerin yapımında kullanılan ve bulgular bölümünde belirtilen 2 bitki aşağıda belirtilmiştir:

Populus euphratica
Vitis vinifera

Sabun Yapımında Kullanılan Bitkiler.

Artuklu yöresinde sabun olarak kullanılan ve bulgular bölümünde yer alan bitki aşağıda sunulmuştur:

Pistacia khinjuk

Böcek Kovucu Olarak Kullanılan Bitkiler.

Artuklu yöresinde gıdaları haşerelerden korumak için kullanılan ve bulgular bölümünde yer alan bitki aşağıda sunulmuştur:

Coriandrum sativum

Çay Olarak Kullanılan Bitkiler.

Artuklu yöresinde çay olarak kullanılan ve bulgular bölümünde yer alan bitki aşağıda sunulmuştur:

Trigonella foenum-graecum

Süs Eşyası Olarak Kullanılan Bitkiler.

Artuklu yöresinde süs eşyası olarak kullanılan ve bulgular bölümünde yer alan bitki aşağıda sunulmuştur:

Quercus infectoria subsp. *veneris*

Mayalamada Kullanılan Bitkiler.

Artuklu yöresinde süt mayalamada kullanılan ve bulgular bölümünde yer alan bitki aşağıda sunulmuştur:

Ficus carica subsp. *carica*

Boyamada Kullanılan Bitkiler.

Artuklu yöresinde kumaşları boyamada kullanılan ve bulgular bölümünde yer alan bitki aşağıda sunulmuştur:

Papaver rhoeas

Eşyaları Koruyucu Olarak Kullanılan Bitkiler.

Artuklu yöresinde özellikle giysilerin sararmasını engellemek için kullanılan ve bulgular bölümünde yer alan bitki aşağıda sunulmuştur:

Nigella arvensis var. *caudata*

4.2.7. Artuklu Yöresinde Yapılan Çalışma ile Diğer Çalışmaların Karşılaştırılması.

Artuklu yöresinde yapılan arazi ve anket çalışmaları sonucunda elde edilen verileri diğer çalışmalarla karşılaştırmak amacıyla, Artuklu ilçesinin bulunduğu Mardin ili ile sınır komşusu olan Siirt [22], Şanlıurfa [37, 79, 83, 85, 117] ve Şırnak [19] illerinde yapılan çalışmalar ile Mardin'in diğer ilçeleri olan Midyat [20] ve Savur [32] ilçelerinde yapılmış olan çalışmalar incelenmiştir. Artuklu yöresinde etnobotanik kullanımları bulgular kısmında detaylı olarak verilen 133 takson ile yapılan bu karşılaştırma sonucunda belirlediğimiz ortak bitkiler ve bunların kullanılışları Tablo 4.2.7.1'de sunulmuştur.

Tablo 4.2.7.1. Artuklu, Arat Dağı [79], Birecik [83], Cizre [19], Midyat [20], Kurtalan [22], Savur [32], Urfa (merkeze bağlı köyler) [37], Tek Tek Dağları [117] ve Bozova [85] yörelerinde etnobotanik olarak kullanılan ortak bitkiler ve bunların kullanımının karşılaştırılması (Taksonlar bulgular kısmında verilen sıraya göre yazılmıştır).

Bilimsel adı	Bitkinin Kullanıldığı Yöre	Bitkinin Benzer Kullanılışı	Bitkinin Kullanılan Kısmı	Bitkinin Artuklu Yöresinde Kullanılan Kısmı
<i>Allium scorodoprasum</i> subsp. <i>rotundum</i>	Birecik	Etnobotanik kullanılış yok.	-	-
<i>Pistacia khinjuk</i>	Arat Dağı	Tıbbi Yakacak	Sakız Dal	Sakız Dal
	Savur	Tıbbi	Dal, yaprak, tohum	Dal, meyve, tohum
<i>Rhus coriaria</i>	Birecik	Tıbbi Baharat	Meyve Tohum	Meyve, tohum Meyve
	Cizre	Tıbbi Baharat	Meyve Tohum	Meyve, tohum Meyve
	Midyat	Baharat	Meyve	Meyve
	Savur	Tıbbi	Dal, yaprak, tohum	Dal, meyve, tohum
	Bozova	Tıbbi Baharat	Meyve Meyve	Meyve, tohum Meyve
<i>Coriandrum sativum</i>	Savur	Tıbbi	Tohum	Meyve, tohum
<i>Eryngium campestre</i> var. <i>virens</i>	Cizre	Gıda	Gövde	Gövde
	Midyat	Gıda	Gövde	Gövde
	Savur	Tıbbi	T.Ü	Kök, T.Ü
<i>Prangos peucedanifolia</i>	Arat Dağı	Etnobotanik kullanılış yok.	-	-
<i>Scandix pecten-veneris</i>	Birecik	Gıda	T.Ü	T.Ü
<i>Biarum carduchorum</i>	Birecik	Tıbbi	Yumru	Yumru, yaprak
<i>Eminium spiculatum</i>	Arat Dağı	Benzer kullanılış yok.	-	-
<i>Aristolochia bottae</i>	Arat Dağı	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Bozova	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Kurtalan	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Midyat	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Savur	Benzer kullanılış yok.	-	-

Bilimsel adı	Bitkinin Kullanıldığı Yöre	Bitkinin Benzer Kullanılışı	Bitkinin Kullanılan Kısmı	Bitkinin Artuklu Yöresinde Kullanılan Kısmı
<i>Achillea aleppica</i> subsp. <i>aleppica</i>	Arat Dağı	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Bozova	Etnobotanik kullanılış yok.	-	-
	Savur	Tıbbi	Çiçek	Yaprak, çiçek, T.Ü
	Urfa (merkez)	Tıbbi	Çiçek	Yaprak, çiçek, T.Ü
<i>Achillea arabica</i>	Arat Dağı	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Birecik	Tıbbi	T.Ü	Yaprak, çiçek, T.Ü
	Savur	Tıbbi	Çiçek	Yaprak, çiçek, T.Ü
	Tek Tek Dağları	Tıbbi	Çiçek	Yaprak, çiçek, T.Ü
<i>Achillea santolinoides</i> subsp. <i>wilhelmsii</i>	Birecik	Tıbbi	T.Ü	Yaprak, çiçek, T.Ü
<i>Anthemis cotula</i>	Midyat	Tıbbi	T.Ü	Yaprak, çiçek, T.Ü
	Urfa (merkez)	Tıbbi	Çiçek	Yaprak, çiçek, T.Ü
<i>Anthemis pauciloba</i> var. <i>pauciloba</i>	Birecik	Tıbbi	Çiçek	Çiçek, T.Ü
<i>Calendula arvensis</i>	Birecik	Benzer kullanılış yok.	-	-
<i>Carduus pycnocephalus</i> subsp. <i>breviphyllarius</i>	Birecik	Gıda	Gövde	Gövde, yaprak
	Bozova	Gıda	Gövde	Gövde, yaprak
	Urfa (merkez)	Gıda	Gövde	Gövde, yaprak
<i>Centaurea iberica</i>	Arat Dağı	Gıda	Gövde	Yaprak
	Bozova	Gıda Tıbbi	Gövde, yaprak Yaprak	Yaprak Yaprak
	Birecik	Gıda	Tümü	Yaprak
	Cizre	Tıbbi Gıda	T.Ü T.Ü	Yaprak Yaprak
	Tek Tek Dağları	Tıbbi Gıda	T.Ü Yaprak	Yaprak Yaprak
<i>Centaurea hyalolepis</i>	Arat Dağı	Gıda	Çiçek	Yaprak
<i>Cota altissima</i>	Birecik	Tıbbi	Çiçek	Çiçek, T.Ü
	Tek Tek Dağları	Tıbbi	T.Ü	Çiçek, T.Ü

Bilimsel adı	Bitkinin Kullanıldığı Yöre	Bitkinin Benzer Kullanılışı	Bitkinin Kullanılan Kısmı	Bitkinin Artuklu Yöresinde Kullanılan Kısmı
<i>Echinops orientalis</i>	Arat Dağı	Etnobotanik kullanılış yok.	-	-
	Bozova	Tıbbi	Meyve	Yaprak, tohum
<i>Echinops spinosissimus</i> subsp. <i>bithynicus</i>	Birecik	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Urfa (merkez)	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Tek Tek Dağları	Benzer kullanılış yok.	-	-
<i>Gundelia mesopotamica</i>	Arat Dağı	Gıda	Gövde	Kök
	Bozova	Gıda	Gövde	Kök
	Birecik	Tıbbi Gıda	Kök T.Ü	Kök, yaprak, gövde, çiçek, tohum, T.Ü Kök
	Midyat	Gıda	Gövde	Kök
	Savur	Tıbbi	Kök	Kök, yaprak, gövde, çiçek, tohum ve toprak üstü kısımlar
	Tek Tek Dağları	Tıbbi Gıda	Kök T.Ü	Kök, yaprak, gövde, çiçek, tohum, T.Ü Kök
	Urfa (merkez)	Tıbbi Gıda	T.Ü T.Ü	Kök, yaprak, gövde, çiçek, tohum, T.Ü Kök
<i>Lactuca serriola</i>	Bozova	Yem	T.Ü	Yaprak
	Tek Tek Dağları	Tıbbi Yem	T.Ü T.Ü	Gövde, yaprak Yaprak
<i>Matricaria aurea</i>	Arat Dağı	Etnobotanik kullanılış yok.	-	-
	Midyat	Tıbbi	Yaprak, çiçek	Çiçek, T.Ü
	Savur	Tıbbi	T.Ü	Çiçek, T.Ü
<i>Notobasis syriaca</i>	Arat Dağı	Etnobotanik kullanılış yok.	-	-
	Bozova	Gıda	Gövde	Gövde, yaprak
	Birecik	Gıda	Gövde	Gövde, yaprak
	Cizre	Gıda	T.Ü	Gövde, yaprak
	Savur	Tıbbi	Tohum	Gövde, T.Ü
	Tek Tek Dağları	Gıda	Gövde	Gövde, yaprak
<i>Onopordum acanthium</i>	Cizre	Gıda	Gövde	Gövde, yaprak

Bilimsel adı	Bitkinin Kullanıldığı Yöre	Bitkinin Benzer Kullanılışı	Bitkinin Kullanılan Kısmı	Bitkinin Artuklu Yöresinde Kullanılan Kısmı
<i>Onopordum carduchorum</i>	Birecik	Gıda	Gövde, çiçek	Gövde, yaprak
	Bozova	Tıbbi Gıda	Tohum Gövde, tohum	Yaprak, meyve Gövde, yaprak
	Midyat	Gıda	Gövde	Gövde, yaprak
	Savur	Tıbbi	Çiçek, tohum	Yaprak, meyve
<i>Silybum marianum</i> subsp. <i>marianum</i>	Tek Tek Dağları	Tıbbi Gıda	Toprak üstü kısımlar Gövde, tohum	Gövde, yaprak, tohum Gövde, yaprak
<i>Taraxacum aleppicum</i>	Birecik	Etnobotanik kullanılış yok.	-	-
	Savur	Tıbbi	Kök, T.Ü	Kök, gövde, yaprak
<i>Tragopogon porrifolius</i> subsp. <i>longirostris</i>	Birecik	Gıda	Kök	T.Ü
	Cizre	Gıda	Toprak üstü kısımlar	T.Ü
	Midyat	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Tek Tek Dağları	Gıda	Yaprak	T.Ü
	Urfa (merkez)	Tıbbi Gıda	Gövde, yaprak Gövde	Kök, çiçek T.Ü
<i>Tripleurospermum parviflorum</i>	Birecik	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Cizre	Tıbbi	Çiçek	Yaprak, çiçek, T.Ü
	Savur	Tıbbi	Çiçek, tümü	Yaprak, çiçek, T.Ü
<i>Alkanna trichophila</i> var. <i>mardinensis</i>	Birecik	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Midyat	Gıda	Çiçek	Çiçek
	Savur	Tıbbi	Kök	Yaprak
<i>Anchusa azurea</i> var. <i>azurea</i>	Arat Dağı	Gıda	Çiçek	Yaprak, çiçek
	Birecik	Tıbbi Gıda	Yaprak Yaprak	Kök, yaprak, çiçek, T.Ü Yaprak, çiçek
	Bozova	Gıda	Gövde, yaprak	Yaprak, çiçek
	Kurtalan	Tıbbi	Yaprak	Kök, yaprak, çiçek, T.Ü
	Midyat	Tıbbi	Yaprak	Kök, yaprak, çiçek, T.Ü
	Savur	Tıbbi	Yaprak	Kök, yaprak, çiçek, T.Ü
	Urfa (merkez)	Gıda	Çiçek	Yaprak, çiçek

Bilimsel adı	Bitkinin Kullanıldığı Yöre	Bitkinin Benzer Kullanılışı	Bitkinin Kullanılan Kısmı	Bitkinin Artuklu Yöresinde Kullanılan Kısmı
<i>Anchusa strigosa</i>	Arat Dağı	Gıda	Çiçek	Yaprak, çiçek
	Birecik	Etnobotanik kullanılış yok.	-	-
	Midyat	Tıbbi	T.Ü	Yaprak, çiçek
	Savur	Tıbbi	Kök, yaprak, T.Ü	Yaprak, çiçek
<i>Echium italicum</i>	Arat Dağı	Etnobotanik kullanılış yok.	-	-
	Midyat	Benzer kullanılış yok.	-	-
<i>Capsella bursa-pastoris</i>	Arat Dağı	Etnobotanik kullanılış yok.	-	-
	Birecik	Gıda	Tümü	T.Ü
	Bozova	Gıda	Tümü	T.Ü
	Cizre	Tıbbi	T.Ü	T.Ü
		Gıda	T.Ü	T.Ü
	Midyat	Gıda	Meyve	T.Ü
	Tek Tek Dağları	Benzer kullanılış yok.	-	-
Urfa (merkez)	Gıda	Tümü	T.Ü	
<i>Isatis lusitanica</i>	Arat Dağı	Etnobotanik kullanılış yok.	-	-
	Bozova	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Tek Tek Dağları	Gıda	Yaprak	Çiçek
<i>Lepidium draba</i>	Bozova	Gıda	Gövde, yaprak	Yaprak, T.Ü
	Midyat	Tıbbi	T.Ü	Yaprak, T.Ü, tümü
		Gıda	T.Ü	Yaprak, T.Ü
	Savur	Tıbbi	T.Ü, tümü	Yaprak, T.Ü, tümü
Urfa (merkez)	Tıbbi	Yaprak	Yaprak, T.Ü, tümü	
	Gıda	Yaprak	Yaprak, T.Ü	
<i>Lepidium sativum</i> subsp. <i>sativum</i>	Arat Dağı	Etnobotanik kullanılış yok.	-	-
	Bozova	Gıda	Yaprak	Yaprak
	Cizre	Gıda	Yaprak	Yaprak
	Tek Tek Dağları	Tıbbi	Tohum	Yaprak
Gıda		Yaprak, T.Ü	Yaprak	

Bilimsel adı	Bitkinin Kullanıldığı Yöre	Bitkinin Benzer Kullanılışı	Bitkinin Kullanılan Kısmı	Bitkinin Artuklu Yöresinde Kullanılan Kısmı
<i>Nasturtium officinale</i>	Birecik	Etnobotanik kullanılış yok.	-	-
	Cizre	Tıbbi Gıda	T.Ü T.Ü	Yaprak, T.Ü Yaprak
	Savur	Tıbbi	Yaprak	Yaprak, T.Ü
<i>Sinapis arvensis</i>	Arat Dağı	Gıda	Yaprak	Yaprak
	Birecik	Gıda	Gövde, yaprak	Yaprak
	Bozova	Gıda	T.Ü	Yaprak
	Cizre	Tıbbi Gıda	T.Ü T.Ü	Yaprak, T.Ü Yaprak
	Kurtalan	Tıbbi	Yaprak	Yaprak, T.Ü
	Tek Tek Dağları	Tıbbi Gıda	Yaprak Yaprak, T.Ü	Yaprak, T.Ü Yaprak
<i>Celtis tournefortii</i>	Birecik	Gıda	Meyve	Meyve
	Savur	Tıbbi	Meyve	Çiçek, meyve
<i>Capparis sicula</i> subsp. <i>sicula</i>	Arat Dağı	Tıbbi	Çiçek (tomurcuk)	Kök, yaprak, meyve, tohum, T.Ü
	Birecik	Tıbbi	Çiçek (tomurcuk)	Kök, yaprak, meyve, tohum, T.Ü
	Bozova	Tıbbi	Meyve	Kök, yaprak, meyve, tohum, T.Ü
	Cizre	Tıbbi	Tohum	Kök, yaprak, meyve, tohum, T.Ü
	Midyat	Tıbbi	T.Ü	Kök, yaprak, meyve, tohum, T.Ü
	Savur	Tıbbi	Çiçek, T.Ü	Kök, yaprak, meyve, tohum, T.Ü
	Tek Tek Dağları	Tıbbi	Çiçek, meyve	Kök, yaprak, meyve, tohum, T.Ü
Urfa (merkez)	Tıbbi	Meyve, tohum	Kök, yaprak, meyve, tohum, T.Ü	
<i>Dianthus strictus</i> var. <i>strictus</i>	Arat Dağı	Gıda	Çiçek	Çiçek
<i>Paronychia kurdica</i> subsp. <i>kurdica</i> var. <i>kurdica</i>	Arat Dağı	Etnobotanik kullanılış yok.	-	-
	Birecik	Etnobotanik kullanılış yok.	-	-
	Midyat	Tıbbi	T.Ü	T.Ü
	Savur	Tıbbi	T.Ü	T.Ü
<i>Silene conoidea</i>	Bozova	Gıda	Çiçek	Çiçek
	Urfa (merkez)	Gıda	Çiçek	Çiçek

Bilimsel adı	Bitkinin Kullanıldığı Yöre	Bitkinin Benzer Kullanılışı	Bitkinin Kullanılan Kısmı	Bitkinin Artuklu Yöresinde Kullanılan Kısmı
<i>Silene dichotoma</i> subsp. <i>dichotoma</i>	Midyat	Gıda	T.Ü	Çiçek
<i>Vaccaria hispanica</i>	Arat Dağı	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Birecik	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Bozova	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Cizre	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Midyat	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Urfa (merkez)	Benzer kullanılış yok.	-	-
<i>Convolvulus arvensis</i>	Arat Dağı	Yem	T.Ü	T.Ü
	Birecik	Etnobotanik kullanılış yok.	-	-
	Bozova	Yem	T.Ü	T.Ü
	Midyat	Yem	T.Ü	T.Ü
	Tek Tek Dağları	Yem	T.Ü	T.Ü
<i>Convolvulus stachydifolius</i>	Bozova	Yem	T.Ü	T.Ü
	Cizre	Gıda	Yaprak	Yaprak
<i>Bryonia multiflora</i>	Savur	Tıbbi	Kök	Kök, yaprak
<i>Ecballium elaterium</i>	Bozova	Tıbbi	Meyve	Meyve
	Midyat	Tıbbi	Meyve	Meyve
	Savur	Tıbbi	Meyve	Meyve
<i>Cyperus rotundus</i>	Birecik	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Cizre	Tıbbi	Yumur	Yumur
<i>Euphorbia cheiradenia</i>	Bozova	Gıda	Tümü	T.Ü
	Cizre	Tıbbi	T.Ü	Kök
	Urfa (merkez)	Gıda	T.Ü	T.Ü
<i>Euphorbia craspedia</i>	Urfa (merkez)	Gıda	Tümü	T.Ü
	Midyat	Gıda	T.Ü	T.Ü
<i>Euphorbia macroclada</i>	Savur	Tıbbi	T.Ü	Kök
	Arat Dağı	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Birecik	Etnobotanik kullanılış yok.	-	-
	Bozova	Tıbbi	Kök, T.Ü	Kök, yaprak
	Urfa (merkez)	Tıbbi	T.Ü	Kök, yaprak

Bilimsel adı	Bitkinin Kullanıldığı Yöre	Bitkinin Benzer Kullanılışı	Bitkinin Kullanılan Kısmı	Bitkinin Artuklu Yöresinde Kullanılan Kısmı
<i>Glycyrrhiza glabra</i> var. <i>glabra</i>	Arat Dağı	Tıbbi	Kök	Kök, gövde, T.Ü
	Birecik	Tıbbi	Kök	Kök, gövde, T.Ü
	Bozova	Tıbbi Gıda	Kök Kök	Kök, gövde, T.Ü Kök
	Cizre	Tıbbi	Kök	Kök, gövde, T.Ü
	Urfa (merkez)	Tıbbi Gıda	Kök Kök	Kök, gövde, T.Ü Kök
<i>Lathyrus cicera</i>	Arat Dağı	Gıda	Meyve	Meyve
	Birecik	Gıda	Meyve	Meyve
	Bozova	Gıda	Meyve	Meyve
	Cizre	Gıda	Meyve	Meyve
	Kurtalan	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Tek Tek Dağları	Gıda	Meyve	Meyve
<i>Lathyrus inconspicuus</i> var. <i>inconspicuus</i>	Cizre	Gıda	Tohum	Tohum
	Midyat	Gıda	Tohum	Tohum
<i>Lens culinaris</i> subsp. <i>culinaris</i>	Cizre	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Tek Tek Dağları	Tıbbi	Tohum	Meyve, tohum, T.Ü
<i>Medicago lupulina</i>	Arat Dağı	Yem	Tümü	T.Ü
<i>Medicago rigidula</i> var. <i>rigidula</i>	Arat Dağı	Yem	T.Ü	T.Ü
	Birecik	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Bozova	Yem	T.Ü	T.Ü
	Cizre	Yem	T.Ü	T.Ü
	Urfa (merkez)	Yem	T.Ü	T.Ü
<i>Prosopis farcta</i>	Birecik	Tıbbi Gıda	Meyve Meyve	Meyve, tohum, T.Ü Tohum
	Bozova	Tıbbi Gıda	Meyve Meyve	Meyve, tohum, T.Ü Tohum
	Cizre	Tıbbi Gıda	Meyve Meyve	Meyve, tohum, T.Ü Tohum
	Savur	Tıbbi	Meyve	Meyve, tohum, T.Ü
	Tek Tek Dağları	Tıbbi Gıda	Meyve Meyve	Meyve, tohum, T.Ü Tohum

Bilimsel adı	Bitkinin Kullanıldığı Yöre	Bitkinin Benzer Kullanılışı	Bitkinin Kullanılan Kısmı	Bitkinin Artuklu Yöresinde Kullanılan Kısmı
<i>Trifolium leucanthum</i>	Arat Dağı	Yem	Tümü	T.Ü
	Savur	Tıbbi	T.Ü	T.Ü
<i>Trigonella foenum-graecum</i>	Bozova	Yem	Tümü	T.Ü
<i>Vicia narbonensis</i> var. <i>narbonensis</i>	Arat Dağı	Gıda	Meyve	Çiçek, meyve
	Birecik	Gıda	Meyve	Çiçek, meyve
	Bozova	Gıda	Meyve	Çiçek, meyve
	Midyat	Gıda Yem	Tohum Meyve	Çiçek, meyve T.Ü
	Tek Tek Dağları	Gıda Yem	Tohum T.Ü	Çiçek, meyve T.Ü
	Urfa (merkez)	Gıda Yem	Tohum T.Ü	Çiçek, meyve T.Ü
<i>Quercus brantii</i>	Bozova	Gıda	Meyve	Meyve
	Cizre	Tıbbi	Tohum	Gövde, yaprak, çiçek, tohum.
	Midyat	Tıbbi	Meyve	Gövde, yaprak, çiçek, tohum.
	Savur	Tıbbi	Gövde, meyve	Gövde, yaprak, çiçek, tohum.
<i>Quercus infectoria</i> subsp. <i>veneris</i>	Cizre	Gıda	Yaprak	Meyve
<i>Hypericum retusum</i>	Arat Dağı	Tıbbi	Yaprak, tümü	Gövde, T.Ü
	Birecik	Tıbbi	Yaprak, T.Ü	Gövde, T.Ü
	Bozova	Tıbbi	Tümü	Gövde, T.Ü
	Kurtalan	Tıbbi	Yaprak, çiçek	Gövde, T.Ü
	Savur	Tıbbi	Tümü	Gövde, T.Ü
	Urfa (merkez)	Tıbbi	T.Ü	Gövde, T.Ü
<i>Hypericum triquetrifolium</i>	Arat Dağı	Tıbbi	Yaprak, tümü	Kök, yaprak, gövde, T.Ü
	Bozova	Tıbbi	Tümü	Kök, yaprak, gövde, T.Ü
	Cizre	Tıbbi	Çiçek	Kök, yaprak, gövde, T.Ü
	Savur	Tıbbi	T.Ü	Kök, yaprak, gövde, T.Ü
	Tek Tek Dağları	Tıbbi	T.Ü	Kök, yaprak, gövde, T.Ü
	Urfa (merkez)	Tıbbi	T.Ü	Kök, yaprak, gövde, T.Ü

Bilimsel adı	Bitkinin Kullanıldığı Yöre	Bitkinin Benzer Kullanılışı	Bitkinin Kullanılan Kısmı	Bitkinin Artuklu Yöresinde Kullanılan Kısmı
<i>Crocus cancellatus</i> subsp. <i>damascenus</i>	Arat Dağı	Gıda	Yumru	Yumru
	Bozova	Gıda	Yumru	Yumru
<i>Juglans regia</i>	Bozova	Tıbbi	Yaprak	Yaprak, meyve, tohum
	Cizre	Tıbbi	Meyve	Yaprak, meyve, tohum
	Savur	Tıbbi	Yaprak, meyve	Yaprak, meyve, tohum
	Tek Tek Dağları	Tıbbi	Meyve	Yaprak, meyve, tohum
<i>Ballota saxatilis</i> subsp. <i>saxatilis</i>	Midyat	Benzer kullanılış yok.	-	-
<i>Mentha longifolia</i> subsp. <i>typhoides</i>	Birecik	Tıbbi	Yaprak	Yaprak, T.Ü
	Bozova	Baharat	Tümü	T.Ü
	Cizre	Tıbbi Gıda	Kök, yaprak, T.Ü Yaprak	Yaprak, T.Ü T.Ü
	Savur	Tıbbi	T.Ü	Yaprak, T.Ü
	Urfa (merkez)	Tıbbi Gıda	Gövde, yaprak Yaprak	Yaprak, T.Ü T.Ü
<i>Mentha x piperita</i>	Savur	Tıbbi	T.Ü	Yaprak, T.Ü
<i>Salvia multicaulis</i>	Arat Dağı	Etnobotanik kullanılış yok.	-	-
	Birecik	Etnobotanik kullanılış yok.	-	-
	Bozova	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Cizre	Tıbbi	Yaprak	Yaprak, çiçek, T.Ü
	Kurtalan	Tıbbi	Tümü	Yaprak, çiçek, T.Ü
	Midyat	Tıbbi	T.Ü	Yaprak, çiçek, T.Ü
	Savur	Tıbbi	Kök, T.Ü, tümü	Yaprak, çiçek, T.Ü
	Urfa (merkez)	Tıbbi	Tümü	Yaprak, çiçek, T.Ü
<i>Salvia palaestina</i>	Tek Tek Dağları	Tıbbi	Tümü	Yaprak, çiçek, T.Ü
	Urfa (merkez)	Tıbbi	Yaprak	Yaprak, çiçek, T.Ü
<i>Stachys mardinensis</i>	Arat Dağı	Tıbbi	Tümü	Yaprak
<i>Teucrium polium</i> subsp. <i>polium</i>	Birecik	Tıbbi	T.Ü	Yaprak, çiçek, tohum, T.Ü
	Bozova	Tıbbi	T.Ü	Yaprak, çiçek, tohum, T.Ü
	Kurtalan	Tıbbi	Tümü	Yaprak, çiçek, tohum, T.Ü
	Midyat	Tıbbi	T.Ü	Yaprak, çiçek, tohum, T.Ü
	Savur	Tıbbi	T.Ü	Yaprak, çiçek, tohum, T.Ü
	Tek Tek Dağları	Tıbbi	T.Ü	Yaprak, çiçek, tohum, T.Ü
	Urfa (merkez)	Tıbbi	T.Ü, tümü	Yaprak, çiçek, tohum, T.Ü

Bilimsel adı	Bitkinin Kullanıldığı Yöre	Bitkinin Benzer Kullanılışı	Bitkinin Kullanılan Kısmı	Bitkinin Artuklu Yöresinde Kullanılan Kısmı
<i>Thymbra sintenisii</i> subsp. <i>sintenisii</i>	Midyat	Tıbbi Gıda	T.Ü T.Ü	Yaprak, T.Ü Yaprak
	Savur	Tıbbi	Yaprak, dal, tümü	Yaprak, T.Ü
<i>Thymbra spicata</i> subsp. <i>spicata</i>	Arat Dağı	Tıbbi	Yaprak	Yaprak, çiçek, T.Ü
	Birecik	Tıbbi Baharat	T.Ü T.Ü	Yaprak, çiçek, T.Ü Yaprak
	Bozova	Tıbbi Baharat	Tümü Tümü	Yaprak, çiçek, T.Ü Yaprak
	Midyat	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Tek Tek Dağları	Tıbbi Baharat	Yaprak Yaprak	Yaprak, çiçek, T.Ü Yaprak
	Urfa (merkez)	Tıbbi Baharat	Tümü T.Ü	Yaprak, çiçek, T.Ü Yaprak
<i>Linum mucronatum</i> subsp. <i>mucronatum</i>	Arat Dağı	Etnobotanik kullanılış yok.	-	-
	Bozova	Tıbbi	Tümü	Çiçek, tohum, T.Ü
	Savur	Tıbbi	T.Ü	Çiçek, tohum, T.Ü
	Urfa (merkez)	Tıbbi	Çiçek	Çiçek, tohum, T.Ü
<i>Alcea acaulis</i>	Urfa (merkez)	Benzer kullanılış yok.	-	-
<i>Alcea setosa</i>	Midyat	Tıbbi	Kök, çiçek, meyve.	Yaprak, çiçek, meyve
	Tek Tek Dağları	Tıbbi	Çiçek	Yaprak, çiçek, meyve
<i>Alcea striata</i> subsp. <i>striata</i>	Arat Dağı	Tıbbi	Çiçek	Yaprak, çiçek
	Birecik	Tıbbi	Çiçek	Yaprak, çiçek
	Bozova	Tıbbi	Gövde, çiçek	Yaprak, çiçek
	Kurtalan	Tıbbi	Çiçek	Yaprak, çiçek
	Midyat	Tıbbi	Kök, çiçek	Yaprak, çiçek
	Savur	Tıbbi	Kök, çiçek	Yaprak, çiçek
	Urfa (merkez)	Tıbbi	Çiçek	Yaprak, çiçek

Bilimsel adı	Bitkinin Kullanıldığı Yöre	Bitkinin Benzer Kullanılışı	Bitkinin Kullanılan Kısmı	Bitkinin Artuklu Yöresinde Kullanılan Kısmı
<i>Malva neglecta</i>	Arat Dağı	Gıda	Yaprak	Yaprak
	Birecik	Tıbbi Gıda	T.Ü T.Ü	Yaprak, gövde, tohum, T.Ü Yaprak
	Cizre	Tıbbi Gıda	Yaprak, T.Ü Meyve, T.Ü	Yaprak, gövde, tohum, T.Ü Yaprak
	Kurtalan	Gıda	Yaprak	Yaprak
	Midyat	Tıbbi Gıda	Yaprak, T.Ü T.Ü	Yaprak, gövde, tohum, T.Ü Yaprak
	Savur	Tıbbi	Kök, yaprak, T.Ü, tümü	Yaprak, gövde, tohum, T.Ü
	Tek Tek Dağları	Gıda	Yaprak	Yaprak
<i>Ficus carica</i> subsp. <i>carica</i>	Arat Dağı	Tıbbi	Gövde, meyve	Yaprak, meyve
	Birecik	Gıda	Meyve	Meyve
	Bozova	Mayalama	T.Ü	Yaprak
	Cizre	Gıda	Meyve	Meyve
	Tek Tek Dağları	Tıbbi	Yaprak, meyve	Yaprak, meyve
<i>Morus alba</i>	Birecik	Gıda	Meyve	Yaprak, meyve
	Bozova	Tıbbi Gıda	Meyve Yaprak, meyve	Meyve Yaprak, meyve
	Cizre	Tıbbi Gıda	Meyve Meyve	Meyve Yaprak, meyve
	Savur	Tıbbi	Yaprak, meyve	Meyve
	Tek Tek Dağları	Tıbbi Gıda	Yaprak, meyve Meyve	Meyve Yaprak, meyve
<i>Peganum harmala</i>	Arat Dağı	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Birecik	Tıbbi	Kök, meyve, tümü	Meyve, T.Ü, tümü
	Bozova	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Cizre	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Midyat	Nazar	Tohum	Meyve
	Tek Tek Dağları	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Urfa (merkez)	Benzer kullanılış yok.	-	-

Bilimsel adı	Bitkinin Kullanıldığı Yöre	Bitkinin Benzer Kullanılışı	Bitkinin Kullanılan Kısmı	Bitkinin Artuklu Yöresinde Kullanılan Kısmı
<i>Orchis simia</i>	Kurtalan	Tıbbi	Yumru	Yumru
<i>Papaver rhoeas</i>	Birecik	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Cizre	Gıda	Çiçek	Yaprak
	Midyat	Gıda	Yaprak, çiçek, T.Ü	Yaprak
	Savur	Tıbbi	Çiçek, T.Ü	Çiçek, tohum, T.Ü
	Tek Tek Dağları	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Urfa (merkez)	Tıbbi	Tümü	Çiçek, tohum, T.Ü
<i>Plantago lanceolata</i>	Birecik	Etnobotanik kullanılış yok.	-	-
	Kurtalan	Tıbbi	Yaprak	Yaprak
	Savur	Tıbbi	Yaprak	Yaprak
<i>Plantago major</i> subsp. <i>major</i>	Savur	Tıbbi	Yaprak	Yaprak
<i>Platanus orientalis</i>	Bozova	Tıbbi	Yaprak	Yaprak
	Cizre	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Savur	Tıbbi	Yaprak	Yaprak
	Tek Tek Dağları	Tıbbi	Yaprak	Yaprak
	Urfa (merkez)	Tıbbi	Yaprak	Yaprak
<i>Hordeum bulbosum</i>	Arat Dağı	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Birecik	Benzer kullanılış yok.	-	-
	Cizre	Benzer kullanılış yok.	-	-
<i>Portulaca oleracea</i>	Birecik	Gıda	T.Ü	T.Ü
	Bozova	Gıda	Tümü	T.Ü
	Cizre	Tıbbi Gıda	T.Ü, tümü Gövde, yaprak, T.Ü	Yaprak, T.Ü T.Ü
	Savur	Tıbbi	T.Ü, tümü	Yaprak, T.Ü
	Tek Tek dağları	Tıbbi Gıda	Yaprak Yaprak	Yaprak, T.Ü T.Ü
	Urfa (merkez)	Gıda	Yaprak	T.Ü

Bilimsel adı	Bitkinin Kullanıldığı Yöre	Bitkinin Benzer Kullanılışı	Bitkinin Kullanılan Kısmı	Bitkinin Artuklu Yöresinde Kullanılan Kısmı
<i>Paliurus spina-christi</i>	Kurtalan	Tıbbi	Meyve	Gövde, yaprak, meyve
	Midyat	Tıbbi	Meyve	Gövde, yaprak, meyve
	Savur	Tıbbi	Dal, meyve	Gövde, yaprak, meyve
<i>Amygdalus arabica</i>	Arat Dağı	Gıda	Meyve	Meyve
	Birecik	Gıda	Meyve, tohum	Meyve
<i>Amygdalus communis</i>	Bozova	Gıda	Meyve, tohum	Meyve
	Cizre	Gıda	Meyve, tohum	Meyve
	Kurtalan	Tıbbi	Tohum	Yaprak, meyve, tohum
	Savur	Tıbbi	Tohum	Yaprak, meyve, tohum
	Tek Tek Dağları	Gıda	Meyve, tohum	Meyve
<i>Amygdalus orientalis</i>	Bozova	Tıbbi	Tohum	Yaprak, meyve, tohum
<i>Cerasus mahaleb</i> var. <i>mahaleb</i>	Midyat	Tıbbi Gıda	Meyve Tohum	Dal, meyve, tohum Tohum
	Savur	Tıbbi	Meyve	Dal, meyve, tohum
<i>Crataegus azarolus</i> var. <i>azarolus</i>	Birecik	Gıda	Meyve	Meyve
	Cizre	Tıbbi Gıda	Meyve Meyve	Yaprak, çiçek, meyve Meyve
	Midyat	Gıda	Meyve	Meyve
	Savur	Tıbbi	Dal, yaprak, çiçek	Yaprak, çiçek, meyve
<i>Rosa canina</i>	Cizre	Tıbbi Gıda	Meyve Çiçek	Yaprak, çiçek, meyve Çiçek, meyve
	Kurtalan	Tıbbi	Meyve, tohum	Yaprak, çiçek, meyve
	Savur	Tıbbi	Yaprak, çiçek, meyve	Yaprak, çiçek, meyve
<i>Rubus sanctus</i>	Birecik	Tıbbi Gıda	Meyve Meyve	Kök, yaprak, meyve, tohum Çiçek, meyve
	Kurtalan	Tıbbi	Kök	Kök, yaprak, meyve, tohum
	Savur	Tıbbi	Kök	Kök, yaprak, meyve, tohum
<i>Galium aparine</i>	Birecik	Etnobotanik kullanılış yok.	-	-
	Midyat	Benzer kullanılış yok.	-	-
<i>Populus euphratica</i>	Cizre	Yapım malzemesi	Gövde	Dal
	Midyat	Yapım malzemesi	Gövde	Dal
	Savur	Tıbbi	Gövde, tomurcuk	Kök

Bilimsel adı	Bitkinin Kullanıldığı Yöre	Bitkinin Benzer Kullanılışı	Bitkinin Kullanılan Kısmı	Bitkinin Artuklu Yöresinde Kullanılan Kısmı
<i>Urtica dioica</i> subsp. <i>dioica</i>	Arat Dağı	Tıbbi Gıda	Yaprak, tohum T.Ü	Yaprak, çiçek, tohum, T.Ü Yaprak
	Birecik	Tıbbi Gıda	Yaprak, tohum Tohum	Yaprak, çiçek, tohum, T.Ü Yaprak
	Bozova	Tıbbi Gıda	Tümü Tümü	Yaprak, çiçek, tohum, T.Ü Yaprak
	Cizre	Tıbbi Gıda	T.Ü, tümü T.Ü	Yaprak, çiçek, tohum, T.Ü Yaprak
	Midyat	Tıbbi Gıda	Yaprak Yaprak	Yaprak, çiçek, tohum, T.Ü Yaprak
	Savur	Tıbbi	Tohum, T.Ü, tümü	Yaprak, çiçek, tohum, T.Ü
	Urfa (merkez)	Tıbbi	Gövde, yaprak, tümü	Yaprak, çiçek, tohum, T.Ü
<i>Urtica urens</i>	Tek Tek Dağları	Tıbbi Gıda	Yaprak, tohum T.Ü	Yaprak, çiçek, tohum, T.Ü Yaprak
<i>Vitis vinifera</i>	Arat Dağı	Gıda	Yaprak, meyve	Yaprak, meyve
	Birecik	Gıda	Meyve	Yaprak, meyve
	Bozova	Gıda	Yaprak, meyve	Yaprak, meyve
	Cizre	Gıda	Yaprak, meyve	Yaprak, meyve
	Midyat	Gıda	Meyve	Yaprak, meyve
	Savur	Tıbbi	Dal, meyve, tohum	Yaprak, meyve, tohum
	Tek Tek Dağları	Tıbbi Gıda	Meyve sapı Meyve	Yaprak, meyve, tohum Yaprak, meyve
	Urfa (merkez)	Tıbbi Gıda	Meyve, tohum Yaprak	Yaprak, meyve, tohum Yaprak, meyve
<i>Tribulus terrestris</i>	Birecik	Etnobotanik kullanılış yok.	-	-
	Bozova	Tıbbi	Tümü	Meyve, T.Ü
	Midyat	Tıbbi	T.Ü	Meyve, T.Ü
	Savur	Tıbbi	T.Ü, tümü	Meyve, T.Ü
	Tek Tek Dağları	Tıbbi	T.Ü	Meyve, T.Ü

T.Ü: Toprak üstü kısımlar.

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde Mardin ve çevre illerde yapılan çalışmalarla, bu çalışma karşılaştırıldığında bulgular bölümünde yer alan ve detaylı açıklaması verilen 133 taksondan 112'sinin ortak olduğu görülmüştür. Mardin ve çevre illerdeki (Siirt, Şanlıurfa, Şırnak) çalışmalara göre 23 taksonun (*Allium scorodoprasum* subsp. *rotundum* ve *Prangos peucedanifolia* taksonları ortak fakat etnobotanik kullanımı yoktur) etnobotanik kullanımı ilk kez kaydedilmiştir.



5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Araştırma alanında ilçenin merkezine bağlı 23 mahalle ile kırsal kesimde yer alan 68 mahalleye yapılan arazi ve anket çalışmaları sonucunda, 365 kaynak kişi ile görüşülmüştür. Bu kişilerin büyük bir kısmı 18-60 yaş arası genelde genç olmayan bireylerden oluşmaktadır. Bunun nedeni ise bu yaş aralığındaki kişilerin kullanımı olan bitkiler hakkında daha detaylı bilgiye sahip olmasındandır. Özellikle 18 yaşındaki kaynak kişiler ile yapılan anket çalışmasında bu kişilerden kırsal kesimde ikamet edenlerin bitkiler hakkında daha çok bilgiye sahip olduğu görülmüştür. Bu yaş aralığı ve okullarda yapılan anket çalışmalarının amacı yeni kuşaklarında kullanımı olan bitkileri, büyüklerinden ve birbirlerinin bilgilerinden faydalanarak bilgi sahibi olmaları ve gelecek nesillere de aktarmaları içindir. Eğer buna dikkat edilmezse, genç bireylerin, özellikle tedavi edici özelliği bulunan bitkileri tanımamaları, beraberinde bu bilgilerin son kuşaklarla birlikte yok olma tehlikesini ortaya çıkaracak ve çıkarmaya yaklaştığı arazi ve anket çalışmalarında da görülmüştür. Bazı bitkilerin yörede kullanılışlarının çeşitli nedenlere bağlı olarak eski önemini yitirdiği çalışmalarımız esnasında belirlenmiştir. Modern yaşamın bazı olanakları Artuklu'nun merkezindeki mahallelerde geleneksel yaşamın değişiminde az da olsa etkili olduğu görülmüş, bununla birlikte çalışmamızın bulgular bölümünde yer alan birçok geleneksel kullanışın zamanımızda da geçerli olduğu yaptığımız anket ve arazi çalışmaları sonucunda belirlenmiştir. Çalışma alanında kullanımını belirlediğimiz bitkilere ait etnobotanik bilgilerin kayıt altına alınması, bu bilgilerin kuşaktan kuşağa unutulmadan aktarılması için büyük önem arz etmektedir. Araştırma alanında gördüğümüz bir başka tespit ise kaynak kişilerden çok az kişinin bitkilerle tedavi yöntemini profesyonelce yaptığıdır.

Artuklu ilçesinde yapılan anket ve arazi çalışmaları sonucunda 51 familyaya ait 255 bitki türünün etnobotanik kullanımı tespit edilmiştir. Bu bitki türlerinden 177'sinin Mardin'de etnobotanik kullanımı olduğu ilk kez kaydedilmiştir. Bu bitkilerden en çok tedavi (161 takson) alanında sonra ise gıda (153 takson) alanında yararlanıldığı belirlenmiştir. Tedavide kullanılan taksonlardan bulgular kısmında detaylı kullanımı verilen 128 taksondan 117'sinin kaynaklar bölümünde verilen ve

etnobotanik ile ilgili çalışmalara bakıldığında Mardin’de ve Türkiye’de farklı hastalıkların tedavisinde kullanımı olduğu belirlenmiştir. Çalışma alanında belirlenen bitkilere verilen yöresel isimler, aynı zamanda yörede konuşulan diller olan Kürtçe, Arapça ve Süryanicedir. Bu yüzden belirlenen yöresel isimler benzer birçok çalışmaya oranla daha detaylı olmuştur. Çalışma alanında toplam 789 yöresel isim tespit edilmiştir. Bu isimlerden 506’sı Kürtçe, 197’si Arapça ve 86’sı ise Süryanice’dir. Kaynaklar bölümünde yer alan ve etnobotanik ile ilgili yapılmış olan çalışmalara bakıldığında (Akgül, 2008; Arasan, 2014 hariç) Süryanice yerel isimlere rastlanmamıştır. Mardin’de yapılan çalışmalar ile kıyaslandığında ise 63 taksonun bazı yöresel isimleri (Kürtçe, Arapça, Süryanice) ilk kez bu çalışma ile kaydedildiği görülmüştür. Belirlenen bitkilerin bilimsel isimleri, kullanım amaçları, kullanım şekilleri ve yöresel isimleri belirlenmiştir. Tanısı yapılan bitkilerin yöredeki etnobotanik kullanımlarıyla ilgili elde edilen bulguların bu konudaki çeşitli literatürlerde bulunan bilgiler ile karşılaştırılması yapılmıştır. Etnobotanikte kullanılan bitkilerin, TÜBA-TÜKSEK veri tabanı bitki kodlarına göre düzenlenmiş kullanımları verilmiştir. Böylece yöre halkının geçmişten günümüze belki de binlerce yıllık bilgi birikimlerinin gelecek kuşaklara aktarılması bu çalışma ile sağlanmaya çalışılmıştır.

Bazı bitkilerin yörede kullanılışlarının çeşitli nedenlere bağlı olarak eski önemini yitirdiği yada kontrolsüz bir şekilde pazarlarda satılmak veya evlerde yemek yapılmak amacıyla toplandığı çalışmalarımız esnasında tespit edilmiştir. Yöre halkı tarafından pazarda satmak için yada gıda olarak tüketmek için bolca toplandığını belirlediğimiz; belhok, deligözdikenî (strizerk, şevketil kelbe, kubêdehmerê) (*Centaurea hyalolepis*, *C. iberica*), ekşikulak (tırşok, hımmayda) (*Rumex tuberosus* subsp. *tuberosus*), suteresi (tuzmask, kızmase) (*Nasturtium officinale*) ve diğnik (kînêberê, kinnibrê, kinevrê) (*Lepidium draba*) bitkileridir. Bu taksonlar toplanırken gereğinden fazla ve ticari maksatla bitkilerin birey sayısının yok olma derecesine getirilmemesi gerekmektedir. Bunların yanı sıra, yöredeki endemik taksonlardan etnobotanik kullanımı olan kenger (kereng, herşef, erkuvê) (*Gundelia mesopotamica*), dağsorsalı (kardi, zıbeuabd) (*Arum rupicola* var. *rupicola*) ve mardinçiğdemi (pivok, hülhüley) (*Crocus leichtlinii*) taksonlarının yörede yok olma tehlikesi bulunmaktadır. Bu taksonların korunma tedbirlerinin biran önce alınması ve nesillerinin devam ettirilmesi sağlanmalıdır.

Çok kısa zaman aralıklarında yenilir bitkilerin keşfedildiği ülkemizde floranın korunması, kültürel çeşitliliğin ortaya konması, bitki kullanım bilgilerinin kayıt altına alınması ve ekonomik değeri olan bitkilerin ülkemize katkılarının ortaya çıkarılması açısından etnobotanik araştırmaların önemi çok fazladır ve bu çalışmaların artarak devam etmesi gerektiği de elzemdir. Bu çalışma da bu zenginliği ortaya çıkaran çalışmalardan biridir.

Artuklu ilçesinde yapılan bu çalışma ile özellikle 2008'den bu yana Mardin'de yaşayan halkın çevresinde bulunan bitkilerden yararlanma amaçlarını belirlemeyi hedefleyen etnobotanik araştırmalara, daha önce çalışılmayan bir alandan veri sağlanarak önemli bir katkı yapılmıştır. Yapılan bu araştırma, bu konuda ileride çalışma yapacak araştırmacılara ve meraklı kişilere bir kaynak olacaktır.

5.2. Öneriler

Artuklu yöresinde yapılan anket, arazi çalışmaları ve yöre halkı ile yüz yüze yapılan görüşmeler sonucunda edinilen bilgilere göre, önerilerimizi şöyle sıralayabiliriz;

- 1.** Uzun vadeli ve çok yönlü bir alan çalışılmasıyla elde edilen bilgiler, disiplinler arası bir bakışla ve farklı uzmanların katkısıyla değerlendirilmeli, böylece bitki listelerinden oluşan alışagelen etnobotanik raporlardan çok daha fazla katkı sağlayacak ve halkın bilgi birikiminin ülkemiz yararına kullanımını mümkün olacaktır.
- 2.** Bitkiler ile yapılan yöresel yemeklerin kayıt altına alınması ve tanıtılması amacıyla teşvik edilmesi sağlanmalı, pazar ve marketlerde tanıtımları yapılmalıdır.
- 3.** Sosyal medya ve televizyonlarda bilinçsizce ortaya çıkan haberlerin denetim altına alınması için etnobotanik ile ilgili bir kurul oluşturulmalıdır. Bu sayede günümüzde görsel ve yazılı basında bilimsel temele dayanmayan bitki kullanım bilgilerinin denetlenmesinin sağlanması, bilgi kirliliğinin önüne geçilmesi için önemli bir adım olacaktır.
- 4.** Bundan sonraki çalışmalarda etnobotanik kullanımları saptanan bitkilerin taksonomik, biyokimyasal ve biyolojik aktivite çalışmalarının yapılması sağlanmalıdır. Böylece bitkinin hastalıkların tedavisinde kullanılması için bir adım daha atılmış ve bitkinin gıda olarak kullanılması daha anlamlı olmuş olacaktır.
- 5.** Binlerce yıllık kullanımı olan ve bize miras kalan etnobotanik değerlerimizin; bu işe gönül vermiş bilimadamları tarafından; kurallarına uygun ve bilgiyi adeta kılı kırk yarararak, sistemli bir şekilde araştırıp kaydedilmesi sağlanmalıdır.

6. Etnobotanik ile ilgili açılacak sektörlerde yöre halkının istihdam edilmesi, geleneksel yemek ve milli ürünlerimize öncelik verilmesi, bunlara pazarlarda ve marketlerde yer tahsis edilmesi, el sanatlarımızın folklorik yada turistik amaçlı bile olsa devamının teşvik edilmesi ile, sadece kayıt altına almakla sınırlı kalmadan, sürdürülebilirliğini sağlamak mümkün olmuş olacaktır.

7. Etnobotanik olarak kullanılan ve nesli tükenme tehditiyle kırmızı listeye düşmüş bitkilerin korunmaları için alınan tedbirler genişletilmeli, cezalar artırılmalı ve halk bilinçlendirilmelidir.

8. Özellikle tarım yapılan alanlarda kullanılan tarım ilaçları, doğal bitkileri neredeyse yok etme aşamasına getirmektedir. Bununla ilgili doğal bitkilere en az zarar verecek veya ilaçsız tarıma yönelik faaliyetlerin yapılması sağlanmalıdır.

Bu seçicilik ve titizlikle yapılacak olan çalışmalar binlerce yıllık kültür mirasımızın korunmasına yardımcı olmuş olacaktır.

KAYNAKLAR

- [1]. Güner, A., Aslan, S., Ekim, T., Vural, M., Babaç, M.T. (Editörler). Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler) (<https://www.bizimbitkiler.org.tr/>), Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırmaları derneği Yayını, İstanbul, 2012.
- [2]. Tutin, G.T., Burges, N.A., Chater, A.O., Edmondson, J.R., Heywood, V.H., Moore, D.M., Valentine, D.H., Walters, S.M., Webb, D.A. Flora Europaea, Cambridge Univ. Press. 1964-1980, Vol. I-V.
- [3]. Erik, S., Tarıkahya, B. Türkiye Florası üzerine. Kebikeç insan kaynakları araştırmaları dergisi. 2004, 17, 139-163.
- [4]. Koyuncu, O. Geyve (Sakarya) ve çevresinin floristik ve etnobotanik açıdan incelenmesi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Eskişehir, 2005, 253 s. (Doktora Tezi).
- [5]. Polat, R. Havran ve Burhaniye (Balıkesir) Çevresinde Tarımsal Biyoçeşitlilik ve Etnobotanik Araştırmaları. Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Balıkesir, 2010, 359 s. (Doktora Tezi).
- [6]. Ertuğ, F. Wild Edible Plants of Bodrum Area (Muğla, Turkey), Turk Journal Botany. 2004, 28, 161-174.
- [7]. Yeşil, Y. Kürecik (Akçadağ/Malatya) Bucağında Etnobotanik Bir Araştırma. İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul, 2007, 275 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [8]. Baytop, T. Türkiye’de Bitkiler ile Tedavi; Geçmişte ve Bugün. Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul, 1999, 480 s.
- [9]. Yıldırım, Ş. Etnobotanik ve Türk Etnobotanisi. Kebikeç-İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi. 2004, 17, 175-193.
- [10]. Sadıkoğlu, N. Cumhuriyet Dönemi Türk Etnobotanik Araştırmalar Arşivi. İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul, 1998, 80 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [11]. Kızıllar, Ç. İzmit Körfezi’nin Güney Kesiminde Etnobotanik Bir Araştırma. İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul, 2008, 291 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [12]. Kökdil, G. Tıbbi Çaylar. Galenova. 2002, 2, 19-21.
- [13]. Baytop, T. Türkçe Bitki Adları Sözlüğü. Türk Dil Kurumu Yayınları No. 578, Ankara, 2007, 3.baskı, 512 s. (ilk baskı 1994, 2.baskı 1997).
- [14]. Ertuğ, F. Bodrum Yöresinde Halk Tıbbında Yararlanılan Bitkiler. 14. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı. Ed.: K.H.C.Başer ve N.Kırimer, 29-31 Mayıs, 2002, Eskişehir (Bildiriler Kitabı, 76-93).
- [15]. Sadıkoğlu, N., Alpınar, K. An Evaluation Of Turkish Ethnobotanical Studies (1928-1997). İstanbul Eczacılık Fakültesi Mecmuası. 2004, 37.
- [16]. Elçi, B., Erik, S. Gündül (Ankara) ve Çevresinin Etnobotanik Özellikler. Hacettepe Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi Dergisi. 2006, 26(2), 57-64.
- [17]. Sarı, O.A., Oğuz, B., Bilgiç, A., Tort, N., Güvensen, A., Şenol, G.S. BATI Anadolu’da Halk İlacı Olarak Kullanılan Lamiaceae Türleri. Anadolu, Journal of AARI. 2006, 16 (2), 50-67.
- [18]. Çakılcıoğlu, U., Türkoğlu, H., Kürşat, M. Harput (Elazığ) Ve Çevresinin Etnobotanik Özellikleri. Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları. 2007, 22-28.
- [19]. Gençay, A. Cizre (Şırnak)’nin Etnobotanik Özellikleri. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Van, 2007, 267 s. (Yüksek Lisans Tezi).

- [20]. Akgül, A. Midyat (Mardin) Civarında Etnobotanik. Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, İzmir, 2008, 187 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [21]. Bulut, G.E. Bayramiç (Çanakkale) Yöresinde Etnobotanik Araştırmalar. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul, 2008, 463 s. (Doktora Tezi).
- [22]. Yapıcı, İ.Ü., Hoşgören, H., Saya, Ö. Kurtalan (Siirt) İlçesinin Etnobotanik Özellikleri. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi. 2009, 12, 191-196.
- [23]. Deniz, L., Serteser, A., Kargıoğlu, M. Uşak Üniversitesi ve Yakın Çevresindeki Bazı Bitkilerin Mahalli Adları ve Etnobotanik Özellikleri. Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi. 2010, 01, 57-72.
- [24]. Özudoğru, B., Akaydın, G., Erik, S., Yeşilada, E. Inferences from an ethnobotanical field expedition in the selected locations of Sivas and Yozgat provinces (Turkey). Journal of Ethnopharmacology. 2011, 137, 85-98.
- [25]. Aktan, T., Altan, Y. Yenişehir (Bursa) Mezarlıklarının Doğal Süs Bitkileri. Celal Bayar Üniversitesi, Fen Bilimleri Dergisi. 2011, 7(2), 31-39.
- [26]. Polat, R., Çakılcıoğlu, U., Ertuğ, F., Satıl, F. An evaluation of ethnobotanical studies in Eastern Anatolia. Biological Diversity and Conservation. 2012, 5(2), 23-40.
- [27]. Şekeroğlu, N., Koca, U., Meraler, A.S. Geleneksel Bir Halk İlacı: İkşut. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi. 2012, 22(1), 56-61.
- [28]. Akyol, Y., Altan, Y. Ethnobotanical studies in the Maldan Village (Province Manisa, Turkey). Marmara Pharmaceutical Journal. 2013, 17, 21-25.
- [29]. Sargın, S.A. Alaşehir ve Çevresinde (Manisa) Tarımsal Biyoçeşitlilik Ve Etnobotanik Araştırmaları. Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Balıkesir, 2013, 483 s. (Doktora Tezi).
- [30]. Akan, H. An Ethnobotanical Investigation on The Baskets of Mardin, South East Anatolia. Adıyaman Üniversitesi Tarımsal Uygulama ve Arazi Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Dergisi. 2013, 1(1), 21-30.
- [31]. Akan, H., Korkut, M.M., Balos, M.M. Arat dağı ve çevresinde (Birecik, Şanlıurfa) etnobotanik bir araştırma. Fırat Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi. 2008, 20 (1), 67-81.
- [32]. Arasan, Ş. Savur (Mardin) Yöresinde Halk Hekimliğinde Kullanılan Bitkiler Ve Kullanım Alanları. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bitki Koruma Anabilim Dalı, Van, 2014, 303 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [33]. Arı, S. Afyonkarahisar ve Civarında Halk Tarafından Kullanılan Bazı Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Moleküler Biyoloji ve Genetik Anabilim Dalı, Afyonkarahisar, 2014, 232 s. (Doktora Tezi).
- [34]. Doğan, A. Pertek (Tunceli) Yöresinde Etnobotanik Araştırmalar. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul, 2014, 459 s. (Doktora Tezi).
- [35]. Tütenocaklı, T. Yenice (Çanakkale) Ve Çevresinde Tarımsal Bitki Biyoçeşitliliği Ve Etnobotanik Araştırmalar. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Çanakkale, 2014, 290 s. (Doktora Tezi).
- [36]. Akan, H., Bakır-Sade, Y. Kâhta (Adıyaman) Merkezi ve Narince Köyü'nün Etnobotanik Açından Araştırılması. Bitlis Eren Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi. 2015, 4(2), 219-248.

- [37]. Dağlı, M. Şanlıurfa Merkez ve Bağlı Köylerde Etnobotanik Bir Araştırma. Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Şanlıurfa, 2015, 90 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [38]. Furkan, K. M. Adıyaman İlinde Yetişen Bazı Bitkilerin Etnobotanik  zellikleri. Adıyaman Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Adıyaman, 2016, 263 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [39]. Erbay, Ő.M., Anıl, S., Melikoğlu, G. Plants used in traditional treatment against anemia in Turkey. *Marmara Pharmaceutical Journal*. 2016, 20, 164-171.
- [40]. Altundağ akır, E. Traditional knowledge of wild edible plants of Iğdır Province (East Anatolia, Turkey). *Acta Societatis Botanicorum Poloniae*. 2017, 86(4), 35-68.
- [41]. Oğuz, F., Tepe, I. Yüksekova (Hakkâri) Yöresinde Halk Tababetinde Kullanılan Bitkiler ve Kullanım Alanları. *Turkish Journal of Weed Science*. 2017, 20(2), 28-37.
- [42]. Erbay, Ő.M., Sarı, A. Plants used in traditional treatment against hemorrhoids in Turkey. *Marmara Pharmaceutical Journal*. 2018, 22 (2), 110-132.
- [43]. Sevgi, E., Kızıllarlan-Hançer, ., Akkaya, M., Altundağ-akır, E. Biga'da (Çanakkale) Geleneksel Kullanımı Olan Bitkilerin Yöresel Adları ve Adlandırma Yaklaşımları. *Avrasya Terim Dergisi*. 2018, 6 (1), 35-47.
- [44]. Akan, H., Pekmez, H.,  z, A. Ortaca (Muğla) Yöresinde Halk Arasında Kullanılan Bazı Bitkiler. *Türk Tarım-Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*. 2018, 6(9), 1168-1174.
- [45]. Akgül, A., Akgül, A. Şenol, G.S., Yıldırım, H., Seçmen,  ., Doğan, Y. An ethnobotanical study in Midyat (Turkey), a city on the silk road where cultures meet. *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine*. 2018, 14, 12.
- [46]. Nadiroğlu, M., Behçet, L., Çakılcıoğlu, U. An ethnobotanical survey of medicinal plants in Karlıova (Bingöl-Turkey). *Indian Journal of Traditional Knowledge*. 2019, 18(1), 76-87.
- [47]. AŐkın, S. Fırat'tan Volga'ya Medeniyetler Köprüsü. Ed: Prof. Dr. Ramilya Yarullina Yıldırım, Adıyaman, 2015, 249-256 s.
- [48]. Karadoğan, S., Arslan, H. Makalelerle Mardin II Ekonomi-Nüfus-Kentsel Yapı. Ed: İbrahim ÖzcoŐar, İstanbul, 2007, 206-232 s.
- [49]. Kopar, M. Fırat'tan Volga'ya Medeniyetler Köprüsü. Ed.: Prof. Dr. Ramilya Yarullina Yıldırım, Adıyaman, 2015, 218-226 s.
- [50]. Toprak, L. Mardin ve Yemek Kültürü. Ed.: Nihat Erdoğan, Mardin, 2015, 205 s.
- [51]. Demir, M.M. Mardin Şehri. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, İstanbul, 2010, 114 s (Yüksek Lisans Tezi).
- [52]. <http://www.artuklu.bel.tr/web/Detay.php?SayfayaGit=310&Aitlik=308,12.02.2018>.
- [53]. Güleç, H. Makalelerle Mardin IV  nemli Simalar Dini Topluluklar. Ed: İbrahim ÖzcoŐar, İstanbul, 2007, 1-9 s.
- [54]. Sabbağ, . Fırat'tan Volga'ya Medeniyetler Köprüsü. Ed.: Prof. Dr. Ramilya Yarullina Yıldırım, Adıyaman, 2015, 289-303 s.
- [55]. Devlet Meteoroloji İŞleri. Mardin İli İklim Verileri. <http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=MARDIN.12.05.2014>.
- [56]. Dicle bölgesi tarım sektör raporu. Dicle kalkınma ajansı, http://www.dika.org.tr/photos/files/tarim_sektor.pdf. 2010.

- [57]. Günal, V. Mardin İlinde Kültürel Çekicilikler ve Turizm Amaçlı Kullanım Olanakları. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Ankara, 2006, 316 s. (Doktora Tezi).
- [58]. Güneydoğu Anadolu Rehberi, Bir bakışta Mardin. <http://www.guneydogumirasi.org/pdfs/mardin.pdf>. 2007.
- [59]. Çelik, M.A., Gülersoy, A.E. Bitki Örtüsü Değişimlerinin 16 Günlük Periyotlar Halinde İzlenmesi: Mardin İli Örneği (2000-2010). International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. 2014, 9(2), 471-494.
- [60]. Davis, P. H. Flora of Turkey and the East Aegean Islands. Edinburgh University Press, Edinburgh, England, 1985, Vol.1-9.
- [61]. Ertuğ, F., Tümen, G. ve Çelik, A. Buldan (Denizli) Etnobotanik Alan Araştırma Raporu 2002 yılı çalışması. Türkiye Bilimler Akademisi, TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Pilot Bölge Çalışmaları. 2003, 76-87.
- [62]. Davis, P.H., Mill, R.R., Tan, K. Flora of Turkey and the East Aegean Islands. Edinburgh University Press, Edinburgh, England, 1998, Vol. 10.
- [63]. Güner, A., Özhatay, N., Ekim, T. and Başer, K. H. C. Flora of Turkey and the East Aegean Islands (Suppl. 2). Edinburgh University Press, Edinburgh, England, 2000, 11, 656 s.
- [64]. Aktan, T. Yenişehir (Bursa) Köylerinin Etnobotanik Özellikleri. Celal Bayar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Manisa, 2011, 318 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [65]. Behçet, L., Arık, M. An Ethnobotanical Investigation in East Anatolia (Turkey). Türkiye Doğa ve Fen Dergisi. 2013, 2(1), 1-14.
- [66]. Fırat, M. Ferhanga Naven Riweken Bı Kurdi (Kürtçe Bitki Adları Sözlüğü) Latince-Kürtçe-Türkçe. Sitav Yayınları, Kalkan ofset, Ankara, 2013, 652 s.
- [67]. Kasımoğlu, A. Ferhanga Navên Nebatan A Kurdi (Kürtçe Bitki Adları Sözlüğü) Kürtçe-Latince-Türkçe. Ed.: Prof. Dr. Kadri YILDIRIM, Mardin Artuklu Üniversitesi, Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü Yayınları, İmaj Matbaacılık Sanayi ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 2013, 1168 s.
- [68]. Korkmaz, E. Bahçesaray (Müküs) ve Çevresinin Etnobotanik Özellikleri ve Dijital Ortama Aktarımı. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Fen ve Matematik Alanları Eğitimi Anabilim Dalı, Biyoloji Eğitimi Bilim Dalı, Van, 2018, 223 s. (Yüksek Lisans).
- [69]. Karaca, O.B., Yıldırım, O., Çakıcı, C. Gastronomi Turizminde Otlar, Ot Yemekleri ve Sağlıkla İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme. Journal of Tourism and Gastronomy Studies. 2015, 3(3), 27-42.
- [70]. Keskin, M., Alpınar, K. Kışlak (Yayladağı-Hatay) hakkında etnobotanik bir araştırma. Ot Sistematik Botanik Dergisi. 2002, 9(2), 91-100.
- [71]. Ertuğ, F. Bodrum Mutfağında “ Ot Kültürü”: I, Yenen Doğal Otlar, Türk Mutfak Kültürü Üzerine Araştırmalar. 2003, 10, 49-70.
- [72]. Tuzlacı E. Şifa Niyetine-Türkiye’nin Bitkisel Halk İlaçları. Alfa Yayınları, Melisa Matbaacılık, İstanbul, 2006, 449 s.
- [73]. Koşar, M., Başer, K.H.C., Koyuncu, M. *Allium* seksiyonuna dâhil 23 *Allium* türünde Alliin ve Allisin miktar tayini. Ed.: Maksut Coşkun. XI. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı. 22-24 Mayıs, 1996, Ankara (Bildiri Kitabı, 88-97).
- [74]. Fırat, M. The Ethnobotanical Usage of Some East Anatolian (Turkey) *Allium* L. Species. Manas Journal of Agriculture and Life Science. 2015, 5(1), 80–86.
- [75]. Ertuğ, F. Etnobotanik. Resimli Türkiye Florası Cilt I, Ed.: Adil GÜNER, Cilt Ed.: Tuna EKİM, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Golden Medya Matbaacılık ve Ticaret A.Ş., İstanbul, 2014, 320-344 s.

- [76]. Kadioğlu, Z., ukadar, K., Kandemir, A., Aslay, M., Kalkan, N.N., Vurgun, H., Ertürk, N. Erzincan İlinde Baharat Olarak Tüketilen Yabani Bitki Türlerinin Tespiti ve Kullanım Şekilleri. II. Tıbbi Ve Aromatik Bitkiler Sempozyumu, 23-25 Eylül, 2014, Yalova (Bildiriler Kitabı, 616-622).
- [77]. Kadioğlu, S., Kadioğlu, B. Halk İlacı Olarak Kullanılan Tıbbi ve Aromatik Bitkiler (Erzurum). II. Tıbbi Ve Aromatik Bitkiler Sempozyumu, 23–25 Eylül, 2014, Yalova (Bildiriler Kitabı, 572-577).
- [78]. Han, U.Y. Bazı Endemik Bitkilerin Besin Değerlerinin Araştırılması. Adıyaman Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kimya Anabilim Dalı, Adıyaman, 2016, 46 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [79]. Korkut, M.M. Arat Dağı (Şanlıurfa) Florası ve Etnobotanik Özellikleri. Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Şanlıurfa, 2006, 112 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [80]. Kızıl, S., Toner, Ö. Diyarbakır ve Çevresinden Doğadan Toplanarak Tüketilen Bitkiler. Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Sempozyumu, Ed.: Dr. Filiz PEZİKOĞLU, Ahmet Bircan TINMAZ, 23-25 Eylül, 2014, Yalova (Bildiriler Kitabı, 158-168).
- [81]. Kaval, İ. Geçitli (Hakkâri) ve Çevresinin Etnobotanik Özellikleri. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Van, 2011, 298 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [82]. Bozorgi, M., Memariani, Z., Mobli, M., Surmaghi, S.H.M., Shams-Ardekani, R.M., Rahimi, R. Five *Pistacia* species (*P. vera*, *P. atlantica*, *P. terebinthus*, *P. khinjuk*, and *P. lentiscus*): A Review of Their Traditional Uses, Phytochemistry, and Pharmacology. Hindawi Publishing Corporation The Scientific World Journal. 2011, 33.
- [83]. Balos, M.M. Zeytinbahe İle Akarçay Arasında Kalan (Birecik) Bölgenin Florası Ve Etnobotanik Özellikleri. Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Şanlıurfa, 2007, 204 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [84]. Polat, R., Çakılcıoğlu, U., Satıl, F. Traditional uses of medicinal plants of Solhan (Bingöl-Turkey). Journal of Ethnopharmacology. 2013, 48, 951-963.
- [85]. Oymak, E. Bozova (Şanlıurfa) Halkının Kullandığı Doğal Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri. Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Şanlıurfa, 2018, 129 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [86]. Ünver, A. Sumak (*Rhus coriaria* L.) Meyvelerinden Oleorezin Üretimi Üzerine Araştırma. Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gıda Mühendisliği Anabilim Dalı, Konya, 2006, 119 s. (Doktora Tezi).
- [87]. Arituluk, Z.C. Tefenni (Burdur) İlçesinin Florası Ve Halk İlaçları. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Programı, Ankara, 2010, 387 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [88]. Metin, A. Mut ve Çevresinde Yetişen Bitkilerin (Mersin) Etnobotanik Özellikleri. Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Konya, 2009, 234 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [89]. Ulutaş Deniz, E., Yeğenoğlu, S., Sözen Şahne, B., Gençler Özkan, A.M. Kişniş (*Coriandrum sativum* L.) üzerine bir derleme. Marmara Pharmaceutical Journal, 2018, 22(1): 15-28.
- [90]. Altundağ, E. İğdir İlinin (Doğu Anadolu Bölgesi) Doğal Bitkilerinin Halk Tarafından Kullanımı. İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2009, 448 s. (Doktora Tezi).
- [91]. Şenkardeş, İ. Nevşehir'in Güney İlçelerinde (Acıgöl, Derinkuyu, Gülşehir, Nevşehir-Merkez, Ürgüp) Etnobotanik Araştırmalar. Marmara Üniversitesi, Sağlık

- Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul, 2014, 459 s. (Doktora Tezi).
- [92]. Akşit, H., Boğa Dikeni (*Eryngium campestre*) Bitki Ekstrelerinin Biyolojik Aktivitesinin Araştırılması Ve Bitkinin Kimyasal Bileşenlerinin Karakterizasyonu. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kimya Anabilim Dalı, Tokat, 2008, 59 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [93]. Kılıç, Ö., Özdemir, F.A. Elazığ'da Bulunan iki *Prangos* Lindl. (Apiaceae) Türünün Uçucu Yağ Kompozisyonu. III. Ulusal Botanik Kongresi. 23-26 Aralık, 2016, Konya (Sözlü Bildiri Kitabı, 52).
- [94]. Akan, H., Aydoğdu, M., Korkut, M.M., Balos, M.M. An ethnobotanical research of the Kalecik mountain area (Şanlıurfa, South-East Anatolia). Biological Diversity and Conservation. 2013, 6(2), 84-90.
- [95]. Radulović, N. S., Mladenović M.Z., Stojanović-Radić, Z.Z. Synthesis of small libraries of natural products: New esters of long-chain alcohols from the essential oil of *Scandix pecten-veneris* L. (Apiaceae). Flavour and Fragrance Journal. 2010, 29(4), 255-266.
- [96]. Üçer, M. Sivas Yöresinde Yerel Bitkilerden Yapılan İlaçlar. Bitkilerle Tedavi Sempozyumu, 5-6 Haziran, 2010, Zeytinburnu (Bildiriler Kitabı, 29-42).
- [97]. Altundağ, E., Öztürk, M. Ethnomedicinal studies on the plant resources of east Anatolia, Turkey. Procedia Social and Behavioral Sciences. 2011, 19, 756-777.
- [98]. Dring, J.V., Kite, G.C., Nash, R.J., Reynolds, T. Chemicals in Aroids: a survey, including new results for polyhydroxy alkaloids and alkylresorcinols. Botanical Journal of the Linnean Society. 2008,1-12.
- [99]. Hosseini, E., Rousta, E., Loghmany, F.T., Mahmoudpour, M.B. In vitro antioxidant activity of hydromethanolic extract of Karde (*Biarum carduchrum*) and Tts effects on the serum lipids of rats. Iranian Journal of Nutrition Sciences & Food Technology. 2014, 9(3), 1-8.
- [100]. Tıraş, Z. Türkiye *Eminium* (Blume) Schott (Araceae) Cinsinin Morfolojik, Anatomik, Palinolojik, Nümerik, Sitotaksonomik ve Moleküler Revizyonu. Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Fen ve Matematik Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Konya, 2011, 140 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [101]. Shoushan, A.M., Etman, M.A., Fahmy, G.E., Bosela, N.A. Phytochemical studies on *Eminium spiculatum* Blume growing in Burg El Arab region. Research Bulletin. 1980, 28, 1398.
- [102]. Kaval, İ., Behçet, L., Çakılcıoğlu, U. Ethnobotanical study on medicinal plants in Geçitli and its surrounding (Hakkari-Turkey). Journal of Ethnopharmacology. 2014, 155, 171-184.
- [103]. Özçelik, H., Sağmanlıgil, H. Van Gölü Havzasının Zehirli Bitkileri. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi. 1993, 4(1-2), 171-189.
- [104]. Cansaran, A., Kaya, Ö.F. Contributions of the ethnobotanical investigation carried out in Amasya district of Turkey (Amasya-Center, Bağlarüstü, Boğaköy and Vermiş villages; Yassıçal and Ziyaret towns). Biological Diversity and Conservation. 2010, 3(2), 97-116.
- [105]. Akbulut, S., Özkan, Z.C. Traditional Usage of Some Wild Plants in Trabzon Region (Turkey). Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi. 2014,14(1), 135-145.
- [106]. Başaran, M.A., Ayhan, Y., Ağyürek, C., Önal, M., Öksüz, S. Natural and Aromatic Plants That Make Natural Distribution in Some Forest Recreation Sites in Erzurum Province. International Congress on Medicinal and Aromatic Plants. May 10-12 2017, Konya (Bildiri Kitabı, 167-176).

- [107]. Renda, G., Tosun, G., Yaylı, N. SPME GC/MS Analysis of Three *Ornithogalum* L. species from Turkey. *Records of Natural Products*. 2016, 10(4), 497-502.
- [108]. Çakılcıoğlu, U., Türkoğlu, H. An Ethnobotanical Survey of Medicinal Plants in Sivrice (Elazığ-Turkey). *Journal of Ethnopharmacology*. 2010, 132, 165-175.
- [109]. Çakılcıoğlu, U., Khatun, S., Türkoğlu, İ., Hayta, Ş. Ethnopharmacological Survey of Medicinal Plants in Maden (Elazığ-Turkey). *Journal of Ethnopharmacology*. 2011, 137, 469-486.
- [110]. Toncer, O., Basbag, S., Karaman, S., Dıraz, E., Basbag, M. Chemical Composition of the Essential Oils of some *Achillea* Species Growing Wild in Turkey. *International Journal Of Agriculture & Biology*. 2010, 12(4), 527-530.
- [111]. Barış, D., Kızıl, M., Aytekin, Ç., Kızıl, G., Yavuz, M., Çeken, B., Ertekin, A.S. In Vitro Antimicrobial and Antioxidant Activity of Ethanol Extract of Three *Hypericum* and Three *Achillea* Species From Turkey. *International Journal of Food Properties*. 2011, 14, 339-355.
- [112]. Tuttu, G. Çankırı-Korubaşı Tepe ve Civarının Tıbbi ve Aromatik Bitkileri. II. Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Sempozyumu, 23-25 Eylül, 2014, Yalova (Bildiriler Kitabı, 329-339).
- [113]. Doğan, A. Ovacık (Tunceli) Yöresinin Geleneksel Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkileri. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul, 2008, 111 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [114]. Tetik, F., Civelek, Ş., Çakılcıoğlu, U. Traditional uses of some medicinal plants in Malatya (Turkey). *Journal of Ethnopharmacology*. 2013, 146, 331-346.
- [115]. Melikoğlu, G., Kurtoğlu, S., Kültür, Ş. Türkiye’de Astım Tedavisinde Geleneksel Olarak Kullanılan Bitkiler. *Marmara Pharmaceutical Journal*. 2015, 19, 1-11.
- [116]. Karagöz, F.K., A. Serteser. Suşehri Çevresinin Etnobotanik Açından Değerlendirilmesi. II. Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Sempozyumu, 23-25 Eylül, 2014, Yalova (Bildiriler Kitabı, 84-94).
- [117]. Şahin-Fidan, E. Tek Tek Dağları Eteklerindeki Bazı Köylerde Etnobotanik Çalışma. Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Şanlıurfa, 2018, 103 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [118]. Erol, M.K., Tuzlacı, E. Eğirdir (Isparta) Yöresinin Geleneksel Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkileri. Ed.: Maksut Coşkun. XI. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı. 22-24 Mayıs, 1996, Ankara (Bildiri Kitabı, 466-475).
- [119]. Mottaghi, M., Shanjani, P.S., Jafari, A.A., Mirza, M., Bihamta, M.R. Essential Oil Composition of *Achillea filipendulina*, *A. arabica* and *A. eriophora* Cultivated under Temperate Climate in Iran. *Journal of Medicinal Plants and By-products*. 2016, 2, 153-158.
- [120]. Köse, Y.B., Ocak, A., Duran, A., Öztürk, M. Eskişehir Kent Florasına Ait Bazı Bitkilerin Tıbbi Kullanımları ve Türkçe Yerel Adları. Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2005, 20, 115-130.
- [121]. Hayta, Ş., Polat, R., Selvi, S. Traditional uses of medicinal plants in Elazığ (Turkey). *Journal of Ethnopharmacology*. 2014, 154, 613-623.
- [122]. Dokhani, S., Cottrell, T., Khajeddin, J., Mazza, G. Analysis of Aroma and Phenolic Components of Selected *Achillea* Species. *Plant Food for Human Nutrition*. 2005, 60,55-62.
- [123]. Kolaç, T. Konak (Malatya) Yöresi Halk İlaçları. İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, Malatya, 2018, 203 s. (Yüksek Lisans Tezi).

- [124]. Alizadeh, M.A., Jafari, A.A., Sayedian, S.E., Izadpanah, M., Amirkhani, M., Pahlevani, M.R., Fallah-Hoseini, L., Yeganeh, M.R. Evaluation of morphological traits, shoot yield and essential oil production populations of five species of *Anthemis*. Iranian Journal of Medicinal and Aromatic Plants. 2016, 32(3), 398-416.
- [125]. Kürkçüoğlu, M., Dualı, G., Duran, A., Başer, K.H.C. Essential Oil Composition of *Anthemis pauciloba* var. *microstephana* (Eig.) Grierson and *Anthemis pauciloba* var. *pauciloba* Boiss. 8 th International Symposium on the Chemistry of Natural Compounds. 15-17 Haziran, 2009, Eskisehir (Poster Bildiri, 152).
- [126]. Kırmızıbekmez, H., Bassarello, C., Piacente, S., Pizza, C., Çalış, İ. Triterpene Saponins from *Calendula arvensis*. Zeitschrift für Naturforschung B. 2006, 61, 1170-1173.
- [127]. Tosun, G., Yaylı, B., Arslan, T., Yasar, A., Alpay-Karaoglu, S., Yaylı, N. Comparative Essential Oil Analysis of *Calendula arvensis* L. Extracted by Hydrodistillation and Microwave Distillation and Antimicrobial Activities. Asian Journal of Chemistry. 2012, 24(5), 1955-1958.
- [128]. Al-Shammari, L.A., Hassan, W.H.B., Al-Youssef, H.M. Phytochemical and biological studies of *Carduus pycnocephalus* L.. Journal of Saudi Chemical Society. 2015, 19, 410-416.
- [129]. Sham'yanov, I.D., Akhmedov, U.A., Saidkhodzhaev, A.I. Sesquiterpene lactones and other components of *Centaurea iberica*. Chemistry of Natural Compounds. 1998, 34(3), 339-340.
- [130]. Baykan-Erel, Ş., Demirci, B., Demir, S., Karaalp, C., Başer, K.H.C. Composition of the essential oils of *Centaurea aphrodisea*, *C. polyclada*, *C. athoa*, *C. hyalolepis* and *C. iberica*. Planta Medica. 2011, 77, 39.
- [131]. Kilic, O. Essential oil compounds of three *Centaurea* L. taxa from Turkey and their chemotaxonomy. Journal of Medicinal Plants Research. 2013, 7(19), 1344-1350.
- [132]. Konstantinopoulou, M., Karioti, A., Skaltsas, S., Skaltsa, H. Sesquiterpene Lactones from *Anthemis altissima* and Their Anti-Helicobacter pylori Activity. Journal of Natural Products. 2003, 66(5), 699-702.
- [133]. Javidnia, K., Miri, R., Kamalinejad, M., Sarkarzadeh, H., Jamalian, A. Chemical composition of the essential oils of *Anthemis altissima* L. grown in Iran. Flavour and Fragrance Journal. 2004, 19 (3), 213-216.
- [134]. Staneva, J., Trendafilova-Savkova, A., Todorova, M.N., Evstatieva, L., Vitkova, A. Terpenoids from *Anthemis austriaca* Jacq.. Zeitschrift für Naturforschung. 2004, 59(3-4), 161-165.
- [135]. Kivçak, B., Mert, T., Sağlam, H., Öztürk, T., Kürkçüoğlu, M., Başer, K.H.C. Chemical Composition and Antimicrobial Activity of The Essential Oil of *Anthemis wiedemanniana* from Turkey. Chemistry of Natural Compounds. 2007, 43 (1), 47-51.
- [136]. Erenler, R., Yılmaz, S., Akşit, H., Şen, Ö., Genç, N., Elmastaş, M., Demirtaş, İ. Antioxidant Activities of Chemical Constituents Isolated from *Echinops orientalis* Trauv.. Records of Natural Products. 2014, 8(1), 32-36.
- [137]. Toroğlu, S., Keskin, D., Vyrat, C., Kertmen, M., Çenet, M. Comparison of Antimicrobial Activity of *Echinops viscosus* subsp. *bithynicus* and *E. microcephalus* Leaves and Flowers Extracts from Turkey. International Journal of Agriculture & Biology. 2012, 14(4), 637-640.
- [138]. Al-Joboury, K.R. Morphological and chemical studies for three species of the genus *Echinops* L. (Compositae) in Iraq. <https://www.researchgate.net> (2019). 2017.

- [139]. Fırat, M. *Gundelia mesopotamica* (Asteraceae), a new lactiferous species from Mardin (Turkey). *Acta Biologica Turcica*. 2017, 30(3), 64-69.
- [140]. Bağcı, E., Hayta, S., Kilic, O., Kocak, A. Essential Oils of Two Varieties of *Gundelia tournefortii* L. (Asteraceae) from Turkey. *Asian Journal of Chemistry*. 2010, 22(8), 6239-6244.
- [141]. Al-Saadi, S.A.A.M., Qader, K.O., Hassan, T.O. Variations in Fatty Acid Methyl Ester Contents and Composition in Oil Seeds *Gundelia tournefortii* L. (Asteraceae). *Advances in Plants & Agriculture Research*. 2017, 6(6), 236-241.
- [142]. Rizwana, H., Alwhibi, M.S., Soliman, D.A. Antimicrobial Activity and Chemical Composition of Flowers of *Matricaria aurea* a Native Herb of Saudi Arabia. *International Journal of Pharmacology*. 2016, 12(6), 576-586.
- [143]. Azab, A. A Facile Method for Testing Antioxidant Capacity and Total Phenolic Content of *Notobasis syriaca* and *Scolymus maculatus* Extracts and Their Antifungal Activity. *European Chemical Bulletin*. 2018, 7(8), 210-217.
- [144]. Mükemre, M., Behçet, L., Çakılcıoğlu, U. Ethnobotanical study on medicinal plants in villages of Çatak (Van-Turkey). *Journal of Ethnopharmacology*. 2015, 166, 361-374.
- [145]. Garsiya, E.R., Konovalov, D.A., Shamilov, A.A., Glushko, M.P., Orynbasarova, K.K. Traditional Medicine Plant, *Onopordum acanthium* L. (Asteraceae): Chemical Composition and Pharmacological Research. *Plants*. 2019, 8(2), 40-64.
- [146]. Ertaş, A., Boğa, M., Yılmaz, M.A., Yeşil, Y., Temel, H. Phenolic Profile by LC-MS of *Onopordum polycephalum* Boiss. and *Onopordum carduchorum* Bornm. et Beauverd. 2. İlaç Kimyası, Üretimi, Teknolojisi ve Standardizasyonu Kongresi. 21-23 Mart, 2014, Antalya (Bildiriler Kitabı, P235).
- [147]. Akkol, E.K., Acıkara, O.B., Süntar, I., Citoğlu, G.S., Keleş, H., Ergene, B. Enhancement of wound healing by topical application of *Scorzonera* species: determination of the constituents by HPLC with new validated reverse phase method. *Journal of Ethnopharmacology*. 2011, 137, 1018-1027.
- [148]. Kan, Y. Türkiye’de Tıbbi Bitkilerin Üretilmesi Ve Pazarlanması. Bitkilerle Tedavi Sempozyumu. 5-6 Haziran 2010, Zeytinburnu (Bildiri Kitabı, 117-121).
- [149]. Gülçür, B., Kılıçaslan, N. Deve Dikeni (*Silybum marianum*) Bitkisinin Antioksidan Aktivitesinin Belirlenmesi. II. Tıbbi Ve Aromatik Bitkiler Sempozyumu. 23-25 Eylül, 2014, Yalova (Bildiriler Kitabı, 264-267).
- [150]. Abenavoli, L., Izzo, A.A., Milić, N., Cicala, C., Santini, A., Capasso, R. Milk thistle (*Silybum marianum*): A concise overview on its chemistry, pharmacological, and nutraceutical uses in liver diseases. *Phytotherapy Research*. 2018, 32, 2202-2213.
- [151]. Kargıoğlu, M., Cenkci, S., Serteser, A., Konuk, M., Vural, G. Traditional Uses of Wild Plants in the Middle Aegean Region of Turkey. *Human Ecology*. 2010, 38(3), 429-450.
- [152]. Bahadır-Acıkara, Ö., Saltan-Çitoğlu, G., Çoban, T. Evaluation of Antioxidant Properties of Some *Tragopogon* Species Growing in Turkey. *Turkish Journal Of Pharmaceutical Sciences*. 2013, 10(3), 377-384.
- [153]. Kilic, O., Bağcı, E. Chemical Composition of Essential Oil of *Tripleurospermum parviflorum* (Willd.) Pobed (Asteraceae) from Turkey. *Asian Journal of Chemistry*. 2012, 24, 1319-1321.
- [154]. Erdoğan, T.F., Akkol, E.K., Süntar, I., Gönenç, T.M., Kıvçak, B. Fatty Acid Compositions and Anti-inflammatory Activities of *Tripleurospermum parviflorum*

- (Willd.) Pobed. And *Tripleurospermum tenuifolium* (Kit.). Records of Natural Products. 2015, 9(3), 394-403.
- [155]. Mahmoudi, S.Z., Seyedabadi, M., Esfahani, H.R.M., Amanzadeh, Y., Ostad, S. N. Anti-Inflammatory and Analgesic Activity of *Alkanna bracteosa* and *Alkanna trichophila*, Natural Product Research. 2012, 26(6), 564-569.
- [156]. Kuruüzüm-Uz, A., Güvenalp, Z., Kazaz, C., Demirezer, L.Ö. Phenolic Compounds From The Roots Of *Anchusa azurea* var. *azurea*. Turkish Journal of Pharmaceutical Sciences. 2013, 10(2), 177-184.
- [157]. Küçükboyacı, N., Doğru-Koca, A., Yıldırım, Ş., Kılınc, E.İ., Gören, A.C. γ -Linolenic Acid Content And Fatty Acid Profiles Of The Seed Oils Of Some *Anchusa* Species. Turkish Journal Of Pharmaceutical Sciences. 2013, 10(1), 87-94.
- [158]. Boussoulim, N., Trabsa, H., Krache, I., Arrar, L., Baghiani, A. Anti-bacterial and β -Lactamase inhibitory effects of *Anchusa azurea* and *Globularia alypum* extracts. Research Journal of Pharmaceutical, Biological and Chemical Sciences. 2014, 5(1), 742-749.
- [159]. Al-Snafi, A.E. The Pharmacology of *Anchusa italica* and *Anchusa strigosa*. International Journal of Pharmacy and Pharmaceutical Sciences. 2014, 6(4), 7-10.
- [160]. Yeşilada, E., Sezik, E., Aslan, M., Yeşilada, A. Bazı Boraginaceae Familyası Bitkilerinde Enantiomerik Naftakinon Bileşiklerinin HPCL ile Kantitatif Analizleri. Ed.: Maksut Coşkun. XI. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı. 22-24 Mayıs, 1996, Ankara (Bildiri Kitabı, 550).
- [161]. Al-Snafi, A.E. Pharmacological and Therapeutic Importance of *Echium italicum*. Indo American Journal Of Pharmaceutical Sciences. 2017, 4(02), 394-398.
- [162]. Sakinoğlu-Oruç, F.Ç., Oruç, S.H. Ethnobotanical Aspects of Some Species in Düzce and its Vicinity. International Congress on Medicinal and Aromatic Plants. May 10-12 2017, Konya (Bildiri Kitabı, 391-399).
- [163]. Kılıç, S.C., Aslan, S., Kartal, M., Coşkun, M. *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik (Cruciferae) Tohumlarının ve Köklerinin Sabit Yağ İçerikleri Açısından Karşılaştırılması. Ankara Eczacılık Fakültesi Dergisi. 2007, 36(1), 1-7.
- [164]. Al-Snafi, A.E. The Chemical Constituents and Pharmacological Effects Of *Capsella bursa-pastoris*. International Journal of Pharmacology & Toxicology. 2015, 5(2), 76-81.
- [165]. Zaitoun S.T., Vorwohl, G. Major Pollen Plant Species in Relation to Honeybees' Activity in the Jordanian Desert Area. International Journal Of Agriculture & Biology. 2003, 5(4), 411-415.
- [166]. <https://news0011.blogspot.com>. 2019.
- [167]. Akan, H., Ayaz, H. Gölpınar (Şanlıurfa-Türkiye) mesire yeri florası ve etrafındaki köylerin etnobotanik özellikleri. Bağbahçe Bilim Dergisi. 2015, 2(3), 19-56.
- [168]. Karaman, S., Dıraz, E., Çömlekçioğlu, N., İlçim, A. Doğu Akdeniz ve Yakın Çevre Florasında Yayılış Gösteren *Isatis* L. Taksonlarının Boy Özelliklerinin İncelenmesi. III. Ulusal Botanik Kongresi. 23-26 Aralık, 2016, Konya (Sözlü Bildiri Kitabı, 29).
- [169]. Kızıl, S., Turk, M., Çakmak, Ö., Özgüven, M., Khawar, K.M. Microelement Contents and Fatty Acid Compositions of some *Isatis* Species Seeds. Notulae Botanicae Horti Agrobotanici Cluj-Napoca. 2009, 37(1), 175-178.
- [170]. Al-Marzoqi, A.H., Al-Khafaji, N.M.S., Hussein, H.J. In vitro Antibacterial Activity Assessment of the crude Phenolic, Alkaloid and Terpenoid compounds extracts of *Lepidium sativum* L. on Human Pathogenic Bacteria. International Journal of ChemTech Research. 2016, 9(4), 529-532.

- [171]. Gürhan, G., Ezer, N. Halk Arasında Hemoroit Tedavisinde Kullanılan Bitkiler-I. Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi. 2004, 24(1), 37-55.
- [172]. Andırman, M., Tunçtürk, M., Tunçtürk, R. Batman İlinde Doğal Olarak Yetişen Bazı Faydalı Bitkilerin Tespiti ve Kullanım Alanlarının Belirlenmesi. Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Sempozyumu, Ed.: Dr. Filiz PEZİKOĞLU, Ahmet Bircan TINMAZ, 23-25 Eylül, 2014, Yalova (Bildiriler Kitabı, 400-403).
- [173]. Boligon, A.A., Janovik, A., Boligon, A.A., Pivetta, C.R., Pereira, R.P., Teixeira da Rocha, J.B., Athayde, M.L. HPLC Analysis of Polyphenolic Compounds and Antioxidant Activity in *Nasturtium officinale*. International Journal of Food Properties. 2013, 16, 61-69.
- [174]. Pandey, Y., Bhatt, S.S., Debbarma, N. Watercress (*Nasturtium officinale*): A Potential Source of Nutraceuticals. International Journal of Current Microbiology and Applied Sciences. 2018, 7(2), 2685-2691.
- [175]. Al-Qudah, M.A., Al-Jaber, H.I., Muhaidat, R., Hussein, E.I., Hamid, A.A.A., Al-Smadi, M.I., Abaza, İ.F., Afifi, F.U., Abu-Orabi, S.T. Chemical Composition and Antimicrobial Activity of the Essential Oil from *Sinapis alba* L. and *Sinapis arvensis* L. (Brassicaceae) growing wild in Jordan. Research Journal of Pharmaceutical, Biological and Chemical Sciences. 2011, 2(4), 1136-1144.
- [176]. Al-Rubaye, A.F., Kadhim, M.J., Hameed, I.H. Determination of Bioactive Chemical Composition of Methanolic Leaves Extract of *Sinapis arvensis* Using GC-MS Technique. International Journal of Toxicological and Pharmacological Research. 2017, 9(2), 163-178.
- [177]. Karahan, F., Altay, V., Keskin, M. An Ethnobotanical Study on Woody Plants Benefits from Handicrafts in Antakya District (Hatay-Turkey). International Journal of Scientific and Technological Research. 2015, 1(1), 1-18.
- [178]. Geçibesler, İ.H., Karabulut, S., Demirtaş, İ. Doğu Çitlembiğinin (*Celtis tournefortii* Lam.) Anti-diyabetik Aktivitesi. 3. Uluslararası İlaç Ve Eczacılık Kongresi. 26-29 Nisan, 2017, İstanbul (Bildiri Kitabı, P-0263).
- [179]. Keser, S., Keser, f., Kaygılı, O., Tekin, S., Turkoglu, I., Demir, E., Turkoglu, S., Karatepe, M., Sandal, S., Kirbag, S. Phytochemical Compounds and Biological Activities of *Celtis tournefortii* Fruits. Analytical Chemistry Letters. 2017, 7(3), 344-355.
- [180]. Yıldırım, I., Uğur, Y., Kutlu, T. Investigation of Antioxidant Activity and Phytochemical Compositions of *Celtis tournefortii*. Free Radicals and Antioxidants. 2017, 7(2), 160-165.
- [181]. Öztürk, M., Temel, M., Tınmaz, A.B. Türkiye’de Kekik Üretim ve Pazarlaması. II. Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Sempozyumu, 23-25 Eylül, 2014, Yalova (Bildiriler Kitabı, 174-181).
- [182]. Öztaş, Ç., Taşkın, T., Bulut, G., Taşkın, D. Investigation of Antioxidant and Anti-urease Activities and Phenolics of *Capparis ovata* var. *canescens*. 3. Uluslararası İlaç Ve Eczacılık Kongresi. 26-29 Nisan, 2017, İstanbul (Bildiri Kitabı, P-0584).
- [183]. Okur, M.E., Polat, D.Ç., Yılmaz, S., Yoltaş, A., Özbek, H., Arslan, R. Investigation of antimicrobial and antioxidant activity of *Capparis ovata* var. *palaestina*. 3. Uluslararası İlaç Ve Eczacılık Kongresi. 26-29 Nisan, 2017, İstanbul (Bildiri Kitabı, P-0540).
- [184]. Conforti, F., Marcotullio, M.C., Menichini, F., Statti, G.A., Vannutelli, L., Burini, G., Menichini, F., Curini, M. The Influence of Collection Zone on Glucosinolates, Polyphenols and Flavonoids Contents and Biological Profiles of

- Capparis sicula* ssp. *sicula*. Food Science and Technology International. 2011, 17(2), 87-89.
- [185]. Marrelli, M., Argentieri, M.P., Avato, P., Menichini, F., Conforti, F. Inhibitory Effect on Lipid Absorption and Variability of Chemical Constituents from *Capparis sicula* subsp. *sicula* and *Capparis orientalis*. Chemistry & Biodiversity. 2016, 13(6), 755-761.
- [186]. Apaydın, A.M., Mutlu, A., Çiftçi, O., Timurkaan, N., Yıldız, H., Tonbak, S. Effects of *Paronychia kurdica* on teat and udder papillomatosis in cows. Revue de médecine vétérinaire. 2010, 161(6), 267-271.
- [187]. Böyümez, A. *Silene aegyptiaca* Farklı Bitki Kısımlarının Toplam Fenol İçeriği, Toplam İndirgeme Kuvveti Tayini ve Antioksidan Özelliklerinin Belirlenmesi. Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Kilis, 2014, 58 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [188]. Başyemenici, H. *Silene salsuginea* Hub.-Mor. Ekstrelerinin Antibakteriyel Aktivitesi. Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Konya, 2012, 69 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [189]. Şenkardeş, İ., Tuzlacı, E. Nevşehir'in Güney İlçelerindeki Bitkilerin Yöresel Adları. Avrasya Terim Dergisi. 2016a, 4(1), 29-39.
- [190]. Şenkardeş, İ., Tuzlacı, E. Wild Edible Plants of Southern Part of Nevşehir in Turkey. Marmara Pharmaceutical Journal. 2016b, 20, 34-43.
- [191]. Er, M. Kütahya Çevresi Tek Yıllık *Silene* L. (Caryophyllaceae) Türleri Üzerinde Taksonomik, Anatomik ve Tıbbi Araştırmalar. Dumlupınar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Kütahya, 2012, 84 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [192]. Chandra, S., Rawat, D.S. Medicinal plants of the family Caryophyllaceae: areview of ethno-medicinal uses and pharmacological properties. Integrative Medicine Research. 2015, 4, 123-131.
- [193]. Ali, Z., Ahmad, V.U., Ali, M.S., Iqbal, F., Zahid, M., Alam, N. Two New C-Glycosylflavones From *Silene conoidea*. Natural Product Letters. 1999, 13(2), 121-129.
- [194]. Zhou, G., Tang, L., Wang, T., Zhou, X., Kou, Z., Wu, J., Wang, Z. Phytochemistry and pharmacological activities of *Vaccaria hispanica* (Miller) Rauschert: a review. Phytochemistry Reviews. 2016, 15(5), 813-827.
- [195]. Cam, İ.B., Balcı, F., Topuz, A., Ari, E., Deniz, İ.G., Genç, İ. Physical and chemical properties of cow cockle seeds (*Vaccaria hispanica* (Mill.) Rauschert) genetic resources of Turkey. Industrial Crops and Products. 2018, 126, 190-200.
- [196]. Balcı, F., Ari, E., Deniz, İ.G., Genç, İ., Cam, İ.B., Topuz, A. Extraction of Saponins and Cyclopeptides from Cow Cockle (*Vaccaria hispanica* (Mill.) Rauschert) Seeds Grown in Turkey. 20th International Conference on Agricultural Chemistry and Agrochemicals. June, 2018, Copenhagen, Denmark.
- [197]. Ertuğ, F. An Ethnobotanical Study in Central Anatolia (Turkey). Economic Botany. 2000, 54(2), 155-182.
- [198]. Alpaslan, Z. Ergan Dağı (Erzincan)'nın Etnobotanik Özellikleri. Erzincan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Erzincan, 2012, 154 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [199]. Vural, G. Honaz Dağı ve Çevresi'ndeki Bazı Doğal Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Afyonkarahisar, 2008, 158 s. (Yüksek Lisans Tezi).

- [200]. Güneş, S. Karaisalı (Adana) ve Köylerinde Halkın Kullandığı Doğal Bitkilerin Etnobotanik Yönden Araştırılması. Niğde Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Niğde, 2010, 294 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [201]. Al-Snafi, A.E. The chemical constituents and pharmacological effects of *Convolvulus arvensis* and *Convolvulus scammonia*- A review. The Unit of International Organization of Scientific Research Journal Of Pharmacy. 2016, 6(6), 64-75.
- [202]. Doğan, Y., Nedelcheva, A., Łuczaj, L., Drăgulescu, C., Stefkov, G., Maglajlić, A., Ferrier, F., Papp, N., Hajdari, A., Mustafa, B., Dajić-Stevanović, Z., Pieroni, A. Of the importance of a leaf: the ethnobotany of sarma in Turkey and the Balkans. Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine. 2015, 11(26), 1-15.
- [203]. Gelse, A. Adıyaman ve Çevresinin Etnobotanik Özellikleri. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Van, 2012, 231 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [204]. Ahmed, F.A., Sharaf, A.E.M.A., Sofy, M.R., Elhaw, M.S. Quntative Analysis and Isolated Main Active Material of *Convolvulus althaeoides* and *Convolvulus stachydifolius* var. *villosus*. Researcher. 2014, 6(8), 1-10.
- [205]. Şen, A., Bitiş, L. Anti-Enflamatuvar ve Antioksidan Ajanlar Olarak Bitkilerin Değerlendirilmesi. Tıpta İnovasyon ve Renovasyon Mozaigi, Ed.: Doç. Dr. Sibel AKYOL, Berikan Yayınevi, Ankara, 2019, 720 s.
- [206]. Gök, M. *Bryonia multiflora* Bitkisinin Fitokimyasal Analizi ve Antikanser Aktivitesinin İncelenmesi. Çankırı Karatekin Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kimya Anabilim Dalı, Çankırı, 2014, 60 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [207]. Alkan, E.E. Deneysel diyabet oluşturulan sıçanlarda *Heracleum persicum* ve *Bryonia multiflora* bitkilerinin iyileştirici etkilerinin araştırılması. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Moleküler Biyoloji ve Genetik Anabilim Dalı, Van, 2016, 204 s. (Doktora Tezi).
- [208]. Selimoğlu, M.S. *Bryonia multiflora* Boiss. heldr. üzerinde farmakognozik araştırmalar. Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmakogzoni Anabilim Dalı, Ankara, 1997, 109 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [209]. Demirci, S. Andırın (Kahramanmaraş) İlçesinde Etnobotanik Bir Araştırma. İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul, 2010, 251 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [210]. Kültür, Ş. Medicinal plants used in Kırklareli Province (Turkey). Journal of Ethnopharmacology. 2007, 111, 341-364.
- [211]. Kurnaz-Karagöz, F., Serteser, A. Evaluation of Medical Plant Diversity in Suşehri and its Environment. . International Congress on Medicinal and Aromatic Plants. May 10-12 2017, Konya (Bildiri Kitabı, 354-365).
- [212]. Dzhafar, S.S., Allahverdiyev, O. The common herbal plants used in epilepsy control. 3. Uluslararası İlaç Ve Eczacılık Kongresi. 26-29 Nisan, 2017, İstanbul (Bildiri Kitabı, P-0508).
- [213]. Şenkal, B.C., Yaman, C. Tıbbi ve Aromatik Bitkilerden Elde Edilen Uçucu Yağların Antineoplastik Özellikleri. II. Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Sempozyumu, 23-25 Eylül, 2014, Yalova (Bildiriler Kitabı, 272-277).
- [214]. Yener, İ., Ertaş, A., Boğa, M., Yılmaz, M.A., İzol, E., Fırat, M., Temel, H. Chemical Composition by Using LC-MS/MS and Antioxidant Activity of *Euphorbia craspedia*. 2nd International Convention of Pharmaceuticals and Pharmacies. November 27-29 2015a, İstanbul (Bildiri Kitabı P-140).
- [215]. Yener, İ., Ertaş, A., Yılmaz, M.A., Ölmez, Ö.T., Yılmaz, P.K., Yeşil, Y., Kaplaner, E., Öztürk, M., Temel, H., Kolak, U., Topçu, G. Characterization of the

- Chemical Profile of *Euphorbia* Species from Turkey by Gas Chromatography-Mass Spectrometry (GCMS), Liquid Chromatography-Tandem Mass Spectrometry (LC-MS/MS), and Liquid Chromatography-Ion Trap-Time-of-Flight-Mass Spectrometry (LC-IT-TOF-MS) and Chemometric Analysis. *Analytical Letters*. 2015, 1-19.
- [216]. Yener, İ., Ertaş, A., Boğa, M., Yılmaz, M.A., Boğa, M., Fırat, M., Temel, H. Chemical Profile by LC-MS/MS the Methanol Extract of *Euphorbia fistulosa*. 2nd International Convention of Pharmaceuticals and Pharmacies. November 27-29 2015b, İstanbul (Bildiri Kitabı P-149).
- [217]. Akan, H., Balos, M.M., Tel, A.Z. The Ethnobotany of some Legume plants around Birecik (Şanlıurfa). *Adıyaman Üniversitesi Tarımsal Uygulama ve Arazi Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Dergisi*. 2013, 1(1), 31-39.
- [218]. Bakır-Sade, Y. Kahta (Adıyaman) Merkezi Ve Narince Köyünün Etnobotanik Açından Araştırılması. *Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Şanlıurfa*, 2014, 108 s. (Yüksek Lisans Tezi).
- [219]. Akçiçek, E. Eski İlaçlar, Yeni Uygulama Alanları. *Bitkilerle Tedavi Sempozyumu*. 5-6 Haziran 2010, Zeytinburnu (Bildiri Kitabı, 51-60).
- [220]. Chtourou-Ghorbel, N., Brahim, N.B., Boussaid, M., Marrakchi, M. Flower pigmentation analysis in populations of *Lathyrus sativus* L. and *Lathyrus cicera* L. *Annales de l'Institut National de la Recherche Agronomique de Tunisie*. 2000, 73(3), 15-26.
- [221]. Bağcı, E., Şahin, A. Fatty Acid Patterns of The Seed Oils of Some *Lathyrus* Species L. (Papilionideae) From Turkey, A Chemotaxonomic Approach. *Pakistan Journal of Botany*. 2004, 36(2), 403-413.
- [222]. Karaca, A. Aydın Yöresinde Bal Arılarının (*Apis mellifera* L.) Yararlanabileceği Bitkiler ve Bazı Özellikleri. *Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*. 2008, 5(2), 39-66.
- [223]. Ezer, N., Avcı, K. Çerkeş (Çankırı) Yöresinde Kullanılan Halk İlaçları. *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi*. 2004, 24(2), 67-80.
- [224]. Karakaya, S., Polat, A., Aksakal, Ö., Sümbüllü, Y.Z., İncekara, Ü. Ethnobotanical study of medicinal plants in the Aziziye district (Erzurum, Turkey). *Turkish Journal Of Pharmaceutical Sciences*. 2019, 1-16.
- [225]. Khan, M., Khan, A.U., Najeeb-ur-Rehman, Gilani, A.H. Pharmacological basis for medicinal use of *Lens culinaris* in gastrointestinal and respiratory disorders. *Phytotherapy Research*. 2014, 28(9), 1349-1358.
- [226]. Bonte, F., Meybeck, A., Massiot, G. Use of *Medicago* Saponins For The Preparation of Cosmetic or Pharmaceutical Compositions, Especially Dermatological Compositions, Promoting Renewal of The Epidermis, Stimulating Hair Regrowth or Delaying Hair Loss. *United States Patent*. 1998, 1-11.
- [227]. Çakmak, Y.S., Zengin, G., Eskin, B., Yıldırım, K., Topal, M., Aydın, G.H., Ünlü, E., Baydemir, M., Erten, K. *Medicago rigidula* (L.) ALL.'nın Antioksidan ve Enzim İnhibisyon Aktiviteleri ve Fenolik Bileşiminin İncelenmesi. *Marmara Pharmaceutical Journal*. 2017, 21(3), 522-529.
- [228]. Direkvand-Moghadam, F., Ghasemi-Seyed, V., Abdali-Mashhadi, A-R., Lotfi, A., Direkvand-Moghadam, A., Delpisheh, A. Extraction and measurement of the Quercetin flavonoid of *Prosopis farcta* in Khouzestan climatic condition. *Advanced Herbal Medicine*. 2014, 1(1), 29-35.
- [229]. Saad, A.M., Ghareeb, M.A., Abdel-Aziz, M.S., Madkour, H.M.F., Khalaf, O.M., El-Ziaty, A.K., Abdel-Mogib, M. Chemical constituents and biological activities of different solvent extracts of *Prosopis farcta* growing in Egypt. *Journal of Pharmacognosy and Phytotherapy*. 2017, 9(5), 67-76.

- [230]. Oleszek, W., Stochmal, A. Triterpene saponins and flavonoids in the seeds of *Trifolium* species. *Phytochemistry*. 2002, 61(2), 165-170.
- [231]. Gupta, S., Gupta, P., Patsariya, S. Phytochemical and Pharmacological review on Fenugreek (*Trigonella foenum-graecum*). *Current Research in Pharmaceutical Sciences*. 2012, 01, 11-13.
- [232]. Hadi, S.T., Abed, M.M., Fadhil, N.J. Chemical Composition of *Trigonella foenum-graecum* Seeds and Inhibitory Activity of Their Seeds Oil Against Some Microbes. *International Journal of Life Sciences and Biotechnology*. 2018, 1(2), 75-83.
- [233]. Arias, M., Ortiz, L.T., de-los Mozos, M. Phenolic compounds and pyrimidine glycoside determination in *Vicia narbonensis* seed. *European Federation of Animal Science*. Ed.: M. Muzquiz, G.D. Hill, C. Cuadrado, M.M. Pedrosa and C. Burbano. No 10, 8-10 Marc 2004, Toledo, Spain, 385 p.
- [234]. Korkmaz, M., Karakuş, S. Traditional Uses Of Medicinal Plants Of Üzümlü District, Erzincan, Turkey. *Pakistan Journal Botany*. 2015, 47(1), 125-134.
- [235]. Bahmani, M., Forouzan, S., Fazeli-Moghadam, E., Kopaei, M.R., Adineh, A., Saberianpour, S. Oak (*Quercus branti*): An overview. *Journal of Chemical and Pharmaceutical Research*. 2015, 7(1), 634-639.
- [236]. Bajalan, I. Phenolic Compounds in Fruits of *Quercus brantii* in Iranian Forests. *Chemistry of Natural Compounds*. 2016, 52(1), 115-116.
- [237]. Kayabaşı-Poyraz, N., Tümen, G., Polat, R. Ethnobotanical studies on useful plants in Manyas (Balıkesir/Turkey) region. *Biological Diversity and Conservation*. 2016, 9(3), 58-63.
- [238]. Hussein, A.O., Mohammed, G.J., Hadi, M.Y., Hameed, I.H. Phytochemical screening of methanolic dried galls extract of *Quercus infectoria* using gas chromatography-mass spectrometry (GC-MS) and Fourier transform-infrared (FT-IR). *Journal of Pharmacognosy and Phytotherapy*. 2016, 8(3), 49-59.
- [239]. Namlı, S., Işıkan, Ç., Akbaş, F., Toker, Z., Tilkat, E.A. Effects of UV-B radiation on total phenolic, flavonoid and hypericin contents in *Hypericum retusum* Aucher grown under in vitro conditions. *Natural Product Research*. 2014, 28 (24), 2286-2292.
- [240]. Toker, Z. Variation of total hypericin, phenolic and flavonoid compounds in *Hypericum triquetrifolium* during its phenological cycle. *Pharmaceutical Biology*. 2009, 47(4), 285-288.
- [241]. Rouis, Z., Elaissi, A., Abid, N.B.S., Lassoued, M.A., Cioni, P.L., Flamini, G., Aouni, M. Chemical Composition and Intraspecific Variability of the Essential Oils of Five Populations of *Hypericum triquetrifolium* Turra Growing in North Tunisia. *Chemistry & Biodiversity*. 2012, 9(4), 806-816.
- [242]. Loizzo, M.R., Marrelli, M., Pugliese, A., Conforti, F., Nadjafi, F., Menichini, F., Tundis, R. *Crocus cancellatus* subsp. *damascenus* stigmas: chemical profile, and inhibition of α -amylase, α -glucosidase and lipase, key enzymes related to type 2 diabetes and obesity. *Journal of Enzyme Inhibition and Medicinal Chemistry*. 2016, 31(2), 212-218.
- [243]. Ozkan, G., Koyuncu, M.A. Physical and chemical composition of some walnut (*Juglans regia* L) genotypes grown in Turkey. *Grasas y Aceites*. 2005, 56(2), 141-146.
- [244]. Özcan, M.M. Some Nutritional Characteristics of Fruit and Oil of Walnut (*Juglans regia* L.) Growing in Turkey. *Iranian Journal of Chemistry and Chemical Engineering*. 2009, 28(1), 57-62.

- [245]. Tanker, M., Sever, B., Çitoğlu, G., Tanker, N., Englert, J., Anton, R. *Ballota saxatilis* subsp. *saxatilis* Üzerinde Farmakognozık Araştırmalar. Ed.: Maksut Coşkun. XI. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı. 22-24 Mayıs, 1996, Ankara (Bildiri Kitabı, 167-177).
- [246]. Abak, F. şanlıurfa İli Lamiaceae (Ballıbabagiller) Familyasının Florası Bazı Taksonların Fitokimyasal Ve Etnobotanik Özellikleri. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Rize, 2018, 188 s. (Doktora Tezi).
- [247]. Sever-Yılmaz, B., Saltan-Çitoğlu, G. *Ballota* L. Türlerinin Kimyasal Bileşikleri. Ankara Eczacılık Fakültesi Dergisi. 2003, 32(1), 37-53.
- [248]. Yumrutas, O., Saygıdeger, S.D. Determination of in vitro antioxidant activities of different extracts of *Marrubium parviflorum* Fish et Mey. and *Lamium amplexicaule* L. from South east of Turkey. Journal of Medicinal Plants Research. 2010, 4(20), 2164-2172.
- [249]. Sajjadi, S.E., Ghannadi, A. Analysis of the Essential Oil of *Lamium amplexicaule* L. from Northeastern Iran. Journal of Essential Oil Bearing Plants. 2012, 15(4), 577-581.
- [250]. Alipievaa, K., Evstatievab, L., Handjievaa, N., Popov, S. Comparative Analysis of the Composition of Flower Volatiles from *Lamium* L. Species and *Lamiastrum galeobdolon* Heist. ex Fabr. Zeitschrift für Naturforschung. 2003a, C58 (11-12), 779-782.
- [251]. Alipievaa, K.I., Taskovab, R.M., Evstatievab, L.N., Handjievaa, N.V., Popova, S.S. Benzoxazinoids and iridoid glucosides from four *Lamium* species. Phytochemistry. 2003b, 64(8), 1413-1417.
- [252]. Arasan, ř., Kaya, İ. Some Important Plants Belonging to Lamiaceae Family Used in Folkloric Medicine in Savur (Mardin/Turkey) Area and Their Application Areas. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi. 2016, 26(4), 512-516.
- [253]. Tepe, B., Donmez, E., Unlu, M., Candan, F., Daferera, D., Vardar-Unlu, G., Polissiou, G., Sokmen, A. Antimicrobial and antioxidative activities of the essential oils and methanol extracts of *Salvia cryptantha* (Montbret et Aucher ex Benth.) and *Salvia multicaulis* (Vahl). Food Chemistry. 2004, 84, 519-525.
- [254]. Mohammadhosseini, M., Pazoki, A., Akhlaghi, H. Chemical Composition of The Essential Oils From Flowers, Stems, And Roots of *Salvia multicaulis* Growing Wild in Iran. Chemistry of Natural Compounds. 2008, 44(1), 127-128.
- [255]. Erez, M.E., Pınar, S.M., Karabacak, O., Fidan, M. Altı farklı *Salvia* Türünün Antioksidan Kapasiteleri, Yağ Asidi Kompozisyonları ve Herbisidal Aktivitelerinin Belirlenmesi. II. Tıbbi Ve Aromatik Bitkiler Sempozyumu. 23-25 Eylül, 2014, Yalova (Bildiriler Kitabı, 119-124).
- [256]. Kaya, A., Demirci, B., Doğuc, S., Dinç, M. Composition of the essential oil of *Stachys sericantha*, *S. gaziantepensis*, and *S. mardinensis* (Lamiaceae) from Turkey. International Journal of Food Properties. 2017, 20(11), 2639-2644.
- [257]. Özer, Z., Kılıç, T., Çarıkçı, S., Yılmaz, H. Investigation of phenolic compounds and antioxidant activity of *Teucrium polium* L. decoction and infusion. Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi. 2018, 20(1), 212-218.
- [258]. Baser, K.H.C., Ozek, T., Tümen, G., Duman, H. Essential Oil of *Thymbra sintenisii* Bornm. et Aznav. subsp. *sintenisii*. Journal of Essential Oil Research. 2012, 9(3), 355-356.
- [259]. Eruygur, N., Çetin, S., Ataç, M., Çevik, Ö. A comparative study on the antioxidant, antimicrobial and cytotoxic activity of *Thymbra spicata* L.

- var. *spicata* ethanol extract. . 3. Uluslararası İlaç Ve Eczacılık Kongresi. 26-29 Nisan, 2017, İstanbul (Bildiri Kitabı, P-0233).
- [260]. Koulman, A., Konuklugil, B., Evren, H. Aryltetralin Lignans From *Linum mucronatum* Bertol. ssp. *mucronatum*. Chemistry of Natural Compounds. 2005, 41(1), 30-31.
- [261]. Azab, A. *Alcea*: Traditional Medicine, Current Research and Future Opportunities. European Chemical Bulletin. 2016, 5(12), 505-514.
- [262]. Bulut, G., Biçer, M., Tuzlacı, E. The folk medicinal plants of Yüksekova (Hakkari-Turkey). İstanbul Eczacılık Fakültesi Dergisi. 2016, 46(2), 115-124.
- [263]. Hasimi, N., Ertaş, A., Oral, E.V., Alkan, H., Boğa, M., Yılmaz, M.A., Yener, İ., Gazioglu, I., Özasan, C., Akdeniz, M., Kolak, U. Chemical Profile of *Malva neglecta* and *Malvella sherardiana* by LcMS/MS, GC/MS and Their Anticholinesterase, Antimicrobial and Antioxidant Properties With Aflatoxin-Contents. Marmara Pharmaceutical Journal. 2017, 21(3), 471-484.
- [264]. Nakilcioğlu, E., Hışıl, Y. Research on The Phenolic Compounds in Sarılop (*Ficus carica* L.) Fig Variety. Gıda. 2013, 38(5), 267-274.
- [265]. Ercisli, S., Orhan, E. Chemical composition of white (*Morus alba*), red (*Morus rubra*) and black (*Morus nigra*) mulberry fruits. Food Chemistry. 2007, 103, 1380-1384.
- [266]. Gundogdu, M., Muradoglu, F., Gazioglu-Sensoy, R.I., Yilmaz, H. Determination of fruit chemical properties of *Morus nigra* L., *Morus alba* L. and *Morus rubra* L. by HPLC. Scientia Horticulturae. 2011, 132, 37-41.
- [267]. Apostolico, I., Aliberti, L., Caputo, L., De Feo, V., Fratianni, F., Nazzaro, F., Souza, L.F., Khadhr, M. Chemical Composition, Antibacterial and Phytotoxic Activities of *Peganum harmala* Seed Essential Oils from Five Different Localities in Northern Africa. Molecules. 2016, 21, 1-13.
- [268]. Dogan, G., Bağcı, E. Essential Oil Composition of *Papaver rhoeas* L. (Corn poppy) (Papaveraceae) from Turkey. Hacettepe Journal of Biology and Chemistry. 2014, 42(4), 545-549.
- [269]. Samout, N., Ettaya, A., Bouzenna, H., Ncib, S., Elfeki, A., Hfaiedh, N. Beneficial effects of *Plantago albicans* on high-fat diet-induced obesity in rats. Biomed Pharmacother. 2016, 84, 1768-1775.
- [270]. Boscau, M., Sánchez, M., Bautista, I., Donat, P., Lidón, A., Llinares, J., Llul, C., Mayoral, O., Vicente, O. Phenolic Compounds as Stress Markers in Plants from Gypsum Habitats. Bulletin Of University Of Agricultural Sciences And Veterinary Medicine Cluj-Napoca. Horticulture. 2010, 67(1), 44-49.
- [271]. Bajer, T., Janda, V., Bajerová, P., Kremr, D., Eisner, A., Ventura, K. Chemical composition of essential oils from *Plantago lanceolata* L. leaves extracted by hydrodistillation. Journal of Food Science and Technology. 2016, 53(3), 1576-1584.
- [272]. Samuelsen, A.B. The traditional uses, chemical constituents and Biological activities of *Plantago major* L. A review. Journal of Ethnopharmacology. 2000, 71, 1-21.
- [273]. El-Alfy, T.S., El-Goharya, H.M.A., Sokkara, N.M., Sleemb, A.A., Al-Mahdy, D.A. Phenolic Constituents of *Platanus orientalis* L. Leaves. Natural Product Communications. 2008, 3(2), 199-203.
- [274]. Fröst, S., Harborne, J. B., Asker, S., Saleh, N. Comparison of flavonoid patterns in wild and cultivated *Hordeum* species. Hereditas. 1979, 90, 251-256.
- [275]. Ghasemi, Y., Ebrahimzadeh, M.A., Rezaei, S., Taheri, M., Hashemian, S.M., Dehpour, A.A. In Vitro Antibacterial Activity And The Effect Of Explant Type And

- Extraction Solution On Some Biochemical Properties Of *Rumex tuberosus*. International Journal of Life science and Pharma Research. 2016, 6(3), 7-13.
- [276]. Tunçtürk, R. Fonksiyonel Gıda Olarak Tüketilen Semizotunun (*Portulaca oleracea* L.) Tıbbi Bitki Olarak Değerlendirilmesi. Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi. 2013, 6(1), 101-103.
- [277]. Havlik, J., Kokoska, L., Vasickova, S., Valterova, I. Chemical composition of essential oil from the seeds of *Nigella arvensis* L. and assessment of its antimicrobial activity. Flavour and Fragrance Journal. 2006, 21(4), 713-717.
- [278]. Ahmed, L.T., Abood, K.W., Ghanim, Q., Ibrahim, N.K., Al-Naim, A.S. Anti Oxidant Activity of *Paliurus spina-christi* Methanolic Extract. International Journal of Bio-Technology and Research. 2013, 1(1), 1-4.
- [279]. Pirbalouti, A.G., Reisei, M., Razavi-Zade, R., Hamedi, B., Alavi-Samani, S.M. Antioxidant Activity and Total Phenolic of Extracts from Five Species of *Amygdalus* Leaves. Electronic Journal of Biology. 2013, 9(4), 92-95.
- [280]. Mandalari, G., Tomaino, A., Arcoraci, T., Martorana, M., LoTurco, V., Cacciola, F., Rich, G.T., Bisignano, C., Saija, A., Dugo, P., Cross, K.L., Parker M.L., Waldron, K.W., Wickhama, M.S.J. Characterization of polyphenols, lipids and dietary fibre from almond skins (*Amygdalus communis* L.). Journal of Food Composition and Analysis. 2010, 23(2), 166-174.
- [281]. Sekeroglu, N., Meraler, S.A., Özkutlu, F., Kulak, M. Variation of Mineral Composition in Different Parts of *Mahaleb*. Asian Journal of Chemistry. 2012, 24(12), 5824-5828.
- [282]. Behzad, S., Pirani, A., Mosaddegh, M. Cytotoxic Activity of Some Medicinal Plants from Hamedan District of Iran. Iranian Journal of Pharmaceutical Research. 2014, 13, 119-205.
- [283]. Bahri-Sahloul, R., Fredj, R.B., Boughalleb, N., Shriaa, J., Saguem, S., Hilbert, J-L., Trotin, F., Ammar, S., Bouzid, S., Harzallah-Skhiri, F. Phenolic Composition and Antioxidant and Antimicrobial Activities of Extracts Obtained from *Crataegus azarolus* L. var. *aronia* (Willd.) Batt. Ovaries Calli. Hindawi Publishing Corporation Journal of Botany. 2014, 1-11.
- [284]. Kazaz, S., Baydar, H., Erbas, S. Variations in Chemical Compositions of *Rosa damascena* Mill. and *Rosa canina* L. Fruits. Czech Journal of Food Sciences. 2009, 27(3), 178-184.
- [285]. Asgarpanah, J., Ziarati, P., Safialdinardebily, M. The Volatile Oil Composition of *Rosa foetida* Herrm. Flowers Growing Wild in Kurdistan province (Iran). Journal of Essential Oil Bearing Plants. 2014, 17(1), 169-172.
- [286]. Badr, A.M., El-Demerdash, A., Khalifa, A.E., Ghoneim, A.I., Ayoub, N.A., Abdel-Naim, A.B. *Rubus sanctus* protects against carbon tetrachloride-induced toxicity in rat isolated hepatocytes: isolation and characterization of its galloylated flavonoids. Journal of Pharmacy and Pharmacology. 2009, 61, 1511-1520.
- [287]. Aras, E. *Rubus sanctus* Schreber Bitkisi Üzerinde Yapılan Fotokimyasal Ve Biyolojik Aktivite Çalışmaları. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmakognozi Anabilim Dalı, Ankara, 2014, 117 s.(Yüksek Lisans Tezi).
- [288]. Zeren, F., Arslan, N., Özgen, Y. Çorum Aktarlarında Satılan Tıbbi Bitkiler. II. Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Sempozyumu, 23-25 Eylül, 2014, Yalova (Bildiriler Kitabı, 460-467).
- [289]. Topal, A., Daşkın, R., Bağçıvan, G. Bazı Galium L. (Rubiaceae) Türlerinin Antioksidan Aktiviteleri, Antimikrobiyal ve Antifungal Etkileri Üzerine Bir Derleme. II. Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Sempozyumu, 23-25 Eylül, 2014, Yalova (Bildiriler Kitabı, 556-559).

- [290]. Al-Snafi, A.E. Chemical Constituents and Medical Importance of *Galium aparine* - A Review. Indo American Journal Of Pharmaceutical Sciences. 2018, 5(3), 1739-1744.
- [291]. Popova, M., Silici, S., Kaftanoglu, O., Bankova, V. Antibacterial activity of Turkish propolis and its qualitative and quantitative chemical composition. Phytomedicine. 2005, 12, 221-228.
- [292]. Asgarpanah, J., Mohajerani, R. Phytochemistry and pharmacologic properties of *Urtica dioica* L. Journal of Medicinal Plants Research. 2012, 6(46), 5714-5719.
- [293]. Mzid, M., Khedir, S.B., Bardaa, S., Sahnoun, Z., Rebai, T. Chemical composition, phytochemical constituents, antioxidant and anti-inflammatory activities of *Urtica urens* L. leaves. Archives of Physiology and Biochemistry. 2017, 123(2), 93-104.
- [294]. Keser, S., Celik, S., Turkoglu, S. Total phenolic contents and free-radical scavenging activities of grape (*Vitis vinifera* L.) and grape products. International Journal of Food Sciences and Nutrition. 2013, 64(2), 210-216.
- [295]. Chhatre, S., Nesari, T., Somani, G., Kanchan, D., Sathaye, S. Phytopharmacological overview of *Tribulus terrestris*. Pharmacognosy Review. 2014, 8(15), 45-51.
- [296] Ekim, T., Koyuncu, M., Vural, M., Duman, H., Aytac, Z., Adiguzel, N. Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı (Eğrelti ve Tohumlu Bitkiler). Türkiye Tabiatını Koruma Derneği, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi. Barışcan Ofset. Ankara, 2000, 246 s.
- [297]. Hosseini, A., Mahdian, D. Protective Effect of *Lactuca serriola* On Doxorubicin-Induced Toxicity In H9C2 Cells. Acta Poloniae Pharmaceutica-Drug Research. 2016, 73(3), 659-666.
- [298]. Al-Marzoqi, A.H., Al-Khafaji, N.M.S., Kadhim, R.A. Influence of The Crude Phenolic, Alkaloid and Terpenoid Compounds Extracts of *Cardaria draba* (*Lepidium draba* L.) on Human Pathogenic Bacteria. World Journal of Pharmaceutical Research. 2015, 4(6), 456-460.
- [299]. Noori, M., Chehreghani, A., Kaveh, M. Flavonoids of 17 species of *Euphorbia* (Euphorbiaceae) in Iran. Toxicological & Environmental Chemistry. 2009, 91(4), 631-641.

EKLER

EK A.

Tablo EK A.1. Kaynak kişi listesi.

No	Adı Soyadı	C	Yaş	Meslek	Eğitim	Mesken
1	Nurcan DABAKOĞLU	K	55	Ev Hanımı	Lise	13 Mart Mahallesi/Merkez
2	Nurten CEYLAN	K	80	Ev Hanımı	İlkokul	13 Mart Mahallesi/Merkez
3	Erol ORAL	E	42	Akademisyen	Lisans	13 Mart Mahallesi/Merkez
4	Nurdan ÖZALTUN	K	57	Diş Hekimi	Lisans	13 Mart Mahallesi/Merkez
5	Sevcan ÖZMEN	K	29	Ev Hanımı	Lisans	13 Mart Mahallesi/Merkez
6	Ahmet SOYSAL	E	30	Öğretmen	Lisans	13 Mart Mahallesi/Merkez
7	Tuba TOSUN	K	30	Ev Hanımı	Lise	13 Mart Mahallesi/Merkez
8	İhsan BOKAY	E	37	Tekniker	Önlisans	13 Mart Mahallesi/Merkez
9	İlyas BORAN	E	38	Memur	Lisans	13 Mart Mahallesi/Merkez
10	Münevver AKSU	K	26	Öğretmen	Lisans	13 Mart Mahallesi/Merkez
11	Yüksel DEMİR	E	26	Memur	Lisans	13 Mart Mahallesi/Merkez
12	Sevinç Gamze ALTUNTAŞ	K	22	Satış Temsilcisi	Önlisans	13 Mart Mahallesi/Merkez
13	Özge ALTUNTAŞ	K	25	Memur	Önlisans	13 Mart Mahallesi/Merkez
14	Tenzile ÜTMÜ	K	41	Ev Hanımı	Okur-Yazar Değil	13 Mart Mahallesi/Merkez
15	Mehmet ÜTMÜ	E	47	Fırıncı	Okur-Yazar Değil	13 Mart Mahallesi/Merkez
16	Serap SARIGÜL	K	30	Öğretmen	Lisans	13 Mart Mahallesi/Merkez
17	Mehmet Ata SARIGÜL	E	70	Emekli	Okur-Yazar Değil	13 Mart Mahallesi/Merkez
18	Hanişe SARIGÜL	K	63	Ev Hanımı	Okur-Yazar Değil	13 Mart Mahallesi/Merkez
19	Eda GÜZEL	K	30	Bankacı	Lisans	13 Mart Mahallesi/Merkez
20	Hakkı GÜZEL	E	33	Şef	Lisans	13 Mart Mahallesi/Merkez
21	Hedo AKBAŞ	K	73	Ev Hanımı	Okur-Yazar Değil	Acar Mahallesi/Kırsal
22	Mehmet Zeki İLHAN	E	55	Muhtar/Çiftçi	Lise	Ahmetli Mahallesi/Kırsal
23	Cemal İLHAN	E	50	Çiftçi	Lise	Ahmetli Mahallesi/Kırsal
24	Hasret AY	E	38	Çiftçi	İlkokul	Akbağ Mahallesi/Kırsal
25	Tekin İLERİ	E	45	Çiftçi	İlkokul	Akıncı Mahallesi/Kırsal
26	Kemal KOÇ	E	18	Öğrenci	Lise	Akıncı Mahallesi/Kırsal
27	Aziz YILDIZ	E	58	Muhtar/Çiftçi	Lise	Alakuş Mahallesi/Kırsal
28	Ümrhan ÇELİK	E	40	İşçi	İlkokul	Alımlı Mahallesi/Kırsal
29	Aslıya İLHAN	K	65	Ev Hanımı/Çiftçi	Okur-Yazar Değil	Ambar Mahallesi/Kırsal
30	Ramazan TEMEL	E	60	Muhtar/Çiftçi	Lise	Aran Mahallesi/Kırsal
31	Mahmut AKAN	E	45	Şube Müdürü	Lisans	Arpatepe Mahallesi/Kırsal
32	Ubeyd ÇIRAY	E	65	Muhtar/Çiftçi	İlkokul	Aşağıyeniköy Mahallesi/Kırsal
33	Servet ÇOKAN	E	52	Muhtar	Lise	Avcılar Mahallesi/Kırsal
34	Nusret KAPLAN	E	23	İmam	Lise	Aytepe Mahallesi/Kırsal
35	Nurşin DEMİR	K	20	Öğrenci	Lise	Bağlıca Mahallesi/Kırsal
36	Abdülkadir ÖNCEL	E	28	Öğretmen	Lisans	Bağlıca Mahallesi/Kırsal
37	Şeyhmus CAN	E	68	Muhtar	İlkokul	Boztepe Mahallesi/Kırsal
38	Ahmet BULUT	E	68	Çiftçi	İlkokul	Boztepe Mahallesi/Kırsal
39	Abdülkadir DEMİR	E	45	Şoför	İlkokul	Boztepe Mahallesi/Kırsal
40	Mecit AÇAR	E	41	Serbest Meslek	İlkokul	Boztepe Mahallesi/Kırsal
41	Zahir AKIŞ	E	53	Çoban	Okur-Yazar Değil	Buğday Mahallesi/Kırsal
42	Abdülşatır BAĞ	E	28	Çiftçi	Lise	Buğday Mahallesi/Kırsal
43	Halil ERMİŞ	E	18	Öğrenci	Lise	Buğday Mahallesi/Kırsal
44	Yusuf DEMİR	E	49	Çoban	İlkokul	Cevizlik Mahallesi/Kırsal
45	Selahattin ÇOLTO	E	56	Çiftçi	İlkokul	Cevizpınar Mahallesi/Kırsal
46	Faruk ÇOLTO	E	48	Çiftçi	İlkokul	Cevizpınar Mahallesi/Kırsal
47	Mehmet Ali TUTAŞI	E	65	Esnaf	Lise	Cumhuriyet Mahallesi/Merkez
48	Yasemin AYGÜN	K	18	Öğrenci	Lise	Cumhuriyet Mahallesi/Merkez
49	Arjin NAS	K	18	Öğrenci	Lise	Cumhuriyet Mahallesi/Merkez
50	Mahmut TEMUR	E	18	Öğrenci	Lise	Çabuk Mahallesi/Merkez
51	Cihat ERGEN	E	19	Öğrenci	Lise	Çabuk Mahallesi/Merkez
52	Bahar NAYIROĞLU	K	37	Ev Hanımı	Lise	Çabuk Mahallesi/Merkez
53	Hamza ATAÇ	E	40	Çiftçi	İlkokul	Çağlar Mahallesi/Kırsal
54	Şeyhmuz ATAÇ	E	55	Şoför/Çiftçi	İlkokul	Çağlar Mahallesi/Kırsal
55	Abdulhalim ARSLAN	E	58	Çoban	Okur-Yazar Değil	Çalışlı Mahallesi/Kırsal
56	Ayhan SAĞLAM	E	19	Öğrenci	Lise	Çalışlı Mahallesi/Kırsal
57	Ferha ARSLAN	K	45	Ev Hanımı	Okur-Yazar Değil	Çalışlı Mahallesi/Kırsal
58	Cemil MEMİŞ	E	56	Muhtar/Çiftçi	İlkokul	Çatak Mahallesi/Kırsal
59	Enes MEMİŞ	E	19	Çiftçi	Lise	Çatak Mahallesi/Kırsal
60	Şakir MEMİŞ	E	18	Öğrenci	Lise	Çatak Mahallesi/Kırsal
61	Sabri GÜZEL	E	54	Çiftçi	Ortaokul	Çayırpınar Mahallesi/Kırsal
62	Hanım GÜZEL	K	85	Ev Hanımı	Okur-Yazar Değil	Çayırpınar Mahallesi/Kırsal

63	Abdulkahhar ÖZÜ	K	38	İmam	Lise	Çayırpınar Mahallesi/Kırsal
64	Rıdvan BÜYÜK	E	31	Çiftçi	Lise	Çıplaktepe Mahallesi/Kırsal
65	Mehmet Ali MEMİŞ	E	18	Öğrenci	Lise	Çıplaktepe Mahallesi/Kırsal
66	Tacetin HAZAR	E	52	Çiftçi	İlkokul	Çiftlikköy Mahallesi/Kırsal
67	Berfin HAZAR	K	19	Öğrenci	Lise	Çiftlikköy Mahallesi/Kırsal
68	İsmail ARI	E	34	Çiftçi	Lise	Çukuryurt Mahallesi/Kırsal
69	Ferhan EDİZ	E	47	Çiftçi	Ortaokul	Dara Mahallesi/Kırsal
70	Mahmut EDİZ	E	61	Çiftçi	İlkokul	Dara Mahallesi/Kırsal
71	Besrai KARAASLAN	K	39	Ev Hanımı	Okur-Yazar Değil	Dara Mahallesi/Kırsal
72	İsmail EDİZ	E	58	Çiftçi	Lise	Dara Mahallesi/Kırsal
73	Hüseyin ÖZKAN	E	50	Muhtar	Lise	Dibektaş Mahallesi/Kırsal
74	Meral MUTLU	K	25	Ziraat Teknikeri	Önlisans	Diyarbakırkapı Mahallesi/Merkez
75	Nurçin DEMİR	K	23	Öğrenci	Önlisans	Diyarbakırkapı Mahallesi/Merkez
76	Merve MUTLU	K	21	Ziraat Teknikeri	Önlisans	Diyarbakırkapı Mahallesi/Merkez
77	İhvan EROĞLU	E	24	Ziraat Teknikeri	Önlisans	Diyarbakırkapı Mahallesi/Merkez
78	Zeki IRMAK	E	60	Muhtar/Çiftçi	İlkokul	Düzlük Mahallesi/Kırsal
79	Meymo FİDAN	K	60	Ev Hanımı/Çiftçi	Okur-Yazar Değil	Elmabahçe Mahallesi/Kırsal
80	Melle Abbas	E	65	İmam	Lise	Elmabahçe Mahallesi/Kırsal
81	Mehmet GÜLER	E	53	Çiftçi	İlkokul	Elmabahçe Mahallesi/Kırsal
82	Sefa CANGI	E	18	Öğrenci	Lise	Eminettin Mahallesi/Merkez
83	Murat ALPÖZ	E	27	Memur	Lise	Eminettin Mahallesi/Merkez
84	Gülcan TARHAN	K	18	Öğrenci	Lise	Ensar Mahallesi/Merkez
85	Zümre Nur AKATAK	K	26	Memur	Lise	Ensar Mahallesi/Merkez
86	İzzet BEGEÇ	E	60	Çiftçi	İlkokul	Eroğlu Mahallesi/Kırsal
87	Fehime BEGEÇ	K	39	Ev Hanımı	İlkokul	Eroğlu Mahallesi/Kırsal
88	Şevkiye BEGEÇ	K	42	Ev Hanımı/Çiftçi	İlkokul	Eroğlu Mahallesi/Kırsal
89	Tahir ABA	E	45	Serbest Meslek	İlkokul	Eroğlu Mahallesi/Kırsal
90	Rukiye KAPAN	K	36	Ev Hanımı	Okur-Yazar Değil	Eroğlu Mahallesi/Kırsal
91	Mehmet Zahir KAPAN	E	50	Çiftçi	İlkokul	Eroğlu Mahallesi/Kırsal
92	Yusuf KAPAN	E	49	Serbest Meslek	İlkokul	Eroğlu Mahallesi/Kırsal
93	Nurcan ABAK	K	38	Ev Hanımı	İlkokul	Eroğlu Mahallesi/Kırsal
94	Abdullah KAPAN	E	37	Çoban	İlkokul	Eroğlu Mahallesi/Kırsal
95	Ömer Faruk BEGEÇ	E	38	Serbest Meslek	İlkokul	Eroğlu Mahallesi/Kırsal
96	İsmail KAPAN	E	58	Çiftçi	Okur-Yazar Değil	Eroğlu Mahallesi/Kırsal
97	Zekiye ABAK	K	46	Ev Hanımı	Okur-Yazar Değil	Eroğlu Mahallesi/Kırsal
98	Şükri ÖGEL	E	53	Serbest Meslek	İlkokul	Eroğlu Mahallesi/Kırsal
99	Ayetullah KAPAN	E	39	Çiftçi	İlkokul	Eroğlu Mahallesi/Kırsal
100	Mehdiye KAPAN	K	38	Ev Hanımı	İlkokul	Eroğlu Mahallesi/Kırsal
101	Bayram KAPAN	E	42	Çoban	İlkokul	Eroğlu Mahallesi/Kırsal
102	Gazali DERİN	K	45	Ev Hanımı/Çiftçi	Okur-Yazar Değil	Eryeri Mahallesi/Kırsal
103	Gülistan KAÇAR	K	19	Öğrenci	Lise	Eryeri Mahallesi/Kırsal
104	Sevda ATLI	K	29	Ev Hanımı	Lise	Eryeri Mahallesi/Kırsal
105	Celal KAYA	E	57	Muhtar/Çiftçi	İlkokul	Esentepe Mahallesi/Kırsal
106	Romiya YALU	K	40	Ev Hanımı	İlkokul	Eskikale Mahallesi/Kırsal
107	Cengiz ERSAN	E	54	Muhtar	Lise	Eskikale Mahallesi/Kırsal
108	Şemsettin ATEŞ	E	64	Çiftçi	İlkokul	Eskikale Mahallesi/Kırsal
109	Fuat YILDIRIM	E	65	Muhtar/Çiftçi	İlkokul	Gökçe Mahallesi/Kırsal
110	Gülay YILDIRIM	K	65	Ev Hanımı	Okur-Yazar Değil	Gökçe Mahallesi/Kırsal
111	Ayşe CEBE	K	18	Öğrenci	Lise	Gökçe Mahallesi/Kırsal
112	Yusuf ÇELİK	E	18	Öğrenci	Lise	Gökçe Mahallesi/Kırsal
113	Cemile ÇELİK	K	35	Ev Hanımı	İlkokul	Gökçe Mahallesi/Kırsal
114	Şahin DEMİRCAN	E	18	Öğrenci	Lise	Gökçe Mahallesi/Kırsal
115	İnes YILDIRIM	E	18	Öğrenci	Lise	Gökçe Mahallesi/Kırsal
116	Enes CEBE	E	19	Çoban	Lise	Gökçe Mahallesi/Kırsal
117	Kemal ACAY	E	89	Çiftçi	Okur-Yazar Değil	Göllü Mahallesi/Kırsal
118	Zekeriya EFE	E	18	Öğrenci	Lise	Göllü Mahallesi/Kırsal
119	Mehmet Hadi DÖLEK	E	18	Öğrenci	Lise	Göllü Mahallesi/Kırsal
120	Fethiye ÖNCEL	K	58	Emekli Öğretmen	Lise	Gül Mahallesi/Merkez
121	Seher KAYA	K	18	Öğrenci	Lise	Gül Mahallesi/Merkez
122	Elif FİDAN	K	39	Ev Hanımı	İlkokul	Gül Mahallesi/Merkez
123	Azize KAYA	K	56	Ev Hanımı/Çiftçi	Okur-Yazar Değil	Güneyli Mahallesi/Kırsal
124	İbrahim EKİN	E	70	Emekli/Çiftçi	Lise	Gürağaç Mahallesi/Kırsal
125	Ubeydullah Hoca	E	34	İmam	Lise	Gürağaç Mahallesi/Kırsal
126	Hüseyin GÖKOĞLU	E	48	Muhtar/Çiftçi	Lise	Hamzabey Mahallesi/Kırsal
127	Naile AYDIN	K	47	Ev Hanımı/Çiftçi	Okur-Yazar Değil	Hatunlu Mahallesi/Kırsal
128	Mahmut ARI	E	50	Muhtar/Çiftçi	İlkokul	Haydar Mahallesi/Kırsal
129	Atman ÖZDAŞ	E	60	Muhtar/Çiftçi	İlkokul	Höyükli Mahallesi/Kırsal
130	Veysi ÇAKMAZ	E	33	Memur	Lisans	İstasyon Mahallesi/Kırsal
131	İsmail ÖLGÜN	E	37	Memur	Lisans	İstasyon Mahallesi/Kırsal
132	Bahar ŞİMŞEK	K	23	Öğrenci	Önlisans	İstasyon Mahallesi/Kırsal
133	Zafer SOYSAL	E	22	Öğrenci	Önlisans	İstasyon Mahallesi/Kırsal
134	Gülnaz BAYKAL	K	22	Öğrenci	Önlisans	İstasyon Mahallesi/Kırsal

135	Sevim SOYLU	K	18	Öğrenci	Lise	İstasyon Mahallesi/Kırsal
136	Erdal KAYGIN	E	18	Öğrenci	Lise	İstasyon Mahallesi/Kırsal
137	Abdurrahman YAKAK	E	46	Şoför	İlkokul	İstasyon Mahallesi/Kırsal
138	Necati AYDIN	E	65	Çiftçi	İlkokul	İstasyon Mahallesi/Kırsal
139	Umut TELİMEN	E	18	Öğrenci	Lise	İstasyon Mahallesi/Kırsal
140	Melsa ŞİMDİ	K	29	Gıda Mühendisi	Lisans	İstasyon Mahallesi/Kırsal
141	Ömer Faruk AYDIN	E	19	Öğrenci	Lise	İstasyon Mahallesi/Kırsal
142	Tahsin GÖKÇE	E	38	Memur	Önlisans	İstasyon Mahallesi/Kırsal
143	Tahir DURMAZ	E	40	Okul Müdürü	Lisans	Kabala Mahallesi/Kırsal
144	Neslihan DEMİRKIRAN	K	45	Ev Hanımı/Çiftçi	Okur-Yazar Değil	Kabala Mahallesi/Kırsal
145	Mehmet Nur FİDAN	E	34	Öğretmen	Lisans	Kabala Mahallesi/Kırsal
146	Abbas BALBAY	E	18	Öğrenci	Lise	Kabala Mahallesi/Kırsal
147	Yahya ELÇİBOĞA	E	18	Öğrenci	Lise	Kabala Mahallesi/Kırsal
148	Ferha KAZAK	K	19	Çocuk gelişimci	Lise	Kabala Mahallesi/Kırsal
149	Sevgi ENEZ	K	18	Öğrenci	Lise	Kabala Mahallesi/Kırsal
150	Emine ELALMIŞ	K	18	Çocuk gelişimci	Lise	Kabala Mahallesi/Kırsal
151	Lütfiye KAYA	K	20	Çocuk gelişimci	Lise	Kabala Mahallesi/Kırsal
152	Selcan ELALMIŞ	K	19	Öğrenci	Lise	Kabala Mahallesi/Kırsal
153	Emine SÖZEN	K	18	Öğrenci	Lise	Kabala Mahallesi/Kırsal
154	Gülşüm ELÇİBOĞA	K	18	Öğrenci	Lise	Kabala Mahallesi/Kırsal
155	Tuğba ELBAN	K	18	Öğrenci	Lise	Kabala Mahallesi/Kırsal
156	Mukaddes İLAN	K	19	Öğrenci	Lise	Kabala Mahallesi/Kırsal
157	Şeyhmuz DEĞER	E	77	Çiftçi	Okur-Yazar Değil	Karadimir Mahallesi/Kırsal
158	Berat DEĞER	E	18	Öğrenci	Lise	Karadimir Mahallesi/Kırsal
159	Abdurrahman MUNGAN	E	76	Emekli Şoför	Okur-Yazar Değil	Kayacan Mahallesi/Merkez
160	Fahriye MUNGAN	K	73	Ev Hanımı	Okur-Yazar Değil	Kayacan Mahallesi/Merkez
161	Hayrettin BALA	E	39	Memur	Lise	Kayacan Mahallesi/Merkez
162	Murat MUNGAN	E	40	Şoför	Lise	Kayacan Mahallesi/Merkez
163	İbrahim İPEKLİSÜMER	E	18	Öğrenci	Lise	Kayacan Mahallesi/Merkez
164	Lokman CEYLAN	E	18	Öğrenci	Lise	Kayacan Mahallesi/Merkez
165	Medet ACAY	E	21	Çoban	İlkokul	Konaklı Mahallesi/Kırsal
166	Kerem ACAY	E	70	Emekli/Çiftçi	İlkokul	Konaklı Mahallesi/Kırsal
167	Faysal ADIN	E	60	Çiftçi	İlkokul	Konaklı Mahallesi/Kırsal
168	Sidar ÇELİK	K	18	Öğrenci	Lise	Kotek Mahallesi/Merkez
169	Kevser ŞEN	K	26	Ev Hanımı	Lise	Kotek Mahallesi/Merkez
170	Muazzez ARSLANHAN	K	47	Ev Hanımı	İlkokul	Kotek Mahallesi/Merkez
171	Mehmet BEDİR	E	67	Çiftçi	Okur-Yazar Değil	Kumlu Mahallesi/Kırsal
172	Abdurrahim ACAR	E	77	Çiftçi	Okur-Yazar Değil	Kuyulu Mahallesi/Kırsal
173	Ferhat ÇALIŞKAN	E	18	Öğrenci	Lise	Kuyulu Mahallesi/Kırsal
174	Şeyhmuz ERMANOĞLU	E	66	Çiftçi	Okur-Yazar Değil	Küçükköy Mahallesi/Kırsal
175	Leman BİSEN	K	21	Ev Hanımı	İlkokul	Latifiye Mahallesi/Merkez
176	Fatime BİSEN	K	48	Ev Hanımı	İlkokul	Latifiye Mahallesi/Merkez
177	H. NURDAĞ YÜCESOY	K	47	Ev Hanımı	Lise	Latifiye Mahallesi/Merkez
178	Necat YÜCESOY	E	60	Emekli	Lise	Latifiye Mahallesi/Merkez
179	Büşra GÜNERİ	K	22	Öğrenci	Önlisans	Latifiye Mahallesi/Merkez
180	Ayşe ÖZDEMİR	K	47	Ev Hanımı	İlkokul	Medrese Mahallesi/Merkez
181	Ferhan AKGÜÇ	E	19	Öğrenci	Lise	Medrese Mahallesi/Merkez
182	Ayşe AKBALI	K	38	Ev Hanımı	Lise	Medrese Mahallesi/Merkez
183	Songül ALAKUŞU	K	46	Ev Hanımı	İlkokul	Necmettin Mahallesi/Merkez
184	Hilal ASLAN	K	18	Öğrenci	Lise	Necmettin Mahallesi/Merkez
185	Dilan AYKURT	K	46	Ev Hanımı	İlkokul	Necmettin Mahallesi/Merkez
186	Deniz DÖYAN	K	45	Ev Hanımı	Lise	Nur Mahallesi/Merkez
187	Mahmut KAVAL	E	36	Esnaf	Lise	Nur Mahallesi/Merkez
188	Bilal YILDIRIM	E	34	Öğretmen	Lisans	Nur Mahallesi/Merkez
189	Rojbin DEMİRCAN	K	18	Öğrenci	Lise	Nur Mahallesi/Merkez
190	Esra Rüya DEMİRTEKİN	K	18	Öğrenci	Lise	Nur Mahallesi/Merkez
191	Berna DILMEN	K	38	Ev Hanımı	Lise	Nur Mahallesi/Merkez
192	Dilan İÇGE	K	27	Öğretmen	Lisans	Nur Mahallesi/Merkez
193	Kübra ELİK	K	19	Öğrenci	Lise	Nur Mahallesi/Merkez
194	Rabia AKYÜZ	K	41	Ev Hanımı	İlkokul	Nur Mahallesi/Merkez
195	Cemre Nur ACAR	K	21	Öğrenci	Önlisans	Nur Mahallesi/Merkez
196	Kutbettin YAVUZ	E	35	Orman Mühendisi	Lisans	Nur Mahallesi/Merkez
197	Narin ÇELİK	K	18	Öğrenci	Lise	Nur Mahallesi/Merkez
198	M. Enes AKBAŞ	E	18	Öğrenci	Lise	Nur Mahallesi/Merkez
199	Pelda ŞAHİN	K	37	Ev Hanımı	Lise	Nur Mahallesi/Merkez
200	Dilek ERTEN	K	18	Öğrenci	Lise	Nur Mahallesi/Merkez
201	Muhammet SİNER	E	18	Öğrenci	Lise	Nur Mahallesi/Merkez
202	İbrahim YOLDAŞ	E	37	V.K.H.İ	Lisans	Nur Mahallesi/Merkez
203	Zübeyir GÜNEŞ	E	35	Akademisyen	Lisans	Nur Mahallesi/Merkez
204	Havvas AYDIN	E	60	Muhtar/Çiftçi	İlkokul	Nurköy Mahallesi/Kırsal
205	A.Hamit DEĞER	E	53	İşçi	İlkokul	Ofis Mahallesi/Kırsal
206	Neşet ASLAN	E	22	Çiftçi	Önlisans	Ofis Mahallesi/Kırsal

207	Hüsnügül KUNTAY	K	18	Öğrenci	Lise	Ofis Mahallesi/Kırsal
208	Davut ERKAN	E	60	Emekli Müdür	Yüksekokul	Ofis Mahallesi/Kırsal
209	Ziver ASLAN	E	35	Çiftçi	Önlisans	Ofis Mahallesi/Kırsal
210	Ceyda KARTAL	K	23	Ziraat Teknikeri	Önlisans	Ofis Mahallesi/Kırsal
211	İbrahim Şahin GÜN	E	20	Ziraat Teknikeri	Önlisans	Ofis Mahallesi/Kırsal
212	Mehmet Şekip ÖZMEN	E	30	İşçi	Lise	Ofis Mahallesi/Kırsal
213	Şükrü AYDEMİR	E	28	İşçi	Lise	Ofis Mahallesi/Kırsal
214	Ruken ÇERİ	K	18	Öğrenci	Lise	Ofis Mahallesi/Kırsal
215	Bedir KARATAŞ	E	35	Çiftçi/İşçi	Ortaokul	Ortaköy Mahallesi/Kırsal
216	Mehmet Baki BAĞIŞ	E	58	Okul Müdürü	Lisans	Ortaköy Mahallesi/Kırsal
217	Nazlı ATAÖZCAN	K	18	Öğrenci	Lise	Ortaköy Mahallesi/Kırsal
218	Elif AKDEMİR	K	18	Öğrenci	Lise	Ortaköy Mahallesi/Kırsal
219	Pınar ANDİNC	K	18	Öğrenci	Lise	Ortaköy Mahallesi/Kırsal
220	Emine ARSLAN	K	36	Ev Hanımı	Ortaokul	Ortaköy Mahallesi/Kırsal
221	Ahmet ADAM	E	55	Çoban	Okur-Yazar Değil	Ortaköy Mahallesi/Kırsal
222	Cihan ADSAN	K	32	Ev Hanımı/Çiftçi	İlkokul	Özlüceköy Mahallesi/Kırsal
223	Servet ADSAN	E	33	Hayvancılık	İlkokul	Özlüceköy Mahallesi/Kırsal
224	Mehmet Sıdk CEBE	E	22	Şoför	Lise	Özlüceköy Mahallesi/Kırsal
225	Sakine ADSAN	K	60	Ev Hanımı	Okur-Yazar Değil	Özlüceköy Mahallesi/Kırsal
226	Aptülkadir CEBE	E	45	Şoför	İlkokul	Özlüceköy Mahallesi/Kırsal
227	Mustafa CEBE	E	55	Şoför	İlkokul	Özlüceköy Mahallesi/Kırsal
228	Mehmet ACU	E	47	Lokantacı	Lisans	Özlüceköy Mahallesi/Kırsal
229	Süleyman BEGEÇ	E	50	İşçi	İlkokul	Özlüceköy Mahallesi/Kırsal
230	Hilmi ŞAHİN	E	60	Emekli	İlkokul	Özlüceköy Mahallesi/Kırsal
231	M. Nezir AYAN	E	40	Güvenlik Korucusu	Lise	Özlüceköy Mahallesi/Kırsal
232	Abdülkadir AKIN	E	33	Çiftçi	İlkokul	Özlüceköy Mahallesi/Kırsal
233	İbrahim ATIŞ	E	58	Emekli/Çiftçi	İlkokul	Sakalar Mahallesi/Kırsal
234	Selman YILDIRIM	E	24	Çiftçi	Lise	Sakalar Mahallesi/Kırsal
235	Deniz BUDAK	K	39	İşçi	İlkokul	Saraçoğlu Mahallesi/Merkez
236	Gülistan ERGÜN	K	18	Öğrenci	Lise	Saraçoğlu Mahallesi/Merkez
237	Derya BUDAK	K	27	Memur	Lise	Saraçoğlu Mahallesi/Merkez
238	Mehmet Münir MUNGAN	E	60	Emekli Şoför	Lise	Savurkapı Mahallesi/Merkez
239	Hasine MUNGAN	K	70	Ev Hanımı	Okur-Yazar Değil	Savurkapı Mahallesi/Merkez
240	Şıraç MUNGAN	E	80	Emekli Şoför	Ortaokul	Savurkapı Mahallesi/Merkez
241	Özlem AY	K	25	Ev Hanımı	Önlisans	Savurkapı Mahallesi/Merkez
242	H. İbrahim ALTINTERİN	E	18	Öğrenci	Lise	Savurkapı Mahallesi/Merkez
243	Baran ENSARİ	E	18	Öğrenci	Lise	Savurkapı Mahallesi/Merkez
244	Kübra ÇALHAN	E	18	Öğrenci	Lise	Savurkapı Mahallesi/Merkez
245	Cansu ANLAYIŞLIOĞLU	K	26	Öğrenci	Lisans	Savurkapı Mahallesi/Merkez
246	Cemal AYDIN	E	54	Çiftçi	Okur-Yazar Değil	Sulak Mahallesi/Kırsal
247	Mehmet Ali BAYSAL	E	65	Muhtar	İlkokul	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
248	Ekrem DİKMEN	E	46	Serbest Meslek	Okur-Yazar Değil	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
249	M. Sait CEBE	E	48	Çiftçi	Ortaokul	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
250	Salih BABUR	E	44	Serbest Meslek	Okur-Yazar Değil	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
251	Musa GÜR	E	51	Çiftçi	Okur-Yazar Değil	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
252	Aynur BABUR	K	44	Ev Hanımı	İlkokul	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
253	Basri AKIN	E	37	İşçi	İlkokul	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
254	Güzide GÜR	K	35	Ev Hanımı	İlkokul	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
255	Meral DEMİRCAN	K	19	Öğrenci	Lise	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
256	Emrullah ÇELEBİ	E	23	Tekniker	Önlisans	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
257	Mehmet AKIN	E	39	Çiftçi	İlkokul	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
258	Mehmet Salih BAŞ	E	39	Güvenlik Korucusu	İlkokul	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
259	M. Faruk BAŞ	E	38	Çiftçi	Ortaokul	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
260	Mehmet Salih GEZER	E	46	Şoför	Lise	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
261	Baran BABUR	E	40	Çoban	İlkokul	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
262	İbrahim UĞUR	E	50	Kuyumcu	İlkokul	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
263	Şeyhmus GEZER	E	53	Şoför	İlkokul	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
264	Furkan KAPAN	E	40	Çoban	İlkokul	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
265	Hasan AYAN	E	40	Çifti	İlkokul	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
266	Zahide BENGÜ	K	65	Ev Hanımı	Okur-Yazar Değil	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
267	Metin GÜR	E	44	Güvenlik Korucusu	İlkokul	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
268	M. Mahsum CEBE	E	39	Şoför	Ortaokul	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
269	Ekrem EMAN	E	43	Esnaf	İlkokul	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
270	Muharrem DEMİRCAN	E	50	Esnaf	Ortaokul	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
271	Mahmut DURAN	E	80	Çiftçi	Okur-Yazar Değil	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
272	Selahattin SIYI	E	37	Çiftçi	İlkokul	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
273	Şerif GÜR	E	37	Esnaf	İlkokul	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
274	Mehmet Şerif DEMİRCAN	E	37	Serbest Meslek	İlkokul	Sultanköy Mahallesi/Kırsal
275	Mansur UĞURGEL	E	55	Kuyumcu	Lise	Şar Mahallesi/Merkez
276	Duygu KARATAŞ	K	19	Öğrenci	Lise	Şar Mahallesi/Merkez
277	Mükrüme YÜCESOY	K	37	Ev Hanımı	Lise	Şar Mahallesi/Merkez
278	Gülüm KÖYAN	K	26	Öğrenci	Önlisans	Şehidiye Mahallesi/Merkez

279	Betül AŞLAMACİER	K	18	Öğrenci	Lise	Şehidiye Mahallesi/Merkez
280	Nurullah TATLİDEDE	E	18	Öğrenci	Lise	Şehidiye Mahallesi/Merkez
281	Ayhan ARUN	K	54	Ebe	Lise	Tandır Mahallesi/Kırsal
282	Nergiz ARUN	K	31	Ev Hanımı	Lisans	Tandır Mahallesi/Kırsal
283	Aydın ERAKMAN	E	52	Memur	Lise	Teker Mahallesi/Merkez
284	Ekrem AYANOĞLU	E	58	Terzi	Lise	Teker Mahallesi/Merkez
285	Şeyhmuz Amca	E	65	Ormancı	İlkokul	Teker Mahallesi/Merkez
286	Bahattin ÖNAL	E	54	Muhtar	İlkokul	Tilkitepe Mahallesi/Kırsal
287	Zübeyde AKTÜRK	K	57	Ev Hanımı/Çiftçi	Okur-Yazar Değil	Tozan Mahallesi/Kırsal
288	Menaf AKTÜRK	E	60	Çiftçi	İlkokul	Tozan Mahallesi/Kırsal
289	Cihat AÇAR	E	23	Öğrenci	Önlisans	Ulucami Mahallesi/Merkez
290	Zehra KILINÇ	K	18	Öğrenci	Lise	Ulucami Mahallesi/Merkez
291	Şeyma ERAKATAY	K	26	Öğrenci	Lisans	Ulucami Mahallesi/Merkez
292	Mehmet ERKAR	E	54	Çiftçi	İlkokul	Yalım Mahallesi/Merkez
293	Umut ADSAY	E	18	Öğrenci	Lise	Yalım Mahallesi/Merkez
294	Mehmet USANMAZ	E	18	Öğrenci	Lise	Yalım Mahallesi/Merkez
295	Sevim DEMİR	K	45	Ev Hanımı	Ortaokul	Yalım Mahallesi/Merkez
296	Meral ERYILMAZ	K	35	Ev Hanımı	Lise	Yalım Mahallesi/Merkez
297	Murat BEYAZITOĞLU	E	25	İşçi	Lise	Yalım Mahallesi/Merkez
298	Gurbet EZİN	K	43	Ev Hanımı	Ortaokul	Yalım Mahallesi/Merkez
299	Ziya ALLIK	E	28	Kapıcı	Lise	Yalım Mahallesi/Merkez
300	Nalan TAŞKAN	K	37	Ev Hanımı	Lise	Yalım Mahallesi/Merkez
301	Şeymus ELİK	E	68	Muhtar	Lise	Yardere Mahallesi/Kırsal
302	Şeyhdavut BULUT	E	50	Çiftçi	İlkokul	Yayla Mahallesi/Kırsal
303	Mehmet ÇÜR	E	55	İşçi	Ortaokul	Yayla Mahallesi/Kırsal
304	Leyla ACU	K	39	Ev hanımı	İlkokul	Yayla Mahallesi/Kırsal
305	Murat ARDA	E	48	Çiftçi	İlkokul	Yayla Mahallesi/Kırsal
306	Gurbet CAN	K	40	Ev Hanımı	İlkokul	Yayla Mahallesi/Kırsal
307	Fesih ÇİMEN	E	42	Şoför	İlkokul	Yayla Mahallesi/Kırsal
308	Gafur TOKAN	E	67	Emekli	İlkokul	Yayla Mahallesi/Kırsal
309	Abdurrahim ACU	E	37	Memur	Lise	Yayla Mahallesi/Kırsal
310	Nezir ÇİMEN	E	34	Şoför	İlkokul	Yayla Mahallesi/Kırsal
311	Fırat KARADEMİR	E	45	Çiftçi	Lise	Yaylabaşı Mahallesi/Kırsal
312	Abidin NAYIR	E	44	Muhtar	İlkokul	Yaylacık Mahallesi/Kırsal
313	Bahar NAYIR	K	18	Öğrenci	Lise	Yaylacık Mahallesi/Kırsal
314	Sercil İNAN	E	75	Çiftçi	Okur-Yazar değil	Yaylı Mahallesi/Kırsal
315	Serkan İNAL	E	18	Öğrenci	Lise	Yaylı Mahallesi/Kırsal
316	Yusuf DENİZ	E	27	Çiftçi	Lise	Yaylı Mahallesi/Kırsal
317	Şükrü ÇAKMAK	E	25	Öğrenci	Önlisans	Yaylı Mahallesi/Kırsal
318	Halil ECEVİT	E	75	Muhtar/Çiftçi	İlkokul	Yenice Mahallesi/Kırsal
319	Şeymus SİNCAR	E	60	Muhtar	İlkokul	Yenikapı Mahallesi/Merkez
320	Saadet TELİMEN	K	18	Öğrenci	Lise	Yenikapı Mahallesi/Merkez
321	Şükrü HÜSEYİNOĞLU	E	53	Çiftçi	İlkokul	Yeniköy Mahallesi/Kırsal
322	Abdo ERDOĞAN	E	70	Çiftçi	Okur-Yazar Değil	Yeniköy Mahallesi/Kırsal
323	Fatma MUNGAN KILIÇ	K	34	Akademisyen	Lisans	Yenişehir Mahallesi/Merkez
324	Semra DEMİR	K	28	Ziraat Mühendisi	Lisans	Yenişehir Mahallesi/Merkez
325	Veysi ACIBUCA	E	36	Akademisyen	Lisans	Yenişehir Mahallesi/Merkez
326	Meryem ACAR	K	18	Öğrenci	Lise	Yenişehir Mahallesi/Merkez
327	Bahar GÖZÜ	K	18	Öğrenci	Lise	Yenişehir Mahallesi/Merkez
328	Şevval DEDE	K	18	Öğrenci	Lise	Yenişehir Mahallesi/Merkez
329	Mahmut ÇABŞEK	E	27	Memur	Lisans	Yenişehir Mahallesi/Merkez
330	Erdal KARADENİZ	E	37	Akademisyen	Lisans	Yenişehir Mahallesi/Merkez
331	Ruken BİLGİÇ DURMAZ	K	35	Öğretmen	Lisans	Yenişehir Mahallesi/Merkez
332	Türkan DUYAN	K	30	Öğretmen	Lisans	Yenişehir Mahallesi/Merkez
333	Canan ÖZGÜN	K	30	Öğretmen	Lisans	Yenişehir Mahallesi/Merkez
334	Abdurrezzak BAŞARAN	E	38	Öğretmen	Lisans	Yenişehir Mahallesi/Merkez
335	Gurbet BAŞARAN	K	37	Öğretmen	Lisans	Yenişehir Mahallesi/Merkez
336	Rıdvan YEŞİLMEN	E	38	İşçi	İlkokul	Yenişehir Mahallesi/Merkez
337	Necla VARLIK	K	60	Ev Hanımı	Okur-Yazar Değil	Yenişehir Mahallesi/Merkez
338	Meryem NAS	K	28	Memur	Lisans	Yenişehir Mahallesi/Merkez
339	Aydın BEGEN	E	53	Teknisyen	Lisans	Yenişehir Mahallesi/Merkez
340	Aynur AKBULUT	K	51	Şef	Önlisans	Yenişehir Mahallesi/Merkez
341	Neslihan TIRPAN	K	60	Ev Hanımı	Okur-Yazar Değil	Yenişehir Mahallesi/Merkez
342	Necmi TIRPAN	E	65	Emekli	Lise	Yenişehir Mahallesi/Merkez
343	Ömer DEĞER	E	52	Muhtar/Çiftçi	İlkokul	Yolbaşı Mahallesi/Kırsal
344	A.SelamALTUNKAYNAK	E	47	İmam	İlkokul	Yukarıyaydın Mahallesi/Kırsal
345	İzzettin AYDIN	E	53	Memur	Lise	Yukarıhatunlu Mahallesi/Kırsal
346	Abdulgafur ETE	E	62	Muhtar/Çiftçi	İlkokul	Yukarıyeniköy Mahallesi/Kırsal
347	Beşir CAN	E	60	Çiftçi	Okur-Yazar Değil	Yüce Mahallesi/Kırsal
348	Hanife AKIN	K	40	Ev Hanımı	Okur-Yazar Değil	Yüce Mahallesi/Kırsal
349	Mekiye ÇELEBİ	K	39	Ev Hanımı	İlkokul	Yüce Mahallesi/Kırsal
350	Hüsamettin AKIN	E	28	Şoför	İlkokul	Yüce Mahallesi/Kırsal

351	Cahit CAN	E	39	Şoför	İlkokul	Yüce Mahallesi/Kırsal
352	İsmail CAN	E	50	Manav	İlkokul	Yüce Mahallesi/Kırsal
353	Abdullah BAŞ	E	40	Şoför	İlkokul	Yüce Mahallesi/Kırsal
354	Sultan CAN	K	38	Ev Hanımı	İlkokul	Yüce Mahallesi/Kırsal
355	Mehmet Mahsum ÇİMEN	E	38	Şoför	Ortaokul	Yüce Mahallesi/Kırsal
356	Sultan AKIN	K	40	Ev Hanımı	Okur-Yazar Değil	Yüce Mahallesi/Kırsal
357	Mehmet AKIN	E	35	İşçi	İlkokul	Yüce Mahallesi/Kırsal
358	Mehmet AY	E	21	Serbest Meslek	Lise	Yüce Mahallesi/Kırsal
359	Mizgin ÇELEBİ	K	31	Ev Hanımı	Ortaokul	Yüce Mahallesi/Kırsal
360	Hülya ÇELEBİ	K	27	Ev Hanımı	İlkokul	Yüce Mahallesi/Kırsal
361	Selma ADSAN	K	50	Ev Hanımı	Okur-Yazar Değil	Yüce Mahallesi/Kırsal
362	Yıldız ÇELEBİ	K	45	Ev Hanımı	İlkokul	Yüce Mahallesi/Kırsal
363	Abdullah AKIN	E	40	İşçi	İlkokul	Yüce Mahallesi/Kırsal
364	Davut CEBE	E	38	Serbest Meslek	İlkokul	Yüce Mahallesi/Kırsal
365	Faruk AKIN	E	45	Serbest Meslek	İlkokul	Yüce Mahallesi/Kırsal

EK B.

Şekil EK B.1. Çalışma yapılan bazı mahalleler.



Acar Mahallesi'nden görünüm.



Ahmetli Mahallesi'nden görünüm.



Akbağ Mahallesi'nden görünüm.



Akıncı Mahallesi'nden görünüm.



Alakuş Mahallesi'nden görünüm.



Alımlı Mahallesi'nden görünüm.



Ambar Mahallesi'nden görünüm.



Aran Mahallesi'nden görünüm.



Arpatepe Mahallesi'nden görünüm.



Aşağı-Yukarı Aydınli Mahallesi'nden görünüm.



Avcılar Mahallesi'nden görünüm.



Aytepe Mahallesi'nden görünüm.



Bağlica Mahallesi'nden görünüm.



Boztepe Mahallesi'nden görünüm.



Buğday Mahallesi'nden görünüm.



Cevizlik Mahallesi'nden görünüm.



Cevizpınar Mahallesi'nden görünüm.



Çağlar Mahallesi'nden görünüm.



Çalışlı Mahallesi'nden görünüm.



Çatak Mahallesi'nden görünüm.



Çayırpınar Mahallesi'nden görünüm.



Çiftlikköy Mahallesi'nden görünüm.



Çıplaktepe Mahallesi'nden görünüm.



Çukuryurt Mahallesi'nden görünüm.



Dara Mahallesi'nden görünüm.



Dibektaş Mahallesi'nden görünüm.



Düzlük Mahallesi'nden görünüm.



Elmabahçe Mahallesi'nden görünüm.



Eroğlu Mahallesi'nden görünüm.



Eryeri Mahallesi'nden görünüm.



Esentepe Mahallesi'nden görünüm.



Eskikale Mahallesi'nden görünüm.



Gökçe Mahallesi'nden görünüm.



Güneyli Mahallesi'nden görünüm.



Gürağaç Mahallesi'nden görünüm.



Hamzabey Mahallesi'nden görünüm.



Hatunlu Mahallesi'nden görünüm.



Haydar Mahallesi'nden görünüm.



Höyükli Mahallesi'nden görünüm.



Kabala Mahallesi'nden görünüm.



Karademir Mahallesi'nden görünüm.



Kayacan Mahallesi'nden görünüm.



Konaklı Mahallesi'nden görünüm.



Kotek Mahallesi'nden görünüm.



Kumlu Mahallesi'nden görünüm.



Kuyulu Mahallesi'nden görünüm.



Küçükköy Mahallesi'nden görünüm.



Nurköy Mahallesi'nden görünüm.



Ortaköy Mahallesi'nden görünüm.



Sakalar Mahallesi'nden görünüm.



Sulak Mahallesi'nden görünüm.



Sultanköy Mahallesi'nden görünüm.



Tandır Mahallesi'nden görünüm.



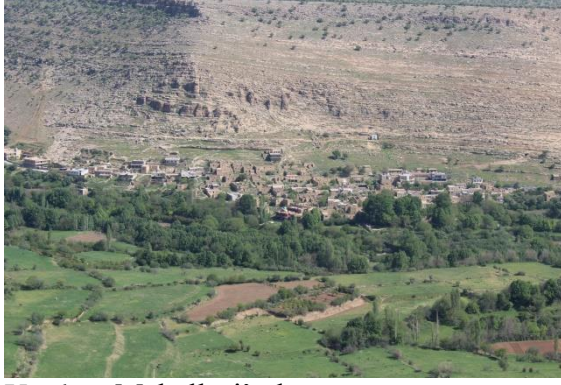
Tilkitepe Mahallesi'nden görünüm.



Tozan Mahallesi'nden görünüm.



Yalım Mahallesi'nden görünüm.



Yardere Mahallesi'nden görünüm.



Yayla Mahallesi'nden görünüm.



Yaylabaşı Mahallesi'nden görünüm.



Yaylacık Mahallesi'nden görünüm.



Yaylı Mahallesi'nden görünüm.



Yenice Mahallesi'nden görünüm.



Yeniköy Mahallesi'nden görünüm.



Yukarıyeniköy Mahallesi'nden görünüm.



Yüce Mahallesi'nden görünüm.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Murat KILIÇ
Doğum Yeri ve Yılı : Patnos (AĞRI), 1982
Medeni Hali : Evli
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : muratkilic04@gmail.com

Eğitim Durumu

Lise : İzmir Karabağlar Cumhuriyet Lisesi, 2001.
Lisans : Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Biyoloji Bölümü, 2008.
Yüksek Lisans : Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Biyoloji Bölümü-Botanik Programı, 2012.
Doktora : Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Biyoloji Bölümü-Botanik Programı (devam etmektedir).

Yayınları

1. Fatma Mungan, Kemal Yıldız, Ersin Minareci and **Murat Kılıç.**, A palynological study of the genus *Smyrniium* (Umbelliferae) from Turkey. Journal of Medicinal Plants Research Vol. 5(6), pp. 997–1003, 18 March, 2011 ISSN 1996-0875 ©2011 Academic Journals.
2. **Kılıç, M.**, Ay, G., Koçbaş, F., Mungan, F., Karabaş, M., Dikicioğlu, R., Kardaş, T., Ayvalık Tuzlasında *Halimione portulacoides* (L.) Aellen Bitkisi Kullanılarak Nikel Düzeyinin Belirlenmesi. Anadolu Doğa Bilimleri Dergisi 2(2): 2011, 16-23.
3. **Murat KILIÇ**, Güngör AY, Fatma KOÇBAŞ, Fatma MUNGAN, İbrahim KULA, Muhammet KARABAŞ., Ayvalık Tuzlasında Yayılış Gösteren *Suaeda prostrata* subsp. *prostrata* Pall. Alttürünün Ağır Metal Birikimi. Iğdır University Journal of the Institute of Science and Technology ISSN 2146-0574, Cilt: 4, Sayı:4, 2014.
4. Fatma MUNGAN, Kemal YILDIZ, **Murat KILIÇ**, Mehmet KUH. A morphological study of *Smyrniium* (Apiaceae) from Turkey. Biological Diversity and Conservation, 8(3), (2015) 54-59.
5. Mungan Kılıç Fatma, Yıldız Kemal, **Kılıç Murat**, A morphological, palynological and ecological study of the *Glaucium cappadocicum* in Turkey. Biological Diversity and Conservation, 10(3): 2017, 108-113.
6. MUNGAN KILIÇ FATMA, YILDIZ KEMAL, **KILIÇ MURAT**. Türkiye’de Yayılış Gösteren Bazı *Glaucium* Mill. (Papaveraceae) Taksonlarının Habitat Özellikleri. Turkish Journal of Life Sciences, 3(2): 2018, 255-262.
7. MUNGAN KILIÇ FATMA, YILDIZ KEMAL, **KILIÇ MURAT**. *Glaucium flavum* Crantz (Papaveraceae) Türünün Morfolojik Özellikleri ve Türkiye’deki Yayılış Alanları. Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 9(1): 2019, 415-422.
8. **KILIÇ MURAT**, AY GÜNGÖR, KOÇBAŞ FATMA, MUNGAN KILIÇ FATMA. Determination level of heavy metal in Ayvalık Saltern using *Halimione portulacoides* (L.) plant. Biological Diversity and Conservation, 12(1), 2019, 100-106.